

iam dixi. Accedit quòd in coitu, & cum latur spiritus noua copia, & noua ex appetitu pullulat virtus in femine. Nam si sensus, & appetitus animal mouent, quorsum semini non imprimunt aliquid pro generanda prole necessarium? Imprimunt certè. Omnia hæc habet semen in potentia tantum, dum testibus continetur, ita vt ad rationem agendi deficiant multa. Si ergo tot desunt, quid mirum, quòd in vasis non generet spermaticis? Sed iam intellecta veritate vide consequentiæ vim. Semen non generat in testibus, ergo non est actiuum. Ridicula illatio. Procedè & dic: Tectum hoc non descendit, ergo non est graue. Sol per noctem non illuminat, ergo non est lucidus. Huiusmodi sunt multa argumenta, quæ ab his, quæ sunt ex accidenti, ad ea, quæ sunt per se, futiliter digrediuntur. Tertium, simili discurret fallacia. Nam dici: Semen est potentia, ergo non actus, ergo materia, & non agens. Argumentum rectè probat de partibus materialibus feminis, quæ à virtute generatiua disponuntur, de partibus verò gignitiuis fallaciter procedit. Nam non intelligit, quòd in illis est quædam potentia actiua instrumentum agentis, quæ quidem respectu generantis, est potentia: respectu ipsius spiritus gignitiui, est actus: respectu partium crassarum, est efficiens. Quòd si hoc non percipit Autor hic, accipiat clariùs. Calor spirituosus est forma, & actus, dans esse tale calidum; est potentia, vt operatur in virtute alterius, est efficiens, vt calefacit partes vicinas.

Ad vltimam partem huius argumèti deuenio, quòd tam subtiliter procedit, vt fatear, me nec verbum illius intelligere. Nò enim possum percipere, quo pacto cordis ca virtus matris faciat per pulsum cor fetus, & hepatica hepar, mediante sanguine venali. O quanto meliùs diceres, ab omnibus feminæ partibus semen profluere, vt aiebat Hippocrates; & sic semen cordis generare cor, & semen hepatis hepar producere. Tamen virtutem merè pulsatilem cor generare, deliramentum prorsus est. Quid enim puras est aliud virtus pulsifica, quam motiua per dilatationem, & compressionem? quid spiritus vitalis, nisi quædam tenuis, & vaporosa sanguinis portio, aère calefacto cõmixta, à corde in gratiam totius generata? Quid facit motiua arteriarum nisi mouere, & distribuere? Quid facit spiritus nisi calefacere? Intelligas, obsecro, quæ dixi. Nam cum dico virtutem pulsatilem ad motum tantum determinari, per

quem distributio calidi influentis exercetur, intelligo nullum aliud munus posse præstare. Nam si confundis potentias & actiones, & obiecta, non est cur disputem? Quantum verò distet potentia generatiua à pulsifica, ex his est, quæ probatione nò indigent. Nam quæ in testibus elucet pro speciei conseruatione, per excellentiã generatiua appellata, aliud à se simile in natura respicit. Quæ autem in corde residet, tendit per se in propriam cordis nutritionem. Est enim coactrix; ergo cū neque pulsifica, neq; spiritus generatiua possint producere nisi proprios terminos, quorsum producent alienos?

Sed adhuc non quiescit opinator. Dicit enim esse consonum, vt simile faciat simile, & virtus cordis faciat cor. Bene quidem fateor libenter, dummodo nil agat, vltra virtutem quam habet ex se, vel recipit ab alio. Spiritus ergo distributus agit secundum virtutem receptam à corde, calore viuifico partes omnes actuat, & calefacit, arteriæ agunt motum, per virtutem motiuam receptam, nil aliud recipiunt: ergo aliud non agent.

Sed tacitæ obiectioni iam satisfacio, quæ animum Pacij in suum errorem forsitan conduxit. Cum viuens sui similis productionem desideret, in cuius appetitus gratiam virtutem generatiuam, & instrumenta condonauit natura; quare partes principes tam actiuæ, tot instrumentorū differentijs condecorata, non generabunt alias sibi similes? Huius rationem in superioribus insinuauimus, non esse scilicet confundendos naturæ fines. Nam vt formæ mediæ alias sibi similes non generant, ob nil aliud, nisi quia cum ad alias per modum viæ ordinentur, oportebat vt steriles essent, nilq; aliud intenderent, nisi vltimum finem, alias numquam natura termino sibi proposito potiretur. Nam si semen equi aliud generaret semen, quando (obsecro) alter equus per propagationem emergeret? Nunquam profecto. Ergo quamuis semen (vt occultâ obiectionem diluam) in quantum ens naturale primas habeat qualitates, & possit agere ad sui met cõmunicandam naturam. Tamen, vt instrumentum altiori modo directum, iam oblita propria entitate, non semè, sed animal generat. Hoc dixerim, vt manu ducam doctrinam ad partes nostri corporis, quæ licet entia naturalia sint, & vt sic potentia debeant frui generatiua: tamen iam in toto nil aliud intendunt, nisi totius tutelam, & conseruationem, tanquam quæ-

dam entia media, ad corporis vniuersi bonum ordinata. Ne verò bono generationis orbarentur, prouidit natura, vt potentia generatiua totum respiceret, in quo & partes: rursus totum in testibus suas vires manifestaret, in quibus modificata illa virtus omne complementum acciperet pro generatione exercenda. Itaq; cor non generat cor, neque arteria arteriam, sed totum generat totum, mediante semine, applicato (vt diximus) influxu substantiali. Sed quid immoramur? discedamus iam ab ista disputatione, si prius clarissimis verbis, ex proposita doctrina summam eliciamus conclusionem: testes scilicet materiam feminalem ad naturam instrumenti generatiui, quoad possunt, eleuare. Atq; vt id possint cumulatius prestare, à corde per spiritum viralem foueri, ab hepate copioso nutrimento irrigari, à cerebro multis spiritibus animari, parem gratiam hinc reperies; nam si hæc tanquam instrumenta partium nobilium concurrunt, tamen à testibus altius beneficium suscipiunt. Nam spiritus, qui solum cordis ferebat calorem, iam à testibus elaboratus, cordificus verè dici potest, & formatiuus. Qui ab hepate rudis emanauerat sanguis, iam à testibus subactus alterum hepar valet generare: qui à capite descēdebat splendor ille, siue lucidus spiritus, numquam quiescens, iam opaco corpore circumseptus, ad constringendam mirabilem structuram in architectum assumitur. Hæc sunt immediata tanti effectus instrumenta à testibus fabricata, per maternum influxum aucta, à corporibus cælestibus adiuta, à prima causa mirificè gubernata. Maneat igitur apertum, virtutem formatiuam, à toto per testes deriuari, huicquè operi esse dicatos, vt dum reliquæ partes pro bono contendunt indiuidui, partialis propagationis oblitæ, ipsi (aliam efformandarum solliciti) illarum adimpleant desiderium. Sufficere certè poterat Hippocrates (si dicta non sufficiant) mille in locis, sed his testibus præcipuè, ex professo probans varietatem sexus oriri ex varia seminum miscella, prout vnum, aut alterum vincit. Quod neutriquam doceret, nisi semina virtutem haberent ad foetum producendum. Sed tempus iam est, vt disputationem istam relinquamus, & tertiam dubitatiunculam, quam promiseram, aperiamus.

Sed quo pacto dicit noster Hippocrates, roborari semen viri accessu ignis, qui in femineo continetur? Nam dicit: Vna-

quæque pars (semen scilicet vnumquodque) non habet sufficientem vim ad alimentum conuertendum, nisi alteri adiungatur, ignis ad ignem, aqua ad aquam: quibus apertè, declarat ignem in semine masculi inclusum à femineo corroborari. Hoc autem videtur falsum, & contra ipsum Hippocratem, qui in præcedenti textu dixit, feminas naturam aqueam obtinere. Ex quo argumentum conficies non debile. Nam si remissum remittit intensum; ergo semen feminae remittere debet, & temperare semen viri, siquidem hoc igneum, illud aqueum esse ostensum est factis.

Sed age iam, & elige quid vis dicere, nam aut semen feminae est calidius, aut æquè calidum, aut minus calidum. Si est minus calidum, remitter. Si æquale, nil prorsus aget, neque adauget. Si calidius (quod non dices) in idem incidet inconueniens, à femine siquidem virili remittetur. Nodus hic breuiter dissoluendus pro vltima textus explicatione. Corroboratur certè vtrumque semen media commistione, non quidem in primo suo temperamento, sed in illo, quod pro foetu generando oportebat obtinere. Quod si animaduertas, facile prædictis obiectionibus satisfacies, si æqualitatem demas miscibilium. Nam si ita æqualia accēderent semina (vt fingis) quam spectas generationem? ergo inæqualia conueniunt in vnam prolificam miscellam, remissum remittēs, sed corroborans: quia quantò in semine magis contemperatur calor excessus, tantò magis correspondet calorum qualitati viuentium generatrici.

TEXTVS LXXIII.

Consistere autem possunt inter se femella & masculus, propterea, quod anima idem est in omnibus animatis. At corpus vniuscuiusque differt. Anima quidem semper similis, & in maiore, & in minore. Non enim alteratur, neque per naturam, neque per necessitatem, corpus autem nunquam idem in vltro aliquo est, neque secundum naturam, neque ex necessitate. Cum partim secernatur in omnia, partim commisceatur ad omnia.

COMMENT.

Immortalitatem animæ rationalis cognouit Hippocrates, somnolentum excitans Galenum, veterum stolidorum liquans, & fundens. Tam antiqua antidota contra hereticos prouidit Diuina Sapientia.

Discursus breuis, sed maximè ponderandus.

APertum est, quid (iuxta propositam inscriptionem) intēdam. Non enim, quæ eruditissimi feliciter de hac re typis mandarunt, attingam: (omnes enim in tertio de Anima immortalitatem illius sufficienter probant, & Mar. Ficinus opus peculiare, Nymphus, & alij huic veritati dicant.) Sed (quod nouum existimo) ex doctrina Hippocratis illam ostendo Fernelius, lib. 2. de Abdit. rerū causis, aliquid subolfecit, sed nil probat. Ego sacra præcepta Concilij Lateranensis, profusus gaudijs exequens, ad pudorem vsque hæreticos traho, antiquissimam lucem Hipp. Græcas tenebras illustrantem, palam demonstrans, qui tot annis ante Aristotel. animi nostri excellentiam proclamauit. Ad rem ergo.

Textus hic iam exposcit, vt explicemus quid Hippocrates de animæ senserit substantia (vt promisi superius) & quamuis ad medicinæ placita videatur indifferens, quam habuerit opinionem summus hic vir, mihi tamen aliud probatur. Existimo enim ad optimum medicum pertinere, naturam animæ rectè perpendere, vt quod illius aliquando debet habere prouidentiam. Igitur, si me Hippocratis amor non fallit, demonstrabo animæ æternitatem apud eius libros constare: & hanc cognitionem ad medicinam exercendam esse necessariam.

Atque vt contrarijs exulta veritas magis splendescat, nil videretur apud Hippocratem magis vulgatum, quàm calidum animam appellare, in superioribus textibus, multoties. Et 6. Epidem. part. 5. hominis animam semper refici vsque ad mortem aiebat. Et sectione 8. Si infirmitas, inquit,

vergit ad animam, fiunt melancholici; si ad corpus, fiunt epileptici. Vbi per animam omnes temperiem intelligunt. Et libello de Corde, animam hominis in sinistro cordis ventriculo collocat, & nutriri puriori sanguine assuevit.

Præterea hic ipse textus, quem explicare intendimus, idem confirmat. Nam cum superius dixerit ignem igni adhærescere, aquam aquæ: nunc volens docere varietatem foetus, intēdit demonstrare, quòd tam in femina, quàm in masculo possit esse virtus ad similem productionem, quia, scilicet, anima in vtrisque eadem est, nempe calidum (non quòd sibi contradicat, vt pote qui dixerit calidiores esse masculos) est autem idem calor specie, quod inferius apertè declarat, dicens: Si autem quis non credat animam animæ admisceri, ratione careret. Et ponit exemplum in carbonibus ignitis simul coaceruatis, vnum ignè componentibus. Ergo signum est, Hippocratem de calido seminali verba facere; hoc est enim quod miscetur, & quod semper vocauit animam. Quod autem dicit non alterari, neque per naturam, neque per necessitatem, comòdam habet explicationem; si dicamus calorem huic ita perfectum sic dirigi in generationem, vt ab hoc opere nullo modo auertatur. Et quod hoc sibi velit ænigma, patet, quia parum antea dixerat, adinuicem contemperari. & in omnibus istis textibus victoriam tribuit, nunc femineo, nunc masculino semini: ergo intelligit, alterabile esse calidum, in quantum calidum. Inalterabile verò, & immutabile in quantum instrumentum, vt pote quod semper foetum producat, quantum est ex propria natura instrumenti. Hæc certè videbatur melior explicatio, quàm alia absurda, non alterari calidum, quia substantiæ nil est contrarium. Optimum deliramētum.

Vltimò probatur, quia cum anima non sit eadem in omnibus animatis, est siquidem alia elephantis, alia leonis specie diuersa; apparet euidens, nõ cognouisse Hippocratem aliam animam præter calorem: hic enim est, quem dicit in omnibus animantibus in maioribus, & minoribus eundem esse.

Hæc Galenus cum oscitanter inspiceret, nil aliud esse animam est arbitratus, quàm ipsum calidum contemperatum, aliquando verò hoc non affirmans, tandem, vel nullam, vel timidam, & erroribus plenam sustinuit opinionem, credens se magis Hippocratis sequi doctrinam, quam cer-

tè (hac saltem in parte) prorsus obscurauit amplius.

Quod si legas quæ scripsit 3. de Sanitate tuenda, cap. 7. lib. de Foetus formatione, 5. de Medicam. fac. cap. 9. lib. de Rigore, 6. Epid. com. 5. & sæpè alibi, inuenies hominis inconstantiam eò deuenisse, vt in nulla sit opinione; imò cum dixerit, nil referre ad medicum animæ naturam indagare, postea totus est in eius potentijs inquirendis: quamuis, vt verum fatear, lib. 7. de Hipp. & Plat. decretis, alijs philosophetur, & ad cognoscendam animæ diuinitatem iam iam aspiret.

Igitur præter mentem omnium Neotericorum sit nostra cõclusio: Hippocrates animæ rationalis excellentiam, & spiritualitatem cognouit, & eius prouidentiam in aliquibus morbis esse necessariam existimauit. Ista cõclusio duas habet partes breuiter demonstrandas, vt pauca illi qui contendunt ex philosophia probari non posse animæ immortalitatem. Discant ergo tot annis ante Aristotelem ab Hipp. solo lumine philosophiæ fuisse comprobata. Prima pars probatur ex libr. de Carnibus, vbi sic ait: Et videtur sanè mihi, id quod calidum vocamus, immortale esse, & cuncta intelligere, videre & audire, & scire omnia, tum præsentia, tum futura.

Hanc sententiam tanquam mirabilem omnes suspiciunt, at Lucilus Philalteus lib. 2. de Anima, hunc locum adducit satis extra rem; nam vult probare animam sentientem, & vegetantem, nil aliud esse, quàm calidum; & quamuis Zuingerus totam sententiam non de anima, sed de calido tanquam instrumento, & riuulo quodam Dei (sinistrè satis) interpretetur, nos de Anima rationali debere intelligi probamus; hanc enim appellat immortale calidum, cuncta videns, & intelligens, Democriti verbis vtens. Erat quidem Democritus magni nominis Philosophus, & Hippocratis familiaritati maximè addictus, qui dicebat, animam, ignem esse sphericum. Quid ergo mirum, quòd Hippocrates modum loquendi tanti Philosophi reciperet, & animam igneam, seu calidum appellet, veritate tamen sibi manente integra? nam neque atomorum opinionem, neque illorum varios situs, neque bellum illud continuum quo vita seruatur per inspirationem, ignibus attractis, & alios interiores detinentibus, neque orbicularem illam animæ figuram fuit amplexatus. Ipsa verba id demonstrant. Hoc quod vocamus calidum, vt insinuet com-

munem modum fuisse loquendi tempore Democriti, & non absque fundamento. Inter elementa enim solus ignis immortalitatem diuinitatem manifestat, vt circa primos textus latius scripsi: mouetur siquidè, per omnia subtilissimè penetrans. Sic anima minimas adhuc particulas substantialiter informat, & viuificat: atque vt ignis elementaris per motum cæli in ista inferiora descendens, iterum ad superiores euolat, ita & anima, à diuina virtute per creationem procedens corpori immergitur, & toto nixu, ad amplissima illa, & beata primordia ardentè inflammatur, quid ni appellemus animam igneam, quæ perenni conflagratione concitata, ad dona cælestia incessanter aspirat, atque vt flamma relictis combustibilibus æthera petit? Rectè quidem Hippocrates à Democrito loquendi formam desumpsit. Nam & Aegyptiorum hieroglyphicum, immortalitatem animæ pyramide manifestabat. Cuius basis Zodiacum, summus verò apex terræ centrum pertingebat, vt insinuarent calidum fuisse demissam, vt ignis qui ab alto vsque ad centrum sensim dilabitur, omnia ad vitam disponens. Sed è contra efficiebant pyramides ad Heroum sepulcra. Basim in terra, apicem verò maximè eleuatum, & cælum respicientem, vt demonstrarent, animam ad calieolas euolasse, vitæ quæ potiri felici, quam præparauit in terra assiduus labor, & egregia virtus, quæ basis est & fundamentum æternæ beatitudinis. Confirmatur Hippocratica veritas verbis nostri textus: *Anima neque per naturam, neque per necessitatem alteratur*: ergo est immortalis: bene sequitur, quod vbi media non sunt possibilia, neque finis sit possibilis (naturaliter loquendo) ergo si anima non est alterabilis, nullo modo est corruptibilis. Quo argumento conuincunt Peripatetici cælum esse incorruptibile, quia est inalterabile, & incapax peregrinarum impressionum.

Ignoro prorsus, an clariùs possit suam mentem explorare noster Hippocrates. Nam cum millies dixerit, calidum alterari, mutari, per ætates variari, apertum est, hanc sententiã nullo modo de calore posse interpretari, sed de sola animæ substantia, quam cognouit super qualitates alteratiuas eleuari, neque exiccari in senibus, neque adulescere in pueris, sed vnã semper naturam seruante persistere in maioribus, aut minori corpore.

Ex quibus verbis desumpsit Aristoteles suam sententiã 1. de Anima, tex. 65. quare sene-

senectus, non est quia anima quicquam est passa, sed quia id in quo est aliquid passum est, &c. An hæc Aristot. verba cum Hippocraticis coincidunt? certe vno ore loquuntur.

Colligere verò oportet, quàm philosophicè Astrologorum quorundam notat vanitatē, qui actus humanos liberos astrorum influxibus submitti contendunt, quibus prædicat Hippocrates. Anima neque per naturam, neque per necessitatem alteratur: libera est, supereminens omnem corporalem creaturam, nullo pacto orbibus subdita caelestibus. Dicit inalterabilem esse per naturam, quia ex propria conditione pati non potest à rebus physicis, & naturalibus. Inalterabilem verò per necessitatem, quia neque à causis secundis superioribus potest alterari. Apud Hippocratem enim, per necessitatē intelligimus causam caelestem, quæ ista inferiora varijs alterationibus moderatur. Solet primam causam, diuinam necessitatem appellare (vt in text. 2. explicauimus) caelestia verò corpora. hęc tantum necessitatem nominat. Nam antiquos legimus vniuersalia illa efficiencia necessitatem compellasse, vt Aristotel. 10. de Republica, ait: Mundum inter necessitatis Deæ genua volui.

Hippocrates ergo Deum Optimum Maximum diuinam facit necessitatem, vt qui omnibus necessarius sit simpliciter, ad esse, ad vitam, ad actiones. Iuxta illud Diui Pauli: *In ipso viuimus, mouemur & sumus.* Nunc verò superiores causas secundas tantum memorat, quæ etiam nos afficiunt, nõ tamẽ cum illa ineuitabili necessitate, qua Deo Maximo subijcimur. Quod libro de Natura humana docebat, dicens elementa à necessitate ali, & sustentari, id est, à corporibus caelestibus.

Cum igitur anima humana, neque subliaribus, neque caelestibus alterationibus agiteretur, meritò inalterabilis, & incorruptibilis dicenda ex sententia Hippocraticis.

Sed audiamus Mercurialem in hoc textu. Inquit: Anima eadem est in masculo, & femina: conueniunt itaque in anima, quãuis corpore differant. Hæc Mercurialis. Nunc arguo sic; ergo (velis, nolis) concedere debes Hippocratem cognouisse animæ eleuationem. Nam nuper probauit, dissidere quàm maximè calorem viri à calore feminae; hanc per aquam, illum per ignem constituens, ergo vt sibi constet Hippocrates, nunc loquitur expressè de ipsa anima, vt omnem naturam corporalem excedit,

siquidem dicit eandem esse in omnibus. Vides Neotericos veritate coactos in ipsam incidere?

Sed præcedamus vterius (nam ex vniuersa digressione elucefcet textus. Consideremus diligenter coherentiam Hippocraticam Anima, inquit, non alteratur. Inferamus nos; ergo non ex elementis constat, ergo immixta, ergo non est calidum. Hoc enim temperamētum quoddam est, quod à præcipua qualitate denominationem desumpsit. Rursus: Anima omnia intelligit (ex lib. de Carnibus) ergo immaterialis est, ergo immortalis. Crediderim certe ex istis duobus locis Aristotelem suxisse suam doctrinam 3. de Anima, text. 3. & text. 4. vbi probat intellectum immixtum debere esse (vt dicebat Anaxagoras) & omni corpore denudatum, vt possit omnia percipere; sed formemus rationem; vt sensus debet denudari à sensibili, vt ipsum percipiat (intus enim existens prohiberet extraneum) ita & intellectus, cum omnia intelligat, debet ab omnibus esse denudatus: ergo est immaterialis, immixtus incorporeus, & incorruptibilis. Exemplum posui in sensu, eleuanda tamen est ratio, nam sensus particularium est, anima vniuersalium. Igitur vt visus, vt colorem sentiat, sine colore est: ita & anima, vt omnia corpora cognoscat, per nullum debet determinari: ergo incorporea est ex sententia Hippocratica. Ita vt possis ex libro de Carnibus, & ex nostro textu, argumentum Aristotelicum sic cõficere: Anima omnia intelligit; ergo est immaterialis.

Neque solum hæc ratio incorruptibilitatem probat, verum respondet cuidam quaestioni, qua solet quaeri: Quæ sit causa quare excellens sensibile corumpit sensum; excellens tamen intelligibile nõ corumpit, imò perficit intellectum? Ratio fundatur in nostro textu. Nam anima (cũ neque temperamentum sit qualitatum, neque aliquid organum corporeum, neque ab illo dependeat) inalterabilis est. Ergo quantumuis excellens sit obiectum, non corumpit, sed potentiam meliori actu perficiet at sensus, cum certa organi dispositione consistat, proculdubio ab excellenti sensibili, vel intemperatur, vel dissoluitur. Igitur anima apud Hippocratem, neque corpus est, neque mixtum, neque calidum aliquid temperamentum.

Forfan Hippocrates putauit non rectè nostri tēporis Scriptores istos textus perspecturos, decreuitquẽ suam mentem aperi-

aperire, lib. 6. Epid. sectione 8. text. 22. in hunc modum: *Mentis cogitatio ipsa secundum seipsam, sine organis & rebus, mæret, gaudeat, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat, velut Hippototi puella in animo sciebat per seipsam, quæ in morbo siebant.*

Scio eruditissimum Vallesium hunc locum interpretari de his, quæ in somnis contingunt, & de melancholicis, quorum ea est imaginatio, ut sine occasione timeant, gaudeant, & latentur. Tamen ad præsentem veritatem non parum facere existimo, eam, scilicet, esse animæ altitudinem, ut sine instrumento operetur corporeo, quod nulli formæ materiali concessum est. Nam licet per somnia operetur sine rebus, id est, sine præfati obiecto, non tamen sine fantasmatum, sed operari sine organis, quis non videat soli formæ immateriali competere; communè dictum Peripateticorum: Intellectus eget corpore, ut obiecto, non tamen ut subiecto, huic sententiæ annecti posse? Operatur itaque anima sine organis corporeis; ergo superat omnem naturam corporalem; imò ipsa species operationis, id confirmat, qualis est futurorum diuinitio, & rerum præsentium sine signo dignitio; ut Hippototi puella sciebat morbi abditas causas, & occultas motiones; ergo anima alia natura est à calido. Vnde satis constat, Vallesium frigidè istam sententiæ explicuisse: nam neque per somnia, neque per affectiones melancholicas, sine organo potest anima aliquid operari; ergo necessariò fatendum est, animam esse ab omni corpore eleuatam, cum illius operatio ita sit supereminens.

Probatur præterea nostra conclusio ex lib. de Natura muliebri, ubi sic ait Hippocrates: De muliebri natura, ac morbis hæc dico: Maxime quidem numen causam esse, postea verò naturas mulierum, & colores.

Textum hunc non intelligit Mercurialis. Nam dicit, colores inter causas morborum numerari, quamuis non sint causæ: ita & diuinum in morbis, nisi velimus amplecti illam diuinorum providentiam, quam in prognosticis asseueravit. Tamen ego hunc textum magis ad Hippocratis mentem interpretandum duxi. Numen, scilicet, id est, diuinum hoc quod intus nos regit, animam dico, multorum morborum esse causam. Quas febres non excitet ira? quem sanguinem non timor coagulet? quæ ossa non arefaciat tristitia? quem spiritum non dissipet immoderata lætitia? Inter-

num igitur numen cum non solum ut forma, verum ut motor corpori præsit, poterit suum instrumentum, spiritum, scilicet, huc illucque mouere, & attritu ignescere, vel quiete perfrigerare, morbosque multos facere: atque cum Hippocrates (tantorum conscius) mulieres contempleretur maxime animi affectibus obnoxias, philosophicè satis, inter primas morborum causas animam constituit. Obnoxie verò sunt, tum ob imbecillitatem cordis, tum quia minus rationi obtemperant. Id explicat Hippocrates, numen dicens esse causam, deinde naturas, & colores; quasi exhibens causam efficientem, & materialem, per naturas mulierum intemperaturas insinuans; quas ex coloribus deprehendere statim docens, ait: Nam quæ superalbida sunt, humidiores sunt, & fluidiores. Vides apertè quomodo colores, ut signa enumeret, non ut causas occultas, ut malè putauit Mercurialis.

Ex dictis patet Hippocratem animæ excellentiam cognouisse, illiusque providentiam diligentem habuisse (ut secunda pars nostræ conclusionis iam elucescat) nam & in puella illa ex 6. Epid. vim animæ perpendit, & agens de affectibus mulierum, interni numinis efficaciam contempletur potentis tot morbos concitare. Abeat miserrimus Galenus in tantis cæcitiens splendoribus, qui licet tantillum excitatus 7. de Placitis quasi scintillam huius ignis conuenientibus oculis inspiciebat; statim verò lethargo oppressus dormiens delirauit, ad suam ineptam de anima opinionem recurrens, quam S. Thom. 2. contra Gentiles, cap. 63. improbat euidenter: *Deceptus (inquit) Galenus videtur, ex hoc quod non considerauit, aliter attribui passiones complexionis, & aliter animæ: complexionis namque attribuuntur tanquam disponenti, & quantum ad id, quod est materiale in passionibus. sicut feruor sanguinis, & huiusmodi, anima autem tanquam principali causa, ex parte eius, quod est in passionibus formale, sicut in ira appetitus vindictæ.* Hæc D. Thomas, respondens fundamento leuissimo Galeni asserentis animam esse complexionem, quia ad complexionem mutamur mutantur animi mores, & affectus. Stolidi barbaries orta ex ignorantia Hippocraticæ philosophiæ. At noster diuinus Senex, inter complexionem, & animam, manifestè distinguit, asserit enim, *numen esse causam aliquorum morborum, & naturas ipsas.* Vides apertam distinctionem? Vidit pro-

proculdubio S. Thomas, siquidem solum Galenum in illo errore deprehendit; nostrum Hippocratem nequaquam.

Neque textus quidem, quem inferius inuenies, aliquid contra prædictam veritatem continet. Sic enim Hippocrates: *Eorum omnium, à quibus alteratur anima, causa ad meatuum, per quos ipsa permeat, naturam referenda est: prout enim afficiuntur vasa in qua secedit, & ad qua allabatur, & quibus admiscetur, talia sapiunt, propterea talia ex diæta transmutare non possumus: naturam enim inaspectabilem immutare, & alterare impossibile est.*

Textus hic primo intuitu pugnat contra ea, quæ dicta sunt; nam probauimus animam inalterabilem esse naturam, hic verò animæ alterationem à vasorum dispositione oriri asseuerat, postea verò concludit quasi sibi contradicēs. Naturam enim inaspectabilem immutare impossibile est: sed quæ est ista inaspectabilis natura, nisi anima, quæ tã occultè, manifestam corporis gerit gubernationem?

Notatur Andreas Laur.

Locum hunc adducit Andreas Laurentius, existimans Hippocratem asserere, animam neque à potibus, neque à cibis alterari: sed meo iudicio non intellexit Hippocratis mentem; & sententiam, quam dicit sole illustriorem, obscurauit. Docet ergo prius Hippocrates, quomodo animæ nostræ subiectum possit ad meliorem statum reuocari per diætam, quando, scilicet, aliqua intemperie corpus laborat, vt furiosos ex atra bile, humectantibus & frigefacientibus curamus; stolidos & stupidos ex pituita, cibis calefacientibus & exiccantibus reducimus ad antiquum viuacioris mentis splendorem: at quando corpus nō intemperie laborat, sed praua compositione, ex qua morum error resultat, neque cibis, neque potibus curari valet: artificium enim internum admirandæ compositionis, ex meatibus quibusdam, ventriculis, & cellulis conflatum, à facultate formatiua mirificè erectum, iure optimo ab Hippocrate appellatur inaspectabilis natura, id est, occulta. Hanc ergo dicit nullo modo posse per diætam alterari. Patet hæc nostra explicatio attentè legenti textus antecedentes, & consequentes. Videbit certè cerebri affectus ex intemperie ortos enumerasse, quoad possint per diætam mutari, postea ad morbos cauitatum, & meatuum deuenisse, quos per diætam curari posse desperat. Quam doctrinam Auicenna illustrauit lib. 1. fol. 2. dist. 3. cap. 3. de Signis

Hippocrates morbos ex intemperie seminis, diæta curare docet; animi verò mores ex mala compositione per diætā incurabiles dicit.

complex. agens de pilis crispis ob pororum torturam, & hanc dicit immedicabilem: crispitudinem verò ex calore, & siccitate, medicabilem. Eius verba sunt: Est tamen cum foraminum, & pororum inuenit tortuositatem, sed istud non resoluitur cum alteratur complexio, &c.

Quamobrem potius textus hic nostro discursui complementum adfert. Siquidem cum probauerimus ex Hippocrate animam nō esse calidum, nunc docet aperte, non esse corporis aliquam vasorum harmoniam; imò quid superius, & diuinius. Cum ergo non compositio sit organorum, neque calidum influens, aut natium (cum nil aliud sit in corpore) sequitur quid esse eleuatius.

Quod si dicat alterari animam à morbis viarum, id intelligendum, non de animæ substantia, sed de illius operatione, que tam variè mutatur, ob subiecti in quo est permutationem: quod liquet aperte, cum nil eò loci agat, nisi describere varias sapientiæ, & insipientiæ sortes, quæ ex diuersa cerebri dispositione proficiscuntur, & alias ex praua meatuum compositione.

Nunc opus est argumentis satisfacere. Ad primum dico, loquutum Hippocratem more Democriti.

Ad argumenta.

Ad secundum, acutam esse illam interpretationem, sed falsam, & extra mentem Hippocratis. Nam cum dixerit aperte, nullo modo animam alterari, constat non de calido esse intelligendum, quod tantis subiaceret mutationibus, sed de natura superiori. Quod autem dicit: Calor est mutabilis, vt calor, non tamen vt instrumentum, falsum iudicamus. Nam si calidum seminale mutatur, mutabitur etiam ratio instrumenti. Nam hæc descendit ab agente in materiam rectè dispositam; ergo semen vt sit instrumentum generantis, certam habere debet caloris moderationem, quam si amittat, amittit etiam esse instrumenti. Nam vt forma certam requirit in materia dispositionem, qua ablata, & ipsa auferatur: ita, & semen, vt sit instrumentum, suas requirit dispositiones caloris, quarum defectus sunt sterilitatis causa. Igitur vanum est, nostrum textum interpretari de calido seminale, vt instrumento.

Ad vltimum dico, quod intelligitur textus, non de calore qui in nullo idem est, nam, aut in gradu, aut in modo tantum euariat, vt effectus quos hic producit, nequam alter consequatur: quod adeo pulsabit animū aliquorum malè philosophantium,

tium, vt differre calores specie arbitrarentur: at hæc dubitatio non habet locum in anima, de qua hic loquitur Hippocrates, quæ eadē prorsus indiuisibili specie, ad varia corpora à Deo creatur. Etenim tã altè philosophatur, vt consultò animas brutorum excluderet. Dicto enim, quod anima neque per naturam, neque per necessitatē alteratur (vt probatum est) solam animam rationalē intelligit, quippe anima sensitua supra corpus non eleuatur, ex feminali proccedit substantia, atque ex consequenti corruptibilis, & mortalis: de quo latè D. Tho. 2. contra Gentiles. Nunc textum facile est enodare. Cōsistere (inquit) possunt femella & masculus, & coniungi ad vnam vniuocā generationem, quia animam habent eandē, quæ radix est, & principiū omniū actionum, & per consequens generationis, & termini per illam acquisiti. Corpus verò, & totū hoc quod se tenet ex parte materiæ, tam infimi est ordinis, vt nunquam sit idē, sed varium; anima autem inalterabilis, immortalis, & incorruptibilis, soli Deo (qui est necessitas prima) subijcitur: alijs causis (quæ sunt necessitates secundæ) alterantibus, vel mouentibus, neutiquam: at corpus, quod ex elementis sit compactum, multipliciter euariat, tum ex propria elementorum miscella, tum propter alterationes, quas à causis inferioribus & superioribus incessanter patitur. Secernitur enim in omnia elementa per putredinem naturalem, & commiscetur tot causis alterantibus, quales sunt res non naturales, quibus necessariò uti debet, quæ tantam vim habent ad propriam corruptionem, vt ab illis mortem euenire naturalem multi probauerint philosophi.

Hæc est (meo iudicio) huius textus genuina interpretatio, consona Hippocrati & veritati.

Sed dices. Quid oportuit naturā animæ rationalis pendere, ad tractandum de sexus distinctione, de hominis generatione, de actiuitate seminis masculini & femini? Videtur certè dispar ratio, & nil habere commune has duas tractationes, nam quantum attinet ad generationem, actus quidam est, orrus à potentia viuētis, vt viuens est, non ab anima rationali. Rursus cum ipsa non traducatur per semen, sed à Deo creetur, videtur impertinens, & quasi violentum, vt Hippocrates immortalitatem prædicet animalium: atque spuriam esse sententiam, vel coactè elucidatam.

Dicant liuidi quicquid in buccam uerit; non coardtor, non potest meum ingeniolum tam varios animorum affectus delinire. Non est itaque spuria sententia, sed genuina Hippocratis, vt abundè probaui; cohæret verò cum reliquis, quia varietatem sexus edoctorus, diuersitatem educationis, morum animi vicissitudinē, stoliditatem, aptitudinem, viuacitatem, dementiam, (quæ omnia circa operationes animæ contingunt) illarum causas rimari debebat; atque iure optimo animaduersos voluit lectores, vt percipiant, non animæ substantiam laborare, non infirmari; sed corpus, cuius ratione tot succrescūt symptomata.

Tamen dices non ita generaliter debere pronuntiarī sententiam Hippocratis: *Anima non alteratur, anima non patitur.* Siquidē nil magis tritum in philosophia, quàm de passionibus animæ differere; & nil magis molestum, quàm illas vnoquoque die in nobis experiri. Patitur itaque anima.

Sed dubiolum hoc non perturbat prædictam conclusionem, siquidem Hippocrates in istis animi passionibus totus est curationi corporis intentus (præuidens doctrinam S. Thomæ, quæstione de Passionibus animæ) sciebat enim animam non pati per se, sed per accidēs. Quam philosophandi rationem, quia in ea quæstione latè dilucidatam inuenies, uenerandam potius, quàm referendam esse decreui. En iam ex solo cubiculo antiquissimi Hippocratis, rationes efficacissimas deprompsimus, ad probandam animæ immortalitatem: nullo alio Authore opem ferente.

TEXTVS LXXV.

Siquidem igitur mascula corpora ab utrisque secreta fuerint, auferunt pro re presenti, & fiunt hi viri animis splendidi, & corpore fortes, nisi à diæta subsequente damnum accipiant.

COMMENT.

Quod ex hoc libro difficile superest, paucis disputationibus absoluemus. Reliqua enim facillima apparebunt his qui

Resp. obiectio ni.

Dubium.

Notata in textu.

Obiectio illorum qui Critici appellantur.

qui attentè legerint superiores explicatio-
nes, quibus modum loquendi, & intentum
Hippocratis dilucidè exarauimus. Ex vna
enim sententia multæ pendent. Nam cum
docuerat variè commisceri semina, enu-
merat deinceps fœtus, qui nunc vno, nunc
altero similes prodeunt. Dixerat præterea
semen posse secerni, vel masculinum, vel
femininum: addit nunc, posse decidi ab
vtrouque parente masculinum, quando, sci-
licet, femina viriliter agit.

Quod si dubites, quo pacto femina
masculinum præstat semen, quod aduer-
sus dicta stare videtur? Respondeo id intel-
legendum intra proprios limites sexus, ita
vt femina, quantum agitur ex propria na-
tura, omnem vim conferat proprio instru-
mento, & illud vltimè disponat ad fœtus
productionem. Natura equidem sexus,
non seruat in pudendis (vt vulgus pore-
rit suspicari) nam neque si viro tribueres
(per possibile, vel impossibile, vt aiunt dis-
putantes) vterum mulieris, feminae natu-
ram illi tribueres: neque si femina habe-
ret viri pudenda, vir censenda esset: confi-
sit itaque sexus vera ratio in quadam prin-
cipalium membrorum dispositione, quæ
in pudenda influit; quam si auferas, certè se-
xus potissimam auferes rationem. Id do-
cuerat grauius Abulensis in Matth. c.
22. quæst. 247. insipientes vocans illos, qui
dicunt sexum consistere in membrorum
positione, intrâ, aut extrâ. Dicit ergo, quod
genitalia sunt signa differentia sexus, non
tamen sunt ipsa differentia, nam (formaliter
loquendo) sexus consistit in tota corporis
dispositione, qua hoc corpus est ad agen-
dum in aliud, scilicet, masculinum, & hoc
est ad patiendum. & (addo ego) ad agen-
dum in se, scilicet, femininum, & hæc di-
uersa totalis dispositio, est causa genita-
lium diuersorum, hoc pacto: quod si Deus
dedisset viro membra feminea, si tamen
non mutasset totalem dispositionem, neu-
tiquam generaret in se, &c. Hæc Abulen-
sis. Vt intelligas; quod quando hic dicit
Hippoc. masculinum semen à femina de-
riuari, non insinuat, feminam virilem ob-
tinere naturam, sed temperiem totalem
habere perfectionem, & actiuiori modo
per genitalia influere, quam reliquæ femi-
nae. Ergo cum tam femina, quam vir, per-
fectè sua munera exercent, filij exeunt

splendidi, & fortes, nisi à diata
mutationem sus-

cipiant.

(?)

De Hippoc. Pphilosob.

Utrum animi mores mutari per dia-
tam possint.

Splendidos, & fortes gigni filios asseuerat
Hipp. ex robustis seminibus, nisi ab ali-
mentis postea permutentur.

Duo in hac re videntur enodatione in-
digere, an animi splendor, & corporis forti-
tudo ex calidioribus orientur seminibus.
Deinde, vtrum animi mores per alimenta
possint transmutari. Postrema dubitatio,
prius agitanda, quia prima ex illa pendet: &
partem negatiuam aliqua probare videntur
argumenta.

Natiua temperies permutari non potest,
ergo neque alimentis permutatur. Antece-
dens Seneca amplexus est, epist. 11. agens de
animi moribus: *Hæc, vt dixi, nulla sapientia
abigit, alioquin haberet rerum naturam sub im-
perio, si omnia eraderet vitia. Quæcunque attri-
buit conditio nascendi, & corporis temperatura,
cum multum, diuq; se animus composuerit, hæ-
rebunt. Nihil horum vitari potest, non magis,
quam accessi.* Hæc Seneca.

Secundò, quia animus ex doctrina Hip-
pocratica omnem excedit qualitatum tēpe-
riem: ergo impossibile est illius conditionē
alimento mutari. Hoc certè videtur faten-
dū, ne in puerilem errorem incidat vulgus,
credens (vt Galen.) animū tēperie esse; siqui-
dem ad illius mutationem transmutatur.

Tertiò, quia chiromantia futilitatem ap-
probamus, dicentes animi mores corporis
sequi qualitatem: ars enim ista (si ars est) ex
corporis quibusdam affectionibus animi
euentus conatur deprehendere. Quod per-
niciosum est, & à philosopho alienum.

Quartò, ad textum accedamus (germinet
animi mores ex corporis dispositione) quo
pacto alimentis possunt permutari? An hæc
nō erit curatio? Erit equidem: ergo nō dia-
ta absolutè, sed diata curatiua vtendū, quæ
per contraria exercetur. Nam vt conserua-
tio similibus, ita curatio contrarijs perfici-
tur. Lædes igitur corpora sana, si alimenta
exhibeas medicamentosa: ergo non licet
mutare temperiē citra morbum de nouo
factum: ergo neque mores.

Quintò; nā (vt scribit Plato) Camolxidis
Thracū Regis doctrina traditū est, omnia
vel bona, vel malā in corpus ab anima di-
manare. Proinde illā in primis adhibita re-
mediorū salubritate, curari oportere. Quā
opinionē, si (vt Socrates) admittimus, tenē-
dū videtur, animi mores ipsius animi mede-
lacocerceri, nulla facta corporis mutatione.

p

Sed

Sed vellem pro sexto argumentò, non solum circa nostrum textum, sed pro explicatione aliarum sententiarum huius libri, quaerere, quo pacto Hippocrates animi affectus & mores, per diætam mutari posse contendit? Irã, quæ inter alios eminent affectus, quæ nobilissimarum civitatum fundamenta deiecit, quæ solitudines exhaurit, quæ armorum, sanguinis, suppliciorum minimè humana feruet cupiditate, hanc (inquam) alimentis miscere docet? Terrum ac rabidum affectum, tam leui medela leniri confidit? Quid de libidine, quid de audacia, quid de metu dicendum? Voluptatibus irretitos, timore gelatos, audacia furentes transmutabit alimentum? Miror quidem, quod Hippocrates, suæ oblitus sententiæ, magnis morbis, tam parua, & debilia præstiterit remedia, cum extremis extrema debere opponi, aliquando docuerit.

Septimò dubitationem excitat, quod habitualement dispositionem à corpore eradicare præsumat, nõ dico habitualement, vt hæctica, nam hæc cum præter naturam sit, & ipsam naturam habeamus adminiculantem, tandem auferri potest optimo victu frigido, & humido, balneis, & inunctionibus: at qui ex principijs generationis habitus elucescunt, mores à parentibus per semen tractos, non magis aboleri, aut temperari possunt, quam glaucos oculos immutari, aut Aethiopem dealbari: nam vt colores, ita & mores per semina defluunt; imò & varia gætes, ex cæli & terræ statu, peculiare habent mores, quos Hipp. si victu tantum curam assumeret, vel impossibile aggredere, vel totam gentium varietatem euertere. In furorem lubricos Barbaros, Aegyptios ad cumulandam pecuniã sagaces, Scythas immani feritatis sæuitie grassantes, Italos regales, Gallos stolidos, Ieuos Græcos, Aphros subdolos, Syros auaros, Siculos acutos, luxu perditos Asianos, Hispanos elata iactantiæ animositate præposteros, sola victus ratione commutare valebit Hippocrates? Certè crediderim reliqua artis instrumenta ad id non sufficere, neque medicamenta, neque ferrum, neque ignem.

Tamen separemus certa ab incertis, est enim indubitatum, nõ esse animam nostram alterabilem, vt ex doctrina Hippocratica probatum relinquimus: ergo in his textibus non intèdit mores animi, vt ab animo procedunt, immutare, nam hoc tã erat impossibile, quàm ipsam animam, aut per naturam, aut per necessitatem alterare.

Præterea certum est, ex animi passionibus quasdam à corpore oriri, & in anima terminari, quasdam ab anima proficisci, & in corpore complementum suscipere, à corpore enim exorditur causa molestantis continuum dissoluens, & in appetitu terminatur discontiniens illud, ad quod dolor & tristitia sequitur: ab anima incipit appetitus vindictæ, & tandè concitato impetu, cor & spiritus conflagrare non desinit. Animo insidet pulchritudinis amabilis species, sed quæ sensim oblectabat, incensa libidine, & ardenti lasciuia corpus inflammat. Ecce passiones corpore indigent, velut termino, velut principio.

Atque cum actus actiuorum sint in patiente rectè disposito, consonum est, vt hæc corpora magis ad hunc, quàm ad illum affectum disponantur, biliosa ad iram, pituitosa ad segnitiam, melancholica ad metum, sanguinea ad libidinem, & voluptatem. Temperata ad medium inter omnia extrema.

Ex his colligitur, mutari posse affectus, mutato corpore, quantum ad id, quod est materiale: manere itaque poterit appetitus vindictæ primis suis rudimentis, & quasi radicibus innitens, aboleri tamen potest, vel temperari feruor sanguinis circa cor, spiritum & sanguine refrigeratis, ita vt ira, cum in consensum conuocet corporalia instrumenta, vel non inueniat, vel adeò frigida, vt nullius sint usus. Naturalem agimus nunc, non philosophum moralem, nam partes animæ inferioris, cum menti subiiciuntur, sui iuris non sunt, atque coercitæ in summa continent animum tranquillitate. Igitur de solo corpore agimus prout materialem causam præbet animi perturbationibus. Ex quibus euident efficitur argumentum: Corpus mutabile est, ergo mutari de facto potest; ergo animi mores mutationem suscipient, mutata propria materia. Vides, vt concupiscibilis & irascibilis passiones, permutata temperie variantur. Nam licet mutatis organo id etiam contingat, tamen cum temperies prior sit, visum fuit de sola temperie philosophari cum Hippocrate in hoc libro, qui organorum compositione derelicta (tanquam per diætam incurabili) ad solam temperiem sermonem reducit.

Dixi mutari posse mores mutatis organo; nam Anaxagoras putauit animalia talia esse, quia talibus prædita sunt instrumentis, vt taurus ferox, quia cornua habet, qui magnam

quam partem ferocitatis deponet, si ferrentur cornua, quasi confidentiam amittens. Neque contraria argumenta Hippocraticam conclusionem debilitant.

Ad primum dico, elegantem esse satis Senecæ sententiam, & philosophiæ maximè consonam, cum corporis temperaturâ radicem faciat istorum affectuum, si vis materialem, ut dixi. Quod verò dicit auferri non posse, quæ ex conditione nascendi, & temperatura exoriuntur, intelligendum est iuxta illius sententiam in eadem epistola enim: *Quicquid infixum & ingentitum est, lenitur arte, non vincitur.* Quod Hipp. in nostro textu similiter sentit, dicens: *Splendidi, & fortes euadunt, nisi à diæta damnâ suscipiât, id est, remissionem.* Ut doceât magni isti viri, morum principia quoad natiuam propensionem auferri non posse (esset enim auferre ipsâ naturâ) demulceri tamè artis operibus, & effrenatâ contentionè deferuescere: manent iraq; affectus, tolluntur effectus. Quod Gale. lib. de Cognoscend. & curand. animi morbis, sic confirmat: *Nâ ab ira prorsus liberari simul ac quis velit, non continuò quis potest: comprimere autè illius perturbationis intemperantiâ atque insolentiam potest.* Hæc Gale. qui ut in eo libro docet animi affectus moderari sapientia, ita nunc Hipp. temperari posse victus ratione defendit.

Ad secundum patet ex dictis, quod Hipp. in superiori textu, de animæ substantia disputauit, qua parte separabilis & inalterabilis est. Hic verò de concupiscibilis & irascibilis affectibus partis sèriëtis: ibi de radicali principio, hîc de materia purè corporali.

Ad tertium dico, vanissimam esse chymantiam, si ultra proprios limites effunditur. Sunt autem, ut temperiem, & propensionem hominis ostendat; secundum locum post physiognomiam obtinens; oritur autem magna pars istius artis ex obseruatione eorum signorum, quæ in brutis contemplamur, nam in his æqualis est ratio. Ut ergo brutorum conditiones ex quibusdam signis certò cognosciamus, ita & in homine, ex similibus eandem temperiem, & propensionem persentimus: at si chymantia, physiognomia, aut astrologia, ad alios humanos euentus prædicendos assurgunt, qui ex rationali libertate dependent, non sunt artes, sed detestanda deliramenta, ut Hippocrates sentit, & vniuersa comprobant philosophia.

Sed pro dolor, eò deuenit iam hominum vecordia, ut diuino lumine sepulto, belluinis moribus viuere gaudeant, ita ut

De Hippoc. Philosoph.

physiognomia de homine multoties certò iudicet, ac si bellua fuisset: est enim certissima in plantis, certa in brutis, dubia in hominibus Dubia, inquam, in euentibus præfagiendis (propter miserandam hominis armentiam) quæ aliàs non dubia, sed nulla erat.

Ad quartum dico, mutari paulatim temperiem sine molestia, licet alimentum sit medicamentosum, præcipuè in pueris, qui propter substantiæ mollitiem, hoc aut illo lacte faciliè mutatur sine sensibili noxa. Gale. lib. citato de Animi morbis ait: Porro natura in puerili ætate ad vitam perficiendam in cunctis plurimum potest. Secundo autem loco studia exercitationesque disciplinarum. Ceterum ipsa puerorum ingenia plurimum inter se differunt, cum alia magis, alia minus virtutes secentur, omnia tamen sunt, vel maximè ad affectus propensa: ita igitur, & corpora puerorû mutabiliora sunt sensimque nutrienda, in eam quam volumus contrarietatem, quod sine periculo facere artificis est. Neque consequentia aliam quam habet vim. Est curatio: ergo fit per contraria. Distinguenda siquidè est ista propositio. Nam contraria possunt adhiberi modo naturali, aut absoluta tantum oppositione, si modo naturali non lædunt, sed vel reducunt, vel præcauent latenter, nam ut natura quosdã morbos insensiles patitur, ita & ars per alimèta exhibet occultam & absconditam medelam quam certè non, quia corpus mutet, debes vocare curationem simpliciter, nam nutrimenta adhuc, cum nulla pollent qualitate, manifestè corpus nostrum immutant; non tamen nutritio curatio dicitur, Auicenna id expressè docente cap. de eo quod comeditur, & bibitur: *Totum (inquit) id quod nutrit in fine rei, naturali mutatione corpus mutat.* Et ratio Auicennæ est. Nâ cum rapatiamur ab alimètis, necessarium est, ut mutemur. Igitur non probat argumentum, læsionem aliquam futuram sensibilem.

Ad quintum dico, Zamolxidem contra hominum segnitiem proclamasse, bona, vel mala in corpus ab animaderiuari, quod illa sit, quæ tanquam regina omnibus imperare debeat potentijs inferioribus, ad bona allieciendo, vel à malis abstrahendo: at si imperij oblita terrena partes sibilos exaudit, & illecebras simul amplectitur, omnium malorum censenda searurigo. Itaque horum morborum medela aliquando a superiore ratione proficiscitur, aliquando ex corporis permutatione, mente quasi pon-

dere soluta. Hanc doctrinam non negaret Rex Thraciæ, cū forsā vidisset magnos animi morbos, magnis corporis languoribus fuisse repullos. Referunt antiquarum
 » Scriptores: Sicilia tyrānum Hierona fuisse prius, & priuatum, & planè omnium precipuè inconcinnum inellegantè, & agre
 » sti porro naturā inconciliabilè, ferumquè,
 » ac prorsum à fratre Gelone nil diuersum.
 » Sed enim posteaquam aegritudine implici-
 » to à publicis curis indulta vacatio, feriari-
 » què abundè licuit, febre interpellante, ho-
 » minum factus elegantissimus est. Siquidè,
 » quod vel inuito, recusantiquè otium ex mor-
 » bo impertiebatur, doctis impendere disci-
 » plinis adortus est, quamobrè iam suæ spon-
 » tis, ac prorsum conualidus, Simonide ute-
 » batur Ceo ac Thebano Pindaro, necnon
 » Bacchilide. Hucusque Rodigi lib. 19 c. 28.
 » Vbi alios multos memorat qui morbis cor-
 » poris quasi ex profundo somno excitati ad
 » meliorem vitæ formulā traducti reuixerūt.
 » Ad sextum dico, Hippocratem admiran-
 » da semper fuisse sequutum, & assequutum
 » etiam: inter quæ, non obscure locum ob-
 » tinent, quæ in hoc libro docet de mutadis
 » feminibus parentum, & filiorum conditio-
 » nibus innouandis. Tamen vt hoc præstet,
 » non inspicit potentiarū animi consensum
 » rationi rebellem, non vindictæ appetitum,
 » non illicita desideria (hæc enim require-
 » bant superiorè, & efficaciorè vim) sed
 » vt medicus corpoream cōtemplatus tem-
 » periem permutare conatur cordis, & hepa-
 » tis dispositiones, quæ tantorum malorū se-
 » des existūt. Quod Plato in Timæo doce-
 » bat: *Tria, dicens, esse, quæ ad contrarium ani-*
 » *mi deflectunt, disciplinam, conuersationem,*
 » *atque educationem.* Per educationem autè
 » meo iudicio, *Vitium* (si vis prout compre-
 » hendit vsū omnium rerum non natura-
 » liū, & præcipuè alimenta) intelligit, de quo
 » Hipp. in presenti; ergo vitus ratio sufficiens
 » auxilium est ad immutandas nostri corporis
 » partes, non ad affectus euellendos.

Ad septimum dico, neque hecticam, ne-
 » que nostram natiuam temperiem esse habi-
 » tum. Medici enim generali vocabulo, habi-
 » tus vocant, quos illi suspicantur non facile
 » amoueri. Transeat hoc, non omnia sunt
 » mensura philosophica ponderanda: nobis
 » sit integra veritas, quā Angelicus Doctor
 » quæstione de habitibus manifestauit. Quip-
 » pe ad rationem habitus necessarium est, vt
 » pendeat ex causis ex sua natura immobili-
 » bus: atque cū sanitas: & morbus pèdeant
 » ex causis ex propria natura mobilibus, ab-

surdum est, vt in ordine habituum collocē-
 » tur. Causas appellamus per se mobiles qua-
 » tuor primas qualitates, quæ in propria na-
 » tura corruptibilitatem includunt. Accipe
 » hominem sanum, illa optima sanitate à Ga-
 » leno decantata, lib. Artis medicæ, & lib. de
 » Optima secta, an continuis non subijcitur
 » mutationibus? Proculdubio perenni labo-
 » re colliditur vsque dum in morbum inci-
 » dat. Propone hecticam: An calor ille, quā-
 » tumuis tibi videatur radicans, non est ca-
 » lor? Seruat prorsum caloris naturam; ergo
 » remissibilis, ergo ex propria conditione,
 » non est habitus. Galenus tamen vocat ha-
 » bitus illos morbos (vt non totam scholam
 » medicorum euertamus) qui sunt per mo-
 » dum habitus, aut qui æmulātur habituum
 » conditionem, quatenus attinet ad diffi-
 » cilem curationem, & radicationem in sub-
 » iecto: quæ duo (meo iudicio) tenent se ex
 » parte artificis & medicorum, notū tamen ex
 » parte ipsius naturæ morbi. Hæc dicta sint,
 » vt perspicuum maneat, Hippocratem in
 » hoc libro non eniti habitum aliquem se
 » mouere, sed illa, quæ sunt per modum ha-
 » bitus alterare & remittere: imò (si opus est)
 » in contrarium mutare, vel sit à parentibus
 » hæreditata, vel à cælestibus defluxa tempe-
 » ries, dummodo elementaribus subijciatur
 » alterationibus.

*Utrum animi splendor, & corporis for-
 titudo à parentibus per semina cali-
 diora communicentur.*

Explicatū est quo pacto dependeant ani-
 » mi mores ex corporis temperatura, &
 » probaui mutari posse per diætā. Nunc al-
 » tera pars textus explicationem petit, vtrū
 » ab utroque semine masculino proficiscatur
 » corporis fortitudo, & animi splendor. Et vt
 » intelligatur quid sit id de quo disputatur,
 » memorari oportet ex Hippocrate, semen
 » masculinū, idem esse quod calidius (prout
 » nunc exigit disputatio) nam penes hanc
 » qualitatem distinguitur à femineo, vt ex di-
 » ctis patet, & ex combinationibus, & diuer-
 » sis mixtionibus feminum, quas proponit
 » Hippocrates in sequentibus textibus. Hoc
 » supposito dubitatio est maxima.

Primò, quia corpus temperatum ha-
 » bet omnes actiones perfectiores, quàm
 » corpus intemperatum; ergo habebit etiam
 » actus fortitudinis, & mentis excellentiam
 » cum maiori perfectione: non igitur à cali-
 » diori temperatura oriuntur virtutes iste.

Ref

Responderi posset, corpus temperatum non melius ad singulas se habere actiones; atque nil mirum si corpus intemperatum singulari aliqua polleat actione, vt canis odorandi excellentia, struthio coquendi potentia. Rectè hæc doctrina defendit illam partem texus, quæ docet fortitudinem ex robustis seminibus oriri. Sed difficultas vrget amplius aduersus hanc opinionem, quam Vallesius acerrimè tuetur. Inquit enim (ex mente Galeni) optimam temperiem per se solum deseruire actioni, quæ debetur speciei; alijs verò non ita; atque ex consequenti torqueri Scriptores in hac quæstione satis extra rem; nam dum modo homo temperatus sit prudentissimus, leo suo temperamento fortissimus, non est cur in alijs actionibus quæramus perfectionem. Est siquidem sua cuique speciei temperies ad propriam actionem determinata. In brutis à medio recedens, in homine verò ad summam refractionem redacta. Ita vt possis, dicere temperiem, quæ proprio iure homini debetur, esse omnibus numeris ponderalem. Sic enim oportebat ad actus prudentiales, & ad mentis diuinitatem, quæ omnia animalia antecedit. Hucusque Vallesij, Iacobi, & aliorum sententiam patefeci, quæ secundo argumento magnam suggerit stabilitatem.

Secundo, animi splendor nil est aliud quam fulgor doctrinæ, & morum concinnitas: hæc autem duo sapientiæ soboles sunt; ergo optimam semper insequuntur temperiem, ergo nullo pacto intemperatam naturam: maior propositio ex conuincio desumitur Platonis, & ratione firmatur: nam animorum fulgor participatio est diuini splendoris: ergo illa virtus magis resulget, quæ Deo similiores reddit; est verò sapientia, ex qua bonitatis pullulat rectitudo. Igitur per animos splendidos sapientes & bonos intelligimus: ergo requirent temperiem absolutam & perfectam, quam ad pondus appellamus; cum hæc sit quæ sapientiæ humanæ debetur. Ex quo inferitur, non esse optima semina calida ad tam eleuatas actiones, sed quo ad possint temperata, vt corpus fiat maximè temperatum.

Tertiò, non videtur corporis fortitudo cum animi splendore in causis conuenire; nam (vt probatum est) animi excellentia requirit corpus maximè temperatum, corporis fortitudo feruidum quædam, & siccum calorè: quod videmus in agricolis & exercitatis. Robusta enim habent corpora, & mentem, vt plurimum, debilem. Neque dici

De Hippoc. Pphilosob.

potest, loqui Hipp. de fortitudine, quæ animo potius respiciat (vt quidam credunt.) Est certè vanum, quæ Hippocrates consultò distinxit, cōfundere; nam inquit: *Animi splendor, & corporis fortitudo*; ergo de mēbrorū loquitur fortitudine, & robore.

Et confirmatur ex ipso Hippocrate, qui inferius agit de animi cōstantia, oblita corporis fortitudine, postquam certam mixtionem docuit ignis & aquæ, inquit: *Constantes autem meritò sunt eiusmodi animæ, ad quamcumque rem animum applicuerint, &c.* Itaque reperies in Hippocrate vnā mixtionem ad animi constantiā, aliam ad corporis fortitudinem. Igitur noster textus non est explicandus de animi virtute, sed de membrorum robore.

Propter hæc argumenta in eam ducor sententiam, vt existimem Hippocratem in hoc textu non de illo animi splendore (de quo Plato) disputare, sed de quadam virilitate, quæ adhuc ipsos animos solet condecorare, & ad facinora exequenda promptos efficere; non quidem distinguitur animus sexu, tamen sexus sequitur conditionem. Videbis quosdam aded mulierosos & molles, qui nil aliud prorsus cogitant, quā de corporis cultu, ad actus splendidos & liberales, ad opera virorum planè inutiles: quos grauius simul & eleganter reprehendit Clemens Alexand. cuius sententiā ad verbum transcribam, quia ad nostrum textum explicandum maximè conducere videtur 3. Pædag. cap. 3. Eousque ergo pro-

cessit luxus, vt non solū fæminæ inani hoc studio laborent, sed etiam viri hoc vitium sequantur: qui enim à corporis cultu minime pueri sunt, ij nequaquam sani sunt, ad mollitiem aurem declinantes planè effeminantur, illiberali quidem tonsu ac meretricio se tondentes, subtilibus autè, ac perspicuis vestibus induti, gloriosi vndequaquæ obeunt, mastycen rodentes, & vngueta olentes. Quid de ijs dixerit quispiam, qui tanquam Metoposcopus ex figura diuinat, cum eos viderit adulteros, Androgynos, atque effæminat os, vtrāque Venerè persequentes, pilis infestos, glabros, florem virilè abhorrètes, comas autem nō secus, ac mulieres ornantes? Hæc grauius Clemens ad initium capitis, & circa finem iterū, ait: Quid nō igitur admiserint fæminæ ad libidinem propense, dū vident viros talia aude- rezimò verò nō viri, sed Batali, & fæminelli dicendi sunt, quorum voces sunt cōpresæ & graciles, vestis autem, tum tactu, tum tinctura ipsa est effæminata.

Masyccen rodētes appellat eos qui continuo dentes mundant, ut albi & lucidi appareant, quod masyccis usu perficitur: vel notat alio, qui labia mordent, ut rubeant. Me-topos opus est, qui frōte inspecta hominis conditionem deprehendit. Batali à Batalo dicuntur homine effeminatissimo. Ex his patet Clementis sententia, quæ nostrum Hippocratem perspicuum reddit. Nam cū oppositorum eadem sit ratio (contraria ponentes, ut explicant Peripaterici) constat Androgynos viris prorsus opponi. Nam viri viriliter agunt, fortia & splendida aggrediuntur; e contra Androgyni mulierum illecebris & nugis obliuisti nil cogitant honestum, nullis se honoris stimulis concitant, proprio amore detenti. Audiamus Hippocratem in textu sequenti, ubi ait: *Si verò à femina femineum semen secer-natur, à viro autem masculum, minus sunt splendidi prioribus, quamuis viri etiam nomen obtineāt.* Ecce aperte splendidos magis, vel minus appellat, prout magis, vel minus virilitatem participant. Androgynos verò effeminatos, & obscuros prout magis ad femineam conditionem accesserint. Inquit enim statim: *At si à muliere masculum semen secretum fuerit, à viro autem muliebri, sunt hi Androgyni, & merito sic appellantur.* &c. Vides quo pacto Hippocrates & Clemens conueniant, hic conditiones Androgynorum enarrans, ille causas generationis? Ita que constare arbitror quid per animos splendidos intelligat Hippocrates viros propria libertate excoelos, mulierum blandimenta paruipendentes, membra exercitijs consolidantes, ad agendum, & patendum fortia maximè idoneos; per Androgynos verò effeminatos & Batalos. In horum generatione muliebri semen præualere, illos verò ex utroque semine robusto proficisci.

Ad argumenta, his præiactis, non difficilis erit solutio.

Ad primum dico, responsionem ibi radicam esse iuxta Galeni decreta, non enim singulas adiones debet habere perfectiores corpus temperatum: atque ex consequenti virilitas, de qua hic agit Hippocrates, & corporis fortitudo ad robusta femina consequuntur: quæ talia sunt, non quia exuperanter calida, id est, multum lapsa, sed exuperanter calida cum tali modo, ut ad virilem fortitudinem promoueant.

Dixerat enim Hippocrates libro de Generatione: *Semen esse robustissimum, quod est in corpore.* Quod intelligendum est, quando

prolificam, & masculam obtinet conditionem, quæ non plurimum lapsa inritur temperamento (nam immoderata disersa-fia deiecit ad in propriæ virtutis) igitur fortes & splendidi istam habent temperiem.

Ad secundum respondeo: splendorem animi in nostro textu esse liberam quandam & virilem conditionem, apud Platonem verò esse sapientiam, & bonitatem, ut rectè adducit argumentum, atque ex consequenti non est necessaria illa exquisita & ponderalis temperatura, sed calidior & robusta.

Ad tertium dico maximè conuenire animi splendorem cum corporis fortitudine, & ab eadem temperie dimanare. Nam siue sumas fortitudinem in tollendo, siue in aggrediendo, ad utrumque est apta caliditas, & licetitas membrorum, animique promptitudo non facile subicibilis.

Vltima confirmatio philosophicam probat veritatem est enim quedam temperies ad animi fortitudinem idonea, quæ & ad sapientiam proximè accedit, quæ propriè est animi constantia: at Hippocrates in præsentia temperiem virorum edocet perfectorum, contrariam effeminatis & Androgynis, ut declaratum est: calidi ergo sunt, nervosi, validi, pilosi, impauidi, animoque subnixi, & eminenti.

TEXTVS LXXVI.

S*I verò à viro masculum semen se-cernatur, à muliere femineum, &c.*

COMMENT.

Disputatione superiori perspecta nil inuenies difficile in istis textibus sequentibus. Facit enim Hippocrates quasdam combinationes, & miscellas seminum non obscuro sermone. Concludens, amentiam esse, negare talem mixtionem femininum vitalem calorem defecientium.

(?)

TEX-

TEXTVS LXXVII.

Iam quomodo gemini nascantur, in hunc modum declarabo. Natura uteri muliebris, ut plurimum in causa est. Si enim similiter utrimque iuxta oculum dispositi à natura fuerint, & similiter hauerint, & à purgatione siccentur, alere possunt. Si semen viri conceperint, ita ut statim diuidatur, necesse est diuidi in utrumque uterum similiter. Siquidem igitur multum semen ab utrisque, & fortè secretum fuerit, in utrisque locis augeri potest, cum superet in alimentum quod accedit. Si verò aliter contingat, gemini non fiunt. Quum itaque masculum ab utrisque secretum fuerit, necessarium est in utrisque masculos gigni. Quum verò femininum, ab utrisque femella fiunt. Quum autem alterum femininum, alterum masculum fuerit, utrum alteri praeualeat, id ipsum augetur pro ea ratione.

COMMENT.

DE causis numerosæ prolis multiplex fuit opinio. Asclepiades feminis efficaciam causam esse dicebat. Alij tot cellulas in vtero cõstituunt, quot foetus exeunt. Anatomici aliqui id etiam confirmant. Sed quantumuis extollant enarratores numerum gemellorum, Hippocratis sententia primum locum obtinet, qua statuit causam gemellorum esse feminis partitionem ad diuersa uteri loca. Cum enim vno coitu non totum simul effundatur, sed diuersis ei aculationibus, impetu euariato, consonum est, ut feminis quædam portio in dextram, alia in sinistram colligatur, vel in duabus partibus, sinistra, vel dextre. Cui operi adiuuat multum uteri titillatio, & motus. Semen enim commouet, & sese commiscet, & applicat mutuo, & diuiso complexu: est quippe, (vt anatomicis respondeamus) uteri vnus sinus, vt & ventri-

culus, sinistra, & dextra gaudens parte, sola linea diuisus, vt de lingua dicebat Hippocrates circa finem coacarum. Lingua siquidem, qua parte media diuiditur, veluti saliuua alba obducta est, &c. Sic uterus duas habet partes lineam tantum diuisas, non tot cellulas, vt multi fabulantur. Sed quid miraris multiplices foetus in vna cauitate generari? Inspicias (obsecro) pisces vno sinu tot pisciculos gignere, & cõtinere: itaque Hipp. diuersitatem acetabulorum non dicit esse causam numerosæ prolis, sed diuisas feminis portiones ad diuersas partes eiusdem concavitatis, modo vnus in dextra, alter in sinistra, aut duo in dextra, & duo in sinistra generentur. Quod Aristoteles prorsus insectatus est. Ait enim 4. de generatione animal. cap. 4. Semen igitur trahi à locis uteri, atque ob eam rem multa generari pro natura locorum, & acetabulorum, quæ vnum non sunt, opinari nil rationis est. Sæpe enim in eodem loco uteri gemini consistunt. Et hanc existimo fuisse mentem Auicennæ, fen. 2. lib. 3. cap. de gemin. causa. Inquit: *Est multitudo spermatis, & diuisio ipsius in duo, & quod est supra, & eius casus in duos ventres; vbi Gentilis non intelligit esse ventres diuersos, sed varia loca in vno ventre.*

TEXTVS LXXVIII.

Similes porrò inter se fiunt gemelli ob hanc causam. Primum quidem quod æquales sunt loci, in quibus augetur: deinde, quod simul sati sunt. Postea, quod iisdem alimentis augetur, & maturi ad partum in lucem prodeunt.

COMMENT.

Cerrè hic textus Hippocraticus est: nam & per illius verba aliquando Hippocrates interroganti, quare similes prodeunt gemini? respondit, quia ex eodem patre, ab eodem utero, & eisdem alimentis fuerunt procreati. Dicit enim Diuus August. in lib. de Ciuitate, referente Angelo lib. 2. de formæ propriet. fol. 136. column. 2. linea 29. quod fuerunt duo homines ita similes, vt si vnus letabatur, alter etiam

etiam; & si agrotabat vnus, alter etiā, &c. Interrogatus autem Hippocrates de causa huius mirabilis euentus; respondit verba expressa huius textus, vt hic colligas libri auctoritatem. Egerat ergo Hippocrates de causis sexus, de geminis, & illorum varietate: nunc rem attingit difficilem, de causis similitudinis natorum inter se, qui vnico partu producuntur. Et ne à textu nostro discedā, iuxta tres causas similitudinis ab Hippocrate propositas dubitatur.

Virum similitudo gemellorum à loco, tempore, & alimentis similibus exoritur.

ET partem negatiuam valida confirmant argumēta. Primò, quia passū reddi simile alicui, dicit veram & realem actionem, qua tale fit: ergo debet tale fieri ab agente potentē vim imprimere: sed locus ex se nullam talem habet efficaciam: ergo gemelli non exeunt similes, propter locum, in quo generantur, vt ait Hippocrates. Continet quidem corpuscula puerorum maternus vterus, similia tamen facere nō potest. Nā quæ est maior ratio, quare gemellos faciat similes; & separatim generatos faciat dissimiles?

Secundò, quia pueruli non fiunt vtero adaptati, sicut figuratum figuranti, vt cera sigillo; sed in vtero tanquam in loco commo propria expetūt figuram: ergo à loco neutiquam prouenit similitudo.

Tertiò, neque à tempore, in quo semen ejaculatum est. Quid enim habet causa tepus seminationis, vt similes fructus ædantur: prorsus nil. Est enim tantum mensura motus. Atque adeò si simul generati sunt pueruli, & ab æquali causa, vnico tempore in lucem exhibunt, eritque optima consequentia: Vnico partu maturi foetus æduntur, ergo vnica seminatione fuerunt concepti. Tamen ex tempore non potest argui similitudo in conditionibus indiuidualibus, de quibus hic videtur agere Hippocrates. Quasi quis argueret: Simul Socrates & Plato per forum deambulant: ergo sunt albi.

Quartò, argumentatur contra tertiam partem textus, quæ docet similes ædi foetus, quia eisdem nutrimentis aluntur. Hoc videtur etiam difficillimum, nam alimentum operatur, à materia, vt dicunt communiter, id est, restituit deperditam sub-

stantiam, non alterato notabiliter corpore: ergo non habet rationem efficiētis; sed passī; ergo neque artificis: est quidem in principio dissimile, in fine simile: ergo non efformat, sed efformatur.

Quintò, quia est euertere vniuersam Hippocratis doctrinam, qua statuimus semen esse artificis potentia, sedem & sustentaculum, & formatricis vehiculum, sanguinem materiam tantum præstare, qui licet sensim, & latenter possit temperiem mutare, vt supra probauimus, tamen figuram corporis variare non valet. Dicat id Hippocrates in textu superius citato: Natura occulta per diætā mutari non potest, id est, organorum fabrica, vt explicui. Tunc sic: Compositio non valet permutari per diætā, ergo neque per sanguinem materium efformatur. Argumentum probat, nam per ea principia dissoluimur naturaliter per quæ constituimur: dissoluimur per contrariam actionem elementorum: ergo per illorum vnionem coalescimus: ergo à simili valeret ratio: Efformantur foetus per sanguinem, ergo per sanguinis mutationē mutaretur efformatio: quod est contra Hippocratem, & contra superius probata.

Quæstio hæc difficilem habet solutionem, nisi aliqua prius supponamus. Et illud primū, aliam esse similitudinem in natura, aliam in sexu, aliam in peculiaribus lineamentis, quam indiuidualem appellant. Eam quæ est in sexu relinquerē (quia satis Hippocrates superius edocuit, oriri ex victoria vnus, aut alterius seminis, maiore, vel minore calore operātis) nisi neotericus quidam studio insurgeret contradicendi. Ait enim masculinum non fieri, quia semen calidius pudenda extra conformat, sed quia semen masculinum vincit femineum. Nam alias, inquit, quare multæ partes calidæ non eminent, nec foras triduntur? At videmus frigiditas partes, vt aures, erumpere; calidas verò, vt tempora, subsidere: ergo neque pudendorum extractio semini calidiori tribuenda. Hæc ille. Quæ libuit breuissimè discutere. Equidem (vt superius adnotauimus ex grauisimo Abulensi) ratio sexus non stat in situ genitalium, sed in dispositione totius, quæ per ipsa influit genitalia (quod velim dictum fuisse contra Cardanum falsò asserentem, in sola genitalium temperie sexum consistere) hæc autem dispositio nullo modo melius explicatur, quàm per maiorem, aut minorem calorem. Non enim scimus à posteriori alio modo distinguere, quàm per

Similitudo in sexu.

Falsa conuolutur opinio.

In quo ratio sexus consistat.

per calorem modificatum ad agendum in aliud, & per calorem modificatum ad generandum in se. Hoc supposito concedimus huic opinanti, non fieri masculum, quia semen calidius tantum, sed quia semen cum calorem habeat, vt totum efformet cum ea dispositione, vt generet in alio. Ad quod sequitur, vt etiam efformet instrumenta pro ratione istius finis, pudenta, scilicet, foras emissâ. Itaque non quia vna pars est calidior altera, ideo debet prominare, sed pro ratione sui finis, & vsus in corpore. Sic cor calidissimum membrum recondit formatrix, vngues frigidissimos manifestauit exterius, nimirum, vt proprijs muneribus conueniebat. Igitur in ordine ad finem semen calidius germinat pudenta, frigidius illa recondit.

Similitudo in natura specifica.

Sed ad similitudinem in natura specifica accedo, quam aliqui crediderunt à matre condonari. Nam dicunt, multum valere ad similem formam substantialem inducendam, sanguinem & materiam suppeditare. Atqui cum femina tam multam suppeditet materiam, & tam longo tempore, consonum est ab illa naturam specificam profluere. Et ob id dicunt, foetus, vt plurimum, matri similes exire. Sic ex capra & ariete capra gignitur, ex oue & hircu ouis. Hæc Andreas Laurentius edisserit, non rigurose disputando, sed quasi referens historiam, vt alia solet. Proh dolor, quæ in genia destruxit historiæ segnis quædam enarratio! Quot vniuersitates ad gloriosum nomen, disputationis subtilitas euexit! Vellem profecto in rebus difficilibus intellectum attritu cōtrouersiarum ignescere, postea loca eruditionis, aut historiæ, tanquam flores accedere, aut tanquam pluuiam aridas iam voces irrorantem. Igitur errat vir iste, & sibi contradicit. Primum probatur euidenter. Nam forma specifica datur ab efficiente, ergo non à materia, ergo impossibile est, vt femina ea ratione, qua materiam præstat, præstet formam substantialem. Quod sibi contradicat, patet. Nam quæstione 16. agens de semine mulieris (Galenus suscipiens opinionem) semini totâ efficaciam concedit, sanguini menstruo prorsus denegat. Igitur nos, qui superioribus disputationibus probauimus cum Hippocrate, vtrumque semen æquum esse, atque simul ad speciei conseruationem aspirare, consonè loquemur, si dicamus non se impedire duo semina, quantum ad naturam specificam (licet se possent impedire, quantum ad indiuiduales condiciones) si

sunt eiusdem speciei; si verò sunt diuersæ, vincet actiuus. Atque si commistis duabus speciebus, hircu & oue, ouis generatur; intelligendum id non ratione sanguinis materni, sed ratione feminis, quod actiuus in oue, quàm in hircu reperitur. Pullet hæc doctrina partim ex Arist. partim ex ipsa rei veritate superius demonstrata ex Aristotele, quo ad eam partem, in qua dico, aspirare semen ad specificam formam inducendam. Nam lib. 4. de generatione animalium, cap. 3. philosophatur de similitudine adeò subtiliter, vt dubitem, qua de causa à quibusdam modernis tam acriter reprehendatur. Sed ad nostrum institutum ait: *Quod generat, non solum mas est, sed tale mas, vt Coriscus, aut Socrates: nec modò Coriscus est, verum etiam homo, &c.* Et Paulò infra: *Actu insunt motus eius, qui generat, & vniuersalium, vt hominis, vt animalis; potentia insunt motus feminae, & maiorum, tam in patre, quàm in matre.* Quibus verbis satis aperte nobis declarat Philosophus naturam specificam intendi à particulari generante, & ita esse imbibitum hunc finem, vt motum ad illum dicat esse in actu, motum verò ad reliquas similitudines esse in potentia. Huc accedit, quod sæpè soleo dicere, potentiam generatiuam respicere naturam absolutè: quod interpretor cum D. Tho. 1. parte, quæst. 41. art. 5. qui postquam declarauit, quo modo potentia generatiua conueniat æterno Patri ex sententia Diui Hilarij, & Magistri Sententiarum, tandem concludit in hunc modum: *Forma autem indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, non autem est, quo generans generat, alioquin Sortes generaret Sortem: vnde neque paternitas potest intelligi, vt quo pater generet, sed vt constituens personam generantis. Alioquin pater generaret patrem; sed id quo pater generat est natura diuina, in qua sibi filius assimilatur, & secundum hoc Damascenus dicit: quod generatio est opus naturæ, non sicut generantis, sed sicut eius quo generans generat. Et ideo potentia generandi significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationem.* Hæc Diu. Thom. Quæ licet explicatione indigebant, modò relinquenda, quia ad nostrum institutum, & de generatione viuientis, de qua hic loquimur, scire solum oportet, potentiam generatiuam principaliter respicere naturam, cuius similitudinem intendit: quod Arist. lib. 8. Ethic. c. 12. & 12. Metaph. cap. 28. docue-

fat aperte definiens generationem, quod sit ori

go viuentis à principio viuentis coniuncto se-
cundam similitudinem in natura specifica.
Paret ex his, quàm sit ridiculum digladiari
medicos de causa similitudinis in natu-
ra, & quàm consonè Arist. & Diu. Thom.
philosophentur. Hic enim præcipuè ait ge-
neratiuam potentiam sequi naturam, vt
sic. Ille verò, motus feminis ad hominem,
& ad animal, & ad hoc animal in actu esse
dicit; reliquos in potentia. Et rectè quidè.
Nam hic effectus hanc causam sequitur,
& è contra.

*Similitudo
indiuidualis.*

Ad similitudinem indiuidualem deueni-
amus, de qua Hippocrates in nostro tex-
tu. Atque illud priùs statuendum, monstruo-
sos filios dici ab Arist. qui parentibus sunt
dissimiles. Tantum valent qualitates & si-
gillationes feminis, quas à generante reci-
pit. Nam licèt præcipuè similitudo in na-
tura specifica inducatur, vt dictum est; ta-
men generationes istæ rerum corruptibili-
um mille conditionibus fiunt, quæ se re-
nent ex parte instrumèti; efficaces, vt his,
vel illis accidentibus exeat genitum insi-
gnitum, quæ accidentaliter appellatur simi-
litudo: non quòd Petrus generet Petrum
(vt rectè dicebat Diu. Thom.) sed quòd
Petrus generet hominem, & talè hominè
per se, ex accidenti verò producit aliqua
accidentia similia suis, aut auis, &c. Nos
vt à textu nò discedamus, disputationem
relinquimus specialè de hac re. Erat enim
inserenda quæstio de feminis à toto corpore
decisione, de eius sigillatione, de emi-
nentia virtutis formatiis, & alijs multis.
Tamen videamus, quare duo filij vnico
partu nati, & vno coitu concepti tam si-
miles sint in peculiari compositione, & ac-
cidentibus indiuidualibus.

Equidè Hippocratica conclusio nobis
placet, quia scilicet in vnico loco simul,
& ex vnico semine concepti sunt. Neque
intelligas gemellos idem spatium occupa-
re, nam non se penetrant, sed in eodem lo-
co fiunt, largo modo, quia in vna capacita-
te vteri. Tria dixi in hac assertionem cõcur-
rere ad similitudinem; eundem locum, eundem
punctum conceptionis, & vnicum semen.
Quæ omnia textus noster subtiliter clau-
dit. Identitas loci facit eandem commen-
surationem, & modificationem qualitatibus
conseruatiuæ à primò mobili influentis.
Identitas feminis arguit eandem temperi-
em, eandem virtutem formantem, eandem
à parente directionem ad vnum finem
per se, & ad vnum finem secundarium; ad
finem per se, scilicet ad naturam, vt sic, ad

secundarium, scilicet ad conditiones indi-
uiduales. Rursus simultaneus cõceptus
magis momenti est. Nam (vt superius dixi-
mus) generationes istæ, quæ medijs instru-
mentis nò æquè perfectis peraguntur, in-
diget influxu cælesti suppleri multis de-
fectibus inferiores. Atque ob id dicebat Ari-
stot. *Sol & homo generant hominem.* Igi-
tur consequens est, vt sub vnica cæli figura
concipiantur gemelli, & ab eodem influ-
xu cælesti dirigantur, & gubernentur. Hanc
meam interpretationem crediderim ex
Astrologiæ & Philosophiæ principijs con-
stare. Vide (obsecro) quanta concurrant ad
istam similitudinem efficiendam, vna vir-
tus loci, vnus astrorum aspectus, vna femi-
nis temperies, vnus finis, vna directio me-
diorum: ergo quàm simillimus existet fœ-
tus.

Quòd si vltimam partem textus adiun-
gas, nil deerit ad gemellorum consimilitu-
dinem. Nimirum nutriuntur eisdem ali-
mentis; quibus verbis intelligendum est,
& quòd partes materiales feminis habeant
simillimas, & sanguinem maternum, po-
stea superuenientem, etiam simillimum,
quibus fit similis temperies, quæ immedia-
tum est talis formationis instrumentum.
Quòd verò fiat similis temperies à simili-
bus alimentis, superius probauimus. Igi-
tur calor ille temperatus, qui partes tenuio-
res feminis occupat, in propria natura fer-
uatur, quando simillima materia apponi-
tur. Quid ergo mirum, quòd simili modo
agat, simili modo extendat materiam, si-
miles faciat mistiones ad colores, ad deli-
neationes, ad partium apparentiam? Effor-
mat quidem virtus hæc partes præcipuas
ad inductionem formæ substantialis: at
quòd hunc modum partibus indat, oculis
glaucedinem, fronti amplitudinem, naso
curuitatem, ori rubedinem, pectori hirsuti-
em, proculdubio ab hac temperie profi-
lit, in tali, vel tali materia operante. Non
itaque fit conformatio & figura ab alime-
tis (simpliciter loquendo) sed signa quædam
quæ in conformatione reperiuntur, à tem-
perie, hoc aut illo modo ab alimentis mu-
rata. Neque ex hoc intelligas istam doctri-
nam superiori resolutioni contradicere,
vbi determinauimus sanguinem mater-
num, non esse causam similitudinis. Hic
enim philosophamur de causa per se, &
immediata, quam dicimus esse virtutem
formatiuam feminis, cuius instrumentum
est ipsa temperies: sanguis verò quamuis
illà immutet, dicitur quædam causa remota.

Vnum

Vnum tamen pulchrum ad maiorem explicationem dicere non grauabor, gemellos, vna (vt plurimum) fieri imaginatio ne. Dixi, vt plurimum, quia in vno coitu vna solet imaginatio tantum persistere, quantumuis transuolet humanum ingenium. Hæc erat apud Ciceronem primo Tusculanarum causa, ob quam bestiarum simillimæ nascuntur, quia scilicet sunt rationis expertes, hærentem habent imaginationem. Idem Plinius assererat, dubitans, quare tam dissimiles homines existant? *Quoniam, inquit, velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes imprimit notas: cum cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisque in suo cuiusque genere.* Igitur cum generans in puncto seminationis vnam habuerit imaginationem, & vnam ideam, quæ per spiritus in substantiam fuerit transfusa seminale, consonum est, vt partito semini æqualis impartiatur similitudo. At qui diuersis congressibus fratres generantur, iam diuersis imaginationibus efformantur, dissimilesque enascuntur. Non vnicus status est humanæ fantasie, speculum est multarum figurarum, mille imaginibus depingitur.

Solutiones argumentorum amplius textum manifestant. Ad primum dico locum, vt locus, non efficere gemellorum similitudinem. At eadem virtus, quæ per locum in fluit ab ipsa virtute locantis modificata, maximè facit. Atque hæc est ratio, quare fratres separatim geniti dissimiles esse soleant, quia licet in eodem loco, non semper per eandem virtutem loci fuerunt dispositi.

Ad secundum dico, non adaptari pueros vtero tanquam figuranti, vt rectè probat argumentum. Adaptari tamen simul, vt vnam recipiant actionem à matre, & à corpore cælesti per vterum influentibus.

Ad tertium dico, tempus vt sic nil efficere, astra verò vno tempore influentia, & causæ secundæ vno tempore operantes, multum ad effectus similitudinem conducunt.

Ad quartum dico, alimenta sensim mutare temperiem, vt supra probatum est, & ex consequenti, mutant instrumentum potentie generatiuæ, ad faciendam naturam hoc vel illo modo signatam. Est verò hæc differentia, quod in prima generatione, & delineatione, aut ante ipsam possunt id præstare alimenta. At postquam formata

natura est, non potest eius compositio permutari, & hoc est, quod docebat Hippoc. (naturam occultam permutare est impossibile) non quidem loquebatur de primordiis, sed de exortis iam in lucem, qui morbo compositionis laborant. Quod satis aperte colligitur ex præcedenti discursu, quod docebat, mutatis alimentis, & exercitijs, masculos, aut feminas generari. Ecce quo pacto ante primordia, & in ipsis præuijs dispositionibus, quibus in vtero infans exoritur, potentia esse alimenta prædicat Hippocrates. Ad rigorem verò argumenti diluendum, non dicimus sanguinem maternum, vt alimentum est, similitudinem efficere, sed vt disponit calorem seminis. Hæc dico loquendo de ipso alimento, tanquam de causa mediata & remota. Nam si potest mutare mores, quia mutat temperiem, quare non ponet aliquid in ipso fieri compositionis media mutatione temperiei? Sed philosophemur de ipso alimento, vt causa materialis est, & de crassa parte seminis, nulla facta consideratione, si mutant, vel non mutant temperiem agentis. Equidem, si rectè contemplemur Hippocratis dicta, identitas materiae multum confert ad similitudinem gemellorum. Nā si vna & eadem est natura materiae, eodem modo resistet, eodem modo extendetur, dilatabitur, coagulabitur. Præstet mater materiam biliosam, proculdubio quantum agit in materia exhibunt gemelli graciles, extenuati, figuris faciei paruissimis, felleis oculis & profundis, nimirum materia non ferebat maiorem extensionem, propter suam siccitatem. At præstet mulier materiam humidam, qualis est optimus sanguis, nascuntur gemelli, simul roseo colore præditi, faciei figuris dilatatis, oculis magnis, fronte ampla, carnosæ. Rursum, & quoad quantitatem corporis, solent filij materis sequi quantitatem. Quod rectè aduertit Dinus, in suo commen. ad lib. de natura foetus.

Ad quintum: iam dixi, quod alimenta non mutant compositionem: sed ita remote, vt prius mutare debeant temperiem (quæ tardè & lentè mutatur) deinde materia seminali mutata in primis & secundis qualitibus: & præterea mutata temperie spiritus, in quo residet formatrix, contingit, vt aliquis nouus modus imponatur organizationi, quo similitudo concilietur. Tamen (proprie loquendo) hæc similitudo tribuenda supradictis causis effectiuis; alimentis verò, aut sanguini remote admodum

dum, & non in quantum alimenta, sed in quantum à qualitate operantur, quæ hoc aut illo modo disponit agens & patiens.

Laboramus cum Hipp. in exhibenda causa similitudinis gemellorum: sed maior difficultas est dissimilitudinis illorum causam inuenire, quæ nam fuit ratio tantæ diuersitatis inter Esau & Iacob, qui vnicò partu educiti, & simul generati sunt. O quanta machinantur Astrologi! Lege D. Augustinum lib. 5. de Ciuit. Dei, c. 3. & 4. Nos verò asserimus, non dixisse Hipp. gemellos necessariò debere esse similes; sed quando essent similes, huius causas rimatur: si autè aliter accidat, non erunt similes. Imò magis frequens est exire dissimiles. Tanta enim est diuersitas ex parte materiæ seminalis & sanguinis: tanta in alimentis, quibus vtuntur vir & femina: tanta, & tam vniuersalis virtus formatricis ad conformandum, vt mirum sit gemellos similes nasci, & ita quanquàm non concurramus ad astræ cum Mathematicis, sufficiètem diuersitatè reperimus in causis proximis. Vnde Esau & Iacob ita contrarij in omnibus extiterunt, vt refert D. Augustinus.

TEXTVS LXXIX.

CAETERUM superfætationes hoc modo fiunt. Quum vteri calidi, & sicci natura fuerint, ipsaque mulier eius modi, & semen calidum, ac siccum illapsum fuerit, non fit amplius vlla aliqua humiditas in vteris, quæ semen superillabens contineat. Quapropter consistit ab initio, ac viuunt: perseverare autem non potest, sed etiam id quod iam adest in super corrumpit, quia non cadet vtrisque conferunt.

COMMENT.

NON de superfætationis causis absoluit sermonem, sed particularem quandam causam edocet, disputationis ductus consequuntione. Agit enim de his libro proprio diffusè. Nos etiam idem præstabimus, fugientes dicta transcribere, nulla adducta nouitate. Egredietur Hippocrates de superfætatione lib. proprio, Aristot. 4. de generatione animalium, Rasis 22. continet

tis, tractat. 6. c. 1. & alij multi antiqui & recentiores. Est superfætatio, supra iam conceptum puerum: noua fœtatio. Erit igitur necessum, vt illis animalibus contingat, quæ primo coitu & conceptu non fatantur, sed ad nouum ardentè contendunt, inter quæ femina humana frequenter superfætatur, tum quia libidinis stimulis concitatur, tum quia locum habet vacuum, in quo possit semen recipere ad nouam prolem. Bruta vel vno coitu multos fœtus concipiunt, vel vnum adèò grandem, vt totam impleat vteri capacitatem; quare fugiunt dolorosos potius, quàm volutuosos congressus. Quod Auicenna dicebat lib. 3. Fen. 21. tractat. 2. c. 17. obsecris verbis nostrum textum scribens: Et parum contingit, quod ex coitu super prægnationem fiat conceptio. Nam si fit conceptio, fit in mulieribus, quæ corpora habent tenera, & sunt multorum pilorum, & multi sanguinis propter fortitudinem caliditatis earum, &c. Sed in eodem capite paulò infra sic ait: Quod si cadat imprægnatio super imprægnationem in nõ valde forti, & in ea, quæ non concepit, nisi propter apertionem oris matricis, timetur quod sit filius primus iam debilitatus; quare corruptior secundus. Isti duo textus difficile habent explicationem. Nam quo pacto dicit mulierem pilosam, & calidissimam, & multum sanguinis generantem? Videtur enim contraria iungere, nam quæ calidissima & pilosa est, bilem potius, quàm sanguinem auget. Quamobrem dicere oportet, fortitudinem illam caloris non transcendere latitudinem temperamenti sanguinis generatiui: sed quasi diceret Auicenna mulieres illas inter sanguineas primum locum obtinere: quod cum ita sit, non loquitur de superfætatione, de qua noster textus. Nam hinc defectu alimenti emori, & elabi vtrumque fœtum affirmat Hippocrates, Auicenna verò ad illam superfætationem sanguinem abudare asseuerat. Relinquitur, vt secundus textus Auicennæ nostrum insequatur, libet Hipp. & Auicennæ simul audire. Cum vteri calidi ac sicci fuerint, ipsaque mulier eamdem habeat temperiè, non valde fortis est ad duos fœtus alendos: nam quia intemperata, idèò & debilis. Superfætatur verò, quia os matricis apertum est ob nimium coitus desiderium ortum à prædicta intemperie, quæ causa est, vt non sit sufficiens humiditas ad semine illapsum continendum. Quapropter licet statim viuat fœtus, perseverare tamè non potest, imò alterum primum con-

conceptum corrumpit, quia vtrisque non confert tam paucum alimentum. Quare iuste timetur, quod sit filius primus iam debilitatus, & quod secundus etiam corrumpatur. Hucusque Auicem. & Hippocrates. Neque arbitraria est textus Auicem. in interpretario, sed ratione fulcita philosophica. Nam si præcipua conditio ad superfoetandum est matricis hiatus, & hic à calore procedit, rectè Auicem. mulieres calidas per oris matricis apertionem declarat, quas Hippoc. ex solo temperamento manifestat, alter effectum, alter causam adducens. At quod illa vteri dispositio sit necessaria ad nouum foetum excipiendum, dixerat Hippoc. lib. de superfoetatione. Superfoetant autem mulieres, quarum vteri os post primum conceptum non exquisitè clauditur. Quæ sententia, quo pacto debeat intelligi, vtrum scilicet omni tempore prægnationis, an certis quibusdam diebus, nunc disputandum relinquo, quia noster textus non longiorem explicationem exposcit. Ergo Hippocrates causam particularem cuiusdam superfoetationis proposuit quam etiam vtriusque foetus corruptinam esse declarauit.

TEXTVS LXXX.

Porro de anima sapientia & desipientia hoc modo se res habet, quod humidissimum est in igne, & siccissimum in aqua, si in corpore temperamentum acceperint, sapientissimos faciunt. Quia ignis quidem humiditatem ab aqua accipit, aqua autem siccitatem ab igne. Vtrumque autem sic maxime videtur sufficere.

Nam neque ignis ob alimenti indigentiam longius procedit, neque aqua motus admodum indiga leuior redditur. Sic igitur vtraque & sibi per se sufficient, & inter se permista. Quod enim minimè vicinis indiget, hoc maxime presentibus attendit: ignis videlicet, qui minimè mouetur sed absque necessitate quiescit, & aqua, quæ maxime, non tamen aliena vi mouetur. Ex

De Hippoc. Philosoph.

his igitur anima temperata, & sapientia, & memoria excellit. Si verò alicuius alterius superinductione alterutrum horum augetur, aut contabescat, desipientissima redditur, propterea quod cū sic habeant, ipsa sibi maxime sufficiunt. At si ignis sincerissimi aquæ similiter temperamentum sortiatur, sit autem ignis paulò inferior aqua, sapientes quidem sunt etiam hi, plus tamen illis deficit, quam prioribus illis: propterea quod ignis ab aqua superatus, & tardiores motum faciens, segnius sensibus allabatur. Constantes autem merito sunt eiusmodi anime, ad quamcumque tandem rem animum applicuerint, quod si recto victu vtantur, & sapientiores, & acutiores præter naturam fieri poterunt.

COMMENT.

HÆc sententia licet ferè explicata sit in superioribus (declarauimus enim, quo modo anima ad actus proprios corpore vtatur, licet tam eleuatae naturæ sit & immortalis ex doctrina Hippocratica) tamen in præsentia, docet animam sapientiores esse, quò temperatius obtinuerit corpus, & è contra. Inquit præterea, acutiores & sapientiores fieri præter naturam, si recto victu vtantur. Hæc duo considerationem exigunt philosophicam, quæ vni ca quæstione absoluemus.

Vtrum anima corporum temperatorum alijs sapientiores euadant.

A Pertum est, nō esse moralem quæstionem hanc, sed merè naturalē. Vincit equidem omnia assiduus labor, & optima disciplina, possuntque intemperati homines ad fastigium eniti sciantur. Sed dubitatio Hippocratica ad naturā deuoluitur. Vtrum scilicet, quatum in

natura agitur, sapientior sit anima, quæ temperatius corpus fuerit sortita, atque (vt verum fatear) difficile est controuersã ex sententia Hippocratica ad amussim decidere. Sed vtamur ordine scholastico, vt melius & breuius constet, quid asserendum sit.

Primò, si doctrina Hippoc. vera est, sequitur, quòd vna anima melius intelligat, quàm altera: quòd apparet falsum. Nam in intellectu est id, quòd est formalissimum in homine, sed differentia formæ causat differentiam speciei: si ergo vna anima magis, quàm altera intelligit; videtur quòd non sint eiusdem speciei.

Secundò, magnum argumentum contra superius dicta confici potest. Nam cū Hippocrates cognouerit excelsam illam animæ rationalis operationem, nunc eam materiæ sic immergit, vt ad pensum temperamēti sapientiam metiatur. Quòd vel contradictionis in Hippocrate, vel minus aptæ interpretationis argumentum videtur.

Tertiò, quid est fieri præter naturam sapientiores, & acutiores? An forsã anima, quæ ad tanta bona assurgit contemplãda, dū sapientior sit, morbo laborat? Nō certè: nam quòd altiora speculatur, & amat, suo fine arctius, & naturalius cõiungitur: ergo non præter naturam, sed maximè secundum naturã, animã sapientia condecorat.

Sed vt primum punctum attingam. Notissimæ sunt duæ opiniones, quæ de animarum perfectione in scholis circumferuntur. Altera eorum, qui putant animas nostras nō differre inter se essentialiter & intrinsecè, sed extrinsecè & materialiter. Altera eorum, qui contendunt animas differre inter se substãtialiter indiuidualiter, non per ordinem ad corpus, sed (vt ipsi dicunt) seipsis. Istæ duæ opiniones famosæ sunt, & diffusè disputatæ ab omnibus Theologis. Quamobrem ego ad Hippocratem sermonem conuertens, vellem explicare, quid in re tam graui ex illius doctrina possit philosophari, dūmodo illud prius animaduertam, vt rarique opinionẽ esse defensabilem. Et primò intelligẽdum est, tam ab vna, quàm ab altera opinione Hippocraticum dogma amplecti. Commensurant scilicet animã suo corpori, ita vt quæ corpus tẽperatũ informet, ad sapientiores operationes sit apta; quæ verò è cõtra, inepta sit & insipiẽs. Differunt tamen opinantes in modo declarandi hanc veritatẽ. Quidam dicunt, quòd Deus occasione hu-

ius, vel illius materiæ creat vnã animam cum talibus perfectionibus substãtialibus indiuidualibus, aliã cum inæqualibus. Erit igitur ad sapientiã aptior hæc anima ex se, & ex propria natura. Sumpsit tamen Deus occasionẽ ex tẽperie corporis ad taliter creandũ animã. Dico, occasionẽ, quia corpus nō est vera causa alicuius perfectionis substãtialis in anima, vt tenet hæc opinio. Sed Deus Optimus Maximus omniã rã prudenter disponit, vt perfectæ materiæ perfectã animam tribuat. Alij rursus omnes animas æquales ita faciunt, vt solùm penes extrinsecã materiã differant, & penes corporis naturã magis, vel minus dispositã, atq; sic intellectu & prudentia differre homines. Ecce amplectuntur omnes hanc cõmensurationẽ animæ ad corpus. Alij à priori, & intrinsecè; alij à posteriori, & extrinsecè. Probetur igitur conclusio Hippocratica ex vniuscuiusq; opinionis consensu. Actus actiuorũ sunt in patiente rectè disposito, 2. de anima, tex. 24. & forma in materia recipitur secundum capacitatem materiæ: ergo quãtò corpus melius fuerit dispositum, tãtò meliorem fortietur animã, sed nullo modo melius disponitur, quàm per exactã temperiẽ ignis & aque, vt sæpius dictũ est: ergo ex optimo & æquali tẽperamento rectè colligit Hippoc. animæ perfectionẽ. At quòd ista perfectio in sapientia consistat, probatione nō eget. Est enim per quã humana species ab alijs distinguitur, & per quã eleuatur. Reliqua animalia cū ad infimas operationes determinentur, immoderatis corporibus gaudent. Homo diuinitatis particeps exactiorem requirebat temperiẽ. Probatum secundò nostra conclusio. Nam anima (vt dictum est) indiget ad intelligendum corpore, vt obiecto: ergo quãtò inferiores potentiæ melius propria obiecta ministrauerint, quãtò meliores fuerint operationes subseruientes potentiæ intellectiue, tãtò ipsa anima melius intelliget. Sed corpus temperatius inferioribus potētij meliorem præstat materiã, ergo & intellectui. Minor ostenditur à Peripateticis, secundo de anima, quo loco ex tactu sapientes & ingeniosos docet cognoscere Arist. dicens: *Qui verò sunt molles carne, ij sunt ingeniosi, menteque dextri*, vbi per molles non intelligit effeminosos; hi enim mollitiem quandam aqueam, & vitiosam obtinent, ad prudentiam minimè aptam: agit ergo de quadam mollitudine ex sanguinis mediocritate, & aliorum humo-

humorū temperata, in qua potentia tactiua, tanquam in perfectiori materia, melius propriū munus exercet: atq; cum tactus sit in ordine ad animā, sicut manus in ordine ad artificē, organū scilicet coniunctū, & organū organorum, nā neq; audire, neque videre, neq; vllam aliā operationem exercere contingit in corpore, nisi tactus supponatur tanquam fundamētum. Hinc est, vt qui exactam habent temperiem, exacto polleant tactu, exactis operationibus reliquarum partium, & tandem ad sapientiā maximè sint idonei. Quod plato in Timæo dicebat. Potuerat Deus tam solidū corpus hominis concinnare, vt nocumēto forinsecus occurranti minūs foret obnoxium, sed mollius efficere præoptauit, quò esset contemplationi paratius.

Hunc modum dicendi vtraque admittit opinio: sed cui magis Hippocrates animum applicauerit, pulchrum est ex eius verbis deducere: quod in solutionibus argumentorum patebit.

Ad primum dico, quòd hæc differentia animarum nō est specifica, sed solum prouenit ex diuersa dispositione materiæ, atque ex consequenti licet vna anima melius intelligat, quàm alia, & sapientior euadat, non ex hoc infertur, quòd differat secundum speciem.

Ad secundum dico, Hippocratem in his textibus de temperie loqui, vt animæ deseruit, iuxta interpretationem nostram in quaestione de immortalitate animæ.

Ad tertium dico, quòd quantum ad opinionē attinet Hippocratis, colligitur sensisse animas rationales cum æquali perfectione fuisse creatas, recipere tamē inæqualitatem ex parte corporis. Probat. Nam si Hippocrates intelligeret vnā animam creati cum aliquibus perfectionibus substantialibus, quas altera non haberet, non intenderet illas mediante diata permutare. Hoc enim esset impossibile, & contra ipsius doctrinam, qui suprā dicebat animā esse impermutabilem. Ergo siquidem nūc animas permutare conatur mediante victu, permutat illas modo quo possunt permutari, variato, scilicet, & medicato corpore. Hæc verò mutatio verè corporalis est, & nil adimit, vel ponit substantiale in anima, sed melius disponit organa, vt operetur. Secundò probatur ex superioribus textibus. Animam enim dicebat Hippocrates eandem esse in maiori, & minori, corpus in nullo esse idem. Ergo omnē diuersitatem ex solo corpore oriri existima-

uit. Tertiò probatur, quia inquit, præter naturam fieri sapientes mediante diata, quod de solo corpore declaro (vt tertium diluam argumentum) nam qui ex proprio temperamento non sunt apti ad sapientiam, si curentur contra propriam corporis naturam temperiem, fiunt sapientes. Noui plerosque tardos & pigros, qui nisi ieiunijs corpora extenuent, nisi multis se vigilijs exerceant, non possunt sententiam vnā memoriæ commendare. Hi quidem contra propriam corporis naturam edocentur. Igitur secundum Hippocratem tota animarum diuersitas ex corpore petenda est.

Nunc quærere oportet, quæ sit ratio physica, ob quam temperies ignis & aquæ eligibilior est ad prudentiam. Dixi, quæ sit ratio physica. Nam videmur hucusque loquutos fuisse de recto Dei ordine, disponentis talia media ad talem finem: tamen Hippocrates rationem merè physicam excogitauit, ob quam temperati sunt sapientes: sic dicens: Neque ignis alimentis indiget, multum procedit, neque aqua motus indiga multum leuis redditur. Sic itaque vtraque, & per se sufficientissima sunt, & inter se permixta. Quod enim minimè vicinis indiget, hoc maximè præsentibus obtemperat, velut ignis, qui minimè mouetur, &c. Quid sibi vult enigma hoc? Certè physicam rationem continet, ob quam exacta temperies prodest sapientiæ. Nam licet textus explicari possit de mixture seminis vtriusque, quorum masculinum habet se vt ignis, femininum vt aqua, hoc vt pabulum, illud vt agens. Tamen philosophatur Hippocrates profundius, docens (meo iudicio) quòd ad sapientiam eligibilis sit illud instrumentum, quod minūs proprio motu concitetur, & facile animæ obediatur, quale est calor maximè temperatus, & sufficienti humido nutritus. Indigeat nunc, v.g. anima calore ad vnā operationem, at calor humidum quærat, proculdubio difficulter animæ obtemperabit, & violenter à pabulo auertetur, & ex consequenti ineptus fiet superioribus actionibus. Contingit hoc quotidie in calidissimis naturis, in quibus calor continuo motu humidum quærit, non solum proprium, sed vicinarum partium. Ex quibus colligitur, exactam temperiem meliorem esse ex propria natura ad sapientiam, quia scilicet calor magis animæ obtemperat, non auertitur, non distrahitur, non alienam quærit humiditatem. Et hoc est,

quod dicit Quod enim minimè vicinis indiget, hoc maximè presentibus obtemperat, id est, operationibus animæ interioribus.

Quod si dubites, quo pacto calor auertatur, vel animæ insequatur motionem, considera communiter hoc esse intelligendū de spiritu influente per neruos & arterias. Nam si ardescit proprio humido non contentus, alienum depascitur; si frigescit, obruitur, vno, aut altero modo impotens factus ad perfectionem operum animæ. At si temperatus est, magis quiescit, & motus caloris deserens, melius suscipit motiones instrumenti. Quod si amplius volueris re exagitare, intellige hanc doctrinam de spiritu influente, quem Auicennistæ vocant spiritum appropriatum, de quo in tractatu de Pulsibus accuratius disputauimus. Contemplantur ergo calorem intemperatum, conditione ignea numquam oblita, ad humidam se conuertentem, & animam, superiori suo imperio, illum ad opera altiora conuocantem. Nonne vides duabus contrarijs motionibus agitari? atq; hoc pacto potentiarum cerebri actiones debilitari? Quia licet anima tam potens sit, vt inuitū calorem vbicumque trahat, tamen multum interest si accedat reuocatus violenter. Extraneatur enim.

Reliqua huius textus, explicatione non indigent, nisi consultò velis, quæ in commentarijs præcedentibus dicta sunt, obliuisci.

TEXTVS LXXXI.

Coitus videntur est frequentiore, cum aquæ accessiones sunt. In ignis autem impressionibus, pauciore.

COMMENT.

Docuit victum, quo in meliorem statū pituitosa corpora reuocentur, exercitia, vomitus, alimenta, &c. (omnia enim, quæ circa corpora sunt, solet nomine diætæ comprehendere, vt dictum est in principio) nunc coitu frequentiore dicit esse videntur hyberno tempore, æstate verò non ita. Nimirum vulgare est, morbis à pituita Venerem prodesse, vt ipse dicebat 6. Epidem. Tamen his temporibus, quibus orta

ex peccatis calamitas tot prouincias deuastauit, vellem istarum sententiarum vim philosophicè perpendere, ne igno antè incitent ad libidinis libertatem, vel scios quosdam falsò in sua opinione confirmet. Est igitur quæstio.

Virum Venereorum usus pro conseruanda sanitate, vel pro morbis arcendis sit necessarius.

Affirmatiua pars ita ab omnibus asseritur, vt hæc fuerit causa ob quam nullus de hac re disputauerit. Libet tamen ferè totam doctrinam communè pro argumentis constituere, vt clariùs pateat quid philosophandum sit.

Et primò tres opiniones extitere, iuxta tria quæ in coitu reperiuntur. Quidam Venerem, tanquam animi affectum ad sanitatem pertinere arbitrati sunt, considerantes solum voluptatem, atq; vt moderatam lætitiā, ita & coitum, maximè ad vitæ conseruationem conducere: alij non delicias, sed superflui euacuationē conferre, non aliter ac quilibet aliā euacuationē naturalem suo tempore factā à natura: at, qui se melius philosophari credunt, neq; quia euacuatur superfluū, neq; quia voluptas conciliatur, sed quia motu quodam corpus exerceatur, coitum prodesse opinantur. Ergo non rectè Epicurus dicebat venereorum nullum esse vsum.

Ex quibus opinionibus varia consurgunt argumenta: nam Rasis inter alia conmoda, quæ ex coitu accidere opinatur, vñ illud maximū arbitratur, vt amore inescatos refrigeret, & à tæris liberet cruciatibus: cuius verba refert Iacobus de Partibus.

Tertiò, semen retentum in malignam degenerans naturam, calorem animalis ita extinguit, vt mortem anticipet: ergo eius euacuatio pro salute est necessaria. Probari potest antecedens ex facilitate seminis ad corruptionē, ex loco in quo est, & ex eius fine. Nam cum ita perfectum sit & laudabile, citissimè & prauè corrumpitur (hoc enim habent res optimæ & selectæ mistionis, vt dum degenerant, malignè corrumpantur.) Locus præterea ad id maximè conducit, humidus enim, non diffabilis: atq; vltimò, cum semen à proprio fine detinetur, speciei scilicet propagationem, quid amplius sperandum, nisi vt pureseat?

Quartò accedit, quòd in homine, semine in

ter animalia refertissimo, timenda est magis feminis cohibitio.

Quinto pro argumento sit narratio illa Gal. 6. de locis affectis, qua ostendit, quæta sint feminis retenti accidentia, nam & melancholicum refert coitu sanatum, & Diogenem introducit, non voluptatis, sed sanitatis desiderio Veneri indulgentem, & viduam illam, quæ seminis effusione à multis fuit liberata languoribus. Ex quibus probari potest coitum necessarium esse ad vitæ conseruationem.

Ultimò confirmatur ex longa oratione Gal. 3. artis medicinalis, vbi concubitum inter causas salubres enumerans, modum, & legem imponit iuxta præcepta medica: contra Epicuri opinionem.

Simili errorum caligine obscurata est medicina: sic tyronum animi seducuntur: sic libidinosi propriam defendunt lasciuiam: sic alij miserabiliores, tanquam lege concessum coitum exercent. Tamè ego multò aliter esse viuendum, & philosophandum cenfeo, quamuis sit contra communem dormitarii medicorum opinionem, nil moror. Atque ut certa ab incertis separemus.

Primò certum sit, unam rem, unam habere causam finale, non plures, nisi ex accidenti & extrinsecè, propter variam dirigentis intentionem. Exèplum patet in re, de qua sermo instituitur. Nam coitus per se ad solam generis propagationem ordinatur, & ad hunc finem tantum dirigitur à natura; quod verò habet voluptatis, non est finis, sed medium quoddam, ut in proprium finem ardentius aspiret animalia: Tamè ex intentione extrinseca operantis (vtor verbis metaphysicis) contingit, ut coitus, non ut medium, sed ut finis desideretur, ab illis hominibus, qui lasciuientes, rerumque ordinem ignorantes ipsa naturæ principia perturbant. Hæc dixerim propter Andream Laurentium virum alioqui doctum, qui capite de superfœtatione duos fines agnoscit in humano concubitu, delicias, & prolem: bruta verò, propter solam generis æternitatem coniungi assueuerat. Quæ sententia falsa est, nisi temperetur philosophicè, nimirum indiuiduorum successione per se, & primò naturæ esse propositam, illecebras autem neutiquam, nisi ex intentione libera operantis, quæ à bona ratione deflectens, quæ ex sua natura media sunt, tanquam finem respicit. Atque ne Andreas tanto dedecore nobilem creaturam dehonestaret, legere prius debebat sanctum Thomam, asserentem, coitum propter delectationem esse prorsus contra naturam, in questionibus additis ad tertiam partem, q. 65. ar. 3.

De Hippoc. Philosoph.

in corpore, vbi sic ait: Respondeo dicendum: quod illa actio videtur esse contra legem naturæ, quæ non est conueniens fini debito, siue quia non ordinatur in ipsum per actionem agentis, siue quia de se est impropertio nata illi fini. Finis autem quæ natura ex tali concubitu intendit, est proles procreanda: & ut hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in concubitu. Quicquid ergo vitur concubitu propter delectationem, quæ in ipso est, non referendo in finem à natura intentum, contra naturam facit. &c. Vbi S. Tho. alia pulchra edisserit ad hæc rem, ut discat Laurentius, quod ne furor ultra crepidas.

Secundò, certum est, illud non esse, nec debere dici necessarium medium, quando alia sunt, que ita bene possunt cum suo fine conueniri.

Tertiò animaduertendum est, irritationem veneream non omnem ex semine, sed ex humore quodam seroso, acri & mordaci præcipue excitari. Quod eleganter Galenus edisserit lib. 14. de vsu par. c. 9. in hunc modum edifferens: Quæ humiditas præter dictam antea usum alium quæpiam erat præstatum maximè, ut quæ acrimoniã quandam, ac mordacitatem habeat: quod humoris generis omnium maximè potest partes ipsas ad agendum excitare, voluptatèque, dum ipsæ agunt, præbere. Quod si parua quædam, ac leuia magnorum, ac mirabilium nature operum exemplum, quod sit clarior, in hac disputatione oportet adferre, eiusmodi quidam mihi accidere intellige, cum humores hi serosi incalescunt. Quod maximè accidit, cum humores acres sub cuti animalis sæpe sunt acruati, titillant enim tunc ac pruritum excitant, & suo motu voluptatè adferunt, &c. Quæ doctrina ad argumentorum solutionem maximè conducit, vt videmus. Relinquo nunc alias causas voluptatis, quas adducit Hipp. li. 6. de ossium natura circa medium, & lib. de affectionibus mulierum, non enim ad præsentem disputationem pertinent. Hoc saltem velim optimorum medicorum animis insideat, ex doctrina Galeni excerptum, plura accidentia, quæ seminis esse credantur, non esse nisi huius humiditatis falsuginosæ & serosæ, stimulatæ potentiã sensitiuam, vt enim prouidit natura ad intestina excitanda, portionem bilis defæci, vt terrei excrementi melius & citius ferret expulsio, ad indiuidui salubritatem: Pigra enim, & dormitanti intestina, tam obliuiscerentur auxilij. Ita prorsus, ne segniter, & obliuiose circa speciem æternitatem se generet indiuidua, his nitrosis ichoribus vellicantur, punguntur, dilacerantur. Hinc motus vagi, & turgidi, hinc irrequieta iactatio.

q 3 Hinc

Hinc phlogosis, & incēdia, hinc tandem alia multa, quæ proculdubio huic humiditati tribuenda sunt, non semini, semē enim cum substantia deberet esse maximē aërea, & selectæ mixtionis, vnde posset tā diros stimulos imprimere? equidem nullo pacto: ergo oportuit, vt humiditas hæc falsa sese in abditas illas particulas insinua- ret, vt natura, quæ mansueti seminis non sentit iniuriā, saltem huius humoris inclementiam experra ad vtriusque expulsionē concitetur, sicut excitatio intestinorum, præcipuē excremento secundæ coctionis tribuenda, & non excremento primæ. Intelligāt scioli quid dixerim: nō aufero sym- ptomata seminis retenti, aut corrupti, sed ex doctrina Galeni istas concausas deduxi, quæ maximē faciunt ad præsentem explicationem.

His ita constitutis, dubitatio est, vtrū concubitus pro salute sit necessarius. Cui dubitationi firmiter respondemus, non esse necessarium. Quæ assertio grauissimis authoritatibus, & rationibus physicis demonstrari potest. Nam vt ex primo patet notabili, ad solam generis propagationem dicit essentialē connexionem: ergo ex accidenti, aut perperam, aut ex fallaci hominum traditione alium finem respicit.

Præterea ex secundo notabili, alia sunt media ad morbos ex semine retento propellendos (ad morbos, inquam, qui vocantur ex semine retento) nam vel natura resoluit, vel ficitio concubitu per somnū illam humiditatem excrementitiam Galeno explicatam inuoluntariē propellit, vel imaginatione translata malorum obliuiscitur, aut ars titillantem humorem inedia consumit, exercitio attenuat, balneis exhalat, alexipharmacis malitiam obtundit, purgatiunculis primam causæ originem exhaurit, partes intemperatas cōtrarijs cohibet, & reducit. Igitur cum tot sint media ad prædictos morbos coercendos, dicendum est, neutiquam concubitus esse simpliciter præcipiendum.

Dices, prædicta auxilia non ita tantis malis mederi, nec tam citò; coitum verò immediatē molestantem humorē extrudere. Præterea ars naturam imitatur, sed natura per imaginariū coitum in somnis seminale onus excutere tentat: ergo ex arte videtur venereorum vsus. Tamen hæc magis apparentia sunt, quàm vera.

Ad primū dico, quòd licet coitus molestantē euacuet humorē, tamen alia auxi-

lia id etiā efficere valent, & cum minori virium iactura: quod maximī momenti est ad istum punctum ponderandum. Non enim æqualiter flaccesces, si coeas, aut sanguinem expellas: multum quidem interest. Nam per coitum euacuantur spiritus animales vitales: & si opinaris esse naturales, hi etiā, & sub perfectiori forma: neq; solum hoc, verū à præcipuis partibus dilabuntur, propter mirificum cum seminalibus consensum: quod neutiquam in alijs vacuationibus contingere videbis, eò tamen excessit hominum cupiditas, vt minus ex coitu, quàm ex alijs medicis auxilijs debilitari credant, vt qui phrenitici dolorem non sentiunt, aut qui ad victoriā aspirantes illata vulnera floccipendunt, nimirum potentissima sunt in proprio corpore imaginatio, & appetitus: atque vt Cicero dicebat lib. de finibus bonorum & malorum: *Cupiditates, quæ à natura proficiscuntur, facile explentur sine vlla iniuria.*

Tamen secunda obiectio nil habet difficile. Nam illud axioma prauè intellectū: Medicus est imitator naturæ; non debet af ferri, vt ars facere præsumat quidquid natura. Nam vt supplet aliquos illius defectus, & facit quòd ipsa numquam facere potest (vt supra multoties insinuauī) ita ridiculū est eius miranda opera aggredi. Per oculos solet sagax natura cerebrum expurgare, in lacrymas humore conuerso, an ob hoc liceat tibi lacrymas excitando nobilissima lumina obscurare? Sed multa sunt his similia erroris plena. Ergo non valet illatio: Natura solet expellere per somnū: ergo coitu vtendum. Hæc secundum rigo rem logicum. Tamen medicè agamus.

Sed vrget difficultas, si tota ratio ob quam semen custodiendum præcipitur, est, vt in naturæ propagationem asseruetur ad quam dicit ordinem mediorum ad finem. Interrogo, si corrumpatur, si aliquam qualitatem obtinet, ob quam infæcundum prorsus reddatur, vt quid non expellendū, cum neque ad speciem, neque ad indiuiduum aliquid conferat, sed potius frivolis- simum sit accidentium origo? In hoc enim casu, neque speciei aliquid detrahitur, & laboranti summo opere succurritur. Hic punctus difficultatis.

Sed respōdeo, neutiquā licere semē pro sola salute, sine spe legitimæ prolis effunde- re: quāuis enim aliquod semen ita corruptū sit aut infæcundū, periculū est ne cū illo aliud optimū inuuliter profluat. Cuius periculi euitandi gratia, vel multa damna per-

perpetianda, vel alio modo curanda. Est quidem à Theologis punctus hic felicius forsitan agitur; tamen ego vnum addere ad clariorem doctrinam decreui. Esse, scilicet, bonum individui propter bonum speciei parvipendendum, atque malum speciei magis esse fugiendum, quàm malum individui, quia quæ ad speciem pertinent, diuina sunt, & magis Deo similia. Hoc supposito, attende nostri discursus efficaciam. Putamus enim ad speciem diutius seruandam magis pertinere semen prolificum, quàm ipsum individuum in quo semen reconditur, vt puerulus diutius seruari potest speciem, quàm senex, ita & semen multò magis seruari potest speciem, quàm individuum cuius est. Ergo à Philosophia & à natura est alienum tantum malum pro tam paruo bono perpetrare, & bonum speciei pro bono individuo relinquere: quod noster Clemens grauissimis verbis insinuabat, 2. Pædago. cap. 10. postquam coitus damna plura recensuit, iterum ait: *Paruam epilepsiam dicebat coitum Sophysta Abderites, existimans morbum immedicabilem. An non enim consequuntur resolutiones, quæ exinanitionis eius, quod abscedit magnitudini adscribuntur? Homo enim ex homine nascitur, & euellit. Vide damni magnitudinem, totus homo per inanitionem coitus abstrahitur. Dicit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Homo ergo tantum exinanitur semine, quantus videtur corpore. Est enim generationis initium id quod recedit.*

Potuitne magis ad rem de qua agimus, aut subtilius dici, aut grauius? Igitur, quia in homine emergente speciei æternitas melius, quàm in adulto seruat; hinc tanta feminis custodia naturæ legibus fultita, & diuinis præceptis confirmata. Sed dices, coitum per se ordinari ad legitimam prolem, vt probatum est: tamen quis vetat simul esse causam salubrem; posset enim esse ille principalis finis, & sanitas secundarius, & consequutus. Et ita matrimonium consulimus multoties præcipue ad generationem, secundario, vt sanitas inducatur; neque hoc videtur contra naturam, neque contra rationem.

Rectè aduertis. Propone igitur præ oculis finem primariu in primo loco; secundarium relinque: sequetur enim ad primum; igitur matrimonium elige: ita enim consulebat Hipp. lib. de Virg. in.

Sed obijcies iterum, doctam naturam, quod putridum est, expellere; quod optimum, sibi arctius adiungere: ergo in coitu

propellet irriterantem, & corruptum humorem, complectens eum qui fecundo pollet spiritu; ergo nullum speciei periculum.

Secundo, quia (vt præcipiebat noster Hippocrates in Aphor. lib. quo natura vergit eo ducere oportet per loca conferentia, sed humoribus contentis in testibus per nullam regionem patet promptus aditus, nisi per muliebrem congressum; ergo per eandem viam educendi ab arte, neque signabis alios conductus per quos transfundi posset molestus succus.

Neque istæ obiectiuncula securam nostram perturbant doctrinam. Ad primum dico, quod licet aliquando humorem ferrosu & putridum per somnum secernat natura, vt supra ex Galeno colligi potest; tamen, quia vt plurimum cum prauo humore aliquis solet optimus dilabi, vel commistus, vel successione ad id, quod vacuatur, vel nimia irritatione, consonum est, vt si hoc in alijs vacuationibus experimur, in coitu fieri maximè timeamus; nam non sanguis, non bilis, non excrementum quodcumque, sed naturæ primordia expelluntur Sanguinem putridum extrahimus, licet aliquis optimus cum illo profiliat, bilem adustam, imò & aliquam portionem bilis naturalis simul trahit medicamentu. In hemorrhagia, in fluxu ventris, vitales & animales consumuntur spiritus. Tamen ex hoc nihil mali, at in feminis putridi purgatione maius damnum est aliquid spiritus gignitiui simul excerni, quàm bonum, quod potest consequi ex putridi excretionem; nam (strictè loquendo) & penes ordinem naturæ, bonum speciei præcellit bonum individui. Et sic absolute talis expulsio contra naturam debet dici, vt ex D. Thoma deducebam loco supra citato.

Ad secundum dico iterum, quod supra explicabam, non esse omnes regiones, quas docta natura percurrit ab artifice tentandas; nam ipsa ab authore directa, sine damno prosequitur multa mirabilia: per membra principalia transmittit venenosos humores, vsque dum vias occupet expurgationis; per densas, & durissimas partes, per remotas, per abditas, & incognitas, quæ omnia profus ignorat ars amulatrix. Sed descendo iam ad formam argumenti. Non quidem existimes pudenda esse debitam regionem, & connaturalem expulsi illorum humorum.

Contenti humores in capite, à iecore, vel à toto corpore transmissi, vel à ventriculo eleuati, quo pacto euacuandi? An partem

partem nobilem, & reatricum facultatum domicilium molestabis? An melius tibi erit partes mittentes prospicere, & illas euacuare, & corrigere, vt in origine propria, & in ipsa causa extinguatur effectus producendus? Postea vero id, quod factum est facile dissipet, nullo damno animæ potentijs illato? Igitur (obsecro) sic contempleris rem de qua disputamus, esse, scilicet, genitalia (vt nomen indicat) in solum procreationis bonum efformata, recipere tamen, vel flatu, vel ichores mordaces à iecore, à capite, alienè, aut ab alijs corporis particulis, quas si euacuaueris, vel ita corroboraueris, vt non transmittant, nisi quod ad opera naturæ transmittere debet, proculdubio non te reddet sollicitum feminis retenti agitatio. Itaque quod malum tu per fallacem Veneris euacuationem delinire frustra conaris, per sanguinis missionem, aut expurgationem, per balnea, aut per iecoris temperamentum, aut per alia auxilia, radicitus, & securè diuelles, quia ista media cum isto fine coordinatam habent connexionem, non solum in operibus naturæ vniuersalis, vt sic, & metaphysicè disputando, sed medicè, & methodicè, vt probatum est. Quod dilucidius adhuc constabit ex solutionibus argumentorum, quæ in principio quæstionis contrariam partem apparenter confirmant.

Ad primum, quod ex triplici opinione confurgit, respondetur, quod coitus nullus est vsus, vt prudenter dicebat Epicurus. Vbi mirandum, quod cum summâ felicitatem in voluptate collocaret, hanc tamen respuerit, quæ ex coitu proficiscitur. Certè, quia putauit maius esse damnum debilitatis contractæ, quam vtilitatem ex voluptate. Vnde in libro quem Epicurus conscripsit, cui titulus erat De principalibus sententijs. *Nulli (inquit) profuit coitus: rectè autem cum eo agitur, si non læserit, qui enim ex lege est, est periculosus, nisi quatenus in liberorum procreatione versatur.* Quæ sententiam sequutus Aetius, ita dicebat: Coitus neque sanitati, neque rationis functioni confert: sed deprauatum animum facit, conuulsioni enim affinis est motus ille Veneris turbulentus. Lib. 6. cap. 23. de mem. deperdit. *Ecce periculosum appellant coitum, quem tu distenta libidine aggressus putas esse salutarem, atque si ea auxilij lex est, vt tuto sine periculo proficit, quæ homines detinet amentia, vt obscenum congressum inter emolumenta valetudinis enume-*

rent? Sed perspice iam illarum opinionum vanitatem. Prima dicit, coitum pertinere ad animi affectus: intellige, quod sit passio corporalis, quæ corpus permutans in animæ potentiam terminatur & finitur; è contra aliquando oritur ab anima, & terminatur in corpus. Sed de hoc aliàs.

Tamen ferri non potest, vt coitum prodesse affirmet quispiam tanquam animi solatium, cum potius illum sequi soleat tristitia, & facti pudor. Si Platonis saltem sententia æstimatur in Theæteto, dicentis coitum illicitum iniuriam quandam esse, & inertem coniunctionem; existimo iniuriam dixisse, quia fit iniuria speciei, nam de illius æternitate detrahitur, & quia fit iniuria proprio indiuiduo, nam debilitatur sine spe legitimæ prolis: illicitum vocat qui tantum delicias quærit.

Præterea ridiculum est, motum corporis congregantis tantæ esse vtilitatis, cum non omnium partium sit, iuxta illarum vsu, agitatio, aut licet inter motus corporeos possit numerari, cum tamen alia ex parte inutiliter pellat, quæ ad speciem pertinent, & cū tanta virium iactura sit, vt non possit inter causas salubres recenseri necessario: at qui propter superflui expulsionem prodesse asseuerant, indistinctè id pronunciare non verentur, neque attendentes congeri simul in testibus, non solum semen, sed excrementitias aliquas, & acres humiditates, ad quarum propulsionem leuari se animal perferunt, non aliter, ac post sanguinis missionem in magna plenitudine, quo eū tu seducti multi medici in maximos errores prolapsi sunt, vt ex responsione ad reliqua argumenta constabit.

Ad secundum, turpiter errauit Rasis, cum amor affectus animi sit, in rem amatam ardentè dirigens, atque nullam aliam habens curationem, nisi rei desideratæ coniunctionem, vel imaginationis ad grauiora munera diuerticulum, vel si eò vsque efferuescat, vt in maniam transeat, melancholiæ auxilijs fugatur. Tantum igitur abest, vt coitu alieno mitescat, (vt ille barbarè putauit) quin potius amplius incendatur, & exardescat. Etenim cerebrum exiccatur, spiritus efferuescit, & inflammatur, quo nil potest amantibus accidere deterius. Præterea non videt author iste absurdam suam sententiam, nam dicit curari amantes si rem habeant multoties cum alia muliere, quam non diligunt. Quid amentius? Certè demonis suggestiones sunt in hominum perniciem, cum ratio contrarium suadeat.

Siqui.

Siquidem nullo pacto rei amatæ remittitur desiderium, sed increfcit, cum per alienos concubitus magis cognoscatur bonum expetita pulchritudinis, vt per tenebras lux, atque ex consequenti vrgentior, & tumidus germinat appetitus. Præterea, quid habet concubitus alienus cum amore? Amor enim est vinculum appetitus com- placentis, & quietantis se cum suo bono. Quid ergo habet passio obscœna, & impudica cum amore, qui affectus purus animi est? & quod mirari oportet in Rasi, quod, scilicet, curare intendat amantes, & illos deducit in morbum melancholicum, frige- scit enim cor, & cerebrum ipsum, quæ dispositio aptissima est ad melancholiam. An Rasis putat se Apolline ipso doctiorem? qui amoris ignibus incensus, parens medicina, medicina destitutus sic conqueritur apud Ouidium lib. 1. Metamor.

Inuentum medicina meum est, opifexque per orbem

Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Heu mihi quod nullis amor est sanabilis her- bis,

Nec profunt domino, quæ profunt omnibus artes.

Hoc autem remedium, quod ignorauit Apollo, inuenit Seneca in Octauia, quem refert Tostatus in quæst. de Amore, c. 3.

Vis magna mentis blandus atque animi calor, Amor est, iuuenta gignitur luxu, otio.

Nutritur inter leta fortuna bona.

Quem si fouere, atque alere desistas, cadit;

Breuioue vires perdit extinctus suas.

Ad tertium, licet semen corruptum petat sui vacuationem, id faciendum, si aliud amplius non vrget, vt in alijs omnibus medicis operationibus: at cum timor sit ne simul etiam prolificum effundatur in damnum speciei, proculdubio abstinendum, sed quid dico abstinendum propter damnum speciei? Certè nõ solum propter hoc, sed aliquando ob superius bonum ipsius indiuidui, vt celebris pudicitia Verini testatur, qui ne se pollueret, mortem elegit. Ea est vis abstinentiæ.

Sed medicè respondeamus argumen- to: Corruptum est semen; ergo euacuari ex- poscit. Distinguenda est illatio. Nam vacuari quidem oportet, sed non necessariò per coitum, sed per alia nature & artis auxilia.

Ad quartum, si seminis maiorem copiam homo congregat, faciat vt minus salis obrineat, quod optimo victu, alimentis dico, exercitio, virtutis cultu conseque-

tur, quæ soli homini donata sunt ad vitæ perfectionem.

Quintum argumentum petebat, vt curationem melancholiæ instituerem orta ex semine retento, vt obscœna illa Galeni narratio nõ amplius pudicas philosophorum aures laceret. Doctissimus autem meus progenitor, cui non solum vitalem auram, sed doctrinæ lucem felix debeo; virgines & viduas, & religiosos viros maniacos ob seminis retenti malitiam publica admiratione curauit; tamen turpè congressum neutiquam necessarium esse existimauit, sed mittebat sanguinem, leniter & multoties expurgabat. Vtebatur balneis, exercitio silentes euacuationes excitabar, humectabar, attemperabar, animum variè demulcebat, coitum inutile, & prorsus perniciosum existimans, siquidem nõquam illius mentionem fecit (de qua materia, suum Opusculum, ante quadraginta annos elaboratum, & desideratum, in hoc tomo inuenies.) O medicorum turpia deliramenta! o audacium hominum propria nature illata intus! qui cum ignorent vera morborum remedia, cum in illorum causis miserè cæcutiant, ad animæ, & corporis stragem topicis abutuntur.

Legas (obsecro) practicos in proprijs capitibus de istis affectibus, & videbis veritatis vi in ipsam tandem incidere, non enim ferina illa ad coitum agitatio ex semine retento prosilit, sed ex acri aliquo humore (vt dicebat Galenus) vel ex flatu ab alijs partibus transmissio. Adhuc Rasis ille, quem reprehendebam, in capite de Melancholia id expressè faretur; tumidos dicens esse, & turgentes ad Venerem qui hipochondriaca laborant, ob viscerum imbecillitatem, flatulentam substantiam generantium. Age iam, & infirmos istos si curare velis per muliebrem congressum, in mortem celeriter duces, cum tamen, vt tibi videtur, natura per eam regionem onus proprium excutere tætare. Inspiciendæ igitur sunt præcipuè medicæ indicationes, alijs relictis quæ casu quodam inordinato, & temerario procedunt. Vnum autem aduertendum existimo, cum per multos annos circa ægrotos me exercuerim, longa obseruatione notauim, morbos virginum nullo pacto abstinentes moniales opprimere, sed illas, quæ praua victus ratione, otio, libera confabulatione, & imaginationis dispendio valetudinarie viuunt, abstinentes à Venerè, & alia ex parte mille modis ad proprios cruciatus illam comparantes: at illæ, quæ strictioribus legibus

DISPUTATIONES

DE
PULSIBVS

QVIBVS GALENI ET AVICENNAE
Doctrina philosophice perpenditur.

AUCTOR

ANTONIO PONCE SANTACRUZ

*Olim Primario Pallisulesano, nunc auctori à Caballo Príncipe Regis
Regis Catholici, & Protomedico Generali.*

Ad Excellentissimum Comitem de Oliuarez

APVD THOMAM IUSTINUM

de his rebus, & omnia virtutis in-
 ditiones necesse dicitur illis in-
 rebus, sed aliud differendum haud
 movetur, non Carthago, sed
 de his rebus, & omnia virtutis in-
 ditiones necesse dicitur illis in-
 rebus, sed aliud differendum haud
 movetur, non Carthago, sed
 de his rebus, & omnia virtutis in-
 ditiones necesse dicitur illis in-
 rebus, sed aliud differendum haud
 movetur, non Carthago, sed

de his rebus, & omnia virtutis in-
 ditiones necesse dicitur illis in-
 rebus, sed aliud differendum haud
 movetur, non Carthago, sed
 de his rebus, & omnia virtutis in-
 ditiones necesse dicitur illis in-
 rebus, sed aliud differendum haud
 movetur, non Carthago, sed
 de his rebus, & omnia virtutis in-
 ditiones necesse dicitur illis in-
 rebus, sed aliud differendum haud
 movetur, non Carthago, sed

Præcipua pars de Hippocratica
 Philosophia.

EXACTISSIMÆ

DISPUTATIONES

DE

PULSIBVS,

QVIBVS GALENI ET AVICENNAE
Doctrina philosophicè perpenditur.

A V T O R E

ANTONIO PONCE SANTACRUZ
*Olim Primario Vallisoleitano, nunc autem à Cubiculo Ppilippi Quarti
Regis Catholici, & Protomedico Generali.*

Ad Excellentissimum Comitem de Oliuares.

MATRITI,
APVD THOMAM IVNTAM
Typographum Regium.

Anno M.DC.XXII.

EXACTISSIMA

DISPUTATIONES

DE

PVLISIBVS

QVIBVS CALENT ET AVICENNAE

Doctrina philosophice penduntur

AVTORA

ANTONIO PONCE SANCRAVX

Olim Primario & assistente, nunc necesse & Cubiculo Philippo Quarto
Regis Catholici & Pro-medico Generali.

Ad Excellentissimum Consiliam de Olivares.

MATRII

APVD THOMAM IVNTAM

Typographum Regium.

ANNO MDCXXIII.

INDEX RERVM MAXIME NOTABILIVM in his Opusculis de Pulsibus con- tentarum.

A

ACTIO vna & duplex passio in tractione cordis. 39. c. 1.
Aer quomodo trahatur à corde & arterijs. 33.
Egyptiorum opinio de augmento cordis, notanda, sed refutanda. 13. c. 2.
Ætatum varij pulsus. 123.
Agens & patiens an semper debeant esse diuersa. 15. col. 1.
Amatorius pulsus an detur. 228. & seq.
Amor quid sit. ibid.
Amor sine appetitione concitante. ibid.
Amor contrarijs semper implicetur. ibid.
Amoris pulsus datur, & qualis hic sit. ibid.
An giræ pulsus. 241. c. 2.
Apoplexia & epilepsia quomodo habeant similes pulsus in magnitudine. Difficultas, quam non vidit Mercatus: sed purauit istam similitudinem esse cum paralyfi. Lege attentè totum discursum. 240. & 241.
Apoplexia quomodo est possibile quòd habeat pulsus tenfos, sicut conuulsos. Difficulter excusatur Galenus 241.
Apopiexiæ pulsus 240.
Aristoteles non existimatit, feruorem sanguinis esse causam pulsus. 15. c. 2.
Arteria venalis an pulset vt alia. 58. c. 2.
Arteriæ diuersæ à quibus partibus trahant. 50. c. 2.
Arteriæ iuxta cor à quibus trahant. ibid. & 51. c. 1.
Arteriæ an per transeant suos terminos naturales quando mouentur. 60. c. 1.
Arteriæ vtrum aequali celeritate moueantur. 60. c. 2.
Arteriæ calidiores quare in catocho. 239. c. 2.
Arteriam quid retrahat in pulsu conuulsuo. 240.
Arteriam quid retrahat in dyeroto pulsu, aut alijs bis pulsantibus. ibid.
Arterijs compressis quid implet vacuum quod relinquitur. 51. col. 1.

B

BREVIS & longus pulsus describuntur. 85.
BREVIS & longi causa, dignotio, prælagium. 86.

C

CALOR febrilis non potest oriri ab intrinseco. 48. col. 1.

De Pulsibus

CALOR duplex in corde, natiuus & fuliginosus. 47. & seq.
CALOR cordis quomodo attemperatur ab aere intrate disputatur late contra modernos. 47. & 48.
CAPRIZANTIS pulsus natura, causa, dignotio, & prælagia. 106. c. 1. & 2.
CATHOCHI pulsus. 239.
CATHOCUS quomodo potest habere pulsus, similes lathargiis. ibid.
CATHOCUS quare minus debiles pulsus habeat. ibid.
CAUSÆ quæ debent considerari in pulsu. 73.
CAUSÆ continentes quales & quos pulsus habeant efficere. ibid.
CAUSÆ alterationis quæ sint. ibid.
CELERITAS duobus modis accipitur à Galen. 60. c. 2.
CELERITAS pulsus quando prius apponitur, & secundo magnitudo, ad explicationem aliquorum locorum Galeni. 83. & seq.
CELERITAS pulsus in quo propriè consistat. 89. & seq.
CEREBRUM à quo moueatur. 34. & seq.
CONUULSORUM pulsus, natura, causa, dignotio, & prælagia. 113. 139. & 140.
COR cum sit vnum principium, quare tam multipliciter compositum. 8. c. 1.
COR foetus in vtero licet non pulset, semper tamen est verum, cordis motum esse primu. 28. c. 1.
COR separatis fuliginibus temperabitur ex se: quare ergo indignit aere frigido. 50. col. 2.
COR & arteriæ an simul comprimantur & dilatentur. 55. & seq.
COR si quiesceret omnino non communicaret influxum alijs partibus. Contra Petrum Garcia. 58.
CORDE compresso quid implet vacuum quod relinquit. 51. c. 1.
CORDIS fibræ. 7. c. 2.
CORDIS temperies. ibid.
CORDIS quantitas. ibid.
CREBER & rarus pulsus quæ nomina habeant, quam essentiam, causas, dignotionem, & prælagia. 92. & 93.
CREBER an taliter creber, vt careat quiete. 93.

D

DEFINITIO pulsus tradita ab Auic. describitur contra Menam & Mercatum. 4.
DEFINITIO pulsus Auic. iterum defenditur ab alijs notericis. 4. c. 1. & 2.
DEFINITIO pulsus notionalis à Gal. tradita defenditur. 5. c. 1.
DEFINITIO essentialis à Gal. tradita defenditur. 5. c. 2.

INDEX.

in Definitione pulsus quare Gal. dixit esse peculiariter actionem cordis, cum hoc sit notissimum. Vide responsonem elegantem à nemine tactam. 5. c. 2.

Diariæ febris pulsus. 121.

Diariæ pulsus ortæ ab obstructione, aut simili causa. ibid.

Differentia ex proportione quietum an detur, sicut datur ex proportione motuum. 64. c. 1. & 2.

Differentiæ primæ pulsuum vtrum tantum octo. 61. & seq.

Differentiæ aliæ ad octo dictas à Gal. reducitur. 63. Differentias pulsuum à quibus principijs sumpsit Galenus. 62.

Dilatatio in corde frigido ad quid. 49. c. 2.

Dilatatio & compressio non semper æquales, sed sequuntur naturam sui vsus. 60. c. 1.

Dilatatio separat fulgines, compressio illas pellit. 120.

Dilatationis vsus exactè perpenditur. 46. & sequen.

Dilatatiua cordis quomodo trahat aerem. 39. c. 1.

Diuum Thomam attentè legere oportet agentem de motu: nam aliquando agit de motu animalis, aliquando verò de motu primo animalis. In quo est magna & necessaria differentia. Vide locum. fol. 29. & 30.

Duri & mollis pulsus essentia, causæ, dignotio, & præfagia. 100. & 101.

Durus & dycrotus pulsus an in lathargo inueniantur. 138.

Dycroti pulsus natura, causæ, dignotio, & præfagium. 107. & 108.

Dycrotus ad quâ iræ qualitatis speciem pertineat. ibid.

E

Elegans dubitatio. Quare natura in inæqualitate febrili accelerat dilationis ex remittentem, vt citò comprimatur, & non accelerat compressionem, vt citò dilaret, vigente tanto incendio. 121. & 122.

Elevatio vegetatiuæ potentiæ à sensitua quomodo explicanda. 29. c. 1.

Epilepsia quomodo habeat pulsus in principio similes sanis, solum differentes quia tensi sunt. Difficile est excusare Gal. Vide attentè. fol. 241. col. 2.

Epilepsie pulsus. 240.

F

Facultas aeris tractiua perse an sit. 14. c. 2.

Facultas pulsatilis an sit vegetalis, incipit disputari. à fol. 16. & seq.

Facultas vitalis quæ generat spiritus vitales non est pulsatilis. ibid.

Facultatem pulsificam non esse mediam, ostenditur contra Vallesium. 20. & seq.

Facultatem pulsificam procedere ab anima sensitua, in quantum continet vegetalem, probatur, fol. 11. & seq.

Facultates vegetales appellari à D. Thoma naturales, & animam vegetalem dici etiam naturalem, ostenditur ex eius doctrina. 26. c. 1. & 2.

Febris vt febris quem pulsuum adiungat. Horatius Augenus & Fernelius conuincuntur. 114.

Febris putrida quare, in quantum putrida, habeat

celeriores contractionem, & manifestam inæqualitatem febrilem. 120. c. 2.

Febris putrida pulsus in principio, augmento, statu. & c. 120. c. 2.

Febris putrida in statu quos pulsus habeat, iuxta varias sententias de statu februm. 120. & 121.

Februm pulsus. 114.

Febrilis inæqualitas quid sit, latè differitur. 115.

Febrilis inæqualitas quare in phrænitide tam aperte sentitur. 138. c. 2.

Fernelius reijcitur in examinanda inæqualitate febrili. 115.

Ferrum moueri ad magnetem in quantum talem habet formam, quomodo intelligendum. 27. c. 1.

Fibræ variæ cordis. 7. c. 2.

Fibrarum an sit aliquis ordo. 8. c. 2.

Figura cordis. 6.

Finalis causa dilatationis. 50.

Fines duo in pulsuum. 45. c. 2.

Finis pulsus, medicè loquendo, qualis. 3. c. 1.

Finis compressionis aut vsus. 50.

Fœtus pulsus in vtero vnde. 14. c. 2.

Formæ pulsus quæ. 6. c. 1.

Formæ conueniunt duo naturaliter. Primò, illud omne quod pertinet ad conseruationem & esse. Secundò illud quod conuenit ad operari. Sed explicatur hoc ad maiorem notitiam motus cordis. 27. c. 1. & 2.

Fulgines extraneum calorem produciunt in corde, aut malum modum. 48. & 49.

G

Generans quare non det omnes debitas perfectiones in illo instanti intrinseco generationis. 23. & 24.

Gentilis loquens de dilatatiua & compressiua cordis animaduertendus, quia videtur contadictionem inuoluere. 39. c. 2.

Gentilis opinio falsa circa hanc rem. ibid.

H

Hecticus pulsus quis. 113.

Hepar an possit labore edemate. 135. & 136.

Hepar vesiculis solet repleti. 236. c. 1.

Hepar secundum varias partes inflammatur. ibid.

Hepatis inflammati pulsus contouertitur fol. 135. c. 2.

Hercules de Saxonia reijcitur in explicanda definitione pulsus. 3. c. 1.

Horatius Augenus nouam & inauditam opinionem adduxit, asserens non reperiri inæqualitatem febrilem, nisi cor laboret febre per essentiam. Refutatur, & concluditur ad hominem. 115. & 116.

I

Ignis iste quo vtimur quare indigeat refrigerio subtiliter perpenditur. 47. & 48.

Ignis cordis eodem indiget. ibid. & 49.

Ignis quomodo reaccendatur flabellatione. 49. c. 2.

Imparscirati pulsus, natura, causæ, dignotio, præfagia. 107.

Inæqualis essentia & differentia. 103. & 104.

Inæqualitas singularis quid. 104.

Inæqualitas singularis sub vno digito in eadem par-

I N D E X.

parte arteriæ an possit reperiri in omnibus pul-
 sus differentijs. *ibid.*
Inæqualitas febrilis quid. 116. c. 1.
 Inæqualitas pulsus quæ sequitur febres putridas.
ibid. col. 2.
 Inæqualitas febrilis putridarum sequitur tempora
 & partes februm. *ibid.*
 Inæqualitas febrilis an sequatur onus naturæ, vt pu-
 tauit Mercatus. 117.
 Inæqualitas febrilis an omnem febrem insequatur.
 117. & 118.
 Inæqualitas pulsus in putridis febribus non semper
 procedit ab obstructione, vt putat Mercatus 119.
 Inæqualitas febrilis, aut inæqualitas pulsus in pu-
 tridis ad quas causas sequatur. 120. c. 1.
 Inæqualitatem febrilem non necessario sequi ad
 onus naturæ, ostenditur. 117. c. 1.
 Inæqualitatis singularis differentiæ. 104.
 Inæqualitatis collectiue natura in pulsus differen-
 tijs, perpenditur, excepto duro, & molli. 109.
 Intercurrens qualis pulsus. 110. c. 1.
 Intercurrentis causæ & præfagium. *ibid.*
 Intermittens diuiditur. *ibid.*
 Intermittens an sit deterior omnibus. *ibid.*
 Intermittens & rarus quomodo differat. 111. & seq.
 Intermittentis pulsus in vnicâ parte arteriæ & vni-
 co ictu, natura, causæ, dignotio, præfagia. 107. &
 110.

L

Lati & angusti pulsus essentia, causæ, cognitio, &
 præfagium. 87.
 Longi & breuis pulsus describuntur. 85.
 Longi & breuis causæ & dignotio, atque præfagium
 86.

M

Magnitudo pulsus quid. 65. c. 1.
 Magnitudo pulsus penes quid attendatur. *ibid.*
 Magnitudo pulsus datur vltima, qua nulla maior
 in illo subiecto: sed nõ sic de celeritate, hæc enim
 semper potest in crescere. Ratio huius. 79. c. 1. & 2.
 Maris fluxus & refluxus pertinet ad causam vniuer-
 salem, & ratio. 15. c. 2. & 16. col. 1.
 Materia pulsus quæ. 6. c. 1.
 Moderatus pulsus inter magnum & paruum an de-
 rur. 65. c. 2.
 Mors repentina inter dormiendum quando, & qua-
 les præcedant pulsus. 111. & 112.
 Mors in vigilia. *ibid.*
 Motus omnes reperiri in corde, localis, altera-
 tionis, &c. 13. c. 2.
 Motus cordis fieri non potest à causa extrinseca, cui
 non subordinetur. 13.
 Motus cordis non potest procedere immediatè a
 causa vniuersali. 15. c. 2.
 Motus cordis non procedit ab anima sensitua, vt
 pura natura est. 18. & seq.
 Motus primus debet esse vitalis. *ibid.*
 Motus primus, aut cordis, aut voluntatis, aut intel-
 lectus, vitalis est. *ibid.*
 Motus cordis quamuis attribuatur generanti, est
 vitalis, contra Suarez. 21.
 Motus cordis est à generante, secundum doctrinam
 D. Thomæ. Explicatur & defenditur. 21. & seq.
 Motus cordis quare à generante. 22. c. 2.

Motus grauium & leuium adducitur ad solam ex-
 plicationem motus cordis, & similiter motus ferri
 ad magnetem. 27. c. 1.
 Motus cordis quare similis circulari. 29. c. 1.
 Motus & quietis pulsus quomodo cognoscatur, la-
 tere discutitur à fol. 66. vique ad 73.
 Motus duo contrarij an sine, quiete media 93. &
 seq. opinio Mercati refutatur.
 Mulierum & virorum pulsus. 122.
 Myuri pulsus differentiæ. 109.

N

Natura quare magis sit sollicita in expellendis
 fuliginibus, quam in attemperando per dila-
 tationem. 121. & 122.
 Nobilitas partium cordis. 10.
 Nobilior quæ. *ibid.*
 Nutritionem quare non numerat D. Thomas, quâ
 do recenset motus vegetatiue partis. 25. c. 2.

O

Obstitutio quæ causat pulsus intermittentiam
 varia est. Explicatur, fol. 110.
 Obstructionem non semper reperiri in febribus pu-
 tridis, ostenditur. 119. & 120.
 Operari pulificam per qualitatem incorpoream,
 est falsum. 32.
 Operari potentiam pulificam supposita qualitate
 elementalî, est certum. Vide locum elegantem
 D. Thomæ docentem medicos. 2. c. 1.
 Opinio Mercati de facultate pulificâ prorsus exter-
 minatur. 20. c. 2.
 Opiniones variæ ortæ ex varia intelligentia Opuscu-
 li D. Thomæ de motu cordis recitatur, & aliquæ
 repelluntur. *ibid.*
 Opusculum D. Thomæ de motu cordis perspicue
 redactum ad quindecim conclusiones. 25. col. 1.
 & 2.
 Ordinati & inordinati pulsus essentia, causæ, digno-
 tio, præfagia. 103.
 Ordinatos & inordinatos pulsus cur admittant
 medici. 103.
 Ordo in acquirendis differentijs seruatus à natura,
 latere discutitur, à fol. 79. vique ad fol. 83.
 Orthopneæ pulsus. 241. c. 2.

P

Palpitations pulsus qualis. 114.
 Palpitatio quomodo differt à pulsu. 4. c. 2.
 Phrenitidis essentia in inflammatione consistit. 238.
 col. 2.
 Plantæ quare carent pulsu. 32. c. 2.
 Plantæ quamuis non habeant pulsum, nec finem,
 nec instrumenta illius, sunt valde bonæ, & habent
 aliquid proportionale cordi & arterijs. 32. & 33.
 Potentia pulificâ est de numero vegetalium, & de-
 bet appellari vitalis. 28. c. 1. & 2.
 Potentia pulificâ quare per excellentiam appelle-
 tur vitalis. 28. c. 2.
 Potentia vegetalis operatur propter se & propter
 alia. 31. c. 2.
 Potentia pulificâ influit, licet sit vegetalis. *ibid.*
 Potentia pulificâ quare celeriter operetur. *ibid.*
 Potentia pulificâ non fertur in obiectum, sed vait
 & pellit. 32. c. 1.
 Potentia naturalis (qualis est attractrix) non sem-

I N D E X.

per agit eodem modo, sed nunc debiliter, nunc fortiter. *ibid.*
 Potentia vegetalis quamvis operetur pro ratione indigentia, non transcendit ad genus animalium 33.
 Potentia pulsantis an duplex. 37. & seq.
 Prima nutritio, prima visio, &c. non debent tribui generanti, sed solus motus cordis. Contra Patrem Rubium. Ratio huius declaratur. 23. col. 1. & 2.
 Principium quod & quo distinduntur, & explicantur ad agendum de motu cordis. 22. c. 1.
 Principium formale rotale quo pulsus quid sit. 24. col. 2. & seq.
 Pulsus, actionem, aut motum appellari apud aliquos nil interest. *ibid.*
 Pulsus sonans. 114.
 Pulsus an fiat ab aliqua facultate, late disputatur a fol. 12. vsque ad 16.
 Pulsus arhythmus non est inæqualis, proprie loquendo. 101.
 Pulsus febris putridæ qualis. 119.
 Pulsus inæqualitas sub pluribus digitis, natura, causa, & dignotio, &c. 108. & 109.
 Pulsus non potest oriri a calore aut fetore sanguinis. 14. c. 1.
 Pulsus licet vno tempore fiat in omnibus partibus sit tamen pro ratione indigentia cuiuscunque. 15. c. 1.
 Pulsus datur deerescens a magnitudine in paruitatem, vt myrtus. Et contra Mercatum datur increcens a paruitate in magnitudinem. 109.
 Pulsus quales sint ex connexionione facultatis & vsus. 78. 79.
 Pulsus an possit mutari sine permutatione causæ continentis. 76. & seq.
 Pulsus an sit propter animalis spiritus generationem. 53.
 Pulsus magnus & paruus, & illorum differentia. 65. & 66.
 Pulsus magni & parui causa, cognitio, & præfagiũ. 74. & seq.
 Pulsus alti & humilis essentia, causa, cognitio & præfagiũ. 87. & 88.
 Pulsus puerorum. 24.
 Pulsus iuuenum. *ibid.*
 Pulsus senum. *ibid.*
 Pulsus complexionum. 125.
 Pulsus anni temporum. *ibid.*
 Pulsus veris qualis, controuertitur. 126.
 Pulsus autumni. *ibid.*
 Pulsus ætatis. 127.
 Pulsus hyemis. *ibid.*
 Pulsus Regionum. *ibid.*
 Pulsus a cibo. *ibid.*
 Pulsus iræ timoris, voluptatis, & tristitia. fol. 132.
 Pulsus ex cogitatione non datur. Discursus nouus. *ibid.*
 Pulsus inflammationis. 234. & 235.
 Pulsus pleuriticorum. 236. c. 2.
 Pulsus suppuratorum euariat secundum statum affectus. 236. & 237.
 Pulsus phthisicorum. 237.
 Pulsus marcoris. Controuersia agitur. *ibid.*
 Pulsus pulmonia. *ibid.*

Pulsus lethargi. 238.
 Pulsus phraniticorum quare intermittens conuulsor. *ibid.*
 Pulsus paralytis. 240.

Q

Quare non ponitur facultatem quietantem & retinentem, quod attractum est, sicut ponitur facultatem retentricem ministrantem diuersam ab alijs, subtiliter perpenditur. 45.
 Questiones tres de Pulsibus, An sit, Propter quid sit, & Qualis sit. 2. c. 2.
 Quietæ & motus an sint partes a facultate procedentes. 40. & seq.
 Quietæ an componant pulsus, vt dixit Heurnius. 43. & 44.
 Quietæ sunt actiones vitales. *ibid.*
 Quietæ non sunt ex accidenti in pulsu, sed per se. *ibid.*
 Quietæ an fiant a duabus diuersis facultatibus, sicut & motus. Saxonia refellitur. 44. & sequentibus.
 Quietæ pulsus non egent diuersis facultatibus a motricibus, sed quietæ alimenti in partibus indigent facultate retinente. *ibid.*
 Quietæ propter quem finem factæ a natura. fol. 51. & 52.

R

Raritas & intermittentiâ multis modis differunt. Vtilis discursus. 111. c. 1. & 2.
 Reaccensio proprie quid sit. 49. & 50.
 Reaccensio ignis ab aere frigido quomodo fiat. *ibid.*
 Reaccensio nostri caloris quomodo fiat pulsus dilatazione. *ibid.*
 Respiratio ministrat aerem, sed cor generat spiritum vitalem sua temperie, & motu distribuit. 33. c. 2.
 Respiratio & pulsus quo pacto sibi ad inuicem respondeant. 54.
 Respiratio an sit magis necessaria, quam pulsus. 55. c. 1.
 Respiratio & pulsus an consonent motibus. fol. 58. col. 1.
 Respiratione indigent omnes partes, sed quia illa non potuit commodè omnibus ministrari, pulsus omnem istum defectum supplet per totum corpus. 50. c. 1.
 Rhythmi essentia, causa, dignotio, & præfagia. 101. & seq.

S

Sanguis non valet nutrire partes aereas & igneas, si cordis calore non agitur & perficiatur. 33. col. 2.
 Sanguis quomodo trahatur a corde & arterijs. *ibid.*
 Scientia de pulsibus an sit. 1. c. 2. & fol. 2.
 Serrantis pulsus causæ, dignotio, & præfagiũ. fol. 113.

I N D E X.

Signum bonum quid. 91.
Signum mali m. ibid.
Signum periculosum. ibid.
Signum securum. ibid.
Similitudines potentiari in aliquibus rebus fal-
sunt inereditos, vt illas confundant. 31. c. 2.
Situs cordis. 7.
Somni pulsus. 228.
Suaezij argumenta ad probandum contra S. Tho-
mam motum cordis non esse a generante. fol. 19.
& seq.
Suaezij argumenta dissoluuntur. 27. & 28.

T

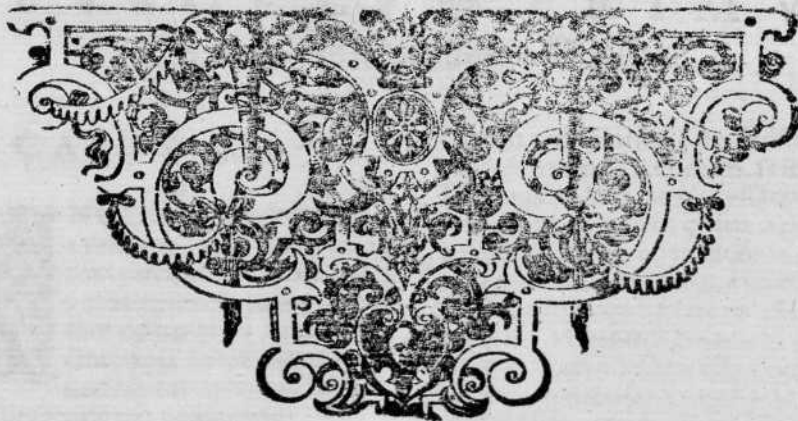
Tardi & celeris pulsus essentia, causa, dignotio,
& praesagia. 88. & seq.
Thoracis & pulmonis inflammati pulsus. fol. 239.
col. 1.
Tractio aeris multis modis explicatur. fol. 33. & 39.
col. 1.
Tractio quae fit a corde multis modis fit. 31. col. 1.
Tractio & pulsio per easdem vias, & eodem tempo-
re fieri possunt. 50. c. 2.
Tremulus pulsus quomodo in phrenitide. fol.
139. col. 1.

Typhomania pulsus. ibid.

V

VAllesius existimavit febrilem inaequalitatem
in folis putridis reperiri. 119.
Valuulae cordis an ab eadem qualitate moueantur. 59.
Vasa quae oriuntur a corde. 11.
Vehemens pulsus & debilis quid. 97.
Vehemens & debilis an admittant medium. ibid.
Vehementis & debilis causae omnes, dignotio, &
praesagia 97. & seq.
Ventriculi cordis explicantur. 9. col. 2.
Ventriculi cordis an ab eadem facultate mouean-
tur. 59.
Ventriculi oris affecti pulsus. 242. Contradictio in
dictis Gal. explicatur & Auic. componitur. ibid.
Vibrati pulsus causae, dignotio, & praesagium. fol.
97.
Vigiliae pulsus. ibid.
Vndosi pulsus natura, causae, dignotio, & praesa-
gium. 112.
Vndosus pulsus quomodo in phrenitidis. fol. 138.
col. 2.
Vteri suffocationis pulsus. 242. col. 1.

F I N I S.

OPVSCVLA

AD LECTIONES PRIMARIAS DE PULSIBVS.

A V T O R E

Antonio Ponce de Sanctacruce,
Primario Vallisoletano.

OPVSCVLVM PRIMVM.

De causis intrinsecis Pulsus.

CAPVT I.

ANtequam Auicennæ (secundum leges Cathedræ) textum interpretemur, disputationes aliquas præmittere oportet, vt tantæ tractationis subtilitatem, & necessitatem non sine magna præmeditatione aggrediamur.

Dubitat aliqui (antequam rem aggrediantur) an sit aliqua scientia de Pulsibus, cum non cognoscantur omnes eius partes. Secundò, cum Hippocratis tam diligens naturæ scrutator nil ad artem pertinens prætermiserit: (quod nulli artium inuentori concessum est) & nil de Pulsibus nobis scriptum reliquerit: apparet hunc laborè esse inutilem. Tertio, quia cum vrina internas affectiones clariùs manifestet, non opus est ad incertam & obs-

De Pulsibus.

curam cõtèplationè de Pulsibus deuenire.

Ad primum dicendum, scientiam esse de Pulsibus vtilem ac necessariam, etsi difficilem; cognoscuntur enim à perito medico partes illius quæ per tactum dignosci possunt, aliæ adiuncta ratione sensui optimè percipiuntur: neque, vt de re aliqua sit scientia, oportet vt omnes partes illius perfectè calcemus: nam de cælo est scientia, & neque omnes eius stellas, neque plura alia percipimus; sufficit enim, quòd aliqua: ita etiam, licet aliqua pulsus particula, aut differentia non possint dignosci; non ob id illius scientia tollenda, imò audaciori animo profectenda, nam & quæ pulchra, etiam difficilia. Et (vt Aristot. dicebat) melius est pauca scire circa cælestia corpora, quàm multa de istis inferioribus. Sic etiã tractatio de Pulsibus tam ardua & excellens est in scientia Medicinæ, vt aliquid (si non omnia) de illis disputare æstimatione sit magis dignum.

A

Ad

Ad secundum, existimare oportet multa scripsisse Hipp. quæ temporis iniuria perierunt, forsitanque de Pulsibus scripsit: tamen sparsim per suos libros multa docuit, quæ maxima censenda sunt, cum ars medica eo tempore in cunabulis versaretur. Vidimus tamen iam aliqua manuscripta professoris primarij Philosophiæ nostræ vniuersitatis, quorum inscriptio erat: *De pulsibus secundum Hippocratem*; laudo conatus. Sed argumenti propositi nulla est efficacia, quando dicit: Non scripsit Hippoc. de pulsibus: ergo nulla est necessitas talis tractationis: nam Galenus plura elaborauit, quæ Hippocrates non potuit perficere, & artes per additamenta crescunt, vt dicebat Auerroes.

Tertium dubium in nostro tractatu de urinis diffusè agitarum est, nunc scire oportet, pulsus vt signum præcellere ad vitæ, & mortem prædicandam, ad robur cognoscendum virtutis naturalis & vitalis: pendet enim vegetalis à vitali cordis, imò ad cruditatem & conditionem dignoscendam excellentissimè prodest; quæ doctrina multis medicis apparebit difficilis, aut falsa, sed suo loco dilucidabitur.

Mihi verò placet totam tractationem modo Aristotelico diuidere, iuxta quatuor, quæ quæri possunt de re aliqua, vt docet Aristotel. 2. Poster. cap. 1. ad sciendam enim naturam alicuius rei, debemus scire An sit, Quid sit, Propter quid sit, & Quis sit. Quibus definitis tota constabit veritas. Ergo primò videbimus, an pulsus sit. Secundò, quid sit, & huius occasione formalem & materialem causam inuestigabimus, quæ sunt causæ intrinsecæ: & istæ quæstiones appellantur ab Aristotele simplices. Tertio, videbimus propter quid sit pulsus, vbi examinabimus causas extrinsecas, scilicet, efficientem & finalem: quas subintelligit Aristoteles in illa quæstione Propter quid. Vltimò, qualis sit pulsus: vbi accidentia propria, & communia, & omnes differentias comprehendemus. Quibus absolutis declarabitur admiranda pulsus natura: quod manifestat recta diuisio. Reducitur autem hæc methodus ad quinque prædicabilia, nam cognoscemus genus pulsus, speciem, differentias, & quælibet accidentia propria, & communia.

(3)

An sit pulsus.

AD primam quæstionem deuenientes, videamus An sit pulsus. Hoc autem iudicamus per se notū, vnde Aristot. 1. Poster. cap. 8. dixit prætermittendam esse quæstionem An sit: quod fecit ipse 2. Physi. cap. 1. vbi agens de Natura, nulla facta mentione an sit Natura, statim aggreditur docere quid sit. Nam vbi sensus fidem facit, debilitas est intellectus, rationem quærere. Ergo cum Aristot. istam relinquamus quæstionem, & ad secundam accedamus, quid sit pulsus, docendo.

Vbi sensus fidem facit, ratio superflua est.

CAPVT II.

Utrum definitio pulsus tradita ab Auicenna sit optima.

Quid sit pulsus.

AVicenna Feit. 2. 1. doct. 3. Sum. 1. cap. 1. sic pulsus definit: Pulsus est motus receptaculorum spiritus ex diastole, & systole compositus, ad regendum spiritum per aërem attractum. Cum autem Auicenna se iactet Galeni esse interpretem, visum fuit mihi paulisper hanc definitionem agitare, vt videamus, quæ sit inter Galenum, & Auicennam differentia.

Definitio pulsus secundum Auicennam.

Contra istam definitionem Auicennæ argumentantur sic. Primò, quia cum non explicet causam efficientem pulsus, necessarium est, vt sit manca.

Argumenta contra definitionem.

Secundò argumētatur, quia receptacula spiritus ponit pro causa materiali pulsus, cum tamen in nostro corpore multæ sint partes, quæ in se spiritus recipiant, & contineant, & tamen non pulsant.

Tertio insurgunt, quia non exactè finale causam demonstrat, cum planè constet pulsus alios habere vsus præter gubernationem spiritus.

His argumentis mouetur Ferdinandus Mena ad reiiciendam definitionem Auicennæ; & ipsum sequitur noster Mercatus.

Tamen contra istos viros, & pro veritate sit conclusio.

Definitio tradita ab Auicenna optima est.

Probat, quia datur per genus, & differentiam. Ponitur enim motus loco generis.

Conclusio pro tuenda definit.

Operis diuisio.

generis, & reliqua particula loco differentia, ut in processu sermonis declarabitur.

Vnde non potest silentio praeteriri, quod Hercules Saxonius (aliis doctissimus) asseruit lib. 1. de Pulsib. c. 3. (nisi forsan Vfebachius doctrinam inuertit.) Pulsus, inquit, est dilatatio, & constrictio cordis, &c. Vbi genus esse ipsam dilatationem, & compressionem manifeste contendit: quod quantum a philosophia discedat, alij iudicant. Genus certe est quid superius, ut animal ad hominem; & ut implicat quod forma hominis sit ipsius genus, ita quod dilatatio & compressio sint genus pulsus: est enim potius quid pertinens ad formam pulsus, ut inferius ex mente optimorum Philosophorum clarescet. Quod cum viderent Galenus & Auicenna, pulsus dixere motum ex diastole & systole compositum, motum praeferentes, ut prius & ut genus; formam statim, ut contrahentem illud. Igitur semper antiquorum definitiones amplectendae, sed nouis coloribus illustrandae. Quae omnia alacri vultu suscipias, & quae inferius circa definitionem pulsus proponam, attentè perlegas.

Secundo probatur, quia datur per quatuor genera causarum: materialis enim significatur in illis verbis: *Receptaculum spiritus*, quae nil aliud sunt, quam cor & arteriae sunt enim materia pulsus, non quidem materia ex qua; nam cum pulsus motus quidam sit, non componitur ex subiecto tanquam ex materia, sed est in corde & arterijs tanquam motus in mobili, ut accidens in subiecto.

Praeterea tangit Auicenna causam formalem, quando dicit quod est compositus ex diastole & systole, id est, ex dilatatione, & compressione. Tangit etiam efficientem causam, quia dicere, quod sit motus receptaculorum, clarè insinuat talia receptacula habere virtutem ad talem motum producendum, quae virtus ad causam effectiuam reducitur.

Insinuat causam finalem in illis verbis: *Ad regendum spiritum*, quia praecipuus finis pulsus (ut medici putant) est caloris naturalis conseruatio, quae fit per spiritus vitalis generationem & temperationem: & hanc vocat spiritus gubernationem.

Ex quibus sequitur, optimam esse Auicennae definitionem. Et licet debilibus argumentis modernorum ex dictis iam responsum videatur, tamen placet iterum illa destruere.

Ad primum, praeter ea quae dixi ex mente interpretum Auicennae, respondeo, quod Auicenna dixit, pulsus esse motum:

De Pulsibus.

qui autem dicit motum, etiam dicit actionem; qui dicit actionem, dicit agens: ergo de primo ad vltimum intellexit virtutem agentem, & producentem talem motum, eique assistentem. Quod vero omnis motus sit actio, patet ex Aristotele 3. Phyl. vbi ponit definitiones motus, & vna illarum est, quod sit actus moueris in mobili; ergo motus est actio. Quam doctrinam respiciens Galen. Nihil in ere est (inquit) si pulsus motum aut actionem appellemus: ergo definitio Auicennae continet causam efficientem. Ad secundum resp. quod per receptacula spiritus intelligit cor & arterias, in quibus in maiori copia, & per se primo, & tanquam in loco naturalis imo recipiuntur spiritus. Si enim in alijs locis reperiuntur, id non erit tanquam in proprio domicilio vbi conseruetur, sed secundario: nam in corde, & arterijs sunt tanquam in fonte, & origine.

Sed replicat aliquis contra, quia spiritus vitalis etiam est in sanguine venali, vbi conseruatur: ergo arteriae & cor non sunt sola receptacula spiritus.

Ad hoc respondetur, verum esse, spiritum vitalem calefacere sanguinem venalem, sed hoc pacto, nempe, quod sanguis caleseat a vena, vena ab arteria, arteria autem a spiritu incluso. Quod si velis spiritus transcolari in capacitates venarum, tunc dicam temperari talem spiritum, & amittere illum vigorem quem habebat in arterijs, utpote a tantis contrarijs remissum. Et ex consequenti non potest vena dici proprium receptaculum spiritus, quia non conseruat spiritum in eo tenore in quo fuit productus. Ergo rectè Auicenna solum cor & arterias esse propria spiritus receptacula voluit.

Quod si obijcias, ventriculos cerebri spiritus esse receptacula: dicam esse spiritus deriuatos a corde tanquam a primo generante; vel receptacula in hac definitione intelligi receptacula mota a facultate vitali.

Ad tertium responderetur, sufficienter causam finalem insinuasse, nam per gubernationem spiritus factam per aerem attractum, intelligit omnes partes, ex quibus constat nostri calidi moderatio: aer enim sua qualitate temperat, impetu separat fuligines, & substantia prebet materiam, ut generetur spiritus. Ex quibus constat caloris integra moderatio.

Sed contra illa quae diximus in explanatione Auicennae, replicabit aliquis, probando, quod accidentia habeant materiam ex qua. Primo, quia educuntur de potestate materiae. Secundo, quia ex accidenti & subiecto fit vnum totum accidentale.

A 2 Ad

Nibil interest pulsū motum, aut actionem dici.

Cor, & arteria sunt materia pulsus.

Finis pulsus caloris conseruatio est.

Replica.

Ad hæc resp. quod loquuti sumus de accidente præcisè, & in sua formalitate abstracta: sic enim opinamur non habere materiã ex qua, habet tamẽ materiã in qua. Si verò loquamur de accidente in concreto, id est de composito accidentali, tunc rectè dicemus tale concretum componi ex subiecto tanquam ex materia, & ex accidenti tanquam ex forma. Ergo ad rem dicamus cū Gentile, & in rigore physico loquẽtes, quòd cor & arteriã sunt materia à qua pulsus sustentatur, non ex qua pulsus fit. Si verò consideremus totum hoc accidentale compositum ex pulsu, corde & arterijs; tũc dicendum, cor & arterias esse materiã ex qua, & pulsus esse formã, ex quibus resultat totum quoddam concretum; quod (si vis) appelleretur pulsans.

CAPVT III.

Reijcitur quidam error Neotericorum.

Sed non desunt quidã, qui hanc nostram defensionẽ Auicẽ. turbare conãtur, quibusdam obiectiunculis & argumentis cõmoti: cū potius deberent antiquos amicẽ, vt facim⁹, interpretari. Primò dicũt, quod Gale dixit, pulsus esse actionẽ cordis, & c. vt declararet, esse actionem ipsius. At verò definitio Auicẽ. dicit, quòd sit motus: non tamen cõstat vtrũ sit motus, vt actio ipsius.

Secundò, cõtra nostrã explicationẽ argumentãtur; quia si ratio motus esset explicare causã effectiuã intrinsecã, qualis est facultas pulsifica, sequeretur quòd omnimotus esset actio immanẽs, quoniã omnis motus explicaret causã intrinsecã. Consequẽs est absurdũ; ergo illud ex quo sequitur: ergo motus vt motus non explicat causã effectiuã; manet enim sub dubio, vtrũ sit factus à causã intrinsecã, vel extrinsecã. Et ideò per genus huius definitionis non distinguitur pulsus à palpitatione, siquidẽ etiã palpitatio est mot⁹ cordis, & arteriarũ.

Ad primũ dico, quòd sæpius declarauĩ, habere, scilicet, motũ interiorẽ rationem ad actionẽ: nam omnis motus est actio, nõ tamen cõtra: quod pater in illuminatione. Postquam enim primò aer est illuminatus, iam non muratur, sed cõseruatur ab eodẽ illuminatẽ; vbi certè est actio, & terminus actionis, & non est motus, quia subiectum non se habet aliter, quàm antea. Nullus tamen est motus qui non sit actio, & ex consequenti infert virtutem agẽtem: nam implicat, quòd fiat aliquid, & nõ ab alio. Nũc

ad argum. dico, quòd non fuit necessarium declarare in ista definitione, quomodo ista actio sit cordis, vtrũ cordis tanquã instrumenti generantis; vel vtrũ cordis tanquã quod: nam essentialis definitio principaliter petit causas intrinsecas, materialem, & formalem. Prætercã idem argumentũ posset fieri contra Gale. nam qui dicit: Pulsus est actio cordis, nõdum explicat an sit cordis vt quo, vel vt quod: in hoc enim magna versatur inter Philosophos cõtrouersia. Quamobrẽ si definitio, vt clamat Arist. in Posterioribus, & Galen. 4. de Dif. pul. c. 2. debet esse breuis, quo pacto debebant, quæ in disputatione, & laborioso certamine versantur, vnica definitione cõprehendi? Itaq; non est necessariũ, sed superfluum illud declarare.

Ad secundũ dico, mihi videri ridiculum. Ego enim non dico, quòd motus infert causã effectiuã intrinsecã; neutiquã tale profiteor, sed dico, quòd infert causã effectiuã, quæ illa sit non necessariò infert. Est enim alia difficultas, vtrũ sit intrinsecã, vel extrinsecã. Et vt videas argumenti fallaciã, vltima consequentia talis est: ergo motus, vt motus, nõ explicat causã effectiuã. Et prima propositio erat; nõ omnis motus explicat causã intrinsecã (nã omnis esset immanens) ergo motus, vt motus, non explicat causã effectiuã. Vides quo pacto arguant: non explicat intrinsecã, ergo non explicat causã; non est homo, ergo non est animal. Pulchra, scilicet, illatio. Proba, quòd equus nõ sit animal; non est homo, ergo non est animal.

Sed vltima ratio dolendi dat occasionẽ; nam dicit, quòd per genus huius definitionis non differt pulsus à palpitatione, quasi hoc quod est differre, debeat esse per gen⁹. Nonne vides, quòd est per differentias, & nõ per genus? Vide alias particulas, & præcipuẽ causã finalẽ. An forsã palpitatio est ad tutelã calidi? Imò prorsus ad corruptionem, cùm sit à causã morbosa. Palpitatio igitur caret causã finali per se, cū sit malum quoddã symptoma: pulsus verò habet propriã causã finalẽ, & per se, cùm sit opus naturæ. Sed tantũ tribuo Auicẽ. vt existimẽ, quoad hanc particulã motus melius definiisse. Nam ipse Gale. 4. cit. definitionem essentialẽ cõuenire debere cum notionali dicebat, quòd aliqua in definitione notionali adest motus, & non actio. Ergo melius Auicẽ; ita vt mirer Galenum dixisse actionem, & non motum; quasi sui oblitum in eodem capite.

de causis intrinsecis pulsus.

5

CAPVT III.

De definitionibus pulsus à Galeno traditis.

Galenus licet diuersis verbis, idem tamen voluit dicere, vt patebit in definitione essentiali. Et primò videamus definitionem notionalem, quæ explicat quid nominis. Itaque 4. de Differ. puls. cap. 2. quid nominis pulsus non solum esse norum medicis ait, sed omnibus mortalibus. Vident enim omnes, quasdam partes animalis moueri citra voluntatis imperium; & manu admota id tactu percipiunt, ita vt dicat Galenus, ex visu & tactu id patere hominibus. Tandem post longum sermonem sic definit.

Pulsus est motus inuoluntarius, sensibilis in quibusdam partibus animalium sanguine præditorum, quiete media intercisus. Ipse autem Galenus se explicat, quid per inuoluntarium intelligat, id est, quod sponte fit, & à natura, & à principio intrinseco. Qua significatione multoties vsus est Hippocrates. Neque strictè loquutus est Galenus de inuoluntario, vt Aristotel. 3. Ethicor. cap. de inuoluntario. Ibi enim illud appellat inuoluntarium, quod fit à causa extrinseca. Pulsus verò fit à natura, & à principio intrinseco.

Sed contra istam definitionem est difficultas, quia videtur quòd tota cõuenit palpitatiõni; nam palpitatio est motus inuoluntarius, sensibilis in animalibus sanguine præditis, quiete intercisus: ergo palpitatio verè est pulsus.

Huic argumento dupliciter respondetur. Primò, quòd palpitatio nõ est motus spontaneus, hoc est, factus à natura, sed totus est à causa morbifica; ita vt sit actio læsa in nobis, vt explicuim⁹ in li. de Morb. & sympt. Secundò resp. quòd pulsus est operatio, non tamen affectio: est enim differentia inter ista duo, vt docet Galenus 6. de Placit. cap. 1. nam operatio dicit fluxum ab agente; affectio verò dicit transitum de vno in aliud, ita vt sit passio. Itaque operatio, & affectio erunt idem realiter, differunt tamen formaliter, vt actio, & passio.

Præterea differunt operatio, & affectio: quia operatio est in ordine ad finem, cum sit secundum naturam; affectio verò est contra naturam. Ergo pulsus est operatio, non tamen affectio: & sic non conuenit illa definitio palpitatiõni.

De Pulsibus.

De definitione essentiali pulsus.

Galenus loco citato relinquens nominis declarationem, sic definit pulsus: Pulsus est actio peculiaris cordis, deinde articularum, ex dilatatione & cõpressione composita à facultate vitali, ad seruandam caloris natiui moderationem, & generandos spiritus animales in cerebro.

Contra istam definitionem posset aliquis arguere, quòd non sit necessarium, vt detur per quatuor causas, siquidem essentialis definitio non requirit causam finalem, & efficientem.

Tamen respondetur, quòd si causalis debet esse, certè debet continere omnes quatuor causas; & sic definitio Galenica aperte indicat pulsus naturam, quæ iam insinuata est in definitione Auicennæ. Ponitur enim motus loco generis, & reliquæ particule loco differentie: causa efficiens, facultas vitalis; causa finalis, caloris moderatio, & spiritus generatio; causa materialis, cor & arteria: causa formalis includitur in illis verbis: *Ex dilatatione, & cõpressione.*

Noua defensio Galeni.

Tamen contra solertissimum Galenum non desunt qui arguant, asserentes superfluum esse illam particulam, *Peculiaris*: nam apertum erat non esse actionem aliarum partium, nisi solius cordis, & articularum. Sed ista obiectio nullius est momenti; oportet enim existimare illam particulam non superfluum, sed prorsus necessariam esse: sicut enim in nostro corpore alia motiones, quæ possunt fallere, & nomine pulsus insigniri; vt motus pulmonis, quem considerans Herophilus eò deuenit, vt opinaretur, dilatationem & cõpressionem, ita esse omnibus partibus connaturalem, vt pulmonem, & omnes partes cõstrictionem, & dilatationem appetent, sicque moueri pulmonem, & reliquas partes. Ita refert Plutarchus lib. 4. de Placit. cap. 22. Quæ omnia cum Galenus animaduerteret, pulsus ait peculiarem actionem cordis, & non aliarum partium: solum enim cor & arteria hoc genere motus concitantur: & hoc insinuat per illam particulam *peculiaris*, aduersus

Herophilum.

A 3

CAP.

Definitio notionalis, seu quid nominis pulsus.

Obiectio.

Definitio essentialis, seu quid rei pulsus.

Obiectio.

CAPVT V.

De forma pulsus.

Cum iam in quaestione Quid sit, videamus quid sit forma, & materia pulsus, & postea deueniemus ad efficiens, & finem. Pulsus cum motus quidam sit, formam habet more aliorum motuum; non quidem formam a qua sit, sed ad quam sit: tota enim eius forma est tendentia ad formam, quam in termino ad quem acquirit. Quamuis enim Aristoteles dicat, quod motus est actus, addit tamen, etis prout in potentia, ita ut clare demonstrat tendentiam ad id quod nondum est. Ergo pulsus non habet aliquam formam intrinsicam, quae sit completus actus componens illum: conuenit tamen cum omnibus alijs accidentibus, quod sit actus alicuius subiecti. Quamobrem quando Gentilis dixit causam formalem pulsus esse dilatationem, & compressionem, interpretandus est mathematicè. Sic enim est quoddam aggregatum accidentale ex duobus motibus, & ex duobus quietibus. Et hanc vocat Gentilis formam pulsus. Si verò interrogas quae sit forma ad quam tendit pulsus, respondendum est, duos esse terminos ad quem: alter enim est primarius, alter secundarius. Primarius est cordis & arteriarum ubicatio, non quidem totalis, sed partialis. Secundarius verò est calor natiui moderatus, qui ad primum consequitur.

Dixi notanter, quod terminus primarius est partialis ubicatio, quia in hoc etiam similatur hic motus motui circulari corporum caelestium. Nam cor & arteriae partialia loca mutant, non totalia, sicut partes caeli mutant locum, non tamen totum caelum. De hoc tamen termino late disputandum erit cum agemus de causa finali.

CAPVT VI.

De materia pulsus.

De materia verò pulsus, magis medicum est, agere, quam diximus esse cor & arterias, quorum natura breuiter expendenda est; licet os ventriculi soleat appellari cor ab Hippocrate & Galeno multis in locis, lib. de Caus. sympto. cap. 6. r. popul. p. 3. 2. de Placit. & 4. Aphorif. 17. & alibi sapius id tamen est propter societatem, & consensum quem cor habet cum ventriculo. Et quia accidentia, quae ad illius morbos sequuntur, ita solent esse terribilia, & lethalia,

ac si ventriculus fuisset vitae principium: sed in hoc tractatu non loquimur, nisi de valere praecipuo, quod est origo vitalis caloris, & appellatur à Græcis *Kardia*, & particula riter à Chrysippo; quod vocabulum significat principatum, quasi princeps sit animalis. Aliquando verò appellatur musculus, ut in Hipp. lib. de Corde: cuius sententiam de verbo ad verbum scribam, quia à multis sine fundamento reprehenditur: *Cor musculus est valde fortis, non neruo sed densitate, ac constrictione carnis.* In hac sententia semetipsum explicat Autor; vocat enim musculus propter similitudinem in modo substantiae; & quia videbat quod aliquis posset illum reprehendere, quod appellaret musculus, cum musculus neruis polleat, quibus facultate animali fruatur; respondet huic obiectioni, non appellari musculus propter neruum, sed propter densitatem carnis. Quare sine villo liuore possum dicere, istam sententiam non esse vitam à modernis à quibus reprehenditur.

Cor ita praecipua pars est, ut facultatis vitalis sit domicilium, fons caloris, primo viuens, vltimo moriens. Et licet cerebrum dignior pars sit, quia continet potentias relictas, cor tamen est magis necessarium ad vitam, ita ut ad solas magnas cordis intemperies mors succedat, ut docet Galenus 4. de Locis affectis.

De figura cordis.

Cor figuram habet, ut nux pinea superiori parte amplam basem, inferiori cuspidem.

Est autem dubium, ut quid natura dedit cordi figuram pyramidalem. Quidam cum videant ignem istam figuram pyramidali gaudere, ut apparet in flamma, quae inferius est ampla, superius verò acuminata, dicunt res igneas ad hanc figuram inclinari; & ob id cor tamquam membrum, calidissimum hac figura donatum esse.

Fundare possunt isti suam sententiam in quodam dicto Platonis in Tymæo, ubi ignem dicit esse pyramidalem, & terram cubicam. Tamen ista puertilis imaginatio est: quia si ob hanc rationem cor habet figuram pyramidalem, debebat habere basim inferius, & cuspidem superius sicut omnes flammæ.

Ad id verò, quod ex Platone adducunt, respondetur, elementa nullam habere propriam figuram; hæc enim perfectiora corpora insequitur. Dixit ergo Plato ignem pyramidalem, ut aliquam proprietatem eius

Dignitas, & necessitas cordis.

Forma pulsus est aggregatum accidentale ex duobus quietibus, & duobus motibus.

Motus pulsus assimilatur motui caeli.

docet.

doceret. Nam sicut acuminata figura maximè ad incendendum confert, ita etiam ignis inter omnia elementa hanc prerogatiuam obtinet, vt penetret, & incendat; hoc enim conueniebat, vt fuisset militionis autor: manuducit ergo Plato ex flamma ista visibili ad contemplandam naturam ignis illius elementalıs.

Quæ autem sit ratio quare flamma pyramidalis sit, non est præsentis loci: disputatur tamen à Iulio Cæsare Scaligero lib. de subtilit. contra Cardan. exercirat. 105.

Nos autem dicamus causam istius figuræ cum Auicenna & Galeno. Figura pyramidalis maximè accedit ad longitudinẽ, & rotunditatem, quæ duo conueniebant cordi; rotunditas ad fortitudinem, longitudo ad tractionem. Fuit præterea superiori parte amplum, quia ibi erat futurus exitus vasorum; inferiori verò parte acuminatum & durissimum, vt non læderetur in contractionibus pectoris. De hoc diffusè Galenus 6. de vsu part.

De situ cordis.

COR positum est in medio thorace, quod non est strictè intelligendum. Si enim mathematicè loquamur, sola basis cordis est in medio thorace, vt demonstrant Anatomici, quia æqualiter distat à diafragma te, à iugulo, à vertebra dorsi, & ab exteriori anteriori. Posuit autem natura hoc membrum in medio; quia (vt inquit Arist. 3. de partib. animal. cap. 4.) locus medius debetur membro nobiliori; & quia principium caloris vitalis melius potest ad extremas partes propriam virtutem communicare.

Sed posset quis arguere, quia ubicumq; fuisset cor, suas posset edere actiones; ergo non est optimè assignata ratio situs. Respond. quod in corde duplicem consideramus actionem, aliam communem, aliam partialem: hanc certè, quamuis esset in pede, rectè exerceret; illam verò non nisi in medio pectore, à quo melius in omnes partes extremas diffundit calorem. Tendit verò inferior pars cordis curuata, ne impediret motum diafragmatis. Tendit ad sinistrum, quia dextrum latus occupatur ab ascendente vena caua & ab hepate: lien verò magis descendit, vt inquit Auicenna, & sic tribuit locum cordi; præterea vt frigiditas lienis non distemperaret totum latus, sed calefceret à cuspide cordis

Quantitas cordis.

NON pollet cor maxima quantitate, quia principiorum virtus est magna, moles verò parua: hoc enim est proprium principiorum, vt colligitur 4. Meta. tex. 8. non est tamen æqualis quantitas in omnibus animalibus; timidiora enim magnum habent cor, vt lepores & asini, & alia quæ refert Arist. 3. de partib. animal. cap. 4. cuius causam rectè docet Auicenna lib. 3. fen. 11. ibi videte.

De temperie cordis.

INTER omnes partes cor calidissimum est, & siccius quàm reliqua viscera, humidius tamen cute. Auicenna autem dicit esse siccius cute: & est multum probabilis opinio; & contra Auer. & Andr. Laurent. pro illa conclusimus in p. fen. c. de comp. membrorum.

Sed obijciat aliquis, quia videtur cor esse frigidum & sicca complexionis. Prob. Resistit combustioni, ergo signum est esse frigidum frigiditate natua.

Hoc argumento motus fuit Conciliator ad credendum cor esse frigidum; quod tamen ridiculum esse existimamus, quia arguit de non causa vt causa: Resistit combustioni: ergo est frigidum, non valet; quia hoc solet contingere non propter qualitates primas, sed propter certum quendam modum substantiæ. Sic enim videmus quod vinum resistit igni magis quàm oleum; cum tamen vinum calidius sit oleo.

De fibris cordis.

CARO hæc triplices fibras habet, ita intertextas & implicatas, vt non possimus vnã sine alterius lesione excindere. Rectè fibræ extenduntur à base ad cuspidem, quibus trahit sanguinẽ in sua dilatatione per venam cauam in dextrum sinum, & aërẽ per arteriam venosam in sinistrum. Aliæ sunt fibræ obliquæ procedentes per cordis longitudinẽ obliquo modo, quas fecit natura, vt retineat, & attractis fruatur, & gaudeat. Aliæ sunt fibræ transuersæ, siue longitudinales, quæ orbiculatim circumdant cordis substantiam & eius ventriculos, quibus constringitur cor, vt fiat expulsio. Expelli-

tur enim, per constrictionem factam per
itas fibras transuersas, sanguis per venam
arterialem in pulmones, vitalis spiritus in
in aortam, fulgines verò in arteriam ve-
nosam.

Sed quoniam non solum materiã pul-
sis, sed vsũ & finem cuiuscumque parti-
eulæ inuestigamus (dubitabit aliquis) vtrũ
cor tantis fibris debeat esse præditum?

Et argumentatur primò: cor est primũ
partiu actionũ animalis, in quo debemus
sistere: ergo quantò magis fuerit vnum, &
magis simplex in sua compositione, tantò
melius habebit rationem vnus principij:
ergo non debuit habere tantam multipli-
citatẽ compositionis.

Secundò argumentatur, quia si propter
aliquid fuit necessaria fibrarũ multitudo,
ob nil aliud, nisi ad expulsionẽ, tractionẽ
& retentionẽ, sed istę actiones possũt fieri, si
ne fibris, vt contingit in partibus purẽ simi-
laribus, & in carne hepatis, quæ solo tem-
peramento operatur: ergo conuenientius
fuisse vt natura conficeret cor ex vna car-
ne vniformi.

His tamen non obstantibus, oppositum
dicit Galen. 7. de vsu par. & Auicē. 13. de
animalibus, cap. 3. & lib. 3. fen. 11.

Pro cuius intelligentia notandum est.
Primò, has fibras diuersas, factas fuisse, vt
cor posset moueri. Sicut enim pars, quæ
voluntariẽ mouetur, diuersis musculis præ-
dita est, vt varios motus possit perficere:
sic etiam cor plures habet fibras, vt valeat
vario motu agitari.

Secundò notandum est, quòd in parti-
bus duplex esse potest operatio, alia parti-
cularis & priuata, qua se nutriunt & con-
seruant, quæ sine diuersis fibris, sed solo tẽ-
peramento potest exerceri. Alia verò est
actio magis organica & cõmunis, ad quã
requiritur, non sola actio temperamenti,
sed etiam aliquis motus localis, sine quo
non possunt rectẽ communem operatio-
nem præstare, vt in matrice, ventriculo, &
vesica. Ista enim membra non possunt mo-
ueri ad propria munia, sine fibrarum diuer-
sitate, nam indigent motu locali, qui per
fibras præstatur.

Tertiò notandum est, quòd licet fibræ
sint immediatiore ad motum localem
partium organicarum, radicaliter tamen
reducitur illa operatio in temperiem, tan-
quam in primam & principialem dispo-
sitionem facultatum. Hoc enim modo lo-
quuntur medici.

His sic notatis, respondetur ad argumen-

ta. Ad primum, quòd illa partium
multiplicitas reducitur in vnitatem com-
positionis cordis. Quæ vnitatis sufficit ad
constituendum vnum primum, cui anima
primò vnitur.

Ad secundum respon. quòd partes simi-
lares non indigent fibris, quia illarum ope-
ratio non est communis Operatio tamen
heparis, cdm sit sanguificatio, cõpletur per
meram alterationem. Concedimus tamẽ
ipsum hepar vti fibris suarum venarum, ad
attrahendum alimentum & retinendum,
tanquam pars organica, minùs perfecta,
quàm cor, magis tamen composita quàm
caro simplex.

Præterea dubitatur, vtrũ in istis fibris *Dubium.*
sit aliquis ordo positionis, ita vt transuer-
sæ sint priores & magis adhærentes par-
ti interiori cordis, & reliquæ fibræ sint ma-
gis exteriores.

Primò sic argumen. Per fibras orbicula-
res & transuersas cor operatur expulsio-
nem: sed per solam istam actionem obti-
net principatum: ergo ista actio est prior,
& principalior: ergo fibræ, quibus perfici-
tur, sunt magis intimæ, & adhærentes cor-
di. Illa Minor probatur: quia cor ob nihil
aliud est membrum princeps, nisi quia om-
nibus tribuit; hoc autem munus adimplet
per expulsionem; ergo expulsio est præci-
pua actio: & ex consequenti fibræ transuer-
sæ, quibus expellit, sunt etiam intimio-
res.

Secundò argumen. Cor numquam ces-
sat à retentione, nam licet non attrahat
& expellat, numquam tamen potest cessa-
re à retentione sui sanguinis & spiritus: er-
go fibræ obliquæ, quibus fit retentio, sunt
magis necessariae, & principiaiores. Ante-
cedens prob. quia adhuc in tabefactis
reperitur sanguis in corde à facultate retẽ-
trice ibi detentus ad vitæ custodiam: ita vt
possit cor cessare à dilatione & compres-
sione per aliquod tempus, à retentione ta-
men neutiquam: ergo fibræ obliquæ sunt
magis intimæ ipsi cordi.

Pro huius questionis intelligentia no-
tandum est, quòd in aliquibus partibus fi-
bræ sunt ad inuicem contextæ, quando sci-
licet sola vna tunica adest. Tunc enim illa
tunica omnibus fibris cõfusus prædita est,
vt docet Auicēna prima primi, cap. de mē-
bris, dicens: *Membrorum, quæ vnã habent
tunicam tres species villorum sunt adinuicẽ
contextæ.* In corde ergo nõ ponimus duas
tunicas, sicut in stomacho & intestinis: &
ex consequenti dicendum est, quòd sicut
in ve-

in vena fibræ sunt ad inuicem contextæ, ita & in corde. Neque hæc fibrarum mixtio impedit diuersam operationem: nam etiam venæ attrahunt & expellunt, quamuis habeant fibras mixtas & confusas; virtus enim natura suo instrumento, vt petit necessitas.

His sic positis, sit conclusio. Quamuis fibræ cordis sint intertextæ, si aliquis ordo inter illas debet assignari, est, vt fibræ longitudinales, quibus fit attractio, sint priores, & positæ in intimiori loco circa cordis substantiam.

Hæc cōclusio probatur quia attractio est prior in ordine: ergo fibræ, quibus attrahitur, erūt priores & intimiores. Prob. antecedens, quia nil retinetur aut expellitur, nisi prius attrahatur: ergo attractio est prior: & ob id Auicenn. fen. 13. tertij in c. de Anoto. stomachi, inquit, quod fibræ expulsivæ positæ fuerunt in exteriori tunica, quia expulsio est posterior actio: at verò fibræ longitudinales & attractivæ positæ sunt in interiori tunica, quia attractio est prima operatio. Hæc Auicenn. loco citato.

Rectè scio, peritissimos dissectores negare tunicam interiorem ventriculi habere istas fibras ad attrahendū, vtpote quod sufficiant fibræ longitudinales, quæ sunt in gula. Sed ea ratione adducta est Auicennæ auctoritas, vt ex illo pateat, ordinare naturam istas fibras, sicut ordinavit operationes. Quam doctrinam desumpsit ex Galeno 7. de vsu partium; sed quo pacto attractio prior sit & principalior, videbimus inferius, agentes de dilatatione cordis, vbi probabimus dilatationem esse primū motum cordis, & attractionem primam operationem naturæ viuētis, & idem tenemus in Opuscul. de Hippocr. philosoph. nunc enim non agimus de ipso motu, sed de natura motus.

De vena cordis.

Cor habet in basi venam, à qua alimentum suscipit; & arteriam, à qua conseruatur in suo calore; & neruum, à quo sensum participat, secundum opinionem me dicam. Vena dicitur coronaria; quia in modum coronæ cingit basim cordis; hinc inde ramulos spargens, sed præcipuè in sinistram partem; habet etiam cor arterias coronarias duas, neruum verò à sexta coniugatione deriuatum.

Totum hoc artificium adipe cooperit

natura, ne continuis motibus ignesceret cor, sed temperaretur hoc ambiente.

De ventriculis cordis.

Ventriculus est quædam concauitas ordinata à natura ad aliquid ibi continendum, vel generandum, & quia in corde debebant generari sanguis & spiritus arterialis, non solum pro ipso, sed pro omnibus corporis partibus, hinc est vt natura quosdam fabre fecerit ventriculos, de quorum numero variè videntur sentire philosophi.

Arist. enim 3. de partibus animal. cap. de corde, inquit: *Nullum est animal, quod in corde non habeat saltem vnum ventriculum, animalia verò magna habent tres ventriculos.* Ipsum sequitur Auicenna loco citato. Tamen id contrarium est Hippocrati lib. de corde, vbi tantum ponit duos ventres, sinistrum, & dextrum: quem sequutus est Galenus.

Sed ista contrarietas taliter dirimenda est, dicendo, quod in corde duo debebant elaborari pro vita conseruanda, nimirum, sanguis & spiritus. Hæc autem non poterant in vna & eadem officina disponi; ergo conuenientius fuit, vt in dextra parte sanguis calefiat, in sinistra verò spiritus suam vltimam perfectionem adquirit. Spiritus enim fit ex sanguine & aëre, vt postea videbimus, quamobrem, conuenientissimum fuit, vt sanguis crassius ab hepate procedens attenuaretur prius in dextra parte cordis, vt incipiat disponi ad formam recipiendam, & aër incipiat disponi in alijs vasis ante cor, vt cum adueniant in sinistrum ventriculum, simul misceantur, & suscipiant vltimam dispositionem spiritus. Hæc autem fieri non poterant rectè, nisi à dextro in sinistrum ventriculum esset via, per quam colaretur: & sic natura fecit foramina in medio cordis, quamuis illa non rectè iudicet sensus. Ista igitur foramina in aliquibus animalibus patentissima sunt, & ob id dixit Aristoteles tres habere ventres. Et idem significat Auicenn. ex mente Galeni: igitur solo nomine differunt isti autores. Nam Aristot. vocat ventriculum, quæ Galenus vocat viam. Propriè enim loquendo Galenus solum vocat ventriculos sinistrum, & dextrum, vt latè disputat 6. de vsu par. cap. 9.

Differentia inter istos ventriculos talis est. Dexter non ita descendit, & solo renni parie-

pariete custoditur, utpote quod ad sanguinem conueniendum hoc sufficeret; sinister verò cum debebat seruare aeream substantiam, quæ euanescere poterat, crassissimo pariete tanquàm muro circumdatur. Vbi notare licet cum Gal. quod propter istam substantiam aeream poterat cor leuitare. Quod ne contingat, prouisum est ut spiritus crassiore admodum inuoluatur tegumento.

De nobilitate partium cordis.

Dubium, quæ pars in corde sit nobilior.

Sed meritò quis dubitabit, quæ pars cordis sit nobilior: & primò argumentatur, nam in cerebro media pars, dicitur nobilior: ergo sic dicendum est de corde.

Secundò probatur, quod pars dextra sit nobilior, auctoritate Auicennæ lib. 13. de animal. Vbi dicit, quod melior & nobilior duarum partium cordis est dextra, & ab ea emanat partem de spiritu. Confir. ex Arist. 3. de partibus animal. citato, quod quantò honorabilior est locus anterior (inquit Arist.) posteriori loco, tantò principalior est vena magna, ea quæ dicitur vena adorti. Sed sic est, quod vena magna est ad dextram partem cordis; ergo ista pars est nobilior.

Tertiò argumentatur. Cor dicitur nobilius membrum, quia est principium motus & vitæ, adeo ut sicut oculus est, qui primò moritur, ita & cor sit, quod postremo vitam amittit: ergo si in ipso corde est signabilis aliqua pars, quæ tardiùs motum amittat, certè illa censenda est nobilior. Tunc sic: Sed sensus manifestat, quod in animalibus recenter mortuis, si statim inspiciamus cor, inueniemus sinistram partem priùs amittere motum, dextram verò posteriùs: ergo signum est, quod in dextra parte est nobilius vitæ fundamentum.

Et confirm. quoniam moriens animal priùs amittit pulsum partis sinistrae, quam partis dextræ: ergo signum est partem dextram esse nobiliorem.

Quartò argument. quia in animalibus suffocatis videmus spiritum concurrissè ad venas, & arterias, deseruisse: ergo signum est, quod pars dextra, (à qua nascuntur venæ) est nobilior, siquidem ad eam fouendam concurrat natura.

Quintò, quia quædam pars pulmonis appropinquatur parti dextræ cordis, tanquam tutamen, quod in sinistra parte non fecit natura: ergo signum est, dextram partem esse nobiliorem.

His tamen non obstantibus, cum Gal. sentiendum est partem sinistram cordis esse nobiliorem, ut colligitur 6. de vlt. par. cap. 2 & ratione probatur.

Primò, quia in sinistro ventriculo spiritus conficitur, in dextro sanguis; ergo quantò spiritus præcellit sanguinem, tantò pars sinistra dextram. Quod verò spiritus sit nobilior sanguine, patet ex se, nam habet se ut forma respectu sanguinis & aliorum membrorum. Secundò prob. quia est instrumentum propinquum potentiarum animæ, sanguis verò neutiquam. Vim istarum rationum aliqui effugere conantur, dicendo eum Auicennæ quod in dextro ventriculo est plus de spiritu, sinister verò illum expandit ad membra, contingereque; quod in manibus. Nam manus dextra operatur principaliter, sinistra verò adiuvat & cõplet. Hæc ex Auicennæ lib. 13. de animal. c. de corde. Hæc (inquã) fuga est, nam in eodẽ capite docet spiritum contineri & generari in sinistra parte, atque ob id crassiori tegumento operiri, ne leuiter cor: ergo Auicennæ idem intellexit.

Tertiò prob. quia via per quam colatur sanguis à dextro in sinistram ventriculum, est admodum stricta, ob nil aliud, nisi ut sanguis crassius comprimeretur & detineretur, ut meliùs attenuationem susciperet.

His & alijs rationibus probatur nobilitas partis sinistrae, quas consulto prætereo, quamobrem ad argumenta responderetur.

Ad primum, quod non tenet argumentum de cerebro, nam in media parte cerebri refidet cogitativa, quæ principatù obinet, media autem pars cordis est via & transitus sanguinis.

Ad secundum resp. quod Auicennæ intellexit non de præstantia & nobilitate partis, quæ sumitur ab operatione, sed de loco. Dicimus enim locum dextrum esse nobiliorem, ut Arist. secundo de celo. Et ad verba Auicennæ dici mus, quod significauit esse multam materiam in dextro ventriculo, quæ ad sinistram debebat transferri, ut in verum spiritum abiret.

Ad auctoritatẽ Arist. resp. quod loquutus est de præstantia loci, non de præstantia operationis.

Ad tertium resp. quod pars sinistra tanquàm crassa non potest conspicuos motus perficere, pars verò dextra, quia magis tenuis, potest eleuari & deprimi: hoc dicendum est in animalibus recenter mortuis.

Ad confir. respond. quod anima nunquam deserit partem sinistram cordis, adeò ut cæterarum partium pulsus dependeat à pulsu sinistro. Pulsant tamen dex-

trae partes & non sinistrae, quia magis obediens sunt instrumenta, neque est in conveniens, ut pars sinistra cordis cesset à motu, & ibi sit anima, & postquam cessaverit in parte dextra, simul ab utraque parte discedat anima. Hoc (inquam) non probat nobilitatem partis dextrae, propter rationes factas, & quia (ut postea probabo) vita non consistit in aliqua operatione accidentali, sed in esse viventis: & sic licet pars sinistra cordis non pulset propter crassitiam, habet tamen principaliter principium pulsandi, quod exequitur quomodolibet in parte dextra, propter meliorem dispositionem subiecti.

Ad quartum respond. quod in suffocatis spiritus concurret celeriter ad sua principia, & transit in venas, propter sui subtilitatem: hoc enim facilius est, quam quod sanguis intret in arterias.

Secundo respond. quod in suffocatis, maximum excitatur incendium, resolviturque magna portio spiritus. Et sic arteriae apparent vacuae.

Ad quintum respond. quod sinistra pars cordis non indiget pulmonis operimento, quia ipsa pars dextra servit, tanquam tutamen. Praeterea quia pars sinistra altiori loco posita est.

De vasis quae oriuntur à corde, & de alijs annexis.

PRaeter dicta videmus in corde auricularas duas, vasa quatuor, & undecim valvulas, siue portas. Auriculae dicuntur non ab officio, sed à similitudine. Sunt membranosae & caernosae interiori, foris vero sunt aequales & lenes. Dextra auricula sita est ante orificium venae cauae, & est amplior, quia debebat esse receptaculum sanguinis. Sinistra est in orificio arteriae venosae, & est minor, quia aerem continet. Sunt autem factae à natura. Primo, ut sanguis, & aer non subito cor aggredierentur, ne cor suffocaretur. Secundo, ut veluti folia arboris ventilarent ipsum cor. Tertio, ut in illis am fractibus disponatur sanguis & aer, ad spiritus formam suscipiendam.

Rursus in dextro cordis sinu duo apparent vasa, vena scilicet caua, & vena arteriosa; caua ascendit ab hepate, & transit per diafragma, & in cor implantatur, sanguinem deferens pro spiritu generando, & pro pulmonis alimento. Vena arteriosa dicitur, non quia pulsat; sed quia du-

ra est, & densa sicut arteria: est tamen vena, quia defert sanguinem, quem suscipit à vena caua ad pulmones alendos. Rursus in sinistra parte cordis alia duo apparent vasa, scilicet arteria venosa, & arteria magna, siue aorta. Arteria venosa sic nominatur, quia habet munus arteriae, & tunicam tenuem sicut vena. Huius officium est deferre aerem à pulmonibus in cor, & portionem spiritus diffundit in pulmones. Arteria magna, siue aorta, spiritum perfectum suscipit, & in varias arterias disseminata, totum corpus irrigat.

Si vero interrogas, ut quid vena pulmonum est arteriosa, & arteria venosa? Respondetur; quod vena debuit esse arteriosa, ne alimentum purum & tenue pulmonis evanesceret. Arteria vero venosa, ut facile aer intraret instrumento blando, & obediēti motui pulmonis.

Valvulae sunt quaedam portae, quas ita divisit natura: duas dedit arteriae venosae, tres venae arteriosae, tres arteriae magnae, & tres venae cauae. Factae vero sunt, ut quod à corde in exteriora expanditur, iterum non refluat in cor; & quod ingreditur, non exeat. Clauduntur enim & aperiuntur ad dilatationem & compressionem cordis. Sunt vero in duplici differentia: quaedam ad interiora cordis clauduntur, desinendo in triangulum; ad exteriora vero aperiuntur. Ista fibrosae sunt adeo, ut (meo iudicio) Aristotelem deceperint existimantem esse nervos, & hinc habere suam originem. Deserviunt autem istae valvulae ad intromittendam materiam in cor, & à figura appellantur tricuspides. Aliae sunt semilunares, quae intus apertae sunt, & clauduntur ad exteriora. Sic enim melius expellunt.

Sed dubitabis, ut quid arteria venosa tantum duabus portis praedita est? Respond. quia oportebat, ut fuliginosis excrementis pateret aditus; & ob id non tantis ostiis intro clauditur. Cor tunica quadam circumdatur, quae appellatur pericardion, in cuius fundo reperitur aqueus humor generatus ex parte serosa sanguinis à frigiditate tunicae. Nec est improbabile, ut existimemus portionem potius paulatim transmitti in thoracem, & inde in pericardion.

Explicauimus cordis compositionem, restat ut definiamus arteriam, quae vere arteria est; quae nihil aliud est nisi corpus oblongum, rotundum, cauum ut fistula, duplici tunica crassissima dotatum, deferens spiritum. Haec definitio competit arteriae magne, & omnibus ab illa disseminatis. Ecce

ce iam causam materialem pulsus inuestigauimus, & manet explicata illa particula cordis & arteriarum. Et licet plurima sint dicta quæ disputatione indigent, tamen

pertinere videntur ad causas extrinsecas pulsus. Nunc tempus est, vt alias diffinitionis particulas expendamus quæ pertinent ad quæstionem Propter quid.

OPVSCVLVM SECVNDVM.

De Quæstione Propter quid sit pulsus, siue de causis extrinsecis illius.

ACCEDIMVS Iam ad quæstionem Propter quid, sub qua Arist. efficiëtem, & finalem causam comprehendit. Et primò de causa efficiente querimus, Vtrum pulsus fiat ab aliqua facultate.

CAP. I.

Vtrum pulsus fiat ab aliqua facultate.

PRO parte negatiua sic argumen. Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora: sed motus cordis potest fieri à calore ebulliente sanguine: ergo non est ponenda facultas sine necessitate. Minor prob. quia calor licet per se habeat calefacere, tamen ex accidenti mouet localiter. Nā ille vapor eleuatus potest dilatare cor & arterias, & rursus constringentur propria grauitate; ergo dilatatio bene potest fieri à calore ebulliente, sicuti cōstrictio à grauitate deprimente.

Secundò, quia Arist. lib. de spiritu, in fœtu vtero concluso nutritionem & motum cordis dicit esse priores, respirationem vero postremam, quia adhuc in vtero calor agit in humidum, flatum eleuat, & dilatat cor, & ex consequenti pulsat statim. At vero respirare, neuiquam potest infans vsq; dum in lucem exeat, aereque fruatur: ergo signum est cor dilatari & constringi à prædictis causis.

Tertiò, quia sicut aqua quando effervescent dilatatur; si verò accedat aer impetuofus, ac primitur & contrahitur: pari ratione cor per sanguinis effervescentiam dilatatur, & per aerem refrigerantem constringitur. Ergo cum ista tã aperta causæ pos-

sint assignari, non est ad facultatem aliquam recurrendum.

Quartò, quia in adolescentibus, & his qui magno pollent feruore sanguinis (quales sunt irati) videmus magnas pulsus dilatationes: ergo.

Quintò, quia in statu febrium deberet esse pulsus minor, cum eo tempore facultas sit debilis: sed sic est, quod pulsus sunt maiores; ergo ob nil aliud nisi quia tunc maior est spumescencia circa cor.

Sextò, quia si propter aliquam rationem est ponenda facultas, maximè, vt aer attrahatur. Sed aer attrahitur, ne detur vacuū, vt constat in dilatatione thoracis: ergo non est ponenda facultas, cum potentissima causa sit tractionis, nempe ne detur vacuum.

Septimò, quia si sit ab aliqua facultate, necessarium est, vt illa sit ex numero vegetatiuarum, sed hoc non, quia omnes plântæ pulsu fruëntur: nec est sensitua, nec appetitiua, neque intellectiua, nec secundum locum motiua: hoc patet, quia in pefectè dormiente nullus est actus secundus in appetitu, nec in sensu, nec intellectu, & tamen pulsus perpetuò adest in actu. Ergo ad nullam istarum potentiarum potest reduci. Neque est secundum locum motiua, quia iste gradus præsupponit gradum sentiendi: ergo si non est sensitua, non est secundum locum motiua.

Octauò, quia si pulsus sit ab aliqua facultate, sequeretur, illam propter finem operari sicut alia agentia naturalia: sed non operatur propter finem: ergo. Prob. minor, quia in omnibus partibus à corde vsque ad pedes fit vnico tempore dilatatio & cōstrictio: sed hoc non est operari propter finem: ergo pulsus non fit ab aliqua facultate. Ista minor. prob. quia est impossibile, vt vnico & eodem tempore fit necessitas pulsandi, in pede & in corde: nam in partibus frigidis non est tanta necessitas

euen.

uentationis: ergo nō eodē tēpore debet arteria pedis dilatarī cū arteria cordis. Et ex consequēti signū est nō gubernārī ex intē tione finis, sed ex accidētī ad caloris effe uescentiā. Alioqui, vt quid nō expectat fa cultas vsque dū necessitas vrgeat pulsandi in partibus frigidis? Hoc est enim agere propter finē, sicuti facultas expultrix non expellit vsq; dum necessitas sit expellendi.

Nonō, omne quod mouetur, ab alio mouetur, vt ait Arist. 7. Phys. c. 1. ergo in corde debemus assignare partē à qua moueatur: sed ista pars non est signabilis, quia videmus totum cor seipsum mouere, ergo dicendum est moueri ab ista effe uescen tia sanguinis. Neque satisfacit multorum solutio asserentium distingui in corde par tem motam à mouente, quia scilicet po tentia est motor, & ipsum cor est mobile. Hoc (inquam) non euacuat difficultatem. Nā Arist. loquutus fuit de principio *quod*, non de principio *quo*: potentia autem est primum *quo*, & ob id cum in grauibus & leuibus nō possit inuenire principiū *quod* sui motus, dixit moueri à generante: ergo cū in corde non inueniamus partem à qua moueatur, quæ sit principiū *quod*, debe mus recurrere ad sanguinis effe uescētiā.

His argumētis potuerūt aliqui sibi per suadere, pulsū nō fieri ab aliqua facultate, & huius opinionis Autorē dicūt fuisse Ari st. lib. cita. de spiritu: & ipsā sequitur Turi sanus in arte medicinali, totaq; istius opi nionis ratio eō tendit, vt dicat ob nil aliud arterias dilatarī, nisi quia implentur, non tamen impleri, quia dilatantur. Huius opi nionis originē, & quid circa illā sentiendū existimem, in respōsione ad argumēta pate faciam, & hoc ordine circa singulas opi niones procedam.

Decimō argum. Motus cordis est ad cō traria, & cū hoc habet, vt sit perpetuus du rāte vita: ergo est impossibile, quod sit ab intrinseco principio actiuo. Patet, quia v nicū & idem mobile nō potest moueri ad duo cōtraria naturaliter: ergo dicēdū erit, quod ad vñ terminū mouetur violēter: er go à causa extrinseca: sed sic est, quod nul la causa extrinseca habet proportionē cū isto motu, sicut corpora cęlestia: ergo dicē dū est à corporibus cęlestibus moueri cor. Et potest cōfirmari argumēto sūpto à flu xu & refluxu maris; vt enim motus maris perpetuus est, quo intumescit & deprimitur pēdens à circūuolutione corporis lunari s, sic fluxus & refluxus cordis à causa cęlesti depēdet. Viderur enim maximā proportio

inter istos effectus, & illas causas. Nā sicut illa mouētur perpetuō circulariter, sic etiā producūt istas perpetuas circulationes sibi quā simillimas. Quæ nil aliud sunt, quā accessus & recessus inter terminos opposi tos. Eō tamē differūt, quod cęlestia corpō ra nulla quiete motū intermittunt. At verō cor & arteriæ & mare ipsum medijs morulis à labore quiescunt.

Propter hoc argumētū existit secunda opinio asserentiū motū cordis fieri à cau sã vniuersali, & nō à particulari, quos refert D. Thom. Opusc. de motu cordis.

Pro huius rei intelligentia aduertendus est titulus quæstionis; nā licet in corde reperiātur omnes species motus, loquimur in præsentia de solo motu locali, qui ex ac cessu & recessu constituitur. Profluit enim à corde motus alterationis, quo sanguinem alterat; & reliqua membra, imō quo semetipsum concitat varijs animi af fectibus compulsus. Præterea motum aug menti, & decrementi experitur, & certē mirabili quodam ordine, si verū est, quod credebant AEgyptij, per singulos annos à formatione augeri cor vsque ad pondus dragmae vnus, & hoc pacto ad quinquagesimum annum deuenire. Rursus detra hi tantumdem per diminutionem vsq; ad centesimum. Et ideō hominē mori, quia caret sufficienti cordis quantitate. Hæc ex mente Pythagoreorū surripuit Plinius lib. 1. c. 37. Quod an verum sit, viderint Pli niani, qui rigorem disputationis fugere sō lent. Motum generationis suo modo etiā participat, quia licet non generet alterum cor sibi simile, generat saltem spiritum vi talem, qui veluti cor est aliarum partium. Vltimō mouetur localiter motu pulsus, de quo in præsentia dubitamus.

Sit ergo prima cōclusio: Cor nō potest moueri per se à causa extrinseca. * Prob. Iste motus (simpliciter loquēdo) est motus vi uētis; ergo à principio intrinseco per se: er gonō à causa accidētali, qualis est sāguinis ebullitio. Dixi in cōclusionē, per se à cau sa extrinseca, quia est impossibile, quod actio, quæ per se oritur ab vno principio, oriatur etiā ab alio: ergo si est motus per se procedēs à viuēte, nō potest refundi in cau sam extrinsecā nō viuētē, aliās esset violē tus, & neutiquā naturalis. Dixi etiā in con clusione, cui nō subordinatur, quia reuera inferiūs mouetur à superiori, cui subordi natur per se, vt creatura à creatōre, & ele mēta à cęlo: tamē cor non subordinatur sanguini ebullienti, vt causæ superiori.

*Cogitatio
AEgyptiorū
de corde, cuius
nullā fecimus
mentionē in
Opusc. de sene
ctute; quia
nullum habet
fundamentū.*

** Cui non sub
ordinatur.*

Secunda conclusio. Pulsus procedit ab aliqua facultate superioris ordinis, quam sit calor, aut sanguis.

Prob. primò, argumento Gal. nam si ligetur arteria immisso calamo, nò pulsant partes infra ligaturam, quamuis transeant spiritus & calor: ergo signū est deficere aliquam facultatem in illis partibus, modò facultatem voces, aut qualitatem.

Nec potest dici, quòd impeditur calor. Nam reuera tunica interior non destituitur calore, imò nec impedimentum est sufficiens, quia etiam est calefactibilis: ergo non sufficit illa efferuescētia sanguinis ad dilatandum, cum ex persona doceat, neq; calorem, neque statum eleuatum posse arterias mouere infra partes ligatas.

Secundò prob. quia in ardentibus febribus perpetuò inueniremus pulsus magnos, cum semper à magno feruore circa cor exordium sumant. Contrarium tamen docet vsus, quia multoties cum magno calore, & feruore sanguinis coniungitur pulsus paruas (debilitata virtute): ergo pulsus nò fit à sanguinis efferuescētia.

Tertiò, quia venæ quæ sunt iuxta cor, pulsare nūquā desinent. Arteriæ verò parua, quæ sunt remotæ, non pulsabunt: quod est contra sensum. Prob. quia in illis venis insignis feruor, in istis arteriis tepidus spiritus elucescit: ergo illæ agitabuntur, istæ quiescent.

Quartò, quia sequeretur, semper æquale esse dilatationē cū cōpressionē, quod etiā negat sensus, qui magnā in rhythmis varietatē dignoscit. Prob. sequela, quia aer ingreditur ad remittendū calorem in æquali portione spatij dilatationis, & sic ad pensum aeris frigidi intrantis efferuet calor, & constringitur arteria. Neque argumenta in contrarium aliquid probant.

Ad primū respōdetur, quòd rā necessarius motus, qualis est pulsus, debuit à superiori facultate proficisci, & nò à causa violēta & extrinseca, qualis est feruor sanguinis. Et ad formam argumenti respōdetur. Quòd motus localis cordis est causa efferuescētiæ, & nò è cōtra, quod nunquā viderūt isti opinantes. Quāuis enim calor cordis agat, agit tamē non impetuose, sed equando, & assimilando; nec vapores eleuati ab ista cōctione poterāt tantū pōdus dilatari, nisi accederet motus localis, qui feruorē adauget. Est ergo motus causa illius efferuescētiæ, & nò efferuescētia causa motus. Sed quis credet tantū pulsus concentum ab inordinatis vaporibus emanare?

Ad secundū dicimus, librū de spiritu nò referri inter auscultatorios & acromaticos, sed inter exotericos & vulgares, in quibus Arist. solet mycrologiam deserere, quæ semper Peripateticū dogma exitit. Quid itaq; Arist. senserit de aliqua re, inquirendū est in his libris, in quibus demonstrādo procedit. Dicimus ergo, pulsū foetus existentis in vtero, nullū aliū esse, quā qui per arterias vmbilicales præstat à matre. Et sic cor eo tempore non pulsat, vsquedum, aere attracto, ad propriū munus excitetur. Imò idem argumentū fieri potest cōtra prædictā sententiā. Agit enim calor in humidū à principio formationis cordis, statū eleuat, & tamē nò pulsat. Vt ex hoc colligere liceat Autorē lib. de spiritu aberrare. Licet enim nutritio foetus proprijs facultatibus statim exerceatur, pulsus tamen nò à proprijs, sed à principijs maternis dependet. Quia toto illo tempore gestationis, foetus est quasi pars matris.

Ad tertium respondetur. Non esse parem rationem inter aquam ebullientem, & pulsū, arguit enim de re inanimata ab extrinseco mota, ad rem animatam, quæ à semetipsa mouetur, & (vt dixi) motus est causa efferuescētiæ in corde, non è contra: in aqua verò efferuescētia est causa dilatationis. Et idem respondendum est ad omnia exempla à Turisano adducta.

Ad quartum dicimus, adolescentes pulsus habere proportionatos, non quidem efferuescētiæ sanguinis, sed robori facultatis & intensiōni caloris.

Ad quintum, licet in statu febrium magis debilis sit facultas, quā in principio, tamen absolutè non est debilis, ita vt non possit magnas facere dilatationes. De qua re disputabimus, cum de differentijs agemus.

Ad sextum, cōcedere aliquis posset, nullam esse virtutem per se aeris attractiuam, sed per se dilatatiuam, & ex accidenti aeris attractiuam, vt thorax eleuat se, & ad istā eleuationem sequitur aer: non ergo trahitur, sed occurrit. Quamobrem præcedere debet actio facultatis mouentis, & ex consequenti non est tollenda facultas. Nam si hæc non moueret, nulla esset ratio vacui, vbi nota, quòd ad solutionem huius argumenti non est necessarium disputare, an sit aliqua virtus aeris per se trahitiua.

Septimum argumentum petit gratissimam difficultatem, quæ facultas sit hæc. Quam in sequenti quæstione latè disputabimus, huic argumento respondentem.

Ad octauum dicimus, quòd licet pulsus vnico tempore fiat in omnibus partibus, fit tamen pro ratione indigentiae, quia facultas pulsatrix non respicit partes frigidias, vel calidas, sed solum conseruationem spiritus arterialis; qui cum in omnibus arterijs existat, necessarium est, vt motu ventiletur. Pulsat itaque arteria in pede, non propter euentationem caloris naturalis ipsius pedis, sed primario, propter ventilationem spiritus arterialis ibi conclusi. Quòd verò ex hoc resultet moderatio temperamenti actualis, probat certè facultatem agere propter finem propriũ, & subsequi secundarium.

Nonum argumentũ petit difficultatem magni momenti, vtrum debeat esse distinctio inter efficiens & passum, & quae distinctio sit hæc, & in quibus actionibus; quod ex sequenti quæstione magis elucescet. Nunc dicimus, non esse necessarium assignare in corde partem mouentem quantitatiuã diuersam à mota, sed sufficere assignare partem essentialẽ distinctam à mobili. Illa verò est facultas, quae se tenet ex parte formæ. Quòd si interrogas: Quod est principium quod. Respond. quod Arist. in illa famosa propositione: Omne quod mouetur, ab alio mouetur; non concludit aliquid cõtra motus naturales & simplices; neque per illam in toto rigore potest cõse qui, esse Deum primam causam: hoc enim demonstratur ex alijs principijs metaphysicis, & superioribus, imò magis efficaciter, quàm in 8. Phys. Videtur itaq; aliquibus, quòd illa propositio intelligenda est de his quae mouentur extra suam naturam. Illa verò quae mouentur à proprio & intrinseco principio, nõ mouentur ab alio tanquã à principio quod, sed à seipsis, & tota se tota mouent; & ita cor est, quod se mouet, & etiam est motus diuersis rationibus. Relinquo nunc causas vniuersales ordinatas, quae concurrunt. Sicut ergo in illa opinione, quae tenet, grauias & leuias moueri à se ipsis, ponunt grauitatem & formam à qua emanat, & dicunt lapidem mouere se in centrum tanquam quod, & grauitatem appellant proximum principium, & formam, remotum, ita multi in corde philosophantur. Cor enim est, quod se mouet, forma & facultas sunt principia quo. Tamen si vuleris istam opinionẽ deserere, forsan placebit tibi dicere cum multis Peripateticis, præcipuè cum Marco Ant. Zimara in Theore. 94. quòd animal diuiditur in duas res actuales, scilicet, in animam, & corpus,

De Pulsibus.

anima est mouens per se, corpus est motũ per se, & sic distinguit partem motam à mouente. Erit ergo corpus cordis motum per se, & anima motor. Quod in grauius & leuius distingui non potest, nam materia cum sit potentia; non potest esse mota per se: sed quid ego sentiam, quæstione propria declarauit: quia quae dicta sunt, sufficiunt ad solutionem argumenti.

Quòd verò Aristot. non senserit effluuescentiam esse causam pulsus, vel hinc patet, quòd ipse solus istum rigorem philosophandi induxerit, inquirendo vnum, quod per se sit aliorum motuum causa in animali: ergo non poterat dicere, cor moueri à sanguine feruido. Quod manifestè insinuat lib. 3. de partibus animalium, cap. de corde. Præterea, quia lib. de animal. motu, dicit cor esse veluti animal separatum: ergo ob nil aliud, nisi quia à seipso mouetur. Illud autem pulchrum videtur, quod dicat Aristot. libr. citato de motu, cor & pudenda esse, veluti animalia separata, & tribuens rationem, inquit: Quia cor est principium omnium sensuum, pudenda verò, principium alterius animalis, quod virtute in semine continetur. Vide quo pacto cor sit quoddam animal paruulum, quod reliquarum actionum animalis sit principium: ergo Arist. cum ex professio de corde agit, à semetipso moueri insinuat: loquens verò de sanguine, dicit reperiri circa cor vitalem humiditatem, quia omnium erat principium. Dicit ergo sanguinem esse materiam, non motorem; quasi oporteret, vt princeps facultatum vitali abundet humiditate, nec vnquam alimento indigeat. Cum hoc tamen fiat, tribui posse motum cordis, generati, in doctrina Arist. Quod inferius declarabo.

Ad decimũ argum. resp. quòd actio particularis cordis, ex qua depēdet vita & conseruatio indiuidui non debebat proficisci immediatè à causavniuersali. Et demonstratur, quia finis pulsus, est finis quidam particularis pertinens ad particulare conseruationẽ huius indiuidui: ergo eius causa debet esse particularis: nã causa vniuersalis nõ agit, nisi propter finẽ vniuersalem. Meritò itaque S. Tho. ridiculam vocat istam opinionẽ in Opusc. de motu cordis.

Ad confir. resp. quòd fluxus & refluxus maris duo habet propter quae pertinere videtur ad causam caelestem. Primò, quatenus motus simpliciter corporeus. Secundo, quatenus per illum consequitur finis quidam vniuersalis pertinens ad solius

Vera sententia Aristot.

maris conseruationem, quod nisi ab alio moueretur, absque dubio corrumpetur. Dixi, quatenus motus simpliciter corporeus quia talis motus proprijsimè subordinatur corpori cælesti, alij verò eleuatio res motus, quales sunt animatorū, non subordinatur, nisi secundum quid: ergo mare immediatè mouetur à cælo; cor verò tantquam altioris ordinis mistum, non à cælo, sed à virtute particulari intrinseca, quā generans dedit. Præterea nisi moueretur mare, corrumpetur tota aqua, & sic est finis magis vniuersalis, quia videtur respicere speciem aquæ, & ob hanc rationem pertinet ad causam vniuersalem. At verò motus cordis est actio particularis, vt dictum est.

CAP. II.

Vtrum facultas pulsatrix inter vegetatiuas sit recensenda.

Clarioris doctrinæ gratia aduertendus est titulus quæstionis. Non enim quærimus, vtrum ad animam rationalem pertineat ista potentia, quia per se notū est non proficere ab anima, vt intellectiua, cum etiam brutis communis sit. Est itaque cōtrouersia inter facultates animales & vegetales.

Præterea notandum, quòd non agimus hic de facultate quæ facit spiritus vitales, seu sanguinem arterialem. Nam etiam est per se notum, quòd talis facultas est cōtrix, & vegetatiua, eiusdem ordinis cum facultate iccoris, sola perfectione effectus differens. Loquimur itaque de facultate quæ dilatat & comprimit.

Tertiò est notandum, plura ex inferioribus argumentis modernos quosdam conuincere, vt teneant, istam potentiam esse animalè. Inter quos extat Mercatus, cuius rationes, quia in nostra schola solent circumferri, verbo ad verbum adducam, vt videatis, quæ sumpserit fundamenta. Et præter illa addemus nos alia fortiora, quæ magis intimè punctum difficultatis attingunt, deinde opiniones examinabo. Tertiò, notabilia proponam: tandem, conclusionem probata, modernorum argumenta dissoluam.

Partem negatiuam argumenta talia cōfirmant. Primò. Vegetalis potentia est insita & partibus implantata, non aliunde descendens, tamen facultas pulsatrix influit à corde per arterias, sicut animalis à cerebro

per neruos: ergo non est vegetalis, sed animalis. Minor est communis in doctrina Galeni, præcipuè lib. an sanguis in arterijs contineatur, vt nos superius adduximus ex exemplo calami.

Secundò argumen. nam vegetalis potentia à seipsa, & propter seipsam operatur, vt patet in actionibus animæ vegetatiuæ, quæ semper fiunt propter seipsas, nec respiciunt aliud obiectum. At verò pulsus nō est propter se, sed propter aliud: ergo eius facultas non est vegetatiua. Minor est per se nota, cum fiat propter conseruationem vitalis caloris omnium partium.

Tertiò prob. ex modo, quo ista facultas cōmunicatur, nā subitò influit. At verò vegetalis facultas, etsi influeret, istum tamen modū operandi tam citissimè non sortiretur: ergo pulsus fit à superiori facultate.

Quartò, quia pulsifica facultas efficit suos actus per virtutē incorporeæ qualitatis, vegetatiua verò per meras qualitates corporeas.

Quintò, quia requirit organū tā mirè fabricatū, vt superius explicuimus, quod solis potentijs sensitiuis concessum est. Organū, scilicet, cū figura, & sine qualitate elementali: at verò vegetalis è contra se habet, vtitur enim organo tantū & cum qualitate: ergo pulsus fit à facultate animali.

Sextò, quia sicut animalis potentia fertur in obiectum externum, ita etiam facultas pulsifica: ergo non est vegetalis.

Septimò, quia sicut animalis potentia licet vni obiecto addicta sit, percipit tamen varias differētijs illius obiecti, vt visus versatur circa colorem, & circa omnes differentias coloris. Pari ratione pulsifica virtus licet vnum obiectum habeat, nempe caloris moderationem, tamen plures exequitur mutationes pro varietate obiecti: ergo signum est esse animale.

Octauò, quia omnis potentia vegetalis diuisibilis est, vt & ipsa anima: potentia verò pulsifica non est diuisibilis, vt exemplo calami probat Galen. loco citato.

Nonò, nam licet plantæ in aliquibus operationibus habeant cōmistum localem motum, cum tamen vnum, aut alterum, & obturissimum, ac sine ordine & concentu. At verò motus pulsus ex contrarijs cōpositus, ordinatus & manifestissimus existit: ergo ad sentientes potentias pertinet.

Decimò, quia animalia imperfectissima solo motu dilatatiuo & cōpressiuo differunt à plātis, vt cōchilia: ergo seiūgenda est ista potentia à vegetatiuis, siquidē videtur consti-

*Vnum quod-
que arg petit
aliquid pul-
chrum.*

constitutiuā & distinctiuā istorū animalis.

11. Quia ista potentia aliquando agit vehementer, aliquando debiliter; quod nūquam vegetabilibus contingit: ergo signū est esse animale, quia ordinatē mouet media.

12. Omnis facultas vegetalis agit per modum naturæ, adeo vt semper sit in actū & agat quantum potest, vt ignis. Sed facultas pulsifica agit pro ratione indigentia: ergo est superioris ordinis censenda. Minor patet ad sensum. Nam videmus ad mensuram caloris aucti, aut diminuti, variari pulsus: ergo.

13. Quia talis actio nunquam reperibilis est in plantis: ergo non est vegetatiua.

14. Extat pro argumen. auctoritas Diui Tho. Opus. de potētis, c. 5. vbi diuidit potentiam motiuam in animale & naturalem, & Opus. de motu cordis. Et in disputatis quæstione de anima, & confir. ex Galeno 4. de præfagatione ex pul. capit. ultimo.

Hæ sunt rationes & fundamenta Mercati ad suam opinionem stabiliendā, quā arbitratur esse Diui Thomæ. De qua re statim agemus.

15. Corroborari potest prædicta sententia alijs argumentis, quæ punctum difficultatis magis attingant. Nam si pulsus est perfectio vegetatiua, non est dicendum, quod omnes plantæ illa careāt. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erāt valde bona. Ergo, vt plantæ sint in suo genere valde bonæ, requiritur vt habeant completam omnē suam perfectionē: ergo debebat illis Deus præbere pulsus, si iste est simpliciter dimanans ab anima vegetatiua, & ad eius perfectionem pertinet.

Solet responderi, quod pulsus fit à potentia vegetatiua, eleuata tamē ab anima sensitua, & vsque ad hunc terminum deueniūt moderni. Sed nos vltteriūs inquirimus de ista eleuatione: & 16. argumētatur.

16. Ista eleuatio facta per eminentiā animæ sensitua nō potest traducere vnā potētiam de vno genere in aliud, quia hoc nō est perficere, sed corrūperetur. Sed sic est, quod potētiam agere pro ratione finis, & variare suos motus secundū necessitatē animalis, pertinet iam ad potentias cognoscitiuas: ergo non est dicendum, quod potentia vegetalis per eleuationem possit efficere actionem alterius superioris virtutis. Poterit itaque potentia vegetalis eleuata facere carnem, quæ solebat facere folia arborum: non tamen erit possibile, vt

De Pulsibus.

faciat motum localem pro indigentia finis, quia hoc est transire de genere in genus.

17. Omnes actiones quæ spectant ad animam vegetantem, debent fieri media qualitate elementalī, tanquam instrumento, sed motus cordis non potest fieri ab aliqua ex qualitatibus primis: ergo non est reducendus ad potentiam vegetatiuam. Prob. minor, quia est motus localis. Moueri autem sursum aut deorsum, non prouenit à calore, tanquam ab instrumento; licet possit prouenire à raritate, quæ consequitur ad calorem, tamen patet, quod calor non sit instrumētum motus localis.

18. Argumen. quia si ad aliquā facultatem est reducēda ista potētia, maximē ad attractricē & expultricem, cū quibus habet similitudinē. Sed hoc non: ergo. Prob. minor, quia attractrix imprimit attractio vim aliquā, qua moueatur ad se: at verò cor & arteria mouent aerem, non attrahēdo, sed ne detur vacuum: ergo non est illa virtus vegetalis, siquidem non imprimit aeri aliquam vim. Similiter facultas expultrix operatur taliter, vt expulsus debeat moueri impetu sibi impresso. At verò cor & arteria mouentur localiter, & expellūt fuligines hac ratione. Nā cū duo corpora non possint esse in eodē loco, sequitur quod quando comprimuntur cor & arteria, ad coniunctionē duorū corporū exeāt fuligines. Hæc autē non est vera expulsio.

19. Si propter aliquā rationē hæc facultas est vegetatiua, maximē quia ordinatur in reparationē spiritus vitalis. Sed propter hæc nō: ergo. Prob. minor. quia illa reparatio spiritus, etiā fit per respirationem, & tamen respiratio non pertinet ad animam vegetatiuam: ergo neque pulsus.

20. In nutritione omnes partes reparantur, tam tenues, quā crassæ & mediocres: ergo sufficit restauratio per nutritionē: ergo nō est ponēda ista facultas de numero vegetabiliū. Illud antecedēs patet, quia alimentum partes habet tenues, crassas & mediocres, quibus nutritum potest restaurare omnes suas deperditas.

Opiniones orta ex Opusculo de motu cordis S. Thomæ.

IN hac re sunt aliquæ opiniones, ex quarum disputatione magna pars pendet indagandæ veritatis. Et prima est, quæ solet tribui Diuo Thomæ, vel Autori libri

de motu cordis: vbi dicit, motum cordis effectiue procedere ab anima sensitua, quatenus est naturalis forma corporis.

Hæc sententia magnam dedit recentioribus occasionem, vt in varias diuiderentur opiniones. Vnusquisque enim eam, vt vult, interpretatur. Placet ergo breuiter illas declarare & impugnare.

Secunda opinio est illorum, qui dicunt motum cordis esse naturalem, productum ab anima, non mediante aliqua potentia animata, sed ab anima sensitua, vt est natura. Et hanc volunt esse opinionem Doctoris Angelici, quam confirmant argumentis deductis ex ipso opusculo de motu cordis.

Primo, quia sicut in cõclusionibus procedendum est vsque ad primas propositiones, quibus intellectus assõtitur naturaliter per habitum primorum principiorum, ita etiam in animalibus deueniendum est ad vnum motum, qui fiat naturaliter, & sit aliorum causa; qualis in animali est motus cordis, & in mundo maiori est motus cæli: ergo sicut ille assensus est naturalis, ita & hic motus procedit ab anima sensitua, tanquam à natura.

Secundo, quia sicut in appetibilibus deueniendum est ad primum appetibile naturaliter desideratum, quod est primum, & vltimum bonum, scilicet Deus: ita etiã in motibus animalium debemus assignare vnum primum, qui naturaliter competit, qualis est motus cordis.

Cõfirmatur ista opinio auctoritate Auicennæ lib. 3. fen. 10. tractat. 1. cap. 7. vbi dicit, quod motus anhelitus est voluntarius; motus verò cordis est naturalis purus: & multis Galeni locis, quibus expressè dicit, motum cordis esse naturalem, præcipuè 7. de vsu partium, cap. 9. inquit, motum thoracis fieri ab anima, cordis verò à natura.

Tamen iste modus dicendi falsus est, & cõtra mentem Autoris opusc. de motu cordis. Nam in eodem loco motum cordis appellat vitalem. Ergo non potest dici simpliciter à natura, prout natura distinguitur ab anima.

Secundo, quia natura, vt sic, determinatur ad vnum, vt graue ad centrum, leue sursum. Sed motus cordis est compositus ex contrarijs; ergo non procedit à natura, sed ab anima, vt anima est.

Tertio, quia in motibus merè naturalibus, vnus est naturalis, & alter oppositus est violentus, vt lapidi est naturalis motus deorsum, motus verò sursum non est natu-

ralis. Sed sic est, quod vterque motus, dilata rationis, scilicet, & cõpressionis, est naturalis cordi & arterijs: ergo non est possibile, quod procedat ab anima, vt natura, sed ab anima, vt anima est, hæc enim, cum superiore obtineat rationem, potest esse principium motuum contrariorum.

Restat vt istorum argumeta dissoluamus.

Ad primum dicimus, quod deueniendum est ad vnum, quod sit radix & principium aliorum, sed hoc intelligendum est in eodem genere causæ: ergo in actibus vitalibus deueniendum est ad vnum primum actum, non quidem naturalem simpliciter, sed vitalem, ita vt actus vitalis procedat à vitali. Et sic dicendum est de motibus animalium, quorum primum voluit ille Autor, vt fuisset cor, nõ quidem secundum esse, vel operari naturaliter, sed secundum esse, & secundum operari vitaliter. Prima verò principia cognoscit intellectus, nõ purè naturaliter, sed eliciendo actum vitalem cognoscendi. Tamè hæc est differetia inter principia prima & alias cõclusiones, quod intellectus habet naturalem inclinationem, vt assentiatur illis principijs, tamè ex hoc nõ sequitur, quod circa illa nõ eliciat actus vitales. Et sic nõ procedunt ab intellectu tanquam natura, sed tanquam à potentia animata & illuminata, vt habetur in Psal. 4. Quis ostendet nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Dñe. Ergo assensus principiorum est actus vitalis & elicitus: sed cū propensione, quæ dirigitur à lumine diuino participato. Idem prorsus dicendum de motu cordis, qui licet sit primus, est tamen vitaliter elicitus.

Ad secundum exemplum de appetibilibus idem respondendum, amabilem esse Deum, tanquam vltimum finem, eliciendo actum amandi per voluntatem, quæ ad illum inclinata est.

Ad auctoritatem Auicennæ & Galienæ resp. illos ferè semper animam vegetalem, more Stoicorum appellare naturam.

Tertia opinio est illorum, qui dicunt motum cordis procedere ab anima sensitua, nulla mediante potentia motiua, quæ cõprehendatur sub illis, quas retulit Arist. sed procedere per quandam resultantiam naturalem, ita vt principium quod, huius motus sit generans, & anima cordis sit tantum principium quo.

Ista opinio est satis acuta, & probabilis apud aliquos. Illud tamen ridiculum existimo, quod isti reprehendant opinionem D. Thom. & in illam incidunt, saltè quo ad aliquam partem.

Si verò interrogas, sub qua facultate cōtinetur hæc potētia inter illas quinque quas refert Aristot. scilicet, nutritiuam, sensitiuam, appetitiuam, loco motiuam, intellectuam? Respondēt in ista opinione, quòd sub nulla ex dictis continetur, sed distincta est ab omnibus, resultatque ab anima sensitua, medio modo se habens inter vegetatiuam & sensitiuam.

Neque ex hoc sequitur, quòd motus cordis non sit vitalis, nam quamuis sit à generante, procedit tamen ab immediato principio viuenti: & hoc sufficit.

Quòd si dicas, quare Aristot. non fecit mentionem istius potentie? Respondent, quòd solum enumerauit illas potentias, ad quarum actiones anima se habet, vt agens particulare. Et illas omisit ad quas anima se habet solum vt instrumentum generantis. Cùm ergo iste motus procedat à generante tanquam à principali, & ab anima cordis, tanquam ab instrumento, non erat necessarium, vt Aristot. istam potentiam motiuam recēseret. Punctus huius opinionis stat in hoc, nam cùm nō velint isti opinantes assignare in corde partem mouentem distinctam à mota, recurrunt ad generans, sicut in grauibus & leuibus, paucis mutatis.

Hanc opinionem sequuntur aliqui nostri tēporis, surreptam à Ferrariensi r. Contra gentes, cap. 97. vbi expressè illam tenet, & dicit esse mentem D. Thom. Et certè (dicat quidquid voluerit Mercatus) credendū est Ferrariensi, magno interpreti D. Thom. & in nostris temporibus Zuarezio in sua Metaphysica, qui intelligit D. Thom. in citato Opusc. asserere motum cordis procedere à generante tanquam à principio quòd.

Quòd si iterum dubites, quo modo à generante prodeunt diuersi motus, qui nec sunt deorsum, nec sursum? Respondent, quòd sunt motus consequuti ad animam sensitiuam cordis, resultantes ex certa proprietate naturali ipsius animæ, vt magnes trahit & mouet ferrum, certo quodā motu, qui neque est sursum, nec deorsum.

Et licet contra istam opinionem possint fieri efficacissima argumenta, quibus probatur, grauiā & leuiā moueri à se ipsis, & non à generante (quæ potuerunt convincere Scotum in 2. Senten. dist. 2. quæst. 10. Grego. dist. 6. quæst. 1. art. 3. Abulensem in Matth. 22. quæst. 224. & Valles 7. & 8. Phyl. quæ, ne scripta transferam, relinquenda esse duxi.)

Tamen conueniamus cum præstantissimis Philosophis, qui dicunt grauiā & leuiā moueri à generante, & ad particularem sermonem argumenta applicemus in hunc modum: Iste motus cordis est quedam resultantia naturalis; ergo nō est actio propria ipsius cordis. Patet, quia cor tantum se habet vt instrumentum generantis, quòd est contra communem modum sentiendi, & contra definitionem pulsus à nemine negatam, qua dicitur, quòd pulsus est actio cordis.

Secundò, si cor mouetur à generante, illa resultantia est naturalis; ergo est impossibile quin semper fiat eodē modo. Patet, quia generans istam resultantiam operatur, dans formans, & quæ ad illam consequuntur; ergo est impossibile, quòd talis resultantia sit multiplex, & contraria, qualis est harmonia pulsus. Probat, quia illa talis emanatio, aut fit medijs potentijs, quæ possunt facere varios motus, & sic illa potentia non erit de numero vegetatiuarum, nec naturalium, cùm determinetur ad vnum; si verò emanat pulsus per meram proprietatem naturalem, nunquam poterit componi ex contrarijs, nec diuersificari.

Respondebis pro ista opinione, quòd emanat pulsus mediante vna potentia, media inter vegetatiuam & sensitiuam; & sic poterit esse multiplex pulsus pro ratione finis, quia sensitua operatur hoc modo.

Contra, sequitur, quòd ista potentia participat aliquid de cognitione, & apprehensione, aliàs non erit media, hoc autem est falsum; ergo. Tertio sequitur, quòd etiam mea nutritio fiat à generante. Patet, quia non est maior ratio de nutritione, quam de motu cordis. Probat, nā nutritio est naturalis, & incipit extrinsecè ab instante generationis, & præterea durat ex se per totam vitam, & tertio non tendit in aliquam perfectionē ex vi generationis, sed solum ad conseruandam vitam. Idē prorsus contingit in motu cordis.

Sed pro istorum argumentorum clariori intelligentia notandum est, quòd inter perfectiones, quæ cōueniunt alicui genito est maxima differētia: quedam enim sunt, quæ competunt illi ex momento generationis ex vi illius actionis. Quedam verò, quæ nō competunt illi in illo momēto, sed postea succedunt: cōuenit ergo grauibus tanquam perfectio ex vi generationis, vt sint in proprio loco. Ex hoc sequitur quòd ista perfectio statim resulet, & sicut aliæ propria-

Argumenta Suarezij ad probandū contra S. Thom. motum cordis non esse à generante, quæ postea dissoluantur in explicatione opinionis propria, quæ credimus esse D. Thom. contra modernos.

prietates dicuntur dari à generante, ita & locus: & vltèrius, quia eiusdem est dare perfectiōem & motum ad illam, hinc est, vt ad eandem resultantiam referatur motus, sicut & terminus: at verò augmentatio, v.g. aut calefactio ignis non tribuuntur generanti, quia non conueniunt ipsi genito præcisè in momento generationis, & ex vi illius: ergo cum pulsus non sit perfectio, quæ debetur cordi, aut animali in momento generationis, non est dicendum, quòd tribuatur generanti. In illo enim instante quando dicimus: Nunc est lapis, debetur illi esse in loco deorsum, quia est perfectio consequuta ad generationem: at verò hæc alligatio ad locum nõ debetur cordi ex vi generationis, & ex consequenti, nec pulsus.

His argumentis insurgit nostris temporibus Suarez ad delendam prædictam opinionem, quam ipse arbitratur esse D. Thomam nos inferius in vera explicacione D. Thomæ, hæc argumenta dissoluemus.

Quarta opinio nullam facit mentionem generantis. Nam Vallesius tractans de hac re conuincitur argumentis propositis in principio quæstionis, & proponendis pro nostra conclusione, & dicit istam facultatem pulsificam esse mediam inter animalem, & vegetalem: nam actio, nec est purè sensitua, nec purè vegetatiua: ergo media. Vallesiu sequitur Hercules Saxonius lib. de Pulsibus.

Sed contra istam opinionem nullum fortius argumentum adducunt moderni, nisi dicere: Est potentia media: ergo datur anima media. Hoc autem argumentum non est efficax: eadem enim anima potest facere operationem mediam, si potest facere extremas. Cum ergo anima sentiens, potens sit vegetare, & sentire, poterit etiam medio modo procedere, si illi dentur finis & organum, quæ medio modo se habeant: quare vt (existimo) hucusque nunquã conclusum est contra Vallesium, nisi argumentemur ratione supra posita in secundo argumento, contra secundam opinionem.

Probatum vltèrius: Nõ est media per negationem extremorum, sed media per participationem, vt Vallesius tenet: ergo debet participare de appetitu, & apprehensione, quod falsum est. Sed ista ratio inferius magis declarabitur.

Quinta opinio est Mercati, quã ad duas propositiones reduco.

Prima, pulsus fit ab anima sensitua operante naturaliter, id est, imitando modum

operandi naturalium facultatum.

Secunda propositio, cum motuum localiter (de quo Aristotel in lib. de Anima) diuidatur in motuum naturale, & motuum animale, dicendum est istam potentiam pulsificam contineri sub motiuo naturali.

Ad istas duas propositiones reducitur totus discursus, qui multiplicem contradictionem inuoluit, vt iam declaro.

Concedamus ergo illi totam suam discursum. Nonne sequitur euidenter pulsus esse meram actionem naturalem: ceterè sequitur: Probatum. Procedit pulsus ab anima agente, imitando modum naturalem operandi; & potentia, qua vtitur, est naturaliter motiua: ergo pulsus est actio naturalis, & non animalis. Concluditur argumentum ad hominem ex eiusdem verbis.

Illud autem est contra omnes philosophos, diuidere, scilicet, loco motuum animale in duas partes, scilicet, in motuum naturale, & motuum ex apprehensione; nam vnum membrum diuidens est generalissimum, nullo modo contentum sub diuiso.

Et vt hoc luce clarius pateat, aduerte, quòd loco motuum animale, & motuum ex apprehensione, idem prorsus sunt; nam motuum animale præsupponit appetituum & sensituum, & actus secundus motiuus præsupponit actum secundum sentiendi & appetendi. Si ergo velis diuidere hoc loco motuum, proculdubio membra diuidentia debent conuenire vni tertio, ita vt de illis possit prædicari; ergo implicat contradictionem, quòd loco motuum animale, aliud sit naturale, aliud ex apprehensione: est enim, ac si dicas: Animal, aliud animal, aliud non animal. Igitur in scientia de anima edocemur, quòd facultas motrix animalis constituit gradum quendam viuentium, qui præsupponit alios tanquam materiam, & tanquam gradus imperfectiores: sensituum enim & appetituum constituunt gradum primum animalium, quæ ad eò imperfecta sunt, vt ferè solo sensu tactus gaudeat, & appetitum, quo se ad bonum dilatare, & à malo retrahere possint, quæ dicuntur à Latinis planta animalia. Ista quidem nõ possunt totalem locum mutare. Sed adhuc ad istum imperfectum motum opus fuit sensum & appetitum præcedere. At rursus ad perfectionem vniuersi pertinebant animalia, quæ locum totalem mutarent, quæ manifestè collocatur sub loco motiuo Aristot. illa verò obcurè. Vtrisque tamen comune est, vt moueantur ad obiectum appetitus, & ita hoc verum

verum est, vt multi crediderint potentiam motiuam esse idem cum appetitu, & actionem appetitus esse formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, & sic posse mouere partes corporis: sed de hoc non disputamus.

Ad auctoritatem D. Thom. Opusc. de Poten. quam affert Mercatus, & in qua fundat rotam suam opinionem, Resp. quod ibi non diuidit potentiam motiuam formaliter animalem, sed potentiam motiuam animalis, id est, que reperitur in animali perfecto, imò & titulus capitis id demonstrat; si enim Mercatus legisset inscriptionem capitis, non incidisset in talem errorem. Dicit ergo diuus Thom. Potentia motiuam, que reperitur in animali, alia est naturalis, que mouet cor: alia que mouet ex apprehensione.

Sed dices: Quam ergo diuisionem patitur potentia motiuam? Resp. quod in hunc modum debet diuidi potentia motiuam. Alia naturalis, que sequitur appetitum naturalem, que communis est grauiibus, leuiibus, & vegetabilibus: alia animalis, que insequitur appetitum sensituum, que reperitur in animalibus. Rursus potentia motiuam animalis, alia progressiua, alia reptilis, & tandem accidentaliter diuidi potest penes tam varias differentias quibus animalia mutant locum, alia progrediendo, alia reptando, alia saltando, alia se se circumagendo, &c.

His ergo rationibus discimus ab opinione nostri antecessoris Mercati.

CAPVT III.

Illustratio Opusculi D. Thom. de motu cordis.

SED iam tempus est, vt nostram sententiam aperiamus, quam in duas partes diuido. In prima parte quid senserit diuus Thom. contra modernos, probabo in secunda opinionem Auicennæ & eius sequacium ostendam, existimantium istam facultatem esse vegetatiuam, & (quod huc usque nemo declarauit) probabo istam sententiam esse diui Thom. Dicimus ergo, quod motus cordis emanat ex vi vnionis animæ sensitivæ cum corde, non in quantum sensitiva, sed in quantum vegetatiua, & naturalis, & in hoc similitur motui grauium; quia in illo momento de-

betur talis motus, sicut descensus lapidis debetur illi statim ac genitus est.

Dicimus secundò, quod iste motus non solum tendit in aliquam perfectionem debitam in illo instati, sed (quod magis est) in eo fundantur omnes perfectiones reliquorum motuum, hoc enim noluit intelligere Suarez; putauit enim, quod motus cordis tendit in aliquid merè accidentale, v. g. in attemperacionem caloris, sed hoc in vera doctrina D. Thom. falsum est. Nam licet motus cordis habeat aliquos fines accidentales secundarios, tamen per se primò ordinat⁹ est ad reliquos mot⁹ corporeos, tanquam radix, & fundamentum illorum, & hoc est esse primum, & quod voluit D. Thom. in Opusc. de Motu cordis: ergo cum iste motus sit primus, debet emanare immediatè sicut prima potentia. Ecce quo pacto iste motus similitur motui grauium & leuium, & tribuitur generanti, est tamen vitalis ex vi vnionis vitalis (in quo maximè differt à motu grauium & leuium) sicut actus primus intentionis voluntatis tribuitur auctori naturæ, actus verò electionis tribuuntur voluntati. Sic etiam motus cordis tribuitur generanti, reliqui verò motus corporei tribuuntur ipsi cordi.

Si quæ tam breuiter dixi, altiori mente perpendas; statim apparebunt multi errores eorum qui non intelligunt quid senserit D. Thom. de causa effectiua motus cordis. Hæc dixerim; quia aliqui audaces putant Sanctum Thomam non asseruisse motum cordis esse à generante: tamen qui talia dicunt, neque Ferrariensem, neque venerandum Patrem Suarez, neque varia loca S. Thomæ perlegerunt, sed ad claritatè rei, & vt appareat veritas philosophica, aliqua notanda sunt. Primò, iam vides, quo pacto conuenio cum illis qui dicebāt motum cordis esse à generante, quamuis in modo explicandi maximè differam; sed illam potentiam mediam prorsus detestor; & dico, quod cum anima sensitiva in quantum vegetalis sit principium quo istius motus, (quem S. Thomas appellat naturalem) si aliqua potentia est ponenda, pertinebit certè ad genus vegetatiuum, per quem gradum causat sensitiva pulsus.

Secundò, memorari oportet, quid vocemus principium quod, & quo, & que sint differentie illius, nam multoties in meis operibus est necessarium vti ista distinctione. Dico ergo, quod principium actiuum substantiale alicuius motus, aut operationis vitalis, duplex est; aliud totale, & aliud

partiale. Sed totale adhuc est duplex, scilicet, totale *quod*, & totale formale *quo*. Totale *quod*, dicitur ipsum suppositum, quod operatur vt *quod*, v. g. in actione videndi, homo dicitur principium totale *quod*, quia est suppositum, quod videt. Principium vero totale formale *quo*, est forma constitutiua principij totalis *quod*: vt anima, quæ est forma hominis, quoniam est principium formale cuiuscumque operationis vitalis.

Principium parziale etiam duplex est, *quod*, & *quo*: parziale quod dicitur organum, à quo (cum sit pars) procedit operatio, tanquam à principio immediato proxime elicitiuo, vt in exemplo supra posito, oculus est, à quo visio procedit. Aliud vero dicitur parziale *quo* formale, quod quidem constituit tanquam forma ipsum parziale *quod*: qua ratione potentia visua constituit oculum in ratione principij videndi. Cum dictis tamen stat, quod operationes tribuantur principijs totalibus *quod*, id est, suppositis, & ita quamuis homo constituatur per animam, & videat ratione potentie visive existentis in oculo; homini tribuitur vt *quod*, tanquam operanti *quod*, vnde oritur commune dictum, quod actiones sunt suppositorum, quamuis ratione partium operentur.

Ad quid hoc notabile, quod magis videtur pro tyronibus philosophiæ? Certè non video Scriptores distinctè procedere; neque docere, quid moueat cor? & ex dictis modis, qui nam sint, qui reperiuntur in motu eius? Nil aliud dicunt, quam esse quandam vim pulsificam, de cuius natura dubitant, cuius animæ sit; nos verò nil dubij relinquemus (fauente Deo.)

Tertiò, animaduertere opus est, Sanctum Thomam primam volitionem, & primum motum animalis, asseruisse, debere tribui auctori naturæ, aut generanti, tanquam principio totali substanciali *quod*: & ex consequenti cum motus cordis sit primus inter tam multiplices motus animalis; procedet à generante, modo dicto. Quam philosophandi rationem sequitur minor pars Peripateticorum, in tractatu de Motu grauium & leuium, dicunt enim ista entia moueri ad sua loca à generante: quod proportionaliter intelligunt de motu cordis: non quidem, quod moueatur cor tanquam graue & leue, (hoc enim deliramentum nullus dixit) sed dicunt, quod sicut generans, est agens principale ad motum grauis & leuis, quia debet dare ge-

nerato omnem sibi debitam perfectionem: ita generans vitale est autor in motu cordis, quia talis motus debetur ad complendam perfectionem animalis, in illo instanti ex vnionis talis anime cum corpore, quam vnionem attingit generans. Quam doctrinam non sic intelligas, vt generans debeat esse principium totale *quod* istorum motuum, sicut hominis suppositum est, quod videt, aut quod ambulat: (hoc enim propriissimè est causa suarum actionum per suam animam, vt dictum est) tamen generans est causa talis motus, quia dedit necessaria ad illud, & quia ad illud pertinebat, constitutur genitum in optimo statu, vnde, quauis absens, quamuis mortuum, tribuitur illi prima passio, & primus motus, quia tribuit formam, quæ est formale principium reliquarum passionum. Hac ergo interpretatione sic adhibita, lege B. Thomam in Opusculo 35. citato de Motu cordis, & colliges talem motum tribui generanti. Lege elegatè locum in disputatis quæst. de Anima, artic. 9 ad 6. quem proprijs verbis transcriberem, nisi ita esset extensus. Et adducitur à Ferrariensi lib. 1. Contra gentes, cap. 97. vbi eandem defendit sententiam. Vide apertum locum 1. 2. quæst. 17. articulo 9. ad 2. Est autem ita certum, hanc fuisse illius mentem, vt dilucidè citetur à doctissimo Suarezio disput. 18. Metaphysicorum. 34. & difficultates opponat, quas nos hic adducimus, & soluimus. Ratio verò fundamentalis, (vt iam tetigi) D. Thomæ est; quia quod conuenit viuenti, vt fundamentum & origo reliquarum perfectionum, debetur illi in instanti generationis (attende) aut illo modo quo propinquius, & intimius coniungatur illo instanti. Cum ergo motus cordis inter vitales corporeos sit naturaliter primus, necessarium est, vt (si fuisset possibile) in illo primo instanti (tribueretur sicut generans) si potuisset, generaret semper lapidem in centro, vt in loco naturali. Quia tamen nec motus est in instanti, nec sepe gratia in centro; oportuit, vt motus cordis sequeretur post illud instans generationis, ex vi tributa à generante; & motus lapidis resularet ad perfectionem ipsius, semoto impediente, vt coniungeretur cum centro. Et hæc fuisse mentem Angelici Doctoris, colligo ex locis citatis, non tamen assentior in hac parte auctoribus huius temporis, qui dicunt, fundamentum huius doctrinæ esse, quia cor non potest diuidi in partem per se mouentem, & per se motam:

& ita

& ita ad generans esse recurrendum. Quid quid sit de ista philosophandi ratione, non disputo; sed efficaciorē rationem S. Tho. excipio (ex Opusc. de Motu cordis) qua motus fuit, vt cordis actionem tribuerit generanti, modo explicato; est enim excēpta ex visceribus philosophiæ. Dicas mihi, quare nec Arist. nec D. Tho. primam visionem, aut primam deambulationem, aut accretionem, aut nutritionē, &c. Vnquam tribuerint generanti? In hoc enim multi Scriptores falluntur adducentes ad inconueniēs doctrinam nostram, & dicūt: Si motus cordis (quia primus) tribuitur generanti: ergo primā visio, prima auditio, prima nutritio, &c. tribuenda generanti. Respondeo, falsum esse talia inferre, & asserere; nam neutiquam loquimur de actione prima, in quantum prima qualitercūque; sed de prima, quæ est radix & fundamentum aliarum; hæc est simpliciter prima, quæ debetur in primo instanti generationis, qualis est actio motiua, siue motus cordis. Generans non intendit, quod generatū videat statim, aut ambulet, sed quod habeat radicem posteriorum perfectionū; postea enim emergunt, constituto motu cordis, quia anima per talem motum ad reliquos aspirat, ordine naturæ vitalis; (cum Antonio Rubio nunc disputo.) Quid habent, cum instanti illo primo, visio, nutritio, aut accretio? Videbit suo tempore animal, vt catulus post nonum diem; augebitur suo tempore.

Nec nutritio ex necessitate naturæ incipere debet cum pulsu, quia illa est posterior, & fundata in cordis vitalitate, & præterea, quia nutritio propriè loquendo pertinet ad conseruationem, non ad esse: erit ergo necessaria, ad reparandum deperditū humidum: sed cum deperdatur in tempore sensibili, non erit præcisè necessaria omni tempore, sed tempore debito: actio verò pulsifica, & virtus pulsandi vitalis, præcedit ex natura rei omnē nutritionem, nam ita influit, actuat & disponit, vt sine illa nequeat operari nutritiua; ergo si debent actio & influxus cordis necessariò præcedere, quo pacto est possibile, vt nutritio incipiat immediatè post instans generationis? Attende quæ debent præcedere, tempore mensuranda; motus cordis, influxus, & actuatio partium à calore vitali, resolutio, & euaporatio aliquarum partium viuētis, accessus alimenti à virtute trahente factus, coctio ipsius alimenti, & assimilatio. Hæc omnia ordine essentiali naturæ vitali-

ter se gubernantis, præcedūt ante primam nutritionem: quæ omnia sunt successiua, & tempore mensurata, suo ordine vnum post aliud. Ergo est impossibile, quod nutritio incipiat immediatè post instans generationis, quia omnia prædicta debent præcedere, multo tempore durantia, ante nutritionē. Quod si dicas: Nutritio fit in instanti; ergo poterit simul superuenire viuēti. Nil probas, quia licet nutritio fieret in instanti, non potest tamē sine hoc, quod omnes illæ alterationes, & motus locales in tempore fiant. Et præterea, quia licet pulsus & nutritio concurrerent aliquo imaginabili modo circa illud instans generationis, necessarium esset vt præcederet pulsus, tanquam primus in ordine vitalitatis corporalis, sicut motus cæli præcedit alios; & ex consequenti, nec nutritio, neque alia posterior actio debetur circa illud instans, nisi actio pulsifica, vt fundamentū reliquarum. Et ita quando B. Thom. in quæst. de Anima, comparat motum cordis motui ignis ad suam spheram, nec somniauit, primam calefactionem ignis esse tribuendam generanti; (hoc enim existimo ridiculum) sed loquutus est de motu ignis ad acquirendam sibi debitam perfectionem, quam non habet, nempe locum; & talis motus tribuitur generanti, quia per illum deducitur ad statum perfectum: ita similiter cum motus cordis sit via prima, qua animal deueniet ad alias perfectiones sibi proprias, hinc est vt tribuatur generanti tanquam primus gradus, & fons perfectionis. Quasi dicas: Generans non potest dare completè omnes perfectiones in vno instanti, sed dat viam, & motum ad illas. Calefacere est actio transiens, respiciens passum. Non acquirit ignis, cum calefacit, aliquam perfectionem, quam antea non habebat; passum acquirit illam, & ita puerile est dicere, quod prima calefactio tribuenda sit generanti, quia tribuitur motus ad locum. Vide quantum sit discrimen, cum per motum ad centrum adquiratur perfectio propria, & per calefactionem perfectio aliena.

Sed dubitabis, quæ est ratio propter quam generans non potest dare in illo instanti omnes perfectiones simul? Respondeo, quod propter causas impediētes, quæ ita plures, & efficaces sunt, vt non possint superari naturaliter à generante (à generante dico, de quo hinc loquimur); nam ex parte causæ materialis non est possibile vt tota materia sit disposita ad vnum instans pro omnibus organis, vt edere valeant actio-

actiones: hoc patet ad sensum: nam materia ossium & neruorum tanta soliditate indiget, vt sine illa corpus sustentari non possit, nec moueri, & ita tardè potentia progressiua valet exercere motum: & sic de alijs multis actionibus, quæ indigent organo non solum conformato, sed firmato. Idem dico de alijs organis, quæ ob aliquod impedimentum perfectè non potuerunt distingui ad illud instans; vt oculi, &c.

Deinde, ex parte formæ & efficientis, idè debet contingere, nam vt forma aliqua (accidentalis, aut substantialis) occupet materiam, prærequirit antecedentes dispositiones, cum ordine prioris, & posterioris, prius enim calefit lignum, & siccat, secundo tenuatur, tertio leuius fit. Hic ordo seruatur in antecedentibus dispositionibus: & rursus inter antecedentes & ultimas; ob nil aliud, nisi quia natura ordinatè agit, seruando causarum connexionem, & incipiendo ab imperfectis, vt consequatur perfectiora.

Sed ex parte finis, est aperta ratio. Quia generans prius appetit dare esse sibi simile; & hoc prius intendit; perfectionem autem essendi licet appetat & sollicitet; tamè supposito esse: vnde primariam actionem terminat generans in illo instanti; in quo aut paulò post resultare incipient perfectiores requisitæ ad melius esse.

At nondum quiescis, & dubitas; si efficiens possit esse tantæ efficacix, vt tot impedimenta vinceret, nonnè perfectum genitum produceret?

Dico primò, quòd tam simplicia & vni-formia possunt esse generata, & ex tali materia, & tali in loco, & cum tali concursu cæli, vt generans in vno instanti, compleat perfectionem illius supposita præuia alteratione; nam ignis genitus in concauo Lunæ, quid non recepit in sua generatione? Nil potest appetere; tam æqualis perfectionis censendus, sicut ignis à quo fuit productus: locum verò debitum iam habet, & virtutem ad illum recuperandum si amiserit. Hoc autem existimo contingere propter simplicitatem transmutationis vnius in aliud, quæ sequitur ad vni-formem, & vnam dispositionem; quia dummodo ignis (aut aliud elementum) habeat suum calorem vt octo, & siccitatè in suo debito gradu, omnia habet: idem de alijs simplicibus, quibus natura nec plures operationes, nec organa tribuit. De his autem non loquimur.

Dico secundo, quòd animal, perfectum prædicto modo non poterit generari, quia

efficiens proximum tã est limitatæ & finitæ actiuitatis, vt varias partes, ex varia materia, non possit vnico instanti, aut ad vnicum instans simul disponere, & perficere. Sicut ignis non poterit simul vincere stupam, ligna, & ferrum; quia est finitè actiuus, & materia est inæqualis resistentiæ. Sola ergo prima causa talem effectum producere poterit, quæ nulla expectata dispositione materiæ vnico instanti omnem perfectionem confert, vt in prima rerum formatione.

Ex quibus etiam sequitur, quòd cum motus cordis naturaliter sit prior (vt dictum est) etiam in illis fœtus primordijs, argumètosâ formatrix illius fabricam primò perficiat, vt primò viuat membrum ita nebile & necessarium, & alijs membris dispositionem vitalem communicet, & tanquã stricto vinculo animam contineat, vt vltimò moriatur; atq; adeò, quòd in motibus corporeis videmus seruari, & illorum organis, in potètijs animæ similiter fieri docuimus in Opusculo de Potentijs in genere; vt vna prior resultet, & altera sequatur.

Explicuimus motum cordis esse primū, & ob id deberi animali ante alios, & ex cõsequenti tribui generanti, tanquam principio torali quod.

Probare autem quòd sit primus, petebat longam digressionem: Sanctus Thom. supponit probatum ab Aristotele in locis proprijs: & nos de hoc puncto egimus in Opusc. de Potentijs.

De principio formali quo pulsus.

SVperest nunc, vt ostendamus, quòd sit principium formale quo; nam cum generans det formam ad talem motum, inquire oportet, quæ sit ista forma, iam nulla mentione facta generantis. Diximus emanare pulsus ex vi vniõnis animæ sensitivæ cum corde, non in quantum sensitiva, sed vt continet vegetatiuam. Hæc mea conclusio à multis defenditur; sed quòd sit excepta ex doctrina D. Thom. & conueniat cum Auicennistis, nullus ante me probauit.

Est ergo aduertendum, quòd in Opusc. de Motu cordis (quod nunc explicamus) D. Thom. quasdam proponit cõclusiones, ex quarum sinistro intellectu, tam variè sentiunt medici. Illas verbo ad verbū oportet constituere: constabit enim ex illis formam vegetalem appellare naturalem; & opera-

operationes vegetatiuas naturales: quod non solum in isto Opusculo, sed alibi inuenies, vt inferius dicam, quando agam de principio formali partiali huius motus: nunc enim solum ostendo, quale sit principium formale totale quo, id est, qualis forma, aut anima sit hæc, quæ in generationibus vniuocis erit eadem specie cum anima generantis, & licet in generante erat principium totale formale quo, in genito etiam (cum se habeat tanquam instrumentum) poterit dici formale quo. Sed audias propositiones D. Thom. in quibus continetur totum Opusc. Postquam enim opiniones aliorum refutauit, sic propriam inducit.

Summa Opusc. D. Thomæ.

Prima propositio.

OMnia quæ mouentur, dummodo à se ipsis moueantur, dicuntur naturaliter moueri, 8. Physi.

Secunda.

Vnde omnes motus animalium appellatur naturales; quia agunt ipsos à propria natura. Solus homo mouetur à consilio, & non à natura.

Tertia.

Tamen quamuis hoc ita sit, dari debet aliud quod principium naturale, quod sit vt fundamentum, cui alia actiones imitantur.

Quarta.

Sicut homo scit conclusiones scientiarum, non naturaliter, sed ratiocinando, tamè prima principia sunt ei naturaliter nota.

Quinta.

Et sicut ex parte appetitus, appetere vltimum finem qui est felicitas, & fugere miseriam, est naturale, tamè ex hoc procedit in alios actus.

Sexta.

Et ita se habet vltimus finis in appetibilibus, sicut principium indemonstrabile in intellectualibus, 2. Physi.

Septima.

Ergo cum motus omnium membrorum, ex motu cordis causetur, vt probat Philosophus in lib. de Motu animalium; motus alij possunt esse voluntarij; sed motus cordis est naturalis.

Octaua.

Sicut formam elementi consequitur motus aliquis naturalis; vt formam ignis motus sursum, & formam ferri motus ad magnetem (non in quantum graue, aut leue, sed in quantum talem habet formam) ita nil prohibet, quod animal in quantum habet talem formam, habeat aliquem motum naturalem, & mouens hunc motum, est quod dat formam. Dico autem motum naturalem, cum qui est cordis.

Nona.

Sic igitur, motus cordis est naturalis, quasi consequens animam, in quantum est forma talis corporis, & principaliter cordis.

De Pulsibus.

Decima. Omnis autem motus, aut proprietas sequitur formam, secundum conditionem ipsius. Vt formam nobilissimi elementi, puri ignis, consequitur motus nobilissimus, qui est sursum.

Vndecima. Forma autem nobilissima in inferioribus est anima, quæ maximè accedit ad similitudinem principij motus cæli: vnde & motus ipsa consequens, est simillimus motui cæli in mundo. Non tamen ita omnino: Quia oportet vt principatum deficiat à principio. Et ita motus cordis non est circularis, sed similis circulari; compositus ex tractu, & pulsu, intercedente morula; quod non sic in motu cæli.

Duodecima. Neque motum cordis esse naturale dicimus, in quantum est graue & leue, & animatum tali anima.

Decimater-
tia. Neque etiam oportet, quod causetur ex apprehensione, & appetitu, licet sit ab anima sensitua, non enim causatur ab anima sensitua, per operationem suam, sed in quantum est forma, & natura talis corporis.

Decima quar-
ta. Et licet aliqua contingat variatio pulsus, ex apprehensione diuersa, & affectione; non tamen illa variatio motus est voluntaria, sed inuoluntaria, quia non fit per imperium voluntatis.

Decima quin-
ta. Motus progressiuus animalis causatur per operationem sensus & appetitus, & propter hoc medici distinguunt operationes vitales ab operationibus animalibus, & dicunt, quod cessantibus animalibus remanent vitales; vitales appellantes, quæ motum cordis concomitantur, quibus cessantibus cessat vita, & hoc rationabiliter. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur 2. de Anima: Esse autem cuique est à propria forma.

In his continetur nostri S. Thomæ; obscure aliquantulum, nisi aliorum locorum lux accedat. Dixi in mea conclusione, oriri motum cordis ex vniuersionis animæ sensitua cum corde. Idem hic dicit S. Thom. in propositione decimatertia. Rursus asserimus, non oriri hunc motum à tali anima in quantum sensitua, sed in quantum continet vegetatiuam; & sic secundum gradum vegetalem. Hanc partem nullus neotericus est assequutus; sed ostendo, illam ex verbis huius Opusculi: nam mos est in doctrina Sancti Thomæ, Animam vegetatiuam naturalem, & operationes, aut potentias vegetatiuas, etiam naturales appellare, scilicet, prout distinguuntur ab anima, aut potentijs, quæ agunt

ex apprehensione: hoc existimo euidens in isto Opusc. & alijs locis. Quāvis enim omnes actiones brutorum generaliter appelletur naturales, & solas humanas dicat à consilio, vt dicit in prima propositione, & secunda: tamen aduertendum quā maximè, quòd actionem cordis vocat naturalem (non quidem propriè) sed vt opponitur voluntariæ, aut actioni ortæ ex apprehensione, & appetitu: vt expressè docet in septima propositione: & ex consequenti, quādo cumque dicit, motum cordis oriri ab anima sensitua in quantū forma naturalis cordis, intelligit, in quantum dat esse vegetatiuum: iste enim est inferior gradus, quem dat sensitua; per quem dat primum esse fundamentale aliorum graduū; viuere enim viuētibz est esse; ergo anima sensitua in quantum dat vitale vegetale, dat esse cordi, & sub hac ratione dicitur à S. Thoma forma naturalis, ad quam consequntur iste motus, ea solūm ratione appellatus naturalis (vt dixi) prout distinguitur contra motum factum ex apprehensione. Vide, ad probādam istam doctrinā, omnia quæ statim dicā de potentia pulsifica; vbi afferam verba Ferrariensis: nam omnia quæ adduco ad ostendendum istam potentiam esse vegetalem ex mente D. Thom. (omnia, inquam) probant oriri istum motum secundūm gradum vegetatiuum, ab anima sentiente. Quia in hoc loco solūm demonstro esse impossibile, ex Opusculo de Corde, excipere tam varios errores, vt aliqui scribunt.

Eleganter confirmatur nostra explicatio, verbis D. Tho. q. de Anima, art. 9. (& quod pulchrum existimo, loquitur ibi de motu; quasi audiret sinistras explicaciones huius temporis, ad suum Opusc. de Corde) dicit ergo: *Anima humana erit mouens, secundūm id, quod est supremum in ipsa, scilicet, per partem intellectiuam; motum autem erit non materia primā tantūm, sed materia primā secundūm quod est constituta in esse corporali, & vitali, non per aliam formam, sed per eandem animam. Vnde non erit necessarium ponere formam substantialem mediam, inter animam, & materiam primā, sed quia in animali est quidam motus qui non est per apprehensionem & appetitum, vt motus cordis, & etiam motus augmenti, & decrementi, & motus alimenti diffusi per totum corpus, quod etiam est commune plantis; quantum ad huiusmodi motus dicendum est; quod cum anima animalis non solum det id, quod est proprium sibi; sed etiam id, quod est inferiorum formarum, vt ex di-*

His patet sicut inferiores forme sunt principia naturalis motus in corporibus naturalibus, ita etiam anima in corpore animalis. Vnde Philosophus dicit in 2. de Anima, quod anima est naturalis corporis. Et propter hos operationes anime distinguuntur, in animales, & naturales, vt illæ dicantur animales, quæ sunt ab anima secundūm id quod est proprium sibi; naturales autem, quæ sunt ab anima, secundūm quod facit effectum inferiorum formarum naturalium. Hæc Diuus Thom.

Potuitnè clariū explicare, quid intelligat in Opusc. de Motu cordis, quando dixit, esse naturalem & ab anima sensitua, vt forma naturalis? Nil profectò. Credere igitur debes, hanc fuisse sententiam S. Tho. vbi cumque de Motu cordis philosophatur.

Sed dubitabis, quæ actio vitalis vegetalis est ista quam appellat motum alimenti diffusi per totum corpus, plantis commune? Acute dubitas, sed ausculta. Omnes actiones facultatum ministrantium elegantissimè comprehendit sub illis verbis: Nam quid est tractio? Motus alimenti ad partem viuētem. Quid pulsio? Motus alimenti longè discedentis à parte. Quid est retentio? Conseruatio termini ad quem rei tractæ facultate viuente. Quid est coctio? Motus alterationis quo alimentum redditur simile parti conuenienti. Has omnes actiones sub motu alimenti intellexit, quæ etiā communes sunt.

Secundò dubitabis. Quare non enumerauit nutritionem? Respondeo, quòd nutritionem forsan sub augmentatione intellexit aut dicendum (& melius) quòd cū ageret de motu, nō adduxit nutritionem, quæ reducitur ad generationem, quia est quædam aggeneratio partialis; & ita non continetur propriè inter motus locales, & alterationis.

Tertiò dubitabis circa propositionem octauam. Nam inspectis exemplis in illa propositis, non mirum quòd multi putent, motum cordis procedere ab anima, vt à natura, per quādam proprietatem purè naturalem, quia dicit contingere, sicut motū fursum ignis; & motū ferri ad magnetem: nilque prohibere, quòd anima habeat aliquam similem proprietatem.

Respondeo, quòd ista octaua & nona propositio, parum exercitatis, magnam errandi occasionem exhibuerunt: quia sine vltiori contemplatione putarunt, verba esse accipienda, vt iacent; sed (vt dixi)

Nota diligenter, illa verba: In esse corporali, & vitali. Vide quomodo numeret motū cordis inter actiones vegetales, omnes vno nomine appellans naturales.

ipse se explicat D. Thomas, nam supponens, quod actio cordis est vitalis, dicit, quod sequitur ad animam sensitivam, vt continet inferiorem animam, id est, in quantum naturalis, seu vegetalis (quod idem est). Isti autem existimant procedere sicut motū sursum ignis, ita vt exemplum teneat in omnibus. At falluntur, quia exempla illa aducta sunt ad maiorem explanationem: nam sicut motus sursum corporis leuis, naturaliter resultat (semoto impedimento) ex vi derelicta à generante, quæ sequitur formam datam; & hæc resultantia motus ita est naturalis formæ, vt, posita forma, eueniat motus, & ablati, auferatur, quia est proprietas, & passio insequens naturam formæ: ita similiter motus cordis resultat ex vi illius vnionis animæ sentientis (& ideò vitalis.) In quantum natura vegetatiua corporis, (& ideò etiam vitalis) & emanat, vt passio & proprietas à tali anima; (& ob id etiam vitalis, vt & aliæ passiones corporeæ animæ) & proximè ordinatus, ad causandos alios motus vitales subsequentes; & ob hanc vltimam rationem maximè vitalis. Hæc omnia ex doctrina suprâ tradita. Si ergo Diuus Thomas docet esse actionem vitalem ortam ab anima, vt continet inferiorem, scilicet, vegetalem, quo pacto potest aliquod dubium remanere? Nullum equidem, nam exempla posita nil aliud demonstrant; sed confirmant potius. Quia ferrum (inquit) non vt graue, aut leue, sed vt talem habet formam, fertur ad magnetem, ita motus cordis sequitur ad animam sentiētē, vt forma naturalis est, (hoc est vegetalis.)

Conuenit autem formæ illud, quod sibi naturale est, aut ad conseruationem, aut ad operationem sibi debitam: atqui forma ferri, & forma magnetis sine dubio dicūt aliquam naturalem connexionem in ordine ad conseruationem, vnde altera alia indiget, & ex consequenti motu naturali cōiunguntur: & hoc intelligit Diuus Thomas, quando dixit: Ferrum mouetur in quantum talem habet formam: omnia enim, quæ mouentur in mundo, quia habent formam, mouentur, à qua originatur motus, tamen moueri determinatè ad hoc, & non ad illud, semper procedit ex peculiari conditione formæ, quæ rectè se habet cum alio ad quod mouetur. Quæ philosophandi ratio omnibus mobilibus competit, secun-

De Pulsibus.

dum gradum vnuscuiusque; modò cognoscatur bonum ad quod mouentur, modò non cognoscatur. Idem dico de alijs operationibus debitis formæ, ad quas dicit ordinem connaturalē. Dilatari; & comprimi cor, sunt actiones debite animalis, orientur autem ab anima sensitua, per illum gradum, cum quò tales motus habent maiorem connaturalitatem. Cum igitur omnino procedant sine vlla apprehensione, & alia ex parte, & quoad modum, & quoad obiectum, & quoad omnes condiciones requisitas, respiciant rationes animæ vegetatiuæ, neque extra istius genus exeant; constat apertè, oriri ab anima sensitua, non in quantum sensitua, sed vt continet inferiorem gradum, quem in hoc loco appellat Diuus Thomas formam naturalem, quasi expressè diceret: Motus cordis oritur ab anima vegetatiua, vt eleuata ab anima sensitua, per continentiam eminentialem. Hæc enim propositio æquipollet propositioni decimatertiæ, quam suprâ ostendimus. Nam supposito, quòd Diuus Thomas (cum omnibus Philosophis ante ipsum) formam vegetalem appellet naturalem, & similiter illius operationes, vt iam probaui: dicas (obsecro) vtrum sit aliqua differentia inter istas propositiones? Motus cordis oritur ab anima sensitua, in quantum continet inferiorem naturalem. Secunda propositio: Motus cordis oritur ab anima vegetatiua, seu naturali forma, in quantum eleuatur, & superiori modo continetur ab anima sensitua. Ego solum inuenio discrimen, quia prima propositio (quæ est decimatertia Diui Thomæ) loquitur quasi à priori. Secunda nostra propositio eandem veritatem profitetur, explicans à posteriori.

Sed iam hinc incipit contemplatio de principio formali partiali, id est, de potentia ipsa pulsifica, quam statim aggrediar, si prius dubiola quædam dissoluâ, quæ Suarezius contra doctrinam traditam suprâ insinuabat.

Primò, motus incipit extrinsecè: ergo in illo priori non reperitur talis pulsus. Ad quod respondemus, quòd licet in illo instanti non sit motus in actu formali, est tamen in actu virtuali: & idem dico ad argumētū de graui generato sursum, quod post generationem incipit moueri, nisi impediatur.

Secundò potest argumētari ex D. Tho.

C 2

qui

qui multoties loquitur de potētia motiua cordis, quam vocat naturalem.

Ad hoc respondemus, esse istā potentiam vegetatiuā, & meritō appellari naturalem modo explicato cū D. Tho. qua mediante cor mouet alias partes, & deseruit ad motum ipsius cordis, tanquam *quo*.

Tertiō, si dicas, quod ista resultātia debet esse eiusdē rationis. Resp. quod licet pulsus fiat per emanationem, potest multipliciter variari penes diuersitatē dispositionis subiecti: itaq; emanat pulsus eodē modo quātū ad esse pulsus: sed in hoc subiecto diuerso modo ab alio, ob diuersitatē causarū cōcurrētū, quæ alterāt & mutāt: quod similiter contingit in statu præter naturā, quādo tot differentiæ pulsus apparent.

Quartō, si dicas, quare nutritio, & augmentatio nō tribuantur generāti, vt probabat Suarez? Resp. Ob iā dictā rationē, nempe, quia non sunt simpliciter primi motus, sed secundi; at verō motus cordis est absolute primus, & sic ipse solus procedit modo dicto, mediante ista potentia vegetatiua (de qua dicemus) sicut motus lapidis mediante grauitate.

Quintō pueriliter dubitabis, dicēs: Fœtus in vtero nutritur, & cor illius nō pulsatur: ergo motus cordis non est primus, sed nutritio. Resp. non posse dare nutritionē fœtus sine motu vitali præcedēti, qui motus, aut erit cordis ipsius fœtus, aut cordis materni per arterias vmbilicales pulsantis: itaq; sēper supponitur vitalis motus, vt primus: dū autem puerulus alligatus est matri (vt fructus arbori) sicut matris respiratione seruat, ita & illius pulsus: vt semper maneat indubitatum, pulsus anteire omnes actiones viuētis.

Ex his (meo iudicio) patet solutio ad omnia argumēta, quæ cōtra S. Tho. faciūt moderni: apparet etiā quod nullus illorū eius mentem perfectē explicauit.

CAPVT III.

De principio formali partiali quo motus cordis.

Omnia quæ suprā diximus, nūc cōfirmāda sunt; probādo, quod facultas, quæ interuenit inter motū cordis & animā, sit de numero vegetabiliū (quod magis pertinet ad medicos) simul ergo cū Auicē. & D. Tho. philosophabimur, & pro maiori claritate constituo duas conclusiones.

Prima, potētia effectiua proxima motus cordis, est vegetatiua, & inter potentias vi-

uentis corporei debet appellari vitalis. Quod si interrogēs. Est ne coctrix, expultrix, aut attractrix, aut alia ex ministratis?

Respondet secunda conclusio: Facultas dilatatiua & compressiua cordis, est attractrix, & expultrix de numero vegetabiliū.

Pro intelligentia istarum cōclusionum primō est notandū, quod nūc disputamus, vtrum requirantur duæ facultates ad pulsus, altera quæ dilatat, altera quæ comprimat (hoc enim sequenti quæstione enodabimus) sed inuestigamus vtrum sit de numero vegetatiuarum.

Secundō notandum est, quod illa actio dicitur magis vitalis, vel minus, prout magis participat de intrinseco, & manifesto motu, & magis vario (hoc dico de vitalitate organica.) Explicatur hoc facillimē; nam illas res appellamus viuas, quæ magis conspicuos habent motus, productos à proprio principio, ad eō vt Sacra Scriptura res inanimatas appellet viuas, si manifeste moueantur, vt aquas currentes: & sic animal dicimus mortuum, quando nullum habet motum manifestum & conspicuum. Doctrina est satis communis in Aristotele & Diuo Thom. Ex hoc sequitur, quod nutritio & aliæ operationes merè vegetales, quamuis simpliciter sint vitales, non tamē (communiter loquendo) appellantur vitales, quia nō habent sibi adhærentem motum sensibus manifestum; & ob id D. Tho. & alij Philosophi; vocāt naturales, quæ maximē recedūt à motu: attingūt enim supremū grauium & leuiū, & infimū viuētium, vt vtar verbis S. Dionysij (sapiūs à me citatis) dicentis; quod infimū naturæ superioris attingit supremū naturæ inferioris: quo principio innitēs Arist. mortē cōsequitur ex abolitione actionis animalis ad æquata, quæ tribuitur organo adæquato, non in exactione vegetabili, quia hæc est obscura & sine motu manifesto, & ob id dicit magis manifestum, oculū esse mortuū; quā carnē; quia oculū esse mortuū dignoscimus per se ex priuatione actionis; carnē verò esse mortuā ex accidēte, nimirū ex colore, latet enim nutritio, vt inquit Arist. in lib. de Anima, & 4. Meteo. c. de Partib. similibus. Ex quo notabili sequitur, quod virtus pulsabilis appellatur à medicis vitalis, nō nisi quia operatur motu manifesto, & in hoc differt à merè vegetabilibus. Dicāt alij Autores suos cōceptus, scilicet, quod dicatur vitalis quia seruat vitā (quasi facultas nutritiua hoc etiam non efficeret.)

Ecce iam incipit clucescere quomodo pulsus

pulsus actio sit vegetabilis, nam si non differt à vegetatiuis, nisi solo motu, & varietate motus, cōsequēs est, vt sit actio vegetabilis, eleuata tamen ad perfectiorem vitam. Igitur motus, & modus motus cordis, probant perfectionem vitæ intra genus vegetatiuum, quod ex probatione conclusionum patebit.

Tertiò est notandum, quòd ista eleuatio potentia vegetatiuæ necessariò contingit, propter eminenti principiu à quo originatur, & in quo continetur. Continētia verò est triplex. Nam aliquid continetur in alio formaliter, vt rationalitas in homine, vel eminenter, vt calor in Sole, & Leo in essētia diuina; vel eminenter & formaliter simul, vt sapientia diuina est formaliter & eminenter in Deo; formaliter quidē, quatenus est cognitio per altissimas causas; eminenter verò, quia sapientia diuina non cōtinetur in aliquo predicamento qualitatis, aut habitus, sed est ipsum esse diuinum, & causa æquiuoca totius sapientia creatæ. Nūc ad rem. Dicimus enim, quòd anima vegetatiua cōtinetur in sensitiua eminenter formaliter. Illud verò dicimus eminenter, & superius, nō quòd perfectius est, sed quòd in ordine causæ & principij habet coniunctam perfectionem. Errant enim aliqui moderni credentes, quòd quia aliquid est perfectius, ideo debet continere sub se illa, quæ imperfecta sunt. Quem errorē habuit Gabriel in 1. Sent. dist. 36. q. 1. Sequeretur enim quòd homo contineret naturā Leonis: ergo dicimus, quòd sensitiuū continet eminenter vegetatiuum, & formaliter simul, quia potest producere quidquid vegetatiuū, & cū maiori perfectione; hæc autem perfectio in potentia pulsfica attēditur penes motum, & penes variationem motus, pro ratione causarum finalizantium.

Quartò est notandum, quòd cū motus cordis deberet esse perpetuus, & fundamentum aliorū, pertinebat ad ordinē vniuersi, vt fuisset quādam similis motui orbium cælestium; nam vt ille est primus, & fundamentum generationis & corruptionis elementorum & mixtorum, ita decebat vt in animali perfecto, in quo colligebat Deus alias perfectiones, reperiretur etiam aliquis motus similis illi: nullus autē est, nisi dilatio & compressio cordis, qui similitur motui circulari in hoc quòd est perpetuus durante vita, & in hoc etiā, quòd in idem redit à quo incipit: igitur oportuit, vt facultas attractiua & expulsiua fuissent autores huius motus, quia nulla facultas inter viuētes po-

De Pulsibus.

test facere istos cōtinuatos motus, nisi ille.

His suppositis probatur cōclusio auctoritate D. Tho. loco suprā citato, in disputatis quæst. de Anima, quem locū citant contrarij in sua opinione. Vbi ponit D. Tho. motum cordis inter naturales, & similiter numerat nutritionem, & augmentationē: quem locū suprā ponderaui. Sed nunc loquatur Ferrariensis, & explicet doctrinam traditam lib. 1. Contra Gent. cap. 97. dicit enim, quòd omnes illos motus posuit D. Thom. in eodem ordine, quia omnes in hac communi ratione conueniunt, vt sint motus naturales. Nā cū motus, qui reperitur in animali, distinguatur in animalem, & naturalem, in eū, scilicet, qui per apprehensionē & appetitū est, vt pote qui est ab anima sensitiua, in quantum sensitiua, & in eum qui est per formā naturalem, qui scilicet, est ab anima animalis in quantum perfectiones aliarū formarū inferiorū cōtinet, motus enumerati nō sunt de illorum numero qui animales dicuntur, sed de numero eorū qui naturales. Hæc sūt expressa verba Ferrariensis.

Ego nunc interrogo, vtrū aliquis dixerit, quòd nutritio fiat ab anima, vt forma naturalis corporis, & non vt vegetatiua? Certè nullus hucusque: ergo facultas pulsfica vegetalis, seu naturalis debet esse in doctrina D. Thomæ.

Secundò probatur conclusio omnibus rationibus suprā tactis circa Opusc. de Motu cordis, nā iste motus est naturalis vegetalis ergo debet assignari potentia eiusdem generis ad illum immediatè efficiendum.

Dubium.

Sed difficultas nō leuis oritur in dictis S. Tho. nā in quæstione de Spiritualibus creatur. ar. 3. ad 4. sic respondet. Ad quartum dicendum, quòd anima mouet corpus per cognitionem & appetitū: vis autē sensitiua, & appetitiua in animali habet determinatū organū; & sic ab illo organo incipit motus animalis, quod est cor, secūdu Arist. Sic igitur vna pars animalis est mouēs, & altera est mota, vt pars mouēs accipiat primum organum animæ appetitiuæ, & reliquū corpus sit motū. Sed quia in homine mouent voluntas & intellectus, quæ nō sunt alicuius organi, actus mouēs erit ipsa anima secūdu partē intellectuā; motū autem corpus secūdu quod, est perfectū ab ipsa anima in esse corporeo.

Sunt expressa verba S. Thom. & citantur à P. Flandria 7. Metaph. q. 17. art. 9. in Corp. & videntur satis cōtrariati alijs locis

citatis ipsius Sancti, & nostræ sententiæ de motu cordis.

Considerandum tamen est quid intendat S. Doctor in hoc loco, ubi (vt existimo) nō agit ex professo de motu cordis, tanquā de primo, sed de motu animali, qui necessario sequitur ad appetitum, & cognitionē: tangitur enim in illo argumēto illa difficultas de forma corporeitatis; asserēbāt enim quidā, quōd anima mouet corpus; corpus autem debet esse per formā corporeitatis tale, vt possit moueri, tanquam distinctum ab anima. Ad istā rationem respondet Sanctus, quōd motus animalis fit ab anima, apprehensione & appetitu præcedētib. Incipit autem hic motus (secūdum Aristot.) à corde, in quo est appetitus & sensus; pars autem mouens est anima, & pars mota est corpus, vt perfectum à tali anima: id est, in quantum habet esse corporeū ab eadē anima. Et sic nō est ponenda forma corporeitatis. Vnde satis apertè cōstat, non loqui de motu vitali cordis, sed de animali, quo mouetur animal ex voluntate, aut prosequendo, aut fugiendo, mediante motu locali factō per musculos; quæ instrumēta imperio voluntatis subiiciuntur. Et sic dicit, quōd in homine talis motus fit ab anima intellectiua, per imperiū, non dependens ab aliquo organo corporeo. Hoc autē neutiquā potest conuenire motui cordis dilatatiuo, & compressiui, cū sit euidēs nō procedere ab intellectu & voluntate. Cumq; Arist. & sequaces illius posuerint omnes animalis potentias oriri à corde, hinc est vt dixerit S. Th. incipere motū animalē à corde. Quæ sententiā nullo modo pugnat cum doctrina nostrā de motu cordis. Nam vt ponunt Peripatetici oriri à corde sensus & appetitus, & motus animales, ita debent constituere motum vitalem priorem alijs, vt dictum est, ortum ab alijs principijs, non quidem per sensum, & appetitum.

Sed tertio probatur: Iste motus est primus & radix aliorum, ergo pertinet ad potentiā vegetatiuā. Probat, quia nulla alia est potentia vitalis, quæ sit fundamentum ad alias vitalitates animales, nisi sola potentia vegetatiua. Hoc autē est euidens: nā cū corpus sit materia & fundamentū viuētis, vt patet in linea prædicamētali, ita etiam in ordine vitalitatis viuens est principiū & radix sensitiui, sic vt supponatur prius tanquā fundamentū. Ergo similiter prima potētia huius sensitiui debet esse vegetatiua tanquā materia reliquarū. Ergo illi debetur pulsatio, tanquam prima actio.

Si verò interrogas, quomodo causat iste motus reliquos motus; dico quōd causat illos in genere causæ materialis, fundādo vitalitatem, ad quam succedit alia potentia perfectior, v.g. sensitua. Et præterea causat (si

Quarto probatur cōclusio. Potētia distinctur per actus, & actus per obiecta, vt docet Arist. 2. de Anima, tex. 22. & Auic. 1. 1. cap. de Virtutib. Sed virtus vitalis per nullam operationē distinguitur à vegetatiua: ergo dicendū est esse vegetatiuā. Prob. minor. Virtus vitalis dilatat & comprimit, fumos expellit, sanguinē & aerem trahit, & ex illis spiritum generat, ac ad omnia mēbra distribuit: sed per nullam istarū actionū distinguitur à vegetatiua: ergo. Probat ista minor à sufficienti partū enumeratio. Nam sicut cor dilatatur & comprimitur, aerē introducēs & fumos expellēs; ita etiā venæ, vel intestina per suas fibras dilatantur, & comprimuntur, & tamē isti motus sunt vere vegetatiui. Neque etiā distinguitur per hoc quod est generare spiritus vitales: nam iā diximus in principio quæstionis hęc esse meram coctionem procedentem à virtute vegetatiua. Solum enim est dubitatio de motu.

Rursus, neque distinguitur hæc facultas per hoc, quōd distribuat sanguinem. Nam sicut ad mēbra sanguinē expellit hepar (quæ transmissio naturalis est) ita etiā transmissio sanguinis arterialis: ergo à sufficienti enumeratione constat, quōd per nullam actionem differat ista potentia à merè vegetatiua.

Secunda conclusio probatur. Per dilatationem mouetur animal imperfectū ad bonū sibi propositū, & per cōpressionē fugit à disconuenienti, vt per se patet in animalibus terræ affixis. Ergo proportionaliter seruat ordinē nature in vegetatiuis perfectis, vt, scilicet, per dilatationē vniatur potentia cū suo obiecto ad implēte naturalē appetitū, & etiā per cōpressionē fugiat disconueniens

Opinio Arist. sensum & motum oriri à corde, hoc pacto possit explicari.

niens obiectū, ipsum expellendo. Tunc sic, sed cor arteriæ per suam dilatationem movent circa se obiectū, quod intendunt, & per compressionem fugiunt contrarium, sicut facit potentia expultrix, & attractrix plantarum. Ergo dicendum est esse attractricem & expultricem de genere vegetabilium. Probatum istud antecedens vltimum. Nam cor & arteriæ per dilatationem vniunt sibi sanguinem, per compressionem pellunt contrarium & nocivum. Ergo attrahunt, & expellunt.

Dubium.

Sed dubitabis, quomodo in corde & arterijs fiat tractio, & expulsio, medijs tantis requisitis, cum magnes trahat & pellat suum contrarium simplici tractu? Resp. hoc clarum esse apud eos, qui mirabilem ordinem naturæ contemplantur: quanto enim actio corporalis est eleuatio, tanto pluribus fit instrumentis. Magnes trahit virtutis cōtractu: Planta per radices multis fibris concurrentibus. Et eodem modo caro animalis. At verò cor & arteriæ, tãquam perfectissima vegetatiua, & attingentia animam sensitiuam, exercent tractionem & pulsionē mediante harmonia pulsus.

Dubium.

Dubitabis tamen. Ista tractio non ordinatur in nutritionem particularē cordis: ergo non est de genere vegetabilium. Probatum antecedit. Nam cor nutritur ex peculiari sibi alimento, sanguis verò trahitur solū, vt fiat spiritus vitalis pro toto corpore: ergo.

Resp. quod hæc dubitatio iam pertinet ad quæstionem Propter quid; quam statim tractabo. Tamen nunc dicimus, quod etiam in hoc elucescit eleuatio istius potentia; operatur enim propter bonum totius, sicut cælum propter bonum inferiorum. Quod nunquam potuit intelligere Galenus; existimauit enim omnes partes sibi solis parare alimentum; ad cæteras verò partes habere se accidentaliter: in quæ errorem incidit defectu Philosophiæ, vt probaui in Opusculo de humoribus.

Dicimus ergo, quod tractio cordis, quæ fit per pulsus, est per se tractio pro toto: & expulsio est expulsio pro toto. Ex quibus sequitur, quod sicut ista facultas vnit trahibile, & expellit pulsibile, debet vegetatiua censerī.

Hæ sunt rationes fundamentales istarum conclusionū, ad quas multæ aliæ possunt reduci: quæ, si respondeamus argumentis, magis elucescent.

CAPVT V.

Respondetur argumentis propositis in principio quæstionis principalis.

AD primum respondetur, quod omnes facultates sunt insitæ in suis organis, sicut potentia visiva in oculo: esset que ridiculum, quod ascendat, vel descendat facultas animalis aut pulsifica. Est tamen verum, quod descendit aliquid requisitum, vt videlicet ad pedem mouendum descendit spiritus animalis, & illustratio aliqua; (opinionem verò nostram circa hunc pūctū vide in Opusculo de influxibus) & ad arterias communicatur spiritus arterialis, qui si ligetur, amittit optimum modum se communicandi ipsis arterijs. Quemadmodum enim cor, ad hoc vt pulset, est necessarium habere in se spiritum vitalem appropriatum, ita & arteriam. Per calamum autem quamuis transmittatur spiritus, tamen amittitur ille spiritus, qui debet contineri in poris ligatis; & alligata vna parte, inferiores laborant, quia deficit continuatio illa spiritus per poros arteriarum, quæ erat conditio sine qua non.

Contra Ioan. Riolanum in sua Physiolog. cap. 18.

Præterea dicimus, quod si volueris defendere influentes facultates, potest dici, quod ista facultas influit quasi fuisse animalis; nam attingit per eleuationem illū modum operandi animalium. Et sic erit facilis responsio ad argumentum, dicendo quod ligata arteria non est capax ad recipiendum illum influxum, & ob id non pulsatur.

Ad secundū dicimus, quod facultas vegetatiua operatur propter se, & propter aliud: non enim ita infima est, vt non excedat proprios limites; quod manifestè apparet in potentia generatiua, quæ operatur propter aliud à se: cum hoc tamen est simpliciter vegetatiua: ergo & pulsifica poterit operari propter totum animal.

Ad tertium resp. quod cum citissimè nostrum humidum tenue resoluatur, fuit conueniens, vt citissimè ista potentia moueret, vel pulsaret. Mouet itaque sanguinē & spiritum tantò citius quàm iecur, quanto illud quod debet reparari, est magis dissipabile: iecur enim restituit terreum & aqueum; cor verò æreum & igneum.

Ad quartū, iam patet, quod ista virtus, quia

quia est ita perfecta, operatur non solum disposita temperie, sed organo multum disposito. Et sic ego non cognosco quomodo operetur per qualitatem incorpoream, ut ait argumentum; hoc enim est falsum. Nam clarum est, quod operetur medio in strumento corporeo reperiato ex elementis, cuius anatomiam satis declarauimus.

Ad quintum respond. quod propter suam perfectionem fuit necessarium organum tam mirè fabricatum. Quod verò dicat argumentum, istam potentiam non uti qualitate elementalī, tam est absurdum, ut nil magis. Quamuis enim potentia sit quantum volueris perfecta, dummodò sit organica, requirit qualitatem elementalem ad operandum. Hoc enim pueris est notum.

Et probatur à Diu. Tho. 3. contra gent. vbi probat idola antiquorum non producere vocem ex se, quia carebant temperie tactus: quid habet vox cum tactu? multum certè, quia nisi partes inseruientes voci habeant temperiem debitam, non poterunt aliquam actionem edere; ista autem temperies supponit tactiuam, quia sine tactu nullum est animal, & consequenter nulla erit vox. Dico ergo, quod ista potentia tamquam eleuata vtitur calore ad perfectius opus, sicuti & potentia restricta suo modo: quia sicut brachium non mouetur, nisi suppositis suis qualitatibus elementalibus; ita pulsifica. Vnde pueriliter errant, qui dicunt, virtutem pulsificam operari mediè calore. Aliud enim est operari instrumentis temperatis, aliud operari ipsismet qualitatibus attingentibus opus. Magnum est discrimen, quia producere aliquid mediò calore, necessariò infert, produci calorè; ut partes, quæ conficiunt alimentum mediò calore; quia calor attingit opus. Sed oculus forsitan calefacit suum obiectum, quando videt? non quidem, & tamen indiget temperie ut videat: idem de pulsifica, non vtitur calore, sed illum supponit in organo. Vide quomodo defectu principiorum, multi non intelligunt, quæ legunt: audiverunt potentias operari calido naturali, & ignorant, quo pacto id contingat, aut de quibus potentijs sit intelligendum.

Ad sextum negamus similitudinè; propriè enim loquendo facultas pulsifica non fertur in obiectum, sed vnit aut pellit, ut facit vegetatiua.

Ad septimum respondetur, esse fallacè similitudinem, hoc enim decepit multos modernos. Nam cum videant multas potentias esse similes in operando, credunt

esse eadem. Similiter: Potentia pulsifica facit diversos motus, potentia visiva diversos colores percipit, ergo potentia pulsifica est animalis. Videte quam ridicula sit consequentia; quasi potentia tractiua naturalis non attraheret diuersa attrahibilia, sicuti oculus videt diversos colores. Itaque dicimus cor moueri tam vario motu, quia suum obiectum magis varium est & vniuersalius; & causæ continentes multipliciter variantur. Obiectum verò facultatis nutrientis est magis particulare, & circumscriptum.

Ad octauum dicimus, quod illa indiuisibilitas contingit propter rationem superius tactam, & propter coniunctionem animæ sensitivæ, à qua originatur ista facultas.

Ad nonum patet ex notabilibus quid dicendum sit.

Ad decimum respond. quod ille motus est animalis, quia sequitur apprehensionem. Et sic illa animalia non semper mouentur, nisi quando apprehendunt. At verò pulsus semper fit sine vlla apprehensione, & in hoc distinguitur à motu conchiliorum.

Ad 11. resp. quod agere vehementius, aut debilius, non facit differre istam potentiam à vegetatiuis. Quia etiam potentia attractrix merè naturalis, attrahit nunc fortius, postea verò debiliter. Quod contingit propter mille rationes, quæ contingunt in causis concurrentibus.

Ad 12. quod facultas vegetalis non agit in quantum potest, sicut elementa, sed eleuatiore modo. Nam licet forsitan coactrix hoc habeat, quia solo calore vtitur, transmutando alimentum; tamen attractrix operatur iam cum motu locali conspicuo, & ob id est magis eleuata. Quare non mirum si aliquando magis, aliquando minus attrahat in bonum appetitus naturalis ad cuius gratiam operatur, & sic credimus esse falsum, quod omnes potentia vegetatiua operentur modo elementalī.

Ad 13. respond. quod plāta caret pulsu, quia caret instrumento & fine; instrumentum autem est cor & arteria, quod solum animalibus perfectis concessum est. Sicut caro est opus potentia vegetatiua, tamē non reperimus carnem in plantis; quod ob nihil aliud est, nisi defectu instrumenti perfecti & eleuari. Ad auctoritatē D. Tho. responsum est in superioribus.

Ad 15. respond. quod ad bonitatē plantarum sufficit, ut ista perfectio sit illis con nexa virtualiter: valde ergo sunt bonæ in

sua specie, ad quam pertinebat, vt non pulsarent actualiter, quia neque calore actuali, & feruidum, vel intensum habent, à quo resoluantur, & sic non indiguerunt ad suum refrigerium dilatatione & compressione, sed per solam transpirationem ventilantur, habent tamen suum cor, & suas arterias ruditer formatas & immobiles, quas fabricauit natura, quasi addiscens formationem arteriarum animalium perfectorum. Cor plantarum est inter radices & caulem, à quo pendet suo modo totius plantae vita: ergo si demus potentiam vegetatiuae instrumentum eleuatum & finem, operabitur certe, sicut dixi de carne quam facit nutritiua. Conueniebat enim ad ordinem & perfectionem vniuersi ista rerum pulchra varietas.

Ad 16. respond. quod quamuis pulsus varietur, vt conuenit animali, non ob id oritur ab anima sensitiua vt sensitiua, neque est transcendere de genere ad genus. Nam iam probatum est, quod licet attractrix sit merè vegetalis, trahit tamen pro ratione appetitus; qui si fuerit satiatus, non trahit, aliàs semper essent venae in continua suctione à ventriculo: sugunt ergo cum defectus est in partibus; & si non est defectus, non sugunt (operando naturaliter & in statu salubri) igitur dicendum est, similiter pulsus variari pro ratione necessitatis animalis, & adhuc perfectiori modo quàm fiat attractio in vegetatiuis. Quod verò dicit argumentum de motu locali, est falsum. Probauimus enim omnes istas facultates vitales in sua operatione habere motum adhaerentem. Tamen si dicas, quod ista operatio pro ratione indigentia ita perficitur in pulsu, vt sit magis conspicua, quàm in attractrice venarum, dicam ego quod totum hoc refunditur in perfectionem potentiae eleuatae. Cum hoc tamen nunquam procedit ex apprehensione & appetitu, hoc enim erat probandum, vt transcenderet de genere ad genus.

Ad 17. iam responsum est in superioribus.

Ad 18. respond. quod arteriae & cor duplex obiectum sibi vniunt, per tractionem scilicet, aerem, & sanguinem. Hæc tamen est differentia, quod sanguis trahitur non solum per motum, ne detur vacuum; sed etiam intercedente similitudine & conuenientia sanguinis cum corde: at verò aer (cum maximè distet à natura viuente) non trahitur hoc pacto, sed modo quo potuit natura, scilicet, ne detur vacuum, fuli-

gines expellit & irata natura, & modo dicto in argumento. Secundò respondetur, quod attractrix & expultrix imprimunt aliquam vim suis obiectis, & idem facit potentia pulsfica, imprimit enim vim sanguini, vt secum vniat tanquam magis sibi simile, & toti corpori & fuliginibus imprimit motum, vt expellantur; aer verò intra, ne detur vacuum.

Tertiò respōd. (& melius) quod arteriae & cor mouentur propter bonum totius animalis; & sic ad istum finem ita perfectum conueniens fuit, vt necessitaretur natura timore vacui, & similis attractione. Et rursus ad expellendum excrementa fuliginosa, necessitaretur duplici ratione. Prima, ne duo corpora se penetrarent, quando comprimuntur arteriae. Secunda, vt irritata expelleret excrementum. Quæ omnes rationes non sic concurrunt in plantis, mouentur enim attractrix & expultrix, attractrix ad coniunctionem similis, expultrix ad expulsionem dissimilis.

Quartò subtiliter respondetur, quod appetitus naturalis cordis, est appetitus pro toto, sicuti appetitus sensitiuus ventriculi, est pro toto animali; & sic conueniens fuit vt extenderetur ad obiectum magis vniuersale, nempe & ad trahendum sanguinem, qui est alimentum, & ad trahendum aerem, qui est futurum alimentum. Postquam enim aer mediante coctione miscetur cum sanguine in ventriculo cordis, verum fit alimentum. Quare potest dici & defendi non solum ratione vacui, sed etiam vera ratione tractiua trahi aerem.

Ad 19. respond. quod per pulsum reparatur sanguis arterialis, qui est spiritus vitalis, per respirationem verò ministratur aer; itaque argumentum supponit falsum, scilicet, quod per respirationem reparatur substantia tenuis, non enim reparatur, sed ministratur, rudis & incocta. Et sic fuit necessarius iste motus ad hoc vt repararet partes aereas.

Ad 20. respond. quod licet alimentum habeat omnes partes ad reparandum animal, tamen illas non habet actualiter. Hæc autem actualitatem suscipit mediante multiplici elaboratione, hanc verò elaborationem nullum membrum præstat, nisi cor, mediante suo motu & temperamento. Et sic sanguis hepatis non poterit nutrire partes igneas & aereas vsque dum à corde iterum agitetur & elaboretur. Atque hæc sint satis de ista celebri quaestione.

CAPVT VI.

*Vtrum cerebrum moueatur ab impulsu
arteriarum, an verò à pro-
pria virtute.*

CONTRA ea omnia, quæ superius dicta sunt, maximè vrget argumentū, quod sumitur ex motu cerebri: nam videtur primus in genere motuum animalium, siquidem à cerebro omnes dependent: ergo falsum est quod diximus, motum cordis esse primum omnium. Præterea maxima est controuersia ad determinandum, quæ sit virtus motiua cerebri. Vtrū scilicet sit vitalis, sicuti ea quæ est in corde.

Et vt certa ab incertis separemus. Primò, certum est, cerebrum moueri, nā hoc sensus demonstrat. Vulnerato enim cerebro, effracto craneo, detectis meningibus, manifestus apparet motus, & in puerulis recenter natis apparet antè cerebrum, tam conspicuè palpitans, vt ipsa ossa (quæ mollissima eo tempore sunt) manifestissime moueantur.

Hoc supposito, secundò certum est, istū motum non esse violentum, vt de motu cordis probauimus in prima quæstione: nō enim erat possibile, vt violentū esset perpetuū, cum opponatur illi quod secundū naturā est, vt patet ex Arist. secūdo de Generat. Destrueret enim ipsum mobile. Cū ergo videamus cerebrum suo motu conseruari, irridendus est quisquis dixerit vtolenter moueri. Dubiū est ergo, quis motus sit iste, an naturalis vegetatiuus, an animalis, an verò ab aliquo causetur extrinsecò non inferente vim.

Primò sic argum. Cerebrū est principiū omniū animalium motuum: ergo & ipsum debet moueri animali motu. Antecedens conceditur ab omnibus. Consequētia prob. nam nemo dat, quod non habet. Sed cerebrum dat motum animale partibus omnibus quæ mouentur ad apprehensionem sensitiuam: ergo & ipsum cerebrum hoc motu animali mouetur. Hoc est argumentum particulare huius quæstionis, cui potest adiungi caterua argumentorum probantium motum cordis esse animale, quæ possunt requiri ex præcedenti quæstione. Propter quæ multi crediderūt motum cerebri esse animale, & arbitrariū, sicut est respiratio.

Secundò argumētatur. In vertigine cerebri substantia mouetur à spiritibus gyrā-

tibus in modū gyri: ergo videtur, quòd in statu naturali moueatur cerebrum ab ipsis spiritibus se eleuantibus & deprimētib; naturaliter. Valet cōsequētia, nā si spiritus animalis est potēs mouere ipsam substantiā cerebri in statu præter naturā vertiginosi, quorsū nō poterit mouere in statu naturali?

Propter hoc argumentū aliqui putarūt, moueri cerebrū, non à propria virtute, sed à spiritibus animalibus.

Tertiò argum. Nō decet principiū motus moueri magis, quā principium sensus sentire: sed cerebri corpus non sentit, licet sit principium sentiēdi: ergo neq; mouetur à se, licet sit principiū mouēdi: ergo si mouetur, ab alio motore extrinsecò fieri censendum est.

Quartò, si cerebrū respirat, videtur maximo periculo exposita membranæ illæ, quæ cum tenuissimæ sint, impetu aeris continuo possunt diuelli.

Quintò, ventriculi omnes, qui reperiuntur in cerebro, eandē habent substantiam & temperiem, id est, fere eūdem vsu: ergo similis est in vtrisque ratio. Sed sic est, quòd tertius & quartus vētriculus nō mouētur: ergo neq; anteriores sinus cerebri.

Sextò, in vulneribus capitis, detecto cerebro, idē rhythmus & proportio apparet in arterijs pulsantibus in brachio ac in capite: ergo à virtute cordis, & ab impulsu arteriarum mouetur cerebrū: nā si hoc nō contingit, necesse est vt aliquando varietur iste motus, ita vt è cōtrario pulsarēt.

Septimò, iste motus ordinatur in excrementorum expulsionem & tractionem conseruantium: sed istæ actiones fiunt mediante fibris, vt patet in corde, & in omnibus partibus viuētib;: ergo vbi non fuerint fibræ, non est credēdum esse istam dilatationē & cōpressionem cōspiciuam.

His argumentis à 3. vsque in 7. mouentur multi ad dicendū, motū cerebri reducēdum esse in motum arteriarum. Quam opinionem (tanquam Galenicam) tuctur Thomas à Veiga Lusitanus in arte medicinali, cap. 36.

Octauò argumētatur auctoritate Gal. libr. de instrumento odoratus circa finem, vbi inquit: Cerebro natura motum non denegauit, quo spiritum attrahat ad refrigerationem & nutritionem, & expellat ad excrementorum euacuationem. Hæc Galenus. Et capite 4. eiusdem lib. inquit: Nam impossibile est cerebrum sibi motum quemdam, eumque exiguum præbere, modo in se ipsum, modo ex se ipso: ita

vt tum cor pressius sit cum sese contrahit, fusius verò cum sese omni ex parte dilatat Hæc Galen.

Nono argumen. nã spiritus ille animalis calidissimus est: ergo indiget refrigerio & nutritione: ergo conueniens fuit, vt intraret aer ad hoc munus adimplendum: sed videmus, quòd non intrat per arterias: ergo attrahitur per proprium motum respirationis ipsius cerebri. Ista vltima min. prob. nam aer intrat in cerebrum per processus mamillares, & per os, quod appellatur spongij formæ: ergo nõ per arterias. Patet istud antecedens, nam per eosdem canales intrat qualitas odorifera, ac ipse aer, cum odor in aere feratur, ita vt quantumuis odor applicetur naribus, nisi inspiretur aer, non odorabimus: ergo per easdem vias fertur aer & odor: sed apertum est, odorem non ferri per arterias, sed per illos processus: ergo & aer; ergo respirat cerebrum: ergo non à motu arteriarum.

Totum hoc prob. auctor. Hippoc. in lib. de morb. sacro, vbi multoties docet spiritum in cerebrum venire, deinde in totum corpus: ergo opus fuit, vt cerebrum sibi attraheret aerem per dilatactionem propriam, & expelleret per expulsiõnem propriam.

10. argumen. si cerebrum pulsatur propter arterias, quare non pulsatur spinalis medulla?

11. Cerebri substantia distat aliquantum à dura meningi: ergo non potest moueri ab arterijs illius tunicæ, sed à propria virtute, sicut cor mouetur à propria virtute, licet inuoluatur pericardio.

12. Lien, cum spongiosum sit, non pulsatur, licet plenum sit magna copia arteriarum, nõ quibuscumque arterijs, sed arterijs magnis quod docet anatomici: ergo à fortiori, si arteriæ amplæ & magnæ non faciunt pulsare membrum blandum & spongiosum, multò minùs arteriæ paruulæ facient pulsare substantiam medullarem. Quòd verò lien non pulset, sensus demonstrat, nullus enim obseruauit lien pulsare, nisi aliquo tumore opprimatur, vel alio affectu.

13. Si cerebrum pulsatur, quia arteriæ pulsant: ergo & ventriculus, intestina, renes & reliquæ partes pulsabunt. Patet, quia vbi que pulsant arteriæ: ergo non est dicendũ, cerebrum pulsare ad pulsus arteriarum, sed propria virtute.

14. Ista virtus non est animalis, neque arbitraria: ergo naturalis & vegetatiua,

Prob. antecedens, quia si esset arbitraria, aut animalis, intenderetur, aut remitteretur motus ad diuersam apprehensionem & appetentiam, sicut contingit in respiratione: ergo non est virtus animalis.

His argumentis ab 8. vsque in 14. mouetur Andreas Laurentius ad opinandum moueri cerebrum à propria virtute vegetali, & non ab arterijs, licet fateatur se istã opinionem aliquando deseruisse.

Quid faciendum inter tam varias sententias? Mercatus putat esse motum animalẽ proprium. Veiga, esse motum arterialem. Andreas Lauren. neutrum istorum, sed esse naturalem & insitum. Nos tamen videamus quid sit magis consonũ philosophiæ principijs.

Et vt dicam quod sentio, falsa est opinio, quæ defendit motũ cerebri esse à virtute animali, quod omnibus argumentis, quæstionis præterita probauit.

Et ad nouum argument. respond. quòd non valet consequentia: Tribuit motum animalẽ: ergo cerebrum mouetur motu animali. Tribuit calorẽ: ergo habet calorẽ, non valet. Nam Sol tribuit calorẽ, licet illum non habeat, nisi eminẽter. Sic cerebrum quamuis tribuat motum reliquis partibus (vt putant medici) nõ debet moueri eadẽ specie motus, sed sufficit vt habeat virtutem ad motum producendũ. Similiter non valet: Est principiu lineæ: ergo est linea. Punctum enim est principiu lineæ, & non est linea, & sic de multis exemplis. Quare illa consequentia fallax est.

Est ergo controuersia inter alias duas opiniones, quæ illarum sit verior. Placet ergo nunc opinio Laurentij, quæ vnica cõclusione continetur, quæ talis est.

Motus cerebri fit à propria virtute naturali, & non ab arterijs. Hæc probatur suprapositis argumen. ab 8. vsque in 14. Et vltius probatur, nam euidenter conspiciamus cerebrum tardius moueri, quàm arterias. Ad eò vt si tangas pulsus in carpo manus, & alteram manum ad moueas capiti recenter natij; videbis proculdubio plures pulsationes fieri in arterijs brachij, quàm in cerebro: ergo signum est non moueri ab arterijs, siquidem non respondet motus motibus.

Secundò prob. conclusio, quia si religemus arterias, quæ per guttur ascendunt, quæ soporales nominantur, deberet auferri pulsus cerebri, aut notabiliter lædi: sed hoc nõ contingit, nam manet illæsus motus cerebri: ergo signum est non moueri ab arte-

rijs, sed propria virtute. Dicimus itaque, licet cerebrū simileret cordi, in hoc quod dilatarur, & comprimitur, differunt tamen. Nam cerebrum, quando dilatarur expellit: & ratio est, quia porosa est tota substantia medullaris; & sic cum dilatarur, cōstringuntur pori, & cauitates, & constrictis cauitatibus expellitur fumus & aer. At verò quando constringitur, aperiuntur cauitates, quibus apertis necessariò intrat aer, qui motus facillè apparebit in spongia rotunda, quam si volueris ad extra dilatare, clauduntur cauitates; si verò illam totam claudere in circulum, aperiuntur cauitates.

Tertiò, probari potest precedens conclusio omnibus argumentis, quibus probauimus virtutem dilatatiuam & compressiuam cordis esse vegetatiuam. Excepto illo argumento, quod probabat primitatē motus. Nam illud solum probat de motu cordis. Quò ob rē dicimus motū cerebri nō esse primū, sed secundariū. Dico secundariū, id est, qui sequatur ad motum cordis. Fuit enim necessarium, vt anima non inmediate moueret partes animales, sed mediatis pluribus partibus suo ordine concurrentibus. Et sic mouet brachium, medio corde, medio cerebro, & medio musculo ipsius brachij: procedit ergo motus brachij à corde, veluti à prima radice vitali, à cerebro tanquam à causa magis immediata vitali animali, à musculo tanquam ab immediato instrumētō directo ab omnibus illis superioribus causis. Itaque semper manet, motum cordis esse primū omnium. Conueniens tamen fuit, vt inter motum cordis, & motum animale sensitiuum medieret alter motus cerebri dilatatiuus & compressiuus, vt anima eodem modo communicaret suas virtutes, licet non eisdem instrumentis. Dilatarur enim & constringitur cerebrum, vt expellat proprios spiritus animales ad sensoria, vt rectè aduertit Gentilis. Igitur, quia cor non poterat facere illos spiritus animales, nec illos distribuere, prouidit natura, vt intercederet cerebrū, à quo hæc omnia bona præstantur. Dixi, non eisdem instrumentis, quia cerebrum sine fibris mouetur, sed opus est, vt argumenta dissoluamus, quæ incipiunt à secundo vsque in septimum, nam primum iam solutum est.

Ad secundum dico, quod non valet cōsequentia à statu præter naturam ad statū naturalem. Fallax a argumenti stat in hoc, quod procedit à non causa, vt causa. Ver-

rigo enim est quoddā symptoma in actiōne laesa sensus & motus deprauati, in qua in modum gyri agrotans sentit omnes res gyrare coram oculis, & sic cadit in terram. Quod symptoma sequitur ad deprauatam imaginationem, quæ imaginatur illos falsos gyros, vt colligitur ex Auicenna lib. 3. fen. prima, tractat. 5. cap. 1. Igitur dicimus, quod ille spiritus animalis in statu naturali mouetur ad sensoria à dilatate, & comprimente cerebro, vt spiritus vitales à dilatante & comprimente corde. In statu verò præter naturam mouetur à multis causis præternaturalibus, vt est videre in dicto cap. Auicenna.

Ad tertium respond. conced. similitudinem, & sic cerebrum maximè proportionatur in motu & sensu, hoc pacto. Tribuit enim partibus motum animale, & tamen ipsum non mouetur motu animali; similiter tribuit sensum, & tamen ipsum non sentit sensu illo perspicaci, sed aut nullo, aut multum obtuso; sufficitque, vt excrementa pellat, & alimenta trahat, naturaliter operando, vt ossa.

Ad quartum respond. quod tentes illæ tunicæ ita validæ sunt, vt in maximis commotionibus non rumpantur. Videmus enim in sternutamento (quod symptoma est in actione facultatis expultricis cerebri trahentis in cōsensum animale motiuam) nullo pacto rumpi illas tunicas, quauis magnus sit ille motus (diximus in libr. de morbo & symptomate, quod qualis in ventriculo est singultus, ita in thorace est ruffis, & in cerebro sternutatio) imò & in epilepsia, quæ tam violentos motus infert, nunquam tunicæ illæ dirumpi potuerunt: ergo multò minus rumpentur ab aere naturaliter inspirato.

Ad quintum respond. negando, quod non mouentur ventriculi posteriores, nā illud probari non potest. Tamen vt vis argumenti corruat, concedamus illis, quod non mouentur manifestè posteriores, & negamus consequentiam: Nō mouentur posteriores: ergo neque anteriores. Non valet, quia in anterioribus recipitur aer, & expurgatur spiritus, & sic magis manifestatur motus in his partibus, at verò in posterioribus purus est, & lucidus spiritus, neque tam conspicuo motu indiget.

Ad sextum negamus experientiam, & in hoc casu dicimus fuisse experimentum fallax. Nam è contrario accidit. Nō enim tam celeriter dilatarur & comprimitur cerebrum, sicut arteria in carpo manus.

Ad

Ad septimum respond. actiones istas aliquando fieri medijs fibris, aliquando nō. Est autem hic mirabilis ordo, vt aliquando id, quod supremū est, attingat infimū, vt sapā dixi. Ergo sicut potētia rectrices, quæ sunt in substantia cerebri, solo temperamento vtuntur (in qua re attingunt infimas potentias alteratiuas, quæ solo temperamento operantur) ita etiam & in tractione fibris caret, vt attingat cerebrum modum trahendi virtutum inferiorum.

Sed pulchrum dubium insurgit, & contra ea quæ supposuimus: nam si actio corporalis, quanto eleuatio, tantò pluribus fit instrumentis, quare cerebrum, cum nobilius sit corde, non vtitur fibris, sicut cor, & aliquo amplius?

Huic dubio videtur respondendum, axioma illud communiter receptum, intelligendum esse semper verum de esse totali, non tamen debere intelligi in rigore de quibuscumque actionibus partialibus, nec in quibuscumque instrumentis partialibus; sed adhuc ad perfectionem naturæ pertinere, vt easdem actiones, aliquando paucis medijs, aliquando multis medijs producat. Explico meum cōceptum hoc pacto, quòd quantò res corporalis est magis perfecta, tantò pluribus gaudet potentijs & organis (& hoc dico de esse totali) vt homo, equus, &c. At verò in actionibus, & in esse partiali, non semper tenet verum, quia contingit, vt natura possit aliquam actionem facere multis medijs, sicut facit pulsum, & potest facere eadem actionem minori numero instrumentorum, vt in cerebro: hoc tamen non tollit perfectionem totalem subiecti, sed adauget, quia magna perfectio est, vt in vno animali reperiantur tot tractiones differentes. Alia enim sunt membra, quæ simplici tractu mouent alimentum, qualia sunt ossa, quæ magnetem æmulantur; alia fibris vtuntur, vt carnes fibrosæ; alia fibris, & cum motu manifesto, vt cor & arteriæ. Restabat, vt cerebrum cum motu, & sine fibris attraheret. Quæ diuersitas partialis eleuat, & perficit naturam totalem totius subiecti, & ob id non fuit conueniens, vt cerebrum fibris attraheret. Relinquo plures alias rationes philosophicas, vt ad alia pro-

peremus. (.)

De Pulsibus.

CAPVT VII.

Vtrum ista potentia pulsifica sit vna, an duplex; altera quæ dilatet, altera quæ comprimat.

LIcèt multoties in superioris sermonis decursu dixerimus, compressionē, & dilatationem cordis fieri à facultatibus vegetatiuis attrahentibus & expellentibus; id tamē disputatione indiget.

Et quòd sit vna sola potentia, prob. primo, auctoritate Auicē lib. 1. fen. 1. doct. 6. c. 4. vbi expressè dicit, facultatē vitālē esse vnā & causatiuā motuum contrariorū. Hæc auctoritas tantam vim habet apud Autores antiquos, & modernos huius tēporis, vt censeant non esse duas virtutes in corde, sed vnācam.

Secundò, natura determinata est ad vnū, anima verò ad cōtraria: ergo quantò facultas magis à pura natura distat, tantò est aptior ad contraria. Sed facultas vitalis distat maximè à pura natura: ergo quātumvis sit vna potentia, poterit contrarios actus exercere: cum consuet, maioris perfectionis esse vnico principio perfectum finem consequi, quàm multiplicatione principiorum.

Tertiò argumen. quia cum ista potentia sit animalis, bene potest facere duos motus contrarios, sicut in brachio videmus, quòd eadem potentia constringit, & dilatat brachiū: ergo similiter vna & eadē poterit dilatare & constringere cor.

Tamen (vt consonè supradictis loquamur) vnā ponimus conclusionem, quæ talis est: Vna potentia dilatat, quæ est attrahitrix; altera comprimit, quæ est expultrix.

Hæc conclusio prob. argum. Gentilis, quod ipse appellat demonstrationem: Potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta: sed actus & obiecta istarū potentialiarum sunt essentialiter differentia: ergo. Prob. minor, attractio versatur circa alimentum iuuatiuum, expulsio circa exercementum nocitiuum: sed ista obiecta sunt specie distincta, & contraria: ergo & actus: ergo & potentia.

Ad hoc argumentū respondent quidā qui tenent contrariam opinionem, quòd ad hoc vt potentiæ differant per actus, debent esse actus adæquati: at verò attractio & pulsio sunt actus inadæquati, & sic possunt fieri ab vna & eadem potentia.

D Tamen

Tamen nos dicimus, vim argumēti ad huc vrgere. Nam iste actus dilatationis per se, & adæquatè ordinatur in vniōnem iuuatiui, quod iuuatiuum adæquat omnem illam potentiam, vt dilatatiuam, & adæquatè terminat illius actum: ergo in rigore nō est actus inadæquatus. Idem dicendum est de compressione & expulsionē nocitiui facta à facultate constringente.

Confir. quia nō solum obiectū & actus faciunt differre istas potentias, verū & modus operandi. Pater, quia attractio est motus alicuius ad se, id est, ad attrahens, expulsio est motus alicuius ad aliud: ergo in modo operandi diuersæ sunt istæ potentia. Itaque si ambæ actiones componunt pulsū adæquatè, id accidentaliter intelligendum est, pulsus enim est quoddam aggregatum accidentale ex duobus motibus adæquatis; & integris tendentibus in sua obiecta essentialiter diuersa. Quare si sunt actus inadæquati, id non per se, sed per accidens.

Tertiō prob. conclusio ex ipsis instrumentis. Instrumenta sunt diuersa: ergo & potentia. Sed sic est, quod fibra longitudinales deseruiunt dilatationi, latitudinales expulsionī: ergo sunt actiones distinctæ, quia instrumenta distincta.

Quartō prob. auctoritate Gal. secundo de prælagatione ex pulsibus, cap. 8. vbi agens de pulsu dicroto, inquit, fieri talē pulsū, decertantibus inter se facultatibus, altera quæ dilatat, altera quæ comprimit.

Quintō prob. quia hæc est differentia inter animam & eius potentias, quod anima semper est in actu, potentia verò aliquando sunt in actum reductæ, aliquando verò otiantur: ergo non fuit conueniens, vt vna potentia fuisset semper in actu secundo pulsandi; sed melius fuit, vt essent duæ potentia, altera quæ dilatat, dum quiescit facultas expulsiva, & e cōtra. Sic enim minùs defatigantur potentia, dum vna operatur, altera quiescente.

Huic argumento respondent prædicti moderni, tanquam enutriti solum futilibus questionarijs. Et dicunt duo. Primò, quod facultates semper sunt in actu secundo, & ponūt exemplū in calore ignis, qui ex se semper est in actu, si approximetur calefactibile. Similiter dicunt de facultate vegetatiua & pulsifica. Quæ, quamuis sit animalis in sua opinione, & vna, semper est in actu exercito.

Præterea dicunt secundo, quod quāuis istæ potētia pulsificæ essent duæ, vt nos as-

serimus, defatigarentur tamen non in se, sed per consumptionem spiritus vitalis, qui quotidie consumitur.

Tamen hic dicendi modus, ex superioribus, patet quā absurdus sit, diximus enim quod potētia vegetatiuæ eleuantur supra elementales. Et sic nō semper omnes sunt in actu secundo, sicut calor ignis. Nā hic est ordo creaturarum, vt viuentes præcellant elementares, & corpora, quæ tantū mista sunt. In hoc enim stat bonū vniuersi, vt dicebat Arist. in Metaphysica, bonū vniuersi est bonum ordinis. Imò superius probauimus agere vegetatiuas pro ratione indigentia. Hoc tamē in præsentia addimus, quod potētia vegetatiuæ, tanquam inferiores respectu sensitiuarum, hoc habet peculiare, vt vna, aut altera, semper sit in actu secundo; itaq; aut attractrix trahit, aut expultrix expellit; non ambæ semper simul, sed aliquando simul, aliquando vna solum operatur, & altera otatur. Potentia verò concoquens, quæ est magis imperfecta, alligatur continuæ actioni, sicut calor: quod de potentijs sensitiuis nunquam est verū dicere, cum per somnum omnes quiescāt ab actu secundo. Quam philosophiam cum isti non videant, putant magnum inconueniens, quod pulsifica, quæ dilatat, otietur; dum altera, quæ comprimit, laborat. Quod tantum abest, vt sit inconueniens, quinimo est mirabilis ordo diuinus, vt dicebat Paulus: Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.

Quod verò dicunt secundo, virtutes non defatigari nisi in instrumentis, rectè dicunt. Et ob id asserimus nos, oriri vnā aut alterā facultatem, vt reparetur quoad possit instrumentum, ipsum autem non solum est spiritus, vt ipsi dicunt, verū & fibra, quæ omnia in quietibus reparatur, & dum vna illarū otatur. De qua re postea agem.

Ad argumenta respond. Ad primum, quod ibi Auicē. loquutus est genericè: nam sic vna est ista potentia, at verò specificè diuersæ sunt.

Ad secūdū respon cōced. antecedēs, loquēdo de natura, quæ nō est, animata, quāuis acurè philosophātes inuenerunt naturā non esse determinatam ad vnū. Sed cōcedamus illis antecedēs. Ad minorē tamē respōdemus, illā distinguendo, sed facultas vitalis distat maximè à pura natura, ita vt sit animalis, negamus. Distat enim à pura natura, ita vt sit vitalis motiua: & sic neque potest vna specie facere duos motus contrarios, quia nō tantam perfectionem instrumenti consequuta est, & ob id fuerūt neces-

necessaria: duæ potētiae alligatæ duobus instrumentis.

Ad tertium iam responsum est, non esse animale. Addimus tamen in presenti auctoritatē Auicē. loco citato, qui dicit, quod ista virtus similatur animalibus in modo mouēdi: Quibus verbis duo significat: & quod nō sit animalis, quod iam demonstrauimus in præcedenti quæstione; & quod assimiletur illi in modo mouēdi: & relictis alijs rationibus dicit esse similes, quia sicut virtus animalis vna existēs, dilatat, & cōprimit brachiū; ita vitalis mouet cor & arterias, vna existēs genericè, vt declarauimus. Atque hæc breuiter de hac difficultate sint dicta.

Dubium.

Sed solēt dubitare aliqui circa prædicta, quia non videtur, quod dilatatiua sit tractrix vegetalis, nam trahit aerem, & sanguinem; aer autem videtur obiectum altioris tractiue, qualis residet in membris respirationis. Secundò, sunt duæ actiones diuersæ, aeris, scilicet, tractio, & sanguinis; quod videtur inconueniens.

Sed respōdeo; omnibus vegetabilibus, esse concedendam virtutem tractricē eius quo debent conseruari. Sed in plantis vno modo, in membris animalium alio modo, & in corde adhuc superiori ratione. Plantæ trahunt suū crassum alimentum, sed cum aeris transpiratione occulta seruentur; quis probabit, non allici aerem? animalium carnes alimenta trahunt, sed etiā aliuosum aliquid quo seruentur, & illorū partes tenues saltem qualitatiuè reficiant. Sed quando omnia ista gratis neget, tamē negari nō potest, cor & arterias aerē allicere, aut per se primò, vt sibi familiarē & necessarium, aut consecutiuè necessarium. Atq; si tam superius obiectum videtur aer, vt trahatur, considera etiam virtutem esse superiorē, & perfectiorem alijs sui generis. Operatur enim per motū locale manifestum: vt citò, & necessariò intrent trahibilia ad finem adimplendum: in hoc autem similatur motui respirationis.

Neque vllum est inconueniens, quod potentia dilatatiua sit vna, & actio eius sit vna: & tamen effectus & passiones sint plures; vna passio recepta in sanguine tracto, & alia in aere. Bene enim potest esse vna actio, & duplex passio. Nam & actus demonstratiuus, est vnus; & tamen est receptio in intellectu, & cum hoc est augmentum habitus: ita ex parte trahentis est vna actio, & ex parte trahibilium duplex passio.

De Pulsibus.

Sed antequam ab isto puncto discedamus, operapretium est animaduertere, quid Gentilis senserit; attentè enim legentibus illius opera, apparet difficultas, aut contradictio non leuis. Quia supra in probatione nostræ conclusionis, dicebamus ex Gentile, esse demonstrabilem diuersitatem inter tractricem & expultricem, ob rationem ibi tactam. Alia tamen ex parte probat dilatationem & compressionem cordis, & arteriarum fieri ab vna sola facultate, in ista sen. 2. cap. 2. de pulsu in vniuersali, dubio 4. circa finem his verbis: Duo motus cordis sūt ab vna, & eadē virtute; quod probatur, quoniam vna virtus per se intendit vnum finem; scilicet vitæ conseruationem: ideo est vna virtus à qua procedunt illi duo motus, scilicet diastoles, & systoles: & illi motus ambo proportionantur motui circulari, quamuis non sit perfectus motus circularis, &c.

Potest ergo aliquis nobis obijcere, quia probauimus supra positam conclusionem, argumento Gentilis, cum ipse contrariam teneat. Dico ergo, quod adduximus rationem illius, qua probat diuersitatem tractricis & expultricis membrorum, & adaptauimus nostræ conclusioni, quia dilatatiua cordis eundem actum & obiectum habet, ac attractrix membrorum. Et argumentum, quod probat in vegetatiuis, probat in pulsu. At opinio Gentilis (existimantis vnā tantum esse pulsicam facultatem) est falsa, & contra rationem philosophicam, & contra Galenum. Quod ostendo, respondendo ad suam satis debilem rationem, & ex prædictis.

Quia (vt probaui in Opusculo de potentijs) non specificantur potentia; & illarum actus ab obiecto, aut fine mediato & remoto, sed à proximo & immediato. Omnes nostræ potentia; & actiones tendunt ad summum bonum, tamen licet hunc finem habeant, non ob id sunt eiusdem speciei, quia specificantur per suos actus, & obiecta immediata & proxima. Et miror, quod subtilissimus Gētilis hanc faciat cōsequentiam: Dilatio & compressio cordis ordinantur ad conseruationem animalis: ergo cum habeant hunc vnum finem, procedent ab vna potentia. Dic tu: Omnes actus vitales, aut animales, aut vegetales, imò & intellectuales, ordinantur ad perfectionem & conseruationem hominis: ergo omnes fiunt ab vnica potentia. Vides nē quomodo aliquando bonum

Vel ad summum bonum.

nus dormitet Gentilis? Et quanta diligentia sint legendi Autores? Ergo ne in tantum errorem detentiamus, dicendum est, esse vnam virtutem ad dilatandum, & aliam ad comprimendum, suis actibus & obiectis proximis distinctas, conseruationem verò esse vniuersalissimum finem, & quasi transcendentalem.

Postquam ad declarandam questionem, Quid sit, adduximus pulsus definitionem, & eius occasione materialem & efficientem causam declarauimus; operæpretium est, vt antequam ad questionem, Propter quid, accedamus, aliquid dispuretur de partibus ipsius pulsus. Consurgit enim dubitatio.

CAPVT VIII.

Vtrum omnes partes pulsus sint actiones à facultate procedentes?

MVLtroties diximus in superioribus, pulsus esse aggregatum accidentale ex quatuor partibus, scilicet, ex dilatatione, & compressione, & ex quiete interna, & externa. Et hoc etiam docebat noster Auicenna in hoc cap. 1. de pulsibus, quod interpretabimur.

Dubium est ergo: vtrum omnes istæ quatuor partes sint actiones procedentes à dictis facultatibus. Et primò videamus quid dicendum sit de motibus. Secundò, quid de quietibus. Et licet videatur vana questio, cum iam probauerimus, ad vnumquemque motum vnam fuisse determinatam virtutem in corde, tamen adhuc aliqua sunt argumenta, quibus moti fuerunt aliqui ante Galeum, vt contrarium sentirent.

Et primò argument. Quando aliquod corpus graue dilatatur, ita vt ascendat sursum, videmus quòd propria grauitate descendit, & contrahitur, sine hoc quòd sit necessarium ponere facultatem viuentem, sed quòd & arteriæ sunt corpora graua: ergo possunt proprio pondere contrahere.

Secundò prob. quòd dilatatio non fiat à facultate, quia quando aliquod corpus durum & tensum comprimitur, redit statim ad pristinam distentionem, vt est vi

dere in virga dura non viridi, quæ si incuruetur, postea ipsa dilatatur impetu quodam sine noua facultate: ergo similiter cor & arteriæ, cum sint corpora fibrosa & dura, post compressionem tenduntur, & à seipsis dilatantur.

Confirm. ex Galeno. secundo de motu musculorum, vbi facit comparisonem inter motum thoracis, & pullum, & dicit esse similes motus. Sed sic est quòd thorax proprio pondere concidit, vt fiat exspiratio: ergo similiter in arterijs contingit.

Sed his non obstantibus, conclusio nobis constituitur certa. Tam dilatatio, quæ compressio fit à prædictis facultatibus vitalibus, & non à firmitudine, vel grauitate. Hanc conclusionem tenet expressè Galenus in lib. de vsu pulsuum, c. 5. & 7.

Et probatur in hunc modum: Si arteriæ dilatantur à propria firmitudine, & stabilitate, sequitur quòd in vno subiecto non possint esse maiores dilatationes. Hoc est contra experientiam: ergo probatur sequela: quia cum firmitudo arteriæ eadem sit, necessarium est, vt omnes dilatationes essent æqualis magnitudinis. Sed hoc est falsum, quia experimur, quòd calore adaucto fit magna dilatatio, & ad pensum caloris fit maior, & maior: ergo falsum est dicere, quòd dilatatio procedit à firmitudine ipsius arteriæ; nam hæc vnum & eundem terminum semper debet habere.

Ad hanc nostram probationem respondet aliqui, quòd motus localis dupliciter potest esse maior altero, vel quia transcendit ad vltiorem terminum ad quem, vel quia incipit à longiori termino à quo. Et sic quamuis iste motus localis dilatationis non transcendat terminum priorem ad quem, potest tamen incipere à longiori termino à quo, & sic vna dilatatio erit maior altera.

Tamen nos dicimus, quòd argumentum probat de termino ad quem. Nam in augmento caloris experimur vnam dilatationem esse maiorem altera, & hoc fieri non potest propter terminum à quo longiorem, sed quia extenditur arteria ad vltiorem terminum ad quem.

Simili ratione vsus est Galenus ad probandum contractionem fieri à facultate: nam non potest assignari ratio, cur vna sit maior altera. In pueris autem & senibus constat hoc aperte, nam in pueris maior est compressio, quia maior necessitas expellendi fulgines. At verò si comprimerentur arteriæ, propter solam grauitatem,

ex quocumque loco descenderent, semper peruenirent ad eundem terminum ad quem, respectu cuius debemus attendere maiorem, vel minorem compressionem.

Secundo prob. conclusio, quia si dilatio fit à firmitudine, & contractio à gravitate, non est cur per varietatem causarum varietur pulsus.

Tertio prob. (vt respondeamus tacite obiectioni) quia licet in rebus naturalibus, quando vnus motus est naturalis, oppositus est præter naturam; tamen in viuètibz perfectis possunt vni parti duo motus contrarij contingere, propter diuersitatem potentiarum & instrumentorum.

Quarto & vltimo prob. quia si vterque motus non fit à facultate, non potest fieri rhythmus. Est autem rhythmus proportio temporis dilatationis ad tempus contractionis, quæ proportio variatur variato vsu: experimur enim solo crescente calore celeriore fieri dilatationem, contractionem verò non ita celerem: ergo sequitur, facultates horum motuum autores esse.

Sed potest quis arguere in hunc modum: Demus, quod arteria fiat sicciore & firmitior, tunc proculdubio fiet celerior dilatatio, & variabitur rhythmus.

Propter hoc argumentum aliqui expli- cant istam doctrinam hoc pacto, supponendo (ex Gal. lib. An sanguis in arterijs continetur) quod arteriæ sunt cauæ, vt in se tanquam in quibusdam ductibus contineant naturaliter spiritum arterialē. Hic ergo ponunt terminos naturales motus, dicendo, quod causis existentibus naturalis dilatatur arteria ad certum illum terminum naturalē ad quem. Dilatatur, inquam, ab ipsa facultate, adiuuante membri natura. At verò quando causæ præter naturam concurrunt, v.g. vsus necessitas, tunc dilatatur arteria à facultate vsque ad vltiorem terminum, quamuis repugnet membri natura. Idem dicunt de contractione, fieri, scilicet, à facultate, adiuuante natura membri, & terminari ad terminum ad quem naturalem ipsi membro. Si verò moueatur arteria vltius, tunc talis terminus adquiritur facultate mouente, quamuis arteria repugnet.

Ponunt itaq; duos terminos ad quem. Vnum, qui est naturalis ipsi cordi & arterijs, qui consequitur simul à facultate & grauitate, & duritie membri; alterum, qui sola facultate consequitur, quamuis sit præter naturam ipsi membro, in quantum graui & duro.

De Pulsibus.

Sed iste modus dicendi improbabilis est, quia sursum & deorsum dicuntur partes respectu vniuersi: ergo cum videamus arterias moueri ad latera sursum & deorsum, respectu vniuersi (quod contingit mutata solum positione ipsius subiecti) proculdubio non est dicendum moueri sursum & deorsum, tanquam ad terminos sibi naturales.

Vt tamē soluamus argumēta, notandū est, quod quando aliquod corpus flectitur & incuruatur, & postea redit ad antiquam directionē, vt videmus in arcu; debemus intelligere, quod ille impetus quo redit, nō est cōmunicatus à cōprimēte. Quod prob. quia ille motus requirit causam positiuā, at verò cōprimens cessat ab actione cōprimendi, quæ priuatio quædā est. Et sic possumus dicere, quod ille reditus debetur motui cōmunicato à quibusdā partibus in alias, resistendo comprimenti, ita vt tota illa actiuitas positiuā reluceat in absentia comprimentis.

Ex hac doctrina patet, quā futiliter philosophantur, qui tales terminos machinantur in motu arteriali: nā si cor & arteriæ habent aliquē terminū certū suæ firmitudinis, ad quem redeunt, hoc non est nisi ex solo impetu quem recuperant partes, propter suam resistantiam effectiuam. Sed hoc est falsissimum: ergo dicendum est, à sola facultate moueri. Probi ista minor, quia licet illa doctrina vera sit in virga dura aut in arcu, est tamen falsa in motu cordis & arteriarum: nam tam cōpressio, quam dilatatio sūt à principio interno viuēti: ergo implicat, quod aliquis terminus sit violētus, & quod repugnet arteria taliter, vt postea redeat à proprio principio grauitatis mota. Igitur omnis terminus motus arteriarum adquiritur ab ipsis, tanquam motus à principio efficienti interno. Et sic ad nulum terminum est repugnantia, neque violentia.

Ex his manet apertum, quid respondendum sit primo & secundo argumento. Cōfirmatio verò petit illam difficultatem de motu thoracis in compressione, nū fiat à propria grauitate thoracis. In quare aliqui etiā putant moueri thoracē à propria grauitate. Et fundant suā opinionem in dicto Gal. loco citato, vbi insinuat fieri illū motum nulla facultate agente, imò appellat motum similem decidentia. Ponit enim differentiam Gal. inter reclinare & decidere, vt est videre loco citato, & in lib. de difficultate respirationis.

Sed ista opinio falsa est. Quod patet argumentis supra positis: nam contractio thoracis actio quaedam est positiva animalis: ergo non fit à sola cessatione actionis facultatis, quia nullum positivum fit per se à privatio. Neque dicendum est, quod motus à gravitate positiva, quia talis motus semper deberet esse deorsum, ut per se patet. Quare dicendum est, facultatem medijs musculis thoracem comprimere, quod Gal. mirabiliter docuit in illo paruo libr. de causis respirationis prope mediū, ubi postquam dixerat, quatuor esse in respiratione consideranda (Nam aut inspiratio est violenta, aut non violenta: & similiter expiratio potest esse violenta, & non violenta) inquit, quod inspiratio non violenta fit medio septo transverso: violenta verò fit medijs musculis humeralibus; & internis existentibus inter medias costas. Eodem pacto expiratio non violenta fit à musculis superioris ventris, violenta verò fit à musculis externis costarum mediarum. Hæc Gal. Quo in libro docet instrumenta particularia esse destinata vni cuique motui thoracis. Quod per libros de usu partium, & de administratione anat. demonstratione confirmat.

Ad secundam partem questionis accedendo, maiorem difficultatem videtur obtinere, vtrum quietes (siquidem à nostro Avicenna in ista sen appellatur partes pulsus) sint procedentes à facultate vitali per aliquam actionem eius positivam. Et videtur quod non; quia quies est privatio motus: ergo non potest procedere per se ab aliqua causa positiva: ergo non fit à facultate.

Sed contra istum modum dicendi est conclusio desumpta ex Gal. in lib. de motu musculorum primo, & in lib. de tremore & palpitatione, in quibus locis docet, quod quiescere est agere: ergo similiter dicendum de quietibus pulsus. Probat autem Gal. suam sententiam, differentia adducta inter mouere & agere. Dicit enim, quod aliud est agere, aliud mouere: nam quis, quæ in aere stat non mutans locum, equidem agit, non tamen mouetur. Idem contingit, quando habemus brachiū distentum & rigidum sine loci mutatione, nam tunc operatur facultas vtriusque musculi distentis, quæuis non moueat. Itaque ex doctrina Gal. valet consequentia: Mouet, ergo agit, non tamen è contra: Agit, ergo mouet. Idem probat Gal. auctoritate Hippoc. in libro de vulneribus capitis, ubi inquit Hippoc. malum esse in vulneribus (presertim

crurium) stare, sedere, ambulare, bonum verò esse quiescere: si ergo quietes, quæ cōsequuntur ad motum animale, sunt actiones facultatis animalis, quorum vitales non erunt actiones facultatis vitalis?

Secundò prob. conclusio: Tempus, quod consumitur in his quietibus, non est semper simile, sed pro ratione indigentiae ad quam ordinantur, aliquando est breue, aliquando longum: ergo signum est, quod fiunt propter eundem finem, propter quæ fit motus: ergo fiunt ab eadem facultate operante propter talem finem.

Sed notandū, quod ista quies pulsus cōsideratur dupliciter: vno modo prout privatio quaedam est præcedentis motus. Alio modo sumitur positivè, prout idem est quod esse, aut detineri in loco, & in hoc ultimo sensu, quantumuis probaueris esse cessationem motus, habet tamen coniunctam positivam actionem facultatis vitalis. Quod ut demonstrares, recordare quod detineri in loco, nil est aliud, quam permanere in vbi; & hoc est positivum: ergo fit ab aliquo principio, nam entitas finalizat, & prob. nam vbi est prædicamentum reale: ergo eius possessio est quid positivum: ergo productum ab aliquo principio, non à gravitate arteriae: ergo à principio vitali. Secundò probabis efficaciter quietes fieri à facultate, si inspicias arg. questionis primæ, quando probavi fieri à facultate dilatatione, & compressionem, & non à gravitate.

Sed ut hæc doctrina magis eluceat, vrget argumentū tale: Actio non potest esse sine mutatione, sed quando quiescit arteria, ibi nulla est mutatio: ergo neque actio. manifestat ex Arist. li. 3. phys. c. 3. ubi docet actionem & mutationem identificari secundum rem. Minor prob. quia quando arteria detinetur in quiete, eodem modo se habet ac antea: ergo non mutatur.

Ad hoc argumentū aliqui variè respondent. Nos tamē dicamus, quod magis consonū videtur philosophiæ: negamus itaque illam maiorem, quod non reperitur actio sine mutatione, & quod actio sit mutatio: hæc enim est propositio in rigore falsa. Prob. quia cōservatio est actio, & tamē multoties fit sine mutatione subiecti, ut videmus in aere illuminato, cōservatur enim lumē per continuam actionem luminosi, & tamen nulla est in aere mutatio. Patet, quia aer non se habet aliter quam prius in alio tempore illuminationis, neque aliter quam in primo instanti illuminationis: ergo non omnis actio est mutatio: eodem

codem pacto nō omnis passio est mutatio, quia iste effectus illuminationis in aere quaedam passio est ipsius aeris dependens in quantum passio ab ipso passo, non quidem passio noua, sed continuatio prioris passionis. Ad hoc autem, vt aliquid sit sine alio, sufficit, vt habeant distinctas formalitates. Nunc in forma ad argumentum respondemus, dicēdo, quōd in quietibus cordis & arteriarum (propriè loquendo) est actio, quæ est conseruatio à facultate vitali, nam cum esse ibi tanquam in loco sit quidā effectus realis dependēs à facultate in esse & in conseruari, necessarium est, vt per eandem actionem, per quam producitur vbi arteriarum, per eādem actionem continetur illa vbicatio in tempore.

Ad argumenta contraria facile respondetur, nam iam probauimus cum Galeno, quōd quies non semper sumitur pro priuatione actionis, sed pro quodam agere rationaliter, quietando (vt sic dicam) & essendo in loco, & hoc posituum quoddam est, & ob id dixit Arist. naturā esse principium motus & quietis, vbi intelligimus, quōd natura est principium posituum, causatiuum effectuum positiuorum: aliqui verō non possunt credere, quōd corpora naturalia, quando quiescunt, agūt aliquid, quia, scilicet, ibi nullum est passum. Sed iam ad hoc responsum est. Dicimus enim, nullum esse inconueniens. Nā eadem facultas motiua, quæ mouebat lapidem in cētrum, eadem conseruat illum terminum in quiete, per actionem quietantem. Idem prorsus dicendum est de corde, & arterijs. Igitur idē est subiectum motus, & termini; in eodem enim recipiuntur.

CAPVT IX.

An Auicenna rectè dixerit, pulsum ex quietibus componi.

Dicit Auicenna. in hoc capite, pulsum esse compositum ex duobus motibus, & ex duabus quietibus, quam sententiā transtulit Auicenna. ex multis Galeni locis, præcipuè ex 4. de Differen. puls. cap. 5.

Pro parte verō negatiua argumentatur auctoritate Galeni lib. 1. de Dig. puls. cap. 20. & lib. 4. de Diff. puls. agens de diffinitione Zenonis, & lib. 1. de Difficult. respir. cap. 2.

Sed expressè loco citato de dignoscendis pulsibus hæc verba proponit: Quæ de

pulsus partibus principibus dicenda erant, penè iam percurrimus. Nam duæ, quæ reliquæ sunt per accidens potius, non propriè nec per se partes pulsus sunt, arteria, externa, & interna quies.

Ergo ex Galen. manifestè colligitur quietes esse partes ex accidenti, ob eam rationem, quam adhibet Auicenna. quia natura cum non possit continuare duos motus contrarios, admittit illas quietes.

Secundò argumentatur: Si quietes sunt partes essentielles pulsus; sequitur, quōd nullus pulsus possit existere sine illis, sed in pulsu dicoto, vt inferius videbimus, non reperitur quies: ergo non est pars essentialis & per se ipsa quies.

Sed pro huius dubitationis claritate aduertendum est. Primò, quōd Galen. egit de dilatatione & compressione, tanquam de partibus principalioribus & essentialibus pulsus, ad eò vt si inueniatur aliquis pulsus, qui habeat contractionem magnam, non appelletur magnus, nisi simul etiam habeat magnam dilatationem: est enim pulcher modus philosophandi Galeni in lib. 3. de Caus. pulsuum, cap. de Pulsu ex somno, vbi non audet appellare pulsum magnū quando sola cōtractio est magna. Quam doctrinam (meo iudicio) potuit sumere ex Arist. 5. Physi. vbi ponit Philosophus differentiam quandam, vt possimus facere bonas denominationes: accidens enim potest esse duplex, nam vel ita conuenit vni parti, vt non possit conuenire alteri, vt simitas est accidēs solius nasi, cæcitas solius oculi, &c. In his itaque accidentibus denominatio succedit toto ratione partis, & sic appellamus hominem cæcum, & simum: at verò quando accidens conuenit omnibus partibus, non potest denominare totum, nisi omnes partes afficiat, vt homo, licet habeat digitum sanum, non ob id appellatur sanus, nisi omnes partes sanæ sint, quia sanitas omnibus partibus conuenit: ergo cum Galen. vidisset istam doctrinam, noluit appellare pulsum magnum, illum qui in sola cōtractione habet magnitudinem, nam magnitudo accidēs est, quod in vtraque parte pulsus potest reperiri; & sic nisi dilatio & compressio fuerint magnæ, nō potest appellari pulsus absolutè magnus. Hoc dixi, vt videatis quomodo Galen. præcipuas partes pulsus considerauit.

Secundò est notandum, quōd hîc non loquimur de quiete, vt dicit priuationem, nam in hoc sensu non potest esse pars alicuius compositi (licet sit principium generatio-

rationis illius), sed loquimur de quiete, prout dicit arteriam esse in loco, & ibi detineri.

Tertio est notandum, quod tunc dicimus quietes esse per accidens, quando tantum sunt ad discontinuandos motus contrarios; tunc vero dicimus esse per se, quando intenduntur à natura, non solum propter diſtam causam, sed propter aliquem finem determinatum.

His suppositis sit conclusio. Dux quietes non sunt ex accidenti, sed partes per se & essentielles pulsus.

Probatum primò, ex præcedenti questione, nam quietes fiunt à facultate operante propter eundem finem: ergo non propter discontinuandos motus contrarios; ergo sunt partes essentielles. Probatum, quoad primam partem, ex præcedenti discursu: quoad secundam, est communis omnium medicorum sententia, quod sicut dilatatio est propter refrigerium caloris natiui, ita & externa quies: & sicut cõpressio est propter expellendas fuligines, ita & interna quies.

Secundò probatur conclusio: Quoniam si quietes solum essent ad discontinuandos motus contrarios, proculdubio semper essent modi eiusdem, neque in vno tempore maiores, in alio vero minores: sed constat variari quietes secundum tempus pro finis necessitate; ita ut quanto maior necessitas est refrigerij, tanto duret magis arteria in quiete externa; & quãto est maior necessitas expellendi fuligines, tanto duret magis arteria in quiete interna: ergo dicendum est istam varietatẽ procedere per se à facultate agente propter finem per se.

Tertio probatur conclusio, quia plurima signa sumuntur ad cognoscendas affectiones cordis & arteriarum, ex differentijs sumptis à quiete, ut ex crebritate, & raritate: ergo quietes non sunt accidentales partes pulsus. Reliquum est, ut contrarias obiectiones dissoluamus.

Ad primam respondetur, quod quando Galen. dixit, Partes esse per accidens, non intellexit per accidens, ut distinguitur contra per se, sed ut distinguitur contra per se primò. Quod voluit significare Gentilis in hoc loco, dicens, intendi quietes ex necessitate finis, licet non intendantur de intentione prima naturæ, sed de intentione secunda. Et hoc pacto explicandus est noster Auicen. in præſenti. Melius dices, quod dixit, per accidens, consideras solum motus contrarios: at si inspiceret pulsum, ut pul-

sus est, tantum abest, quod natura non intendat quietes; quinimò videtur, quod quietes per se primò intendantur; motus vero ut medium, nam in quiete fruitur natura suo fine, quem per motum intendebat.

Ad secundum argumentum dissolendum, est necessarium disputare illam physicam questionem, utrum duo motus contrarij possint continuari sine quiete. Quæ disputatio necessaria est ad intelligendam naturam pulsus dicenti. Quam licet expositores Auicen. tractent in hoc i. capit. Nos tamẽ eã in suo proprio loco examinabimus, agendo de crebritate & raritate.

Nunc ad argumentum dico, sufficere, quod arteria sit in loco, modò sit per instant, modo temporaliter, nil interest: hoc enim consequitur in omni pulsu, & hoc sufficit ad hoc, ut quies intendatur per actionem naturæ. Si verò interrogas, duo, primum, quare non ponitur quies in diffinitione pulsus?

Secundò, cum dixerimus multoties pulsum esse motum, & tendentiam quandam, quare nunc interferimus quietes, tanquam partes essentielles, videtur enim implicatio, quod sit tendentia, & quod habeat quietes?

Respondetur ad primum, quod sub illa particula (ex diastole, & systole compositus) intellexit Auicen. quietes, tanquam contiguantes motus, quamuis reuera intendantur à natura tales quietes.

Ad secundum iam multoties diximus, pulsum in suo proprio significato, ut pulsus animalis est, dicere aggregatum ex quatuor dictis partibus: si verò aliquando diximus esse tendentiam, id sunt, quia præcipua pars illius in motu consistit, aut quia totum illud aggregatum simul cum quietibus consideramus esse quandam tendentiam, & actionem terminandam in perfectione animalis. Sed iam satis de ista difficultate disseruimus.

CAPVT X.

Supposito, quod quietes pulsus sunt actiones vitales, quaritur, Utrum fiant à particularibus facultatibus diuersis, sicut & motus?

Hercules Saxonius reijcitur.

Sed dubitabis, Utrum sicut constituimus cum Galeno, quandam facultatem, ad dila-

dilatandum, & alteram ad comprimendū, ita debeamus ponere aliam ad quietem externam, & aliam ad internam: & ita erūt quatuor facultates ad pulsum efficiendum. Hercules Saxonius ita certè opinatus est, sed non probat suam sententiam. Poterat tamen adducere omnes nostras rationes, quas in Opusculo de Facult. in specie proposuimus ad probandum esse potentiā distinctā, ad retinendum, contra illos qui illam cum trahente confundunt: sed iste Autor nil horum olsecit.

Ad nos autem pertinet explicare, Quare constituimus potentiam retentricem ad continendum alimentum in suo debito loco, partibus applicatum; & non asserimus similiter, esse potentias determinatas, ad quietes cordis, & arteriarum efficiendas? Primò, quia cum dilatata arteria, spiritus vitales applicentur partibus, vt alimenta attracta ad bonum partium, necessarium videtur, vt aliqua potentia totum illud detineat, & arteriam, & sanguinem arterialem; sed dilatatiua id non valet efficere, quia est per se loco motiua; & si relinquatur, nūquam cessaret à motu, ignorat enim arterias quietare: ergo aliæ potentiæ ponendæ sunt, ad faciendas quietes.

Secundò, quia cum teneamus cum S. Thoma & Auicena virtutes pulificas esse naturales; consonum est, vt de illis philosophemur sicut de alijs naturalibus: vt igitur ponimus potentiam retinentem quare non erit ponenda facultas quietas arterias? Contrarium verò esset dicendum, si istæ facultates essent animales (vt multi opinantur) nam sicut non dicimus esse peculiarem virtutem ad continendum brachiū in statu tonico, sed per eandem virtutem motiuam animalem, quæ mouebat, detinetur: ita dicere debent qui pulsum à sensituiua, vt sensituiua est, procedere contendunt, quietes non fieri à diuersa facultate, sed ab eadem quæ fecit motum.

Sed nos qui contrarium defendimus, debemus explicare, Quare in naturalibus signamus facultatem retentricem, & in vitalibus pulificis nequaquam.

Dico, quòd quando aliquid ex necessitate naturæ, ad bonum illius consequitur, non est necessarium ponere facultatem peculiarem ad talem effectum, quia iam natura inuenit modum quo talis effectus resultaret, non enim ad leuitatem producendam, ponimus aliam potentiam præter calefactiuam, ob nil aliud, nisi quia naturaliter consequitur leuitas ad calorem: cum

igitur inter istos motus pulsus intercedere debeat quies (quia contrarij sunt) nec eorum mobile impulsū, aut agitarum ad vnum terminum possit redire, aut reflecti sine aliqua quiete; hinc est, vt non sit necessaria noua potentia ad quietes. Attendè (obsecro) quid dicam: considera quòd arteriæ & cor à duabus facultatibus contrarijs agitantur (vt supra probatum est) debet ergo vna vincere aliā, vt incipiat motum: toto ergo illo tempore quo durat sensibilibus æqualitas ex parte vtriusque, debet necessariò dari quies: & ob id non requiritur noua facultas, vnum enim contrarium, antequam vincat aliud, debet ad æqualitatem vtrius cum altero conuenire, & facta ista æqualitate, necessariò adest quies actio num, vsque dum maior ex vna parte assurgat virtus: hoc igitur contingit in motu cordis, siquidem componitur ex tractu & pulsu, mediantibus quæribus Ex quibus sequitur, non esse necessariam facultatem ad quietes faciendas, distinctam ab illa, quæ motum efficit: siquidem sufficit, quòd virtus compressiua à suo fine peculiari excitata (expellendarum, scilicet, fuliginum) insurgat ad rapiendam arteriam contrarium (vt sic dicam) virtutis dilatiuæ; in qua pugna debet necessariò accidere æqualitas & quies, vsque dum victoria appareat, quæ philosophandi ratio probat efficaciter in præsentī, vbi agimus non de causis violentis, sed de causis naturalibus pulsus: quid verò in pulsu dicto dicendum sit, postea videndum: nunc rationes dubitandi soluendæ sunt.

Ad primam (subtilem certè) respondeo; magnam esse differentiam inter merè vegetales potentias, & pulificas, nam præterquam quòd istæ sunt superioris perfectionis & eleuationis (vt supra probatum est) etiam modus operandi est dissimilis, quia & finis est altior, nam facultas nutritiua desiderat alimentum ad hærens, & diu quietum, vt illud possit conuertere: vnde indigni facultate retinentes; (non enim alium finem habet, nisi transmutare sibi appositum) quæ si non quietaret alimentum, sine dubio periret viuens, defectu nutritionis.

At in pulsu diuerso modo contingit: nam finis naturæ est conseruare dispositionem vitalem; hæc autè duplici medio seruetur (non vno) tractione aeris, & pulsione fumorum; quæ duo cum velociter debeant fieri, ne animal incendatur, aut suffocetur, fuit necessarius duplex motus localis, dilatiuus,

tatius, & compressius, & ex consequenti, mediæ quietes. Itaque non est idē prorsus obiectum facultatis retentricis, & quietantis arterias: nam quanto magis retērix retinet, melius finis conuersionis alimenti consequitur. At si facultas quietans arterias perseueraret in aliqua quiete, frustraretur finis, nam aut suffocaretur animal, aut ignesceret; ita vt ad nutritionem oporteat detineri alimentum: tamen ad attemperationem oportet vnum post alterum motum subsequi, breui quiete interueniente, vt fruatur natura bono temperationis.

Nunc ad formam argumenti, aduerte quid dicam. Duo reperies in pulsu, motū, scilicet, & quietes arteriarum & cordis, & præter hoc inuenies secundò illud, quod per ista duo resultat in viuētibz partibus. Ad hoc secundum deuenio; applicatur partibus sanguis arterialis, in quo aer, & selectæ portiones sanguinis, tanquam ex quodam riulo, qui fluit & refluit, per suam virtutem tractricem sumunt quod possunt: cor & arteriæ nullam aliam curam habent, nisi tam viuificam substantiam ad limina omnium partium proponere; ipsæ sibi consulant partes, fruantur, & adquirent quod potuerint; & vtantur suis facultatibus: nam cor & arteriæ statim discedent ab incepto motu, vt nouum conducant: ita vt arteriæ & cor non habeant promunere detinere in partibus illud, quod distribuunt, nisi solum dum durant quietes necessaria pro munere vniuersali.

Aliud verò, quod continetur in argumento, falsum est: nam potentia dilatatiua non semper dilataret, habet quippe suum præfixum terminum motus, quo transacto redit ad compressionem mobile ab altera facultate motum: imò existimo, quòd licet nullus fuisset venturus motus contrarius, detineretur arteria (idem dico de corde) quia habet determinatū vbi, in quo sistat; & determinatum spatium, quod pertranscat: & determinatam virtutē ad hæc tantummodo: ergo non semper esset in motu, sed quiesceret necessariò in suo termino.

Ad secundam obiectionem dicimus, quòd licet facultas pulsifica sit naturalis vegetalis, est tamen ita eleuata, vt operetur quasi animalis; & ita non indiget alio principio, quod detineat arterias; sed ipsa quæ mouet dilando, tenet arteriam in illo vbi, ad quod peruenit, vsque dum vincatur ab altera quæ comprimitur. Imò ad

hanc quietem temporalem efficiendam, non erat necessarium eleuationē ponere facultatis pulsificæ; nam contraoperantia inter duos motores contrarios, est causa alicuius quietis ante conspicuam victoriam vnius, quod est commune omnibus motoribus, aut naturalibus, aut animalibus: & ita superfluum est ponere nouas facultates. Herctulis ergo opinio deserenda est.

CAPVT XI.

De causa finali pulsus.

EGimus de causa formali, & materiali, quæ erant intrinsecæ, & de causa efficiēti, quæ est extrinsecæ: superest, vt disputemus de altera causa extrinsecæ, quæ finalis est, quibus absoluetur tota quæstio. Propter quid, & remanebit perspicua definitio pulsus. Qui attentè has nostras legerit lucubrationes, videbit apertè nullā esse in illis contradictionem, sed aliquando rigore physico ductos vno modo loqui, aliquādo verò medico more, minùs strictè disputare. Hoc dixerim propter presentē difficultatem, quam supra ex mente D. Tho. contra Suarez tetigimus: modò verò discutere oportet, quid considerent medici circa causam finalem pulsus.

Diximus statim in principio huius tractatus, pulsum habere duos fines: alterum primarium, qui est vbiatio cordis & arteriarum secundum partes: alterum secundarium, qui est temperatio caloris, & generatio spiritus. Sed illud intelligimus, non vt pulsus est, sed vt quidam motus localis, in quo conuenit cum omnibus motibus localibus terminabilibus ad locum. At postea rem iam penetrantes, & metaphysicè loquentes, dicebamus finem primarium pulsus, esse reliquos motus animales, & tunc considerabamus pulsum, non vt motum localem absolutè, sed vt primum motum vitalem. De qua re abunde disputatum est. Nunc verò agere intendimus de causa finali secundaria, quam medici contemplantur, & claritatis gratia priùs agemus de causa finali dilatationis, & constrictionis.

(?)

De causa finali dilatationis & contractionis.

CAPVT XII.

Utrum pulsus ordinetur ad conseruandum calorem mediante aere frigido attracto, & expulsis fuliginibus.

PRO parte negatiua est argumētum. Conseruatio fit similibus in gradu & qualitate: sed aer, qui attrahitur per dilatationē, non est similis in gradu & qualitate, cum frigidus sit: ergo potius corrumpet calorem cordis: ergo neutiquam conseruabit. Maior, & min. sunt notissimæ. Consequēte infertur, quia conseruatio contrarius motus est corruptioni.

Ad hoc respondent aliqui nostri temporis, calorem naturalem temperari nō tamē corrumpi: sed contra istos est euidentis consequētia. Tēperatur; ergo remittitur: remittitur, ergo qualitatiuē corrumpitur, nil enim est aliud temperatio (formaliter loquēdo) quā per contrarium remissio: ergo dilatatio non attrahit aerem, vt conseruet calorem, sed vt remittat, & aliquem gradum tollat: sed hæc nullo pacto potest dici conseruatio, vt patet ex natura conseruationis: ergo non attrahitur aer, vt cōseruetur calor naturalis.

Secundō argum. si aer trahitur propter cordis refrigerium; sequitur, quod qui laborat in temperie frigida cordis, non indiget pulsū. Probat. Non indiget refrigerio: ergo neque pulsū. Patet, quia potius indiget calefaciente, vt ad suam naturam reuertatur, & nullo pacto indiget refrigerante, à quo tādē in mortalem frigiditatem deducetur: ergo pulsus non habet pro fine conseruationem cordis, mediante refrigerio.

Tertiō argum. respiratio est propter eodem fines propter quos & pulsus; ergo respiratio tollit necessitatem pulsus.

Quartō argum. constrictio non est propter expellendas fuligines; ergo alium finem habet. Probat. anteced. quia fuligines ventilatione auferuntur, sed ventilatio exerceatur sola dilatatione, & aeris impetu: ergo non est necessaria constrictio propter dictum finem.

Pro claritate huius quæstionis primò est notandum, aliquos opinari non remitti calorem ab aere intrante; quia cum videant conseruari, nunquam possunt intelligere quo modo remittatur. Quæ opinio falsa est, vt probat suprā dictum argumentum; nam est impossibile, quod approximatum contrarium non remittat passum. Nec sufficit dicas, quod aer accedit remissus à partibus pectoris alteratus, nam quomodo cumque accedat, non accedit ita calidus sicut cor, & necessariò remissum remittit intensum.

Secundò notandum est, alios esse, qui dicunt in corde esse quendam feruorem, qui si non compescatur, in magnum accresceret incendium: compescitur autem per aeris afflatum, non aliter ac feruens aqua detumescit si aerem insufflemus: quod autem feruor magnus sit in corde, colligunt ex Gale. 2. de Vsu part. & ex Aristot. lib. de Morte & vita, vbi ait in corde esse animā ignitam, igitur vt iste feruor non ascendat ad maiorem intentionem, dispensauit natura aeris refrigerationē qua deserueat. Itaque dicunt isti, quod nil auferitur de calore cordis, sed compescitur feruor ille: nam si remitteretur calor cordis, proculdubio laboraret intēperie frigida morbosa, quod est falsum.

Tamen ista opinio in idem incidit inconueniens; nam aer qui intrat, est sufficēter approximatus, non solum vt tollat feruorem verum, vt remittat calorem; ergo remittit.

Sed contra istos opinantes, & pro veritate huius quæstionis sit conclusio: Dilatatio ordinatur in cordis refrigerium. Probat. Ordinatur in approximationem aeris ad cor: ergo in refrigerium. Patet, nam impossibile est, quod agens positus præuijs dispositionibus non agat in passum susceptiuum, sed aer potest remittere calorem cordis, & est approximatus: ergo remittit, ergo dilatatio, quæ est aeris tractiua, ordinatur in refrigerium. Tunc sic: sed istud tale refrigerium est simpliciter necessarium ad vitam salubriter degēdam, imò & ad ipsam vitam: ergo ad illud tāquam ad finem dilatatio tendit.

Secundò probatur conclusio, quia calor noster conuenit in multis conditionibus, imò forsan in omnibus, cum igne qui depascitur combustibilia (quamuis Galen. in lib. de Marasmo contrarium videatur sentire, sed nunc de hoc non disputamus. Satis sit conuenire calorem nostrum cum igne

rationis illius), sed loquimur de quiete, prout dicit arteriam esse in loco, & ibi detineri.

Tertio est notandum, quod tunc dicimus quietes esse per accidens, quando tantum sunt ad discontinuandos motus contrarios; tunc vero dicimus esse per se, quando intenduntur à natura, non solum propter diſtam causam, sed propter aliquem finem determinatum.

His suppositis sit conclusio. Dux quietes non sunt ex accidenti, sed partes per se & essentielles pulsus.

Probatum primò, ex præcedenti questione, nam quietes fiunt à facultate operante propter eundem finem: ergo non propter discontinuandos motus contrarios; ergo sunt partes essentielles. Probatum, quoad primam partem, ex præcedenti discursu: quoad secundam, est communis omnium medicorum sententia, quod sicut dilatatio est propter refrigerium caloris natiui, ita & externa quies: & sicut cõpressio est propter expellendas fuligines, ita & interna quies.

Secundò probatur conclusio: Quoniam si quietes solum essent ad discontinuandos motus contrarios, proculdubio semper essent modi eiusdem, neque in vno tempore maiores, in alio vero minores: sed constat variari quietes secundum tempus pro finis necessitate; ita ut quanto maior necessitas est refrigerij, tanto duret magis arteria in quiete externa; & quãto est maior necessitas expellendi fuligines, tanto duret magis arteria in quiete interna: ergo dicendum est istam varietatẽ procedere per se à facultate agente propter finem per se.

Tertio probatur conclusio, quia plurima signa sumuntur ad cognoscendas affectiones cordis & arteriarum, ex differentijs sumptis à quiete, ut ex crebritate, & raritate: ergo quietes non sunt accidentales partes pulsus. Reliquum est, ut contrarias obiectiones dissoluamus.

Ad primam respondetur, quod quando Galen. dixit, Partes esse per accidens, non intellexit per accidens, ut distinguitur contra per se, sed ut distinguitur contra per se primò. Quod voluit significare Gentilis in hoc loco, dicens, intendi quietes ex necessitate finis, licet non intendatur de intentione prima naturæ, sed de intentione secunda. Et hoc pacto explicandus est noster Auicen. in præſenti. Melius dices, quod dixit, per accidens, consideras solum motus contrarios: at si inspiceret pulsum, ut pul-

sus est, tantum abest, quod natura non intendat quietes; quinimò videtur, quod quietes per se primò intendantur; motus vero ut medium, nam in quiete fruitur natura suo fine, quem per motum intendebat.

Ad secundum argumentum dissolucendum, est necessarium disputare illam physicam questionem, utrum duo motus contrarij possint continuari sine quiete. Quæ disputatio necessaria est ad intelligendam naturam pulsus dicenti. Quam licet expositores Auicen. tractent in hoc i. capit. Nos tamẽ eã in suo proprio loco examinabimus, agendo de crebritate & raritate.

Nunc ad argumentum dico, sufficere, quod arteria sit in loco, modo sit per instantem, modo temporaliter, nil interest: hoc enim consequitur in omni pulsu, & hoc sufficit ad hoc, ut quies intendatur per actionem naturæ. Si verò interrogas, duo, primum, quare non ponitur quies in diffinitione pulsus?

Secundum, cum dixerimus multoties pulsum esse motum, & tendentiam quandam, quare nunc interferimus quietes, tanquam partes essentielles, videtur enim implicatio, quod sit tendentia, & quod habeat quietes?

Respondetur ad primum, quod sub illa particula (ex diastole, & systole compositus) intellexit Auicen. quietes, tanquam contiguantes motus, quamuis reuera intendantur à natura tales quietes.

Ad secundum iam multoties diximus, pulsum in suo proprio significato, ut pulsus animalis est, dicere aggregatum ex quatuor dictis partibus: si verò aliquando diximus esse tendentiam, id fuit, quia præcipua pars illius in motu consistit, aut quia totum illud aggregatum simul cum quietibus consideramus esse quandam tendentiam, & actionem terminandam in perfectione animalis. Sed iam satis de ista difficultate disseruimus.

CAPVT X.

Supposito, quod quietes pulsus sunt actiones vitales, quaritur, Utrum fiant à particularibus facultatibus diuersis, sicut & motus?

Hercules Saxonius reijcitur.

Sed dubitabis, Utrum sicut constituimus cum Galeno, quandam facultatem, ad dila-

habet tam intensum calorem in omnibus suis partibus sicut purum elementum: est enim mixtum quoddam: & sic potest acquirere in quibusdam partibus calorem intensiorem; quam obrem si in vna particula habet calorem suum, in aliam poterit induci calor ille fuliginosus; & sic prouida natura, vt conseruaret nostrum internum ignem, & exteriorē istum quo utimur, fuligines aufert mediante aere, ne suffocetur; temperat, ne citò exhalet, & hoc modo potest satisfieri praterito dubio, quo dubitatur vtrum fuligines possent calefacere cor.

Manet ergo apertum, quòd fuligines possunt extraneare cor, in gradu & in modo, & quòd ista qualitas auferri potest per aeris applicationē. Sed rursus ingeniu non quiescit, & argumentatur sic: Iste modus quem habent fuligines (maiori ex parte) nullus alius est quam siccitas: sed ista non potest tolli, nisi per humiditatem: ergo cor non potest ventilari, nisi aer sit frigidus & humidus.

Ad hoc respondeo, quòd aer tepore quòdam virali disponitur in thorace antequam attingat cor, nam cum calor thoracis humidus sit, sicut & omnium viuentium, vt probat Hipp. lib. 1. de Dieta, etiā humefacit aerem, quæ qualitas tanquam naturalis facillimè ab aere suscipitur, & sic accedit aer taliter dispositus, vt omnem effectum fuliginosum depellat, saltem illum qui tam leuiter cordi adhæret. Igitur dilatatio adinuenta est ad refrigerandum calorem fuliginosum, & pellendum illum modum contrarium naturæ, qui in siccitate solet consistere. Quamuis sine siccitate alius etiam malus modus potest fuliginibus coniungi. De quo puncto alibi.

Ad primum argum. dico duo. Primò, quòd calor cordis, & aliarum partium debet habere certam mensuram: causa verò illa, quæ prohibet eius augmentum, & quæ aufert illud insensibile, quod est productum, dicitur reuera conseruare: quoniam in doctrina Galeni causa conseruans aufert vitia insensibilia per contrarietatem.

Dico secundo, quòd in nostra mixtione etiam sunt partes frigida, quæ respondent elementis frigidis, & istæ indigent sua conseruatione, ne ignescant; quem finem adimplet aer sua qualitate quoad potest, siquidem producit frigiditatem in nobis.

De Pulsibus.

Ad secundum, quidã respondent, quòd quando cor laborat intemperie frigida, dilatur, non vt refrigeretur, sed vt expellat fuligines; nam cum non possit comprimere, nisi prius dilatetur, hinc est, vt necessariò aer succedat; quod in pulmone frigido etiam contingit, siquidem dilatatur thorax, & trahit aerem, vt expellat fuligines per compressionem. Itaque inferunt ex ista responsione, quòd dilatatio in refrigeratis caret proprio fine, siquidem solum fit propter compressionem. Tamen hic respondendi modus mihi non placet, nam (vt docet Galen. 3. de Locis affectis, cap. vltimo) in aliquibus morbis animal inspiratione priuaretur, quod esset impossibile secundum istam opinionem.

Præterea, quando est magna copia fuliginum, est necessaria magna & celeris compressio, & ex consequenti debet dilatatio variari: quod tamen esse falsum docet expressè Galen. lib. 3. de Præfagatione ex pulsibus, cap. 4. ergo malè dicunt isti, dilatationem fieri propter compressionem, siquidem ad compressionis varietatem, non variatur dilatatio: ergo in frigida cordis intemperie non fit dilatatio propter compressionem.

Respondendum ergo arbitror in refrigeratis dilatationem proprium finem obtinere. Vt enim iste ignis quo utimur, cum forsan iam iam extinguitur, ventilatione reaccenditur, & reuiuiscit: sic etiam calor cordis quando frigescit, reaccenditur aeris accessu. Hæc doctrina colligi potest ex Galeno secundo de Præfagatione ex pulsibus, cap. 1. & lib. 3. cap. 4.

Sed potest quis obijcere, non esse similem rationem inter ignem, & nostrum calorem. Et probatur: Ignis reaccenditur per ventilationem, quia in noua materia forma producit, vel quia fumus, aut aer ingreditur per poros substantiæ ignæ, & fit flamma; sed sic est, quòd in nostro calido hoc non potest contingere: ergo. Patet ista minor, quoniam neque noua pars cordis calefcit à nouo calore producto, neque aliqua aerea substantia penetrat per poros, vt incendatur: ergo dilatatio in refrigeratis non fit, vt reuiuiscat calidum nostrum.

Respondetur, quòd reaccendi (proprie loquendo) non est, vt vsurpatur in argumento, nam sequentes proprietatem fermonis, reaccendi, est iterum accendi. Vnde

E de

de patet, quod reaccendi non est ignem generari in noua materia, vt putabat argumentum, nam in illa non erat antea ignis: ergo implicat quod reaccendatur. Quamobrem quando in vna parte materiae præerat ignis viuidus, & per aliquam causam ferè extinguitur quando causa illa aufertur, & ignis ex proprio, & intrinseco principio reducitur ad pristinum statum & splendorem, talis actio dicitur reaccensio. Ita calidum nostrum dicitur à Galeno reaccendi per ventilationem, quando, scilicet, aufertur impedimentum, & statim ipsum cor reducitur ex propria natura ad antiquum calorem. Cum ergo refrigeratum cor non solum accernit fuligines, (quod necessarium est dum viuit) sed fuligines crassas, & densas; hinc est vt indigeat aeris impetu, qui illas tollat, vt pusillus calor natiuus, & feruetur, & reaccendatur, semoto impedimento.

Præter dictum finem, alium cognoscit Galenus, qui per dilatationem consequitur, scilicet, spirituum animalium restorationem, quæ, quamuis cor sit refrigeratum, maximè necessaria est.

Ex quibus facile colligitur quis sit finis dilatationis & compressionis. Constat enim inter omnes dilatationem fieri ad aeris tractionem, compressionem ad pulsionem fuliginum; nam per dilatationem fit maior capacitas vasorum & pororum apertio, per compressionem verò angustatur capacitas, & clauduntur pori: ergo à posteriori colligitur, factos fuisse istos motus ad attractionem aeris, & pulsionem excrementorum: & ex consequenti ad conseruandum calorem naturalem animalis.

Ad tertium argumentum ex his constat, quid dicendum sit. Nam cum omnes partes corporis non possint frui beneficio respirationis, conueniens fuit, vt per pulsum ventilarentur. Imò respirationis non est sufficiens ad refrigerandum cor ipsum, nisi fieret pulsus, quia per respirationem intrat aer ad pulmones.

Rursus cor attrahit ipsum mediante dilatatione. Cum enim sit membrum, ita calidissimum, oportebat, vt propinquius accederet aer; quæ vltima approximatio fit per dilatationem: quamobrem ad argumentum potest concedi antecedens, & negari consequentia.

Ad quartum dico, quòd licet per

solam separationem fuliginum, tanquam à remouente prohibens cor temperaretur à principio intrinseco, hoc tamen fieret paullatinè. Sicut videmus in omnibus his, quæ reducuntur ad pristinum statum, vt in aqua, cum à se ipsa frigescit. Multa autem incommoda sequerentur ex hoc, quòd tanto tempore esset cor calidum præter naturam, neque enim salubriter animal viueret. Et sic oportuit, non solum à proprio principio, verum ab extrinseco ventilante temperari, quàm citissimè.

Sed potest aliquis dubitare, quid dicendum sit de arterijs existentibus in partibus profundioribus corporis, & de illis, quæ maximè remotæ sunt à corde, & à locis respirationis. Vtrum, scilicet, trahant aerem, cum nullus sit ibi aer quem alliciant.

Respondetur cum doctrina expressa Galeni libro tertio de Naturalibus facultatibus, capite decimo quarto. Vbi ex professo docet à quibus partibus arteriæ trahant. Nam dicit, quòd arteriæ, quæ sunt propè cutem, attrahunt externum aerem sibi vicinum; quæ verò sunt propè cor, trahunt ab ipso corde; quæ tamen in profundioribus locis collocantur, cum neque à corde, neque ab ambiente aere possint attrahere, trahunt tandem halituosum vaporem ex ipsis venis cum quibus habent mutuam anastomosin, siue transcolationem. Hanc etiam doctrinam confirmat Galenus in libro de Vsu pulsuum, cap. 5.

Sed contra istam responsionem, fieri potest argumentum. Nam sequitur ex illa, quòd arteriæ profundiores non habeant in sua dilatatione eundem finem, ac reliquæ arteriæ, quæ sunt propè cutem. Probatur sequela. Nam illæ arteriæ profundiores, per dilatationem attrahunt vaporem calidum sanguinis: ergo non attrahunt propter refrigerium.

Præterea secundò argumentatur contra eandem responsionem, & probatur, quòd arteriæ, quæ sunt iuxta cor, non attrahunt à corde. Nam valuulæ cordis clauduntur in dilatatione: ergo nil potest exire in arterias. Sunt enim quædam portæ ad hunc usum destinate, vt explicuimus superius agentes de materia pulsus.

Respondetur ad primum, quòd quamvis vapor sanguinis sit calidus, non tamen potest calefacere spiritus vitales, imò illos temperat, & remittit: nam remissum remittit intensum, vt potest colligi ex Galeno libro sexto de Vsu partium, capite vigesimo primo, vbi docet (exemplo posito in foetu) à venis transmitti vaporem, qui tantisper recreet, & refrigeret arterialem spiritum; est enim minùs calidus vapor ille, præsertim, quòd cum potens sit suo impulsu separare fuligines, merito potest attrahi, huius finis gratia.

Ad secundum respondetur, quòd licet ille vsus sit valvularum, tamen illud intelligitur postquam perfectè sunt clausæ. At verò in ipso actu dilatationis nondum perfectè sunt clausæ, & sic potest aliquid à corde in arterias deriuari per arteriarum dilatationem, quod sufficiat ad illam ventilationem.

Rursus dubitari potest, hoc pacto: Cum vacuum non sit possibile in natura, Dubium maximum est: Cum comprimuntur arteriæ, tunc non comprimuntur caro, neque descendit ad descensum arteriarum; quid ergo est, quod possit implere illam capacitatem, quæ est inter carnem, & arteriam compressam?

Præterea idem interrogatur de corde quando comprimitur. Non descendit cum ipso tunica illa pericardium, neque reliquæ partes comprimuntur; quid ergo est, quod implet illud medium inter cor & pericardium?

Ad hoc respondetur, quòd post compressionem factam, capacitas illa, quæ remanet inter arterias & carnem, repletur spiritu vitali & sanguine arteriali; postea verò, cum dilatatur arteria, ille spiritus & sanguis penetrant per poros carnis, vt illam substantiam nutriant, & conseruent: quando verò comprimitur cor, illam capacitatem implet aer rarefactus. Dico rarefactus, nam aer per dilatationem, & in illo ingressu inspissatur; ille verò qui in compressione resistit inter cor & pericardium, reducitur ab intrinseco ad raritatem propriam, quæ ibi potest obtinere, & sic occupare potest maiorem locum.

Ex dictis poterat dubitare, vtrum per eosdem poros & vias fiat expulsio inutilis, & attractio utilis? Diximus eam

De Pulsibus.

attrahi aerem, & expelli fuligines.

Respondetur, quòd nullum est inconueniens, vt per easdem vias fiant istæ actiones, cum in diuersis temporibus, id facile possit præstare natura. Præterea in eodem tempore, & per eandem viam, potest fieri pulsio & tractio, nam sunt à duabus facultatibus distinctis; & via, per quam fit, est diuisibilis, & extensa, & ideo nullum est impedimentum, quia non se impediunt mobilia. Et sic non permiscetur vtile cum inutuli. Doctrina est satis nota ex Galen. 3. de Facultatibus naturalibus cap. 13. & ex Aristotel. lib. de Morte & vita.

De causa finali vtriusque quietis.

VLterius prosequamur modo scholastico, qui semper nobis visus est ad discendum aptissimus, & interrogemus.

CAPVT XIII.

Utrum quietes habeant eundem finem, ac ipsi motus?

Partem negatiuam primò confirmat autoritas Galeni tertio de Præfagatione ex pulsibus, cap. 2. circa finem capituli, dicentis: Calor, qui diuersus est à naturali, breuem habet internam quietem, celeriore autem contractionem, quàm proportionem dilatationis. Ad quorum verborum notitiam notare licet, quòd calorem diuersum appellat Galenus illum qui fumosus est. Hoc supposito dicit, quòd in hoc casu est celeris contractio, & breuis quies interna. Ex hac autoritate sic argument. Si quies est propter expellendas fuligines, sequitur quòd vsu isto adueto debeat quies esse tarda. Patet, quia multò magis exprimitur & expellitur per talem quietem, quàm per breuem: ergo signum est non esse propter eundem finem contractionem, & quietem internam, siquidem in doctrina Galeni contractio est celeris, & quies breuis.

Secundò argumentatur, & probatur, quòd quies externa non sit propter eundem vsum dilatationis: & est difficile argumentum, in hunc modum: Dilatatione trahitur, ne detur vacuum, vt communior tenet sententia: sed in quiete externa nullo modo potest fieri talis tractio. Patet, quia tempore quietis nullum timetur vacuum: ergo nulla fit aeris tractio; ergo quies externa, & dilatatio non sunt propter eundem finem, & vsum. Quòd nullum sit vacuum in quiete, probatur, quia in illo instanti, in quo incipit quies, est tota capacitas loci repleta, neque sit locus de nouo: ergo est impossibile, vt attrahatur aer. Probatur istud antecedens vltimum, quia si quando incipit arteria quiescere, attrahitur aer: ergo ante illud instans dabatur vacuum, quòd impletur: quòd est falsum.

Tertiò argumentatur. Ideò contractione expelluntur fuligines, ne dentur duo corpora in eodem loco: sed hæc causa non reperitur in quiete interna: ergo quies interna non est propter eundem finem contractionis, siquidem non est eadem causa. Probatur minor, quia in quiete interna locus expulsa fuliginis occupatus est ab ipsa arteria, iam compressa, aut à corde. Præterea, quia si in quiete interna expelluntur de nouo fuligines, oportet dari aliquod corpus, quòd impleat illud vacuum. Hoc autem corpus non potest esse ipsa arteria, quia iam non quiesceret, sed moueretur ad implendum illud vacuum: ergo est impossibile, quòd in quiete interna aliquid expellat.

Pro solutione est notandum, quòd inter optimos Philosophos certum est, quietes esse intentas à natura propter eundem finem, propter quem & ipse motus contrarij, scilicet, propter attemperationem caloris, & expulsionem fuliginum; & ex consequenti propter conseruationem natiui temperamenti. Probauimus enim in superioribus, quietes esse partes per se pulvis; & ex consequenti, eundem finem totalem & adæquatum habent, tam quietes, quam ipsi motus. Concurrent tamen diuerso modo, prout conuenit animali. Quòd maxime patebit ex responsione ad argumenta.

Ad primum dico, quòd illè textus

Galenì non rectè traductus fuit ab interpretibus, excepto Antonio Musa, qui hoc aduertit. Debet enim dicere: Breuem habet quietem externam; vt sit sensus, quòd quando vrget vsus expellendarum fuliginum, tunc est celeris compressio, & quies externa est breuis, detinetur enim arteria quàm breuissimè post dilatationem, quia præperat ad expellendum. Et sic non sequitur, contra doctrinam Galeni, nam in hoc casu quies interna non ita breuis est. Quòd Galenus etiam docet eodem 3. de Præfag. ex pulsibus, cap. 7.

Ad secundum dico, verum esse, in quiete externa non trahi aerem de nouo. Cum hoc tamen stat, vt sit ob eundem finem: nam tractio aeris non habet rationem finis respectu dilatationis, sed potius habet rationem medij, sicut ipsa dilatatio, est tamen ob eundem finem, nempe ob attemperationem caloris natiui, & generationem spiritus. Cum enim temperatio ab aere, & alteratio qua generatur spiritus, debeant fieri in tempore, si arteria non quiesceret, proculdubio non esset aer debito tempore approximatus, neque spiritus posset rectè generari propter eandem rationem.

Ad tertium dico: In quiete interna expelluntur fuligines, tamen non expelluntur propter motum arteria, sed à facultate expultrice, quæ in arterijs est, ad pellendum id, quòd nocet. Ad reliquam partem dubij dico, quòd ille locus, qui relinquatur ad expulsionem nocui, impletur, non ab ipsa arteria, quia tunc non mouetur, sed ab spiritu, vel aliqua aerea substantia, quæ ad implendum illud vacuum rarefit à se ipsa: erat enim per compressionem magis condensata, & coadunata in vnum locum, in quiete verò inuenit aliquem locum ad quem tendat, & in quo melius conseruetur in antiqua raritate.

Hoc loco soleo agitare illam difficultatem; quæ actio sit prior, dilatatio, an compressio. Sed illam inuenies (ne dicta repetam) in Hippocratica philos. tex. 42 folio 53. Lege, quia pulchra est.

Ex his potest dubitare, vt per eundem poros & vias sit expulsio fuliginis, & attractio vtilis. Diximus enim CAP.

CAPVT XIII.

Utrum pulsus sit propter generandum spiritum animalem.

Caloris natiui conseruatio maiorem partem habet finis, vt iam dictum est. Tamen etiam generatio spiritus mediante pulsu perficitur, vt docet Galenus mille in locis: ministratur enim materia ad ipsum cerebrum, vt in suo reti mirabili animales generet spiritus.

Hanc verò doctrinam aliqua argumenta turbare videntur.

Primò, nullum mixtum potest fieri ex vno simplici elemento: sed spiritus est corpus mixtum: ergo non potest fieri ex aere, qui est simplex quoddam. Probatür minor, quia nullum mixtum potest nutriri, neque restaurari per vnum simplex elementum: ergo neque generari: at per Aristotelem secundo de Generatione, capite octauo accedit, quòd ob hanc rationem dicit Galenus, quòd aqua non nutrit, quia, scilicet, simplex est: ergo neque aer poterit nutrire: ergo neque conuerti in spiritum. Et confirmatur auctoritate Auicennæ libro primo, Fen. decima, titul. primo, capite primo, vbi docet, quòd sicut aqua, quamquam non nutriat, facit tamen ad nutritionem, vt vehiculum alimenti: ita aer quamuis non nutriat, nec sit materia spiritus, tamen disponit sanguinem, vt sit apta materia ad generationem spirituum. Eandem opinionem tenet Aueroes 2. Collect. cap. 19.

Secundò argumen. aer qui trahitur per pulsum, est ad generandos spiritus vitales in corde: ergo perperam dicitur in definitione, causam finalem pulsus esse ad generandos spiritus animales; cum potius deberet dicere, ad generandos spiritus vitales.

His tamen non obstantibus sit conclusio: Spiritus fit ex aere per respirationem & pulsum attracto. Hæc prob. à Galeno in libro de Virilitate respirationis capite vltimo, & in hoc sensu explicat sententiam Hippocratis libro de Alimento, vbi dicit: Principium alimenti

De Pulsibus.

os, nares, guttur & alia respiratio. Vbi per aliam respirationem intellexit tractionem aeris, quæ fit per pulsum; aerem verò alimentum appellauit; & facultatem, qua mediante attrahitur, appellauit principium alimenti, & similiter illas partes per quas attrahitur. Quomodo verò aer conuertatur in spiritum, patebit in responsione ad argumenta. Ad primum dicunt aliqui, mixta perfecta componi ex elementis quatuor: mixta verò imperfecta fieri posse ex vno elemento solo, vt meteorologica impressiones, sicut nix, & grando: atque adeò spiritum dicunt esse quoddam mixtum imperfectum. Tamen isti non rectè opinantur.

Primò, quia illa non est differentia inter mixtum perfectum, & imperfectum; sed quòd magis, vel minus appareant elementa in vno, quam in alio, magis, vel minus mixta.

Secundò, quia spiritus ex purissimo sanguine & aere conflatu est, calore miscente & coquente, atque tandem veram rationem induit mixti perfecti in suo ordine. Alij dicunt aerem istum esse quoddam mixtum, & sic posse nutriri, & conuerti in spiritum. Isti tamen etiam falluntur; nam proculdubio aer iste est simplex quoddam, aliquibus tamen qualitatibus affectum accidentalibus. Quare respondendum est, spiritum esse mixtum & generari ex aere tanquam ex vna parte materiæ. Et ad argumentum (quando dicitur: Non potest nutriri ex simplici: ergo neque generari) respondemus, quòd quando aliquid nutritur, non est necessum, vt alimentum sit reuera mixtum, sed satis est, licet sit elementum simplex, iuxta poni, & permisceri per iuxta positionem cum partibus alterius elementi, aut cum partibus alterius mixti. Probatür hoc ex Aristotele 2. de Generatione, vbi postquam probauit mixtum nutriri ex mixto; inquit, quòd plantæ, quæ videntur nutriri aqua, non certè nutriuntur aqua, sed aqua permixta cum aliquibus terræ partibus. Ex quo colligere possumus, esse necessariam iuxta positionem quandam, & eundem miscellam simplicium, ad hoc, vt possint nutriri. Idem videtur Aristotel. confirmare lib. de Sensu & sensibili.

Sed potest nostra sententia fortissimo argumento confirmari: nam si generatur

E 3 ratur

ratur mixtū solis elementis agentibus ad minima diuisis, sine hoc, quod præcedat substantialis forma mixti, sequitur etiam in nutritione non esse necessarium, ut præcedat vera forma mixti. Secundum quā doctrinam concluditur, ex aere permixto cum vapore sanguinis generari spiritum, quamuis aer simplex elementum sit.

CAPVT XV.

De mutua correspondētia, quæ est inter respirationem & pulsum: & utrum easdem habeant causas.

IN hac parte illud certum est, quod docet Aristoteles in libro de Morte & vita, componi respirationem ex duplici motu, & ex duplici quiete: altero, qui est inspiratio (ad dilatationem thoracis, & pulmonis, ad quam sequitur sua quies externa, & per quam ingreditur aer) Altero verò qui dicitur expiratio, quæ est eiusdem thoracis compressio, per quam egreditur aer, & ad quam sequitur sua quies interna. In quibus iam apparet quomodo conueniant, & mutuo sibi correspondeant respiratio & pulsus.

Secundò, certum ex Galen. libro de Causis respirationis, facultatem esse principium efficiens horum motuum & quietum; instrumenta esse thoracem, & partes musculosas, quæ his motibus deseruiunt: finalem verò causam esse generationem spiritus, & conseruationem mediocritatis caloris. Ecce quo pacto in causis mutuo sibi correspondent.

Quòd respiratio sit propter attemperandum calorem nostrum, patet in febrientibus, qui magnam, celerem & frequentem habent respirationem, & in his qui calido sunt corde. Quod Galenus docet in libro de Vtilitate respirationis, & libro de Difficultate respirationis, cap. 1. & 4. quod desumpsit ex Aristotele libro de Morte & vita, & in libro 2. de Anima, capit. 8. Vbi contra Anaxagoram, & Democritum inuehitur Aristoteles, dicens, quòd sicut homo utitur lingua ad sermonem, & ad sapores degustandos; ita etiam utitur respiratione ad articu-

lationem vocis, & ad attemperandum ealorem.

Restat ut doceamus reliquam partem finis, scilicet, quòd sit respiratio propter generandos spiritus. Patet ex illo loco Hippocratis sapientis adducto: *Principium limenti os, guttur, &c.* Probat etiam id Galenus libro 1. de Placitis Hippocratis & Platonis, cap. 41. vbi dicit, se vidisse aliqua animalia in sacrificijs, quæ dempto corde respirabant per aliquod, licet paruulum tempus. Quod quidem clarè patet non esse propter attemperationem caloris cordis, sed ducta necessitate spiritus regenerandi. Constat autem illa animalia tunc respirare, quia sonum edebant. Est enim apertum, non potest aliquod animal vocem emittere sine respiratione; ergo respirabant.

Quòd ratione etiam potest probari, nam in his qui habent spiritus consumptos propter exercitationem, videmus respirationem fieri celeriore, & magnam: ergo est propter hunc usum. Notare tamen licet, maiori ex parte coniungi simul duos vsus, scilicet, reparationem spiritus, & attemperationem caloris, quia maiori ex parte spiritus consumuntur à causis calidis exoluentibus sanguinis vaporem, & spiritum animale; tamen (ut dixi) non negamus, quin sola necessitas spiritus regenerandi possit (præcisè sumpta) immutare respirationem. Ex qua doctrina colligit Galenus libro primo de Difficultate respirationis citato, animal indigere non solum substantia aeris, verum illius qualitate frigida; substantia quidem ad spiritus generandos, qualitate verò ad attemperandum. Addendus tamen est impetus ipsius aeris, qui etiam deseruiat ad separandas fuligines, quæ compressione pelluntur.

Ex quibus omnibus consequitur adæquatius finis respirationis. In quibus etiam quàm maximè similatur pulsui. Ecce quo pacto ab eisdem causis finalibus possunt mutari respiratio & pulsus, quia eundem finem respiciunt.

Differunt tamen in materia, & efficiente, nam efficiens respirationem est facultas animalis, materia sunt instrumenta animalis motus: at verò efficiens pulsus, est potentia vegetatiua: instrumenta sunt cor & arteria, quæ naturaliter mouentur.

His sic tãquam certis determinatis, dubitabis in hunc modum: Si pulsus & respiratio habet eundem finem, sequitur quod sint æquè necessaria. Prob. quia necessitas mediõrum sumitur ex necessitate finis: sed consequens est falsum, quoniam videmus non vivere sine respiracione, nisi saltem breuissimo tempore. At verò multæ partes viuunt sine pulsu, religatis arterijs.

Respond. quod licet pulsus & respiratio sint propter eundem finem, tamen non sunt propter eandem partem præcisè, nam respiratio immediatè est propter cor, & propter reliquas corporis partes conseruandas. Et cum cor ita calidissimum sit, non potuit vllõ tempore esse sine respiracione, periret enim incendio, & multitudine fuliginum; quod non sic contingit in alijs partibus, propter earum remissum calorem. Ex quo sequitur, respiracionem non debere deficere, pulsum non ita. Et sic respiratio est magis necessaria. Doctrina est Galeni lib. 1. de difficul. respir. cap. 4. & lib. de usu pulsc. 2. Neque debemus intelligere, pulsum illum primum cordis esse minus necessarium; non enim hoc insinuat Gal. sed comparamus respiracionem cum pulsibus aliarum partium minus principaliũ: & hoc pacto appellamus respiracionem magis necessariam. Pulsus enim cordis tãtò magis necessarius est, quàm respiratio, quanto præstat principium vitale, & radix omnium motuum: & de hoc non est con-
trouersia.

Præterea dubitabis. Nam respiratio nõ videtur ad attemperandum facta, cum arteria venalis sit, quæ aerem suscipit medio pulsu, & defert in cor: ergo magis proprie dicemus pulsum esse, propter conseruandum calorem, & non respiracionem.

Resp. verum esse totum argumentum. Nam & Gal. motum illum arteriæ venalis pulsificum demonstrat. 7. de usu partiũ, cap. 9. Atque adeò respiratio nil aliud est, quàm ministra, quæ aerem externum adducit ad ora arteriæ venalis. Itaque licet magis mediatè, eandem tamen habet causam finalem.

In hac parte multi pertractant, vtrum motus respiracionis fiat à facultate animali libera. De qua re cum hic non pertractet Auicem. ad alium locum distulimus.

Tamen quoniam Auicem dixit pulsum & vrinam esse de significationibus vniuersalibus, merito hic quærent interpretes, vtrum pulsus sit certius signum, quàm vrina? Quæ difficultas, quia communissima est, & à nobis disputata satis latè in tractatu de vrinis, relinquatur, vt ad alia properemus, quia nos cogit propria de pulsibus disceptatio & temporis angustia.

Promissimus agere, An sit, Quid sit, Propter quid sit pulsus. Quæ omnia qua potuimus breuitate percurrimus: restat ad quaestionem postremam accedamus. Quæ est Qualis sit.

OPVSCVLVM TERTIVM.

In quo docemur, Qualis sit pulsus.

De quaestione Qualis sit.

HAC IN PARTE debent tractari omnes differentie pulsus. Tamen prius ordo poscit, vt de modo ipsius motus agamus. Et sic quaeritur.

CAP. I.

Virum cor & arteria simul dilatentur & comprimantur.

PRO parte negatiua argumen. Primò, si quando dilatantur arteriæ, simul etiam

dilatatur cor, sequitur, quod se mutuo impediunt. Nam cor attrahit per dilatationem ab arterijs, & arteriæ à corde: ergo videtur impossibile, vt simul dilatentur.

Secundò, quia per compressionem cor expellit, quod in se habet, in arterias: ergo eo tempore debent arteriæ dilatari, vt illud recipiant.

Tertio, quia illæ valvule clauduntur in dilatatione cordis: ergo eo tempore non trahunt arteriæ. Prob. quia si tractio debebat fieri, non sic deberent claudi. Ergo dicendum est, quod ex quatuor valvulis

his duæ clauduntur in dilatatione cordis, & aliæ duæ aperiuntur; vt arteriæ, quæ tunc comprimuntur, possint transmittere vicissim.

Quartò, quia sequeretur, quòd nunquã arteriæ replerentur. Prob. non in dilatatione, quia tunc cor, cum potentius sit, trahet ab arterijs: neque in quiete, quia quæ repleta sunt in quiete, est, quia repleta sunt in dilatatione; rursus neque implentur in cõpressione, quia tunc expelluntur: ergo nunquam arteriæ impleri possunt.

Quintò, quia sequeretur, respirationem æqualiter correspondere in modo & æqualitate motus cum ipso pulsu: quod videmus esse falsum. Prob. sequela, quia in dilatatione trahit à pulmone: ergo comprimitur thorax ad absentiam aeris tracti eadẽ portione, qua tractus fuit à corde: ergo similis fiet respiratio. Hoc autẽ est falsum. Nam licet respiratio habeat eundem finem ac pulsus, procedit tamen à diuersa causa, diuerso modo & diuersis instrumentis operante, & quæ terminat suam partialem actionem ad diuersum terminum partialem, vt superius explicuimus: ergo licet conueniant in fine & termino vltimato, non debent sibi correspondere in modo operationis: ergo quando cor dilatatur, reliquæ arteriæ debent comprimi, vt illud vacuum impleatur.

Sextò, quia multoties continget, vt arteriæ sint frigidæ, & partes, propter quas pulsant, etiam frigidæ; & in hoc casu necessum est, vt arteriæ non simul cum corde dilatentur. Patet, quia cum cor tantò sit calidius, debet pulsus facere maiores & celeriores, ita vt quãdo ipsum dilatatur, arteriæ comprimantur. Patet, quia non possunt coniungi in eodem instanti principia dilatationis, quia non sunt æquales necessitates; & ex consequenti, neque eadẽ celeritas in motu. Cõfirmatur auctoritate Galeni 3. de præfagatione ex puls. cap. 3. Et roboratur, quia in hoc casu sunt contrarij fines: ergo contrarij motus. Prob. In arterijs frigidis est necessitas pellendarum fuliginum, in corde calido est necessitas refrigerandi: ergo tempore dilatationis cordis est compressio arteriarum. Forsan aliquis dicet, quòd dilatantur arteriæ eodem tempore, sed tardiùs (propter rationes dictas) quàm cor. Sed hoc etiam est falsum, quia non possemus cognoscere per pulsus statum cordis.

Septimò argumen. nam sensus demonstrat, quòd pulsus vnius brachij non est, si-

cut alterius; hoc autem non sic contingeret si arteriæ insequerentur motum cordis. Patet, quia cor in se toto vniformiter mouetur: ergo etiam arteriæ vtriusque lateris debebant eodem modo pulsare.

Octauò, quia si arteriæ mouentur ad motum cordis: ergo & venæ debent pulsare. Patet, quia etiam oriuntur à dextro cordis ventriculo, sicut arteriæ à sinistro: ergo non est maior ratio de vno, quàm de alio. Sed si aliqua est, certè nulla alia nisi dispositio instrumenti suscipientis motu, & sic potest pulsare arteria, & non vena: ergo à simili, arteriæ vnius lateris non insequerentur motum cordis si variam habent dispositionem.

Tribus his vltimis argumentis mouetur Gentilis ad istam opinionem (tanquã probabilem) insequendam. Illam videtur tenere Auicem. in hac fen. 2. cap. 8. Eadẽ sequutus fuit Erasistratus, vt refert Gal. 4. de differentijs pulsuum, cap. 6. Illam tenet ferè omnes Auicennistæ, & Conciliator differentia 80. & Turisanus lib. art. med. commen. 40. Tamen iste ait, constringi simul & dilatari arterias cum corde, illas scilicet, quæ sunt in pulmone, leues scilicet & paruulæ; alias verò aliarum partium neutiquam.

Pro solutione istius difficultatis. Primò notandum, quòd licet Auicem. hanc difficultatem tetigerit in inferiori cap. 8. quia tamen videtur præcæmialis ad differentias tractandas, hinc est vt illam in hac parte dilucidemus.

Secundò notandum est, quòd quando cor dilatatur, aperiuntur membranulæ arteriæ venalis & venæ cauæ, clauduntur verò membranulæ arteriæ aorti, & venæ arterialis, vt docet Gal. 6. de vsu par. cap. 14.

Tertiò iterum notanda est illa distinctio arteriarum, quam supra ex Galeno adhibuimus, ex qua colligitur arterias omnes dilatatione trahere à quacumque parte vel à corde, vel à venis, vel ab aere externo, & compressione transmittere in easdem partes.

Quartò est notandum, arterias taliter esse fabricatas, vt in contractione non omnino concidant in se; sed quamuis magis comprimantur, remaneat sufficiens capacitas ad recipiendum in contractione: itaque licet non trahant, recipere tamen possunt corde.

Quintò est notandum cor transmittere in arterias per compressionem, paucum tamen, tenue, & subtile, & id non subito, sed

sed successiue in alias transmittitur longe à corde; illa verò, quæ sunt prope cor, statim illud recipiunt, quamuis ipsæ sint in compressione.

Sexto est notandum, quòd (vt superius insinuauimus) sicut cor trahit à vena caua, ita etiam arteriæ illæ, quæ sunt in profundioribus partibus corporis, trahunt à venis vicinis: sed hæc est differentia, quòd vena caua manifestè vacuatur, & concidit, propter sensibilem portionem in cor delapsam. At verò reliquæ venæ non ita concidunt, quia est pauca portio vaporis, quæ exit in arterias, & sic non patet ad sensum, quòd vacuentur.

His explicatis sit conclusio: Magis probabile est, cor & arterias simul dilatari, & simul comprimi. Hanc conclusionem tenet Arist. in lib. de respiratione. Licet argumentum quo illam probat, sit insufficientis. Dixit enim simul dilatari & comprimi, quia arteriæ pendent à corde, quasi quædam chordæ, quæ motum sui principij consequuntur.

Sed hæc Arist. argumentatio debilissima est. Nam etiam ramus venæ cauæ deberet pulsare, quia pendet à corde. Prædictam conclusionem tenet Galenus lib. de puls. ad Tyrones cap. 1. & lib. de vsu pulsuum cap. 6. & 8. de placitis cap. 8. & 3. de præfag. ex puls. cap. 3. Et prob. ex his quæ sensus demonstrat. Nam si disseceamus animal viuum, videbimus cor & arterias eodem tempore comprimi, & eodem dilatari. Sic Gal. 7. de anatomica administratione, c. 17. idem fatetur 8. de placitis, & 4. de differentijs pulsuum.

Secundo prob. quia si ponamus digitos in pulsu, scilicet in carpo manus, & alteram manum applicemus sinistræ parti pectoris, vbi pulsat arteria illa, proculdubio sentiemus ictum eodem prorsus tempore. Ad hanc rationem aliqui dicunt, quòd ille ictus est in compressione ipsius cordis, in qua augetur eius longitudo, & thorax comprimatur à cuspide accedente. Tamè hic modus dicendi falsus est. Nam, vt docet Galen. 6. de vsu par. cap. 2. ictus ille, qui sentitur in sinistra parte, est factus à sinistro cordis ventriculo, & ab arteria magna eodem tempore se dilatantibus, vt constat ex dissectione viuorum. Cù ergo talis ictus fiat in dilatatione, fieri non potest in compressione.

Tertio prob. conclusio, quia arteriæ mouentur ab eadem facultate influxa & deriuata à corde: ergo mouentur simili

motu ac ipsum cor. Hæc tertia ratio dilatatur maxime à nostro doctissimo Mercato, & putat habere magnam vim, & certè si illam rectè contemplemur, nil concludit apud eos, qui tenent cum Arist. facultates non influi, sed esse insitas in proprijs partibus. Dicent enim ad argumentum, quòd cum arteriæ habeant facultatem insitam non aliunde demandatam, rectè poterunt moueri per compressionem, quando cor per dilatationem, quia non dependet ab illo. Idem etiam dicunt, qui defendunt istum facultatum descensum. Nam quamuis facultas influat, vel quælibet alia qualitas communicetur, tamen est in ipsis arterijs, tanquam in subiecto: ergo non est necessum, vt moueantur simultaneo motu cum corde. Præterea, quia nullus dicit à corde in arterias communicari impetum, sed solam facultatem, aut aliquam qualitatem, vt dictum est. Forfan Mercatus sentiens debilitatem sui argumenti, addit, facultatem pulificam influere per motum, (& sic dilatatiua in ipso motu dilatationis influit virtutem arterijs, & compressiua in ipsa compressione) & ex consequenti simul dilatari & comprimi. Tamen hoc fundamentum etiam apparet infirmum aliquibus Complutensibus: nam adhuc quiescente corde illa facultas posset communicari, vel illa qualitas per partium continuitatem. Prob. quia motus cordis neque est necessarius, vt medium, neque vt conditio agentis: ergo illa facultas, siue qualitas non communicatur per ipsum motum: & ex consequenti illud argumentum non probat intentum.

Hucusque potuit vana arguties quorundam Complutensium opprimere rationem Mercati. Tamen futiliter, & falso digladiatur, quia intentum Mercati est probare simultatem motus ex identitate facultatis pulificæ, quæ tam in arterijs, quam in corde habet eundem finem. Quòd argumentum in vtraque opinione procedit: quia verò ipse tenet influere facultatem, docet modum quo influit, nempe per motum qualitas necessaria ad pulsandum, sicuti per motum cæli, tanquam per applicantem actiua passiuus descendit in inferiora virtus superior. Ita dicimus de corde communicare, scilicet per motum quandam qualitatem, quæ est immediatum instrumentum facultatis insitæ ad pulsandum. Si verò insites, quæ est ista qualitas, dico esse qualitatem spiritus, qui debet appropriari ipsis arterijs, qui per pulsum descendit,

Notatur Pet.
Garcia.

dit, & conseruat modum necessarium in ipsis arterijs. Et sic aliqui Cōplurēses falso asserūt, quòd si cor quiesceret, mitteret istū influxum. Nam nisi per motum non posset cor communicare arterijs illum spiritum, qui modificat appropriatum, de quo agebamus in solutione illius argumenti de ligatis arterijs. Ibi videte. Cōsonum ita que est, vt per motum applicetur spiritus in tali modo & mensura. Et sic dilatatione & compressione conseruatur hæc dicta dispositio. Hoc supposito, argumentum rectè probat. Est eadem facultas cum simili instrumento & qualitate, & cum simili fine: ergo mouebit simul.

Ad argumēta ex notabilibus patet quid dicendum sit. Ad primum patet ex secundo notabili. Ad secundum patet ex quarto notabili. Ad tertium respond. ex secundo notabili.

Ad quartum dicimus, quòd arteriæ replētur duobus modis: vno modo, recipiēdo aliquid subtile & paucum, vt diximus in compressione ipsa, quia non omnino clauduntur. Alio modo in dilatatione, in qua trahunt aliqua arteriæ per poros exteriores aerem, aliæ sanguinis vaporem. Ille verò, quæ à corde oriuntur, interno ore & cavitæ trahunt paucum sanguinem arterialem ab ipso corde, & sic non impediuntur in dilatatione; nam licet cor multo fortius trahat, quàm arteriæ, tamen tēpore dilatationis clauduntur tunicæ, quæ sunt in orificio arteriæ venalis, & arteriæ aorti, & sic non potest suscipere sanguinem copiosum. Præterea, quia in tali tractione facilius succedit aer à pulmone, quàm sanguis ab arterijs; & ob hanc rationem non se impediunt.

Ad quintum respondetur, quòd licet cor trahat à pulmone, & descendat thorax ad mensuram cordis, quia illud vacuū, quod sit, repletur aere rarefacto, vel ipsis partibus se extendentibus, vt diximus supra agētes de spatio, quod relinquitur inter arteriam & carnem. Et sic non est necessum, vt pulsus & respiratio sint æquales in motu, quamuis enim eundem habeant finem: quia tamen instrumenta, & facultas sunt diuersa, nil mirum si multoties sibi nō cor respondeant. Nam sine mutatione pulsus mutatur respiratio ad voluntatem, & posito aliquo impedimento in instrumentis respirationis, solent maximè differre pulsus & respiratio; vt si venter plenus, & distentus sit cibus, proculdubio pulsus maiori ex parte erit magnus, respiratio

verò parua, propter compressionem septi tranuersi. Ecce quomodo non est necessum, vt sint in omnibus æquales, quamuis habeant eundem finem.

Ad sextum & septimum argumenta Gentilis dicimus, omnes arterias esse eiusdem natiui temperamentis, & eundem spiritum vitalem obtinere, cuius ventilandi gratia mouētur, & sic eodem modo mouentur, tam in partibus frigidis, quàm in calidis: solayna diuersitas potest esse in modo compositionis ipsius arteriæ, propter quam rationem potest variari aliquo modo pulsus: quod potest contingere ex errore facultatis formantis, vel ex aliqua particulari membri luxatione, aut praua compositione, quæ sit sufficiens impedire imperum arteriæ. Ex hoc autem non potest Gentilis arguere diuersitatem in motu respectu cordis. Nam per cor non stat, quòd non moueantur omnes vniformiter. Tamen ex hoc argumento pendet alia difficultas, vtrum omnes arteriæ corporis pari celeritate moueantur: quam statim perpendemus.

Ad octauum dicimus, venas non pulsare, etiamsi implantentur in corde: quia nō habent virtutem pulsatiuam, sicut arteriæ; non habent autem, quia neque compositionem, neque temperiem habent conformem huic potentia. Et sic quamuis cor communicaret illis ipsum spiritum vitalem, neutiquam pulsarent.

Sed antequam istam quæstionem relinquamus, dubitare licet vtrum arteria venalis pulset, sicut aliæ arteriæ, an verò per solam continuitatem motu à corde communicato. Aliqui dicunt ad hanc difficultatem, quòd ista arteria mouetur solum per continuitatem, & non aliqua facultate: & probāt, quia si ista arteria moueretur à facultate, sicut reliquæ arteriæ, sequeretur in eius cavitæ esse abundantiam sanguinis arterialis, sicut in reliquis arterijs quæ pulsant: consequens est falsum: ergo. Prob. quia ille sanguis esset impedimentum, ne aer facilè intraret per ipsam cavitatem.

Tamen hæc sententia falsa est. Imò potius dicendum, moueri arteriam venalem, sicut alias arterias, comunicato influxu à corde. Quæ doctrinam possumus colligere ex Gal. 7. de anatomicis administra. c. 4. vbi docet arteriam venalem distingui à vena arteriali solo pulsu. Pulsat enim arteria venalis, altera verò non. Ergo si ex accidenti pulsaret, non poneret istam distinctionem, quia etiam vena arterialis poterat

rat hoc pacto pulsare per partium continuatam motu communicato: ergo intellexit Galenus arteriam venalem pulsare, sicut reliquas arterias virtute pulsant. Tamen prob. ratione, quia arteria venalis est eiusdem rationis cum alijs arterijs: ergo pulsar eodem modo recipiendo influxum. Prob. antecedens, quia si aliqua est differentia, maximè quia ista arteria solam vnã tunicam habet, reliquæ verò duas. Sed hæc non est sufficiens distinctio. Patet, quia etiam quamuis vnica tunica constet, potest recipere influxum pulsandi. Nō enim sequitur: Habet duas tunicas, sicut arteria: ergo pulsabit. Nam etiam vena arterialis habet duas tunicas, & oritur à corde, tamen non pulsar. Stat ergo tota huius ratio in fine ad quem ordinantur ista vasa, & in modo temperamenti particularis, quo disponuntur ad recipiendum influxum cordis.

Præterea, quia si ligetur ista arteria more aliarum arteriarum, non pulsar, quia nō recipit illum influxum: ergo signum quòd pulsar, sicut reliquæ arteriæ. Prob. antecedens ex dissectione viuorum, vbi aufertur motus istius arteriæ, si immisso calamo ligetur.

Ad argumentū contrarium resp. quòd cum ista arteria componatur ex sola vnã tunica rara & penetrabili, facilè colatur spiritus arterialis ad pulmones, & sic non impedit introitum.

CAPVT II.

*Vtrum ab eadem facultate moueantur
sinister & dexter ventriculus,
& valvula cordis.*

ET Argumentatur sic: Sinister cordis ventriculus tantum indiget ventilatione per se: ergo tantum indiget motu proprio per se à facultate.

Secundò, quia influxus solum communiatur vasis exortis à sinistra parte, non tamen illis, quæ exoriuntur à dextra parte: ergo signum est facultatem vitalem nō esse in dextra parte, & ex consequenti non moueri per se, sed ex accidenti.

His argumentis moti fuerunt aliqui, vt teneret moueri cordis dextrã partē ex accidenti, quia scilicet sinistra mouetur. Cuius opinionis fecit mentionē Gal. lib. 4. de differentijs puls. c. 2. licet nō resoluat quid tenendum sit.

Similis dubitatio fieri potest de valvulis illis, quas sæpè diximus: vtrum scilicet moueantur à propria facultate, an verò ex accidenti ad motum cordis.

Pro istius quaestionis claritate sit prima conclusio. Dextra pars cordis mouetur à facultate sibi insita. Hanc conclusionem tenet Galenus 7. de vsu par. dicens: Dilatatio dextri sinus cordis peculiari ipsius natura perficitur. Quæ verba apertè ostendunt non moueri ex accidenti. Secundò prob. conclusio: Quando aliquid mouetur per continuatam cum alio, siue ex accidenti, sic se habet, vt motus incipiat primò ab illa parte, quæ per se primò mouetur, dein de consequatur in illa, quæ mouetur per accidens. Sed sic est, quòd vtraque cordis pars simul mouetur: ergo vtraque mouetur per se primò à facultate.

Secunda conclusio: Valvula non mouetur à facultate propria, sed ad motum cordis, & arteriarum, per continuatam. Prob. conclusio ex modo ipsius motus. Nam quando cor dilatatur, ipsæ clauduntur, quādo comprimitur, aperiuntur: ergo nō possumus dicere moueri per influxum, & virtutem propriam pulsatricem, sed potius taliter esse compositas, vt ad motum alterius contrario modo se habeant. Hæc doctrina est Galeni locis citatis.

Ad argumenta respōdetur. Ad primū dico totū esse negādū. Neq; aliquid poterit probare, non enim solus sinister ventriculus ventilatione indiget per se, sed reliquæ omnes partes quæ pulsant, tanquam concentricæ spiritus arterialis.

Ad secundum dico, quòd licet pulset pars dextra non potest communicare influxum suis exortis, propter eorum incapacitatem. Nam sicut non habuerunt dispositionem ad recipiendam virtutem pulsantem ab anima resultantem, ita neque habuerunt dispositionem ad recipiendum influxum cordis.

Dubitant aliqui, vtrum dilatatio & compressio, & duæ quietes sint æquales, ita vt vna non sit maior altera. Quæ dubitatio ridicula est. Nam supponit ignorantiam omnium illorum, quæ dicta sunt. Si enim vnusquisque motus & quies suum finem partialem habet, nonne erit maior, vel minor pro ratione finis? Si est maior necessitas refrigerandi, erit maior dilatatio; si minor necessitas expellendarum fuliginum, erit minor compressio; si æqualis necessitas, æquales erunt motus: & sic de quietibus dicendum. Non enim quotiescumque

que

que est intensior calor, est etiam multitudine fuliginum. Nam in principijs febrium putridarum licet calor sit adauctus, tamen non sunt multae fuligines, & sic erit tunc minor compressio. Calor enim non semper eleuat fuligines, nisi post aliquam actionem impressam, qua humorem putrefacit, vel concoquit.

Præterea dubitabis vtrum arteria in suis motibus pertranscunt suum terminum naturale. Resp. quod cum vsus tam varius poterat esse, prouidit natura, vt arteria haberet duos terminos ad quos accedit, & duo spatia per quae mouetur. Primum spatium & terminus, dicitur naturalis, ad quem arteria accedit sano existenti animali aliud vero habet secundum naturam, ad quem accedit in statu præter naturam, quando causa præter naturam coegerit ad talem motum. Et tale spatium & terminus dicitur secundum naturam, quia arteria habet dispositionem naturalem, vt se moueat vsq; ad illa. Quae doctrina non solum intelligitur in dilatatione, sed in compressione. Et præterea intelligi debet serua ta naturali compositione ipsarum arteriarum: nam si dislocarentur, vel morbum in compositione paterentur, diuersum spatium illis assignaretur. Tamen istud non deberet appellari secundum naturam.

Iterum dubitant aliqui: Quomodo est possibile, quod dilatatio sit aliquando maior compressione, cum vtroque motu arteria pertranscat æquale spatium, vt Gal. insinuat. 3. de præf. ex puls. c. 8. non enim videtur credibile, quod si vnū mobile transcat vnum & idem spatium, possit habere vnum motum extensionem alio?

Huic dubio resp. duobus modis. Primo, istam inequalitatem in motu apparere ad tactum, quamuis reuera essent æquales motus. Nam dilatatio per tactum iudicatur maior quam compressio, quia melius iudicat sensus dilatationem & proprius, quia sentit qualitatem mobilis penetrantis per digitos, & multo minus sentit arteriam recedentem à digitis, & ob id apparet maior dilatatio. Secundo dico, quod cum sint duo spatia iam declarata per quae potest moueri arteria, bene potest dilatatio tendere ad terminum magis longinquum, & compressio ad terminum naturalem, quae per salutem attingit.

Tamen magna est controuersia de celeritate omnium arteriarum, vtrum omnes pari celeritate agitentur. Quae difficultas elucefcet magis cum de pulsus celeritate tractemus. Nunc tamen dicunt com-

muniter, quod licet omnes arteriae & cor ipsum simul incipiant dilatationem, tamen cum arteriae non sint æquales in magnitudine, est impossibile, vt habeant æqualia spatia; & sic vna arteria paruula habebit suum accomodatum spatium, alia arteria magna habebit aliud maius spatium ad suum motum. Hæc autem diuersitas arteriarum patet ad sensum, & eam adducit Galen. 1. de dign. puls. cap. vltimo. Tunc sic: sed duo mobilia non possunt in eodem tempore transire diuersa spatia cum æquali celeritate: ergo etiam erit impossibile, vt tam paruula, quam magna arteriae moueantur æquali celeritate. Itaque concludunt, quod quamuis arteriae omnes eodem tempore dilatentur, non tamen æquali celeritate, quia scilicet spatia, quae pertranscunt, sunt maximè diuersa.

Sed contra istam doctrinam arguitur ex Galen. lib. ad tyrones dicente: Omnes arteriae inter se, simul etiam & cor habent eandem pulsandi rationem, quam obrem ex earum vna colligere de omnibus possis, Tunc sic: Ex vnaquaque arteriae pulsatione possumus iudicare de reliquis pulsationibus arteriarum & cordis: ergo signum est esse parem celeritatem: nam aliàs non esset optimum & fidum signum, neque optimè iudicaremus.

Ad soluendam istam difficultatem solent adducere locum Galen. 3. de digno. puls. cap. 1. vbi insinuat celeritatem accipi duobus modis: vno modo respectu temporis & spatij, quod pertransitur & in hac consideratione arteriae non mouentur pari celeritate. Nam est diuersum tempus & spatium, quod pertranscunt, quia sunt diuersae magnitudinis. Alio modo sumit Galen. celeritatem pro impetu motoris, qui cum sit æqualis in omnibus arterijs, hinc est vt dicatur moueri pari celeritate, id est, pari impetu. Et sic Gal. rectè iudicat ex arteriae impetu impetum cordis. Magnitudo enim apponitur cum increfcit calor. At verò cum ex tali calore confurgit necessitas ventilationis, propter celerem vstionem, tunc apponit natura celeritatem, quae aerem facit intrare cum impetu ad flabellandum. Medio enim impetu melius fit ventilatio, & sic nil aliud est æqualis celeritatis, quae æqualis impetus motoris, quo aerem mouet ad ventilandum. Et cum in omnibus arterijs sit ista necessitas ventilationis, erit in omnibus æqualis impetus. Si verò interroges à Galeno, quid est impetu moueri. Respondet loco cita-

to nil esse aliud, quam minimum deteneri in spatio. Credit enim Gal. mobile quiescere in motu, & nullum esse motum vere continuum, sed omnem esse intercessum quibusdam morulis & mansuiculis. Igitur vocat celerem motum, quando breues sunt mediæ quietes. Tardum vero, quando quietes & mansiones sunt magis durabiles. Hæc est communis explicatio doctrinæ Gal. Tamen, quia multum physica est ista difficultas, tractanda est ex professo inferius, vbi taxabimus Galenum, & sequaces.

CAPVT III.

De differentijs pulsuum.

POSTquam Auicena declarauit, quid esset pulsus, aggreditur explicare eius differentias & species. Nos tamen curabimus doctrinam Galeni ita diffusam, & breuitatem Auicena ad quamdam mediocritatem reducere, vt pateat quid sciri oporteat de pulsuum differentijs, & earum causis & præfatio, & quousque valeant agnoscere. Et vt materia alioqui difficilis, & obscura clarescat, vtamur nostra methodo, & interrogemus.

Vtrum tantum sint octo pulsuum differentia.

PRO parte negatiua arguitur primò autoritate Auicena in hoc capite, vbi dicit decem esse differentias. Et statim dicit ad minus debere esse nouem, & numerans eas inquit: Prima sumitur ex quantitate dilatationis. Secunda ex qualitate percussionis arteriæ in digitos. Tertia ex tempore cuiuscumque motionis. Quarta ex natura instrumenti. Quinta à vacuitate & plenitudine instrumenti. Sexta ex qualitatibus primis, vt pulsus calidus frigidus. Septima ex tempore quietis. Octaua, ex pulsu æqualitate, aut inæqualitate. Nona, ex ordinatione, aut inordinatione. Decima ex pondere, id est, ex consonantia musicali. Propter quam vltimam differentiam inquit Auicena, quòd qui fuerit peritus in arte musicæ, melius cognoscet pulsus harmoniam.

Secundò argumentatur ratione. Nam Galen. inter differentias primas & essentialis enumerat illas, quæ sumuntur ex molli-

De Pulsibus.

tie, aut duritie instrumenti, quæ efficiunt pulsus durum & blandum: ergo debebat addere alias differentias sumptas ex qualitatibus primis instrumenti. Nam sicut instrumentum est durum vel blandum, ita est calidum, aut frigidum, & afficit tactu medici: ergo melius Auicena fecit in hoc textu, ponendo omnes differentias, quæ oriuntur à qualitatibus instrumenti. Nam quæ maior ratio est, quare ponantur differentie qualitatū secundarū, quàm differentie qualitatū primarum? ergo datur pulsus calidus & frigidus, sicut durus & blandus.

Tertiò similiter argumentatur. Nam antiqui posuerunt pulsus plenum & vacuum, & Auic. hic: ergo saltem hæc differentia, quæ sumitur à cauitate, debebat memorari inter primas.

Nec sufficit dicere, quòd plenus pulsus, vel vacuus non sentitur. Nam etiam aliæ differentie magis insensibiles enumerantur. Præterea, quia sicut per tactu cognoscimus, quid in hydropicis continetur, etiã & in cauitate pulsus cognoscemus, an multus sit humor, an nullus.

Quartò argumentatur: Inter primas differentias enumerat Gal. illam, quæ confurgit ex proportione motus ad motum: ergo debet assignare aliam, quæ confurgat ex proportione quietis ad quietem: & sic erunt nouem in doctrina Galeni.

Quintò argum. Et prob. non esse differentias essentialis omnes, quas Auicena & Gal. adducunt, quia celeritas & tarditas sunt quædam conditiones, quæ accidunt motui, & nullo modo sunt differentie motus: ergo neque erunt essentialis differentie pulsus. Cõsequencia est legitima, quia quot fuerint species motus localis, tot erunt species pulsus: sed celeritas & tarditas non sunt species motus localis: ergo neque pulsus. Minor patet ex Arist. 4. Phys. c. 10. vbi probat tempus non esse motum, hac ratione, quia tempori non accedit celeritas, & tarditas, sicut motui.

Sextò, quia rhythmus nõ est differentia essentialis. Prob. nam proportio non est species motus localis: ergo neque pulsus.

Septimò, quia æqualitas, aut inæqualitas non possunt constituere diuersam speciem à magnitudine pulsus. Probat. nam æqualitas & inæqualitas fundantur in vnitatem quantitatis si sumantur prout dicunt relationem. Si verò non sic accipiantur, non distinguuntur ab ipsa qualitate: ergo neque à magnitudine & quantitate pulsus.

Pro solutione istius difficultatis declaranda sunt species pulsus, illæ (inquã) quæ primæ dicuntur: quod per quædam notabilia præstabitur.

Primò notandum est, quòd Gal. libr. 1. de differentijs pulsuum à c. 3. vsque ad 7. contendit probare octo esse prima pulsuum genera, seu differentias. Et vitur tali discursu: Omnem pulsuum differentiam necessariũ est sumi, vel ex motibus, vel quietibus, vel ex corpore ipsius arteriæ quæ mouetur, aut ex virtute, aut ex tẽpore motuum. Omnia enim ista considerant physici in motu locali, mobile, spatium, tempus, efficiens. Et præterea in his localibus motibus, inter quos intercedit quies, addunt quietes. Ergo ex omnibus istis principijs licet colligere pulsus differentias. Si quidem quidam motus localis est quietibus contiguitus. Colligit itaque Galen. hæc pacto. Prima differentia sumitur à magnitudine, quæ potest accidere motui ratione spatij; & consurgit prima differentia magni & parui. Secunda differentia colligitur ex ijs etiam quæ motum consequuntur, vt est velocitas & tarditas, & fit pulsus velox, vel tardus. Ex quietibus sumitur crebritas & raritas: nam pulsus dicitur creber, quando arteria parum detinetur in quiete. Rarus verò, quando multum detinetur. Præterea consurgit alia differentia ex his quæ accidunt facultati, accidunt autem robur & debilitas: ergo fiet pulsus debilis, aut vehemens: rursus ex parte ipsius mobilis, nempe ipsius arteriæ, consurgit pulsus durus, aut mollis. Nam arteria potest esse dura, aut mollis. Quoniam verò inter tempus, quod consumitur in dilatatione & constrictione, potest esse proportio, aut improportio, generatur alia differentia, quam appellant rhythmũ. Rursus his omnibus differentijs potest accidere æqualitas, aut inæqualitas, & generatur septima differentia, quæ est inæqualis, aut æqualis pulsus: & potest accidere ordo, aut ordinis perturbatio, & generatur octaua differentia, & vltima, quæ dicitur pulsus ordinatus, aut inordinatus.

Tamen hæc doctrina Galeni magis dilucidanda est, & ille in aliquibus taxandus, quod ex secundo notabili constabit.

Secundò dicimus cum Galeno: Prima genera pulsus non intelligimus nomina strietè, vt Porphyrius in Prædicabilibus, quia tale nullum genus transcendit, sed sumitur pro prima specie, siue differentia, siue genere pulsus. Hæc enim omnia confu-

sè pro eodẽ vsurpat Gal. mille in locis. Cõstat autem apud ipsum 2. de different. puls. c. 9. prima genera dici, vel quæ continentur in diuersis prædicamentis, vel si in eodẽ sint, tamen sub eodem genere generalissimo. Ex quo principio poterit deduci non esse plures, neque pauciores differentias, quã Galenus assignauit. Declarat autẽ istam doctrinam, docendo, quo modo istæ differentiæ pertineant ad diuersa prædicamenta, quia scilicet magnitudo & paruitas, ex quibus sumebatur prima differentia, pertinent ad prædicamentum quantitatis, celeritas & tarditas ad prædicamentũ qualitatis. Quæ duo genera sine dubio diuersa sunt. Præterea mollities & durities, licet pertineant ad qualitatem, sunt tamen quædam passiones, siue passibiles qualitates, celeritas tamen & tarditas minimè: rursus differentia, quæ sumuntur à robore, vel debilitate facultatis (licet alijs displiceat) pertinet tamẽ ad speciem potentia, vel impotentia. Crebritas & raritas sumuntur à quantitate tẽporis, reliquæ verò differentia oriuntur ex prædicamento relationis. Hoc pacto conatus fuit Gal. loco citato inuenire prima genera pulsus, inquirendo diuersa prædicamenta. Et certè, si quidem ipse Gal. inquit debere esse exercitatum in studio prædicamentorum eum, qui de istis generibus habet disputare. Quo loco expressè fatetur necessitatem metaphysicæ. Sed libet eius doctrinam tantillum opprimere, an rectè calluerit prædicameta. Et primò falsum est dicere istas differentias contineri immediatè sub genere generalissimo. Nam crebritas & raritas sumuntur ex tempore. Tempus verò non continetur immediatè sub genere quantitatis, sed sub specie quantitatis cõtinuæ simul cũ magnitudine, à qua sumebatur prior differentia.

Secundò argumen. contra Gal. nam celeritas & tarditas sumuntur ex tempore, quod consumit arteria in motu in ordine ad spatium. Vnde hæc differentia sumitur etiam ex quantitate temporis, sicut crebritas. Falsum enim est, celeritatem & tarditatem motus spectare ad qualitatem, vt putat Gal. Nam potius dicendum est esse modos motus. Modus autem eiusdem prædicamenti est cum eo cuius est. Tertiò, quia reliquæ differentia quantumuis ordinem importent, non tamen (proprie loquendo) sumuntur ex prædicamento ad aliquid. Quamobrem si Galen. tantum tribuit dialecticæ in libr. secundo de dif-

de differentijs citato. quam aliàs solet sine causa reprehendere. Sciat nunc non rectè probasse ista esse in primis generibus prædicamentorum, nec immediatè sub illis contineri.

Tertiò notandum est, non posse Galenum à calumnia liberari, nisi dicamus prædictas differentias non esse tales per se primò, sed accidentales in ordine ad medicum. Primò, quia vnaquæque species pulsus est speciei infimæ indiuisibilis in alias; sicut & ipse pulsus. Deinde, quia quælibet illarum continetur immediatè sub motu pulsus. Et ob hanc rationem possunt dici genera, quia scilicet nulla differentia continetur immediatè sub alia, sed omnes immediatè sub pulsu.

Quartò est notandum, inter prædictas differentias quasdam appellari simplices, quia scilicet à sola vna causa, tanquam à prædominante oriuntur, & propterea dicuntur simplices, quia non habent aliam sibi additam differentiam. v. g. pulsus manus tantum, sine alia differentia, dicitur simplex, & quia oritur à solo spatio magno, quod pertransit arteria, & quia non est celeris, nec creber. Et istæ simplices differentie sunt quinque, vt diximus. Reliquæ enim tres postremæ licet primæ appellentur à Galeno, non tamen simplices: dicunt enim iam compositionem, & ordinem vnus pulsationis ad aliam, vel partium vnus pulsationis inter se: ergo notandum, quòd illæ causæ quinque simplices efficiunt 15. differentias, v. g. à facultate exit pulsus debilis & vehemens, & inter hos moderatos, itaque ab vnaquaque causa exeunt tres differentie, à spatio tres, à tempore tres, ab arteria tres.

Ad argumenta respond. Ad primū, quòd illa vltima differentia, quam adducit Auicenna, reduci debet ad pulsum ordinatum, aut inordinatum. Nam suauius illa harmonia musica, taliter, vel taliter mensurata, nil est aliud, quàm ordo quidam. Peritus autem in musica maximè percipiet, an perturbetur iste ordo, aut quomodo seruetur proportio inter ipsas pulsationes. De qua re postea agemus. Ad alias verò differentias Auicenna dicimus reduci posse, vel esse inutiles, vt patebit ex responsione.

Ad secundū resp. aliqui, quòd durities & mollities percipiuntur ex motu arteriæ, & ideo rectè Gal. ad pulsus differentias reduxit, pulsum durum, & blandum. At verò pulsus calidus, aut frigidus percipitur non ex motu, sed ex tactu solum applicato.

De Pulsibus.

Hæc responsio est nostri Mercati, quæ si vt iacet intelligatur, falsa est. Innititur enim falso fundamento, dicendo, duritiem & mollitiem percipi non posse, nisi ex motu arteriæ, & ob id constituere pulsus differentiam: calorè verò & frigus non percipi hoc modo. Falsum (inquam) est: nam tam ad percipiendam caliditatem arteriæ, quàm ad percipiendam duritiem est necesse fari motus localis, quo applicetur arteria ad tactum medici. Dicendum ergo fundamentum Galeni stare in hoc, quòd durities arteriæ comprimit pulpam digiti, mollities verò cedit facilè. Quia itaque istæ differentie immutant tactum medici intercedente motu locali, hinc est, vt tanquam magis propriæ referantur à Galeno; caliditas verò, & frigiditas relinquuntur, tanquam inutiles. Nam si aliquando dixit Galen. pulsum calidum, id errore conscribentium factum est, vt emendauit Musa, lib. 1. ad Glauc. cap. de tertiana.

Ad tertium respond. quòd pulsus plenus & vacuus non sunt cognoscibiles per propriam naturam. Et hoc vt intelligatur, aduertendum est ex Galen. 4. de digno. pulsc. 2. & 3. quòd pulsus non dicitur vacuus, quia nil arteria continet in se, hoc enim est impossibile; sed dicitur vacuus, vel plenus tripliciter. Primò, quando arteria continet multum humorem, dicitur plenus; quando paucum, dicitur vacuus. Secundo dicitur plenus, quando intra arteriam continetur humor; vacuus verò, quando continetur aer, vel flatus. Tertio modo dicitur plenus, quando intra arteriam continetur humor crassus; vacuus verò, quando continetur humor tenuis.

His suppositis possumus concludere, nullam esse propriam differentiam pulsus pleni & vacui à sufficienti partium enumeratione. Nam multa & parua quantitas humoris non potest aliter cognosci, quàm ex magna, aut parua dilatatione: & sic pulsus iste plenus erit magnus, vacuus verò erit paruus. Præterea contineri humorem, aut aliam substantiam, non possumus cognoscere, nisi ex duritie, aut mollitie pulsus, & sic ista differentia debet reduci ad durum & mollem. Vt iamur exemplo posito in argumento. In speciebus hydropis non cognoscimus contineri flatum, pituitam, aut aquam, nisi aut ex fouea, quæ relinquatur post digiti compressionem, sicut vestigium, quod relinquatur in arena compressa à pedibus. Deinde cognoscimus flatum ex sono, qui resultat ex

percussione, & ultimò cognoscim⁹ ex motu fluctuationis, qui apparet in motu locali ipsius ægrotantis. Quæ omnia nõ possunt immediatè cõtingere in arterijs, tum propter exiguitatè corporis, tũ etiam propter continuũ motum. Ex quo sequitur, quòd si aliquando legeritis pulsũ plenũ, debetis intelligere pulsũ magnum: idẽ dico de spiritu arteriali, si maximè vigeat, quãuis non sit alius humor, quo repleatur arteria, causabit certè pulsũ vehemẽtem. Itaque nulla est propria differentia vacui, aut pleni, quæ non reducat ad aliam magis propriam.

Dubium peculiare de proportione quietum.

AD quartum respond. difficilem satis esse controuersiam, vtrũ detur talis differentia ex proportione quietum, sicut datur ex proportione motuum, exposcebat enim separatam quæstionẽ à nomine tractam. Nos tamen dicamus quid in hac re sentiendum putemus, & antiquis addendum. Quòd autem non debeat talis differentia constitui, probatur, quia Galen. solum enumerat differentias cognoscibiles: sed ista proportio inter quietes est incognoscibilis: ergo non est ponenda. Pro minor, quia medicus non cognoscit quietem internam, vt docet Gal. 2. de different. puls. c. 8. & 2. de præfag. ex puls. c. 2. & probatur ratione. Primò, quia medicus non sentit primam partem dilatationis, & ultimam compressionis: ergo neque mediam quietem. Secundò, quia arteria in quiete interna distat à tactu secundum locum, & mediant alia corpora: ergo non potest sentiri in tali situ.

His argumentis contendunt probare, non esse ponendam istam differentiam ex proportione quietum. Hæc tamen sententia est falsa, vt ego opinor, imò existimo esse dandam differentiam, quæ sit rhythmus quietum, sicut datur rhythmus motuum. Argum enim probat euidenter. nam si tota ratio, quare non est ponenda, est quia, non est cognoscibilis; pari ratione dicã nõ esse ponendum rhythmum in moribus, si quidem motus non est cognoscibilis. Probat, quia nõ est cognoscibilis prima pars dilatationis, & vltima compressionis: ergo non erat ponendus rhythmus inter has partes motus, igitur non est efficax ratio, qua isti opinantes fundantur ad abolendam istam differentiam quietum. Itaque quam-

uis non cognoscatur quies interna, debet poni ista differentia. Quod confirmat expressè Galen. 1. de digno. puls. capit. 1. dicens considerandam esse mutuam proportionem temporis motus ad tempus motus, & temporis quietis ad tempus quietis: ergo si debent considerari, meritò debent ambo constitui. Quamobrem ne Galen. videatur mutilus in differentijs assignandis, dicendum est ad quartum argumentum, istam proportionem quietum comprehendi simul cum alia proportione motuum, in specie subalterna, quæ dicitur rhythmus absolutè, & sic Galen. explicandus est.

Ad quintum argumentum respond. celeritatem, & tarditatem non esse species motus, neque differentias essentielles eiusdem. Quòd patet, quia indifferenter reperiuntur in quolibet motu, & quia vnus & idem potest esse celer, aut tardus; & ita in rigore physico nulla differentia essentialis pulsus ab illis sumenda est. Sed differentia sumitur in eo sensu quem explicuimus.

Ad sextum idem dicimus nõ esse rhythmum differentiam essentialẽ motus, vt probat argumentum. Cũ hoc tamen negari non potest cũ Galeno esse differentiam accidentalem in ordine ad mediam.

Ad septimum respond. quòd æqualitas, aut inæqualitas non sumuntur in præsentiprout dicunt relationem fundatam in vnitatem quantitatis, sed vt dicunt similitudinem, aut dissimilitudinem in vna, aut pluribus pulsationibus, vt pulsus, qui in duabus, aut pluribus pulsationibus seruat eandem magnitudinem, dicitur in hac differentia æqualis. Et è contrario dicitur inæqualis si non seruat eundem modum. Quod in vnica pulsatione penes diuersas partes sui potest etiam considerari.

His suppositis, ne plures faciamus separatos tractatus, libuit de vnaquaque differentia differere, in examen reuocando omnia quæ de tali differentia sciri possunt.

CAPVT III.

De pulsu magno & paruo, & eorum differentijs.

CVM prius de simplicibus differentijs, & earum cognitione agendum sit, vt postea ad compositas facilius deueniamus (præceptum enim est ab Auerroelaudatũ quin-

P. bi.

Se. bi.

quinto colliget, cap. 58.) visum fuit prius pulsus explicare, qui ex quantitate distentionis oriuntur. Ab his enim ferè omnes Autores incipiunt. Qua in parte ignoscat nobis Auicem. quia ita inordinatè procedit, vt statim incipiat à pulsu æquali & diuerso. Quamobrem nos ordinem seruantes, eius doctrinam simul declarabimus vique ad cap. 7.

Primum notabile.

Primo ergo notandum est (quod iam supra explicuimus) magnitudinem dupliciter considerari, vel respectu ipsius arteriæ, vel respectu spatij, quod pertransit arteriæ; diximus enim arterias alias esse magnas, alias esse paruas, & ex consequenti non esse omnibus vnū & idem spatium determinatum per quod moueantur, sed adaptasse naturam peculiaria spatia peculiaribus arterijs: ex quo sequitur reliquas differentias posse esse in omnibus arterijs eiusdem tenoris, magnitudinem verò non. Nam in omnibus partibus corporis pulsus vehemens habet vehementiam, debilis debilitatem æqualem, & sic de singulis; magnus verò non habet æqualem magnitudinem, quia hæc variatur penes varia spatia, magna, aut parua, quæ arteriæ pertransiunt.

Secundum notabile.

Hoc supposito, secundo notandum est, spatium diuidi in longum, latum & profundum, penes tres dimensiones, quas corpus potest pertransire. Et sic pulsus simpliciter magnus est longus, latus & profundus supra mediocritatem, id est, quod transit arteria non solum illud spatium naturale, quod supra dicebamus, sed illud secundum naturam penes omnem suam dimensionem. Rursus omnes istæ differentiæ habent suum medium pulsum, & extremum, v.g. pulsus longus, breuis, & inter hos moderatus. Idem de pulsu lato, idem de profundo. Quod si complicaueris has differentias efficies 27. differentias, vt videbis apud Gal. 1. de differentijs puls. c. 4. nam si quamlibet differentiam sumas, & tribus vicibus coniunxeris cum alijs comparabilibus, efficies 27.

Neque dubitandum est, vt trum istæ sint simplices differentiæ, quamuis cõplicatæ. Nam cum omnes sumantur à spatio, ideo dicendæ simplices; cūque non coniungantur alijs differentijs sumptis ab alio causarum ordine, tamen circa ea quæ de pulsu magno dicta sunt, plures excitantur dubitationes. Prima, vt trum detur pulsus medius siue moderatus inter paruum & magnū.

Secunda, quomodo cognoscatur dilatio, cõpressio & quies adhuc in pulsu ma-

De Pulsibus.

gno, vbi de cognoscendis paruis & magnis pulsibus, & eorum differentijs agemus. Tertia, vt trum magnitudo adquiratur prius in pulsu crescente vsu. Et tandem quas causas, & præsagia habeat tales pulsus. Ad primam accedendo quæritur.

Vtrum detur pulsus moderatus inter magnum & paruum.

DVbitatio hæc principiū habuit in Gal. lib. 2. de dignotione puls. c. 2. per totū, vbi satis difficulter procedit. Est autem maxime necessaria dilucidatio istius quæstionis. Nam ex illa dependet veritas reliquarum difficultatum. Siquidem neque pulsus dicitur magnus & paruus, nisi respectu moderati; neque longus & breuis nisi respectu moderati. Est itaque videndum prius de isto moderato, vt trum detur.

Pro parte negatiua argumentatur primo: quia in quolibet individuo, in quo cõstituitur pulsus moderatus in magnitudine debet fieri variatio ex ætate, sexu, regione, aere, excrementis, somno, vigilia, & alijs rebus non naturalibus, quæ necessariò corpus nostrum alterant & immutant: ergo cū non possit reperiri pulsus, sine prædictis alterationibus, fieri non potest, vt detur moderatus in aliquo tempore.

Secundò argum. Probabat Vallesius nõ dari corpus temperatum in qualitatibus, quia scilicet nullum momentū est, in quo nõ sit verum dicere: Corpus est alteratum præter naturā à causis necessariò agentibus: ergo neq; dabitur pulsus moderatus.

Tertio argum. quia si in aliquo corpore, maxime in temperato: sed in hoc non datur: ergo in nullo. Prob. minor, quia arteriæ non habent eandem magnitudinē in corpore temperato: ergo non erit signabilis pulsus exquisitè medius.

Sed quantum potest colligi ex Gal. loco citato, & lib. 1. de differentijs puls. c. 4. datur pulsus in hac differentia medius & moderatus.

Pro huius conclusionis intelligētia primo notandum est, corpus temperatum non postulare ex sua natura talem quantitatem determinatam, sed reperitur optima temperies in magna & parua quantitate corporis intra certos terminos, vt latius constat ex physicis, & ex Galen. libr. de optima corporis constitutione capit. 3. Secundò oportet meminisse, vt multoties

E 3

diximus,

diximus magnitudinē & paruitatem pulsus non esse considerandas in ordine ad corpus arteriæ, sed in ordine ad spatium, & cavitatem per quam mouetur arteria. In hoc ergo sensu datur pulsus medius, & etiam in corpore temperato, quando scilicet arteria non transit illum terminum naturalem quem habet, pro vsus indigentia moderata, respectu cuius ille pulsus, qui transit malus spatium, dicitur magnus; qui minus, dicitur paruus.

Sed dubitabis hoc pacto: nã nõ videtur dari pulsus mediũ inter longũ & breuem, quãuis detur inter magnũ & paruũ. Et prob. quia lōgitudō motus tantũ videtur cōsiderari penes longitudinē arteriæ. Cōstat autē, arterias nunquam variare propriam longitudinem: ergo non dabitur pulsus moderatus in longitudine.

Respondeo, pulsus non dici longũ, aut breuem ex numero digitorum tangentis, vt rectē aduertit Galen. 3. de dignot. pulsũ c. 2. Ita vt ille pulsus dicatur lōgus, qui tãgitur à quatuor digitis, breuis qui duobus digitis, mediũ qui tribus tantũ percipitur. Datur ergo moderatus in longitudine, hac ratione: quòd sicut in hominibus tenuibus & gracilibus (quia sunt excarnes) apparet posse dignosci plus de longitudine arteriæ, vt docet Gal. 1. de dignotione puls. cap. 8. & 3. de causis puls. c. 4. & in hominibus crassis è contra. Sic etiam moderatus percipietur in homine inter hos medio, quia corpora circũstantia arteriam, neque tenuia, neq; crassa sunt. Itaque hoc pacto datur de facto pulsus medius inter longitudinem & breuitatem, vt pulsus, qui magis impeditur, propter circũstantia corpora, dicatur breuis; qui parũ impeditur, dicatur longus; qui moderatè, moderatus fit.

Ad primum respondetur, quòd licet nõ reperiat, nisi raro, corpus quod alterationem non suscipiat ab aliqua causa non naturali, ex hoc tamen nõ colligitur intentũ, quia medicus potest rationem adiungere sensui, & subtrahere mutationem pulsus, quæ suscipitur à causa. Ad secundum iam patet ex dictis; nam licet arteriæ habeant diuersas magnitudines, tamen habent diuersa spatia, & respectu horum faciunt pulsus moderatos, aut non. Si enim transeunt ultra commune spatium, est pulsus magnus; si infra subsistunt, est pulsus paruus; moderatus verò, si medio modo se habeant.

Vtrum quatuor quæ sunt in pulsu, scilicet, duplex motus, & duplex quies, possint à medico dignosci.

CVM in hac parte tractandũ simul sit de cognoscendo pulsu magno, longo, lato & breui, & similiter de vnoquoque pulsu inferius agendum, oportet supponere, quantum possit medicus cognoscere de dilatatione, cōpressionē & secunda quiete. Est enim ita difficilis pulsuum cognitio, vt ad illam tota vita sit necessaria, vt dicit Gal. 1. de dignotione pulsuum, c. 1. ad medium. Est enim multum difficilis ob quatuor rationes. Primò, quia nullus ex philosophis, nec medicis de hac materia aliquid scripsit nisi solus Archigenes, & iste satis debiliter, vt ait Gal. 4. de dign. puls. c. 2. Propter quam causam dicebat Arist. difficilem esse tractationem de loco, quia scilicet nullus ante illum aliquid scripsisset, vt patet 4. lib. Phys. c. 2. Pratercà est difficile pulsus dignoscere, quia opus est tactu exercitatissimo, ad quòd est necessarium tempus longum, & magna & continua diligentia. Tertio, quia non habemus aliquã figuram externam, qua mediante illos cognoscamus, sicut Astrologi faciunt suas sphaeras mobiles correspondentes motibus caelestibus. Quarto & vltimò est difficile cognitio pulsus, quia vt docet Galenus secundo de dignotione, puls. c. 2. circa medium, cap. non possumus inuenire vnũ pulsus solum, & ab alijs seiunctum; quia fere semper duabus alijs differentijs coniungitur, quæ obscurant cognitionem, & hoc in vno instanti, aut breuissimo adeò tempore, quo non valeamus interlingue re naturam vniuscuiusque differentiae. Videtur enim dicendum, quòd Auerroes de elementis asserbat 4. Meteo. tex. 10. non posse vnum elementum ab alio disitum videri, quia ad inuicem omnia complicata & mista sunt in misto. Quæ quatuor causæ non deterrent nos ab indaganda cognitione, imò magis incendunt. Ars enim & virtus semper circa difficilia versantur, vt ait Arist. 2. Ethic. cap. 3. Quòd inspiciens Gal. 1. de dignot. puls. in fin. c. dicebat: Quæ obscurius cernuntur in quæstionē vocamus.

Primò itaque agamus de dilatatione, quia est præcipua pars pulsus, vt docet Gal. 2. de digno. puls. in principio. Secundo, quia val-

valde est utilis ad pronosticandum. Tertiò, quia est notior contractione, & a notioribus est incipiendum, vt Aristotel. 5. Metaph. c. 1. Quartò, quia maximam habet cognitionis varietatem. Propter quas rationes ab illa prius incepit Galen. 1. de Dig. pul. cap. 2. His suppositis notandum est ante Galen. multos tenuisse non sentiri dilatationem, sed solum ictum & percussionem arteriæ. Contra quos Galen. 1. de Digno. pul. cap. 2. inuehitur: demonstras percipi debere dilatationem. Et vtitur septem argumentis, quinque negatiuis ducentibus ad impossibile, & duobus affirmatiuis. Primò, si nò percipitur dilatatio, sequitur, quod non percipitur pulsus latus. Patet, quia pulsus latus ille est qui multum percipitur distendi in latera: ergo si solus ictus percipitur non potest sentiri latitudo. Secundò, quia neque pulsus magnus daretur, siquidē iste necessariò ostendit latitudinem, & profunditatem: istas autem dimensiones non est possibile percipere ex solo ictu. Tertiò, quia non daretur pulsus vndosus, & vermiculās. Patet, quia ex solo ictu non possunt dignosci vndationes quibus se se mutuo recipiant arteriæ. Hoc enim est impossibile, vt colligitur ex Galen. 3. de Caus. pul. cap. vltimo. Quartò, quia neque daretur pulsus decurtatus, siue myurus in pluribus pulsationibus, quando vna pulsatio est minor alia, imò neque in vna pulsatione daretur pulsus decurtatus, vt colligitur ex Galen. 1. de Differ. pul. c. 19. Quintò, quia non daretur pulsus vibratus, neque conuulsus, cum inter istos hæc sit differentia, quòd in vibratis magna fit dilatatio, in conuulsis verò parua, vt docet Gal. 1. de Differ. pul. cap. 27. Sed hæc omnia falsa sunt aperte: ergo non est dicendum dilatationem nò cognosci. Et hæc sunt quinque argumenta negatiua Galen. affirmatiua verò argumenta duo colligimus ex eodem, quia (vt rectè dicebat Archigenes) in hominibus gracilibus, & macris euidentissimè conspicitur dilatatio quando, scilicet, arteriæ, ita excarnes sunt, vt non possit falli sensus. Est autem debilitas intellectus non credere sensui, vt docet Aristotel. 8. Phys. text. 22. quòd ego soleo interpretari quando neque læsio in organo, neque indebita adest obiecti applicatio. Sed in arterijs gracilibus, & optimo tactu medici est debita applicatio tangibilis, & nulla læsio in organo: ergo necessariò cognoscitur dilatatio. Secundò probatur à simili: nam

arteriæ simulantur vesicis, sacculis, & folli- b^o. Hæc enim omnia habent terminos & cauitatem internam: sed omnia hæc dilatantur & constringuntur, & taliter cognoscuntur per tactum: ergo etiam arteriæ distendi, & comprimi cognoscuntur & non solus ictus apparebit: sic Galen. 1. de Digno. pul. c. 2. Ex isto notabili patet, quòd dilatatio cognoscatur. Nunc sciendum, an omnes partes eius percipi possint: quod ex secundo notabili constabit.

Secundò est notandum, Galenum absoluere istam dubitationem primo de Digno. pul. cap. 8. dicens, non cognosci totam dilatationem. Quod tribus rationibus comprobatur. Prima est: Initium dilatationis non percipitur: ergo neque tota dilatatio. Consequentia est optima. Antecedens patet, quia illius initium cognoscimus, quòd tangimus, sed non tangimus arteriam, imò neque cutis, quam sentimus, tangit ipsam, est enim multum spatium interpositum inter cutem externam, & arteriam ipsam: quòd ad sensum constat si velis arterias excoriare: ergo si non percipimus arteriam, sequitur, quòd neque initium motus. Secundò probatur demonstratinè hoc pacto: Cum arteria incipit dilatari, clarum est, quòd ille motus impartitur primum corporibus magis vicinis, veluti quidam impulsus deinde comunicatur cuti, & vltimò digitis medici: sed sic est, quòd pulsus habet esse in fieri & successiuo, vt constat ex 4. de Differ. c. 9. ergo quando mobilis arteria ad tactum medici accedit: iam proculdubio transibit prima pars motus: ergo est impossibile, vt sentiatur. Tertiò probatur à signo: Nam nobis apparet quies interna longior, quam externa, cum tamen sint æquales: hoc autem ob nil aliud est, nisi quia non sentimus primam partem dilatationis, & sic putamus totum illud tempus consumi in quiete, iuxta illud Aristot. 8. Phys. 7. quòd priuatio motus quies est.

Sed hic magno cum fundamento dubitabis quomodo potest dicere Galen. faciendam esse comparisonem dilatationis ad compressionem, & esse considerandam proportionem vnius ad aliam, cum ipse probauerit non posse percipi totam dilatationem, & statim probauit non posse percipi totam compressionem. Respondetur, rationem & discursum esse adiungendum sensibus: nam quantum ad sensum solum apparent semper æquales dilatatio & compressio, ceterum ex maiori, vel

vel minori mora, quo tempore absconditur arteria à nostro tactu, facillè venaripossumus magnitudinem, & paruitatem contractionis. Si verò interrogas, quatum est illud, quod non sentitur ex dilatatione? respondet Galenus lib. 1. de Digno. puls. cap. 9. tantam partem non sentiri dilatationis, quanta intercedit inter distributionem primi impetus motus arterie, & tactus vsque ad nostrum tactum. Quam sententiam, licet obscuram, declarant diuersa manus applicationes pro diuersa differentia cognoscenda. Tripliciter enim applicamus manum, vel comprimendo, vel solum palpando, idest leniter tangendo, vel medio modo inter ista extrema. Igitur si pulsus fuerit magnus, & laquidus, debemus tangere palpando manu suspensa, & hoc pacto ferè nil dilatationis nos fugiet. Si verò fuerit vehemens, comprimemus magis digitos, & ferè totam dilatationem cognoscemus. Si tandem pulsus fuerit moderatus inter istos, medio modo applicanda est manus, & medio etiam modo cognoscemus motus istos.

Sed antequam de compressione agamus, tertio notandum est, maxime debere medicum exercitari in cognoscendis pulsibus hominum temperatorum, vt facillè noscat quantum distet pulsus à propria natura temperati, & corpus à corpore: vt verò cognoscat quantum corpus aegrotum distet à naturali statu, non debet facere comparisonem ad corpus temperatum, sed ipsius infirmi ad se ipsum sanum. Sed agamus de cognoscenda compressione.

Et quòd non sentiat compressio, probatur, quia tactus tantum sentit proxima obiecta, sed in compressione arteria descendit à tactu, & separatur à pulpa digiti: ergo dum comprimitur non potest sentiri à medico. Propter hoc argumentum antiqui non credebant cognosci compressionem. Contra quos est conclusio talis: Compressio cognoscitur à medico. Hæc probatur omnibus septem illis argumentis, quibus probauimus dilatationem esse cognoscibilem. Currunt enim de dilatatione, & compressione. Sed præter illa probatur conclusio primo argumento Galeni 1. de Digno. puls. cap. 4. à similitudine facta inter vesicam, aut ventrem aqua plenum, & baculum percutientem. Nostri enim digiti sunt sicut vtres blandi, aqua, aut statu aliquantulum repleti, arteria verò est sicut baculus qui attingit, & ferit ipsos vtres. Igitur motus ad intra qui fit

in vtre à baculo compresso, aut percusso, est similis motui qui in pulpa digiti ob distensionem arterie, & motus ille qui fit ab vtre quando iterum recedit, & inflatur; est similis motui pulpæ digiti quo se reddit ad terminum suum antiquum, postquam arteria desinit dilatari: ita vt duos experiamur motus in digitis, vnum ad intra factum à dilatante arteria, alterum ad extra factum à proprio calore dilatante carnem in compressione arterie, quæ clarissimè cernitur in pulsibus vehementibus, nam in his pulpa multum percutitur, & sic sentitur recessus, & accessus multò magis, quàm in pulsibus qui leuiter feriunt.

Secundò probatur conclusio ex eodem Galen. loco citato, cap. 5. Ea quæ sensibilem affectum inducunt in tactum, sensibilia sunt, sed contractio arterie inducit affectum sensibilem in tactum: ergo est sensibilis. Probatur minor: Nam dilatatio sentitur, quia pulpa digiti percussa cauatur: ergo compressio sentietur, quia illa cavitatis redit ad statum naturalem.

Tertio probatur, quia arteria premit tactum diuersimodè, in pulsu vehementi si mo multum, in vehementi non ita: ergo postquam pulsauit, redit necessariò atque contrahitur: ergo est contractio in pulsu clarissima.

Ex quibus argumentis facillè constat in Galenica doctrina cognosci motus pulsus ex dispositionibus productis in digitis tangentis, ita vt prius cognoscamus digitorum motum & affectum, deinde articularum.

Vt autem possit dissolui argumentum antiquorum negantium compressionem cognosci, aduertit Galenus corpora dupliciter posse se tangere, vno modo planè, vt si dicamus in puncto, & hoc modo breuissimè separantur, alio modo se tangunt per ingressum vnus in aliud, facta fouea & cavitare, & talia non separantur subito, sed in tempore perceptibili. Cum itaque dilatatur arteria, tangit pulpam, non primo, sed secundo modo, intrat enim excauando ipsam pulpam. Hinc fit, vt quando arteria separatur per compressionem à pulpa digiti, non separatur subito, sed in tempore perceptibili, quia idem intercedit tempus in separatione à pulpa, quod fuit in excauatione pulpæ, aliàs enim hoc spatium transiret in instanti, quod est falsum: ergo rectè sequitur, quòd compressio arterie sentitur.

Hucus-

Hucusque potuit subtilitas Galeni explicari, qua respondetur in forma ad argumentum; nam quando dicit: Separatur à tactu: ergo non sentitur: distinguendum est antecedens: separatur enim secundo modo, non primo.

Tamen contra istam doctrinam ab omnibus receptam dubitabis, argumentando in hunc modum: Si affectus, & motus arteriarum cognoscuntur per dispositionem pulpæ tangentis, sequitur, quod cognoscatur per accidens, imò (quod magis est) sequitur, quod non possint dignosci. Probat sequela, quia motus arteriarum cum habeant rationem sensibilis communis, non possunt sentiri, nisi medio aliquo sensibili proprio existente in ipsa arteria.

Præterea non possunt sentiri per affectus ipsius pulpæ, quia in pulpa nullum aliud sensibile percipitur, nisi compressio pulpæ, aut dilatio eiusdem, quæ sunt locales motus, & sensibilia communia: ergo per hos affectus digitorum, vel arteriarum non possunt cognosci motus pulsus.

Propter hoc argumentum aliquis poterat imaginari, ad sentiendam compressionem non esse necessariam dilatationem pulpæ digiti, sed solum sentiri, quia in illa separatione arteria diuerso modo afficitur tactus. Nihilominus firmiter tenenda est conclusio Galeni, non posse percipi compressionem arteriæ, nisi pulpa digiti dilatetur, & descendat, sicut nec dilatio posset percipi, nisi pulpa digiti comprimatur, & excauetur.

Ad argumentum autem multi alia respondent: ego verò dicendam arbitror, quod quando Galen. dicit non sentiri arterias moueri, nisi per dispositiones pulpæ, non est intelligendum sentiri tanquam per rationem sentiendi, aut tanquam per sensibile proprium modificans motus arteriarum, sed tanquam per conditionem requisitam, quoniam tenent motus pulpæ rationem approximationis ad sensibile, quæ approximatō fit per motum localem pulpæ digiti: dilatio ergo arteriæ ad hoc vt sentiatur indiget excauatione pulpæ digiti: & ratio est euidens, nam licet ictus, & percussio arteriæ possent sentiri sine excauatione pulpæ, tamen in partibus spatij, per quas mouetur, est impossibile quod sentiatur sine excauatione digiti, quia per illas partes sentitur arteria dilatari quas occupabat caro tangentis. Eodem profus pacto dicendam de cōpressionē, pau-

cis muratis, nimirum ad sentiendam compressionem arteriæ necessariū esse, vt pulpa digiti dilatetur: nam cum arteria dilatetur, pulpa accedit se dilatando, & approximat arteriæ: quoad vltima sint vnum, vt est possibile esse vnum ad producendam actionem sensus tactus. Ecce quomodo hæc approximatō fit mediante illo, motu locali pulpæ.

Sed obijciat aliquis: Si ita intelligitur doctrina Galeni, vt est dictum, sequitur, simul sentiri affectum digiti, & affectum arteriarum: consequens est falsum: ergo. Falsitas probatur, quia ipse Galenus dicebat primum sentiri affectus corporis nostri; deinde illa, quæ eos induxerunt obiecta. Igitur prius est dilatio pulpæ digiti, quàm arteriæ compressio, hoc autem est falsum secundum doctrinam traditam, nam videtur supponere simulatē istorum motuum.

Respondetur, motum digiti, & motum arteriæ simul esse tempore, tamen prius natura esse motū pulpæ, quàm motum arteriarum, & in hoc sensu venit explicanda sententia Galeni. Quod autem simul tempore sint, probatur, & explicatur: Nam sicut verum est dicere: Nunc nō dilatatur arteria, & immediatē post dilatabitur; ita in eodem instanti est verū: Nūc nō constringitur pulpa digiti, & immediatē post constringetur, & excauetur. Patet, quia in eodem tempore simultaneo est motus corporis in aliquo loco, & motus corporis egredientis ab illo eodem loco: ergo simul erunt accessus arteriæ, & recessus pulpæ. Hoc tamen est discrimen, quod recessus & constrictio arteriæ est prior natura, quàm dilatio arteriæ in genere causæ materialis, sicut in eodem genere causæ, prius est aliquid corpus exire ab aliquo loco, quàm alterum ingredi, licet in genere causæ efficientis prior sit ingressus corporis, quàm egressio alterius, & dilatio arteriæ, quàm compressio pulpæ. Præterea philosophandum est de compressione arteriæ, & dilatazione pulpæ hoc pacto. Sunt enim simul tempore, licet prius natura sit compressio arteriæ, quàm dilatio pulpæ. Patet, nam prius est ablatio impedimēti, quàm motus corporis impediti, sed arteria immediatē ante suam compressionem impediēbat dilatazione pulpæ: ergo prius descendit arteria, quàm dilatetur pulpa: cum hoc tamen verum est esse priorem dilatarionem pulpæ, quàm contactum necessarium ad cognos-

cognoscendam arteriæ compressionem, & in hoc sensu interpretandus est Galenus, quando dixit, prius esse affectum corporis tangentis, quam obiecta per talem affectum cognita.

Tertio dubitabis in hunc modum: Si motus arteriarum cognoscuntur per dispositiones pulpæ digiti, sequitur, quod semper sentiantur æquales dilatatio & compressio: consequens est falsum: ergo. Probatur sequela, quia affectus pulpæ sunt æquales, quoniam æqualiter dilatatur pulpa, ac erat compressa: ergo æqualiter sentietur contractio & dilatatio: sed consequens est falsum. Probatur, quia multo facilius cognitionis est dilatatio, quam compressio arteriæ, hæc enim est, quæ requirit medicum diligentem, & tactus exercitissimi.

Responderi potest huic argumento, concedendo antecedens, & negando consequentiam: nam absque dubio dicendum est, faciliorem esse cognitu dilatationem, quam compressionem arteriæ. Et ratio stat in hoc, quia quando aliquod corpus alteratur violenter, multo magis & facilius sentit illam alterationem, quam alteram sibi magis naturalem, sicut violentum frigus multo facilius sentitur quam si quis ad calorem naturalem perveniat: at verò compressio pulpæ est violenta, dilatatio est naturalis, & ob id quantum attinet ad prædictos affectus, facilius dignoscimus dilatationem arteriæ, quia facilius dignoscimus pulpæ compressionem.

Sed instabis iterum, dicendo, quod ex hac doctrina non sequitur facilius dignosci dilatationem arteriæ, sed tantum contractionem pulpæ.

Respondetur verum id esse. Vnum enim & idem mobile, & idem sensibile, est arteria in dilatatione, & compressione, & sic ex hac parte non erat maior ratio quare facile cognosceretur dilatatio, difficilius verò compressio; tamen ex parte cognoscentis præcedit compressio pulpæ, quæ facilius cognoscitur, & sic facilius etiam ipsa dilatatio arteriæ: ad compressionem verò e contra res habet, nam cum comprimamur arteriam cognoscamus media dilatatione pulpæ, & hæc parum sentiat, tanquam naturalis quidam reductus; hinc est, ut difficulter cognoscatur arteriæ compressio.

Sed quarto interrogabis, quo pacto potest sentiri maior, aut minor contractio arteriæ ex dispositione pulpæ, cum hæc semper sit eodem modo?

Respondeo, ex sola pulpæ dilatatione non posse perfecte comprehendi totam contractionem esse minorem, aut maiorem dilatatione. Id tamen percipimus adiungendo discursum sensuum debilitati. Ex modo enim quo arteria recedit à digito, coniecturamus vsque ad quem terminum poterit devenire. Sicut quando bectimus aliquam virgam, cognoscimus ad quem terminum debet pervenire, ex modo quo recedit à manu. Propterea potest dignosci ex longitudine, aut brevitate temporis, quo non immutat digitum, ut de quiete dicemus.

Quinto dubitabis, utrum per æquale spatium sentiat dilatatio & contractio, an verò per maius spatium percipiatur dilatatio.

Pro huius dubij solutione memorari oportet, quod iam diximus non sentiri omnem dilatationem, nec omnem compressionem, quia sunt multa corpora impediencia, ut cutis, caro, adeps. Ex quo fundamento poterat aliquis inferre, æquale esse spatium, ita ut tantum quantum non sentitur vna, non sentiat altera: nã impedimentum æquale est ad utrumque motum non perfecte cognoscendum.

Ad dubitationem aliqui respondent, se se semper sentiri per maius spatium dilatationem, raro verò æqualiter cum compressione. Et ratio istius est, quia contractio pulpæ digiti non potest fieri lentius, aut tardius, quam dilatatio arteriæ, quia talis motus digiti fit ab impulsu ipsius arteriæ; & qualis fuerit motus arteriæ, talis erit contractio digiti: at verò dilatatio pulpæ potest fieri tardius, quam arteriæ compressio, imò multoties fit, quia ad istum motum non impellitur pulpa, sed ex propria natura videtur moveri. Ex quo sequitur, quod compressio arteriæ prævenit, & antecedit dilatationem pulpæ, adeo ut pulpa non possit illius motum æqualiter insequi: ergo sentietur per minus spatium compressio, quam dilatatio.

Sed iste modus dicendi temperari debet: nam si in rigore procedat, non solum probat non sentiri per æquale spatium compressionem, verum inferitur nullo modo sentiri.

Nam si arteria celerius constringitur, quæ pulpa dilatetur, sequitur quod in minori tempore pertransit illudmet spatium, quod pertransit pulpa digiti in sua dilatatione, & ex consequenti in partibus spatij arteriæ minor comoretur. Ex quo sequitur cui-

evidenter, quod arteria semper distat à pulpa tangente secundum situm, & medium, quod possit impedire sensationē; & sic nunquam in motu compressionis sentitur arteria: quod exemplo sumpto ab externis facile patebit: nam si duo homines moueantur per æquale spatium, & alter conficiat iter in minori tempore, clarum est, quod iste non potest alium hominem tangere, qui mouetur tardius.

Dicendum est ergo ad prædictam dubitationem, quod per corpora impediētia non repugnat sentiri vtrumque motum arteria per æquale spatium. Hoc ostendit ratio in principio adducta: neque etiam repugnat ex parte pulpæ, quia dilatatio & contractio pulpæ, semper fiunt per æquale spatium. Tertio, non repugnat per rationem nuper adductam: Nam quamuis arteria constringatur à propria virtute pulsifica, & pulpa dilateretur à suo proprio principio, tamen possunt moueri eadē celeritate, & sic poterimus percipere illam partē compressionis in qua pulpa tangit arteriam: non fugimus tamen rigorem argumenti propositi: nam licet non concludat illud semper sic fieri, saltem concludit aliquando, imò multoties sic contingere, quod, scilicet, arteria celerius restringatur, & pulpa tardius dilateretur: in quo casu nil percipiemus de compressionē, quantum attinet ad pulpam digiti. Et confirmatur: Nam maiori ex parte velocius solent moueri prohibentia, quæ prohibita, particulariter quando maximè differunt in principio motiuo. Vt si detineatur lana, ne descendat, ab aliquo lapide, clarum est, quod remoto lapide descendit lana. Hoc tamen erit discrimen, quod lapis qui prohibebat descendit velocius, & non se tangit. Idem dicendum de arteria, quæ impediēbat pulpam. Cum enim constringitur, remouetur impedimentum, & statim ipsa pulpa dilatur à diuerso certè efficiente. Et sic non est necessarium, vt tam veloci motu moueatur sicut arteria ipsa: fieri tamen potest, vt aliquando per maius spatium sentiat compressio, quàm dilatatio, vt contingit in quadam inæqualitate collectiua, vt ait Galen. 1. de Digno. puls. cap. 8. de qua nos inferius agemus.

Restat tamen vnum pulchrum dubium in doctrina Galenica, nam non videtur absolutum fuisse præteritum: quia si corpora impediētia sunt æqualia, pinguedo, caro, adeps, & affectus digiti sunt æquales,

quæ est causa quare non sentitur æqualiter contractio, & dilatatio. Huic dubio solo ego respondere, quod licet corpora impediētia sint eadem, habent tamen diuersum modum in contractione, ita vt impedire possit ille modus sensationem ipsam. Explicatur: Cum arteria dilatur, impellit corpora vicina vsque ad tactum medici: adeo vt illa comprimat & in vnū condat: & ex consequenti est minus impedimentum, quia occupat minorem locum. At verò quando arteria constringitur, illa corpora extenduntur, & occupant maiorem locum, & ob id magis impeditur sensatio, quia magis distat arteria à tactu medici, extendentibus se se corporibus intermedijs. Et hæc est (meo iudicio) fundamentalis ratio, propter quam maiori ex parte minus sentitur de contractione, quàm de dilatatione.

Sed quia ita difficile est cognoscere contractionem, proponamus ex Galeno octo conditiones, vt melius illam cognoscamus. Prima, contractio pulsus languidi non potest percipi, teste Galeno lib. 1. de Digno. puls. cap. 5. ad medium, & expresse 3. de Prælag. ex pul. cap. 7. ante medium. Igitur in languidis non est cur labores ad querendam contractionem, quia hoc Galen indicat impossibile. Secunda conditio, quam debes obseruare, est: Num forsitan inuenias pulsum simul vehementem, durum, magnum & tardū. His enim quatuor conditionibus manifestissimè ostenditur contractio, teste Galeno loco citato de Digno. puls. & in eodem lib. 1. cap. 7. in fine, quam doctrinam nobis dedit sub epilogo Auicenna in Fen. 2. capit. 1. dicens, sentiri contractionem in pulsu vehementi propter suam fortitudinem, in magno propter multam eleuationem sui, in duro propter multam sui refrenationem, in tardo propter longinquitatem temporis sui motus. Quasi dicat cum Galeno, melius sentiri contractionem in pulsu vehemente, quia fortes pulsationes melius sentiuntur, & ob id eorum recessus, cuius defectu languidus nullam ostendit contractionem: in magno similiter propter eandem rationem. In duro, quia violenter distinguit, & refranat pulpam, ad quem sensum necessariò sequitur conspicua retractio. In tardo, quia quanto magis durat motus, magis sentitur. Tertia conditio est, vt exercitemur in pulsibus vehementissimis & maximis, in quibus magis apparet contractio: nam si in alijs pulsibus

bus illam querimus, veniemus in diffidentiam cognitionis. Quarta cōditio, vt cor pora contemplerur in quibus isti pulsus reperiuntur, qualia sunt robusta, habitu medioeria, temperata, in regione temperata, in vere, liberaque sint à meru, mœrore, mœstitia, saturitate, & c. In his itaq; docet Gale. conspicuam esse contractionē: si verò tales homines ad iram prouocentur, vinum hauferint, aut balneo vtantur, clarius demonstrabunt contractionem, quia ex omnibus istis causis increfcit vehementia. Quinta cōditio est, vt morbos obseruemus in quibus magis apparet compressio, quales sūt tertiana simplex, febris ardens, ephimera ex bubone, adustio, modica lassitudo. Tales enim affectiones, quia pulsus habent vehementissimū, & maximum, meritò manifestam demōstrāt contractionem. Sexta conditio consistit in manus applicatione. Si enim pulsus fuerit magnus & vehemens, debemus comprimere digitos, vt appareat cōtractio, nā cum fortiter comprimitur arteria, ipsa cōtranitur & magnam foueam facit in pulpa, & ex consequenti est magis cognoscibilis contractio, & recessus. Si autem non comprimamus manum, nil sentietur de dilatatione, aut id satis obscure, teste Galen. 1. de Digno. puls. cap. 5. 7. & 8. post medium. Si verò pulsus fuerit magnus, & languidus, manum debemus habere, suspensam, vt appareat aliquid de contractione. Præterea supernè carpum sumere & non infernè, docente Galen. 1. de Digno. puls. cap. 7. post medium. Septima conditio se habet ex parte tangentis, oportet enim vt manus sit mollis, temperata, & in hac parte multum exercitata. Vnde rectè fecerunt nobiles medici, non vtentes chirurgia: nam præter alias rationes manus durior sit, & ad opus hoc admirabile inepta. Octaua conditio est, vt in memoria teneamus expressam de differentijs doctrinam, illisque tractandis simus quàm maximè dediti, à multisque alijs vanis studijs separati, consulente Galeno 1. de Digno. puls. cap. 1. & 4. de Caus. pul. cap. 8.

Restat autem, vt de quietibus agamus, finem imponentes huic quæstioni. Et incipiendo à quiete externa tanquam à notiori, dicimus, quòd quies externa est illa, quæ fit post dilatationem arteriæ ante contractionem. Dicitur externa, quia fit in circumferentia ipsius arteriæ, quæ est pars illius externa, vnde ab aliquibus vocatur quies superna. Quòd autem in-

tegra cognoscatur, docet Galen. 1. de Digno. puls. c. 10. post medium: Modus verò cognoscendi est, si applicemus manum, non multum comprimendo, sed medio modo. Nam si multum comprimimus, auertimus arteriam à sua quiete, ita vt dicat Galen. 1. de Digno. puls. cap. 8. ante medium, quòd quando multum comprimimus arteriam, occupatur finis dilatationis, & principium compressionis: ergo etiam obscurabitur quies media: cum hoc tamen verum est in vehementibus pulsibus aliquantisper posse digitos comprimere. De quiete interna alia tria docēda, nempe, quid sit, vtrum sentiat, & quo pacto cognoscatur.

Ad primum dico: Quietem internam esse illam, quæ fit post contractionem ante dilatationem: Dicitur interna, quia fit in centro ipsius arteriæ. Centrum autem est pars eius interna, & intra ipsam.

Ad secundum dico: Sentiri quietem internam, teste Galeno primo de Digno. quie. puls. cap. 10.

Ad tertium dico: Quòd vt sentiat quies ista, debemus premere, & comprimere arteriam, ita vt è contrario se res habeat. Nam quies externa sentitur modica digitorum compressione, interna verò multa, & forti compressione. Differunt etiam in cognitione quàm maximè: nam quies interna mediat inter finem compressionis, & initium dilatationis: quæ duo etiam insensibilia sunt, & ob id omnia sensus iudicat pro quiete: at verò quies externa ipsa sola sentitur, quia initium compressionis, & finis dilatationis percipiuntur à medico.

Sed hinc poterat esse magnum dubium: Nam videtur impossibile, quòd quies interna sentiat, cum tactus ad arteriam non pertingat. Præterea, neque vlla quies (cum priuatio sit, vt per se constat) potest sentiri.

Ad hoc respondeo, quòd quies interna non sentitur positiuè, quia neque arteria. At verò sentitur modo quo potest, scilicet, priuatiuè. Vt enim visus est visibilis, & inuisibilis tenebrarum, & luminis, vt docet Aristoteles secundo de Anima, ita tactus est tangibilis, & intangibilis. Tangibile enim obiectum percipitur per positiuam immutationem: intangibile verò (quòd dicitur tale per priuationem) percipitur, quia tactus non immutatur. Arteria verò in quiete inter-

interna, licet sit quid positivum secundum se. Dicitur tamen intangibilis defectu approximationis ad tactum, igitur sicut cognoscimus ultimam partem compressionis, & primam dilatationis, adiungendo discursum, & rationem; ita & internam.

Sed obijcies: Sequitur quod non possit cognosci tempus quietis, liquidem confunditur tempus quietis cum tempore primi motus dilatationis, & ultimi compressionis.

Respondeo, quod quamvis verum sit arteriam toto illo tempore non sentiri, tamen cum tota constrictio sit propter eundem finem, propter quem & ipsa interna quies, hinc est, ut ex varietate temporis constrictiois coniecturemus tempus quietis internæ. Et hæc de hac quaestione.

CAPVT VI.

*Aliqua adnotanda, ut præfagia,
& causas pulsum intelligamus.*

Cum agendum sit nunc in particulari de causa & præfagio pulsus magni, & aliorum pulsum; prius præmittere oportet, causas in duplici esse differentia: quædam enim sunt causæ pulsus continentes, quæ à Græcis synestica appellatur, de quibus tot diximus in superioribus, quæ sunt facultas, instrumentum, & usus, quæ continentes dicuntur, quia ita simul pulsum produciunt, & ita continent, ut illis variatis varietur pulsus, ablati auferatur. Quid verò sit causa continens, abundè satis explicui superiori anno in tractatu de Morbo & symptomate: istæ autem causæ continentes sibi quosdam habent pulsus proprios & genuinos, alios verò habent familiares: proprios appello, qui debentur illi causæ ex sua natura, ut facultati robustæ pulsus vehemens, debili pulsus languidus debetur tanquam proprius: familiares autem illi dicuntur, qui non semper ab una causa, sed à pluribus continentibus possunt oriri. Et sic facultas robusta habet pulsus magnos, celeres, & raros tanquam familiares: possunt enim hi fieri ab alijs causis, & non à sola virtute forti. Eodem pacto facultas debilis producit pulsum languidum

De Pulsibus.

tanquam proprium; paruum verò, tardum, & crebrum, tanquam familiares. Sic arteria dura habet proprium pulsum durum, familiares verò sortitur paruum, tardum & crebrum. Mollis arteria habet mollem pulsum causare tanquam proprium; rarum verò, celerem, & magnum tanquam familiares.

Secundò præmittendum est, usum, nullum habere pulsum proprium, sed omnes familiares, qui, scilicet, ab alijs causis possunt oriri; nam cum usus multiplex sit, varios etiam causabit pulsus. Quod facile intelligemus: si memoria teneamus quæ superius de fine pulsus docuimus. Diximus enim usum, & finem pulsus consistere in refrigerio, & ventilatione caloris, & in spiritibus generandis.

Ex quo sequitur, quod quomodocumque calor crescat, causabit pulsum magnum tanquam familiarem; si verò magis crescat, celerem; si verò magis, etiam crebrum: quod non solum de calore præter naturam & morbo, verum adhuc de naturali adaucto intelligendum est, teste Galenio secundo de Difficul. respira. cap. 24. Quia verò calor potest esse non solum solo gradu intensus, ut in ephemeris, verum putredinosus & fuliginibus refertus; hinc est, ut alter usus irascatur, nempe fuliginum expurgatio; nam ad refrigerandum calorem præter naturam, non solum est necessaria qualitas frigida aeris, verum ipsarum fuliginum ablatio. Et sic non sufficit sola arteriæ dilatatio, sed magna ac celeris compressio. Eodem modo debemus philosophari de altera parte usus, quæ est spiritus generatio. Si enim deficit spiritus, produciuntur pulsus magni, celeres, & frequentes, tanquam familiares. Tamen notandum, quod quando deficit spiritus in hominibus robustis & sanis propter aliquem laborem, tunc familiarior differentia est magnitudo, quia natura indiget copiosiori aere: At verò si deficit spiritus in corporibus debilibus, & conualescentibus, familiarior differentia est celeritas quia natura supplet defectum magnitudinis. Atque hæc de causis continentibus.

Tertiò præmittendum est, alias esse causas alterationis pulsus, quas sic appellamus, quia valent immutare pulsum, alteratis causis continetibus; cuiusmodi sunt omnes causæ calefacientes, frigefacientes, humefacientes, & exiccantes. De quibus,

G & quot

& quot' modis contingunt, egimus anno superiori. Similiter omnes causæ, quæ valent virtutem confortare, aut deuallare, à quibus omnibus pulsus immutatio subsequitur. Quæ omnes, aut internæ, aut externæ sunt, exemplis res clarescunt. Ira facultatem alterat in excessum, item & imperus ad crism, teste Galeno 1. de Præfag. ex puls. cap. 8. Vbi etiam tertiam causam addit, humores, scilicet, semicoctos, qui facultatem alterant in nouam actionem, & hæ sunt causæ internæ.

Præterea exercitatio, vini potus, cibus, medicamenta, quæ solent assumi ad aliquam intemperiem corrigendam, vt balnea. Hæc enim sunt externæ causæ, quæ facultatem mouent ad pulsus efficiendos vehementes.

Rursus è contra aliæ multæ causæ debilitant, vt pulsus languidus appareat: internæ septem sunt, vt colligitur ex Galeno 1. de Præfag. ex puls. cap. 8. & lib. de Tremo. cap. 5. Nimirum nimia vigilia excedens animi affectus, intensus dolor, aut diurnus, morbi malignitas, febris hæctica, nimia vacuatio. Extrinsecæ causæ virtutem dissolunt, quæ tres sunt. Alimentum inopia, exercitatio nimia, & vsus rerum intemperatarum, & istæ causæ sunt quæ debilitant dissoluendo. Aliæ tamen sunt, quæ debilitant grauando. Quæ tres sunt, teste Galeno lib. de Puls. ad Tyrones cap. 1. de Caus. post medium: Humor copia, instrumentorum affectus, vt inflammationes, abscessus, tumores, & corruptionis varietas. Tandem aliæ causæ debilitant suffocando, quæ numero sex sunt, vt colligitur ex Galeno 4. de Præfag. ex puls. post medium. Prima, quando ipsum occupat. Secunda, quando pulmo afficitur. Tertia, quando latera afficiuntur, vt in pleuritide. Quarta, quando aspera arteria afficitur. Quinta, quando guttur. Sexta, quando fauces. Sicut de causis alterantibus facultatem dictum est, ita etiam poterimus de alijs continentibus adnotare, à quibus causis intenduntur, & remittantur, vt vsus augetur à causis calefacientibus internis, & externis. Remittitur etiã à contrarijs, arteria dura redditur à causis indurantibus, mollis è contra. De qui-

bus suis locis. His sic prælibatis

dicamus de pulsu

magno.

(2)

CAPVT VII.

De pulsu magno & paruo.

Pulsus igitur magnus dignoscitur, si leniter palpes, & sentias motum in pluribus partibus digiti: tunc diuidi cabis esse pulsus magnum, teste Galeno 3. de Digno. puls. cap. 2. post medium. Si verò in paucissimis partibus sentias arteriam pulsus paruus iudicabis: debes autem moderatum noscere, vt scias quantum ab illo recedat. Causæ generationis sūt. Prima, valida facultas, teste Galen. 1. de Caus. pul. c. 5. Nisi enim fortis esset, arterias attollere minimè posset parui enim pueri. & senes imbecilli, non possunt multum progredi, etiam si indigeant illo progressu. Secunda causa est, tunica mollities: hæc enim est conditio apta, vt possit arteria multum distendi, nisi aliquod fuerit impedimentum, vt in fæminis, quæ licet habeant molles tunicas, quia tamen impediuntur arteriæ adipe, excrementis & molli carne, quæ in illis solent abundare propter multum otium in quo degunt; hinc est vt habeant pulsus minores, quã viri. Tertia causa est vsus adauctus, id est, calor immodicus. Hic enim, quia copiosam refrigerationem exposcit, meritò pulsus conficit magnos, teste Galen. 3. de Præfag. ex puls. c. 2. ante medium, & 1. de Caus. pul. c. 7. post medium. His debes addere omnes causas, quæ faciunt facultatem validam, omnes quæ augent calorem, omnes quæ mollem arteriam reddunt, quas in vnaquaque differentia assignabimus, & ibi videbis, ne toties repetamus. Interim illud aduertere licet ex Galeno, istas tres causas facere pulsus magnum, vel vnicam solam, vel duas tantum: nam sola facultas valida magnum generat pulsus, teste Gale. 1. de Caus. puls. c. 8. circa finem: Dummodo vsus & instrumentum moderatè se habeant, & non sint omnino contraria; si enim arteria esset multum dura, non posset multum distendi, teste Gal. 1. de Caus. pul. c. 11. ante medium. Similiter si vsus sit adauctus, quauis reliquæ causæ non ita intendantur, fiet pulsus magnus, teste Galen. 3. de Præfag. ex puls. cap. 2. ante medium. Si enim facultas multum esset debilis, non fieret magnus, teste Galen. 1. de Caus. puls. c. 1. ante medium. Igitur auctus vsus cum virtute moderata poterit facere pulsus magnum. Similiter sola mollis arteria, si reliqua

duo

duo sint moderata, potest facere pulsū magnum, teste Gale. 1. de Caus. puls. c. 4. Quarta & vltima causa pulsus magni est ipsa gracilitas, teste Galen. 1. de Digno. puls. cap. 8. & 1. de Præfag. ex puls. cap. 3. vbi notare licet, quod hæc non est vera causa generationis pulsus, sed apparens, id est, quæ facit apparere pulsū, vt rectè aduertit Camillus Thesaurus, lib. 2. de Puls. cap. 37. num. 1. Si contrariorum cōtrariæ sunt rationes, facile erit causas venari pulsus parui. Prima est languida virtus. Secunda instrumentum durum, quod distensionem maximè resistit, teste Galen. 1. de Caus. puls. c. 9. Tertia, vsus imminutus, siue remissio caloris natui. Quarta & vltima causa est, habitus crassus, hic enim facit pulsū paruum, teste Galen. 1. de Digno. puls. cap. 8. ad medium, & 1. de Præfag. ex puls. cap. 3. prope finem. Vbi inquit, quod paruus propriè dicitur, qui simul est humilis, angustus & breuis: hæc sunt causæ generationis. Cause verò alterationis sunt omnes, quæ pulsū paruum facere possunt, quæ vires debilitant, quæ calorem remittunt, quæ arteriam duram reddunt, & quæ faciunt habitum crassum.

Præfagium circa præterita, præsentia, & futura versatur, tunc autem præsentia dignoscimus, quando causas præsentis inuestigamus. Igitur ex pulsū magno coniecturabis facultatem robustam esse, si simul adsit vehementia, teste Galen. 1. de Caus. puls. c. 7. ad medium. Quandoque etiā iungitur cum celeritate & raritate, teste Gal. 1. de Præfag. c. 7. Si itaque simul coniunctas videas differentias magnitudinis, vehementiæ, celeritatis & raritatis, audacter potes dicere talem magnitudinem fieri à facultate robusta. Si verò cum magnitudine inuenias mollitiem, non ab excessu facultatis, sed ab instrumento oriri dicendum. Si verò inuenias pulsū magnū, tamen moderatū in vehementia & duritie, & vltra, hoc celerem, & crebrum iuxta caloris augmentum, prædicere poteris talem magnitudinem proficisci ab immodico calore: si verò vsus fuerit variatus quantum ad spirituum copiam, aut inopiam, pulsus demonstrabitur magnus, aut celer, vt superius diximus. Si verò magnitudo causatur à gracilitate, cognosces ex æqualitate pulsus, quæ magnitudini coniungitur. Si verò magnitudo est maior, quàm gracilitas exposcat, tunc oritur à gracilitate simul & calore adueto, & ista sunt præfagia causarum præsentium.

De Pulsibus.

Rursus futura prædicimus ex pulsū magno, iuxta illas causas quibus associatur nā si bonæ sint, salutem promittit, si malæ, periculum ostendit, teste Gale. 2. de Præfag. ex puls. c. 5. ad mediū, vbi dicit, quod si pulsus magnus cōiungitur cum salubri statu ipsius arteriæ, tūc nil mali denotatur. Idē fatetur 9. Methodi, c. 4. dicens: Multoties in febribus calidissimis, & à sanguine genitis adest pulsus magnus cum securitate: at verò si magnitudo fuerit coniuncta cum summa arteriæ mollitie, periculum adesse significat. Præterea non solū euentum prædicimus, verū & modū: nam si talis inæqualitas percipiatur in pulsū, vt magni, sint plures quam parui, poteris prædicere morbum esse finiendum per excretionem, teste Gale. 4. de Præfag. ex puls. c. vlti. ad medium. Si verò interrogas, quam speciem excretionis? Respondet Gale. 3. de Crisibus, c. vlti. circa mediū capitis, quod portendit eam, quæ est per sanguinis fluxū: nam pulsus magnus dominium sanguinis demonstrat, vt docet Auerr. 4. Colliget. c. 8. si autem interrogas quo modo præterita prædicimus ex pulsū magno? Respondetur tūc præterita prædicere medicum, cum causas alterationis pulsus pernoiscit, quæ iam relatæ sunt. Quod signum si cum alijs signis coniungas, certissimum efficiet præfagium.

De paruo, contrario modo se res habet quantum ad euentū morborum prædicendum. Nam reperitur ferè semper in his, qui perniciosè laborant, vt in synco-pizantibus, & in omnibus ferè, qui moriuntur, teste Galeno 1. de Digno. puls. c. 8. vt in anginosi dum animam agunt, teste Galen. 4. de Caus. puls. cap. 20. in fine, licet aliquando simul inueniatur cum crebro, aliquando cum languido. Vnde dicebat Galenus 4. de Præfagatione, cap. vltimo circa finem, pessimas esse euacuationes, quæ paruitatem & tarditatem ostendunt in contractione, si verò non paruum, sed paruisimum sit, multò maius periculum ostendit, teste Galen. 2. de Præfag. ex puls. cap. 5. ad medium: de moderato verò in paruitate non est cur prognosticum faciamus: nam cum fiat à natura, & inueniatur in corporibus sanis, non est ab illo præfagium in morbis perendum, teste Galen. 2. de Præfag. ex puls. cap. 11. ad medium.

Præterea etiam ex pulsū paruo prædicimus præsentia, causas, scilicet, generationis, nempe, vsus remissum, facultatem

tatem debilem, instrumentum durum, quas omnes ex signis proprijs percipies, si illa accomodabis, v.g. si pulsus paruus fit ab vsu remisso, cognosces, quia non solum paruus, sed etiam rarus, & postea tardus fit, teste Galeno 1. de Caus. puls. cap. 7. in fine, & 3. de Prælag. ex pul. cap. 4. in principio. Et ratio est, quia vsus auctus primo faciebat magnum, secundo celerem, tertio crebrum: ergo à contrario procedet in vsu diminuto, prius enim faciet raram, secundo tardam, vltimo paruum. Exemplum commune est, si homo faciat iter cum magna necessitate deueniendi cito in scholas, certe apponit magnos passus, secundo addit celeres, tertio addit crebros, nullo modo se detinendo in via: si verò minuitur necessitas deueniendi, incipit prius detineri in morulis & quietibus, quæ detentio dicitur raritas: si minuitur magis, relinquit celeritatem, & mouetur tardè: si tandem est minor, facit paruos passus. Rursus si arteria est dura, paruitas procedet à duritie, teste Galeno 1. de Prælag. ex pul. cap. 3. in fine. Si autem simul cum paruitate natura apponat tarditatem, tandem raritatem, prædicere oportet oriri à facultate debili: nam contrario modo apponit natura suas differentias, si imminuatur facultas, ac quando imminuitur vsus: si tamen crassities fuerit causa paruitatis, cognosces ex comparatione, & æqualitate crassities cum paruitate. Vltimo prædicimus præterita, quando causas alterationis prognosticamus, quas iam retulimus. Hucusque de magno, & paruo omnem Galenicam doctrinam retulimus. Circa quam aliquæ solent difficultates in scholis agitari, quas iam ab-soluam.

CAPVT VIII.

Virum aliqua causa possit mutare pulsum sine mutatione cause continentis.

Primò argum. pro parte affirmatiua, quia anima non solù coniuncta est corpori, vt forma, sed etiam vt motor. Quod particulariter elucet in corde: ergo poterit ipsa sola mouere cor ad aliquam differentiam, sine hoc, quòd immuter causam continentem. Antecedens est commune axioma philosophorum, & particulariter fundamentum D. Tho. in disputatis q. de passionibus animæ.

Secundò argum. ex illo famoso lo-

co Diui Thomæ, lib. 3. Contra gentes, cap. 99. vbi ad probandum, quòd Deus potest producere aliquem effectum sine causis secundis, argumentatur sic: Magis subdita est Deo omnis creatura, quam corpus animæ: sed anima potest causare in corpore sanitatem, aut morbum sine principijs sanitatis, aut morbi: ergo à fortiori multò melius Deus poterit causare effectus quos voluerit sine alijs causis. Nunc ego argumentor sic: Anima potest producere morbum, aut sanitatem, sine hoc, quòd medient causæ alteratiuæ: ergo immutabit pulsum, sine hoc, quòd alterentur causæ continentis: nam si potest producere morbum per se sola, poterit etiam mutare pulsum per se sola. Imò à fortiori argum. Potest producere quale: ergo & vbi.

Tertio argum. quia passionibus animi magis sunt, quam corporis: ergo consentaneum est animam posse excitari ad operationem, iuxta exigentiam illarum sine permutatione causæ corporalis continentis.

Quarto, quia pulsus iræ inter alias differentias est altus, vt docet Galen. 4. de Caus. puls. cap. 2. & 1. de causis puls. 53. & 4. de Prælag. ex pul. cap. vltimo. sed hæc differentia non potest reduci per se in aliquam causam continentem mutatam: ergo dicendum est, quòd dependet ab animi affectu. Probat minor, quia si ex aliqua causa continente proficiscitur, maxime ex augmento caloris, quia in ira fit feruor sanguinis circa cor, sed altitudo pulsus non dependet ex vsu adaucto: ergo. Probat ista minor, quia neque in ephimera, neque alijs similibus vsibus adauctis, quāuis sit pulsus magnus; nunquam tamen pulsus altus reperitur, nisi in ira: ergo est peculiaris differentia procedens ex animi passione.

Quinto, quia in timore fit vibratus pulsus, vt docet Galen. 4. de Caus. puls. c. 5. sed hæc differentia non habet ortum ex permutatione causæ continentis; ergo habet ortum ex sola animi passione. Probat minor, quia causæ pulsus vibrati sunt, facultas robusta, instrumentum durum, vsus adauctus, vt docet Gale. 2. de Caus. pul. c. 6. Sed in timore facultas fit magis debilis, vt colligitur ex Gale. lib. ad Tyro. c. 29. Præterea in timore non augetur vsus, cum potius refrigeretur calor: ergo pulsus vibratus non oritur ex causis continentibus, sed à sola animæ passione.

Licet hæc argumenta validissima sint, adco, vt viros doctos convincere possint, tamen sit conclusio. Nulla pulsus differentia est, quæ non pendeat ex permutatione causæ continentis. Hæc est expressa sententia Galeni, lib. 1. de Caus. puls. cap. 1. Et quia tota difficultas versatur circa animi passiones, nam de alijs causis non dubitatur.

Probatur conclusio. Causis necessarijs, & sufficientibus eodem modo se habentibus, effectus eodem modo producit, & manet, quia idem in quatum idem semper est natum facere idem: ergo si continentis causæ omnes eodem modo se habent in aliqua animi passione, necessariū est, vt effectus (qui est pulsus) habeat se eodem modo: & ex consequenti sequitur, quod variatio causarum continentium non solum sit necessaria, sed per se, & essentialis, ad hoc, vt possit variari pulsus. Dices fortasse, animi passiones esse conditiones quasdam, quibus positis ponitur illa differentia. Sed hoc stare non potest, quia sola variatio conditionis non potest mutare naturam effectus, licet possit illum remissum, aut intensum facere: vt approximatio ignis est conditio ad intendendum calorem: ergo similiter passio animi non poterit mutare naturam pulsus, si sola est conditio.

Secundò probatur conclusio, quia si altitudo pulsus esset differentia solius iræ, sequeretur, quod in omnibus iratis reperiretur pulsus altus: sed consequens est falsum. Probatur (quia, vt docet Galen. 3. de Caus. puls. cap. 4.) in extenuatis, & gracilibus iratis pulsus non est altus, sed loco alti est magnus: ergo sequitur, quod talis pulsus non provenit ex sola animi passione.

Ad hoc dicit aliquis, quod corpora extenuata sunt debilia, & sic, quamvis irascantur, non possunt facere pulsus altos. Tamē oppositum docet Galen. 3. de Caus. puls. cap. 11. & ratio id ostendit, quia in istis est sufficiens robor ad magnitudinem: ergo ad altitudinem quia, potens ad trinam dimensionem, potens erit ad altitudinem. Tamen hæc melius elucescent, si argumentis respondeamus.

Ad primum dico, quod licet anima sit in corde tanquam motor, requirit tamen suas causas continentis, quibus mediantibus operetur & moueat, & sic non poterit variare pulsus sine causis continentibus. Ad hoc enim, vt informet ipsa per se sola

De Pulsibus,

actuatur materiam, tamen vt moueat, suis eget dispositionibus mediantibus, quibus exequitur motum.

Secundum arg. petebat longum discursum, quem fecimus in tract. de Febribus, agentes de febribus ex affectibus animi. Nunc dico, quod anima non potest producere morbum, aut salutem sine hoc, quod mediet aliqua causa. Hæc autem est spiritus, qui hoc aut illo modo mouetur tanquam proximum animi instrumentum illi obediens, & sic variato spiritu, necessarium est, varietur vsus: & ex consequenti mutatur causa continens in istis animi affectibus.

Ad rationem D. Thom. dico, quod vt probet suum intentum, sufficit vt anima non assumat causas morbi eomunes, quales sunt excedentes qualitates humorum putridorum. Hæc solutio est Ferrar. loco citato. Addi. ego in libr. de Febrib. quod idem anima dicitur producere sine principijs sanitatis, &c. quia non assumit, nisi tantum affectus suos, qui ex se non sunt causa talis morbi, & præterea non compentunt, vt tales, ipsi animæ, sed solum ad fruendum bonis, vel fugiendū mala. Concludit ergo S. Thom. nam cum Deus debeat superexcedere istum modum, nullum alium habet, nisi facere sine medio: nam creatura agunt, vel cum medio per se, vel cum medio quod non est per se: ergo Deus cum debeat excedere omnem causam, ager sine vilo medio. Et hæc est profunda argumentatio D. Thom. quam non intellexit Ferrariensis. Deus excedit omnem creaturam, quia creatura mouet per aliquam potentiam, & tandem exit de potentia in actum. Deus autem per se omnia operatur. Anima ergo per suas potentias, in quantum est motor, causat motus animi, & sic causat ægritudinem, vt Angelus per volitionem causat motum, anima tamen est vnita, vt forma: nullum autem istorum conuenit Deo.

Ad tertium, quod quamuis passiones sint animi, cum hoc tamen habent immutare aliquam causam continentem, imò ob hoc dicuntur passiones: quod vocabulum propriè ad corporalia pertinet, & sic appetitus vindictæ, licet affectus animi sit, non tamen propriè passio dicitur, donec feruorem excitet in corde.

Ad quartum dico, quod licet in iratis sit pulsus altus, non tamen debet esse sine permutatione causæ continentis. Quod

pater, quia deberet esse in omnibus iratis, quod est falsum.

Præterea, quia (vt docet Gale. 2. de Caus. puls. cap. 3.) tria requiruntur ad pulsum altum. Primo, vsus adauctus. Secundo, valida facultas, quæ conetur facere magnam dilatationem, quam non potest perficere. Tertio, requiritur vt arteria sit impedita à corporibus circumiacentibus, ita vt non possit se extendere in latitudinem; tamen suprema pars arteriæ sit libera ab impedimento: vnde fit vt tempore necessitatis, cum non possit arteria in latum tendere, tendat in altum; & sic facit pulsum altum. Quare in extenuatis, cum non impediatur arteria, potest facere pulsum magnum implendo latitudinem, & sic non apparet altitudo in pulsu. Ex quibus patet apertè duplex mutatio in causa continente: nam calor crescit in ira, & instrumentum est impeditum. Quamobrem pulsus altus non conuenit omnibus, nec solis iratis.

Ad quintum resp. quòd in vibratis pulsibus requiritur aliqua tensio in instrumento, & hoc sufficit vt non à sola animi passione proficiatur vibratio. Tensio verò non solum ob siccitatem, verum ob multos humores fit, qui in timore recurrunt ad interiora. Liqueat igitur debere permutari causas continentes à causis alterationis.

Declarantes aliquas combinationes inter causas continentes, diximus supra, in vsu moderato, & facultate valida fieri pulsum magnum. Quod videtur difficile: nã natura agit propter finem: quorsum ergo apponit magnum refrigerium, cum calor tantum non exposcat? Propter quod dubium, & alias etiam causarum connexiones, sit quæstio.

CAPVT IX.

Qui pulsus fiant ex connexionione facultatis, & vsus.

DE hac re agit Galen. lib. 1. de Caus. puls. cap. 5. & 8. vbi colliguntur combinationes causarum continentium.

Prima, quando facultas est extremè debilis, & calor maximè adauctus. In quo casu fiunt pulsus debiles, parui, & tardi, & creberrimi: nam erunt debiles, quia hæc

differètia est propria facultatis debilis: erunt verò parui & tardi, quia sunt differètiæ familiares ipsius. Sunt autem maximè creberrimi, quia priores differètiæ deficiebāt maximè ab vsu, non potentes villo modo illi satisfacere.

Secunda combinatio est, quando facultas est debilis, & vsus diminutus, quæ combinatio nullam habet difficultatem, efficiet enim pulsus debiles, paruos, tardos, & raros.

Tertia combinatio est facultatis robustæ, cum vsu adaucto, quæ efficiet pulsus vehementes, magnos, celeres & frequentes.

Quarta tamen combinatio habet difficultatem, dicit enim Galenus, quòd facultas robusta, si coniungatur cum vsu diminuto, facit moderatum in magnitudine, tardum verò aliquantulum, & rarum, & tribuens rationem Galenus, inquit, quòd valida facultas, etiamsi non possit vtiliter vsus, seruat naturalem modum in suo motu, quasi dicat agere facultatem cæca quadam ratione in quantum potest. Hoc sic intelligunt quidam huius temporis lectores, & reprehendunt Galenū, tamen nos credimus melius philosophatum fuisse Galenum, cuius intentum est docere, quòd quando facultas est valida, & vsus moderatus, imò aliquantulum diminutus, tunc pulsus fit moderatè magnus, quia facultas apponit illam magnitudinem, quia satisfacit vsui. Quòd si dicas: Vsus non est adauctus: respondet Galenus, quòd ob hanc rationem adiungit raritatem, quiescit enim arteria, & cõtinetur per totum illud spatium, satisfacta illo refrigerio. Itaque quòd deficit de vsu, cognosces in raritate. Et vt videatis, quàm parum penetrent moderni isti profunditatem Galeni, notandum est, quòd reprehendunt illum, quia dixit facultatem vitalem naturaliter operari, & ob id apponere magnitudinem in vsu diminuto. Et arguunt contra illum, dicentes, sequi ex ista doctrina, quòd facultas hæc non agat pro ratione finis. Sed isti prorsus aberrant, neque intelligunt punctum subtilitatis Galeni, quam iam explico. Dico, quòd quamuis vsus non vigeat, potest fieri pulsus maior existente facultate robusta, nam si facultas sit ita perfecta, vt operetur pro ratione finis, apponit illam differentiam, quæ magis familiaris est, si cum illa potest finem adimplere.

re. Adimplet autem suum finem in isto casu, coniungendo magnitudinem cum raritate, nam tantum, quantum non crevit vsus, detinetur in motu & quiete: est autem familiarior magnitudo, quia prior reliquis differentijs familiaribus. Itaque operatur pro ratione finis adhuc in doctrina Galeni, seruans modos naturales. Illud tamen memoria tenendum, quod iam diximus ex Galen. non debere esse vsuum maximè diminutum, in hoc enim casu non apponit magnitudinem, sicut neque si instrumentum esset extremè durum.

Præter istas combinationes docet Galen. eod. lib. alias desumptas ex instrumento. Prima combinatio est instrumenti duri cum vsu diminuto, & calore refrigerato, quæ faciet pulsus duros, paruos, tardos & raros. Secunda combinatio est instrumenti mollis cum vsu aducto, quæ faciet pulsus mollem, magnum & celebrem, non tamen necessariò crebrum, nisi multum vsus increseat. Circa quam doctrinam est pulchra dubitatio. Dicit enim Gal. quòd quando mollities est maior, quàm augmentum caloris, tunc temporis pulsus sunt maiores, quàm celeriores; quòd verò vsus est maior, quàm mollities, tunc sunt celeriores, & non ita magni. Dubium est in hoc, quia communis Galeni doctrina docet, quòd magnitudo prius acquiritur, quàm celeritas. Quo pacto ergo dicit, quòd crescente vsu supra mollitiem instrumenti fit celerior pulsus potius, quàm maior? Ad hoc aliqui respondent, quòd in hac combinatione virtus est debilis. Quòd colligitur, quia instrumentum est molle. Et sic non apponitur magnitudo. Tamen isti falluntur, quia Galen. quando agit de ista combinatione, nullam facit mentionem facultatis. Si enim esset debilis, iam esset combinatio trium causarum continentium. Galen. verò non agit, nisi de duabus causis combinatis.

Quamobrem huic difficultati ego sic respondeo. Et primò aduertò quendam philosophandi modum, qui licet non colligatur ex Galeno, est tamen multum conformis optimæ Philosophiæ. Hanc scilicet esse differentiam inter magnitudinem motus & celeritatem, quòd magnitudo determinatur per certum terminum spatij. Et sic necessum est, vt detur magnitudo vltima, qua nulla maior potest dari, quia scilicet non est maius spatium; at verò celeritas nullo termino perscribitur ex sua natura, & sic potest esse intensior, & adhuc magis intèsa; & sic procedere quæ-

tum volueris. Ex quo infertur, quòd quantumuis detur in pulsu magnitudo, apponet natura (si est necessarium) maiorem celeritatem, quàm fuit magnitudo, & adhuc maiorem, & maiorem in infinitum. Quia detractio temporis potest fieri infinite intra idem spatium, quia scilicet potest fieri motus in minori, & in minori tempore. Tamen quamuis hoc ita sit; inspecta ipsa natura magnitudinis & celeritatis, possumus dicere, quòd licet celeritas nullum habeat terminum sui augmenti respectu spatij, neque respectu temporis, potest tamen illam habere ex parte ipsius principij mouentis. Nam augetur celeritas si augeatur facultatis robor, iuxta illud Arist. Si datur celeritas infinita, datur grauitas infinita. Cum ergo robor facultatis vitalis non possit crescere in infinitum, hinc est, vt ex hac parte celeritas habeat suum terminum determinatum. Hoc supposito, dico quòd in illa combinatione sunt celeriores, id est, crescit celeritas supra magnitudinem. Non quòd natura non apposuerit magnitudinem prius, sed quòd intendatur celeritas. Nam cum maior virtus requiratur ad magnitudinem, sequitur, quòd posita iam magnitudine, totum illud robor conuertatur ad festinandam celeritatem. Et hoc voluit dicere Galen. quando dixit esse pulsus magis celeres, quàm magnos in illa combinatione vsus aducti, & instrumenti mollis.

Reliquæ combinationes, quas refert Gal. instrumenti duri, & vsus diminuti, & vsus aducti, non videntur habere aliquam difficultatem: quare in illo patebunt, loco citato.

CAP. X.

De ordine quo acquiruntur differentiarum.

Verum natura ordinem seruet in istis differentijs apponendis, ita vt prius apponat magnitudinem.

Circa ea quæ diximus etiam consurgit communis dubitatio, de ordine quo istæ differentiarum generantur, quæ scilicet sit prior vsu crescente, aut decrescete. In qua quaestione duo perpendemus. Primò, an crescente vsu natura simul apponat ma-

gnitudinem, celeritatem & crebritatē; an verò suo certo ordine. Secundum erit, an diminuto vsu, simul deperdantur.

Ad primam partem accedendo argum. sic: Sicut se habet animalis facultas ad suos motus, ita se habet vitalis ad pulsū: sed animalis se habet indifferenter, vt experimento constat, nam quidam melius tolerat magnos gressus, alius verò potius celeres, alter crebros: ergo similiter facultas vitalis, modò ab hac, modò ab illa incipiet differentia. Hoc argumento moti fuerunt aliqui, vt tenerent non seruari ordinem in adquirendis differentijs, sed modò hanc modò illam.

Secundò arguitur difficili quadam ratione, quam hucusque à nullo vidi solutā: & supponamus ad mutationē causæ continentis mutari pulsū. Tunc sic. Crescat vsus, vel hoc fit cum arteria est in motu, aut in quiete; sed vbiūque sit, est impossibile, vt prius apponat magnitudinē. Probo, quia si est in motu, sine dubio debet celerior fieri motus in reliqua parte quæ restat; nam debet succurrere vsui, & non potest media magnitudine, quia hæc est respectu totius spatij: hoc autem iam est per transitum quoad aliquam partem; ergo non poterit fieri pulsus magnus, quia non est spatium: ergo fiet celerior. Si verò est in quiete, quis dubitat quin statim debeat exire à quiete si crescat vsus, & pulsus fiet creber, quia est pauca detentio in quiete. Ergo est impossibile, vt apponatur prius magnitudo, & inter reliquas differentias nō seruari debet ordo, quia modò erit in motu, modò in quiete.

Tertiò argum. Natura semper incipit à facilibus: sed crebritas est magis facilis: ergo illam prius apponet natura. Probo, minor, quia illa differentia est magis de facili factibilis, quæ fit virtute magis debili: sed crebritas est differentia familiaris virtutis debilis: ergo est magis de facili factibilis.

Pro huius claritate sit prima conclusio, secundum Galeni doctrinam: Plerumque fit, vt seruetur ordo in adquirendis istis differentijs, ita vt non adquirantur simul. Ita docet lib. 1. de caus. puls. cap. 5. & 3. de præfag. ex puls. cap. 2. & lib. 1. cap. 5. Dico, plerumque, quia si multum vsus increseat, simul apponentur omnes tres differentia. Ita docet lib. 1. de caus. puls. cap. 5. & 7. & lib. 1. de præfag. ex puls. cap. 1. In quo sensu aliqui explicant locum Galeni in arte medicinali capit. 29. vbi ponit signa cor-

dis calidi, dicens respirationem esse magnam, pulsū verò esse celerem & crebrum.

Hic dubitant, quare non dixit pulsū magnum, siquidem magis immediate pertinet ad calidum cor, efficere pulsū magnum; quàm ad thoracem, efficere respirationē magnā. Respondetur communiter, quòd quādo vsus multum increseat, tunc tã ad respirationem, quàm ad pulsū pertinet magnitudo & celeritas, & frequentia, atque more Hippocratico Galenum de vtroque intelligere, ita vt velocitas, & frequentia tribuatur respirationi, & magnitudo pulsui. Nam Hippocrates vna parte copulatiua explicata, idem intelligit de altera copulatiua, vt monet Gal. 2. Apho. 15. & sic, quod dicit de respiratione cõpetit pulsui, & quod dicit de pulsū cõpetit respirationi. Alij declarant istum locū legendo sic: *Magnitudo respirationis, & pulsus*, & sic facile soluitur dubitatio. Sed tertia explicatio magis consona videtur, quæ talis est: Magnitudo, celeritas & crebritas familiares sunt differentia pulsus adaucti, tamen hoc habet peculiare magnitudo, vt non augeatur, imò neque apponatur, nisi facultas sit valida: existente ergo facultate debili non apponetur magnitudo. Hoc supposito, cor multum calidum pulsus habet celeres, quia cum debile sit, non potest apponere magnitudinē. Omnis enim immoderata discrasia deiecit actum propriæ virtutis. At verò respiratione cum pertineat ad aliam facultatem animalem, nimirum defluxam à cerebro, quæ valida potest esse, etiam si cor non sit validū. Hinc est vt respiratione sit magna ad cordis intemperiem refrigerandā. Sed ad nostrū intentum dicimus, simul omnes tres differentias generari in vsu adaucto, virtute robusta existente.

Sed de ista simultanea generatione dubitabis, & non sine ratione, quæ talis est: Intensio vsus incipit à remissione; à quacumque causa fiat: ergo prius debet apponi illa differentia, quæ fuit accommodatior ad satisfaciendum talem vsū remissum. Respondetur concedendo antecedens, & ad consequentiam dico, quòd crescente vsu, non quilibet excessus respectu remissi est sensibilis, & distinguibilis à medico, sed tantum ille qui notari dignus est. Et ita quamuis aliquod tempus interueniat, in quo aliqua differentia apponatur primò, tamen illud tempus non est sensibilis durationis, & sic apud medicos procedem

*Locus difficultis Gal. expli-
catur.*

Dicimus facultatem defluere à cerebro in communi modo loquendi Galeni.

eadem tempore reputatur. Physicè enim loquendo, non est dubium, quin in quocūque euentu, vna differentia ponatur prius altera.

Secunda cōclusio. Secūdūm Galeni opinionē, crescent vsu prius apponitur magnitudo, quàm celeritas & frequentia. Hæc tenet vbiicumque se offert de ista re pertractare. Et prob. ratione, quia magis consonum est rationi, vt natura apponat id quod optimum, id quod melius est, si fieri potest, quia bonum & perfectum est, quod omnia appetunt. Sed per magnitudinem melius satisfacit vsui, quàm per celeritatē & crebritatem: ergo primūm apponit magnitudinem. Prob. minor, quia magnitudine trahitur maior quantitas aeris, quàm media celeritate & crebritate. Non enim crebritas vltimò generatur, quia per illam melius satisfiat vsui, sed potius, quia aliæ priores differentia non sufficiunt. Vnde merito dixit Galen. vnam esse causam per petuam crebritatis purioris, scilicet actionis defectum. Hunc ordinem ita esse seruandum in actionibus facultatis vitalis probat Galen. exemplis: nam clarè constat, quod melius succurritur magne siti, magno aliquo haustu aquæ frigidæ, quàm celeri & crebro: ex quo sequitur posse aliquando reperiri magnitudinem sine celeritate & crebritate: quia fieri potest, vt sola magnitudo satisfiat vsui. Et sic intelligendus est Galen. lib. ad Tyrones c. 9. vbi dicit, viros maiores pulsus habere, quàm feminas nō tamen celeres & crebros. Idem docet; eodem lib. de pulsibus temporis veris. Idem cap. 27. de puls. voluptatis.

Dubii primū

Sed dubitabis contra fundamentū huius doctrina. Quia si natura semper apponit quod melius est, sequitur, quod in augmento februm debeat esse maior magnitudo, quàm de facto apponitur à natura. Prob. sequela, quia magnitudo, quæ apponitur in augmento, nō est tanta, vt satisfiat vsui. Aliàs omnino tolleretur febris. Neque potest esse impedimentum, vt non apponatur maior magnitudo ex parte facultatis. Nam in statu apponitur magnitudo, cum sit sufficiens robur facultatis: ergo à fortiori in augmento erit magis robusta: ergo melius poterit apponere maiores pulsus. Neque potest esse impedimētum, propter resistantiam instrumenti, nam licet hoc verū possit tenere in febribus putridis, propter multitudinem fuliginum opprimētium, tamen in ephemeris nullum tale reperitur impedimentum.

Respondetur, verum esse, quod neque ex parte instrumenti, neque facultatis stat, vt non fiat maior; sed quia ipse vsus non ita esilagit refrigerium, quia calor quanto magis mordax, magis irritat ad suu ventilationem: & ob id in statu februm diariarum est pulsus maior, quia non solum maior calor, verum magis mordax. * Sed

** Intra limites diaria.*

de hac re statim aliquid addemus. Tamen Galeni doctrina debet intelligi suppositis aliquibus cōditionibus. Primò, debet intelligi, quod apponatur magnitudo, quando vsus crescit, reliquis causis seruantibus optimum tenorem. Nam si facultas esset debilis, & instrumentum durū, nullo pacto posset generari magnitudo, quia est incompatibilis cum talibus causis. Secundo, debet intelligi quando tales differentia sunt naturales existentes in natura li mediocritate quæ conuenit. Tunc enim si crescat vsus suo ordine, apponit natura prius magnitudinem; & si non sufficiat, apponit celeritatem, tandem crebritatem. At verò si ista differentia sint infra mediocritatē, ita vt celeritas, v.g. sit minor, quàm oporteat, magnitudo verò sit naturalis, & mediocris, in hoc casu si increseat vsus, non generatur prius magnitudo, sed potius celeritas. Quia natura tantum amat naturales suas differentias, vt prius velit illas apponere & regenerare, quàm vt differentijs non naturalibus: si etiam crebritas erat infra mediocritatem, si crescat vsus, illam prius restituit natura, & postremò auget magnitudinem. Itaque si pulsus quoad omnes suas differentias sit in optima mediocritate, & vsus increseat; in hoc casu intelligenda est Galeni doctrina, quod incipiat prius à magnitudine, deinde suo ordine apponat reliquas.

Dubii secundū

Sed dubium non leue hinc exoritur. Nā si crescente vsu crescit magnitudo primò, quare, si magis crescat, non apponit natura vltimam magnitudinem, quam potest, vt fiat pulsus, qui dicitur maximus? Nam (vt cōmunis tenet doctrina) prius sit pulsus magnus, deinde celer, & deinde creber: si autem hæc omnia non sufficiant, iterum reuertitur natura ad pulsus magnitudinē, & illā accrescit quoad potest, & facit pulsus maximum. Melius certè foret, vt statim à principio apponeret possibilem magnitudinem, & sic attemperaretur melius calor.

Ad huius dubij explicationem aduertendum primò, quæ sit ratio, quare nō statim apponitur magnitudo maior, quæ potest esse

esse. Et ratio est, quia natura fugit (in quantum potest) laboriosas differentias, & illas non apponit vsque dum leuioribus fruatur: quod si istæ non sufficiant, tandem vires excitat, & laborem non recusans efficit omne quod possibile est, vt in hoc eluceat huius facultatis perfectio, qua excellit naturales. Afferuat enim vires ad maiores conatus efficiendos, cum necessarij fuerint, & ob id prius fit pulsus magnus solum supra mediocritatem, tandem celer, tertio crebret, quarto maximus, siue magnus, quoad totum spatium non naturale.

Dubium tertium

Sed rursus interrogabis, quæ sit ratio, quare antequam fit pulsus maior, fit celerior, & crebrior. Pro cuius intelligentia in memoriã reuocare oportet partes ex quibus vsus constat, scilicet refrigerium, expurgationem fuliginum, & generationem spirituum. Fit ergo, vt aliquæ differentia magis profint vni parti vsus, quam alteri. Et sic magnitudo prodest magis incremento caloris; sed si amplius crescat calor, aut in eodem tenore persistat, ita vt faciat fuligines quæ requirant ventilationem, iam profectò huic vsui melius succurritur per celeritatem, qua mediante tolluntur fuligines, propter impetum, quo intrat aer: si verò istæ duæ differentia non sufficiant, apponit crebritatem, vt superet tempus ad motum efficiendum, scilicet compressionis & dilatationis. Ex quibus constat, quod natura apponeret magnitudinem maiorem, nisi alter vsus flabellandi fuligines illam auocaret, & cogeret facere celeritatem & crebritatem. Tamen si amplius increuerit calor, in tantum, vt exhauriantur spiritus, tunc iam natura elicit laboriosam differentiam, & transit possibile spatium, quod potest; & facit pulsus maiorem, quem potest, qui dicitur maximus, quibus pulsibus simul ventilatur, & refrigeratur calor, & regeneratur spiritus deperditus.

Dubium quartum

Sed dubitabis contra istam doctrinam. Nam ex illa sequitur, quod diuersæ partes vsus exposcant diuersas differentias: sed consequens est falsum: ergo. Prob. falsitas, quia crescente vsu apponit natura celeritatem, quando propter debilitatē non potest apponere magnitudinem: ergo signū est, quod talis celeritas est propter eundem finem, propter quem est magnitudo. Respond. aliud esse naturam regulariter operari, aliud coactē; quando ergo debilis est facultas, apponit quam potest, melioris impotens. Imò argumētum potest retorqueri

ad probandam nostram doctrinam, hoc pacto. Crescente vsu, natura satisfacit sola magnitudine, vt videmus in iuuenibus & adolescentibus, in quibus sola refrigeratio est necessaria: ergo propter hunc vsu est facta per se magnitudo: ergo celeritas, si huic vsui aliquando satisfacit, est ex accidenti, quia scilicet facultas non potuit parere magnitudinem: ergo aliū vsu habet celeritas, nempe flabellationem.

Dubium quintum

Sed iterum dubitabis, quia in ephemera est celeritas, & non est nisi solum calor adauctus: ergo sequitur, quod istæ differentia sunt propter eandem præcisam partē vsus. Respond. quod iam diximus, quantumcumque sit calor simplex in ephemera, tamen vrit & mordicat, licet non vt in putridis. Est enim præter naturam & hoc sufficit. Quamobrem suum etiam vsu habet celeritas in istis febribus ephemeris, distinctum aliquo modo ab vsu magnitudinis.

Ad argumenta in principio proposita respond. Ad primum dico, magnam esse differentiam inter facultatem animalem & vitalem, relictis alijs differentijs, de quibus iam abunde egimus: sed tangendo præsertim argumenti est magna differentia, nã facultas animalis assuescit modò his, modò illis moribus: at verò in vitali facultate nulla est consuetudo, & sic non operatur modò hoc; modò illud, sed tanquam potentia naturalis, quæ operatur secundum exigentiam finis, & modo quodam perfecto, vt dictum est: & sic comparatio argumenti est disparata.

Ad secundum dico, totum illud probare quod intendit, physicè loquendo, nõ tamen medicè. Illa enim differentia, quæ apponitur, imperceptibilis est à medico; quia verò statim apponit magnitudinem sensibilē, hinc est, vt ab hac incipere pulsus dicendū sit. Quod si arguas: Medicus potest cognoscere inequalitatem in vna arteria pulsatione: ergo cognoscat illam differentiam. Respond. quod inæqualitas singularis in vna pulsatione prouenit, vel ex ineptitudine instrumenti, vel facultate debili, vt latius infra videbimus, & hæc sensibilis est, & ad multos morbos magnū signum prognosticum. At verò hic non agimus, nisi de illa mutatione pulsus, quæ succrescit in vsu adaucto, nulla autem talis inæqualitas est reperibilis, quæ sensibilis sit, hæc enim non sequitur ad vsu adauctū: aut dic, fieri magnum, quoad illā partem spatij, quæ deficit, aut superest spatij.

Ad

Ad tertium dico, quòd licèt crebritas sit facilis, non tamen fatissit vsui, itaque incipiet natura à facilioribus, sed ab illo cū quo meliùs finem consequi potuerit: at cum crebritate neutiquam id potest præstare.

Secunda pars quæstionis.

Restat ad secundam partem quæstionis accedere, in qua promisimus agere de vsu diminuto. Dubitatur ergo, vtrum, sicut crescente vsu apponit natura magnitudini ita diminuto vsu deponat illam, & fiat pulsus paruus. Et quòd ita sit prob. auctoritate Gal lib. de caus. pul. cap. 4. vbi expressè inquit, in vsus diminutione priùs generari paruitatem.

Secundò argum. quia feminae, quæ diminutum habent calorem, habent etiam pulsus paruum, & simul celerem, & crebrū: ergo signum est, quòd in vsus diminutione non semper incipit natura à raritate, sed à paruitate.

Tertiò, quia contrariorum eadem est ratio: ergo si in vsus augmento natura incipit à magnitudine, ita in diminutione debet incipere à paruitate.

Quartò, quia deficiente necessitate illā differentiam debet relinquere priùs natura, quæ magis laboriosa erit, sed in statu naturali magis laborat natura in magnitudine efficienda: ergo istam potius deseret primò, si vsus diminuat naturalis.

Quintò, sequitur, si natura priùs apponit paruitatem in recessu à mediocritate, quòd pulsus deficiens sit deterior, quàm pulsus intermittens: Cōsequens est falsum: ergo. Prob. sequela, quia pulsus deficiens sit ob eximiam paruitatē, pulsus verò intermittens ob nimiam raritatem: si ergo priùs increfcit raritas, magis propinqua est natura ad intermittentiam: & ex consequenti minùs periclitabitur cum pulsu intermittente, cum tam de facili ipsum possit efficiere. Cum pulsu autem deficiente erit in minòri periculo. Quòd totū falsum est, nam Galen. pulsus intermittente per spatium trium pulsationum omnium deteriorem iudicat. Natura autem proculdubio debet asseruare ad maiorem necessitatem illam differentiam, cum qua bene conseruatur, & ex cuius damno magnum recipit detrimentum; talis est crebritas, ex cuius amissione venit natura in intermitentiam, quæ omnium pessima est: ergo dicendum non incipere à raritate.

His tamen non obstantibus sit conclusio. In omnibus pulsibus, quando sola magnitudo vsui satisfacit, si vsus diminuat, incipit natura à paruitate; quòd si ampliùs vsus decrescat, fit tardior; si ampliùs, fit rarior: & hoc intelligitur quamuis vsus sit adauctus, siue mediocris, siue diminutus. Tamen si ad vsus satisfactionem est necessaria, non solum magnitudo, verum celeritas & crebritas, tunc semper incipit natura à raritate. Hæc conclusio Galenica est ex lib. 1. de caus. puls. citato. Et prob. quoad primam partem, quia si sola magnitudo pro vsus satisfactione apposta est, proculdubio à paruitate incipiet in vsus diminutione. Patet, quia nulla est alia differentia, quam deponat: igitur deponet illam, quā pro necessitate apposuerat. Quia hæc est conditio nature, vt amittat illas differentias primò & suo ordine, quas pro maiori necessitate subierat, sed in hoc casu sola magnitudo fuit, quæ succurrebat necessitati: ergo illam deponet incipiens à paruitate. Hanc probationem expressè desumpsimus ex Gal. loco citato, & 1. de præfag. ex puls. c. 2. Quòd (vt dixi) debet intelligi in quocumque statu caloris, vel auctus, vel diminutus, vel mediocris sit. Ex quo etiam patet, quòd si ad vsus satisfactionem non sit sola magnitudo sufficiens, sed etiam fuerit apposta celeritas, tunc si imminuat vsus primò fiet tardus, & si ante erat creber, nunc fit rarus; ita vt semper maneat indubitatum, incipere naturam ab illa differentia deperdenda, quam pro maiori necessitate apposuerat. Quòd etiā in maximis pulsibus est intelligendū: nam si post magnitudinem, celeritatem & crebritatem apposuerit natura maximū, proculdubio ab hac differētia priùs retrahet natura deficiente necessitate. Itaq; priùs desinet esse maximus, deinde suo ordine. Tamen si postrema, quā adquisiuit, fuit crebritas, à raritate incipiet. Quæ omnia eo solo fundamento Galenico innituntur, vt natura illam differentiam amittat priùs, quam pro maiori necessitate subierat. Quare ad primum argumentū dico, in eo loco Galenum non docere ordinē differētiarum in vsu diminuto, aut adaucto, sed numerum earum, quæ vsui sunt familiares. Ad secundum dico, nil probare. Nā feminae non habuerunt vsus diminutū, vt ex illo diminuto cognoscamus, quæ differentia primò acquiratur, sed propter viriū imbecillitatē fieri illos pulsus paruos. Tertium, & quartum argumentū nil probant,

bant, & illis respondet ipsa conclusio. Ad quantum patet ex dictis. Ergo conclusum sit, in vsu diminutione ab ea differentia pulsus diminui primò, quæ postremò ad-quisita est, vel quæ sola vsui satisfacit, vel ea sit magnitudo, celeritas, vel crebritas.

Galenì loca difficilia explicantur, ex lib. 3. de præfaga. ex puls. quæ aliqui citant, ad probandum, celeritatem prius, & secundò magnitudinem apponi.

ADuersus ea quæ suprâ diximus de ordine, quo natura producit istas differentias, duo breuiter explicare oportet, quæ videntur ex mente Galeni deduci. Nam lib. 3. de præfaga. ex puls. c. 3. cui titulus est: Cor calidius & arterias frigidiores, qui pulsus sequantur; pulsus hæcicæ recedens, inquit: Hos pulsus nil est necessè maiores iusto, atque interim, ne crebriores quidem esse, at omnino celeres tamen. Itaq; iure sanè censuerunt plurimi medici, atq; præstantissimi celeritatem febricitantiû pulsibus perpetuam esse. Sed de his inferius. Hæc Gal.

Præterea, sequenti cap. 4. circa mediû, agens de pulsibus, qui fiunt quando cor calidius est, & contenta quæ circa illud contrario temperamento prædita sunt, proponit aliquas combinationes istarum complicationû, ad quas diuersi pulsus cõsequitur. Nam si cor est calidius iusto, & cõtenra (humores, scilicet & spiritus) æqualem habent frigiditatem, docet pulsus fieri ita moderatos, vt multi medici decipiãtur, & iudicent, nullam adesse febrem, nã neque magni, nec celeres, nec crebri apparent, sed in omnibus istis differentijs, moderati. Est tamen perniciosus pulsus, qui pestilêntiales febres solet cõcomitari. Præter istam cõplicationem, alias docet Gal. quando circumstantia sunt frigidiora, cor verò minùs calidum, &c. Tandem circa finem discursus, qui longissimus, & difficilis est, ait: Quare si quòd corpus ipsum cordis in naturali statu cõstans, vel à materia, quam continent ventriculi eius, aut pulmonis cõsuetudine inflâmari, vel alia quâpiam parte vicina calefiat, pulsus refrigerij gratia in magnitudinẽ, & celeritatẽ cõmutentur: prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatẽ, tertia in crebritatẽ. Sin calidius sit partibus cum ipso continentibus, quæ in naturali statu sunt,

celeritas motus primùm increseit, deinde magnitudo. Vnde cum pulsus manifestum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis verò, atque crebritatis nullam alterationem, magnopere in hoc corpore descivisse ad calorem cor censemus, vicinaque ei ad frigiditatem. Iam simul pulsuum insignis remissio, & conspicua in eiusmodi corporibus animaduertitur, &c. Hæc Gal.

Ex his locis, duo colligunt aliqui. Primò (contra meã sententiam, quam puto esse Galeni) dicunt febrem (in quantum febris est) sequi celeritatem pulsus, non magnitudinem. Secundò, (contra ea quæ nũc ex Galeno probauimus de ordine, quo ad-quiruntur differentia) inferunt, celeritatẽ prius acquiri, siquidem dicit Gal. primò apponi celeritatem, deinde magnitudinẽ, quando cor calidius est. Hæc oportet explicare, quæ noster antecessor Mercatus non vidit, quamuis caput peculiare fecerit de pulsibus cordis intemperati, vbi necessariò hæc debebat attingere, aut in capite de pulsibus februm.

Dico ergo primò, quòd si agamus de febre (vt febris est absolutè) illam debet sequi magnitudo pulsus; & hæc est differentia illius a secula. Intellige, quid dicã, febris, vt febris; secludimus enim alia quæ possunt cum illa coniungi, quæ solent illam differentiam magnitudinis impedire; qualia sunt imbecillitas, maligna humoris putridi conditio, venenosa qualitas, pestilêns modus, magna aliqua oppressio, distemperies adeò intensa, vt virtutem dissipet, aut (vt melius dicam) spiritus dissoluat. Si enim febris solo caloris incremento excitatur, necessariò natura apponit primò magnitudinem (vt suprâ cum Galeno probauimus) si rursus intensior fiat, apponit celeritatẽ; tertiò, si adhuc intensior, crebritatẽ producit. Cõtingit autem, vt statim à principio omnibus vtatur differentijs, vt in febris magni incendij, quæ à primo insultu tales sunt, quia per primam differentia solam nõ potest (adhuc in principio) satisfacere suo fini; & cum vrgentia sit tanta, omnes tres differentias apponit. Erit autè alia febris, quæ solam magnitudinẽ exposcat. Quando verò agimus de pulsu febris absolutè, vt febris est, tantùm intelligimus vsu aduictû, ad statû præternaturalẽ lædentẽ actiones, in quo euentu, sine dubio magnitudo apponitur, vt probat Gal. Sed nũc explico locû Gal. vbi satis cõstat, non esse eius mêtẽ, agere de febre absolutè, sed de

de illa in particulari, agit enim eo capite de cordis varijs intemperamentis & consequenter de hectica, & de hectica pestifenti; quis autem non videat has febres neutiquam admittere pulsus magnitudinem, cum virtus ira debilis sit, & instrumentum inobediens? Quia ergo magnitudo non potest produci, supplet natura eius defectum, mediante celeritate. Quod verò dicant magni medici, celeritatem omnibus febribus esse communem, non ob id negant magnitudinem ex propria natura esse priorem, sed quia omnes ferè febres quas in actiua medicinae parte tractamus, celeritate habet comitè, aut quia non sufficit magnitudo, aut quia ob alias causas non potest talis differentia apponi, vt in hectica, & aliquando ob nimiam plenitudinè grauarè aut fuligines irritates, vt in putrida: hinc est, vt communiter appareat celeritas; sed hoc contingit in febribus particularibus, ob dictas peculiare causas impediètes magnitudinè, & ob id Galeni doctrina supra posita, de ordine in differentijs acquirendis, integra semper manet.

Maiores difficultatè habet secundus locus. Tamè si diligenter legas Gal. doctrinam de hac re, non multum laborabis. Dubium stat in hoc, quare existere corde calidiori, & vicinis humoribus, aut circumstantibus frigidis, prius apponitur celeritas, postea magnitudo? (Alia enim pars huius loci dilucidè satis defendit nostram sententiã, inquit enim, si cor quomodo libet calefiat, pulsus refrigerij gratia, ad magnitudinè primo, deinde ad celeritatè, tertio ad crebritatè commutabitur.) Ergo solùm dubitas de postremis verbis Gal. dicentis, si cor est calidius, & vicina frigida, pulsus prius fit celer, postea magnus: sed (vt sapius dixi) loquitur Gal. de febribus, & intemperamentis particularibus, non de febre absolutè: ergo in hoc casu, licet cor sit calidius, & huius causa debebat statim apponere magnitudinem, tamè partes vicinae, & humores contenti, tali sunt frigiditate distemperata, vt multae & crassae fuligines obruant, & impediant partè spatij, hoc enim proprium est membrorum frigidorum, & humorum, etiã vt grauent, & obturent, & motum impediant. Licet ergo cordis vsus exposcat magnitudinè, illa non potest efficere, ob dictum impedimentum; quod obseruauit in principio febrü humoralium, viridibus humoribus existentibus, & crassis fuliginibus eleuatis, non enim potest apponi magnitudo, sed celeritas: postea verò morbo ad sta-

tum properante incipit magnitudo, depressis, aut attenuatis magis excrementis. Idem dico in praesenti, quando cor calidius, & vicina sunt frigida, primo apponitur celeritas, quia vrget calor cordis, & multitudo excrementorum, seu humorum crassorum impedit magnitudinem. Postea verò, cum aliquantulum vicina calefcunt, & fuligines excrementavè melius pelluntur, redit natura ad suam desideratam magnitudinem, vt melius attemperet; spatium enim magis liberum est, & calor maior, virtus verò sufficiens, (licet non ad vehementiam, aut ad pulsus maximum) saltem ad magnum, aut ad maiorem, quam antea; vt omnes obiectiones auferam.

CAP. XI.

De pulsu longo, & breui.

Restat iam vt breuiter de reliquis differentijs dicamus, quae pertinent ad quantitatem distentionis, sicut promissimus. Primum se offert pulsus longus, appellatus tenuis & gracilis, teste Gal. 2. de caus. puls. c. 13. circa finem, cuius duae sunt differentiae, alter enim dicitur longus simpliciter, & est ille, in quo quantitatem aliarum dimensionum non percipimus, sed solam longitudinem, & hoc supra mediocritatem, teste Galeno 1. de praesag. ex puls. c. 3. post principium, & 2. de differentijs puls. c. 7. ante mediū. Longus verò non absolutè dicitur ille, in quo longitudo excedit multum altitudinem, & latitudinè, vt colligitur ex Galeno 2. de caus. puls. c. 73. diximus, multum, quia si non excedat sensibiliter, sed fuissent aequales omnes dimensiones, esset pulsus magnus, & non longus; quare vt sit longus, non absolutè debet excedere longitudo latitudinem & profunditatem.

Breuis è contra se habet, est enim ille, cuius longitudo minus demonstratur, quam in moderato. Illud autem semper memorari oportet, quod supra diximus, pulsus longum non dici illum, qui attenditur penes longitudinem arteriae, quia hic non esset cognoscibilis; nisi tota arteria ad longum dilataretur. Sed vocamus longum respectu moderati, quando cognoscimus magis de longitudine. Dignoscitur mediocri manus applicatione; non premendo, sicut in vehementibus; non leniter, sicut in languidis, sed medio modo, teste Galeno

3. de digno. puls. capit. 2. brevis verò dignoscitur eodem modo applicando manum. Si enim tangat digitum in paucioribus partibus, quam tangit pulsus moderatus, ille talis dicitur brevis. Causæ, quæ generant pulsum longum, sunt. Prima, gracilitas corporis, teste Galeno 1. de dign. puls. cap. 8. Tenuitas enim subtiles reddit partes, quæ sunt supra arteriam, & excarnes facit, & sic apparet pulsus longus. Altera causa est arteriæ dispositio, quando scilicet ita est subtilis, ut non possit sentiri, nisi secundum unam longitudinis dimensionem. Aliquando etiam fit à debili virtute non potente mouere versus omnem dimensionem, ut docet Auerr. 4. Collig. cap. 18. Hoc tamen debet intelligi, cum etiam longus, simul est & languidus.

Rursus pulsus non absolutè longus generatur ex subtilitate & leuitate corporum, quæ sunt supra arteriam, ut docet Galen. 4. de caus. puls. c. 24. Hæc autem dispositio causatur, vel propter gracilitatem, ut dictum est, vel propter exiccationem, vel propter magnam duritiem, hæc enim ineptram reddit arteriam, ut distendat in latum & profundum, & sic motuetur in longum, teste Gal. 2. de caus. puls. c. 13. & 4. de caus. puls. c. 26. Causæ autem, quæ possunt alterare, & facere similes pulsus, facile est colligere ex superioribus. Sunt enim omnes quæ extenuant, quæ vires debilitant, quæ prauè efformarunt ipsas arterias, quæ indurant, quæ exiccant. Causæ pulsus brevis absolutè sunt, crassities, teste Gal. 1. de præfag. ex puls. c. 3. Multa enim caro in arterijs in causa est, ut non appareat tota pulsus longitudo, imò ob eandem rationem venæ breuiiores apparent, teste Gal. 1. de dig. puls. c. 8. ad mediū. Secunda causa potest esse, quādo parum apparet ex ipsa arteria, quia reliquæ partes adiacentes deprimunt reliquā portionem arteriæ, ut docet Gal. 4. de caus. puls. cap. 24. in fine. Similiter causæ pulsus brevis non absolutè, vna est conformatio naturalis, alia est gibbafigura ipsius arteriæ, quæ impedit motum longum, teste Gal. 1. de præfag. ex puls. c. 3. post medium. Tertia causa potest esse grauitas corporum operimentum ipsam arteriam. Quidam dicunt, quòd facultas debilis etiam est causa pulsus brevis, quia non potest perficere cursum more fluentis aquæ, quæ quia pauca est, in medio itinere sinit. Sed isti pulsus potius decurtati sunt appellandi, ut docet Galen. 2. de caus. puls. capit. 3. Aliqui addunt opilationem, tanquam causam

pulsus brevis, sed possumus illam reducere facile ad unam ex dictis. Causæ verò quæ valent istos pulsus efficere, & causas generationis producere, sunt omnes, quæ incrassant, quæ taliter, vel taliter efformarunt ipsas arterias, quale fuit natiuum temperamentum, cum facultate formante malè operante. Et ob id dicit Galen. 2. de caus. puls. capit. 13. quòd pulsus brevis rarò ex morbo ducit originem, & sic tanquam rem singularem ipse aduertit illum cognouisse in quodam affectu misto ex phrenitide & lethargo, ut est videre 4. de caus. puls. cap. 15. in fine.

Nunc non erit multum difficile, prognosticum facere ex istis pulsibus. Nam pulsus longus indicat præsentia. Si enim à gracilitate oritur, facile est ex ipso habitu deprehendere, macro, & extennato.

Vnum autem obserues signum, quòd tale est. Si venæ fuerint latæ, & gracilis fuerit pulsus, tunc debes coniectare esse talem pulsum à natiuitate. Si verò venæ fuerint angustæ, poteris dicere illam gracilitatem fuisse postea adquisitionem. Si debilitas est in causa, cognosces ex languore. Si inuenies cutim rugosam, & siccam, tunc dices longum pulsum oriri à siccitate. Si autem fuerit durus, dices à duritie proficisci longitudinem. Præter istas causas eodem modo prædicere poteris, si memoria tenes, quæ superius diximus. Futura (quando talis pulsus non est naturalis ex prima conformatione) prædicere poterimus. Particulariter enim reperitur iste pulsus in tympanite, teste Galen. 4. de caus. puls. cap. 24. Indicatque minari iam periculum, & quanto longior, tanto periculosior. De pulsibus verò hydropticorum inferius agendum. Si verò longitudo sit natiua, & à natiua gracilitate exorta, indicat vitam longam, iuxta illud Hippocratis libr. 2. Aphor. 44. Quòd citius intereunt, qui crassi sunt: ergo à contrario graciles viuaciores erunt.

Similiter facile est præsentis causas prædicere ex pulsu breui, ut si fiat à crassitie, habitus crassus id demonstrat, si ad pensum crassitie ipsa breuitas contingit, ut sit multa crassities, & pulsus erit breuissimus. Si verò homo sanus sit, & in reliquis moderatus, pulsum tamen habeat breuem, id prædicere oportet esse propter arteriæ conformationem. Etiam ex his poteris prædicere præterita, consi-

derando causas, quæ potuerunt crassum reddere, & malè conformare. Futura pauca solent prædici ex isto pulsu, quia maiori ex parte procedit ab ipsa natura, indicabit autem breuem vitam, quando ob nimiam crassitiem contingit, vt diximus ex Hippocrate; in morbis verò si accidat, periculosus est, vt in illo affectu mixto ex phrenitide & lethargo, vt dicebamus ex Galeno. Dicendo autem de extremis differentijs, constat quid dicendum de moderato.

CAPVT XII.

De lato, & angusto.

DE lato agendū nunc, & de suo contrario. Latus pulsus est cuius latitudo sensibilis percipitur supra moderatū, latitudo, inquam, sola. Contrario modo, qui stritus & angustus est definiti debet, quia contrariorum eadem est lex, teste Arist. 1. de anima, tex. 85. De dignotione autem illud aduertendum, quòd non tota latitudo dignoscitur, vt docet Gal. 3. de digno. puls. cap. 2. Tamen qua manus applicatione debemus vti, controuersum est; nam fortis compressio non erit modus vniuersalis dignoscendi, sed solū ad vehementes, & simul latos. Et præterea, quia aliqua pars latitudinis occultaretur. Neque blāde debemus palpare, siquidem hoc pacto solum latos languidos pernoscemus. Neque mediocriter, quia etiam occultaretur prima pars latitudinis, & vltima, teste Gal. 3. de digno. puls. c. 2. Quibus argumentis cōuincitur Gal. loco citato, vt dicat non esse cognoscibilem pulsum latum, vt latus est, sola manus applicatione; & concludit, debere cognosci blanda manus applicatione, si simul iungamus discursum, medicina enim duobus pedibus ambulat, discursu, & sensu, vt ait Gal. 9. method. c. 6. Igitur applicando manum mediocriter, cognoscitur. Extremas partes cognosces, & statim discurre, quantum transeat ab vna extrema parte in aliā, & sic iudicatur latitudo. Prima causa pulsus lati est robusta facultas, sed defessa, quia robusta distendit, quia defessa non facit altum. Secunda causa est grauitas corporum grauantium arteriam, minuitur enim hoc pacto altitudo, & additur de latitudine. Talis verò grauitas solet contingere, vel ex cute ru-

De Pulsibus.

gosa & terrea, vt in senibus, & nimia humiditate. His enim causis descendit altitudo, & ampliatur latitudo. Tertia causa est magna latitudo spatij, per quam distenditur arteria.

Notandum tamen, quòd si simul causæ istæ coniungantur, efficiunt pulsum latiorē, vt contingit in eruptione suppuratio nis: in quo casu est robusta facultas, & defessa, & imminuta altitudo, teste Galeno 4. de caus. puls. capite 9. in fine. Vltima causa est mollities instrumenti, teste Galen. 1. de prælag. ex puls. capit. 3. & Auero 4. Colliget. capit. 18. Causæ alterationis sunt omnes illæ quæ prædictas valent producere, vt quæ imminuunt facultatem, quæ grauant, & etiam antea crisis, teste Galen. 2. de caus. puls. capit. 13. post medium. Item anaxarca teste Galen. 4. de caus. puls. c. 24. in fine. Præterea quæ mollificant, quæ extenuant, & locum dant maiori spatio. Quòd si consideres omnes istas causas contrario modo, pulsum angustum generabunt.

Prognosticum præsentium & præteritarum causarum ordine fit supradicto. De futuris verò dicimus, quòd quandoque promittit salutem, quando in euacuationibus apparet, vt in plurimum enim illa euacuatō est decretoria ad bonum, teste Galeno 3. de caus. puls. cap. 13. ante medium, & in compendio puls. cap. 25. Apparet etiam pulsus latus in his qui denuo sunt iudicati. Tamen si citra aliquam euacuationem in morbis apparet, non indicat bonum. Inuenitur in lethargicis pessimis, vt Galen. ait loco citato, & in anaxarca, vt colligitur ex Galen. 4. de caus. puls. capit. 24. Qui omnes morbi periculosissimi sunt. Ex angusto similiter prognosticare oportet præsentis, & præteritas causas. De futuris verò nil dicendū, nisi quòd, dummodo à causa non oriatur naturali, semper est morbosus.

CAP. XIII.

De pulsu alto, & humili.

Pulsus altus est, cuius altitudo sensibilis motum naturalem excedit: humilis è contra, cuius altitudo est infra mediocritatē. Qui etiam nominatur profundus, & depressus, sicut altus solet nominari eminentes. Cognoscitur altitudo cōprimēdo ma-

H 2 num,

num, & adiungendo rationem. Comprimens enim cognoscimus motus initium, & expectamus recessum arteriæ, & si tunc videmus quod recessus fit tardè, concludimus, dicendo: ergo pulsus est altus, qui si tardè recedit, arguit motum fuisse factum altum, ad superiora. Quod exemplo lapidis patet. Si enim proijcimus lapidem, & tardè descendit, colligimus multum ascendisse; si verò illico descendit, inferimus, non ascendisse multum. Ex quo unum corollarium elicimus, quod in solis vehementibus pulsus altus cognoscemus. Secundum corollarium est, quod sicut sunt tres dimensiones spatij, ita tres sunt modi cognoscendi. Latitudo enim cognoscitur manu suspensa, longitudo manu mediocri, altitudo manu comprimente.

Ultimò notandum, aliquando apparere pulsus altum, non tamen esse talem, sed conuulsium: quod contingit propter vim ictus quem habet teste Gal. 4. de caus. puls. c. 17. & sic non decipieris fumendo conuulsium pro alto. De quo agemus in capite proprio.

Causæ pulsus alti quinque sunt. Prima facultas valida, quæ valet distendere, vel quamuis non sit verè fortis, sufficit quod sit apparenter concitata, tamen & irritata, teste Galen. 2. de caus. puls. cap. 13. post medium, & 4. de caus. puls. in fine. Secunda causa est vsus adauctus; fit enim altus, quando ea quæ molestant repellit facultas, vt docet Gal. 2. de caus. puls. cap. 3. in fine, vt in iratis, teste Gal. 4. de caus. puls. cap. 2. & in principio Suppurationum 4. de caus. puls. cap. 9. ad medium. Tertia causa est, restricta, & angustantes partes per latera ipsius arteriæ: vnde confurgit in altum facultas. Quarta causa est mediocri mollities, non enim debet esse dura arteria. quia resistit; nec multum mollis, quia descendit. Quinta causa est leuitas corporum, quæ sunt super arteriam. Causas generationis facile consequi possumus. Sunt enim omnes, quæ corroborant, & augent vires, aut quæ augent apparenter, qualis est dolor, & ira, & vigilia, 3. de caus. puls. cap. 10. ante medium. Præterea omnes causæ, quæ augent calorem, quæ comprimunt per latera, vt crassities, quæ mollificant, quæ leuem faciunt substantiam quæ est super arteriam. Cōtraria prorsus doctrina de pulsu humili exhibenda est.

Prognosticare poteris ex pulsu alto causas generationis, & alterationis, præteritas, & præsentis, vt supra in alijs docui-

mus. Futura verò prædices, si attendas, quod ex pulsu alto maiori ex parte prædicimus salutem, & citò finem, quia pulsus altus fit quando molestantia expelluntur, vt docet Gal. 2. de caus. puls. cap. 3. & concomitatur concoctiones humorum, teste Gal. 4. de præfag. ex puls. c. ultimo, & cum concoctiones significant celeritatem, & securitatem iudicij, vt habetur 1. epide. p. 2. tex. 45. merito possumus prædicere hæc omnia ex pulsu alto. Item possumus prædicere instare iam crism, quia signum est superasse naturam materiam morbificam, teste Gal. 2. de caus. puls. c. 13. ante medium, & 4. de præfag. c. 12. circa principi. & præterea crism faciendam esse per aliquam euacuationem, nam omnis pulsus altus aliquam indicat euacuationem, teste Gal. 1. de caus. puls. c. 3. & 4. de præfag. c. ultimo, vbi dicit, quod altus pulsus & celer in conuulsione significat decretorias instare euacuationes, quas per sudorem prænosces si morbi fuerint humidus, vt lethargi, & quotidianæ, & sanguinei. Si verò per aliam regionem debeat fieri euacuatio, etiam pulsus altus id coindicat. Aduertendum tamen, quod si ante pulsus altum nulla præcessit inæqualitas, euacuatio erit moderata. Si verò multa inæqualitas præcessit, euacuatio erit copiosa, teste Gal. 4. de præfag. c. ultimo ante medium. Pulsus humilis contrarium significat. Solet enim esse nuntius syncopis si simul languidus sit. Si tamen cum illo sit inæqualitas, & fiat mutatio à paruo in magnum, poteris futurum abscessum spectare, præcipue si morbus sit humidus longæuus tempore hyemis. At que hæc de quantitate distentionis dicta sufficiant.

CAP. XIII.

De pulsus celeris & tardi essentia, dignotione, causa & præfatio.

Postquam de magno egimus, & eius differentijs, de celeri nunc agendum. Nam licet celer prior sit, si consideratur tanquam magis proprius ipsi pulsui, vt motus est, tamen ordinem acquisitionis seruabimus. Pulsus celer vocatur velox, citatus, pulsus in qualitate motus continuo factus, subitarius. His omnibus nominibus solet appellari. Tardus è cōtra vocatur diutinus, non cōtinuo factus, diuturnus. Sed de essentia pul-

pulsus celeris, est aliqua controuersia, quam paucis absoluam, vt eius diffinitionem colligamus. Tota difficultas huius rei orta fuit ex quodam loco Gal. 3. de dig. puls. cap. 1. vbi docet ad cognoscendam motus velocitatem, non oportere tē pus motus conferre cum spatio; sed satis esse impetum considerare, & an facile cedat locis res mora. Manere enim inquit in locis rem quæ mouetur aliquantulum. Eius verba sunt: Vbi enim in locis moratur, tardus est motus; vbi facile discedit, celer. Locus satis difficilis & physicus. Medici verò, quia res multum philosophica est, eam intactam relinquunt, asserentes sufficere, vt medicus celerē pulsū ex impetu arteriæ cognoscat, ita vt celeritas sit nil aliud quā maior impetus motoris. Sed si rursus interrogas, quid sit iste impetus; nō respondet nisi idē per idem: dicūt esse citō mutare locū. Et sic noster Mercatus libenter istam reliquit dubitationem.

Ergo vt certa ab incertis separemus, Galenus putat motum localem fieri medijs quibusdā mansiūculis in medio motus, & in qualibet parte motus; sed esse multoties tam breues, vt sensus illas nō percipiat, atque adeō quietes ipsas iudicari, ac si fuissent motus. Itaque quando ego tendo ab hoc loco in illum, quāuis appareat, quod continuo moueor, non tamen sic est, sed in medio aliquantulum moror, vt alterā partē motus incipiam. Et sic de singulis. Igitur celeritatis ratio (secundū Galenū subtiliū cōtemplantē) stat in hoc, vt mobile moueatur taliter, vt minus detineatur in illis morulis. Tarditas verò in hoc cōsistit, vt detineatur magis in illis medijs quietibus. Hanc opinionem subripuit Galenus ab Stoicis, & à Zenone, qui multis antea annis illam sustinuerat. Sed differt in hoc, quod Zeno dicebat motum esse motiones insensibiles, quia indiuisibiles, separatas quietibus, & sic non sentiri posse motum. Gal. verò sentiri motum dicebat, tamen illas motiunculas esse diuisibiles, licet breues. Fundamentum Galeni est, quia si duo corpora mouentur per idem spatium in diuerso tempore, si alterum velocius, alterum tardiū, interrogo, quæ fuit causa, quare vnū citiū trāsīuit? Certē nulla aliqua, nisi quia detinebatur, & quiescebat minus in partibus spatij, alterum verò moras faciebat: ergo tota ratio celeritatis stat in breuitate quietum. Præterea si non sunt quietes in medio motus, quomodo est possibile, quod vnum corpus moueatur

tardiū altero? mens non capit. Quia si nō sunt quietes, semper esset æqualis modus celeritatis, aut tarditatis. Nā si nullo modo quiescit mobile: ergo semper mouentur æqualiter. Hæc opinio tantum placuit aliquando Vallesio, vt illā fuerit amplexus, & vocet parum ingeniosos, qui illam nō insequuntur, 3. Cōtro. c. 8. quamuis in 6. phys. sese cohibeat. Tamen celeritatem non esse ponendam in breuitate mansionum, patet, quia hæc opinio Galeni tollit motus continuitatem. Si enim intercissus est motus: ergo nullus localis motus est continuus: quod nullus admittet. Nam ex duabus opinionibus, quæ versantur circa hoc, vna dicit, quod continuitas est de intrinseca essentia motus. Altera dicit, quod saltem si non est de essentia, est propriū quarto modo, dimanans ab eius essentia: ergo motus debet esse continuus: ergo non intercissus. Possunt respondere huic rationi, non esse necessarium omnem motum esse continuum; esse tamen præcisē necessarium debere esse successiuum. Est enim magna differentia, & pulchra inter successionem, & continuitatem, vt acutē aduertit Pereyrus lib. 14. phys. c. 8. vbi poteritis videre. Nam si continuitas est propria passio, vt quid non conuenit omni motui? & si successio est de essentia, vt quid non conuenit omnibus motibus? Quare dicendum est, quod cum hic loquamur de motu strictē, vt cōprehendit nostrum locale, debemus etiam illi tribuere ea quæ illi cōpetunt proprijsimē. Igitur, quia terminus non est totus acquisibilis simul, hinc nascitur, vt essentialiter motus sit successiuus. Ad quod sequitur, vt sit cōtinuus, vt propria passio. Non quod tota acquisitio rei sit cōtinua, nā calor vt octo potest adiri diuisim, tamē in illa præcisa successione, & si partiali, sua continuitas est. Hæc est mēs Bened. Perey. loco citato. Ex quo sequitur, errare Gal. quando ponit istas mansiones in motu. Siquidē tollit continuitatem, licet non tollat successionem vnius transgressionis partialis ad aliam, errat enim aperte, quia in qualibet parte signata motus & spatij ponit suam mansionem, vel breuē, vel tardam, & ex consequenti erunt infinitæ quietes. Imō dicat nobis Galen. Quare totum illum motum non vocat quietes, sicut vocat transgressiones intercissas? Quid ad hoc dicat, ignoro.

Sed quia cōtra tātū Gal. indigem⁹ nō quilibet ratione, sed fortissima, faciamus quādam demonstrationem, ad probandum,

non fieri motum localem per medias morulas. Nam si hoc fuisset verum, sequeretur, quod vna pars eiusdem continui quiescat, & altera moueatur, quod est impossibile. Nam moto continuo omnes partes illius mouerentur. Probatur sequela. Nam si ponamus in suprema parte rotam vnu clauum, & circa centrum alterum clauum, & moueatur rota, patet ad sensum, quod clauus superior in eodem tempore transiit maius spatium: ergo detinetur minus, secundum Galenum in suis morulis. Rursus clauus, qui est in centro, necessario quiescit magis: ergo in eodem continuo datur quietes longas & breues in eodem tempore: ergo vnum continuum non mouetur simul. Non intendit probare hoc argumentum, quod clauus maioris circuli non moueatur velocius, sed quod non sint morulae. Probant enim mathematici, quod portio maioris circuli, licet in eodem tempore transeat ac portio minoris circuli, transitur tamen velocius: & sic dicunt, quod quando homo deambulat per superficiem terrae, pedes mouentur tardè, & caput velociter, quia caput transit portionem circuli aeris. Pedes vero portionem circuli terrae. Hieronym. lib. 2. de causis.

Dicendum ergo, quod ratio celeritatis non potest amplius explicari, quam dicendo, quod celerius ferri nil aliud est, quam prius mutari: istud autem prius mutari nil aliud est, quam citius elabi per partes spatij. In hoc autem non sunt quietes, sed totum continuum & successiuum, dicitur motus simpliciter: moueri vero tardè est remissiùs moueri, & remissiùs transire spatium, considerando totum motum, & totam transgressionem passiuam, sine vlla quiete. Bene tamen verum est, quod omnis motus, de quo hic loquimur, potest dici mixtus quiete, mixtus improprie loquendo, non quidem, vt dicebat Gal. sed quia ille motus dicitur remissus, & mistus, qui non transit spatium in vnicò momento. Quanto enim participat de tarditate in adquirendo termino, tanto dicitur mistus quiete. Ita colligitur ex Arist. 5. Phys. c. vltimo. Ex quo patet, quod illud corpus dicitur celerius moueri, quod maius spatium, aut æquale transit in minori tempore. Et hæc videtur ratio celeritatis, & tarditatis, cui addunt philosophi suas causas peculiare. Medicus vero tanquam artifex sensualis non incipit, nisi impetum ipsius mobilis, & illam arteriam dicit celeriter moueri, quæ imperiose fertur. Et quãto maior impetus, maior celeri-

tas: qui quidem impetus si rectè consideretur, in idè incidit cum celeritatis formalitate, quã adducunt philosophi: solù differunt in modo loquendi, & quod magis ad sensum, & à posteriori loquitur medicus, & illuocatur celerè pulsus, quando facta cõparatione ad pulsus naturalè, vel ad mediocrè percipit arteriam citius, & impetuosius transire spatium, & minus detineri. Nam quando Philosophi dicunt, celerius moueri, esse in minori tempore, transire maius, vel æquale spatium, etiam id dicunt colligendo ex tempore, tanquam ex mensura ipsius motus. Differunt etiam medicus & physicus in hoc, quod medicus ad cognoscendam velocitatem pulsus non spectat spatium, neque tempus, vt Philosophi, sed statim in ipso principio motus si cognoscit aliquam partem pertransiri cum maiori impetu, quam pro natura, illum pulsus appellat celerem, non enim ad medicum pertinet nisi impetum mobilis dignoscere. Nam tempus parum confert, quia non valet consequentia: Consumit mobile paucum tempus: ergo est motus celer. Valet tamen: Est celer: ergo consumit paucum tempus, nam pulsus formicans, non est celer licet consumat paucum temporis. Formicæ enim, pediculi & alia huiusmodi animalcula licet paruo tempore moueantur, non tamen celeriter, nam cum paucum spatium transeant, in vnaquaque transgressiuncula apparet moueri celeriter, sed non sic est. Eodem pacto dicendum de pulsus formicante. Non enim est celer, sed languidus, & creber, & paruus, sicut passus formicæ. Et sic colligitur, quod ad pulsus celerem requiritur, vt maius spatium transeat, aut æquale cum maiori impetu, quam in moderato absolute. Neque inferre debes, quod pulsus formicans, siquidem non est celer, debet esse tardus, non enim sequitur, Quod patet, quia breui tempore transit suum spatium, & sic non est tardus absolute. Sed de pulsus formicante inferrius.

Cognoscitur pulsus celer multo melius, quando simul cum vehementibus coniungitur & magnis, non autem in languidis & paruis. Secundo, cognoscitur celer & tardus mediocri manus applicatione, nec premendo, sicut in vehementibus, nec leuiter, sicut in languidis. Tertio est obseruandus locus à quo recedit arteria, & modus impetus, quo accedit ad super-

Cognitio.

superficiem spatij, si enim impetuosè, & citò magis, quàm in moderatis, celer est; si verò minus, tardus.

Causa.

Causæ pulsus celeris prosequuntur à Galeno 1. de Caus. puls. cap. 5. & cap. 12. quas dicit esse tres. Prima, facultas robusta, nunquam virtus debilis celeres efficit pulsus, ut ipse docet 4. de Caus. puls. cap. 21. Secunda causa est molle instrumentum. Tertia causa est vrgens vsus, idest, copiosus calor, & spiritus animalis consumptus: hæ enim causæ faciunt celerem dilatationem, teste Galen. 1. de Caus. pul. cap. 12. & Auerr. 4. Colliget. cap. 28. Si verò contractio celeris fuerit, causa est copia fuliginum: istæ autem tres causæ possunt variari in generando pulsu celeri, nam aut omnes res simul concurrunt, aut erunt duæ solum, aut vnica sola. Si vnica sola fuerit, etiam poterit variari tripliciter, teste Galeno 3. de Præfag. ex puls. cap. 2. post principium: nam aut erit vsus adauctus reliquis duabus causis moderatè se habentibus, & sic de alijs. Rursus si erunt duæ causæ simul, tripliciter etiam possunt variari: nam aut facultas est, & instrumentum; si coniungitur vsus cum instrumento etiam dupliciter potest accidere: nam aut instrumentum est molle & vsus auctus, aut vel instrumentum est molle & vsus diminutus, quod similiter potest contingere in alijs duabus combinationibus.

Sed dubitabis, nam pulsus celer semper oritur ad præsentiam vsus adaucti, teste Galeno 1. de Caus. puls. cap. 12. 2. de Præfag. ex puls. cap. 5. & 1. etiam de Caus. puls. cap. 7. quomodo ergo nunc ex doctrina Galeni 1. de Præfag. cap. 5. diximus in vsu diminuto fieri pulsus celerem, idem dubium fieri potest de facultate, nam Gale. 2. de Præfag. cap. 5. asserit celeritatis incrementum proficisci à valida facultate: nunc verò dicimus cum ipso à debili etiam fieri. Resp. cum doctrina Galen. 1. de Caus. puls. cap. 9. circa finem, vbi dicit: **Quod actio** vincenti tribuitur; quia ergo quamuis vsus sit diminutus, viget tamen facultas, & instrumenti mollities, hinc est, ut fieri possit celeritas. Idem de facultate. Resp. secundò, quòd hinc agimus de celeri & tardo pulsu absolutè: Galen. verò agebat de celeriori, & tardiori in principio de Præfagatione cap. 5.

Causæ quæ valent celerem immutare, sunt omnes quæ augent calorè, quæ mollescant arteriam, quæ corroborant facultatem. Eadem prorsus doctrina exhibenda

est contrario modo de pulsu tardo: fit enim à languida virtute ab vsu diminuto, ab instrumento duro, in reliquis similiter contrario modo.

Prognosticum ex distensione celeri facimus in corpore sano: in quo indicat copiosum calorem, & calidum temperamentum, cui si accedat magnitudo, certius poteris prognosticare: fit etiam à calido aere, à vino, ab exercitio, à balneis calidis, in summa illas omnes causas possumus tanquam præteritas, aut præsentis prædicere, quæ possunt vsum adaugere. Futura verò nulla sunt in sanis, quæ possis prognosticare, præterquam esse hominem paratum ad febres, quod magis audaciter poteris prædicere, si simul tale corpus siccitatem habeat coniunctam, teste Galeno 8. Metho. cap. 7. nam cum febris sit passio calida, & sicca in symbolizantibus facilius est transitus: de tardo contrario modo se res habet. Futura tamen ex celeri distensione sic prognosticabis: nam cum ferè semper oriatur à valida facultate, ut ex Galeno adduximus, promittet certam salutem. Quamobrem Brisignanus negavit in moribundis posse reperiri pulsus celerem, quod etiam Galen. visus est insinuare 2. de Præfag. cap. 5. post med. dicens: Securius est genus velocis pulsus tardo, sicuti etiam securior est extrema celeritas, magis quàm extrema tarditas. Tamen si fuisset celerissimus, iam non possumus prædicere bonum aliquod. Est enim malum signum, teste Galeno loco citato.

Dubium.

Sed dubitabis, quia multoties dicimus in doctrina Galeni, bonum, malum, securum, periculosum: quidnã significant verba ista? Resp. cum Galeno 1. de Crisibus, cap. 14. ex Hippocrate. Important enim ista vocabula illud, quod maiori ex parte accidit, ita ut malum & periculosum sæpius mortem inducunt: bonum, & securum sæpius solutura, nisi ab alijs fortioribus signis, & pluribus vincuntur, ut colligitur 2. Aphor. tex. 33. & 3. Prognost. text. 40. Et ideo non semper valet: Malum signum: ergo æger morietur. Bonum signum: ergo æger vivet, non (inquam) valet, teste Galen. 2. de Prædict. tex. 17. Sunt enim inspicienda reliqua signa.

Sed de contractione similiter dicendum, significatæ præsentis, quia iam indicavimus copiam fuliginum sine dubio manifestare. Futura quidem, nam si simul coniungatur cum alto pulsu, promittit salutem, & modum quo adveniet, nempe

per

per aliquam euacuationem criticam particulariter signa præcedant coctionis, teste Galeno 4. de Prælag. ex puls. cap. 12. ubi dicit, altum pulsum & celerem in contractione promittere euacuationes decretorias: Si verò interrogas per quam viam fieri debeat talis euacuatio. Resp. cum Galeno 4. de Prælag. ex puls. in fine, quòd id noscemus ex alijs signis, vt v. g. si per sanguinis effluxum, per propria istius euacuationis signa, vt apud Galenum 1. ad Glau. cap. 15.

Ex tardo pulsu prædicimus facultatem debilem, instrumentum durum, & vsum diminutum, tanquam præsentem causas suæ generationis, & ordine prædicto causas alterationis venabimur. Tamen si non omnes tres causæ concurrunt, sed vna sola, poterimus id prædicere: hoc pacto, quòd vsum sit diminutus, prædicimus si pulsus est tardus, nec imbecillis, nec durus: si facultas languida sit causa, nosces ex pulsu tardo & imbecilli. Si verò durities illum produxerit, pulsus erit durus æqualiter, erit tardus. Reliquas combinationes poteris facere ex alijs causis simul iunctis.

Præterita prædicimus ex pulsu tardo, causas, scilicet, frigiditas, remittentes calorem, causas debilitantes, causas indurantes. Futura etiam prædicimus: nam malum signum & periculosum est, teste Galeno 2. de Prælag. cap. 5. tarditas accidens cum iam extinguitur calor natiuus, & sic solet euenire in magna orthopnea, teste Galeno 4. de Caus. puls. cap. 21. Eodem pacto ex tarda contractione prædicimus inopiam fuliginum, & ob id bonum portendit euentum. Si verò à nimijs vigilijs, aut inflammatione oritur, non est ita secunda talis tarditas.

CAPVT XV.

De pulsu crebro, & raro.

Pulsus creber appellatur spissus, densus, frequens, perpetuatio motus, & pulsus, ex non longis interuallis: rarus è contra nominatur. Est autem pulsus creber, cum tempus breuius est, quam in pulsu moderato absolute, teste Galeno lib. ad Tyro. cap. 4. Rarus, cuius tempus est longius in quiete, quam in moderato: quia verò quies duplex est, altera interna, altera

externa, hinc est, vt duplex etiam sit pulsus, creber & rarus, vel in quiete interna, vel in quiete externa.

Dignoscitur pulsus creber & rarus in quiete externa, mediocri manus applicatione; eadem, scilicet, qua cognoscitur ipsa quies, vt supra diximus agendo de quiete: è contra verò creber, & rarus, qui pertinent ad quietem internam, cognoscuntur comprimendo manum. Hoc ergo pacto si multo tempore detinetur arteria in quiete, iudicamus esse rarum; si paucum, esse crebrum pulsum: aliquando verò est tanta raritas in pulsu, vt aliqui ignorantem existiment esse pulsum intermittentem, quia vident tanto tempore arteriam detineri. Tamen magna est differentia inter rarum, & intermittentem, vt declarabimus inferius agentes de intermittente. Causæ generantes pulsum crebrum sunt: vrgentissimus vsum, cui non potuit natura satisfacere per magnitudinem, nec celeritatem, & eadem apponit crebritatem. Secunda causa est facultas debilis: nam cum indigentia sit ex parte vsum, se ipsa non potest apponere celeritatem, quia facultas debilis non potest facere pulsus celeres, vt diximus ex Galeno: hinc est, vt faciat crebritatem, teste Galeno 3. de Caus. pul. cap. 16. in fine. Tertia causa est instrumentum durum; nam cum propter inobedientiam instrumenti non possint fieri magni, restat crescente vsum, vt fiat creber. Causæ alterationis sunt, quæ debilitant, quæ calefaciunt. Causæ generationis & alterationis pulsus rari oppositæ sunt. Quas exemplis contrarijs poteris recurrere, ne longus fiat tractatus. Quòd si dubites quo modo facultas robusta potest facere pulsum rarum. Resp. quòd quia satisfacit vsui mediante magnitudine & celeritate: restat, vt siquidem vsum non exposcit magis, vt faciat raritatem.

Prognosticum futurarum, & presentium ordine supra posito fieri potest. Sed ad futura prædicenda dico, quòd pulsus creber secundum causam, à qua producit, minatur minus, aut maius periculum. Si enim prouenit à virtute debili, periculosum signum est, quòd patet ex hoc, quòd affectus periculosissimos insequitur, vt anginam, cum ducit ad mortem; sequitur etiam orthopneam, reperitur etiam in dolore, cum facultas dissoluit. Quòd si non solum sit creber, sed creberrimus, maius periculum minatur. Aliquando

verò fit creber à forti virtute cum vsu aducto, & tunc nil mali portendit, imò magna potest esse spes salutis, vt videmus in febribus vrentibus, & vehementibus.

Rarus è contra, indicat presentia, scilicet, vsu diminutum, vel frigiditatem, si est quies externa, vel pauca excrementi, si est quies interna; si raritas simul est cum vehementia, oritur à robusta virtute; si simul cum mollitie, ab instrumento molli citur. In iuuenibus si accedit, malum est, quia magnum morbum denuntiat: nam signum est à magna causa oriri, non tamen est certò lethalis, teste Galeno 2. de Præfag. cap. 4. in pueris verò non est tam malum signum, in senibus verò facillimè accidit, nec vllum malum portedit, præterquam quòd est differentia multum illis familiaris. Quando verò raritas simul cum lægore cõiungitur, pessima est; quæ si longior est, mortem repentinam indicat, vel in somno, vel in vigilia, est enim talis pulsus vicinus pulsui intermittenti. Sed dubitabis vtrum pulsus possit ad tantam raritatem peruenire, vt iudicemus motu carere. Resp. raritates duplices esse: quasdam vocamus magis cessationes, & nature iacturas, quàm quietes, & istæ periculosissimæ sunt: alias verò vocamus quietes longas, in quibus certè operatur natura: ista verò raritas si fiat per spatium duarum pulsationum, periculosa est, quamvis raro talis raritas contingat; si verò contingat per spatium trium pulsationum, omnino est mortalis: itaq; raritas in rigore nõ dicit cessationem actionis, quòd ad talem accedat cessationem, aut proximè ad illam, priuatio potius & mors. De crebritate verò quaeritur.

CAPVT VI.

Utrum pulsus ad tantam crebritatem possit peruenire, vt aliquam quietem amittat.

Videndus Thibensis 8. Phy.

Hæc quaestio tã difficilis est, quàm antiqua, & medicis & philosophis communis: quam attingit Galen. 1. de Digno. puls. cap. 8. Et pro parte neg. arg. primò ex philoso. quia duo motus contrarij non possunt esse sine media quiete, sed constrieto & dilatatio sunt motus contrarij. ergo. Maiorem huius argumenti probat Aristoteles multis argumentis 8. Phyl.

c. 7. Minorem nos, ex suprã dictis supponimus probatam.

Secundò argu. Motus omnis localis debet aduenire subiecto cum priuatione illius: ergo quando dilatatur arteria ille motus dilatationis aduenit illi habenti priuationem motus immediatè ante ipsum: sed priuatio motus non potest esse in instanti, sed est quies facta in tempore: ergo arteria antequam moueretur, quiescebat in tempore; & ex consequenti repugnat priuari arterias quietibus in tempore factis. Minor huius argumenti probatur ab Arist. 6. Phyl. cap. 8. vbi probauit quietè fieri in tempore sicut ipsum motum, per totum enim illud caput 8. id constat, quod poteris videre. Tamè, vt certà ab incertis separemus, tripliciter reperimus aliquos motus contrarios, tam in pulsu, quàm rebus alijs, vel enim vnus est violentus, & alter naturalis, vt quando projicitur lapillus sursum, & à propria grauitate descendit; vel yterque motus contrarius est naturalis, vt cõtingit in pulsu. Probauimus enim in superioribus, tam dilatationem, quàm compressionem esse motus naturales.

Tertiò & vltimò, possunt esse duò motus contrarij, ambo violenti, vt quando projicitur lapis sursum, & descendit velociori modo quàm sua grauitas exposcebat, quia ab alio corpore grauiori impellitur, vt à cadente turre. Clarum enim est, quòd primus motus, & secundus est violentus ipsi lapidi, & contra propriam naturam. Licet iste secundus quando descendit, magis dicatur violentus quoad modum, quia fertur maiori impetu, quàm sua grauitas exposcat.

Hoc supposito, dicunt aliqui, quòd inter motus primi ordinis mediatur quies facta in tempore, v. g. quando lapis ascendit, dicunt, quòd in puncto reflexionis quiescit per aliquod tempus, quando, scilicet, descensus est naturalis à propria grauitate. Et probant suam opinionem hoc argumento, quia quando projicitur lapis sursum, tanto tempore mouetur quanto impetus ipsius excedit naturalem grauitatem. Tunc verò descendit quando naturalis grauitas superat, & vincit impetum impressum. Sed sic est, quòd grauitas, quæ antea erat minor, non potest fieri maior, nisi prius fiat æqualis; ergo toto illo tempore quo est æqualis, nõ potest lapis moueri: ergo quiescet per aliquod (licet breue) tempus. Probatur illa minor, quia si grauitas & impetus sunt æquales, non est maior

maior ratio quare ascendat, aut descendat: ergo quiescet. Hæc opinio est nostri Vallesij, quam accepit à multis Peripateticis, vt ab Aegidio & à Paulo Vene. in 6. Physi. & in 8. Sed contra istum modum opinandi dicunt aliqui veram esse illam quietem, tamē non esse temporalem, sed instantaneam. Sed respondent pro sua opinione, quòd non sufficit quilibet excessus virtutis motiue ad motum, sed potius requiritur determinatus & certus excessus & sic ante omnimodam æqualitatem cessat motus lapidis per certam motus remissionem: fieri autem non potest, vt virtus aliqua à determinata remissione ad determinatam intensiōem accedat, nisi mediet tempus. Hæc illi. Tamen nolunt aliqui recipere istam sententiam. Primò, quia quilibet excessus virtutis motiue supra resistentiā sufficiens est ad motum causandum, vel ad actionem, ex illo communi axiomate, quòd actio prouenit à proportione maiori. Secundò, quia tanta contrarietas reperitur inter motus contrarios alterationis sicut inter motus locales, sed in motibus contrarijs alterationis, quando prior est violentus, & secundus est naturalis, non est necessarium, vt mediet quies in tempore: ergo neque quando motus sūt locales. Maior est aperta, & minor probatur, quia quando aliquod corpus frigesit contra naturam, cessante hac actione reducitur in pristinam naturam naturali motu, & tamen inter istos duos motus non mediat quies temporalis, sed instantanea, quæ est finis vnus motus, & principium alterius: ergo ita potest contingere in motibus localibus, de quibus est sermo. Hæc dicunt aliqui moderni contra nostrum Vallesium: Tamen certè (vt verum fatear) nō rectè intelligunt eius acutiem. Ille enim cum Aristotel. talem tenet conclusionem in motibus contrarijs per reflexionem, vt quando lapis proiectus descendit, mediat quies temporalis. Hæc conclusio Aristot. est loco citato: nam intendit probare, quòd si motus fiat super linea recta, quòd non potest esse infinitus. Et hoc probat, quia illa linea non potest esse actū infinita: ergo motus super illam si debet esse perpetuus, debet recurrere. Tūc sic: Recurrit: ergo quiescit. Hoc erat argum. Aristot. Rursus in eodem 6. lib. Physi. nil magis tritum, quam probare Aristotel. quietem non esse instantibus mensurabilem, sed temporalē, sicut ipse motus: nam ratio quietis includit prius,

& posterius, sicut & motus: ergo non est instantanea. Præterea, quia quies nihil est aliud quam priuatio motus: ergo sicut motus non est in instanti, similiter neque quies: nam quæ opponuntur priuatiuè, habent fieri circa idem simili mensura.

Alijs multis rationibus probat Aristot. quietem esse temporariā, & non instantaneam, & hoc exemplificat in motu reflexo: ergo inter ascensum & descensum lapidis descendenti à propria grauitate datur quies temporalis. Neque argumenta contra Valles. aliquid probant.

Ad primum dico, quòd ad actionem sensibilem victoriæ est necessaria maior proportio sensibilis, quæ se teneat ex parte agentis, ista autem proportio determinata est in tali gradu. Si verò ad istam non pertingat agens, non mouebit vincendo. Quòd si dicas. Excedit: ergo agit; distinguendū est antecedens: nā non excedit ad producendum effectum perfectum, licet excedat ad imperfectū, hoc est, ad immediatam dispositionem ad postea agendū.

Ad secundum argumentum responderet Valles., quòd quando aqua reuertitur ad pristinum statū post calefactionē, mediat quædam quies in tempore sicut in descensu lapidis: eadem enim est ratio; nam calefaciēs impressit calorē, postea quòdam æquilibrium factum est repugnantium virtutum. Tandem vincit forma aquæ se moto impedimento, & in illa æqualitate, antequam reduceretur in actū secundū, fuit aliqua quies temporalis. Certè rectè vidit Valles. difficultatem tamē ipse non vocat quietes illas, quæ instanti mensurantur: nam neque Aristot. id voluit. Alias, inquit. In vnoquoque nunc motus, esset quies, quod est impossibile, & contra naturam propriam motus: ergo maneat pro Aristot. & Valles. quod quando primus motus est violentus, & secundus est naturalis, vt in lapide proiecto, in hoc casu mediat quies inter duos motus contrarios.

Secunda conclusio est, quando primus motus est violentus, & secundus motus etiam est violentus, in hoc casu non est necessaria quies. Prob. hæc conclusio, nam ascendat sagitta eo tempore quo descendit magnus lapis molaris, aut turris, & in medio itinere se tangant, proculdubio non est dicendum, quòd sagitta quiescere faciat turrim, quia ad sensum patet, motum turris fuisse continuum, neque vllō modo intercessum: ergo in hoc casu clarū est, quòd illa sagitta, aut lapillus forsūm proie-

proiectus descendet sine hoc quod praecesserit quies: ergo similiter potest accommodari haec doctrina ad motum pulsus: nam potest fieri dilatatio maxima in vsu maxime ad aucto, & in medio itinere potest aliqua ingens causa fuliginosa ipsam arteriam retrahere ab incepto motu, & nullo pacto sinere ut fiat quies. Haec doctrina non est contra mentem Aristot. nam ipse quando dixit debere mediare quietem inter motus contrarios, intellexit in illis motibus supra dictis reflexionis naturalis, quae habent causas per se, non tamen debuit agere de his omnibus, quae possunt accidere: quod dilucide declarabat Gentilis in explicatione definitionis pulsus per illa communia exempla, quando navis tendit ad Occidentem, & ego qui sum in nave moueor ad Orientem, & quando baculus descendit, & formica, aut musca ascendit, clarum est, quod per se loquendo, non potest vnum mobile simul, & semel moueri localiter duobus motibus contrariis: tamen ex accidenti (id est, si accedat aliqua causa violentior, & contraria) bene potest: ita in praesenti, si ascendit lapillus, & rapitur a turri descendenti, non est ibi quaerenda quies media, sicut quando intro in nauim versus Orientem, & illa mouetur ad Occidentem. Itaque non fuit loquutus Aristot. de causis praeter naturam, & accidentalibus: ita arbitratur Paulus Venetus & alij, quos sequitur Valles.

*Reijcitur
Mercatus.*

Tamen Mercatus vulgariter argumentatur contra istum philosophicum modum dicendi, dicit: Quod ille lapillus anteaquam attingat turrim, in medio aere, quia aer ipsum impellit anteaquam attingat turrim: nam turris impellit aerem: aer vero inspissatus debet retardare lapillum, & sic faciet descendere anteaquam tangat turrim. Dicit secundo, quod viuo animali non potest dari tanta violenta causa, ut retrahat arteriam a quiete, sicut turris retrahere posset lapillum. Quae vltima ratio insinuat profecto debilitatem primae, siquidem videtur concedere casum propositum. Tamen Mercatus quamuis vidit controuersiam Vallesij, ut illum reprehenderet, non vidit quaestionem physicam, ubi ipse in forma respondet ad argumentum propositum. Debet autem omnes libros perlegere ille qui magistrum agit: ergo Valles. in quaestio. Physicis scriptis post controuersias medicas, quaest. 50. sic respondet ad vulgarem rationem esse, scilicet, duplex vitium in argu-

mento proposito. Primum, quia ponitur res minimè necessaria, non enim villo pacto est necessarium, ut illa sagitta, aut lapillus retardetur in aere, si sufficienter proiectus est. Secundò, quia respondet ad quaestionem per illud, quod est per accidens. Est enim accidentalissimum, quod sagitta non tangat turrim. Si verò velis pernocere an tangat, proijce ipsam tali impetu, ut infigatur in turrim: si infigitur, ergo tangit. ergo fallax fuga censenda est & puerilis, dicere, quod ante contactum descendit. Non itaque Mercatus probat aliquid. Alij possent dicere, quod sagitta quiescit in aere, & turris incidit super sagittam quietam, & sic fuit facta fixio, & iste erat subtilior modus dicendi: Tamen ad vnam subtilitatem, aliam subtiliorem responsionem addemus. Nam si sagitta quiescit in aere: ergo immediatè post descendet à propria grauitate, quia cessauit impetus proijcentis: ergo iam non habebit impetum contra molem illam descendentem; ergo non poterit infigi. Patet, quia moles impellit, & sagitta non renititur, sed cedit statim per aerem blandum & partibilem descendendo: ergo est impossibile, ut infigatur cadente turri super illam sagittam in aere pendentem. Sed in terrogabis, quo modo responsio Mercati, & aliorum est per illa, quae sunt accidentalia. Resp. quod dicere sagittam detineri ab aere medio, est dicere rem accidentalissimam: Nam ponam ego paucam esse resistantiam in aere, & esse tenuissimum, adeo, ut non possit impetum retardare, & vim mouentis esse maiorem: ergo euidentissimum est, motus ipsos contrarios violentos esse sine quiete. His & alijs multis comprobari poterat praedicta conclusio.

Quod nulla quies physica sit instantanea (ut supra dixi) probat late Aristotel. 6. Physic. & ibi Paul. Venet. Valles. quaest. 50. ad Tyro. Bañez 1. p. quaest. 53. art. 3. ad 5. Relinquo modò disputare causam propter quam motus illi contrarij possint appellari discontinui, an, scilicet, sit propter contrarios terminos, an verò propter instans extrinsecum temporis, in quo corpus negatiuè saltem videtur quiescere, & plura alia Physicis dimitto.

Accedo iam ad secundum argumentum Mercati, quo sibi persuasit, viuo animali non posse accidere talem violentiam, ut arteria sine quiete media à suo motu retrahatur: nam sicut viuo animali non potest facultas ad tantam debilitatem perue-

peruenire, vt amittat motum: ita viuo animali non potest tantū increſcere vſus, vt amittat aliquam quietū. Addamus etiam nos aliam rationem, nam in ſuperioribus probauimus quietes non ex accidētī, ſed per ſe & propter finem, eſſe intentas à natura: ergo ſi non ceſſat finis quietum, quo modo erit poſſibile, vt amittatur quies? Prob. quia nō ceſſat finis motus: ergo neque quietum. Patet conſeq. quia ſunt propter eundem finem: ergo nullus pulſus datur ſine quiete.

Tertiō poſſumus argumētari, quia videtur impoſſibile, vt eadē facultas vitalis apponat duos cōtrarios conat⁹ ſine quiete media. Quod apponat patet, quia ad cōtrarios motus ſunt neceſſarij duo cōtrarij conatus.

Pro ſolutione huius difficultatis eſt aduertendū, quòd quilibet mot⁹ cordis, & arteriarū eſt naturalis, ſi attēdas principiū efficiēs à quo profluit. Tamē ſi cōſideremus finem & vſum, aliquando eſt naturalis, aliquando verò præter naturā. Et ſic in ſtatu ſanitatis, quia finis attemperationis eſt naturalis motus, pulſus eſt naturalis; ſi verò aliter ſe habet finis, ſcilicet, contra naturam, pulſus etiam dicitur præter naturam. Hoc ſuppoſito, ſit tertiā cōcluſio. Quādo vterq; motus cordis eſt naturalis, neceſſario debet habere quietē mediā. Cuius ratio eſt, quia bene ſe habente animali nunquam eſt in fine rāta vrgentia, vt priuetur pulſus ſua quiete, hoc enim nō ſtat ex parte efficientis, quod ſemper eſt vnum, ſed ex parte finis.

Quarta cōcluſio: Si motus cordis & arteriarū ſunt præter naturales ex parte finis bene potest peruenire ad tantam crebritatem, vt ſuas amittat quietes.

Hæc cōcluſio poſſe probari autoritate Galen. 1. de Differ. pul. cap. 15. vbi dicit in pulſu dicoto nullam reperiri quietem, quæ ſentiri poſſit. Ex quo ſequitur, quòd ſi ſenſus non iudicat talem quietem eſſe, & philoſophica ratio probat nullum eſſe inconueniens, quòd tales motus quiete priuentur, ſequitur nullum eſſe medium quo medicus probet talem dari quietem, nam id ſenſus nō iudicat, ratio nullam eſſe perſuadet: ergo nulla datur quies. Secūdo probatur cōcluſio, quia ſicut in illis motibus turris, & ſagittæ nulla reperiebatur quies in aere medio, ita neque in pulſu, nam ſicut ſe habet turris illa, aut mōles in exēplo propoſito, ita ſe habet magna vrgentia vſus in pulſu. Poteritque fieri, vt tā

tum increſcat, vt vincat impetum arterig; atq; illā retrahat ſine quiete. Quod patet ex his, quæ docet Gale. 1. de Præf. ex pulſ. c. 8. & 2. de Cauſ. pul. c. 6. quando cor tam inequaliter laborat, vt vna pars illius ſit in temperata, alia verò multitudine fuliginum ſuffocetur.

Quare ſecundū arg. Mercati facilem habet ſolutionē, cū ex Gale. conſtet viuo animali poſſe tantum increſcere neceſſitatē cōtrariōnis, vt retrahat arteriā à quiete. Neque eadē eſt ratio motus & quietis: magis enim facile eſt, quòd natura ceſſet à quiete, quā quòd ceſſet à motu. De qua re inferiūs agemus tractatēs de aſphygia, id eſt, de pulſus deperditione. licet verum ſit, quòd viuo animali poſſet cor moueri illo tempore quo debebat quieſcere, ſicut poſſet quieſcere illo tempore quo debebat moueri.

Ad noſtrā ſecūdam rationē reſpōdemus, totā veram eſſe, dūmodo aliud cōtrariū impedimentū non adſit, quòd magis efficaſ ſit, ſicut patet in exēplis poſitis. Quæ omnia tenent etiam in motibus pulſus.

Ad tertiū dico, quòd nullū eſt inconueniens, naturā apponere duos conatus cōtrarios, quādo vnū poſt alterum apponit, ſicut in pulſu. Sic Gale. agens de pulſu vibrato, 1. de Differ. pul. c. 28.

Reſtat vt prima quæſtionis argumēta in principio propoſita diſſoluamus. Ad primū dico, poſſe motus cōtrarios reperiri ſine quiete media, neque oppoſitū probat Ariſt. cū non agat de cauſis præter naturā, & violentis. Quòd ſi interrogēs, an cōtinuentur illi motus cōtrarij? Reſ. quòd nō cōtinuātur, quia ſufficit vt rēdāt ad diuerſos terminos ad quos, & ob hanc cauſam nō poſſūt cōtinuari. Tria enim ſunt neceſſaria ad cōtinuitatē motus, vnitas ſubiecti, tēporis, & termini: & ita quoſcūque deficientē non erit motus cōtinuus.

Ad ſecūdū dico. Primò, quòd in caſu de quo diſputamus, bene ſtat, quòd ſecūndis mot⁹ adueniat ſubiecto priuato, quia hæc priuatio ſecūdi motus erat in ſubiecto dū mouebatur primo motu, quoniam docete Ariſt. licet actus cōtrarij nō poſſint eſſe ſimul, tamē bene poſſet eū vno actu reperiri potētia ad oppoſitū. Neq; eſt neceſſariū in inſtāti illo medio inter duos motus cōtrarios reperiri priuationē ſecūdi mot⁹: quemadmodū enim dum aliquòd corpus mouetur motu cōtinuo, non dicitur priuationē medietatis motus in inſtāti cōtinuatiōe ipſi, ſed in partib⁹ præcedētib⁹,

ita similiter non est necessarium, priuatione in motus secundi reperiri in medio illo instanti inter motus contrarios.

Secundò dico, quòd non est necessariũ, vt motus localis adueniat subiecto priuato ante inceptiõẽ motus. Quòd cõstat, quia in eo instanti in quo cælũ fuit productũ, cõcepit moueri, licet immediatè post, & tamen ille motus non accidit cælo priuato. Quòd patet, quia ante illud instans cælum nõ erat: ergo neque priuatum motu. Idem dicendum de lapide supra generato & statim moto: ergo sufficit, vt motus adueniat subiecto, quòd illi non repugnet. Atque hæc de hac quaestione.

CAPVT XVII.

De pulsu vehementi, & languido.

ALia differẽtia pulsus est vehemẽtia, & lægnor. De quo magna fuit dubitatio, quid nõ esset. Aliqui enim dixerũt non esse simplicẽ differentia, sed cõpositã ex magnitudine, celeritate, & plenitudine. Quos Gale. reprehẽdit li. 4. de Dig. pul. c. 1. nõ in paruis pulsibus potest reperiri vehemẽtia, quãdo, scilicet, arteria est dura, & facultas est valida: ergo essentia pulsus vehemẽtis cõsistit in hoc vt subuertat pulpã digiti, cũ resistẽtia, teste Gale. li. 1. de Differ. pul. c. 6. & li. 3. c. 5. & 4. de Dign. pul. c. 1. & sic interpretatur reliquos Autores, qui dicũt cõsistere in qualitate percussiois, & alios qui dicunt consistere in qualitate virtutis mouentis. Sed cõtra istã determinatiõẽ Gale. aliqui arguũt dicẽtes, totum hoc quòd est subuerrere tactũ cũ resistẽtia, cõuenire pulsu duro: & ex cõsequenti nõ rectè fuisse assignatã rationẽ vehemẽtiã. Sed resp. quòd totum hoc, quò resistit pulsus durus, & totũ quò immutat tenet se ex parte ipsius arteriã durã: at verò immutatio & resistẽtia pulsus vehemẽtis tenet se ex parte ipsius motus, & virtutis quã illum efficit; & sic vehemẽs resistit in ipso motu, si comprimatur.

Notandum tamen est ex Gal. 4. de Dign. pul. c. 1. plures esse differentias pulsus, quã magnã habent similitudinẽ cũ vehemẽti, apparentẽ salẽ, & repræsentiatiuã, vt magnus, celer, durus, vibratus & conuulsiuus. Vnica tamen est differentia qua ab omnibus his differt, nẽpe, quia nullus istorũ resistit cõprimenti in ipso motu, sicut vehemẽs; iste enim cũ proueniat ex robore facultatis, nõ cessat resistere in ipso motu, & impellere tactũ: differt verò ab vnoquoq;

De Pulsibus.

in particulari à celeri, quia iste nõ repræsẽtat speciẽ vehemẽtis, nisi simul sit magnus: à magno, quia iste nil amplius habet quã se extendere in omnẽ dimensionẽ, non tamẽ habet subuerrere pulpã cũ resistẽtia, sicut vehemẽs. Differt præterea à pulsu alto, quia licet videatur pulpa subuerti secũdũ hæc altitudinis dimensionẽ, nihilominus tamẽ differt sicut à magnitudine: nõ in his pulsibus cessat subuersio, si parũ cõprimantur: at in vehemẽtibus neutiquã, quia hæc differentia semper cõiungitur cũ robore facultatis: à pulsu duro similiter differt pulsus vehemẽs eadẽ ratione: nõ licet quantũ est ex parte arteriã, subuertatur tactus; tamen si fiat cõpressio, non resistit. Quomodo differat ab alijs differẽtijs, postea dicemus. Cũ tamen contrariorũ contrariã sint rationes, facillẽ erit ostendere naturã pulsus languidi, qui vocatur nõ solũ languidus, sed etiã imbecillus, debilis, remissus, vt docet Galen. 1. de Præsag. ex pul. c. 3. post medium. Est autẽ pulsus debilis ille, qui cũ accedit ad tactum nostrum, impellitur rursus, & euertitur à tactu. Sic docet expressè Gale. 1. de Præsag. ex pul. c. 7. post principium, vbi dicit, quòd si tactus euertat pulsũ, in tali casu vocamus pulsus debilem, ad differentia pulsus vehemẽtis, qui euertit & impellit tactũ. Cũ autẽ dictum sit quid sit pulsus vehemẽs & languidus, & de illis loquutũ fuerimus tanquã de duobus extremis inter quã debet cadere mediũ, est celebris quaestio.

CAPVT XVIII.

Vtrum inter vehementem pulsum, & debilem sit aliquis medius.

HAec quaestio excitatur à Gale. lib. 1. de Cau. pul. c. 4. etiã si ibi nil deerrinet. Tamẽ pro parte negatiua arguitur ex Gal. 1. de Præs. ex pul. c. 7. vbi dicit, quòd sicut pulsus durus & blãdus sũt differẽtiã sup̄e ab ipsa arteria, ita etiam vehemẽs est differẽtia propria roboris virtutis. Tũc sic: Si aliquis gradus vehemẽtiã esset cõtra naturã, hæc differẽtia nõ procederet ex solo robore virtutis, sed ex alijs causis: & ex consequenti non esset differentia propria ipsius virtutis, sed familiaris multarũ causarum.

Secundò arg. ex Gale. in lib. de Sang. missione, c. 13. vbi ait, quòd signũ certissimũ, & minimẽ fallax roboris virtutis, est pulsus vehemẽtia. & idem dicit in lib. 1. de Cau. pul. c. 4. ergo non debemus ponere

I aliquam

aliquam vehementiam, quæ sit extrema, & contra naturam: nã non esset securũ & nimè fallax signũ pulsus, siquidẽ in hoc casu nõ significaret robur virtutis, sed illam talem causam contra naturam.

Tertiò arg. quia si datur extrema differẽtia vehementiæ, non potest nobis cõstare ex pulsu status vitalis facultatis; siquidem potest procedere talis vehementia à causa aliqua præter naturam, & non ab ipsa virtute. Ex quibus sequitur, non dari extrẽmã vehementiam; ergo neque mediocrẽ.

His tamẽ nõ obstantibus, ut cõclusio, quæ talis est: Sicut datur differẽtia pulsus inter magnũ & parvũ, ita datur inter vehemẽtẽ & debilẽ, taliter, quòd aliquis gradus vehementiæ poterit esse cõtra naturã, sicut gradus debilitatis. Hæc conclu. prob. auctoritate Galen. lib. ad Tyro. c. 7. vbi ait in differẽtiã puls. dari mediũ secundũ naturã exceptis pulsibus æqualibus & inæqualibus, ordinatis & inordinatis, in his enim nõ datur mediũ, quòd sit secũdũ naturã. Eãdem tenet Gal. li. 1. de Diff. pul. c. 6. & lib. 1. de Caus. pul. c. 2. Sed prob. ratione: Nã sicut reliquæ differẽtiæ in corpore tẽperato recipiunt intẽsiore gradũ ad præsentã causæ alterantis, non est maior ratio quare etiã in vehemẽtia nõ detur aliquis gradus vltior. Vt v.g. si corpus tẽperatũ irascatur, si exerceatur, proculdubio acquireret aliquẽ gradũ vehementiæ, qui nõ erit secũdũ naturã corporis tẽperati. Maior huius arg. est Gal. 2. de Dig. pul. c. 3. minor propositio est expressa sentẽtia eiusdẽ in li. 4. de Caus. pul. c. 2. vbi dicit pulsũ iræ esse vehementem magnũ, & altũ. Rursus ex moderata etiã exercitatione docet augeri vehementiã, eodẽ lib. c. 19. & ex alimento & vino, c. 13. Tamen vt magis pateat quid sit id de quo disputatur, notandũ est, quòd hæc quæstio particulariter versatur de corpore tẽperato; in quo cũ omnes vires debeant esse cũ robore, videtur quòd nulla vehementia pulsus sit præter naturã: & ex cõsequenti nõ dari mediũ vehementiæ, siquidem si tale mediũ daretur, iam esset remissio quædam vehementiæ, & ex consequenti remissio virtutis, quòd non est dicendum.

Hoc supposito, tenet aliqui cõtrariã opinionẽ, dicẽtes, nõ dari pulsũ vehementem præter naturã in corpore tẽperato, nisi ad eò sit vehemẽtissimũ, vt procedat ab aliqua causa multũ præter naturã, vt ira, exercitatio, potio vini. Et quia istæ causæ si moderatè accedant, sunt recẽsẽda inter naturales: accedent autem corpori moderato,

quia tale corpus moderatè potat, moderato vitur alimento, moderatè irascitur. Ex quo sequitur, quòd argumentum prædictum, quo probatur cõclusio, nullam vim habet, siquidem illæ causæ sunt naturales, & naturalem facient vehementiã. Ad loca Galeni resp. quòd pulsus iræ nõ est propriè vehemens, sed apparenter; & sic apparet in corpore tẽperato quando irascitur. Tamen ista sentẽtia nobis videretur falsa: nã cibis, potus, & ira, & aliæ animi passiões numerantur inter causas non naturales, quæ si medium excedant, sunt contra naturam & causant effectus cõtra naturam; ergo si homo temperatus irascitur, ita vt talis passio excedat mediocritatem, proculdubio efficiet pulsus vehementiores, quàm pro natura conueniant.

Præterea, quia si attentè legimus quæ docet Galen. lib. 4. de Caus. pul. c. 2. probat apertè, pulsũ iræ non esse apparentem, sed vehementem, cum vera & propria vehementia.

Præterea, quia nõ est possibile assignare aliã causã vehementiæ in febre diaria, v.g. laboret homo tẽperatus febre ephimera, proculdubio habebit pulsus vehementes, ob nil aliud, nisi quia cũ virtute valida cõiuncta fuit causa calida præter naturã, quæ irritauit: ergo vehemẽtia potest augeri ad præsentiam alicuius causæ præter naturã.

Sed vltiùs dubitare quis poterit hoc modo. Quãdo sit pulsus vehemẽs ad præsentiam alicuius causæ molestantis, nullo pacto potest fieri, nisi natura apponat aliquẽ conatũ: sed iste conatus totus debetur ipsi naturæ & facultati pulsificæ: ergo tota vehemẽtia procedit ab ipsa virtute, & nõ ab alia causa: ergo sẽper erit talis pulsus naturalis procedens à fortitudine facultatis. Hoc argumẽtũ ita validũ apparet aliquibus, vt dicant conatũ esse modũ quẽdam præter naturã, superadditũ ipsi facultati: & ex cõsequenti, esse causã præter naturã, & facere vehemẽtiã præter naturã. Tamẽ isti errant defectu principiorũ, & ignorant prorsus quid sit conatus, qui nil aliud est quã maioris virtutis applicatio secũdũ finis indigentiam. Et sicut facultas animalis apponit conatũ tẽpore necessitatis ex apprehensione obiecti irritantis, ita facultas pulsificæ sine apprehensione apponit conatũ, quãdo irritatur. Et sic manet dubiũ satis apertum, nã licet totus conatus sit procedens intrinsecè ab ipsa natura, tamẽ quia cõcurrit causa extranea molestans, hinc est, vt talis pulsus dicatur præter naturam, non ratione principij à quo

à quo procedit, sed ratione causæ alterantis, & irritantis.

Ex quibus omnibus colligitur veritas nostre conclusionis, extremam vehementiam, sicut & debilitatem extremam, esse præter naturam, & ex consequenti mediū pulsū esse naturalem. Pro quo notare liceat, quod pulsus vehemens triplicem habet differentiam, nā aut est vehementissimus, aut minus vehemens, aut medius inter istos, qui appellatur absolutè vehemens. Hoc supposito dico, quod pulsus vehementissimus est ille qui procedit à virtute valida, irritata tamē & coacta, vt in exercitatis, & iratis. Pulsus verò absolutè vehemens, & proprius corporis temperati, & talis differentia pulsus dicitur media inter extrema, id est, inter extrema intra latitudinem vehementiæ. Et hoc modo explicandus est Gal.

Ad primum ergo arg. dico, quod vehementia est propria differentia roboris virtutis, quāuis aliquādo accedat aliqua causa præter naturam, quæ molestat, nam in hoc casu apponit natura suum conatum, qui conatus totus est de intrinseca ratione ipsius: & hoc sufficit, vt sit hæc differentia propria, & non familiaris.

Ad secundum dico, quod vehementia pulsus est signū robustæ virtutis, nam indicat nobis statum, & dispositionem ipsius virtutis, vel apponentis conatum, vel non apponentis: vtrumque enim est significare nobis fortitudinem illius, & sic non est fallax signum.

Ad tertium dico, quod licet totum concedatur, cū hoc tamen stat, quod cognoscimus statum ipsius facultatis: nam quando natura irritata apponit conatum ad faciendum vehementem pulsū, quis non cognoscit talem vehementiam indicare maiorem virtutis applicationem ad propellendum id, quod molestat? Id enim in operibus animalis potētiæ luce clarius apparet, & similiter satis apertè in facultate pulsifica, quæ operatur secundum necessitatem finis, vt explicuimus in superioribus.

His sic intellectis, videamus causas, & dignotionem huius pulsus. Volentes ergo pulsū vehementem dignoscere, in primis oportebit fortiter comprimere manum. Hæc enim sunt verba Gale. 1. de Dig. puls. c. 5. post principium: Vehementes, quos ipsorum deprehendatur robur, vt qui tangunt digitos, valde insigant requirunt. Postea verò attendendū si pulsus violenter tactū impellat. Sic enim ipsum esse vehementem certo dignoscet, teste Galen. 4. de

De Pulsibus.

Dign. puls. c. 1. in fine. Cōtrario modo dignoscendus pulsus languidus. Debemus enim solū palpare, & suspensa manu tangere, ne fugiat: quod si noster tactus pulsū euerstat, & deiciat, & veluti obscuret, talis pulsus proculdubio est languidus, teste Gale. 1. de Digno. puls. c. 5. & 3. de Digno. puls. cap. 2. in fine.

Mediocris in vehementia cognoscetur mediocri manus applicatione, & si neque impellat tactum, neque deiciatur à tactu, sed medio modo se habeat, teste Galen. 1. Caus. puls. c. 7. & 1. de Præf. ex puls. c. 7. in fin.

Causa generans pulsū vehementem, est vehemens, & fortis facultas, teste Galen. 1. de Caus. puls. c. 4. & c. 7. & 1. de Præf. c. 7. Sunt autem quædam causæ, quæ dicuntur augere virtutem, quæ sunt in duplici differentia. Aliæ dicuntur externæ, aliæ verò internæ. Causæ internæ sunt, vt impetus ad crīsim, ira, & tertio humores semicocti qui iam subeunt naturæ beneficiū, teste Gale. 1. de Præf. ex puls. c. 8. Cognoscemus autem esse humores semicoctos causam pulsus vehementis, si simul magnus sit, quemadmodum à cibo fieri solent, teste Gale. 1. de Præf. c. 1. Item cognoscet inspicendo vitam antea actam, si talis homo crapulis deditus est. Sic enim pueri plurimum humoris crudi solent coacervare, teste Galeno 1. de Humo. Comm. 1. Præterea si alimenta fuerunt crassa & viscosa, & difficilis coctionis, qualis sunt legumina, carnes ouillæ, suillæ, caseus, vina noua, & alia huiusmodi, teste Galeno 1. de Natura humana, tex. 36. Ad hoc etiam adiuvat anni tempus. Si enim fuerit pluuiosum, & hyemale, solent aggregari multi humores crudi, & pituitosi, teste Galen. eodem loco. Præterea dignoscimus humores semicoctos ex tolerantia famis. Si enim aliquis per multum tempus tolerat famem, signum est, quod multos habet humores crudos, teste Gale. 12. Metho. c. 3. ad mediū. Præterea dignoscimus humores crudos ex vrina turbida, indicat enim naturam non cessare ab eorū coctione; quod si subsideat & clara fiat, indicat non solum aggredi coctionem, sed iam superari humores, teste Gale. 4. de Sani. tuend. ad mediū, c. 4. vehementia facultatis propter impetum ad aliquam crīsim dignoscitur ex signis ipsius crīsis, quæ potissimè quatuor recensentur à Gal. Primum, anticipatio accessionum, vt habetur 4. Aphor. 3. Secundum est vrina cocta, secundū illud Hipp. 1. Epidem. p. 2. tex. 45. cū dicit: Coctiones iudicij cele

ritatem ostendunt. Tertium signum est, si dies aliquis indicatiuus aliquid futuri euentus præmonstrauerit; septimi enim quartus est index, 2. Aphor. 24. Vltimum est, quod nox præcedens sit molesta, teste Hipocrate 2. Aphor. 13. Sunt enim in illa nocte symptomata horrenda à Galeno relata 3. de Crisib. c. 2. Cùm ergo hæc signa appauerint, proculdubio dicendum, vehementiam pulsus esse ob impetum naturæ irritatæ ad euacuationem criticã, signa autem quæ diximus, sunt ad cognoscendam crism futuram: ad præsentem verò eadem deseruiunt, teste Galen. 3. de Crisib. cap. 3. & cap. vltimo.

Omnes prædictæ causæ si mediũ obtineãt, faciunt pulsus in vehementia medium. Si verò ex diametro contrariæ sint, facient pulsus languidum.

Causis rectè perspectis, facile erit prædicere præsentia: plura enim ex præsentibus causis constabunt ex relatione vitæ antea, & ex alijs signis ex quibus dignoscemus, an pulsus talis sit vehemens propter facultatem irritantem, vt in ira & crisi, an ob alias causas. In futuris verò prædicendis non est quid dicamus, nisi quod pulsus vehemens maximè promittit salutem: nam inter omnes pulsus extremos sola vehementia nõ solum est libera à periculo, sed affert etiam maximam vtilitatem ægrotanti, teste Galeno 2. de Præf. c. 5. & li. de Sang. missione cap. 13. Aduertendum tamen, quod licet vehementia ex se promittat salutem. Tamè si alia signa fuerint extremè mala, in tali casu significat longitudinem morbi, & tandem mortem, vt colligitur ex 2. Aphor. text. 33. & ex Aui-cenna 2. 4. tract. 1. cap. 26. Contrarium prognosticum faciendum est ex pulsus languido.

CAPVT XIX.

De pulsus duri, & mollis dignotione, causa, & præfagio.

Pulsus mollis est, qui propter mollitiem arteriæ excedit moderatum, & carni digiti cedit, & locum nõ mutat. Apparet autem hoc modo quia arteria ipsa est tenera & blanda, & sic in tactu apparet carnosior, teste Galeno lib. ad Tyrones, cap. 8. & cap. 3. Dico in definitione, quod cedit tactui, quia hoc est proprium rei blandæ, vt non resistat, sed cedat. Conueniunt itaque pulsus blãdus & languidus in hoc, quod vter-

que non resistit, sed cedit tangenti. Differunt tamen, quod pulsus languidus mutat locum ad compressionem digitorũ medici, quasi fugiens enim arteria mutat locum quietis externæ. At verò pulsus mollis non refugit, sed in ipso loco naturali in quo est, cedit tangenti tanquam res blanda, teste Galeno 3. de Differ. puls. cap. 7. Aristot. enim 2. de Gener. text. 12. & 4. Meteo. text. 29. docuit, illud dici molle siue blandum, quod sine mutatione loci totalis excauatur à tangente, talem ergo naturam habet pulsus mollis. E contra dicendum est de pulsu duro. Est enim pulsus durus qui in arteriæ duritie excedit moderatum, & tactũ premit & excauat. In hac definitione dico Arteriam esse durum, quia tunc est pulsus durus, cùm arteria frigidior, & siccior apparet. Diximus, quod pulsus durus tactum premit, ad differentiam vehementis, qui illum non premit.

Cognoscuntur pulsus durus & mollis ea manus applicatione qua solent dignosci illi cum quibus coniunguntur, v.g. si durus, aut mollis coniunguntur cum vehementibus, manum cõprimendo fortiter, si cum languidis, palpando solum. Præterea cognoscitur durus, quia excauat tactum mollis qui excauatur à tactu. Tamè semper memoria tenendus est pulsus moderatus, vt si fuerit pulsus moderato durior, aut mollior, meliùs dignoscatur.

Causæ pulsus duri tres sunt: Nam cùm durities fiat, vel à siccitate, vel à frigore cõgelante, vel re aliqua implente, & tendente, teste Gale 5. de Simpl. med. fac. c. 5. & 1. de Differ. feb. c. 7. & 1. de Præfag. ex puls. cap. 4. his omnibus modis continget arteriam indurari, & fieri pulsus durum. Causæ internæ, quæ indurant exiccando, sunt quindecim, aut 16. vt colligitur ex Galen. locis citatis, & alijs multis. Atrophia, cibus siccus, vinum purum, inedia, sollicitudo, tristitia, vigilia diuturna, febris hectica, magna euacuatio, senectus, febris ardens, melancholiæ aliqua species, febris quarta, calida & sicca cordis in æperies, defectus potus, & icteritia. Quomodo autem omnes istæ causæ dignoscuntur ex proprijs capitibus, discere licet, vt in cap. de Melancholia, de icteritia, &c. Causæ externæ siccantes & habentes pulsus durus sunt quatuor: balneum in aqua sulfurea, aut aluminosa, medicamentum exiccans foris applicatum, calor solis, & exercitia. Rursus causæ indurantes propter cõgelationem internæ, vt potus aquæ frigi-

frigidissima, vsus ciborum frigidorum, aut pomorum in frigidantium: possunt etiam res externae frigidae pulsus durum facere, vt frigidum balneum, & vehementes algores, siue coagulationes.

Superest, vt enumeremus causas indurantes, quia tendunt, quae sunt in duplici differentia quaedam enim sunt causae, quae indurant arterias, quia tendunt solum vt inflammationes & conuulsiones. Aliae vero causae sunt, quae non solum tendunt, verum simul inducunt tensionem & duritiem, vt tumores scirrholi.

Pulsus mollis causatur a causis internis, vt a cibo humido, a somno longo, a molli & delicata vita, a continuis voluptatibus. Causatur etiam a causis praeter naturam, aut a lethargo, a comate, ab hydrope, a tumoribus pituitosis, a febre quotidiana, & alijs similibus morbis.

Pradicimus ex pulsu duro praesentem causam, scilicet, arteriam duram: tamen cum simul est durus & vibratus, possumus dicere facultatem esse fortem, & copiosum calorem. Tamen si fuerit sine vibratione, dicendum est debilem esse virtutem & remissum calorem. Quid autem sit vibratio, inferius dicam. Praeteritas vero causas praedicemus ex signis proprijs illarum, vt iam diximus: in futuris vero praesagiendis dicendum est, quod si fuerit simul durus & languidus ostendit periculosam syncopem, quia indicium est, esse virtutem debilem multo calore coniunctam, teste Gale. 3. de Praef. ex puls. c. 5. post mediū. Si durities fuerit magna adeo vt pulsus dicatur durissimus, maius periculum indicat, quia procedit, vel ab aliquo interiori scirrholo, vel notabili inflammatione, vel aliqua magna costrictione a frigore facta, vel ab aliqua insigni conuulsione, vel a febre ardentissima: quorum quodlibet periculosissimum est. Solet praeterea pulsus durus ostendere, per vomitum esse finiendum morbum particulariter, si alia signa concordent, teste Gale. 3. de Crif. cap. vltimo.

Pulsus mollis illud periculum portedit, quod sua causa adducit, nam & a magno lethargo, aut comate, aut hydrope originem trahit: qui omnes affectus periculosi sunt. Significat etiam aliquando sudorem futurum, specialiter si simul cum vndoso complicetur; moderatus vero pulsus, quia moderatum arguit arteriae statum, si simul cum magnitudine & vehementia coniungitur, optimum est salutis indicium.

Hucusque egimus de differentijs pulsus

De Pulsibus.

simplicibus, de magno, paruo, duro & molli. Nunc sciendum est, differentias alias esse compositas, alias complicatas: est enim maximum discrimen. Nam pulsus compositus ille dicitur, qui constat ex multis differentijs, quae illi conueniunt, vt pulsus est, si sic possumus loqui, v. g. Pulsus tantum modo magnus dicitur simplex: tamen si sit magnus, celer, & creber, dicitur compositus ex omnibus illis differentijs, quae solent illi conuenire. Complicatus vero pulsus appellatur, qui componitur ex varijs simplicibus differentijs, tamen aliqua illarum accidit propter conditionem aliquam particularem, vel ob causam praeter naturam, vel conditionem indiuidualem, & talis compositio melius dicitur complicatio, v. g. sit pulsus magnus, celer, & creber, vehemens, & mollis, certe iste pulsus dicitur complicatus, quando vna illarum differentiarum accidit propter aliquam nouam causam. Rursus notandum est, alias esse differentias, quae vocantur assistatae, id est, incompatibiles, vt magnus & durus sunt incompatibiles, magnus & languidus etiam.

Tertio notandum (vt in principio diximus) differentias quasdam appellari relativas, quia ad aliquid dicuntur. Sunt autem in triplici differentia. Prima, quae continet Rhythmum, proportionem, scilicet, & concentum. Secunda, ordinatum & inordinatum pulsus. Tertia aequalem, & inaequalem.

CAPVT XX.

De pulsu Rhythmo.

Rhythmus, vocabulum quoddam est musicis proprium; est enim proportio quaedam vocum inter se grauium cum acutis, quae genericè se habet ad multas proportionès musicas, quae inter se seruant suam determinatam proportionem. Itaque Rhythmus idem est quod proportio vnus cum altero, quia ergo in pulsu est distensio, & contractio, motus; certè contrarij, quando inter illos seruetur eadem proportio, vt tanta sit distensio quanta contractio, tunc dicimus seruari Rhythmum, teste Galen. 3. de Dignotio. pul. cap. 3. & 1. de Difficul. resp. cap. 21. & 2. de Praefag. cap. 1. Aueroes vero vocat istum pulsus ad pondus, quia, scilicet, seruat quasi quandam aequalitatem ponderalem, quae locutio est impropria: illam tamen adducit 4. Colliget. c. 17. Sed Galenus non vtitur hoc vocabulo,

quia arteria non potest ponderari cū suis motibus, vt est videre 3. de Differ. c. 3. ergo melius dicit Rhythmus, proportio, cōcentus, siue certa modulatio. Nā cū omnium rerum sit certus terminus augmenti, teste Arist. 2. de Ani. tex. 41. ita in musica est ascendere ad quēdam punctum, & descendere ad alium, vltra quos non est optima proportio. Eodē pacto est certus terminus dilatationis & constrictionis, inter quos si adsit proportio, seruetur Rhythmus. Ergo ex his colligitur quod Rhythmus in pulsu est optima proportio dilatationis ad cōpressionem. Ista autē proportio est multiplex: nā aut est æqualis, aut inæqualis. Proportio æqualis est, quādo dilatatio est in omnibus æqualis cū cōpressionē, v.g. dilatatio celeris, & cōtractio celeris, secundō dilatatio tarda, & cōtractio tarda, & tertio dilatatio moderata, & cōtractio moderata. Et isti dicuntur Rhythmi pares, siue æquales. Rhythmi verō inæquales sūt iuxta impares cōbinationes, aut dilatatio est celeris, & cōtractio tarda, aut vna celeris, & alia moderata, aut è cōtra, & fiunt sex impares proportionēs, siue inæquales. De quibus patet, quod tota ratio Rhythmi cōsistit in proportione qualitatis motus, id est, celeritatis, aut tarditatis. Sed ego non possum intelligere, quare moderni non ponūt suū Rhythmum in magnitudine, aut paruitate motus, sicut ponūt in celeritate, & tarditate, non est enim maior ratio, sicut etiam dicebam superius de Rhythmo quietum, quem nullus constituit, quem tamen probauit esse ponendum.

Sed dubitabis, quomodo est possibile, quod vnus motus sit maior altero, siquidē tam dilatatio quā cōpressio sūt intra eodē terminos, & sic non potest esse vna maior altera, & ex cōsequenti nō dabitur Rhythmus inter magnitudinē, & paruitatem? Resp. quod quāuis verū sit intra eodē terminos fieri istos motus, tamē contingit, quod dilatatio excedat terminū naturalē, & cōstrictio non pertingat ad illū, & in hoc casu dilatatio est maior cōpressionē, v.g. arteria mouetur naturaliter ab A. in B. sed quādo accedit causa violenta, trāsit totū B. & accedit ad C. quādo ergo dilaturatur vsq; ad C. cōpressio verō seruat antiquū & naturalē terminū, tūc dilatatio est maior; at quādo propter aliquā causā reprimatur arteria in vna parte motus, ne accedat ad terminum naturalem, in alia verō non cognoscitur optimus Rhythmus, adiungendō rationē sensui, & cōpa-

rando spatium dilatationis cum spatio cōpressionis, & impetum vnus motus cum impetu alterius motus.

Sed quæret aliquis, quomodo est possibile cognoscere istam proportionē, siquidē nō cognoscimus totā dilatationem, neque totā cōpressionē? Resp. cū Gale. 3. de Dig. pul. c. 3. quod (nisi adsit aliqua inæqualitas) rectē possumus iudicare ex motu percepto reliquam partē motus, quā non percipimus. Vt enim se habet in prima parte dilatationis, ita se habebit in media, & postrema, nisi impediatur.

Manus verō applicanda est mediocriter, vt possit tota proportio rectē dignosci, iuxta Gale. decreta 3. de Digno. pul. c. 3. Quare maximē elucet Rhythmus in pulsibus vehementibus.

Rhythmus æqualis causatur ab æqualibus causis vsu facientibus, & finem æquale. Supponimus enim ex superioribus finem dilatationis (medicē loquendo) esse attractionem aeris, finem verō cōpressionis esse expulsionem fuliginum: quādo ergo tanta fuerit necessitas attractionis aeris, quanta expellendarum fuliginum, in hoc casu æqualis erit Rhythmus, quādo verō è contra se res habuerit, & impari modo euariet necessitas, tūc fiet inæqualis Rhythmus. Itaque Rhythmus æqualis causatur à tanto calore, quanta est copia fuliginum, ita, vt irriteretur æqualiter natura. Inæqualis verō fit ad pensum istarum inæqualium causarum.

Ex his colligere possumus quo pacto præfagiendum sit ex Rhythmis. Est enim animaduertendum, quod dilatatio magis ordinatur in attemperatōne calidi naturalis partium viuētium. Cōstrictio verō in expulsionem excrementorum existentium in sanguine arteriali. Quamobrem quādo celerior fuerit cōstrictio, prædicere oportet multitudinem istorum excrementorum, sicut contingit in principio accessio num febrilium. Postea verō in statu est maior dilatatio, quia maior calor, & minor putredo. Idem pulsus contingit in pleuritide, & pthysi, & peripneumonia: in his enim affectibus semper est celerior cōtractio, quā dilatatio, quia circa cor magna vrget putredinis copia.

Quibus rectē perspectis, iuxta nostram doctrinam possumus modo prædicto inuenire causas & præfagia Rhythmorū inter quietes, & Rhythmorū magnitudinis & paruitatis pulsus, iuxta causas à nobis in superioribus insinuat.

CAP. XXI.

De pulsibus ordinatis, & inordinatis.

Quamuis titulus huius capituli sit de pulsibus ordinatis, non intelligendum est agere nos de ordine pulsus æqualis. Clarum enim est, quod omnis pulsus æqualis est ordinatus. Agimus ergo de ordine, & ordinis perturbatione, quæ accedit pulsibus inæqualibus. Contingit enim, quod pulsus inæqualis sit ordinatus in sua inæqualitate. V.g. pulset arteria secundum suam magnitudinem & celeritatem naturalem, & faciat quatuor pulsationes, tandem in quinta pulsatione faciat paruum pulsum, aut tardum, aut rarum, & hæc differentiâ faciat ordinatè transacta quarta pulsatione, hic pulsus dicitur inæqualis ordinatus, quia in sua inæqualitate seruat ordinem. At verò si nullus ordo seruetur, sed illam malam differentiâ faciat arteria, modò post secundam pulsationem, modò post quartam, modò transacta sexta, nullo seruato determinato numero pulsationum, talis pulsus dicitur inordinatus inæqualis.

Dubitant hic omnes Autores, vtrum detur medius pulsus inter ordinatum, & inordinatum. Pro parte negatiua adducitur Galen. lib. ad Tyr. cap. 7. vbi negat dari medium inter istos pulsus. Et prob. ratione, quia ordinatio, & inordinatio dicunt omnimodam contradictionem: ergo non possunt constituere vnicum medium pulsum.

Ad hoc communiter respõdetur, quod non datur verum medium per abnegationem, potest tamen dari medium per participationem extremorum, qualis est pulsus inordinatus, per certas tamen periodos ordinatus. v.g. detur pulsus, qui in 12. pulsatione semper habeat paruitatem, iste dicitur ordinatus, tunc si iste pulsus in 10. pulsatione fiat paruus, & rursus in 4. & tandem iterum deueniat ad 12. in qua semper & ordinatè facit illam differentiâ, talis pulsus proculdubio est medius per participationem, nam est ordinatus, quia semper in 12. pulsatione facit illam insignem mutationem, est etiam inordinatus, quia in alijs pulsationibus inordinatè se habet.

Pulsum ordinatum & inordinatum cognoscere facillimum est, debemus enim multo tempore manum adhibere, & quiescere, vsque dum percipiamus multas pul-

sationes inter quas si æqualitas seruetur, non est expectanda ordinis perturbatio, aut aliqua inæqualitas. Aliqui enim Autores iubent expectare centum pulsationes, ad percipiendum rectè, an aliquis ordo sit inæqualitatis, aut aliqua inordinatio. Quia verò tota hæc doctrina ad pulsus inæquales pertinet, consonum est vt de illis agamus, vt vnico capite omnium inæqualium, & inordinatorum causas & præfagia dignoscamus.

CAP. XXII.

De pulsibus inæqualibus.

Inter omnes differentias pulsus hæc maximè necessaria est, vtpote, quod ex ea pendeat magna pars præfagationis. Quãobrem in hac parte magis immorandum. Primò itaque notandum est, quod poterat aliquis dubitare, vtrum detur medius pulsus inter æqualem & inæqualem, sicut dubitabatur de ordinato & inordinato. Et ratio dubitandi desumitur ex Galen. libr. ad Tyr. c. 7. vbi inter æqualem & inæqualem non concedit medium, secundum naturam. Et prob. ratione, quia inter par & impar non cadit medium. Vt docet Arist. cap. de oppositis; sed pulsus æqualis includit paritatem, inæqualis verò includit imparitatem: ergo talia extrema non possunt habere medium. Ad hæc argumenta poteramus respondere modo prædicto in capite de pulsibus ordinatis. Tamen dico nunc, quod hæc argumenta probant euidenter non dari medium, secundum naturam per abnegationem extremorum, & in hoc sensu loquutus fuit Galen. loco citato: bene tamen potest dari medium in hac differentiâ per participationem extremorum, nõ quidem propriè & simpliciter, sed ex parte & secundum quid. Hoc pacto consideremus nunc pulsum æqualem in magnitudine, tamen inæqualem in celeritate. Certè iste pulsus participat vtrumque extremum, sed non secundum eandem præcisam differentiâ, & hoc medium est participationem, tamè contra naturam. Et (meo iudicio) hoc pacto intelligendus est Gal. lib. 1. de differentijs puls. cap. 10. vbi ponit medium inter ordinatum & inordinatum.

Secundò notandum est, quod inæqualitas est duplex. Quædam reperitur in vnicâ pulsatione, quæ dicitur singularis, siue simplex, alia verò est inæqualitas in pluribus

bus pulsationibus. Et hanc appellant medici sistematicam, siue collectiuam. Hanc diuisionem expēdamus, & iterum vnumquodque membrū per se subdiuidamus, aliquas difficultates enodantes, quas moderni Scriptores non attingunt.

C A P. XXIII.

De inæqualitate singulari.

HAEC inæqualitas nihil aliud est, quàm inæqualitas in vna arteriæ pulsatione, ita vt in illo motu (non expectato alio secundo) appareat inæqualitas. Pōtest enim in vno motu adesse varietas, ita vt aliter se habeat mobile in prima parte motus, quàm in secūda. Hæc ergo variatio si cōtingat in vnica pulsatione, appellatur inæqualitas singularis. Hanc autem diuidit Galen. i. de differentijs puls. cap. 13. & lib. ad Tyr. cap. 6. dicēs, quod hæc inæqualitas est duplex, alia in eadem parte arteriæ sub vno digito, & alia in pluribus partibus arteriæ sub pluribus digitis. Rursus diuiditur inæqualitas sub vno digito (nam cū tot sint partes motus, priores & posteriores, quæ successione recedunt, & accedunt, & præter hoc possit esse tam varius modus celeritatis circa vnam, vel aliam partem, necessarium est, vt ista differentia subdiuidatur) alia enim est, quando in medio motus arteria detinetur, aut equè accedit ad naturalem quietem, & iterum confurgit ad complendum motum inceptum: & hic pulsus à quibusdam appellatur intermittens in vno istu: ab alijs appellatur capricans, quia sicut capra videtur saltare. Ab Auicē. solet appellari intercissus.

Secunda differentia est, quando non intercipitur motus arteriæ, sed continuatur: tamen in hac continuatione sentitur maior celeritas in vna parte motus, quàm in alia; & iste pulsus appellatur impar citatus. Vltima differentia est, quando in medio motus retrocedit arteria ad quietem vnde exiuit, & iterum incipit motum, & hic pulsus appellatur dycrotus. Vt autem nulla remaneat confusio, hæc omnia expendamus. Et dubitatur.

(* *)

Vtrum inæqualitas, quæ reperitur sub eodem digito in eadem parte arteriæ, possit reperiri in omnibus pulsus differentijs.

ET vt certa ab incertis separemus. Primò certū est, prædictam inæqualitatē posse reperiri in celeritate, nam (vt sapius diximus) cū motus tot habeat partes, non quidem simul, sed successiuas & continuatas, bene potest prima pars motus esse celerissima. Secunda non ita. Tertia poterit esse tarda.

Secundò certum est, hanc inæqualitatem in vnica pulsatione posse reperiri in vehementia, ita vt vna pars motus fiat cū vehementia, & alia non. Sed si dicas, quomodo est possibile, quod in tam breui tempore facultas transeat à forti in languidā; hoc enim est necessarium, vt vna pars motus fiat fortiter, & alia debiliter? Respond. quod iste effectus non procedit ex mutatione essentiali ipsius virtutis, sed quia ad vnam partem motus melius se accommodat ipsa facultas, & magis soluta est & libera. Hoc enim pacto dicebat Galen. posse esse dilatationem vehementiorem ipsa contractione, in capite de pulsu ex somno.

Tertiò certum est, non posse prædictam inæqualitatem reperiri inter duritiem & mollitiē, nam isti modi substantiæ nō possunt tam citissimè immutari, cū pendeant ex diuturna actione qualitarum primarum: & ex consequenti non est possibile, quod in vnica pulsatione mutetur arteria de dura in mollem. Quod ergo habet dubitationem, est, vtrum ista inæqualitas possit reperiri in crebritate & raritate, in rhytmo & in magnitudine. Et quod in crebritate non reperitur, apparet, quia crebritas (vt supra abundè declarauimus) attenditur penes tempus, quo arteria detinetur in quiete; sed sic est, quod non potest intelligi quanto tempore detineatur in quiete, nisi accedat motus secūdus post illam quietem. Quod argumentum tam validum est, vt nos conuincat ad asserendum, inæqualitatem crebritatis non posse dari in vnico motu & pulsatione, sed esse necessarium spectare secundum motum post quietem, vt percipiamus, an æqualis, vel inæqualis fuerit crebritas.

Dubitatur etiam de rhytmo. Nam cū iam

iam dictum sit, rhytmum esse proportionem temporis dilatationis, cum tempore constrictionis, apertum est non posse dari in vnica pulsatione rhytmi inæqualitatē, sed necessariò debere cōpulari duos motus. Tamen licet hoc ita sit (strictè loquendo) tamen dico, quòd eum Galen. dixerit lib. 1. de differentijs puls. cap. 16. medicos exercitatos cognoscere quatuor partes eiusdem motus arteriæ; certè si vna pars motus mensuratur æquali tempore cum alia parte, poterimus dicere, quòd seruetur rhytmus æqualis. Si verò nō est æquale tempus, erit inæqualitas rhytmi, atque hoc pacto datur inæqualitas rhytmi in vnica pulsatione.

Maiores autem habet difficultatem, vtrū ista inæqualitas possit reperiri in magnitudine & paruitate. Et ratio dubitandi est fortissima. Nam Galen. lib. ad Tyr. cap. 6. expressè dicit, inæqualitatem vnus pulsationis reperiri in magnitudine & paruitate.

Tamē pro contraria parte stat euidentis argumentum, quod tale est. Magnitudo attenditur penes spatium, quòd pertransit arteria: ergo non potest intelligi, quomodo sit magnus pulsus, vel paruus, nisi postquam fuerit motus finitus, vt possimus facere comparationē termini ad quem deuenit arteria cū termino, à quo exiuit. Si enim transiuit magnum spatium, erit magna dilatatio; si non transiuit, erit parua: & ex cōsequenti est impossibile, quòd dūmodo continueretur motus sit aliqua inæqualitas in vnica pulsatione respectu magnitudinis spatij, quamuis sit respectu celeritatis, aut tarditatis motus.

Pro decisione istius difficultatis est notandum, quòd inæqualitas pulsus (vt suprā dicebamus) potest attendi in vnica pulsatione, vel enim conspicitur in vnica præcisa parte arteriæ sub vno solo digito, vel sub duobus, vel tribus digitis, & in diuersis arteriæ partibus.

Hoc supposito, sit conclusio: Impossibile est, quòd sit inæqualitas magnitudinis in vnica præcise arteriæ parte, si continuè moueatur. Hæc conclusio prob. ex superiori argumento, & auctoritate Galeni 1. de differentijs puls. cap. 20. Nam est impossibile, quòd vnum mobile, quod motu continuò mouetur ad vnum terminum, habeat inæqualitatem respectu illius spatij, quod pertransit. Semper enim illud spatium, aut est magnum, aut paruus, aut moderatum. Quamobrem non est Galen. in-

telligendus in hoc sensu libr. ad Tyrones.

Secūda conclusio. Bene potest dari inæqualitas magnitudinis in vna pulsatione, in duabus partibus arteriæ, vel tribus. Hæc patet: siquidem potest in vno digito facere magnum, & in altero paruus, de quorum genere sunt pulsus decurtati, qui meritiò appellantur inæquales in magnitudine in vna pulsatione. Hæc conclusio est euidens. Nam potest vna particula arteriæ esse impedita, & altera non, & sic fiet pulsus in vna magnus, & in altera paruuus.

Tertia conclusio. His conclusionibus ab Autoribus inuentis addimus nos aliam quæ talis est. Quando motus non est continuus, sed intercissus aliqua præternaturali quiete, rectè potest dari inæqualitas magnitudinis, hoc pacto. Si scilicet sit maius spatium, quod pertransit à termino à quo in præternaturalem quietem, quam illud, quod pertransit à præternaturali media quiete in terminum vltimum quietis postremæ naturalis, vel è contra. Hæc conclusio ex se patet: nam si arteria mouetur naturaliter ab A. in C. & in medio itinere impeditur quiete aliqua. Clarū est, quòd tale impedimentum poterit accidere inæqualiter, ita vt diuidat partes spatij inæqualiter, & talis pulsus dicitur inæqualis in partibus magnitudinis, quāuis propriè non possit dici inæqualis respectu totius spatij, quia hoc idem semper est. Atq; hæc de hac quaestione. Tamē clarioris doctrinæ gratia visum fuit inceptum ordinè seruare, & vnāquamque differētiā separatim sumere & illam explicare.

CAPVT XXIII.

De pulsu intermittente in vnica parte arteriæ, & vnico ictu, & de pulsu caprizante,

Diximus inter inæqualitates vnus pulsationis, & in vnica parte arteriæ primum locum obtinere pulsum intermittētem, qui appellatur intercissus, qui fit quando in motu derinetur arteria, aut quod accedat ad terminum sibi propositum, & facta quiete, rursus adimplet motum inceptum. Ex quo sequitur, quòd cū iuste pulsus habeat duas partes motus diuinas quadam quiete præternaturali, necessariū est, vt quòd fuerint proportionēs vnus pat-

parris ad alteram, tot erunt differentia illi² pulsus, & sic Galen. adiuvenit noue differentias. Potest enim esse prima pars motus celeris, secunda tarda, & sic de alijs.

Pulsus caprizans, nil aliud est, quam pulsus intercissus, in vno ictu, tamen cum hoc additamento, vt secunda pars motus sit concitator, quam prima, & hac ratione appellatur caprizans. Nam sicut capra videtur saltare Anicen. appellat pulsus gazelantem, quia Arabes capram appellant gazam, & de hoc dicebat noster Anicen in cap. 3. huius secundae, quod in secunda parte motus intrinsecatur, id est, fit velocior.

Pulsus iste in sui cognitione magna eget animaduersione, vt recte cognoscatur, sicut & alij omnes, qui inaequales sunt in vnica parte arteriae, quam obrem diuturna indiget exercitatione, hoc autem, quod de huius pulsus cognitione dixerim, ad reliquas etiam duas differentias traducendum est, ad dycrorum, inquam, & imparcitatum, vt statim declarabo. Igitur notandum est, quod si leuiter manum applicemus, solum ictum percipiemus, & fugient omnes partes motus. Si multum comprimimus, obseurescet motus; si medio modo applicamus, aliquas partes percipiemus, & aliquas non. Quo supposito, in vehementibus pulsibus manifeste percipies partes vnus motus, & sic poteris recte percipere istas inaequalitates, quamuis multum comprimas. Si vero pulsus fuerit languidus, certe impossibilis videtur cognitio.

Secundo notandum est, non semper vnico modo esse applicandam manum, sed oportet variare, modo vehementer, modo blandè, modo mediocriter, vt melius possit tentari difficilis cognitio, & pulsus varietas experiri.

Tertio notandum, non semper omnes digitos esse applicandos, sunt enim aliqui pulsus, qui vel ex sua natura, vel propter debilitatem non ferunt tordigos. Atque haec dicta sint generaliter ad inaequalitates percipiendas singulares.

Videamus nunc a quibus causis fiat intermittens, & caprizans. Ad istos pulsus caprizantes efficiendos, & intermittentes duae causae solent concurrere. Primo ineptitudo instrumenti. Secundo facultatis vitium; quarum vnaquaque per se potest causare istum pulsus: si tamen cum illa coniungatur vsus aduersus, explicatur vnaquaque causa. Ineptitudo arteriae fit, vel quia

obstruitur, vel quia repletur, vel quia comprimitur: obstruitur quidem a crassis viscidisque humoribus, repletur a multitudine humoris. Est autem diuersitas, quod obstructio potest contingere porositatibus arteriarum, repletio vero non solum in illis, verum & in capacitate arteriarum & venarum: tandem comprimitur arteria, vel a tumoribus praeter naturam, vel a venis ipsis multum repletis. Propter has ergo causas contingit, vt cum facultas dilatari conatur arteriam, in medio itinere impediatur & quiescat, & intermittat motum. Quod certe contingit, non in quacumque ineptitudine instrumenti; sed in magna, & periculosa admodum.

Facultas languida, etiam solet esse huius inaequalitatis causa, quae non potest vni eo motu continuato totum cursum peragere, sed defessa residet in medio. Quae autem sint causae debilitatis virtutis, iam supra ostensum est. Nam languescit, quia aggravatur, vel quia irritatur, vel quia distrahitur, vel quia dissipatur. Quae omnes causae sunt huius inaequalitatis. Notandum tamen, quod licet qualibet ex istis causis possit facere caprizantem, & intermittentem pulsus. Tamen necessarium est, vt simul sit aliqua vsus vrgentia. Quod patet, quia si in medio motu impotens quiescit facultas, non est possibile cursum suum perficere, ni iterum irritetur ab aliqua causa vrgenti, quae vsus adimplendum exposcat. Atque cum pulsus caprizans in secunda parte sit celerior, dicendum est semper habere comitem vsus vrgentiam, v. g. sit arteria oppressa, & sit ingens calor, certe propter compressionem in medio motus cogitur facultas quiescere, propter incensum vero cogitur aliam dimidiam partem motus celerrime peragere.

Mortalis ferè semper est haec inaequalitas. Est enim multo magis perniciofa, quam illa quae in pluribus partibus, aut in pluribus pulsationibus contingit. Nam si malum signum est intermittere vnum ictum inter plures pulsationes, quanto peius est, quod ita languida sit facultas, vt vnum simplicem motum non possit peragere? Quando vero ob instrumenti oppressionem fit pulsus caprizans & intermittens, non ita mortalis est. Significat enim aliquando salubritatem consurgente natura in secunda parte motus ad tollenda impedimenta si possit, quomodocumque autem significat magnam cordis iacturam, & facultatis dispendium. Solet enim multoties

roties oriri ex inæquali cordis intemperamento. Et ob id dicebat noster Auicenna, agens de causis pulsus istius: Cadentis autem in medio causa est virtutis lassitudo, & eius defectus, aut accidens subito veniens.

CAP. XXV.

De pulsu imparicitato.

Hucusque actum est de inæquali in unico motu diuiso per quietē. Succedit alter pulsus, qui non interfecatur quiete. Tamen penes varias partes sui motus inæqualiter se habet. Nam aut prima pars est tarda & secunda celeris, aut e contra, & talis pulsus merito dicitur imparicitatus, id est, inæqualiter citatus & motus. In quo genere pulsus adinuenit Galen. multas differentias, sex, æqualitatem seruantes in sua inæqualitate, iuxta sex combinationes, quæ fieri possunt inter moderatum, celerem, & tardum. Alias verò nouem, quæ simulantur ex duabus partibus motus magis sensibilibus quando inæqualitatem istam inæqualiter persentimus.

Idem modus seruandus est in cognoscendo isto pulsu, ac docuimus in capite de cognoscenda celeritate & tarditate, ne roties dicta reperamus. Quando ergo inæqualem motum percipimus, partim celerem, partim tardum, iuxta varias partes vnius motus, talem pulsum appellamus imparicitatum.

De causis istius pulsus communiter dicitur ab Autoribus, quod sit ab eisdem causis, quas retulimus agentes de pulsu caprizante & intermittente, non tamen ab eisdem causis cum æquali intensione, sed mitioribus, & magis remissis. Maius enim malum est in vno ictu intermittere, aut caprizare, quam variare eundem motum. Quamobrem minus efficaces sunt causæ istius pulsus, & sic illas omnes causas contemplari iterum debemus, & huic pulsui accommodare, in gradu tamen magis remisso, ita vt non faciant quietes medias, sed euariant motus.

Est tamen notandum, quod quædo hic pulsus habuerit partes tardiores, est peior, significat enim maiorem virium debilitatem. Secundò notandum est, quod iste pulsus fit in plurimum à facultate valida. Nã (vt docet Gal. 2. de caus. puls. cap. 7.) coniungitur iste pulsus cū magnitudine. Hæc

enim est, quæ demonstrat istum motum imparicitatum. Nam cum paruitate numquam talis pulsus elucescit; & cum magnitudo semper procedat à valida virtute; sequitur, istos pulsus ab eadem fieri.

Tertiò notandum, quod dixi, vt in plurimum fieri à facultate valida, quia aliquando contingit, vt facultas onere grauata appareat debilis, & vnam partem motus, imò & vnam & dimidiam faciat tardè, residuū verò celeriter.

Ex his colligere oportet, quàm perniciosi sint pulsus isti, siquidem tam inæqualiter affligitur natura, & cogitur ad varietatem motus in vnica sola pulsatione. Quæuis (vt dixi) non ita perniciosi sint, sicut caprizantes, & intermittentes.

Notare tamen licet (antequam vltèrius progrediar) quod licet dixerim illos pulsus proficisci à debili facultate, intelligendum est, non quod ita debilis sit facultas, vt non possit facere pulsum magnum. Apponit enim natura conatum ad perficiendum motum, & manifestat fortitudinem, quamuis defessa sit & dissipata, & ob id dixit Galen. pulsus istos coniungi cum magnitudine, lib. 2. de caus. puls. cap. 3. Qua in parte notandus error textus.

CAP. XXVI.

De pulsu dycroto.

Pulsus dycrotus solet appellari bis pulsans, & recurrens. Tamen hæc est differentia, quod omnis dycrotus est bis pulsans, non tamen omnis bis pulsans est dycrotus. Et ratio est, quia verus dycrotus est, quando arteria pertingit ad terminū quietis, & statim retrocedit, & iterum accedit. Itaque tangit pulpam digiti duplici ictu. Tamen ille secundus motus est paruus. Exempli gratia, malleus, quædo ferit incudem, primum ictum facit magnum, & statim alium quasi saltans & vibrans. Quod etiam apparet in rebus duris, quando impelluntur; & in virgis exiccatis. Eodem pacto arteria, quando accedit ad pulpam digiti, statim mouetur paululum versus eentrum, & non peracto motu facit secundū ictum. At verò caprizantes & intermittentes, licet bis pulsent, & feriant tactum; tamen perficiunt vnam & alteram partem motus, intercedente quadam quiete. Appellatur etiam dycrotus recurrens, quia recurrit, & retrocedit ad formam recurrentium,

tium, itaque caprizantes ferunt. Primò, cum rem pulpa, & quiescunt. Secundò, profundam carnem ipsius. Dycrotus verò primò icu ferit pulpam, & retrahitur, & iterum ferit. Quamobrem in caprizantibus multa est retractio.

Notandum tamen, quòd dycrotus quàmuis appelletur recurrens, appellatur sic quafi retrahens. Differt tamen à verò recurrete, quia recurrens perficit compressionem, & dilatationem, non tamen perficit quietes, neque est in quiete toto illo tempore, quo debet esse, sed recurrit statim, & ob id ista inæqualitas magis est in crebri- tate, quàm in ipso motu. At verò dycrotus non perficit ipsum motum secundum, sed retrahitur parum, & illico ferit. Sed in hac re sunt aliqua difficilia, quæ indigent rigore scholastico, & primò quaritur.

Utrum pulsus dycrotus pertineat ad inæqualitatem singularem in vna parte arteriæ, & sub vno digito præcisè.

PRO parte negatiua arguitur, quia inæqualitas singularis rigorosa attenditur penes vnũ simplicem motũ, vt dictum est, sed in dycroto sunt duæ motiones, vna dilatatio, & altera cõpressio: ergo non est inæqualitas singularis & simplex. Maior est nota. Minor prob. quia dycrotus cõponitur ex dilatatione perfecta, & ex cõpressionem, & retractione illa, licet sit parua: ergo sunt duo motus. Confir. quia in alijs prædictis pulsibus caprizantibus nil est aliud, quàm vnus motus simplex intercissus quadam quiete. In dycroto verò est necessaria vna dilatatio, & aliqua compressio, aliàs nõ esset dycrotus. Dices fortasse, non esse duos motus, quia cū alter ita paruulus sit, nõ tollit quin dycrotus sit inæqualis in vnica pulsatione. Sed cõtrà, quia magnitudo, vt paruitas, non tollit speciẽ inæqualitatis. Prætereà, quia illa paruitas cognoscitur per tactũ: ergo sufficiens est (medicẽ adhuc loquẽdo) constituere suã speciẽ motus, & ex cõsequenti erũt duæ pulsationes: ergo & dycrotus est inæqualis in pluribus pulsationibus. Pro solutione primò notandum, tres esse differẽtias dycroti. Prima est, quãdo ante perfectam dilatationem incipitur retractio. Secunda, quando perfectẽ dilatatur arteria, sed illico retrahitur, & ferit pulpam. Tertia, quando medio modo se ha-

bet arteria, vt scilicet in ipso principio dilatationis iterum retrahatur, vt faciat alterum icum.

Tertiò notandũ est, quòd in rigore physico in dycroto sunt duo motus contrarij, vt probant argumenta proposita: tamen non sunt veræ pulsationes, quamuis sint veri motus. Et ratio est, quia inter veras pulsationes intercedit vera & temporalis quies. In dycroto verò non talis apparet quies post illam paruam retractionem. Secundò, quia per illam paruam retractionem non acquiritur verus finis cõpressionis. Tertiò, quia vera compressio fit à virtute vitali, ista verò retractio arteriæ magis fit ab aliqua præternaturali causa. Ex quibus colligitur non esse duas pulsationes, & ex consequenti excipitur conelusio responsiua quæstioni, quòd dycrotus est inæqualis inæqualitate singulari, de qua agimus in præsentia. Argumenta verò in contrarium posita probare videntur physice duos esse motus, tamen Galen. & alij medici non vocant illum paruam motum contractionem, ob rationes dictas. Atque hæc de ista quæstione communiter sint dicta, secundum communem dicendi modum.

Tamen ego in vestram gratiam, præter iam dicta, aliquid amplius adinuenire conabor.

Dubitabit tamen aliquis, à quonam principio moueatur arteria in illa retractione. Et secundò dubitabit, vtrum sit in vna parte arteriæ hæc inæqualitas. Siquidem vibratio, quæ concomitatur dycroto, est in pluribus partibus arteriæ. Vide quòd poteris defendere, si vis, quòd dycrotus est inæqualis collectiue. Sed de his inferius.

Causæ duæ inæqualitatis ex Gal. 2. de caus. cap. 6. 2. de præfag. cap. 8. dictæ sunt.

Quod verò possumus præfagire, nil est aliud, nisi maximum malum, & perniciosum, & magna humorum impuritas, & fuliginosa cacochimia.

CAPVT XXVII.

De pulsibus inæqualibus in eadem pulsatione sub pluribus digitis.

REstat alia inæqualitas in eadem pulsatione sub pluribus digitis, quæ duplex est, alia quæ procedit ex ipso motu, alia verò ex situ arteriæ. Rursus prima est duplex

nam vel est motus continuus, vel intercis-
sus, v.g. quando tangis arterias tribus, vel
quatuor digitis in eadem pulsatione,
tunc quidem potest sentiri inæqualitas,
ita vt primum digitum attingas vno mo-
do; secundum alio modo, & ita de alijs:
& ita fiunt quidam pulsus myuri, siue de-
curtati, qui in primo digito sunt magni,
in tertio digito moderati, in quarto par-
ui. Præterea contingit, vt in primo digito
sentiatur pulsus. Et in secundo non sen-
tatur, & iste pulsus appellatur inæqualis in-
tercissus. Quæ omnes differentiæ possunt
continere æqualiter, aut inæqualiter.

Prima differentia est, quæ resultat ex si-
tu arteriæ, nam contingit propter malam
figuram, & compositionem arteriæ, vt
fiant quidam pulsus tortuosi. De quorum
cognitione solum vnicum est aduertend-
um, tentandam esse variam manus appli-
cationem pro ista inæqualitate dignoscen-
da; prodesse, multumq; pulsus attingere
manu posita sub carpo infirmi, ita vt ma-
nus infirmi sit: sciat super nostros digitos.
Sic enim liberius apparent pulsus isti, nul-
la carne oppressi.

Causantur verò isti pulsus inæquales ex
parte motus à debili virtute cordis, non
potente æqualem æqualitatem impartiri
partibus inferioribus ad pulsandum. Et sic
fiunt pulsus decurtati, fiunt etiam ob vi-
tium ipsius arteriæ, quæ in vna parte dispo-
sita est, in alia non ita. Et sic non est mirum,
si pars vicina cordi faciat pulsus maiores,
quia ibi recipitur magis de illa qualitate
necessaria ad pulsandum. In remotis verò
non sic contingit.

Aliquando autem credunt, quòd prop-
ter mollitiem arteriæ contingere possunt
decurtati, & ponunt exemplum in quadã
corrigia humida & blanda, cuius partes vl-
time non ita mouentur, sicut illæ, quæ sunt
in manu mouentis, & similiter dicunt posse
contingere in pulsu, existente arteria molli.

Tamen hæc opinio est falsa: quia istæ res
externæ humidæ & blandæ, non mouen-
tur à propria virtute vitali, & sic mollitiæ
existente, & facultate commoda, non fiunt
pulsus decurtati; sed fiunt si ipsa facultas
admodò debilis sit, vt secundam partem non
ita moueat, sicut primam. Non enim mo-
uentur arteriæ, quia continuæ sunt, sed
quia à virtute motiua concitantur.

Ad dignotionem istorum pulsuum de-
curtatorum eadem obseruanda sunt, quæ
diximus de manus applicatione, manife-

De Pulsibus.

ste enim percipiuntur, nisi multa carne
opprimantur, ex illis verò & ex alijs in-
æqualibus magnam perniciem prædica-
re oportet, exceptis tortuosis isti enim so-
lan arteriæ malam compositionem de-
monstrant.

CAP. XXVIII.

De inæqualitate collectiua.

Diximus inæqualitatem collectiuam ef-
se, quæ in pluribus pulsationibus con-
tingit, v.g. quando vnus pulsus est maior,
secundus minor. Et similiter de alijs diffe-
rentijs, excepto duro, & molli. Non est e-
nim credibile, quòd tam citò arteria fiat
ad vnã pulsationem dura, & ad secun-
dam sit facta blanda & mollis. Primus ita-
que pulsus est decurtatus, quando scilicet
à magnitudine descendit ad summam par-
uitatem, sicut cauda muris, cum æqualita-
te distat tantum secundus pulsus à primo,
& sic de alijs, quos pulsus myuros ap-
pellant Græci. Tamen contingit, vt iste
pulsus ad tantam paruitatem deueniat, vt
deficiat, & tunc dicitur myurus deficiens.
Rursus alij sunt myuri, qui non deficiunt;
sed perseverant in illa postrema paruitate;
qui nomine carent. Tandem sunt alij myuri;
qui postquam peruenerint ad illam sum-
mam paruitatem, iterum inerescunt, & augen-
tur in magnitudinem, & isti vocantur myu-
ri reciproci. Et hæc sunt omnes decurtato-
rum differentiæ. Hæc autem offerebat se
quaestio, vtrum sicut datur pulsus descen-
dens à magnitudine in paruitatem, ita de-
rur ascendens à paruitate in magnitudi-
nem. Mihi quidem videtur, probabilior
& verior nostri Auicennæ sententia, quam
tuendam suscepimus, dari scilicet istam
differentiam inerescentem à paruitate in
magnitudinem, nec esse aliquod argumē-
tum quod probet contrarium, licet Mer-
catus noster illud aggrediarur. Ego certe
non video, quare non possit sentiri ineres-
centia pulsus, sicut sentitur decrefcentia.
Fateor ingenuè, me non posse Auicennæ
sententiam deserere, & ratio Mercati de-
bilissima est. Nam dicit, quòd inerescen-
te vsu, si fiat pulsus maiores & maiores,
hoc est, insensibiliter, & non cognoscitur
vsque dum multum tempus transierit,
vt contingit in febribus, in quibus non

cognoscimus vigorē vsque dum aliquod tempus transierit. At verò pulsus myuri decrecentes cognoscuntur sensibilibiter, quia procedunt à vitio facultatis tendentis à vehementia in debilitatē. Vehementia verò & debilitas meliùs in pulpa sentiuntur.

Hanc rationem dico mihi non place-re, quia magnitudo, aut paruitas sunt sensibilia obiecta, à quacumque causa procedant: ergo tam ab vsu adaucto, quam à facultate procedant, sentiri possunt: ergo debet constitui hæc differentia ex mente Aui-cennæ.

Est tamen aduertendum magnam esse differentiam inter myurum deficientem, & intermittentem. Nam deficiens si non sentitur, credendum est, adhuc superesse: in-termittens verò reuera cessat à motu.

Causæ autem istius inæqualitatis decur-tatorum pulsum eadem sunt cum illis, quas supra diximus de inæqualitate in vnica pulsatione: differunt tamen secundum magis & minùs. Maius enim periculum arguit, & maiorem causam manifestat, deficere in vnica pulsatione, quam motum decurtare in pluribus. Dummodo verè isti non veniant ad omnimodam de-ficientiam, nam hoc modo lethaliore sunt intermittentibus in vnica pulsatione. Et ratio est, quia hoc modo deficere est vltima priuatio motus, non redire ad nouum motum, sicut intermittens, qui a sequitur ad vltimas causas defectus pul-sus.

Rursus alius pulsus dicitur intermit-tens, qui talis censetur, quando per spa-tium vnus pulsationis, vel duarum pulsa-tionum detinetur arteria in sua quiete, ita vt iudicemus à motu arteriam cessare, qui pulsus dicitur pertinere ad inæqualem raritatem: siquidem ita rarus est, vt inter-mittere videatur.

Intercurrens dicitur, qui inter duas pulsationes vnã efficit præternaturalem, celeriore, scilicet. Qui pulsus contrarius est intermittenti.

Causæ intermittens pulsus sunt, vel aliqua valida obstructio, vel virtutis imbecillitas: quando verò ab obstructioe procedit talis pulsus, coniunctam solet habe-re aliquam magnitudinem, nisi talis obstru-ctio sit circa cor, aut in corde. Tunc enim maximè apparent parui & debiles. Quan-do verò intermittens sit à debili virtute, tunc nullam habet magnitudinem.

Est verò (quantum ad prælagium) maxi-

mè mortalis, ita vt nemo vixerit, cui per spatium trium pulsationum pulsus cessa-uerit. Gal. 2. de caus. capit. 4. & 2. prælag. capit. 4. Est enim eadem proportio ad respirationem, nam sicut apoplexia est fortis, & simpliciter mortalis, quæ nullam habet respirationem, ita & morbus cor-dis est absolutè mortalis, in quo cessat mo-tus per spatium trium pulsationum. Ab hoc prælagio excipio pueros & senes, qui ex sua natura debiles sunt, & leuissima cau-sa paruos habent pulsus. In iuuenibus ve-rò semper mortales sunt. Contrarium præ-lagium faciendum ex pulsu intercurrenti. Est enim securissimus, & validam arguit virtutem, licet onerata. Atque ex illo ex-pectare possumus bonam crism, & salu-tem.

Sed ad certius prælagium aduertere oportet, quæ obstructio sit ista causans intermittentiam. Nam si obstructio est in ipso corpore cordis; iam malum extre-mum est, & mors accedit, subitò enim syncopa corripuntur. Aliquando obstru-ctio est in ipsis tunicis arteriarum iuxta cor, magnumque portendit discrimen: ali-quando in osculis arteriarum, à quibus attrahit cor, aut per quas remittit: ali-quando verò obturantur oscula alia-rum arteriarum per corpus, aliquando po-ri arteriarum (non oscula) & ipsarum cor-pora, quasi vinculis, detinentur ab humo-re. Quæ omnia eleganter prosequutus est Galenus 2. de prælagatione ex puls. ca-pit. 4.

Quòd si interrogas, vtrum pulsus in-termittens sit deterior omnibus alijs dif-ferentijs inæqualibus secundum dictum Galeni loco citato. Responsum est, cæte-ris paribus, semper esse peiorem, & lethaliorem pulsum intermittentem. Atque adeò hoc modo est interpretandus Ga-len. Nam si pulsus formicans sit propter debilitatem, & intermittens sit propter aggrauationem, clarum est, quòd pulsus formicans est peior, & morti vicinior. Tamen si vterque sit propter eandem causam, tunc intermittens est mortalior.

(*) (*)

Pun-

Punctus maxime necessarius, & difficilis.

Diuerfitas inter raritatem & intermittentiam.

Quando de intermittentibus agimus, oportet distinguere ea quæ sunt similia (quia, ut dicebat Hippoc. similitudines sunt fallaces.) Est autem magna similitudo inter raritatem & intermittentiã. Sed Galenus vocat imperitos eos, qui utrũq; confundunt. Fundamentum fallaciæ stat in hoc, quia quando arteria est in quiete, cessat à motu, & constituitur vera raritas, quæ nil est aliud, quàm maior quies, aut exire tardè à quiete. Putat ergo imperitus, quòd si multum detinetur arteria in quiete, dicitur intermittentia, quia non pulsât cum deberet pulsare. Et facit hoc argumētum: Non pulsât ergo intermittit. Et multis videbitur verus modus sentiendi. Tamen Galenus aliter docet huius rei veritatem, 2. de præfag. ex puls. c. 4. circa fin. Cuius mentem illustrabimus, & certè pars illa capitũ tam necessaria est, quàm difficilis, & est satis obscura.

Prima diuerfitas interpulsam intermittentem, & raritatem.

Prima ergo differentia inter raritatem & intermittentiã, est, quòd raritas non est ita omninò exitialis, sicut intermittentiã, unde iuuenes cum pulsu intermittente, sine dubio moriuntur, non tamen ita certò cum pulsu raro, & ita putant imperiti, iuuenes cum intermittente euasisse, quia utrumque confundunt. Itaque licet raritas mala sit in iuuenibus, non adedò ut intermittentiã, in senibus autem, aut pueris minùs periculosa.

Secunda differentia.

Secundo differunt, quia cum pulsu intermittente, non aliter, ac in apoplexiã, repentinũ mors accidit. Eleganter quidem Gal. apoplexiã cordis vocauit intermittentiã, fortis enim illa dicitur apoplexiã, quæ omninò omnes aufert actiones, tam respirandi, quàm alias animales, ita similiter in vera pulsu intermittentiã cor priuatur suis actionibus principalibus, & non respirat, id est, neque trahit aerem, neque expellit: & ita in sua regione vitali cessant omnia, sicut in regione animali. Hoc autem vltimũ malũ non sic in raritate cõspicimus, quia raritas ab intermittentiã prolixitate tẽporis distinguitur, id est, quòd plus tẽporis viuunt homines cũ raritate, quàm cũ intermittentiã. Secundo, quia multoties cõtingit (quod & ipse vidi) plus tẽporis conseruare

De Pulsibus.

naturam in raritate, quàm in tribus, aut quatuor pulsationibus. Quod neutiquàm pulsui intermittenti euenit. De quo Galenus hæc formalia verba scripsit in hoc e. quod explicamus: *Itaq; cũ duorũ pulsũ tẽpus arteria cõsistat, haud scio, an superstes quisq; esse possit.* Hęc Gal. De raro tamẽ sic dicit nequit:

Tertiò differunt, quia in raritate multoties adest æqualitas pulsus. At verò in pulsu intermittente semper adest inæqualitas: nã aut post duas pulsationes reperitur intermittentiã, aliquando post tres, aut post quatuor, & post plures, nulla in hoc seruatã æqualitate, aliquando tota intermittentiã conuertitur ad aliã inæqualitatem, postea redit. Quod nullo modo in pulsu raro videmus.

Tertiũ differentiã.

Quartò differunt, quia in pulsu raro, perpetuò reperitur motus tardus. Quod non sic in intermittente. Et ratio est, quia causa tantæ raritatis, est ingès cordis frigiditas: ergo necessũ est, ut cùm natura accedit ad motũ, illum efficiat tardũ, quia nulla adest necessitas celeritatis, ob diminutũ vsu stællarionis. Est enim rã exiguus calor, ut pauca & læra indigeat vtilitatione, & ob id motus pulsus tardus est perpetuò. Vbi notare oportet, esse intelligendã istã doctrinã de raritatibus diuturnis, ut aduertit Gal. Cuius causam existimo esse, quia nõ videtur possibilis raritas perseuerãs, & diuturna, quin cõiungatur cũ pulsu tardo, ob (iã dictã) factã frigiditatẽ cordis. At verò raritas aliqua posset reperiri (quasi à causa adhuc fiẽte, ut sic loquar) quæ nõ necessariò tardũ cõciliauit motũ: tamen diuturna raritas utrũq; cõiungit, v.g. proficiscatur raritas à frigore sanguinis, aut spiritus, aut alius cuius partis circa cor; equidẽ considerare oportet, nondum esse magnã frigiditatẽ in ipsa cordis substantia, sed fieri. At dũ fit, quis verat esse moderatã indigentiam vtilitationis? erit ergo tunc pulsus rarus, sed nõ ita tardus, quia causæ nõ æqualiter exposcunt tales differentias. Ergo acutissimè Gal. dixit, perpetuũ esse pulsum tardum, quando adest diuturna, & perseuerãs, raritas; hæc enim semper sequitur ad factas frigiditas dispositiones substantiæ cordis. Quãdo verò ex alijs partibus frigescentibus cõsurgit, tantũ aufertur de illa magnã raritate, quantum distat visceris principatus, & intentio frigiditatis. Omnes autem istæ raritates, exitiales & mortales euentus portentunt mortem quidem repentinã: imò aliquibus accidit inter dormiendum, ut amplius non expergiscantur. Talis

Quarta diuerfitas.

enim est frigiditas cordis, aut contentorū humorum in illius sinibus: aut in oculis suorū vaporū, vt vnū ē duobus necessariō per somnum contingat; aut rerō cedentibus humoribus ad illas partes vitales iā oppressas, vltimam cordis extinctionem causent, aut crescente aliquantulum calore in visceribus, humor ille vitreus & compactus liquetur tantisper, & penetret vsq; ad cordis substantiam extinguendam, aut ad obturandos fontes vitales. Et hoc miserādo modo aliquos vidimus, qui cū somnū placidē susceperent, ab illo nūquā excitati sunt: alios verō, qui cū præter rationem liberarentur à febribus, aut alijs morbis, subito perierunt. Vide quā timenda sit nimia pulsus raritas. Atq; cū hoc ita sit, intermittens tamen multo maiorem demonstrat perniciem. Ratio est, quia antequam fiat intermittens, fit rarus. Habet ergo omnem prauitatem raritatis, & aliquid amplius. Præterea si pulsus intermittens ad pristinum naturalem statum debet reuerti, id quidem contingit hoc modo. Primò rarus fit: deinde paulatim minus rarus, vsque dum antiquam mediocritatem adquirat. Hæc maxime necessaria aduertere volui, quæ obscurissimis verbis Galenus adduxit in fine cap. 4. 2. de prælag. & indigebant ista claritate.

CAP. XXIX.

De pulsu vndoso.

SEquitur pulsus vndosus, sic dictus, quia sicut aquarum vnda fluctuat per totam arteriam motus iam depressus, iam eleuatus. Vermiculās huic similatur, sed magis minutis motionibus. Formicans verò sic dicitur à similitudine gressus formicæ, est enim paruus, debilis & creberrimus, non celer, vt quidam falsò putarunt.

Causatur vndosus à debili facultate, & molli & blando instrumēto. Quod si obiecias, Galenum in lib. ad Tyron cap. 3. dixisse pulsus vndosum habere validam facultatem. Respondeo id intelligendum esse respectu pulsus vermiculantis, nam iste fit à debiliore virtute, quā vndosus. Notāt tamen omnes falso Auer. dixisse 4. Collig. e. 28. formicantem fieri ex vermiculante, sicut vermicularis ex vndoso, nam hoc ali quando contingit, non tamen semper est necessariō, vt ipse putat. Videmus enim pul-

sum formicantem fieri in febribus malignis, sine hoc, quod præcedat pulsus vermiculās, & præter experientiam extat Gal. in lib. ad Tyr. Vermiculans ab eisdem causis procedit, tamen magis intensus, id est, à debiliore facultate, & molliori instrumēto. Hæc tamen est differentia, quod vndosus à debili virtute procedit oppressa tamen, & grauata. Vermiculans à debili virtute magis essentialiter exoluta, vterque tamen à molli instrumēto.

Prælagire oportet ex isto pulsu sudorē criticum in febribus, si coctiones præcesserint. Significat nimiam humiditatem attenuari, significat præterea febres pituitosas, hydropes, & morbos humidos. Periculosus tamen est iste pulsus cū in vermiculante transit, portendit enim virtutem iam deficere.

CAP. XXX.

De pulsu formicante.

SEquitur pulsus formicās, sic dicitur, quia similatur gressui formicæ. Est enim paruus, debilis & creberrimus, nō enim est celer, vt quidam falsò crediderunt, quos notat Gal. 1. de differentijs puls. c. 18. nā (vt supra docuimus) ad hoc, vt aliquis motus dicatur celer, non sufficit, vt breui tempore fiat, nisi facta comparatione ad spaciū, quod pertransit, transit ergo arteria parvū spatium in pulsu formicante, & ferè nil detinetur in quiete, & ob id apparet celer, non tamen reuera est celer, sed frequentissimus.

Est autem iste pulsus mortalis simpliciter, siquidē vermiculāte est peior. Indicat vltimam virtutis exolutionem, tamen contingit aliquando vt fiat à causa citò dissipabili, & in hoc casu, sicut citò debilitata fuit virtus, ita facillè reparatur, licet hoc rarò contingat.

Sequitur pulsus vibratus, sic dictus, quia videtur vibrare, sicut hasta quando quatitur. Fit verò à facultate robusta, instrumēto duro & vsu aducto: quarum causarū vnaquæque necessaria est ad vibrationem: nam si arteria esset mollis, non vibraret; si non esset multum aductus vsus non fieret magnitudo; si verò non esset facultas valida, nil horum fieret. Consequitur ergo, quod cū arteria non sit satis obediens ad æqualem magnitudinem, propter suam duritiem, fit vt in quibusdam partibus eleuetur, in alijs deprimatur, cum ten-

sione quadam. Præterea sit pulsus vibratus ex diuersa intemperie arteriarum, quãdo vna pars est mollis, & alia dura propter varias intemperies: in hoc quidem casu necessum est, vt vna pars dilatetur magis, alia minus: & ex consequenti referat speciem vibrati.

Quantum ad præfagium, pulsus vibratus maximè contingit hominibus sanis à somno excitatis, & his, qui subito stupefacti sunt. In infirmis arguit internam inflammationem, & naturam nimis nitentem contra causam morbificam.

CAP. XXXI.

De pulsu conuulsivo.

Pulsus conuulsivus sic dicitur, quia motum habet similem partibus conuulsis, tortuosum, scilicet, & retractum. Quia itaque cum aliqua pars conuellitur, etiam arteria conuellitur: hinc est, vt pulsus faciat inæqualem, propter prauum situm ipsius arteriæ. Dubitat verò Galen. 2. de caus. c. 12. quare dicatur pulsus conuulsivus, cum arteria non conuellatur, sed solum nervi. Ad hoc respondet, per consensum arterias conuelli, quia ligatas illas facit natura multis fibris & nervis intertextas: & ex consequenti conuulsis nervis conuelluntur arteriæ.

Habet hic pulsus eas causas quas habet conuulsio, & ob id, quantum ad præfagium ex magnitudine causæ faciendum est. Nam si talis pulsus sequatur ad nimias euacuationes & longas febres, mortalis est. At verò si ex aliqua causa manifesta & subita, tantum malum portendet, quantum causæ fuerit magnitudo.

Tremulus pulsus fit ab illis causis, quas latè docuim⁹ in lib. de morbo, & sympto. Nam tremor fit à virtute conate membrum eleuare, & grauitate membri deprimente, & ex his causis, scilicet, ex debili virtute, & grauitate membri, resultat duplex motus paruus, alter sursum, alter deorsum. Similes causæ possunt contingere in pulsu. Tremet ergo arteria, propter istas causas, & præterea tremula solet apparere, quando totum brachium tremat, tremere etiam potest ipsam cor, quæ omnes causas præuæ sunt, & particulariter per febres mortale signum præbent. Solet præterea phrenitidem ostendere, & tunicas cerebri iam tentari.

De inæqualitate rhythmici aperta est do-

De Pulsibus.

Arina, dum memoria teneamus ex inæqualitate finis in attrahendo aerem, aut expellendis fuliginibus proficisci totam rhythmici inæqualitatem.

CAP. XXXII.

De pulsu serrante.

Serrans pulsus sic dicitur ob similitudinem, quam habet cum serris. Nam sicut serras diuersas habet partes duras: quibus serrat, ita arteria diuersis partibus, quæ in distensione eleuantur, ferit pulpam. Et ob id iste pulsus vt sentiatur, semper debet habere magnitudinem coniunctam, aliàs non sentietur. Fit pulsus iste à facultate robusta, grauata tamen: ab instrumento inæqualiter duro: & tertio fit ab vsu nimis adueto. Inæqualiter duram debere esse arteriam dixi, id est, inæqualiter tensam. Nam partes quædam, quæ minus tenduntur, melius eleuantur: quæ verò multum tense sunt, non possunt ita eleuari: & ob id apparent in arteria veluti quidem dentes, seu eminentiæ similes dentibus serris.

Vbi nota locum Gal. cap. de puls. inflam. quo loco duas causas distinctas statuit: Alteram duri, alteram ferrini pulsus. Serrina enim inæqualitas accidit ob intemperiem inæqualem arteriæ: Durities verò ob inflammationem. Ex quibus duobus colligitur, quod ferrinus consequitur ad vtrâque dispositionem: vnde si aliquis hunc locum obijciat, fateri oportet requiri inæqualem intemperiem, cum affluxu inflammatorio, ad hoc, vt verus pulsus ferrinus fiat.

Significat autem talis pulsus insignem tumorem suppurari, & tanto magis mortalis est, quanto magis ferrinus apparuerit, & cum minori virtute coniunctus. Solet verò pleuritis tam esse magna, vt intra decimum quartum diem non possit humor contentus concoqui, quamobrem hos dies transiens, in suppurationem affectus conuertitur.

CAP. XXXIII.

De pulsu hectico.

Pulsus hecticus dicitur, quia sicut febris hectica perseverat, & radicata est, quasi eandem tenorè seruans, ita etiã solet esse quidam pulsus inæqualis in sua inæqualitate perse-

perseueranter permanens, & ob id dicitur hecticus, id est, habitualiter inequalis. Causa istius pulsus fixa debet esse & permanens, & ob id non in spiritibus, aut humoribus; sed in solidis membris causa radicaliter inequalitatis. Humores enim & spiritus facile mutantur, & ob id non possunt facere tam permanentem inequalitatem. Quamobrem in febre hectica, in ptyphi, & marasmo solet reperiri: & ex consequenti, mortalia damna portendit.

Pulsus palpitans dicitur ex simili passione, quæ dicitur palpitatio, quam in libr. de morbo & sympto. diximus oriri ex flatuosa substantia: quando ergo vapores & flatus, cor aut arterias repleuerint, exitum perētes, palpitatio quædam sentitur manifesta: non est autem necessum, ut palpitatio cordis adducat secum arteriarum palpitationem, aut è contra. Potest enim causa palpitationis esse in corde, & non in arterijs, aut è contra. Pulsus strepentem alii qui adducunt, id est, qui quemdam strepitum, siue sonitum edat, ob insignem & inæqualem arteriæ duritiem, & validam facultatem, & aerem circundantem. Tamē ego (ut verum fatear) hucusque, hunc pulsus non adinueni. Fit autem verberato aere incluso ab arteria dura. Sunt enim necessariæ omnes causæ, quæ sequitur ad dictum pulsus, facultas valida, arteria dura, spatium vacuum humoribus, & aere plenum.

CAP. XXXIII.

De pulsibus febrium.

Cum febris sit cõmunissimus morbus, & eius cognitio præcipuè per pulsus nobis contingat, vellem, ne cõmuniter errent medici, quam in parte multa vidi admiranda, dissentientibus medicis circa pulsus (ut inam concedat mihi Deus,) sic aperte ista declarare. ut nullum sit dubium circa rem ita necessariam pro publica salute.

Febris ut febris, quem pulsus primò exposcat.

Fernelius & Horatius refutantur.

In questione de ordine quo procedit differentie.

SVprà (agentes de ordine quo differentia pulsus generantur) diximus cum Galen. magnitudinem esse priorem: quod abundè ibi probatum est. Tamen nunc su-

perest, mihi scrupulus, cum Fernelio & Horatio Augenio discutendus. Dubitant Aurores isti, quis sit pulsus debitus febrì, ut febris est? Respondent, crebrum pulsus esse comitem perpetuum essentia febris: & per solam crebritatem febrè dignosci: Probāt primò, quia crescēte calore in corde, ille pulsus debet fieri, qui facillimus est, ut fiat, aut à valida, aut infirma virtute: talis est creber: ergo iste erit signum proprium febris. Confirmant prædictum argumentū, quia longa experientia inuentum est, in omnibus febribus reperiri pulsus crebrum, & celerem; non tamen magnū: ergo febris, ut febris est, debet habere pulsus crebrum.

Hoc argumentū Fernelij est tertium quæstioni supra dictæ

Pauca de hoc puncto enucleanda, suppositis his quæ supradiximus. Sed nunc notandum, rectè istos Autores inquirere pulsus febris absolute, illud enim, quod primò se offert in febrientibus, est cognitio febris, quasi in confuso. Statim, an sit ephimera, an humoralis. Tertio, an humoralis putrida. Quarto, an humoralis putrida maligna. Quinto, an venenosa. Sexto, an contagiosa. Septimò, an pestilens. Octauò, que pestilens, nā per omnes istos gradus potest ascendere febrilis calor. Sed primò suam differentiam peculiarem debet habere in quantum calor febrilis, nam & ex reliquis gradibus, seu cõditionibus succrescet sua peculiaris differentia.

Secundò notādū, quòd licet febris, ut calor est, possit cognosci per tactum, (ut reliquæ qualitates mutata, & per tactū, & per alios sensus) præcipuè tamē debet dignosci per pulsus, qui est actio propria partis affectæ, nēpe cordis. His suppositis, constat quòd cum crescente calore, natura apponat id quod melius attingit finē, necessario faciet pulsus magnos. Sed dices, quò pacto attingit finē, per magnitudinē melius, quā per crebritatem? Respōdeo, quia vnica pulsatione magna trahit natura maiorem quātitatem aeris, quā tribus pulsationibus crebris, & ob id citius attemperatur calor præter naturā, per magnū pulsus, quā per crebrū. Sit itaq; indubitatum, quòd magnitudo, sequitur febrè, ut febris est, quia sequitur usum adauctū; si autē nō adsit talis differentia, erit, quia deficit aliquid necessarium ad illa.

Sed dices: Si febris est parua, quomodo habebit pulsū magnū? Respōdeo, quòd licet sit parua, est tamē vsus adauctus vsq; ad lationes actionū, & ita cõsurget magnitudo, est enim ita certa differentia ad vsus adau-

adauctum, vt sequatur, & ad vsum adauctum, intra limites naturæ, & extra limites ipsius, quando iam febris est. Vis videre ignorantiam multorum? Dicunt, magnitudinem sequi vsum adauctum, non tamen febrem. Absurdum certe. Dicis, quid est vsum adauctum? (ex parte caloris dico,) nil aliud quam calor intensior, quam pro naturali statu debetur. Quid est febris? calor auctus in corde lædens actiones: ergo si fateris pulsus magni sequi vsum adauctum; teneris dicere sequi febrem in quantum vsum adauctus solum est.

Vnde in febre ephimera, quæ ita mitis est, magnitudo apponitur qua plenius fit attemperatio, & citius. Nonne melius est attemperari cor vna pulsatione, quam tribus? Melius multo: ergo magnitudo primum locum obtinet, & comes est febris, vt febris est.

Argumenta Fernelij & Horatij sunt parui momenti. Ad primum dico, quod licet crebritas sit facilior, non tamen aptior ad desiderium adimplendum naturæ desiderantis attemperationem confertâ, & ita querit magnitudinem, quæ applicet maiorem quantitatem aeris frigidi, quam crebritas. Et ita consequentia ista ridicula est. Crebritas est facilior: ergo prius acquiritur: nam scire oportet, quod natura nunquam incipit à facilioribus, nisi habeant proportionem cum fine desiderato, atque cum magnitudo maiorem proportionem habeat cum attemperazione, quam crebritas, ab illa incipit, & illam sibi adiungit quoad potest.

Ad confirmationem dico, quod si experientia adnotauit multas febres sine pulsu magno; id certe non est ratione febris, sed propter alias causas (quas retulimus) impediens. Sed dicam ego Fernelio & Horatio, etiam me multas febres cognouisse, sine pulsu crebro. Quare cum hic queritur qualis sit differentia, quæ sequitur febrem in quantum febris, seclusis alijs, sine vlla dubitatione asserendum est, esse magnitudinem.

Neque alia signa, quæ adducunt isti Auctores, fundamentum habent philosophicum, scilicet, de languore, de mordacitate, quæ relinquo ad materiam de febribus.

(?)

CAPVT XXXV.

De inaequalitate febrili.

Hic videtur habere locum hæc consideratio, ab omnibus tacta, à paucis explicata, à nullo perfecte elaborata; id iudicent docti. Sumpsi tamen occasionem ad hanc contemplationem ex quadam falsa doctrina Fernelij, vt statim dicam.

Separo certa ab incertis. Non loquimur de inaequalitate febrili, quæ est inaequalitas intemperiei, quæ comitatur febres tantum sientes, nec loquimur de inaequalitate quam sentit infirmus per morbos, respectu status salubris, quæ sensatio aut versatur circa morbum, & actiones læsas; aut solum circa alterum illorum, vt hecticus qui sentit actiones læsas, & inaequales, & non sentit febrem, neque loquimur de inaequalitate febrili, quæ contingit febribus accessionalibus, quæ habent tempus quoddam inaequalitatis. Sed loquimur de inaequalitate pulsus, quæ sequitur febres: vt enim diximus, magnitudinem pulsus esse propriam febris, vt febris est: ita nunc inuestigamus, vtrum aliqua pulsus inaequalitas sequatur febrem, vt febris est, & qualis illa sit?

In hoc dubio nil inuenio elaboratum, in quo omnes conveniunt: nam Fernelius lib. 4. de Febri. c. 1. agens de signis febris absolute; inaequalitatem dicit esse propriam cordis calidioris. Sed fallitur; nam ista inaequalitas confurgit ex duplici vsum, siue sine partiali, ex calore adaucto attemperando, & ex fuliginibus irritantibus, expellendis per compressionem: ergo calidius cor non faciet inaequalitatem, sed differentias apponet pro ratione vsum adaucti tantummodo.

Alij dicunt, nil esse agendum de ista inaequalitate, quia est imperceptibilis; sed isti tanquam segnes relinquendi, quia ne studijs indulgeant, confugiunt ad istum modum respondendi. Probabo enim, quod est necessario perceptibilis.

Tamen noua & inaudita opinio accedat Horatij Augenij in suo lib. 7. de Febri. cap. 7. dicentis, quod inaequalitas pulsus, quæuis illa sit, numquam reperitur, nisi cor laboret per essentiam; quando vero aliunde febris transmittitur, non adest talis inaequalitas.

Opinio Fernelij refutatur.

Sed ista opinio quomodo debeat explicari, non video, quia quacumque ex parte illam inspicio, inuenio absurdam. Eueramus illam modo scholastico. Suppono, quod quando dicit: (Febris per essentiam & febris aliunde transmissa) non potest intelligi, nisi de febre morbo, (vt loquuntur medici) & de febre, quæ appellatur accidens, quia sequitur ad alium morbum. Alio enim modo non potest percipi ista distinctio Horatii. Nam febris neuiquam transmittitur ad cor, sed causa febris, & ita (proprie loquendo) nunquam potest dici, quod laborat cor febre per consensum. Possent tamen dici, quod partes diuersæ à corde laborant per consensum; nam quia cor febricitat reliquæ partes febricitant. Oportet igitur, vt illa distinctio explicetur de febre, quæ est morbus per se, & de febre, quæ vocatur symptoma, siue accidens sequutum ad alium morbum. Hoc declarato, cõcludamus Horatium. Febris sequuta ad bubonem, aut aliũ tumorem, aut quæ sequitur ad pleuræ inflammationem, ex omnium consensu est febris accidens, aut symptoma sequutum ad alium morbum; & laborat cor, quia recipit aliunde causam calefacientem: sed in hac febre necessario adest pulsus inæqualitas: ergo esse febrem symptoma, non tollit inæqualitatem pulsus. Constat, quia ista inæqualitas (de qua loquimur) confurget ex inæqualitate vsus, sed in isto casu est inæqualitas vsus. Pater, nam cor est calidius, & fulgines ascendunt, quæ sollicitant compressionem: ergo necessario confurget inæqualitas.

Argumentum ad hominẽ, concluditur Horatius.

Sed illud pulchrum contra istum Auctorem possumus adnotare, cum enim fequatur supra dictam opinionem Fernelij, argumento ad hominem possumus illum opprimere. Quia ista inæqualitas sequitur: Cor calidius (vt tenet cum Fernelio) Sed tam in febre, quæ dicitur morbus, quã in illa, quæ dicitur symptoma, cor est calidius: ergo necessario confurget ista inæqualitas.

Quid sit inæqualitas febrilis.

Occasio verò tantæ varietatis in opinando circa hanc rem (vt videmus) profecta est ex diuerso modo intelligendi istã inæqualitatẽ. Igitur constituamus aliquid certum. Inæqualitas febrilis nil est aliud, quã inæqualitas motus dilatationis, quando extrema illius sunt celeriora quã medium; erit ergo sub vno digito, & in vna pulsatione. Cõsidera cor, & arterias concitari ad refrigerium, cõterẽ accelerant

principium dilatationis. Rursus cor sidera, quod post mediam dilatationem vrgere incipit necessitas expellendarum fuliginum, sine dubio accelerauit natura finem dilatationis, vt iam incipiat quã citissimẽ cõpressionem. Hæc inæqualitas motus merito nominatur, quia spatium pertransitur inæqualiter; vt Petrus moueri dicitur inæqualiter, si in principio itineris, ambulat celeriter, in medio tardè, finem verò perficit celerius: ita similiter contingit in pulsus dilatatione.

Hæc est manifesta doctrina Galen. lib. 1. ad Glau. tex. 44 & tex. 50. & ibi Stephanus Atheniensis (inter Græcos doctissimus & grauissimus.) Vnde manifestè saluntur, qui exillimant inæqualitatem febrilem esse inter compressionem, & dilatationem; hæc enim putridas febres tantum infequitur, vt multoties docuit Gal. locis citatis, & passim lib. de Pulsibus.

Vbi illud maximè aduertendum; quod licet ista rhythmus inæqualitas putridis coniungatur; maximè tamen indicat illarum tempora. Quare non video, vt quid tam dubius sit Mercatus, ignorans, an sequatur febres putridas, an tempora, an vtrumque. Non considerauit, quod ista inæqualitas (quæ nil est aliud quã celerius cõprimi arteriam, & non ita celeriter dilatari) est indicium putredinis: ergo indicat putridam febrem. Secundò, quia si omnes partes, & tempora febris putridæ indicat: ergo etiam ipsam febrem. Vna inæqualitas responderet principio, altera augmento, alia statui, altera declinationi: ergo febris putrida, vt sic, (id est absolutè) inæqualitatem habet adiunctam, inter diastolem, & systolem, magis, aut minus, prout exposcit varietas temporum, seu dispositionũ illius.

Notatur Mercatus.

Dico præterea, quod Mercatus imponit Stephano Atheniensi, quod dixerit febrilem inæqualitatem cõsistere in diastolis, & systolis in proportione, quod nec somniauit Atheniensis: nam magnus iste Autor lib. 1. ad Glau. text. 51. fol. 55. linea 5. ita philosophatur: Notandum quod in lib. de Pulsibus ad Teuphram diximus; februm propriam inæqualitatem esse hæc, vt extremitates dilatationis celeriores sint, quã media; ac magis exterior, quã interior, &c. Rursus si legas Stephanum eodem lib. 1. ad Glau. tex. 8. fol. 20. linea 13. manifestè dicit, Quod celeris contractio est signum febris putridæ. Igitur Stephanus Atheniensis doctrinam Galen. nun-

nunquam deserit in hac parte. Sed iterum (ne quis de sua sententia dubitaret) eodem lib. text. 45. fol. 5. l. 4. ait: Diximus in lib. de Pulsibus, febrilem inaequalitatem à Galeno vocari, quando extremitates dilatationis velociores sunt medijs: nam in interna extremitate facultas accelerat dilatationem, stimulara, vt temperiem à febre concitatam refrigeret: in externa vero extremitate adhuc magis accelerat, vt excrementa fuliginosa à febre genita excernat. Vnde male Mercatus lib. 2. de Praesag. ex puls. cap. 13. inquit, istam inaequalitatem fieri, quia facultas oneratur ab arteria, propter impedimentum ipsius & vitium. Quod falsum est, & contra mentem Gal. Falsum, quia sequeretur, quod in omni febre adesset vitium arteriae, & facultas debilis. Contra Gale. quia iam vidimus quomodo doceat causas istius inaequalitatis, nulla facta mentione instrumenti.

Vtrum omnes febres in se quatur ista inaequalitas.

Vidimus quid sit inaequalitas pulsus febris ex mente Gale. nunc perpendere conuenit, an omnes febres consequatur. Quod est querere, vtrum febris, vt febris est, semper talem obtineat pulsus inaequalitatem, vt dilatatio sit inaequalis. Res certe ad discernendum difficilis, quia (vt existimo) nulla fieri potest demonstratio.

Et iam ostendo. Primò, quia ista inaequalitas confurgit ex inaequalitate vsus, nam iam viget attemperatio, iam expulsio fuliginum, quae duo in solis putridis reperuntur, non in hekticis, neque diarijs.

Secundò efficaciter probatur, quia celeris contractio est signum inseparabile febris putridae, ergo inaequalis dilatatio. Antecedens est axioma receptum in doctrina Galen. vt dicebat Stephanus Arheniësis. Sed probo consequentiam; quia quando accelerat natura finem dilatationis, eundem prorsus finem habet quem habet in compressione, (vt ex dictis patet) nam disponit se ad motum compressionis, quia irritatur à fuliginibus, ergo (cum media specificentur à fine,) necessariò debemus dicere, quod si celeris compressio est signum putridae, & illam semper sequitur, ita etiam celeris extremitas dilatationis: vterque enim motus fit talis propter putredinem: ergo inaequalis dilatatio sequitur febres putridas, & non febre absolutè.

Solebam ego dicere (in primis illis nostrarum disputationum contentionibus) quod nulla febris reperitur sine fuliginum eleuatione, in diarijs & hekticis occultè,

in putridis manifestè, arque aded esse necessarium ponere istam inaequalitatem in pulsibus: nam si tempore sanitatis, calor naturalis eleuat fuligines; apertum est, per febres maiorem copiam excitari à calore praeter naturam: ergo iam adsunt causae inaequalitatis, fuligines, scilicet, & intemperies.

Sed iam senili consideratione, aut maturiori (si non decrepita) inuenio, non pertinere ad medicum querere istam inaequalitatem dilatationis in febre omni absolute. Primò, quia ad cognoscendam febre, vt febris est, alia sunt signa manifesta magis & certissima; iste autem pulsus attentissimum peritorum sensum solet effugere.

Secundò, quia (strictè loquendo) non potest probari, quod eleuatio fuliginum, & fumorum, in diaria & hektica, faciat mutationem in corde, quae pertineat ad medicam contemplationem; quod vt rectè intelligas, aduertere opus est, fuisse quosdam, opinantes omnem febre esse putridam, ob nil aliud, nisi quia omnis calor praeter naturam est putrefaciens, & separatius mixtionis naturalis. Quae opinio quid habeat falsi non est huius loci disputare. Sed dico, quod quamuis concedamus istis opinantibus omnia quae desiderant: tamen inaequalitas dilatationis nunquam reperietur in diaria vera, & in hektica secunda, aut tertiae speciei. Ostendo efficaciter, quia solitaria spiritus incensio nullas infert fuligines (omnem causam humoralem depelle) quia tam tenuis est, & purus, & defaecatus, vt per intensiorem caloris tendat in aera per curè, quod indicat madorem declinationis. Attende quid dico. Ad pensum ignitionis spiritus procedit illa attenuatio & motio versus cutem, corde inutilem spiritum à se propellente: tantum abest, vt fuligines ab illo recipiat, quin potius totum illum deturbet ad extra, vbi frigidis partibus occurrentibus, & aere in aequum madorem vertitur. Itaque si adsunt fuligines, cum ipse spiritu vias novas petit, vt alius temperatior generetur. Si autem huic veritati non acquiescis, & exelamas, necessarium esse vt eleuentur fuligines, scias, quod licet gratis concedamus illas excitari in diaria, non tamen sufficiet inaequalem dilatationem causare: quia irritatio procedit, aut à nimia quantitate, aut à prava qualitate, aut ab utroque: at in spiritus conflagratione (si alia causa non concurrat) neque quantitas

titas grauens reperitur, neque qualitas distincta à prima molestans confurgit: quare ergo properabit natura ad compressionem, si non irritatur?

Sed acutè dubitabis contra nostrum modum philosophandi, dicens: In omnibus febribus eleuantur fuligines siccae, & mordaces, quamuis ergo concedamus, quòd in diaria fuligines non sunt mordaces, aut nimis siccae, (quia eleuatur à mixto ita aereo, & depurato, qualis est spiritus) quæ est ratio, ob quam in omnibus febribus humoralibus fuligines deueniunt ad cor, & in solis diarijs tendunt cum ipso spiritu calefacto ad cutem? Hoc enim videtur falsum, & nullum habere fundamentum.

Respondeo, quòd in combustione spiritus, pars tenuior facta vocatur ab istis per tinacibus fuligo, quæ tendit ad cutem ab arterijs mota. Ratio autem diuersitatis inter diarias puras, & humorales putridas, est pulchra: nam in humoralibus habet se cor vt pars recipiens, & genus (vt vocant) venosum, vt pars mandans, & sic in illarum curatione nostra prouidètia versatur circa partem mandantem, illam euacuando, ne mittat ad cor, & reuelimus, & derivamus à corde copiam humorum. At verò in diaria pura è contra se res habet, nam cor habet se vt pars mandans, & à se repellens ignitum spiritum, & partes externæ siue ambitus corporis habent se vt recipientes, & ita inter signa inseparabilia ephemerae cutis maior proponitur à Galeno. Totus igitur spiritus inflammatus ad cutem per nimiam attenuationem secedit, & pellitur; & dum hoc fit, nouus generatur. Neque nouum est, cor esse membrum mandans, quia in statu sanitatis, nil aliud facit, quàm transmittere spiritum ad alias partes. Hoc idem facit per febres diarias, cumque transmissus spiritus iam ignitus nullius sit utilitatis ad vitam, & conseruationem membrorum; non mireris, si cor vt mandans, & membra vt recipientia conspirent ad expulsionem illius per cutem; ad quam regionem ipsa substantiæ tenuitas maxime adiuvat. Quæ si attentè inspicias, nulla remanebit dubitatio.

Aliter forsan philosophandum in hecticis secundæ & tertie speciei, in quibus ita paulatinè calor depascitur viuentes partes, ita sensim & occultè, vt procedat quasi in statu naturali senectutis, in quo licet fuligines fiant, id contingit sine vlla

irritatione & sensibili molestia cordis, non enim sunt fuligines humorum putridorum, sed partium solidarum, quæ paulatinè dissipantur, sicut fit per ætates tempore sanitatis: & ita non est probabile, quòd tales fuligines, aut vapores irritent ad accelerationem arteriarum, quia quod debet irritare, debet confertim, & simul aggredi, at quæ ita paulatinè fiunt, & modo naturali, non habent hunc modum aggrediendi, imò non possunt, quia non congregantur, vt per quantitatem grauent, neque calor est ita & tali modo intensus, vt eleuet fuligines malæ qualitatis irritantis.

At in hectica primæ speciei licet idem posset dici, tamen seiolus aliquis arguet, dicens, quòd illa prima humiditas, quæ consumitur, est magis crassa quàm spiritus, & euaporatur à calore febrili, & possunt eleuari fuligines. Sed puerilia sunt hæc. Dicendum tamè, quòd neque in hac specie confurgunt excrementa, quæ inæqualitatem efficiant ob eandem supra dictas causas, non enim calor hecticus agit confertim, & violenter, & alia ex parte rotunda illa materia facillimè exhalatur, & facilius quàm solida membra. At si febris venularum capillarium sanguinem agitet, fuligines vsque ad cor penetrare nullus dubitat, siquidem illa febris ardens (ab Hipp. adnotata) generatur, quæ æstiuo tempore ita solet vexare. Ex quibus probatum manet, quòd inæqualis dilatatio non sequitur febrem omnem, aut febrè in quantum febris est.

Sed quid dicendum ad doctrinam receptam Galeni & Stephani Atheniensis, qui dicunt esse istam inæqualitatem communem febribus omnibus? Equidem nil aliud, quàm deberi istam inæqualitatem omni febrì, licet non appareat ad sensum, quia quantum agitur in natura causarum, sufficientia principia reperiuntur, vt fiat talis inæqualitas, est enim intemperies, & fumosa aliqua euaporationes, quæ non erant antea, nam licet hectica & ephemera habeant omnes illas condiciones quas diximus, vt ita immunes à fuliginibus appareant, tamen calor præter naturam ex propria conditione eleuat fumosam substantiam, conuertere illam intendens ad igneam naturam: quod facit, non solum in solidis membris, sed in humoribus, in spiritibus, in salinè, in omnibus eorumque particularibus rotius corporis. Cui ergo tam vniuersalis sit causa, vt omnes lædat actiones naturales, quid mirum sibi vide-

videtur fulgines à tam numerosis coctio-
nibus eleuari, & præcordia attingere ma-
gis, aut minus, prout fuerit natura febris,
& eius causa. Igitur omnes rationes con-
traria non possunt probare contrarium.
Ostenderet saltem esse fulgines paucas
in hac febre, in illa multas, in alia quam
minimas. Aliud probari nequit. Et ita ma-
gis percipi potest inæqualitas in vna, quàm
in alia.

Vt autem ab istis pressuris se liberent
aliqui, aiant solum in febribus putridis re-
periri inæqualitatem febrilem. Ita tenet
Vallésius in suo lib. de Puls. cap. 16. Igitur
in isto capite & antecedenti ostensum se
linquimus, magnum pulsus esse proprium
febris absolutæ, & inæqualem dilatationem
(cuius extremæ partes sunt velociores) se-
qui febres putridas manifestè, diarias obs-
curè, hæcticas obscurissimè.

Quòd autem sit perceptibilis ista inæ-
qualitas dilatationis, existimo manifestum,
nam dilatatio est cognoscibilis: ergo il-
lius partes nam quamuis interna egressio
à quæte, nõ cognoscatur per tactum (nisi
adiungamus rationem sensui) tamen alia
partes mediæ & extremæ percipiuntur per
tactum: ergo velocitas illa maior, erit co-
gnoscibilis in fine dilatationis.

CAPVT XXXVI.

Pulsus febris putridæ.

EX dictis apparet qualis debeat esse pul-
sus putridæ febris: erit enim manifestis-
simè inæqualis in dilatatione & compres-
sio erit celerior, quàm tota dilatatio simul.
Probatum ex causis, quia in putrida irritat
fulgines, vt per se patet: ergo accelerabit
natura sine dilatationis, & ex consequen-
ti accelerabit compressionem, nam pro-
pter quod vnumquodque tale, & illud ma-
gis: sed finis dilatationis sit celerior, vt in-
cipiat munus compressionis: ergo comp-
ressio erit celerior. Quòd autem sit ce-
lerior tota dilatatione, inde colligimus,
quia partes mediæ dilatationis sunt, tan-
diiores, tamen compressio tota est, celeri-
ma, & ita licet (facta comparatione totius
compressionis ad vltimam partem dilata-
tionis) sint æqualis celeritatis, tamen tota
compressio celerior est, quàm tota dilata-
tio, ob rationem dictam. *ut boup, isin*
Quo in loco nosse, antecessor Mercat-

Notatur
Mercatus.

rus manifestè fallitur, vt enim in venanda
causa inæqualitatis febrilis, falso dixit esse
vitium instrumenti, ita nunc ait, quòd cũ
obstructio necessario reperiat in omni-
bus febribus putridis, & præter hanc etiã
reperiat plenitudo, necessarium est ex
istis duabus causis arteriam taliter impe-
diri, vt non possit liberè moueri. Hec Mer-
catus in suo lib. 2. de Puls. cap. 13. Sunt ta-
men falsa, si generaliter intelligantur, vt ip-
se intelligit. Falsum enim est, quòd in om-
nibus febribus necessario debeat reperiri
obstructio, quæ sit causa vitij arteriarum;
& falsum etiam est, quòd debeat reperiri
plenitudo: nam putredo per solam corru-
ptionem naturalis caliditatis fit; adsit, aut
non adsit obstructio; quòd satis patet in
carnibus, quæ ad Solem expositæ putres-
cunt, nil enim remanet quòd obstruat, sed
totum ab ambiente extrahitur, & quam-
uis continua adsit ventilatio ab aere fa-
cta, nihilominus putrescentia cõtinuatur
ob nil aliud, nisi quia illa debilitatio calo-
ris interni non potentis continere vnio-
nem mixti, pendet à causa corruptente,
aut (vt melius dicam) causatur ab illa so-
la, sine alia conditione adiuncta. Dum-
modo enim calor natiuus amittat illam
naturalitatem natiuam, qua se & miscibilia
conseruat, nil amplius est necessarium.
Constat etiam in plenitudine ad vires, v-
bi via libera, & patentes sunt, quia ad-
est pauca quantitas humorum, quæ va-
leat obstruere, & nihilominus corrupun-
tur humores.

Præterea venenosa, qualitas serpit pu-
trefaciendo, & dissipando, quidquid occu-
pat, quãtūmuis nulla sit obstructio. Quòd
si obijcias, venenosam qualitatem, diuer-
so modo corrumpere naturam. Transeat
hoc. Tamen non poteris negare medica-
mèta septica, seu putrefacientia, effectum
putredinis inducere, nulla mediãte obs-
tructione. Et quæ (obsecro) est obstructio,
in putredine naturali? Nulla prorsus, imò
si consideres causam, per se putredinis, in-
uenies esse aliquod agens, quòd producit
extraneum calorem, & præternaturalem;
calor autem præter naturam non habet
producere obstructionem, neque ab illa
proprie producit, imò deobstruit, ape-
rit, tenuat; tantum abest, vt causa putredi-
nis sit obstructio. At si accedat coniungi,
(vt multoties fit) sine dubio putredo ma-
gis durat, & rebellis est, vt in febribus, quæ
difficiliter eradicantur, pendentibus ab
humore crasso, lento, & viscido, aut à
magna

magna plenitudine, quā diu medicus dereliquit sine auxilio. Quis enim dubitat, quin concultatis humoribus, & non veritatis, calore non otioso, sed semper fuligines novas congregante, non augeatur corruptio? Itaque accidit putredini sequi aliquando ad obstructionem, non tamen semper.

Idem de plenitudine dicere oportet, nō enim in omnibus putridis febribus peritur, sed in aliquibus, nam cirra plenitudine, aut quoad vasa, aut quoad vires, putrescunt humores: accidit enim, quod sit plenitudo. Ergo falsū est asserere, quod in omnibus putridis est obstructio & plenitudo, vt possit arteria impediri, ne liberē moveatur, & ex hoc emanare inæqualitates istas pulsus: eritque semper verū, fuligines, & acres, aut prauos vapores, aut humores irritare naturam ad celerem compressionem, sicut ad finem dilatationis velociorem.

Sed sciōlus aliquis statim dicet pro Mercato, quod illæ fuligines, quæ irritant (aut quidquid aliud sit) causant obstructionē, & premitur arteriam. Vanū est taliter discutere. Nonne vides, quod aliud sit irritare, aliud obturare? & vnū potest esse sine alio? Eleuatur fuligo, non quiescit, irritat, expellitur, tenuis est, nō adheret, ignea est non impingitur, sicca est, non agglutinatur. Nō ergo grauat arterias plenitudine, aut obstructione, sed irritat & mouet naturam ad sui expulsionem, vt excrementum acre, & omnino contrariū. Ergo pulsus inæqualitas in putridis non perpetuō ab obstructione, & plenitudine, sed ab inæqualitate vsus procedit, appetente natura fuligines propellere, & attemperare.

Sed quare in putridis est celerior pulsus contractio? Nonne possunt calefacientes tantum causæ sic molestare, vt celerior debeat esse dilatatio? Dico naturam ordinatissimē in hoc opere procedere, nam causæ calefacientes in putridis febribus, me dijs fuliginibus incendunt cor; non ergo potest natura se ipsam liberare ab intemperie, nisi prius se liberet à fuliginibus quas per celerem cōpressionem expellit. Axioma enim illud; prius vnāquāque causam abscondere oportet; deinde ad eam, que facta est, discrasiam perueniendum, à docta natura medici didicerunt: prius enim expellit causam molestantem, deinde se temperat.

Sed dubitabis, quia per dilatationē impetu illo aeris intrantis semouentur fuli-

gines: ergo vterque frus consequitur per dilatationē infrigidatio, & pulso? Resp. Resp. quod per dilatationē separatur fuligines, sed nō expelluntur, mō aggregantur & copularētur ad parietes vasorū, ad maiora pericula efficienda, nisi cōpressio expelleret illas omnino extra limites debitos. Aliud enim est separare, aliud, quod separatum est expellere: vide mirandum naturæ artificium. Itaque primō intendit naturā celerrimē causam à limitibus vitaliū partium exterminare, quod per velocē compressionem consequitur. Igitur putrida in quātum putrida, inæqualitatem febrilem manifestam obtinēt, & celeriorē compressionem.

Nunc facile percipies, penes tempora febris putridæ quō pacto pulsus sint distinguendi. Nā quādo fuligines & excrementa, quæ ascendunt ad cor, sunt magis aliena, & contraria naturæ, proculdubio illo tempore erit plus intentā ad celeriores compressiones respectu aliorum temporum: quando verō calor præter naturam, increfcit, fuligines verō corriguntur, aut pauciores sunt, erit tunc dilatatio celeris, & maxima, compressio non ita.

Semper autē omnes medicæ difficultates ad petrā philosophiæ alliduntur. Quia si interrogas, qui pulsus erūt in statu febris putridæ? Equidē non erit breue huic dubio respondere, nisi prius magna illa & laboriosa cōtrouersia de maiōritate morbi (quæ tot sollicitauit ingenia) exactē discutatur. Illi qui tenēt in statu esse humores summē putridos, debent defendere compressiones esse eo tempore maiōres, & velociōres. Qui maximē coctos, & superatos esse defendunt, è contra dilatationes, maiōres, & celeriores; compressiones nō ita. Qui medium motum tuentur, aliter, respondebunt. Qui simul coctos & putridos humores asserunt, quia diuisi sunt in duas opiniones (alij vnā, & eandem partem summe coctam, & putridam, alij diuersas partes humoris coqui & putrescere dicūt) aliter satisfaciunt. Quæ scilicet scholastica, & practica etiā disputatio de febribus putridis salubribus procedit, non de alijs. Istam ergo quætionem perlegas (quæ nō est huius loci.)

Via demonstrari, vt possis philosophicē pulsus putridæ, & temporum illius dignoscere. Est tamen aduertendum, interuolari omnia ab aliquo accidēte notabili si cœniat, quod aut complicitur cū febre, aut illius conditionem sequatur: erunt enim

Dubium.

Resp.

Dubium.

tunc pulsus secundum naturam symptomatis, aut partis affecte, aut alterius modi complicati: nam febris putrida typhicalis, humorosa, aut minuta febris putrida pestilens ordinem prædictum perturbat, & suos peculiâres pulsus ostendunt; dolor etiam aliquis, aut fluxus, aut interna pars insigniter læsa alio modo eorum pulsus immutare debent, & ob id inscriptio huius capituli, est de pulsibus qui debent sequi putridam, ut putrida tantum est.

CAPVT XXXVII.

Pulsus diarii.

Ephmera pulsus habet omni inæqualitate carentes: nam illa, quæ febrilis dicitur in vnica pulsatione, & in vna dilatatione, si aliqua est, ita minima cæsetur, ut sensum fugiat. Ratio huius est quam diximus agentes de inæqualitate febrili, quia inter alias febres, ephmera maximè à fuliginibus libera existit; aliter forsitan, si ex obstructione oriatur, asserendum erit: sed ephmera ex obstructione est quasi initium putridæ, aut dispositio ad putridam: hic vero loquimur, de pura ephmera à causa manifesta producta, quæ simplici calore spiritus oppressit: ista ergo, sine inæqualitate sensibili, habebit pulsus magnos, celeres, & frequentes; & in eius perfecta declinatione ad statum naturalissimum deuenient, quod nec exquisitæ tertianæ ita concessum est.

Sed notare oportet ex Gale. quod cum ephmera in solo intèriori calore consistat, neque causa adfuerit sensibiliter putrefaciens aut fuliginosa, meritò eius pulsus erunt in dilatatione velociores, sed in cõtractione nil à naturali statu euariâtes. Quâ doctrinâ sequurus etiam fuit Auicenna quâdo dixit, raro cõtractionem velociorè esse, quàm pro naturali statu, insinuâs, cõtractionem esse aliquando velocem, si ephmera sit ab obstructione cutis, aut aliquarum partium longè à corde, aut ab aliquo bubone. Tan est et si inuenias in ephmera inproporcionem istam ut dilatatio sit velocior, quàm compressio, noli appellare pulsus istum inæqualem, sed arrhythmicum. Fallatur enim, qui arrhythmicum etiam inæqualem esse putat, ut latè Galen. docet lib. de Diff. pulsuum.

Acutè tamen dubitabis. Si natura acce-

lerat finem dilatationis, ut in cõpressione pellat fuligines: quare in cõpressionem non mouetur celeriter, ut attemperet per dilatationem? Nò enim apparet maior ratio, nam magnum incendiū ita urget, ut omnes motus acceleret facultas ad illius attempationem.

Nec sufficit dicere, quod supra insinuauimus: talè esse ordinem naturæ, ut prius apperet pellere causam, ut deinde ad attempationem perueniat, & ob id cõpressionem esse celeriorè nam contra istum subtilem modum dicendi, alia subtilior ratio insurgit: Si fuligines sunt causa caloris præter naturam, etiam calor præter naturam est causa fuliginum, quia illas generat, & eleuat: ergo si natura causam inspicit, non est maior ratio quare cõprimat celerius ad pulsionem fuliginum, quàm quòd dilatet ad refrigerium, inò causa prima est calor præter naturam: ergo accelerabit ad istius corruptionem per refrigerium. Et confirmatur efficaciter, quia per magnas intèperies cordis mors contingit (ut multoties diximus ex Gale.) cum autem moriet, ut terribile malum, fugiat natura, prius se accinget ad celerem dilatationem, ut temperet, & viuat: ergo in ephmera, & alijs febribus magni incendiij (ut in synocho nò putrido) in quibus nò urget compressio, sine dubio facultas cõpressiua suam cursum accelerabit, ut operetur citò dilatatiua, quia urget refrigerandi necessitas. Sic enim sibi mutuo præstant beneficia istæ duæ facultates; ut dilatatiua acceleret motum, quando compressiua est in aliquo conflictu.

Non est facilis nodi huius solutio; forsitan Galenus cum tam diffusè de Pulsibus scripserit, aliquid dixit ad hanc difficultatem, sed hucusque non legi. Dicam tamen quod sentio. Magna est differentia inter fines istos partiales dilatationis & compressionis, licet conueniant in fine totali. Supponendum ergo quòd utroque motu intendit natura adducere conseruantia, & deturbare nocentia, semper tamen urgentiori incumbit; urgentius appellant (& meritò) medici, à quo maius periculum impendit; cum ergo in ephmera urgeat calor præter naturam, sed sine vllò periculo, & sine vllò manifesto cordis dispendio, quale est in acutis, sufficiensque huic damno occurrat natura per tres differentias (quibus exactissimè refrigerat) magnitudinem, celeritatem, & crebritatem;

L non

non est necessarium vt laboret in celeriori compressione, vt incipiat dilationem; tamen existimo, quod si non posset perficere totam magnitudinem, (qua trahitur multa portio aeris) faceret celeriorē compressionem, vt citò accedat ad quācumque magnitudinem & celeritatem dilata-tionis: hoc enim videmus multoties in alijs causis pulsum. Sed difficultas nō pe-tit hanc responsionem: aliter enim proce-dit dubitatio; quæ, scilicet, est causa quare natura tam sollicita sit in expellēdis fuligi-nibus, & non ita in attēperādo per nouum aerem febrilem intemperie, cū hęc etiā sit causa fuliginum, quare accelerat dilata-tionem propter cōpressionē, & non acce-lerat compressionem propter dilata-tionem? Resp. quod celerius periculum im-pendet, si fuligines detineantur, quā si retardetur refrigeratio, quia fuligines, aut alia excrementa si detineantur iuxta cor, occupato loco impediunt motum, & ex consequenti vitā. Intēperies licet perseue-rans non tollit motū vitalem, nisi diutius afficiat, & ita citius moritur quis ex syncō-pe, quā ex febre, & celerius ex apoplexia, quā ex intemperie capitis, quia occupa-tio loci celerius multò fit, quā productio qualitatis alteratiuæ, vt satis constat ad sensum. Timet ergo natura ne pulsus im-pediatur, occupantibus fuliginibus locū sibi debitum: & meritò, quia statim more-retur, vt in strangulatis contingit. Et sicut pedibus bene ligatis, cessat actio ambulan-di; ita proportionaliter intelligendum, quod impedito corde, ita vt non moueat, cessat actio vitalis radix aliarum, & produ-citur dispositio formæ substantiali repug-nans: quomodo autem producat non pertinet ad hunc locū disputare. Nūc ad solutionem dubij propositi sufficit dice-re, quod eū natura citius opprimatur à corpore fuliginum, quā ab illarū intem-perie (intellige ceteris paribus) meritò celeritatem compressionis anxie appetit, attēperationem verò secundò, & ex con-sequēti finem dilata-tionis accelerat pro-pter compressionem, & non è contra.

Neque hoc videtur contrarium his, quæ docuimus in opere Hippocratico, tex. 42. scilicet, dilata-tionem esse priorem, natura inspecta generationis: ibi enim loquimur de statu naturali, hic verò de statu præter naturā, & morboſo, & nullam posse fieri demonstrationem diximus, ad probandū à qua actione incipiat cor, cū ex vtraq; parte rationes sint probabiles. Hic solūm

decernimus quid agat natura à causis di-uerſis afflicta.

Hæcicæ febris pulsus, & aliarum specie-rum febris, suis capitibus inuenies apud Gale. & alios, ego enim in tā longa & so-lerti tractatione de differentijs, & causis pul-sum, quam Galenus posteritati mādauit, nil inuenio addendum, nisi quædam pau-cula ad maiorem claritatem, vt supra vi-sum est. Vt quid trāscribendæ sunt tabulae Galeni toties transcriptæ? Legite mirum, & stupendum illud opus de pulsibus: ad il-lud enim intelligendum viam præparant opuscula nostra.

CAPVT XXXVIII.

*De pulsibus mulierum, & virorum,
quod est cap. 7. Auicenna.*

SUPERIUS diximus quasdam esse causas continentis pulsus, quasdam permu-tantes. Hucusque actum est de differentijs pulsum prouenientibus à causis con-tinentibus, & empe vsu, instrumento, & fa-cultate: quamuis etiam recensuimus cau-sas magis medias, à quibus istæ alteran-tur. Nunc verò oportet aliquos pul-sus recensere, qui oriuntur à quibusdam causis permurantibus: eæ causæ, aut sunt naturales, aut præter naturam, aut medio modo ambigunt, quæ non natu-rales appellantur. Incipiamus ergo à pul-sibus virorum, & faminarum, vt facit A-uicēna. Ex cuius prima parte capitis duas elicio conclusiones.

Prima conclusio. Pulsus virorum sunt maiores & vehementiores pulsibus fami-narum, & hoc maiori ex parte.

Secunda conclusio. Pulsus faminarum sunt celeriores & crebriores pulsibus vi-rorum. Certè istas duas conclusiones ver-bo ad verbum collegit Auicēna ex Galen. in lib. de Puls. ad Tyron. cap. 9.

Probaturs prima conclusio argumento Auicēne. Nam viri habent robustiorem virtutem, & multam necessitatem attra-hendi aerem: ergo habebunt pulsus maio-res & fortiores quā famina.

Hoc arg. desumpsit Auicēna ex Gale. 3. de Caus. puls. cap. 2. Nam cū viri sint cali-diores, indigent profecō multo aere ad suam ventilationem, & cū habeant fortio-rem virtutem vitalem, poterunt efficere fortiores & maiores pulsationes.

Secun-

Secunda conclusio probatur, quia cum mulieres habeant virtutem magis debilem, supplet suam necessitatem euentationis, & expulsionis fuliginum mediante celeritate, & crebritate: non enim possunt apponere magnitudinem, quia facultas est magis debilis, quã vsus sit diminutus. Et ob id suppleant istis differentijs necessitatem suã ventilationis. Dicitur enim est superius, quod quando natura non potest efficere magnitudinem, efficit celeritatẽ; quando hæc non sufficit, addit crebritatem. In viris ergo sufficiens fuit magnitudo pulsus, in feminis celeritas & crebritas.

Tamen istæ duæ conclusiones aliquas patiuntur obiectiones & difficultates, & contra illas sic argument. Experientia constat, mulieres aliquas habere pulsus maiores quã viros: ergo. Probatur ratione, quia positis causis continentibus ponitur effectus, sed multæ mulieres dantur calidæ & robustæ, & cum arterijs obedientibus: ergo habebunt pulsus magnos. Cõsequencia est nota, quia probatum est semper sequi pulsus magnum quando facultas est fortis, vsus adauctus, & instrumentum obediens. Quod verò sint multe mulieres istus temperamenti, est euidens, nam in regione calida poterunt esse mulieres cholericæ, fortes, laboriosæ, & exercitijs deditæ, quæ habebunt pulsus maiores, quã viri pituitosi.

Secundò arg. In masculis est maior necessitas euentandi, quã in mulieribus: ergo erunt pulsus celeriores, quã in mulieribus.

Tertiò arg. Quia in feminis arteriæ sunt magis molles quã in viris: ergo habebunt pulsus maiores propter obedientiam instrumenti.

Pro solutione est notandum, quod Galen. & Auicenna considerant pulsus mulierum, & virorum quatenus pertinet ad rationem sexus, nulla habita ratione ad hoc, vel ad illud indiuiduum: fieri enim potest, vt aliqua mulier inueniatur calidior viro propter causas insinuaras in primo argumento. Tamen hoc non erit propter rationem ipsius sexus. Quantum itaque agitur in ipso sexu, femina semper esset frigidior viro.

Secundò notandum est, quod Auicenna & Galenus vnanimiter dixerunt in nostra prima conclusione, quod hic pulsus accidit maiori ex parte, quasi videntes argumenta proposita, sciebant enim aliquas mulieres esse calidiores, & ali-

quos viros frigidos, & ob id dicebant, maiori ex parte, & in plurimum habere pulsus minores, & virum maiores.

His suppositis respondetur ad primum, quod licet talis pulsus contingat in aliquibus feminis, id non est ratione sexus, sed ratione aliarum rerum naturalium, vel non naturalium, scilicet, ratione temperamenti regionis, laborum & ciborum, &c.

Ad secundum dico, quod ad illam maiorem necessitatem in viris sufficit magnitudo, & sic nõ fuit necessaria celeritas.

Ad tertium dico, quod licet mulierum arteriæ sint blandæ, tamen sunt circumdata multa pinguedine, & multis excrementis, propter quas causas non possunt in magnitudinem attolli: at verò viri non habent ista impedimenta. Ex qua doctrina sequitur, pulsus femininarum esse celeriores in contractione, quã in dilatatione; nam cum, abundant maiori copia excrementorum quã viri, necessum est, vt celerius contrahantur arteriæ ad talia expellenda excrementa, docete Gale. lib. 3. de Caus. pul. c. 3. cum enim ratione sexus frigidiores sint viris, oportet, vt excrementa, & pinguedinem congregent.

Qua in parte libuit adnotare errorem acutissimi Senensis, qui ait mulieres habere pulsus minores, quia minores habent arterias: hoc enim satis refutat relinquit Gale. in superioribus, vbi docuimus magnitudinem pulsus, aut paruitatem nõ attendi penes corpus arteriæ, sed magis penes spatium.

CAPVT XXXIX.

De pulsibus ætatum, & est 2. pars

cap. 7. Auicenna.

Auicenna pulsus considerat in quatuor ætatibus, scilicet, in pueris, iuuenibus, senibus, & senioribus, Galen. lib. ad Tyron. solum tres contemplatur ætates, relinquens postremam, quia cognitis illis tribus, cognoscuntur & reliquæ, quia parum abinuicem distant.

Et vt res intelligatur, consideremus duas ætates oppositas, & illarum pulsus, & deinde apparebit qui pulsus debeat utriusque ætati, prout magis extremis inclinauerit. Tamen dubitabit aliquis secundum Galeni sententiam, nam extremas ætates facit iuuentutem, & senectutem:

quæ doctrina videtur falsa, siquidem & ratione, & auctoritate patet, pueritiam, & senectutem esse extremas ætates: ratione, nam distant temperie maximè contraria, altera calida & humida, altera frigida & sicca. Quòd cum inspiceret Galen. lib. ad Tyron. cap. 11. inquit: Recens nati pulsus frequentior est, senioris rarior. Comparat itaque extremum ad extremum. Idem dicebat lib. 3. de Caus.

Huic dubitationi respondeo, quòd dupliciter consideramus ætates: vno modo, quoad temperiem absolutè, alio modo quoad modum ipsius temperiei, in quo multum innititur robor facultatis, & differentia pulsus, v.g. puer & senex contrarias obtinent temperies, absolutè loquendo, & in hoc sensu loquutus fuit Galenus, at verò iuuenes habent quendam modum additum in ipsa temperie, quò robustiores redduntur ad pulsus faciendos fortiores, & sic quantum ad hoc magis distat iuuenis à sene, quàm puer, & in hoc sensu intelligendus Galen. lib. citato ad Tyrones.

Hoc supposito sit prima conclusio. Pueri habent pulsus magnos, celeres, & frequentes.

Secunda. Senes paruos, tardos, raros.

Tertia. Iuuenes habent pulsus maximos, & vehementissimos.

Quarta conclusio. Pueri habent pulsus in vehementia moderatos.

Probatur prima cõclusio, quia pueri habent multũ calorem, & multã indigentia spiritus regenerandi: ergo indigent magna dilatatione, quæ huic fini satisfaciatur.

Præterea habent magnam copiam excrementorum propter magnam copiam alimenti, quam in nutritione, & augmento consumunt: ergo habebunt magnam constrictionem.

Rursus, cum propter tantam copiam excrementorum habeant oneratas suas arterias, non poterunt illas ita distendere, vt faciant pulsus maximos: & ex consequenti apponit celeritatem & crebritatem, vt suppleatur necessitas tota ventilationis: ad quod etiam adiuuat, quòd non ita firmam & robustam habent virtutem pulsatilem: & sic licet sit pulsus magnus, non tamen maximus.

Secunda conclusio prob. contrarijs rationibus. Est tamen norandum circa illam, quòd pulsus senis est magis rarus, quàm tardus respectu puerorũ. Quæ sententia Galeni sic est interpretanda: nam cum

in senibus etiam sit sua necessitas regenerandi spiritus & refrigerationis, quæ quidem pulsibus tam paruis nõ potest suppleri (non possunt autem fieri maiores propter magnam debilitatem, & alia impedimenta) fit vt natura aspiret ad celeritatem; & cum hæc sufficiat, non apponit crebritatem: & ex consequenti manet pulsus senum rarus & paruus, & non cum tanta tarditate, idest, non ita tardus, sicut rarus.

Tertia conclusio probatur, quia pulsus iuuenum procedunt à robusta virtute: ergo sunt vehementiores: ergo maximi. Diximus enim supra, quòd vehementia est differentia propria virtutis robustæ, & magnitudo differentia familiaris. Quòd verò sunt iuuenes robustiores ipsis pueris, probatur, quia habent pauciora excrementa: ergo virtus erit minus grauata. Præterea, quia cum facultas pulsifica tam sit eleuata & perfecta, indiget perfectis instrumentis ad motum pulsus, arteriæ verò magis aptè mouentur in iuuentute, quia tali modo sunt temperatæ. Nimia enim humiditas puerorũ, licet naturalis esset, impedimentum est ad maximas & vehementissimas motiones. & in hoc relucet consortium, quod habet virtus hæc pulsifica cum virtutibus animalibus, nam etiã indiget instrumentorum constantia & firmitudine, & hoc insinuauit Auic. in hoc cap. dicens. *Sed virtus puerorum non est fortis, eò quòd non sunt completi.*

Quarta conclusio prob. nam cum pueri, neque ita debiles sint sicut senes, nec ita robusti sicut iuuenes, necessario habebunt pulsus moderatos in vehementia, & non ita maximos, licet supra mediocritatem magnos.

Sed circa ista aliquæ se offerunt dubitationes.

Primò arg. in pueris est magis de calido natiuo, & de spiritu vitali: ergo magis de robore virtutis pulsantis: ergo maiores habebunt pulsus, quàm iuuenes.

Secundò, in adolescentia est pulsus moderatus in magnitudine, in iuuentute est pulsus maximus: ergo in pueritia est paruus. Maior est aperta, quia corpus temperatum reperitur in adolescentia: ergo ibi erit etiam moderatio in ista differentia: ergo cum natura procedat à minimis ad maxima per suos certos gradus, relinquitur, quòd in pueritia sit pulsus paruus, in adolescentia moderatus, in iuuentute maximus.

Tertio, quia pueri & iuvenes æqualem habent calorem: ergo habebunt similes pulsus in magnitudine.

Ad primum dico, quod licet antecedens verum sit, non tamen sequitur, esse pueros fortiores quoad actum secundum pulsandi. Nam licet potest sit in suis primordiis, ut sic dicam, & in magna perfectione actus primi, siue actus principalis, tamen quantum ad actum secundum pulsandi est debilis. Et quia onerata est multis excrementis, & quia ipsa arteria nondum perfectam temperiem est consequuta ad magnos motus. Quem modum philosophandi nunquam potuit percipere Gentilis, neque Senensis.

Ad secundum dico, quod in pueritia est magnus pulsus, qui in adolescentia iam amittit aliquid de sua magnitudine, & rursus in iuuentute fit maximus, non enim semper est verum, quod natura procedet à minimis ad maxima.

Ad tertium dicunt, quod licet iuvenes & pueri habeant calorem æqualem in gradu, non tamen in modo: nam calor iuuenis est cōiunctus siccitati sensibili, & ob id magis molestat naturam ad sui ventilationem. Tamen hæc solutio mihi non placet, nam melius multo dicemus, quod licet calor sit æqualis, tamen facultas est robustior, & instrumentum magis liberum ab excrementis, & ob id in iuuentute est pulsus maximus & vehemens. Quibus differentiis satisfacit vsui. Quod in pueris non contingit.

C A P. XL.

De pulsibus complexionum.

IN hoc cap. Auicem. licet agat de pulsibus complexionis humidæ & siccæ; tamen, quia iam pertinet ad naturam instrumenti, vel quod redditur durum, vel blandum, hinc est, ut non sit necessarium istos pulsus referre, sed solum illos, qui oriuntur ex vsu adaucto, vel diminuto, id est, ex complexionibus calida & frigida. Et hæc est potissima ratio ob quam Galen. in lib. ad Tyron. non egit, nisi de solis pulsibus corporum calidorum & frigidorum.

Sunt itaque pulsus calidæ complexionis, magni, celeres & frequentes: & ratio est, quia istæ differentiæ sunt familiares v-

De Pulsibus:

sus adaucti. Circa istam conclusionem offert se communis dubitatio orta ex quodam loco Galeni lib. artis medicin. capit. 24. ubi calidos dixit habere respirationem magnam, & pulsus celeres & frequentes, quasi denegans magnitudinem pulsui. Tamen hoc iam supra dissoluimus agentes de vsu respirationis & pulsus. Vbi videre poteris.

Secundo dubitabis, quare dixit Auicem. in hoc capite, quod calor naturalis quantumuis increuerit, non minuit virtutem. Videtur enim hæc propositio falsa, siquidem omnis immoderata discrasia deiecit actum propriæ virtutis. Respond. quod duplex est intemperies: altera, quæ excidit, tamen cum quadam portione, respectu vitæ & sanitatis, & hæc non solum non minuit virtutem, sed confortat. Alia vero intemperies est admodum lapsa, & hanc appellat Auicem. malitiosam, & hæc minuit virtutem.

Pulsus complexionis frigidæ contrarietatem habent cum prædictis, & sic non est quid de illis dubitemus.

C A P. XLI.

De pulsu à temporibus procedente.

Pulsus veris sunt maximi & fortes, tamen sunt moderati in crebritate. Hæc conclusio prob. quia in tali tempore est magna copia caloris, & quantum est ex se robustior reddit ipsam facultatem ad pulsandum. Dicebat enim Hippocrat. renes tres hyeme, & vere calidissimi sunt: ergo erit robusta facultas ad faciendos pulsus maximos & vehementes; quibus differentiis satisfacit vsui, & ideo non est necessarium apponere celeritatem & crebritatem: notandum tamen est, quod hæc doctrina intelligenda est in corporibus temperatis; hæc enim tales habent pulsus in hoc tempore. Nam sicut corpora pituitosa maiores habent pulsus in estate, biliosa vero maiores habent pulsus in hyeme: ita etiam temperata maximos habent pulsus in vere, quia quantum agitur in ipsa temperie temporis, adaugetur virtus corporis temperati.

Ex quo patet secunda probatio conclusionis. Nam ver ex se est temperatum, ut docet Gal. i. Epid. text. i. ergo habebit causare pulsus magnus, & fortem. Con-

L 3

firma.

*Nam ut plurimum vis pul-
sificæ sequitur
ad fortem co-
elricem.*

firmatur, quia instrumentum est obediens, nam per nullam qualitatem extremam induratur, nec mollescit.

Ex quibus talis colligitur epilogus: In vere est facultas robusta, vsus adauctus, instrumentum obediens: ergo erit pulsus magnus, & vehemens.

Sed contra doctrinam propositam stat Auicenna in hoc capite, in cuius primis verbis sic ait: *Et pulsus veris est paruus*. Quæ verba multam obtulerunt occasionem disputandi eius commentatoribus. Videtur enim ex diametro oppositi rationibus dictis, & Galeno libro ad Tyrones 12. Hunc textum variè explicant Autores. Dicendum tamen, quòd pulsus veris dicitur paruus, non generaliter, sed contingenter, id est, quòd accidit aliquando, vt in vere sit pulsus paruus propter aliquam causam, vt cum est multa plenitudo, & arteria mollis, & caro multa augetur: quæ omnia solent illo tempore contingere, & in causa sunt, vt fiat pulsus paruus, tamen fortis. Et ob id verba Auicennæ sunt verbo ad verbum legenda. Dicit enim: In vere quidem est, cum est pulsus paruus; quasi dicat, in vere contingit occasio, vt fiant pulsus parui; licet hoc non proueniat ratione ipsius temporis temperati, & hanc inter alias explicationes elegit Senensis.

Notandum tamen, nostram prædictam conclusionem intelligi de medio veris, non de prima parte eius, vt Galen. docet loco citato.

An in medio autumnii, & in medio veris sint pulsus similes.

PRO parte affirmatiua est Galenus libro ad Tyrones, cap. 12. & 3 de Caus. puls. cap. 6. vbi expressè ait, similem pulsum reperiri in medieta- te veris & autumnii.

Et probatur ratione, quia in medieta- te istorum temporum est æqualis distantia à media æstate, & à media hyeme: ergo est æqualis temperies: ergo similes erunt pulsus.

Ad hoc argumentum solet communiter responderi, quòd licet autumnus sit æqualis in sua medieta- te, tamen hoc est cum quadam inæqualitate, quia sicut in corpore animalis datur temperamentum ex partibus diuersis distemperatis resul-

tans, eodem pacto in autumno sunt partes diei calidæ, alæ frigidæ; tamen resultat quædam moderatio, quæ sufficit effecere pulsus similes his qui in medio vere contingunt.

Tamen defendere hoc modo autumnii æqualitatem, falsitatem magnâ inuoluit iuxta medicum vsu: nam Hippoc. 3. Aphor. tempus autumnii absolutè dicit esse insalubre. Sed hoc non est, quia est tempus calidum: neque quia est tempus frigidum, neque quia est temperatum: ergo, quia inæquale.

Pro decisione istius quæstionis sit conclusio. In medio autumnii sunt pulsus languidi, & inæquales: & ex consequenti multum dissimiles pulsibus veris.

Hæc conclusio est expressa Auicennæ in hoc capite. Et probatur, quia autumnus est inæqualis in calore & frigore, & cum hoc est siccum tempus: sed cum ista temperie redditur facultas debilis: ergo est impossibile, vt faciat pulsus vehementes, & maximos, sicut in medio vere. Maior probatur ex 3. de Temp. cap. 5. & 3. Aphor. tex. 4. vbi dicitur, quòd quando modò calor, modò frigus adest, morbos autumnales expectare oportet. Minor constat, quia cum temporis inconstantia necessarîo languet facultas.

Secundò probatur ex Galen. 3. Aphor. tex. 9. dicente, idè in autumno esse morbos exitiales, quia languet facultas, & 1. Apho tex 18. dicebat ipse Gale. in æstate & autumno corpora difficilè ferre cibos, in hyeme verò faciliè. Ex quibus patet, nō posse in autumno esse pulsus magnos, neque vehementes; siquidem adest hæc vitium imbecillitas: erunt ergo debiles & inæquales inter magnitudinem & paruitatem, propter varietatem caloris & frigoris.

Ad arg. in contrarium resp. Ad primum dico: Satis difficile esse, Galenum interpretari, & illum ab errore liberare: quem satis vociferat Auer lib. 4. Collecta. cap. 20. nisi dicamus cum Leone Rogano, Gale. cum Tyronibus loqui eo libro, quibus nō erat latè declarandum quomodo vires debilitentur in autumno, quod ipse Gale. mille in locis dixerat.

Ad secundum dico, quòd licet autumnus distet ab extremis temporibus, distant tamen cum inconstantia, & inæqualitate. Et hoc certè nō est distare in rigore, sed modò ad vnum tempus, modò ad aliud inclinare.

Ad tertium dico, quod exemplum non tenet, quia corpus perseverat per aliquod tempus in illa temperie resultant ex suis partibus: quod non contingit autumno: saltem enim (medicè loquendo) nunquam est reperiri partem dici temperatam in toto autumno.

Pulsus æstatis

In æstate autem, cum magna sit dissipatio caloris nativi, necessario debent esse pulsus debiles, & parvi; quia verò usus est adactus, propter ambientis calorem, sunt etiam pulsus celeres & frequentes, ut natura his compenset, quod deficit propter paruitatem.

De hyeme verò est difficultas, vtrum in illo sint pulsus parvi, tardi, & rari.

Pro parte negativa est validum argumentum, nam Hippocrat. dicebat: Ventres hyeme, & vere calidissimi sunt, & somni longissimi, quapropter plurimo indigent alimento. Ex qua sententia sic argumen. Tèpore hyemis calidiora sunt corpora in partibus internis: ergo erunt pulsus magni. Praterèa, facultas est fortior: ergo erunt pulsus vehementes. Prob. vtrumque antecedens, quia per antiparistasim colligitur spiritus vitalis ad interiora: & ex consequenti crescit robur & calor.

Propter hoc argumentum aliqui varia dixerunt: Nam quidam duas partes ponunt in hyeme, alteram dicunt remissè frigidam, quæ retrocedere facit calidum ad interna; & in hac parte dicunt pulsus debere esse magnos, & in reliquis differentiis moderatos. At verò alteram partem dicunt intensè frigidam, quæ non solum retrocedere facit nostrum calorem, verum remittit, & refrigerat, multamque copiam pituitæ generat, & ex consequenti efficit pulsus parvos & debiles. Transcat tamen hæc dicendi ratio, dummodo advertamus, non valere consequentiã: Virtus est fortis: ergo debet facere pulsus vehementem (dico quando cor esset maximè forte,) nam cum diminuat eus calor per hyemem non est usus, qui poscat vehementiam, & ita, non apponitur. Quamvis enim sit differentia propria virtutis robustæ, intelligitur supposito sine exposcente. Latet enim potestas in actu primo, exiit in secundum, quando aderit finis.

Nos tamen consonè loquentes nostris principiis dicamus, quod Hippocrat. loquutus fuit in ea sententia de facultatibus commutantibus, & coquentibus alimentum, non tamè devirtutibus motivis, qualis est pulsatrix. Dixit ergo, in hyeme ma-

gnas fieri coctiones, quia calidum influens detinetur in membris nutrimentalibus, & in partibus alendis, clausis, scilicet, porosis tibus cutis. At verò cor, cum ab aere frigidò alteretur per respirationem, necessario languescit, quod non contingit alijs partibus, quibus non patet aditus acri ambièti, propter pororum clausuram. Relinquitur ergo, veram esse sententiam Galeni & Avicennæ, pulsus hyemis debere esse parvum, tardum, languidum & rarium.

Reliquas partes temporum facile est dignoscere, prout ad hanc, vel ad illam extremam partem inclinaverint. Atque de pulsibus regionum idem dicendum est, quædam enim sunt autumnales, aliæ hyemales, aliæ temperatæ, aliæ æstivæ.

Pulsus regionum similes pulsibus temporum.

Cibus pulsus immutat, vel propter nimiam copiam, vel propter qualitatem excedentem. Propter copiam nimiam sunt pulsus inæquales & inordinati, natura variè gravata & molestata, & ob id in omnibus differentiis inæqualitas conspicitur. At verò si alimenti quãtitas moderata sit, tunc duas partes consideramus, nam post cibum calor extenditur in maiorem molem, & apparent pulsus celeres, & frequentes, & magni: tamen cum iam non solum extensus est calor in novam materiam, verum genita est nova substantia spirituosã & radicalis; tunc iam apponit natura vehementiam, quia robustior est; qualitas autem alimenti mutat pulsus, secundum proprium excessum, sicut diximus supra de temporibus anni.

Pulsus ex cibo.

Dubitabis verò, quare statim à cibo frigesimus? Respond. hoc esse in corporibus debilibus, in quibus pulsus apparet contractus, parvus & debilis. Dixi, quod apparet notanter, quia ille pulsus licet reuera sit minor, quàm antea, tamen debilitatem solum habet apparentem, nam reuera robustior est pulsus, quia maior copia est tunc caloris in internis.

Sed iterum dubitabis, vtrum idè, quod de alimentis docuimus, debeat intelligi de vino? Respond. quod quantum ad copiam & qualitatem, idem intelligendum: tamen hæc est differentia, quod pulsus vini citius de monstrantur, & citius finiuntur, propter vini facilem resolutionem, tamen facta comparatione inter vinum,

& alimentum aliud crassum apertum est pulsus esse maiores.

(?)

CAP. XLII.

De pulsibus ex somno & vigilia.

VT Auicē. doctrina pateat in hoc capite, & Galeni etiam in suo cap. 13. libri ad Tyr. ponendæ sunt quædam conclusiones iuxta certas quasdam partes, quas habet somnus. Sitergo prima conclusio. In principio somni sunt pulsus parui, tardi, rari, & debiles. Ratio est, quia in primâ parte somni fit retrocessus ad interna, suffocatur facultas, diminuitur vsus, non aliter ac in igne, quando multis lignis viridibus obruitur: ergo fiēt pulsus debiles cum prædictis differentijs, quæ sunt familiares vsus diminuti.

Secunda conclusio. Perseuerante somno vsque dum alimentum sit confectum, sunt pulsus vehementes, & maximi, tardiores verò, & rariores. Prob. quia post coctionem alimenti augetur vsus, & corroboratur facultas. Ex quibus sequitur non esse necessariam celeritatem & crebritatem, quia illis primis satisfit vsui. Sed dubitabis: quia videtur, quòd siquidē in hac parte somni sunt multæ fuligines, videtur quòd debet esse celeris compressio. Respond. quòd negari non potest, quin aliquo modo sit celerior compressio, & quies externa crebrior: cum hoc tamen dicit Gal. pulsus tardum esse, loquens de sola dilatazione, tanquam de principali parte pulsus: præcipuè apud eos, qui ignorabant, aut negabant pulsus compressionem.

Tertia conclusio. Si somnus multū perseueret, pulsus sunt debiles & parui, tardi & rari. Et ratio est, quia sicut iste ignis exterior si diu priuetur motu ad externa, suffocatur. Ita calor noster si diu detinetur per somnum, corrumpitur.

Quarta conclusio. Dum aliquis à somno excitatur, sunt pulsus magni & vehementes, celeres & crebri, & vibrati quodam modo, postea verò redeunt ad naturalem statum. Ratio est, quia in hoc statu apponit natura conatum ad distribuendum spiritum, & calorem ad partes externas, & ex tali conatu fiunt pulsus vehementes. Reliquæ verò differentiæ ex vsu adaucto. Vibratus autem apparet, propter dictas causas, & propter tensionem instrumenti, vt supra docuimus agentes de inæqualitate. Est autem notandum, quòd hæ differentiæ conspicuæ apparent, dum quis re-

pentè & violenter excitatur; dum verò naturaliter exit à somno, obscure admodum dignoscuntur. Præterea est notandum, vsus istum adauctum non sic dici, quia in hac parte somni augetur. Sic enim erat adauctus in secunda parte. & perseuerat vsque ad finem somni naturalis. At verò si somnus esset longissimus & diuturnus, in hoc casu remittitur vsus, & in hac parte augetur quam maximè.

De exercitio autem tres ponimus conclusiones. Prima est. Exercitium moderatum facit pulsus vehementes, magnos, celeres & crebros.

Secunda conclusio. Si amplius daretur exercitium supra moderatum, sunt pulsus debiles, parui, celeres, & sumè frequentes.

Tertia conclusio. Si exercitium sit multum excedens, adeò vt habeat vicem laboris, pulsus fiunt debiles; parui, tardi, & rari.

De prægnantibus vnã statuimus conclusionem, cum Auicē. & Galen. illarum scilicet pulsus debere esse magnos & vehementes, celeres & crebros. Nam cum eadem sit facultas, idem instrumentum, augetur tamen vsus, oportet vt tales emergant pulsus.

De balneis sic statuendum. Balneum calidum moderatum pulsus facit magnos, celeres crebros, & vehementes; si tamen immoderatum sit, paruos & languidos. Frigidum è contra statim facit pulsus paruos, ac languidos in dilatazione; si verò perseuerat, vel robur inducit, si moderatū, vel torporem, vel extinctionem si immoderatum existat. Iuxta quas condiciones fiēt pulsus varij.

Utrum detur aliqua differentia pulsus, qua ex amore procedat.

PRO parte negatiua est communis doctrina ferè omnium Auctorum, assertentium, non dari pulsus amatorium. Præterea, quia neque Galenus, neque Auicē. cum agerent de pulsibus, qui oriuntur ex animi affectibus, aliquam huius pulsus fecerunt mentionem, cum sit magis insignis animi passio, quàm reliquæ: ergo signū est, nullum esse pulsus amoris. Tertio, quia Galenus in lib. de Præn. cap. 6. ait, meras nugas esse dicere arterias amatorie pulsare. Quamobrem, neq. in lib. ad Tyron. neque 4. de caus. puls. huius pulsus mentionem fecit.

Sed ratione probatur, quia amor secum habet semper cōiunctam aliquam passionem, vel timorem, vel tristitiam, vel iram, imò ferè semper habet zelum coniunctū. Zelus autem ex ira & timore constat. Ergo habebit pulsus istarum passionū. Tunc sic: Sed omnes istæ passiones possunt oriri ex alia causa, quàm ex amore: ergo nō potest dici, peculiarem dari pulsū amatorium. Itē, quia Gal. lib. 4. de Plac. air, amorem iudicium quoddā esse, aut ad iudiciū consequi. Ex qua auctoritate sic argumētatur: Pulsus non potest mutari ex sola apprehensione, & contemplatione; sed amor, secundum Galenum, nil est aliud, quàm cognitio quædam, & iudicium: ergo non poterit pulsū mutare. Maior multis argumentis probata est in meo tractatu de febribus, & de morb. & sympt. Nam ad motum causandum necessarium est, ut accedat appetitus operatio, siquidem cognitio, & appetitus animal mouent. Ergo si datur amor sine appetitu, non poterit pulsū mutare.

Dices ad hoc, amorē nil esse aliud, quàm appetitum fruendæ pulchritudinis, ut dicebat Plato: & Plotinus amorem definiens dicebat esse actum animæ bonum desiderātis: ergo cum ad appetitum pertineat, poterit pulsū permutare. Siquidem iam nil deficit ad mouendum. Nam cognita re pulchra, coniurgit appetitus ad appetitū, cordis commotio.

Tamen cōtra hoc sextò argumen. quia multoties est amor sine appetitu concitante: ergo in hoc casu est impossibile, ut faciat aliquem pulsū amatorium. Antecedens patet in his hominibus, qui cum Deum timeant, licet amore alicuius feminæ exardeant, cohibent tamen propriū appetitum, & sic solent per multos annos transire amantes, & patientes, nil desiderātes corporale, imò cum amor (pressius loquendo) non sit desiderium, sed complacētia appetitus cum sibi cōuenienti. Sequitur, quod neutiquā est necessariū ut inferat motionem corporis. Ergo cū in istis nulla sit trāsmutatio corporalis, dicendum est, nullum dari pulsū ex amore.

Septimò argumen. quia si Galenus cognouit mulierem illam amore agitari in lib. ad Posthumum, id accidit audito nomine Pyladis, cuius pulchritudinem desiderabat: ergo signum est nō posse cognosci amorem per pulsū, nisi accedat ipsum obiectum ad commouendum spiritum, vel eius nomen, aut historia. Imò hoc

paçto cognouit Erasistratus adolescentis amorem.

Octauò, quia quando amor tantum increuit, ut partes principes trahat in consensum, iam quidem pulsus, qui tunc fiunt, oriuntur ex illis particularibus affectibus. Fiunt enim amantes melancholici, imò & maniaci & furiosi: ergo amor, ut amor, non mutat pulsū, nisi alius accedat affectus. Ex his argumentis prob. amorē non immutare pulsū; aut si mutat, id non esse quatenus amor, sed quia alios affectus secum conciliet: atque cum isti possint oriri à varijs causis, relinquitur, nullum pulsū esse amoris proprium.

Ab hac re pauca me expediam, supponendo, quæ dicta sunt de affectibus animi, & quæ grauiter, & eleganter doctissimus & venerandus Pater noster scripsit, in suo opere de melancholia ex amore. Nota tamen iterum ad præsentem quaestionem, quod alia est passio animalis, alia corporalis. Animalis est, quæ incipit ab anima, & desinit in corpore. Habet enim suam formalitatem in anima, & materialitatem in corpore. (Est tamen disputabile utrū istud materiale sit esētiāle. Cum enim istæ sint actiones immanentes, in anima terminantur. Consequitur ergo corporalis trāsmutatio, & ita videtur, quod possit esse affectus animi, sine eo, quod consequitur.) ut ira pro formali dicit appetitum vindictæ, & pro materiali dicit feruorem sanguinis circa cor. Alia est passio corporalis, quæ incipit à corpore, & desinit in animam, ut dolor, qui causatur ab intemperie, aut solutione continui in corpore, & tamen est passio appetitus pro formali. Amor autem potest dici passio recensenda inter animales, quia incipit ab anima, licet trahat in consensum trāsmutationē corporalem. Et aliquis posset defendere, quod amor circa res corporales huius mundi incipit à sensibus externis & terminatur in appetitum rationalem, aut sensitiuum.

Secundò est notandū, quod amor est passio appetitus, & cū appetitus sit duplex, alter rationalis, alter irrationalis, necessū est, ut duos ponamus amores, alterum qui pertineat ad voluntatem superiorem, alterū qui pertineat ad concupiscibilem inferiorem, quam communiter dicunt residere in hepate, sicut irascibilem in corde.

Tertiò est notandum, mutuum accedere consensum inter istos amores, & præterea varias partes nostri corporis coaffici,

iam cerebrum, iam cor, iam ventriculum. Quod eleganter Plato explicuit in *Convivio*, & *Lactant.* lib. de opificio Dei cap. 4. quorum verba tanquam pulchra legenda sunt, pro intelligenda amoris natura.

Quarto notandum, quod quatuor sunt principales animi passiones, à quibus reliquæ originem ducunt, scilicet, gaudium, spes, timor, & tristitia, ut laicè probat *Diu. Thom.* in disputatio. quæstione de passio. Ani. licet amor ita principalis sit, tamen supponit gaudium, tanquam ratione amandi, vel præsens, vel futurum. Et sic via intentionis gaudium est prius amore, ut advertit *Diu. Thom.* loco citato, ad quintum; licet via consequutionis amor sit prior.

His notatis sit conclusio. Amor suum habet pulsam sicut reliquæ animæ passionnes, ex quo possit dignosci, &c. Prob. quia non est maior ratio huius passionis, quam aliarum: ergo sicut datur pulsus tristitiæ, ita debet dari pulsus amoris. Antecedens prob. quia sicut tristitia & timor, &c. habent pulsam propriam, quoniam habent coniunctam cordis transmutationem, ita & amor habet pulsam propriam, siquidem habet secum coniunctam corporalem transmutationem.

Secundo prob. & explicatur, quia necessarium est, ut passio cordis transmutativa, habeat sibi propriam pulsam, licet non in separabilem. Hunc punctum numquam intelligunt moderni; quem iam explico. Aliud enim est proprium, aliud est esse proprium inseparabile. Esse bipedem, proprium est homini, non tamen inseparabile, siquidem in alijs reperitur animalium speciebus: eodem pacto pulsus amatorius reperiri potest procedens ab alijs causis, quia non inseparabiliter inest amantibus: cum hoc tamen est, & debet dici proprius amoris pulsus: v.g. pulsus inæqualitas, quæ à timore & gaudio oritur in amantibus, bene poterat oriri ab eisdem passionibus, aut similibus causis citra amorem, de quo loquimur. Et ob id dico, quod debet signari differentia pulsus amoris, quæ sit propria, licet non inseparabilis.

Quamobrem deberent Autores proprium caput facere de isto pulsu, sicut fecerunt de pulsibus aliarum passionum. Nam etiã tristitia habet suum pulsam propriam, licet non inseparabilem, potest enim pulsus tristitiæ oriri ab alijs causis: ergo sicut posuerunt pulsam tristitiæ & voluptatis, ita debebant ponere pulsam amoris.

Sed interrogabis, quis sit iste pulsus amoris? Respond. cum secunda conclusione, quæ talis est.

Pulsus amatorius debet esse inæqualis, & inordinatus, nulla existente causa præter naturam morbosa, quæ talem pulsam valeat efficere. Probatur, quia quotiescunq; amor habet coniunctam transmutationem corporis, mutat corpus, non vnica simplici, & integra passione, sed varia & multiplici: ergo faciet pulsus inæquales, & inordinatos. Antecedens patet experientia ipsa, & relatione, quoniam non est inuenire amantem, sine multiplici passione simul. Ad eò ut omnes amantes videas simul contrarijs laborare.

Sed verba illa *Pontani* maximè declarant contrarietatem simultaneam passionum se se excipientium. Sic enim *Damasus Barauus* in *Areola* 3. fol. 388.

Sol hyemes, Sol æstates moderatur, & idem Pontanus.

Tempus agit noctis, tempora lucis agit.

Talis amor: rixas idem pacemque procurat:

Idem letitiam, tristitiamque mouet.

Sol æstus, Sol & glaciem, tenebrasque dicimq;

Diuerso tamen hæc tempore cuncta facit.

Æst turbas, requiæq; simul lacrymasq; iocundq;

Miscet amor, nullo tempore certa gerens.

Sæper enim variat dubius, semperq; vacillat;

Quam miser est omni tempore quisquis amat!

Quod si dicas, figmenta esse, vel deliria, *Dubium.*

omnia amatoria lamæta, nam non possunt esse voluptas & dolor simul, extrema quidem cum sint, ut alterum alterum subsequatur, id certè frequentissimum est, iuxta illud vulgare: *Extrema lætus gaudium occu pat*, vel è conuerso; & ob id *Plato* voluptatè & dolorem semper sibi succedere aiebat. At quod simul, & semel, gaudeat, & tristetur amans, de eadem re, videtur ridiculum; atque ex consequenti, non erunt istæ inæqualitates in pulsibus ortæ à duobus affectibus simul instantibus, nam ea saltem est contrariorum lex, ut ab eodem mutuo se pellant subiecto.

Respond. rectè posse voluptatem & dolorem eidem inesse, ut calor & frigus in gradibus remissis, vel in gradibus se ad inuicem remittentibus: probauimus enim, lib. de morbo, & sympt. quod licet implicet contradictionem idem mobile moueri duobus motibus contrarijs; nullum est inconueniens, quod obtineat duas qualitates contrarias remissas, ita non videtur inconueniens, quod aliquis dolore oppressus, simul sentiat voluptatem, licet moueri appetitum ad vtrâque formam simul,

mul sit impossibile, v. g. sit dolens ventriculus præ nimia siti (est enim sitis tristis quædam sensatio) incipiat homo bibere, proculdubio, sentit simul voluptatem perceptam ex amplexu aquæ, & adhuc sentit dolorem sitis nondum ablatum. atque sic necessario sentiet doloris remissionem. Erat tamen impossibile, vt simul doleret, & delectaretur, à duobus obiectis simul de nouo agredientibus. Sed supposita vna forma in subiecto, altera potest per vim alterationis induci, & in illo alterari ab vno contrario, erit dolor, & voluptas, vt aqua potest esse calida & frigida, quia nunc cū sit frigida, potest calefieri, & habere gradus remissos. Non tamen simul frigeat & calescat, ita de voluptate & dolore. Sentietbar quidē homo dolorē à causa iā actu corrumpente, & sentiet nunc se reduci ad pristinum statum à causa voluptuosa, per remissionem primi contrarij, non per motum duorum contrariorum. In tactu id philosophandum, qui debet alterari realiter. At in alijs sensibus immutationes intentionales contrariæ rectè possunt fieri, vt visio albi, & nigri.

Nunc ad dubium dico, quòd in amore excipiunt se contrariæ passionēs, & sic in confinio transitus vnius ad aliam, fiet illa inæqualitas pulsus; nam licet ad amandū debeat supponi gaudium, vt docebat S. Tho. & hac ratione semper deberent adesse pulsus gaudij, tamen illud gaudium non semper transmutat corpus, sed supponitur saltem apprehensum, vel desideratū tantum, ad quæ duo licet posset immutari pulsus, tamen differentia gaudij ab alia differentia obscuratur, vel à timore, vel à desperatione, vel alijs huiusmodi accidentibus. Itaque, quia semper amantes sunt in confinio & transmutabilitate passionum, conuenit illis inæqualitas, & ordinis perturbatio in pulsū. Et secundo, quia rectè possunt esse affectus contrarij circa appetitū, modo explicato, cōcertabūt, quoad inuicem causæ, ad immutandum pulsū. Cuius cognitio licet tam difficilis sit, haberi tamen potest, præcipuè, si non semel sed multoties, & varijs occasionibus pulsū sumamus, sic enim cognoscemus modò iuxta vnā, modò iuxta aliam differentiam mutari, sine causa aliqua morbosa. Quod certè (quod absque laude dicā) mihi contigit. Cognoui enim nobilem matronam amore laborare ex pulsū, non certè audito nomine Pyladis, sed ad cantus amatorios, immutatis manifestè pulsi-

bus. Quòd si dicas vtrū voluptas & dolor amantium sint præcisè respectu eiusdem? Respond. vt sapius dictum est, esse respectu variarum rationum circa idem obiectum, gaudet amans præfenti obiecto desiderato, tristatur tunc, timore absentia, ne amittat quod habet. Et sic habebit pulsus magnos gaudij, & statim paruos efficit timor vel in magnitudine ipsa inæquales.

Sed interrogabis, quæ erit ista inæqualitas? vtrū in pluribus pulsationibus, an vero in singulari inæqualitate. Respond. quòd varia erit, prout se complicauerint affectus, & prout fuerit modus complicandi, & intensio illorum. Si enim vehementer se se complicauerint, & instrumentum fuerit obediens, fieri poterit, vt in eadem prorsus pulsatione fiat inæqualitas. Si vero paulatim vna passio alteram sequitur, sicut pulsus inordinati in pluribus pulsationibus. Quæ omnia ex argumentorum solutione magis constabunt.

Ad primum dico, quòd Galen. non fecit proprium cap. de isto pulsū, quia supponebat quòd cū cognoscere pulsus reliquarum passionum, non erit difficile, cognoscere pulsam amatorium, vt ipse cognouit in lib. ad Posth. Ad locum Gal. vel de Præ. cap. 6. dic. meras esse nugas, arterias amatorie pulsare, differentia aliqua de terminata & inseparabili: & in hoc sensu interpretor Gal. loco citato; non tamen negaret Galen. habere pulsū proprium.

Ad quartū dico, quòd probat nostram doctrinam. Dicimus enim amoris esse pulsū proprium, non verò inseparabilem.

Ad quintum dico, quòd amor non consistit in iudicio & apprehensione, sed est mera passio appetitus, ad quam prærequiritur cognitio obiecti amabilis; & ex consequenti; cū sit passio appetitus, habet corpus immutare. Loquimur ergo in hac quaestione, de amore, qui sollicitudo est vniendi se totum cum re ipsa amara. Quæ passio corpus etiam transmutat. Et ob id antiqui amorem dipingebāt, igne & sagittis armatum, vulnerat enim cor, & ignibus incessanter inflammatur, & ob id D. Paulus, amorem istum corporis transmutatiuum, ignem appellauit, quando dicebat: *Melius est nubere, quam vri.* De qua re si vis pulchra videre, lege Tostatum, in suis quaestionibus, quaestione vltima.

Ad sextum dico, quòd quando amor est in parte superiori appetitus rationalis, si tamen perfecta sit lux intellectus (& præcipuè, quando illustratur gratia Dei) contingit

tingit in hoc casu, vt amor ille non trahat partes inferiores in cōsensum sensibilem, & ex consequenti non mutabitur cor, neque pulsus, neq; dignosci per pulsū erit possibile. Et certè meritò, nam talis amor non est dicenda passio strictè (de qua hoc loco,) cū neque mutationem, aut passio nem causet in corde: vt enim dicebat S. Thomas loco suprā citato, affectus animi nondum passio dicenda, vsque dum corpus simul compatiatur: ergo cū sextum argumentum loquatur de amore, qui tantum est affectus præcisè, & non passio, meritò dicemus, non dari pulsū talis affectus. Et sic tota illa replica vera est.

Ad septimū argumētum dico, quòd Galen. cognouit mulierem amore flagrantē audito nomine rei amate, quia ad præsentiam obiecti, & ad sermonem de illò, magis sensibiliter immutatur imaginatio, & appetitus, & pulsus; imò ex hoc sequitur, dari talem pulsū, quoniam si ad præsentiam obiecti sensibiliter apparet pulsus amatorius, defectus artificis est non cognoscere illum in absentia obiecti, per ablationem causarum morbosarum, inspecta vna & altera vice, varietate differentiarū ex animi affectibus adinuicem concertantibus in absentia obiecti desiderari.

Ad octauum dico, quòd quando amantes transeunt in furiosos & maniacos, aut in alios incidunt morbos; nulli dubium est quin habeant pulsus peculiaris morborum; tamen hoc non tollit propositam doctrinam: Nam hucusque loquuti sumus de amore, non de miserabili termino ad quem solent aliquando deuenire. Tunc enim iam non est amor, sed vel tabes, vel mania. Atque vt pulsus pleuritidis mutantur mutata pleuritide in empiema; ita mutato amore in aliū morbum, nullus apparebit pulsus amatorius, sed ille qui illos sequitur affectus. Itaque amor, vt amor, mutat pulsū, trahendo cor ipsum in cōsensum, vel ad obiectum profectendum, vel aliud huiusmodi. Erit ergo pulsus amoris per totum illud tempus, quo partes consentientes, circa obiectum afficiuntur; non inducto alio affectu qui obscuret amoris differentias. Illud tamen dicere non obliuiscar, adhuc amantes, qui in aliam perniciem deuenierunt, solere seruare illud proprium, vt agentes de rebus amatorijs, permoueantur, & concitentur. Conclusum ergo sit, pulsū esse proprium amoris; licet fugiat multos artifices.

CAP. XLIII.

De pulsibus caterorum animi affectuum.

IRa pulsus habet magnos, celeres, crebros, vehementes, & altos. Et ratio est, nam cū in ira sit ebullitio sanguinis circa cor, augetur vsus, & ex consequenti debent esse tres priores differentie, quoniam sunt familiares pulsus vsus adacti. Est verò pulsus altus, propter rationem quam tetegimus in superiori questione, Vtrum detur aliqua differentia pulsus, sine permutatione causæ continentis, quæ videnda est pro isto capite, imò pro reliquis de animi affectibus. Fit pulsus vehemens, non quia natura transeat tam citò ex debili in fortem, sed quia apponit conatum magnum, vt suprā declarauimus.

Voluptas facit pulsus tardos, magnos, & raros; nulla facta mutatione in vehementia Et ratio est, quia in voluptate crescit vsus, & mediante magnitudine saturat.

Sed dubitabis, quomodo est possibile, vt fiat pulsus magnus, siquidem spargitur spiritus ad exteriores partes, & ex consequenti depauperatur calor cordis.

Responderi solet dupliciter. Primò, quòd non diffunditur tam longè, quin sufficiens calor remaneat in corde ad similes pulsus efficiendos. Secundo, ego soleo respondere, dicendo, quòd in gaudio est maior necessitas generandi spiritus, quàm antea, & sic natura apponit conatū, & magnitudinem, vt attrahat aerem ad illorum generationem.

Tristitia habet pulsus debiles, paruos, tardos, raros. Et ratio est, quia diminuitur calor, & debilitatur virtus per suffocationem, quæ consequitur ex motu ad interna. Sic docet Gal. lib. ad Tyron. cap. 28.

De pulsu timoris.

Pulsus timoris duplici conclusione explicantur à Galen. lib. citato, cap. 20. Prima conclusio est. In timore recenti, pulsus sunt inordinati, inæquales, vibrati, & celeres. Ratio istius est, quia in timore inæqualiter mouentur spiritus, ita vt animus in quadam agonia esse videatur, vt docet Gal. lib. 4. de causis pulsuum, cap. 5. Et quòd id sunt pulsus inæquales, & inordinati.

Ira pulsus.

Pulsus voluptatis.

Pulsus tristitie.

Vibrati verò sunt propter causas, quas diximus e. de pulsu inæquali vibrato. Celeres autem sunt: quia non potuit natura, propter arteriæ tensionem, satisfacere vsui cum debita magnitudine.

In timore inueterato pulsus fiunt multum similes pulsibus tristitia, quia facultas est diminuta, siue debilitata, & vsus etiam diminutus.

Secunda conclusio.

CAP. XLIII.

Noua animaduersio.

An detur pulsus ex cogitatione.

AVicen. caput fecit in tractatu de febribus, de febre ephemera ex cogitatione. Quare ergo medici pulsum ex cogitatione non constituunt? Nam si cogitatio tantam vim habet, vt generet febrem, quis probabit non habere pulsum proprium, sicut alia animi motiones, scilicet ira, timoris, &c. Equidem Auicēn. in suo c. 14. prima quarti, pulsus istius febris proponēs, dicit: *Et pulsus est diuersus in dilatatione, & constrictione, & vt plurimum est aequalis.* Ergo posset aliquis dicere, istos pulsus esse cogitantis.

Mihi tamen aliud visum est (inducunt docti.) Dico, illud caput de ephemera ex cogitatione, esse omnino abolendum, neque talem posse dari febrem. Neque vt aliquid probabile hoc dico, sed affirmo vt certum, & ostendo efficaciter, quia cogitativa, & eius actus, neququam sunt ex sua ratione principia motiua, neque sibi coniunctam, aut alienam materiam possunt mouere, quia præcisè sunt actus solùm immanentes, neque vllò modo transeuntes. Sola appetitiua potentia hoc habet singulare, vt sit virtualiter motiua alterius rei, quãuis eius actus formaliter immaneat: vt volũtas, qua moueo brachiũ, elicit actum immanentem imperãdi, qui manet in illa, sed virtualiter trãseuntẽ ad musculos mouẽtes brachiũ. Vnde nõquã Arist. dixit: Sensus animal mouet; sed, sensus & appetitus. Sensus vt proponēs, appetitus vt imperans. Ergo solitaria cogitatio (proprijssimè loquẽdo) nõ potest mouere spiritũ localiter: ergo neq; incidere illũ per talẽ motũ: neque potest applicare actiua passiuus ob eãdẽ rationẽ: & sic nec alterare ad qualitãtẽ. Vnde nõ est aliqua via, qua possit excitare febrẽ, nisi aliqua noua causa illi coniungatur, cui debeatur effectus. Hæc autem mea

De Pulsibus.

philosophi di ratio nullatenus agit de affectibus animi, sed de cogitatione, quæ non est passio appetitus, sed actio potẽtiæ cognoscentis. Distant hæc duo, vt calũ à terra; passiones animi, appetitus sunt proprii, & per illas mouetur appetitus, & mouet. Has dico causas febris, aut alterius mutationis cordis & arteriarum. Quo autem modo hoc fiat, non est huius loci.

Ex quo colligo, omnia quæ dixit Auicēn. de viribus imaginationis, esse iuxta istã doctrinã temperanda, non quòd imaginatio moueat, sed appetitus, qui solet coniungi, & hoc in propria & sibi determinata materia; sed de hoc aliàs. Itaq; si aliquis videtur pulsus ex cogitatione, fuge errorẽ, nõ aut ex tristitia, aut desperatione, aut angustia, aut timore, &c. Nam aut cogito quæ desidero, & non inuenio; aut timeo quæ cogito, aut omnẽ spẽ amitto circa rẽ, quã cõtẽplor, aut nimis vigilo, vt possim meditari. Et ita omnes animi affectiones & vigilia possũt cõiungi, nõ ergo erũt pulsus cogitationis, sed affectus illius, qui superuenit. Vnde separatũ caput diuersum ab omnibus, in quibus agit de motibus corporis & animi, neququam est admittendũ.

Miror tamẽ, quòd Auicēnistæ, qui suis subtilitatibus nostras perturbant scholas, nõ hoc adnotauerint, & vt rem vltimè cõprimamus, videamus an Gẽrilis, Auicēnæ clarissimus enarrator, aliquid insinauerit. Eius verba sunt loco citato: *Cogitatio autẽ multa in rebus, in quibus cadit speculatio; & nõ accidit propriè desperatio, vt in angustia: nec spes stat, vt in tristitia, disponit oculos æquiformiter: & quasi sicut una forma intuitus, licet in summa oculi plus declinãt ad intus, quã intus trahitur calor: quia verò ibi non est tristitia, neq; angustia, non est motus ad clausuram, &c.* Duo notavi in hac sententiã. Primò, quòd agit de sola cogitatione, & separat affectus animi. Nã signum, quòd sumitur ab oculis, dicit, tale esse, quòd semper sint intenti: non sicut in tristitia & angustia, in quibus passionibus clauduntur. Hæc enim fuit mēs Auicēn. in textu. Secũdò insinuat, retractionẽ caloris adesse in cogitatione, & ob id aliquãdo oculos recludi. Ob quã sententiã posset dicere aliquis; quòd cũ intro colligatur calor, quãdo cogitamus, poterit incendi febris, & mutari pulsus, sine animi passione.

Sed ad primũ bene cõstat, quòd Gẽrilis sit in eadẽ falsa opinione, quòd cogitatio sola mutet pulsum, siquidẽ per signa factis manifesta illam distinguit, à tristitia &

M angu-

angustia & alijs, vt per se patet. Vnde reijciendus est, sicut & Auicenn. Ad secundum. Non est probabile, quod cogitatio (licet diuturna) incendat febrem & mutet pulsum per retrocessum caloris; nam illa operatio, sine aliqua appetitus efficaci morione non potest (vt dixi) mouere spiritum. Si autem, vt cogitemus, multū vigilamus, excitabitur cor à nimia vigilia; hæc autem foras ducit calorem, & incendit febrem diuerso modo. Sed dices Cogitatio consumit copiam spiritus: concurret ergo reliquus, & conculcabitur in interioribus, & mutabitur vsus, & pulsus. Respon. omnia ista esse maximè accidentalia; nec sunt afferenda, vbi agimus de his quæ sunt per se, & iuxta proprias causas rerum. Cogitatio sola non conterit tantam copiam spiritus, aut (vt meliùs loquar) cum non sit actio vegetalis. non hoc pacto vitur temperamento. Sed spiritus producit quandam debitam qualitatem in cerebro. qua fit apta pars vitalis ad imaginandū. Quid hoc cum iactura spiritus? aut cum retrocessu ad interna? Falsum enim existimo, quod aliqui dicunt Auicennistæ, cogitationem fieri, cum motu locali spirituum. Absit hoc, non enim est necessarium, nisi optimum temperamentum partis, cum sua qualitate spirituosa; & optima compositio. Igitur dummodo spiritus producat debitam qualitatem & modum, hoc sufficit. Imò localis motus spiritus perturbaret actum cogitandi. Vnde requiritur summa quies, vt meliùs producat in cerebro, quod debet produci, vt valeat cogitare. Ergo non est alius modus, quo cogitatio mutet pulsum, nisi propter adiunctas causas, vigiliam, desperationem, timorem, aut quemlibet alium affectum, qui ad talem sequatur cogitationem. Consumitur igitur spiritus, non quia cogitamus, sed quia vigilamus, quia abstinemus ab alimentis; quod si hæc causæ non concurrant, procul dubio appetitus patitur, qui valet spiritum agitare. Si autem caput illud Auicenn. stare vis, & Auicenn. interpretari, dic omnia intelligi occasionaliter, id est, quia cogitatio conducit nos ad vigilias, aut ad desideria consequendi aliquid aut fugiendi. Vnde dummodo res intelligatur, non moror. Et ita cum Galenum lego, non inuenio talem pulsum ex cogitatione, qualem finxit Auicenn. sed semper de affectibus animi differit. At si in tam diffusa Galenica lectione aliquis contrarium inuenit, oportebit iuxta nuper à me dicta illū explicare.

Illam autē opinionem Auicenn. tantam tribuētis vim imaginationi, vt res externas moueat ad nutum, alibi distruximus.

Doloris pulsus tripliciter potest considerari, secundum triplicem statum, quem potest habere dolor. In principio enim doloris, pulsus est magnus, celer, & creber; Ratio est, quia tunc insurgit natura maximo conatu ad expellendum id, quod molestat. Et ob id fiunt pulsus magni; reliquæ differentiæ ad calorem adactum consequuntur: augetur verò calor, ex nimio motu spirituum. Si verò dolor increascit, iam pulsus ob spiritus consumptionem, & virtutis imbecillitatem, amittit magnitudinem, sed cum vltimo increuit, iam pulsus paruissimi, debiles, celeres & frequentes. At his postremis differentijs suppleat quod deest de magnitudine.

CAP. XLIII.

De pulsu inflammationum.

Pulsus inflammationis declarat Galenus libr. citato, capit. 31. Supponendum verò prius non qualibet inflammationem mutare pulsum, est enim necessarium, vt sit magna, aut in parte principe, aut in parte quæ consentiat cum parte principe.

Pulsus inflammationis est durus, ferrinus, vibratus, celer, & creber, & non perpetuò magnus. Rationem & probationem huius conclusionis exhibet Galen. 4. de causis puls. capit. 7. vbi dicit tria contingere in vnaquaque inflammatione, nempe, tensionem dolorem, propter multitudinem humoris dilatantis partem, secundum latitudinem, & ex consequenti tendentes versus longitudinem. Febris similiter accidit, ratione putrescētis humoris, qui calorem præter naturam cordi comunicat.

Ex qua doctrina sequitur pulsum debere esse durum in inflammatione, nam dictum est supra, tensionem referre speciem duritiei. Secundo sequitur, quod cum non omnes partes arteriæ sint æqualiter tensæ, sed quædam magis, quædam minùs; hinc est, vt quædam partes dilatentur magis, quædam minùs; & iste pulsus appellatur ferrinus, similitudinem ferræ representans in feriendo tactū. Vibratus fit, propter causas supra dictas. Celer & creber, quia non potest primis differentijs vsui satisfacere. Diximus non debere semper esse magnum

gnum, quia licet non sit ita magnus, vt vsus expostulat, tamen quoniam iuxta diuersitatem tensionis instrumenti, potest variari magnitudo, secundum magis & minus, hinc est, vt aliquando possit esse magnus.

*Vtrum omnium inflammationum pul-
sus debeat esse durus &
serrans.*

PRO parte negatiua adducitur Gal. lib. 4. de causis puls. capit. 11. vbi docet pulsum pulmonie esse magnum & vndosum, & mollem; sed pulmonia est inflammatio pulmonis: ergo non omnis inflammatio habet pulsum durum.

Præterea eodem lib. cap. 12. ait Gal pulsum læthargi esse similem pulsui pulmonie in magnitudine & mollitie, sed læthargus est cerebri inflammatio: ergo non omni inflammationi conuenit pulsus durus.

Præterea lib. 5. de Locis, capit. 2. in hoc ait differre pleuritidem veram à non vera, quod in illa adest pulsus durus, in spuria vero minimè. Sed sic est, quod pleuritis non vera etiam est inflammatio; ergo deberet habere pulsum durum, si vera fuisset proposita assertio.

*Primus mo-
dus dicendi.*

His tamen omisissis, dicendum est, pulsum inflammationum debere esse durum & serrantem, &c. Quæ doctrina sufficienter probata est in superioribus. Sed intelligenda est, quantum agitur in ipsa natura inflammationis, quasi dicas, inflammatio, vt inflammatio est, pulsum habet durum; quamuis fieri possit, vt ratione partis affectæ, & ratione humoris confluentis pulsus non sit durus, sed blandus, v.g. confluat pituitosus humor ad pulmonem, & in tali quantitate, & qualitate, vt magis humefaciat, quam tendat. In hoc casu erit pulsus blandus ratione causæ & loci. At si humor à capite in pulmonem descendens biliosus sit, & siccus, tendet profectò partem: sed hoc rarò contingit, fient tamen tunc pulsus duri.

*Secundus mo-
dus dicendi.*

Alij declarant prædictam doctrinam, & dicunt, omnes inflammationes debere habere pulsus duros, magis tamen, aut minus; ita vt numquam fiat blandus, sed saltem minus durus, quam in alijs. Quare secundum vnum, aut alterum modum dicendi poteris argumenta dissoluere, & interpretari auctoritates Gal. Ad illud de pleuritide non vera, resp. quod cum pars affe-

cta sit carnosa & blanda (si sunt muscoli externi intercostales) & præterea cum sit longè à pleura ipsa, nil mirum, si pulsus non appareat durus. Si tamen vrgeat argumentum, dic non esse durum respectu veræ duritiei, quæ reperitur in pulsu inflammationis pleuræ. Hoc enim habent partes ex sua natura duræ (vt pleuræ substantia,) vt durissimos faciant pulsus, si inflamentur; partes verò blandæ, & carnosæ, ab illa duritie deflectunt.

Quod si dicas, quo pacto Galen. 2. de cri. si. e. 10. dixit pulsum pleuritidis durum, non tam propter affectum inflammatorium, quam propter membranæ duritiem oriri: ergo ex his verbis colligitur, magis propter partis affectæ naturam, quam propter inflammationem fieri pulsum durum.

Dico cum Gal. lib. ad Tyr. cap. 31. & supra docebam, oriri duritiem & ex humore tendente, & ex natura etiam partis, ita vt pars dura, magis duros pulsus efficiat; & sic de alijs ad pensum. Quando ergo pars membranosa inflammatur, durissimos efficiet pulsus, quando pars musculo-fa, mediocres in duritie, quando pulmo, erit pulsus blandus, respectu aliarum inflammationum, vt ego existimo, & durus respectu status naturalis. Nam humor quisquis descendat ad pulmonem, si cohibetur & inflammat, proculdubio tender carnem, & duriores reddet, quæ antea erat laxa. Quare mihi magis placet iste modus explicandi. Et Gal. lib. 2. de crisi bus citato, proculdubio loquebatur de magna & excedenti pulsus duritie, quæ potius partis sequitur contexturam, quam inflammationem.

Dubium.

Sed obijcies nobis Auicennam lib. 3. fen. 14. tract. 3. c. 8. de apostemate hepatis, dicentem, in apostemate hepatis pulsum esse mollem. Et cap. 4. inquit, in calida icoris inflammatione pulsum esse vndosum.

Ad hunc locum Auicenn. soleo dicere, quod loquiritur de apostemate pituitoso, quod fit per paulatinam congestionem, quando talis est humor, vt prius laxet, quàm induret. Agit enim Auicenna de apostemate frigido, & pituitoso, & sine febre, atque ex consequenti non est necessum, vt sit durities sensibilis. Vel dicit, quod nobis magis placuit, vocasse pulsum mollem, qui non est durus extremè; vt de pleurisi non vera dicebamus.

M 2

Ad

4. de pras. ex
pul. c. 4.

Aduertendum tamen, quòd Gal. pulsus molles, in thoracis & iccoris affectibus (in flammatorijs) fieri negauit. Non ob aliam causam, nisi quia in prædictis partibus pituitosum ædema non innascitur, quia thorax compactum adeo est, vt fluxionem pituitosam non intromittat, & iecur non solum cõpactum membrum sit, sed insita facultate pituitã in sanguinẽ cõmutet. Quæ omnia videntur contradicere Auicennæ.

Tamen putat Costeus loco citato fieri posse ædema, vt asserit Auicena, tamen in iccore non perseuerare in forma ædematis, quin transeat in aliam naturam, nã vel induratur, vel concoquitur à virtute iccoris. Addo ego, & in thorace, à motu cõtinuo partis. Et sic conciliandi Gal. & Auicenn. De pulsu verò nil Costeus adducit, quare videtur hucusq; nostra explicatio verior. Vnde conciliantur loca apparenter cõtraria, nã quando dixit Gal. cap. 9. iecur non tẽtari ædemate, intelligitur, secundũ doctrinam traditam, id est, non tentari ædemate exquisito in sua substantia: quia hæc semper conuerit aliquid ad naturã sanguinis, & sic non erit verum ædema pituitosum. Viuo enim animali, aliquid sanguinis generat iecur.

Sed aduertendum secundò, inflãmari varias partes in hepatis regione. Nam vel substantia ipsa carnea, vel tunica, vel caua pars erit affecta, vel gibba. Possunt etiam inflãmari partes internæ vicinæ, vena caua, & venæ meserei. Præterea externæ partes, quibus cooperitur, possunt inflãmari, vt musculi dextri hippochondrij. Secundum quas partes tam varias, poteris considerare pulsus varios, prout magis, aut minus dura fuerit pars affecta.

Memorari autem oportet, quòd doctissimus Nicolaus Florentinus dicebat, generari in hepate quasdam vesicas aquea substantia plenas; de quibus forsã Auicenna subintelligit, cum pulsus molles concedit. Pro qua re, videndus Nicolaus sermo. 5. tract. 5. cap. 20.

De apothemate verò calido maiore est difficultas, quare dixit Auicenn. adesse pulsus vndosus? Dici potest, fieri talem pulsus incipiente humore & irruente in substantiam carneam molliorem, non in pãniculum, siue tunicam, nam quantò in tunicam decubuerit humor, tantò durior fiet pulsus, & ex consequenti non vndosus.

(* * *)

CAP. XLV.

De pulsu pleuriticorum.

EX dictis patere poterat qualis sit pulsus pleuriticorum. Aliqua tamen ad maiorem claritatem addenda sunt.

Dicit ergo Gal lib. ad Tyron. c. 32. pulsus pleuriticorum debere esse celerem & crebrum, non magnum. Vehementem vero quantum ad apparentiam, durum præterea & serrantem.

Pro cuius intelligentia notandum est, pleuritidem veram esse inflãmationem membranæ subcingentis costas. Quo supposito, Galen. reddit causam istius pulsus lib. 4. de caus. pul. c. 8. dicens, quòd in hoc affectu, propter propinquitatẽ ad cor, debet excitari febris, quæ ex se debebat habere pulsus magnum. Quoniam verò durities arteriæ est impedimentum ad magnitudinem, idè debent apponi celeritas & crebritas, vt satisfiat vsui. Est autem vehemens, quantum ad apparentiam, quoniam durities refert tyronibus speciem vehementiæ. Est autem durus & serras ob rationes iam dictas.

Secundò aduertere oportet, ex duritie magnum præsagium elici posse. Nã si multum durus est pulsus, magna est inflãmatio, magna humoris copia, quæ si cum virtute debili coniungantur, citissima mors expectanda. Si cum robore, longitudo saltem morbi. Quibus adde etiam ex intensione duritiei posse venari naturam humoris, nã bilis duriores, & melancholia etiam, pituita quã minimè duras, sanguis medio modo illos causabit.

CAP. XLVI.

De pulsibus suppuratorum.

Suppurati illi in rigore dicuntur, qui magnam quantitatem habent puris in cauitate thoracis. Considerant autẽ medici tres status suppuratorum, largo modo considerantes suppuratos. Nam aut pus fit, aut factum est, aut vomica disrupta, in cauitatẽ diffusa est materia purulenta.

Dicimus ergo, quòd dum pus fit, pulsus sunt inæquales, & inordinati, & hectici. Ratio est, quia tunc arteriæ ex humorum multitudine grauantur, & ex multitu-

titudine flatus, qui eleuatur ex tali agiratione; cōprimuntur enim ita, vt inæqualiter & inordinatè moueantur. Aliquando verò natura (conatum apponēs) magnos pulsus facit, aliquando defessa, contrarias molitur differentias. Vnde non est mirum, ad esse inæqualitatem, & sine ordine Hectici sunt pulsus, vt suprà dixi, non qui oriantur à febre hectica, sed propterea, quia toto illo tempore similem seruant inæqualitatem. Dum autem pus factum est, non seruat pulsus tantam inæqualitatem, quia neque tanta est pugna, neque ad eò comprimuntur arteriæ.

At cum iam pus collectum fuerit intra cavitatem thoracis, fiunt pulsus debiles, parui, tardi, & lati. Ratio est, quia debilitatur facultas, & minuitur vsus. Vnde nō est mirum tres primas apponi differētias. Latii fiunt pulsus, quia propter debilitatem virtutis non poterunt in alias dimensiones eleuari; & ob febris perseverantiam consumpta fuerunt corpora circumiacentia. Et ita apparet ad sensum latitudo arteriæ. De causis verò pulsus lati (si non sufficiunt, quæ diximus in superioribus) legendus est Galenus, lib. 2. de causis puls. capite 17.

CAP. LVII.

De pulsibus Phthiicorum.

Pulsus phthiicorum dilucidè declarat Gal. lib. ad Tyron. c. 35. Notandum tamen, quod licet phthisis multas habeat acceptiones. Hic tamen accipitur prout dicit tabem procedentem ab vlcere pulmonis. In quo affectu, pulsus sunt languidi, parui, celeres, hectici, & molles. Ratio est, quia in hac affectione tria potissimum reperiuntur, debilitas facultatis, febris hectica, & pus contentum in vlcere. Non est ergo mirum, si propter virtutis debilitatem pulsus fiant debiles & parui. Et quoniam ob febrem vsus erat adactus, cui paruitas non poterat satisfacere, apponit natura celeritatem & crebritatem. Hectici cum verò facit pulsus, propter habitualementem intemperiem.

CAP. XLVIII.

De pulsu marcoris.

Marcor consumptio est viuētis à siccitate, quæ aut coniungitur cum calore, aut cum frigore. Marcor frigidus,
De Pulsibus.

pulsus habet debiles, paruos & tardos. Marcor calidus, qui ad febres hecticas refertur, pulsus habet (ex mente Galen. lib. ad Tyron. cap. 34.) debiles, paruos, celeres, decurtatos, & crebros.

Sed quare pulsus ponit decurtatos in marcore calido, cum hic pulsus sit inæqualis, febris verò hectica sit intemperies æqualis? Arque capit. de signis hecticæ, æqualem pulsus omnes ponunt.

Dubium.

Respondent aliqui (inter quos est Leo Roganus cap. proprio) esse talem pulsus, quia partes extenuantur inæqualiter, quantum ad humidam euaporationem. Et sic quædam partes arteriæ magis distendunt, quædam minus. Sed hæc opinio non placet: quia nō perfectè potest reddere rationem, quare exsiccatio fiat per latera arteriarum, & non per medium. Pro quo vide causas pulsus decurtati, & reperies nō posse cum ista opinione quadrare. Quod si dicas, marasimum coniunctum cum inflammatione ista, inæqualitatem semper habere, vt innuit Galen. nec huius etiam assignatur exacta ratio ad pulsus decurtatum.

Dici ergo poterat, videri pulsus decurtatum, quia ob magnam virtutis debilitatem non potest se communicare æqualiter ad omnes partes, tamen non ob veras causas decurtationis. Consideranda ergo, quæ suprà diximus.

CAPVT XLIX.

De pulmonia pulsu.

Plmonia est pulmonis inflammatio, habetque pulsus ratione partis & humoris pituitosi (ab hoc enim humore vt plurimum repletur pulmo) molles, magnos & debiles, & inæquales, multumque similes læthargicis. Sed hoc versatur discrimen, quod maior est inæqualitas, tam in vna, quam in pluribus pulsationibus in pulmonia; nam id necessariò contingit ob maiorem cōsensum quæ habet pulmo cum corde, cōiunguntur enim per magna quædam oscula, ad vtrumque sinum, ita vt cōsensus vasorum & vicinitatis maximus intercedat; est ergo in collecta inæqualitate intercurrentis, imò intermittens. In singulari verò, vndosus, & aliquando dycrotus. Dycrotus sit pulsus, quædo ex bile pulmonia proficiscitur, vt colligitur ex Gal. 4. de caus. puls. c. 12. Tamē si accuratè causas dycroti perpendas, forsitan inuenies, non esse necessarium, vt accidat pulmonia, quantumuis ortæ ex bile.

CAP. L.

Pulsus lethargicorum.

*De isto pulsu
vide 3. lib. A-
uicem c. de læ-
thargo.*

Pulsus hi sunt similes cum pulmonia, sed magis rari & tardi, & minus inæquales; sed magis intermittentes, quã intercurrentes, quia magis rari; intermittēs enim pertinet ad raritatem, intercurrentes verò magis ad crebritatem. Et ob id rectè dixit Auicem. esse pulsum cadentem in medio.

Questio. Vtrum in lethargo debeat esse pulsus dycrotus, vel durus.

Multæ sunt rationes dubitandi. Nam Gal. lib. ad Tyro. dicit in lethargo, aliquando esse dycrotum, sed in magnis soporibus vndosum. Ratio primi desumitur ex 4. de caus. pul. c. 12. nã in hoc affectu cõpatiuntur mēbranæ & ob id fit pulsus durus, & dycrotus. In magnis autem soporibus madescunt arteriæ.

Sed nunc argum. nam sequitur, non aliquando, sed semper esse pulsus duros in lethargo. Prob. nã Gal. 4. de caus. pul. c. 15. non affici ait cerebrum, quin tenuis mēbrana patiatur, neque è contra: ergo in lethargo semper est pulsus durus.

Huic argum. posset responderi cū doctrina Gal. 4. de caus. c. 7. Vbi ait mistum posse oriri pulsum ex molli & duro ob miscellã causarũ, v. g. si molle sit membrum affectũ & causa sit inflãmatio. Similiter etiam in præsentia erit mollis pulsus ob pituitam, & durus ob tunicam compatiens.

Sed hæc ratio non explicat mentē Gal. quare, scilicet, dixerit non semper, sed aliquando esse pulsum dycrotum in lethargo. Secundò, quia non videtur possibile, quòd aliquis pulsus simul sit mollis & tensus, quod patet ex definitionibus mollis & tensi, neq; verba Gal. aliquid conducunt; nã eius intētio dupliciter explicari potest, quòd sit pulsus mistus, id est, moderatus inter durũ & mollē, vel secundò, quòd est magis ad illius mentē, quòd secundũ prædominium causæ fiat nunc mollis, nunc durus, & tensus.

Ad obiectionē verò respon. quòd nō omnis affectus cerebri à pituita efficiet pulsus tēfos, sed solũ ille, qui oritur à pituita crassã & glutinosã, potēte scyrrhũ efficere. At si oriatur à pituita aquã & statulēta, efficiet molles pulsus. Secundò resp. quòd licet sepe cõpatiatur mēbrana est, tamen magis potens humiditas humoris, & saltem non faciet duros ob victoriam causæ.

CAP. LI.

De pulsibus phræniticorum.

Cum phrænitidis sit inflãmatio ab humore calido & bilioso, mēbranã cerebri præcipuè afficiens; sequitur debere cõtrarios pulsus efficere, ac lethargus. Ergo & ob partē affectã, & ob humorē, erit pulsus durus, paruus, (rarissimè enim conspectus est magnus, ait Gal. 4. de caus. c. 15) celer & creberrè mirè. Si verò habeat aliquã moderatã vehementiam, intelligas esse apparentem, nam durities illam facit representare, vel conatus vltimus naturæ.

*Ex Gal. 4. de
caus. pul.*

Sed dices, quare Gal. ait vndosũ esse pulsum cū hæc differētia videatur cõradicere duritiei? nã vt sit vndosus, debet esse mollis.

Dubium 1.

Resp. nō posse intelligi Gal. doctrinã de vera & exquisita phrænitide; sed de spuria facta ex bile maioris famæ per admisionē pituitæ, tũc enim pituita valebit molles reddere arterias, vt fiat vndosus, sed hoc rarissimè cõtingit, vt & pulsus magnus, qui (vt ipse Gal. dicebat loco citato) rarissimè fit, nō certè ob aliã causã, nisi quia rarò phrænitidis fit cū affluxu pituitæ, quæ valeat obediētes reddere arterias ad magnitudinem. Idem de vndoso.

Secundò dices, quid intelligit Gal. quòd dicit, pulsum esse intermittentem cõuulsoriè; vel vt 4. de causis citato, præcisus cum conuulsione?

Dubium 2.

Resp. quòd ob mordacitatē humorũ in festatiũ radices neruorũ sũt multi motus cõuulsui, & ob impotētiã facultatis in ordine ad instrumentũ, fit intermittētia. Et ob id ait, esse pulsum intermittēntē cõuulsoriè; quod clariũ dixit, lib. 4. de causis esse præcisum cum conuulsione quadã.

Dubium 3.

Tertiò dices, quare in phrænitide tam aperta est febrilis inæqualitas? Resp. quia vsus est maximè adactus, & facultas debilis & irritata. Et ob id aggreditur celeriter moueri, & statim cessat à celeritate, & secundò iterum ad celeritatem reuertitur.

Ex dictis sequitur, phrænitidis essentiã in inflãmatione tantũ consistere, & non in irrigatione, aut euaporatione etiam, vt aliqui moderni cõtendunt. Nã pulsus durus, nō videtur, quòd sequatur nisi ad inflãmationē meningis, quãtũuis enim distēperetur cerebrũ & quãtũuis irrigetur, nō inuenies pulsum durũ: quod facile tibi cõstabit, si cõsideres febres ardētes ab humoribus biliosis profectas, in quibus cerebrũ ardet certè & irroratur, tamē nullus apparet pulsus durus. Ergo signum est requiri inflãmationem

tionem, ad verā & exquisitam phrenitidē.
At quod Galenus dicat esse tremulum,
indiget temperie philosophica: nam tre-
mulus in rigore requirit arteriam mol-
lem, & gracilitatem; quorum neutrum
concurrit in phrenitide.

Resp. quidam dicunt non esse verē tre-
mulū, conuicti argumento dicto, sed tan-
tū similitudinariē, quia celer est & cre-
ber. Ego addendū existimo, videri tremen-
tem, ob motus conuulsivos, perturbantes
iudicium tactus, & ob vtramque causam
credo dixisse Galenum, non esse absolutē
tremulentum, sed ait: Interim subtretere
tibi videbitur.

Typhomania pulsus.

TYphomania morbus est, ex læthargo
& phrenitide mixtus: habet pulsus ce-
leres & crebros, sed minus quā in phre-
nitide, & magis languidos, latos & bre-
ues: externam distensionem habet suffu-
ratam, id est, intro recurrentem ante con-
summationem dilatationis. Vbi notan-
dum, quod si in phrenitide dilatatio non
completur est propter motum conuul-
sivum; at in typhomania fit, quia non
completur motus, sed surripitur, ob vr-
gentiam & copiam fuliginum. Est ergo
pulsus celer, creber, languidus, latus, bre-
uis, suffuratus.

CAP. LI.

De pulsibus catochi.

Similes pulsus habet læthargicis, sed hos
habet magis proprios, non enim ha-
bet molles, neque ita debiles, sunt præ-
terea æquales, læthargi inæquales. Cato-
chus rigidus tenet homines in ea figura
in qua illos comprehendit.

Sed circa ea, quæ docet Galenus sunt
aliqua dubia. Primò, quare dixit esse pul-
sus similes in magnitudine cum pulsibus
læthargi? Nam contrarium constat ex ip-
so Galen. 4. de Locis, vbi in catocho præ-
dominari ait siccitatem, itaque conue-
niet cum læthargo in frigiditate, dissen-
tiet in siccitate: ergo catochus habebit
pulsus duos, & ex consequenti non ita
magnos, nam durities obstat magnitu-
dini.

Secundò, non dat rationem Galenus
quare catochus habeat pulsus minus de-
biles, nam non sufficit dicere, quia cato-
chi distemperies non occupat totum cor-
pus, læthargi verò occupat totum: non (in
quam) sufficit hæc ratio. Primò, quia ad
pulsus debiles non est necessarium, vt to-
tum corpus distemperetur, sufficit enim,
vt cor. Secundò, quia non est assignata ra-
tio quare in læthargo communicatur
cordi humiditas, siue distemperies, &
non in catocho, cum vtraque affectio sit
capitis.

Tertiò, non dat Galenus exactam ra-
tionem quare in catocho sint arteriæ ca-
lidiores: nam cum catochus pendeat ex
frigida & sicca distemperie; vnde nam
proficisci potest maior intensio caloris
in arterijs? Nisi velis dicere reliquas par-
tes apparere frigiditas, imò esse frigiditas à
causa frigefaciente, & eminere solum ca-
lorem arteriarum, non quod fiat inten-
sio.

Posset dici ad primum, esse similes in
magnitudine, non tamen omnino: hæc
enim fuit mens Galeni in illo capite
ad Tyrones, quia inquit: Non omnino
catochus contrarius & diuersus est à læ-
thargo, nam habet aliquid cum illo: vn-
de si vis mordicus arguere de propria &
vera magnitudine, non similitudinaria,
existimo, quod probares intentum: nam
non inuenio rationem efficacem, vt pu-
tem pulsus huius morbi esse ita magnos
sicut læthargicorum, ob rationes tactas
in argumento.

Ad secundum difficulter possumus
excusare Galenum, nisi dicendo, quod
læthargus necessariò habet comitem fe-
brem, quæ est noua causa debilitatis pul-
sus. At catochus non necessariò coniun-
git febrem.

Ad tertium satis se explicuit Galenus,
quod loqueretur ex mente Archigenis:
iste enim philosophus putauit arterias ef-
se calidiores in catocho.

Conuulsorum pulsus.

Licet conuulsio sit affectio musculo-
rum, & partium neruorum, per con-
sensum tamen (vt supra diximus) faciet
pulsus duos, paruos, apparenter ve-
hementes, & cele-
res.

(. . .)

Du-

Ad primum.

Ad secundū.

Ad tertium.

4. de pras. ex
pul. c. 4.

Aduertendum tamen, quod Gal. pulsus molles, in thoracis & iccoris affectibus (in flammatorijs) fieri negauit. Non ob aliam causam, nisi quia in prædictis partibus pituitosum ædema non innascitur, quia thorax compactum adeo est, vt fluxionem pituitosam non intromittat, & iecur non solum compactum membrum sit, sed insita facultate pituitam in sanguinè cõmutet. Quæ omnia videntur contradicere Auicennæ.

Tamen putat Costeus loco citato fieri posse ædema, vt asserit Auicenna, tamen in iccore non perseuerare in forma ædematis, quin transeat in aliam naturam, nã vel induratur, vel concoquitur à virtute iccoris. Addo ego, & in thorace, à motu cõtinuo partis. Et sic conciliandi Gal. & Auicenn. De pulsu verò nil Costeus adducit, quare videtur hucusq; nostra explicatio verior. Vnde conciliantur loca apparenter cõtraria, nã quando dixit Gal. cap. 9. iecur non tẽtari ædemate, intelligitur, secundum doctrinam traditam, id est, non tentari ædemate exquisito in sua substantia: quia hæc semper conuerit aliquid ad naturam sanguinis, & sic non erit verum ædema pituitosum. Viuo enim animali, aliquid sanguinis generat iecur.

Sed aduertendum secundò, inflàmari varias partes in hepatis regione. Nam vel substantia ipsa carnea, vel tunica, vel caua pars erit affecta, vel gibba. Possunt etiam inflàmari partes internæ vicinæ, vena caua, & venæ meserei. Præterea externæ partes, quibus cooperitur, possunt inflàmari, vt musculi dextri hippochondrij. Secundum quas partes tam varias, poteris considerare pulsus varios, prout magis, aut minus dura fuerit pars affecta.

Memorari autem oportet, quod doctissimus Nicolaus Florentinus dicebat, generari in hepate quasdam vesicas aquea substantia plenas; de quibus forsàn Auicenna subintelligit, cum pulsus molles concedit. Pro qua re, videndus Nicolaus sermo. 5. tract. 5. cap. 20.

De apothemate verò calido maiore est difficultas, quare dixit Auicenn. adesse pulsus vndosus? Dici potest, fieri talem pulsus incipiente humore & irruente in substantiam carneam molliorem, non in puniculum, siue tunicam, nam quantò in tunicam decubuerit humor, tantò durior fiet pulsus, & ex consequenti non vndosus.

(* * *)

CAP. XLV.

De pulsu pleuriticorum.

EX dictis patere poterat qualis sit pulsus pleuriticorum. Aliqua tamen ad maiorem claritatem addenda sunt.

Dicit ergo Gal lib. ad Tyron. c. 32. pulsus pleuriticorum debere esse celerem & crebrum, non magnum. Vehementem vero quantum ad apparentiam, durum prætereà & serrantem.

Pro cuius intelligentia notandum est, pleuritidem veram esse inflàmationem membranæ subcingentis costas. Quo supposito, Galen. reddit causam istius pulsus lib. 4. de caus. pul. c. 8. dicens, quod in hoc affectu, propter propinquitatẽ ad cor, debet excitari febris, quæ ex se debebat habere pulsus magnum. Quoniam verò durities arteriæ est impedimentum ad magnitudinem, idè debent apponi celeritas & crebritas, vt satisfiat vsui. Est autem vehemens, quantum ad apparentiam, quoniam durities refert tyronibus speciem vehementiæ. Est autem durus & serras ob rationes iam dictas.

Secundò aduertere oportet, ex duritie magnum præsagium elici posse. Nã si multum durus est pulsus, magna est inflàmatio, magna humoris copia, quæ si cum virtute debili coniungantur, citissima mors expectanda. Si cum robore, longitudo saltem morbi. Quibus adde etiam ex intensione duritiei posse venari naturam humoris, nã bilis duriores, & melancholia etiam, pituita quã minimè duras, sanguis medio modo illos causabit.

CAP. XLVI.

De pulsibus suppuratorum.

Suppurati illi in rigore dicuntur, qui magnam quantitatem habent puris in cauitate thoracis. Considerant autè medici tres status suppuratorum, largo modo considerantes suppuratos. Nam aut pus fit, aut factum est, aut vomica disrupta, in cauitatẽ diffusa est materia purulenta.

Dicimus ergo, quod dum pus fit, pulsus sunt inæquales, & inordinati, & hectici. Ratio est, quia tunc arteriæ ex humorum multitudine grauantur, & ex multitu-

cap. 20. lib. 4. de Caus. puls. & ad Tyrones cap. 43. Sed putauit similitudinem, quam docet Galen. inter epilepsiam & apoplexiam esse cum paralyti, & ita concludit, quod pulsus paralyti & apoplexiæ differunt penes magis & minus, quæ omnia sunt contra Galen. Mihi sufficit difficultatem excitare; alij melioris ingenij illam dissoluent. Dicam tamen quid nunc sentiam.

Rectè Galen. similitudinem inuenit inter epilepsiam & apoplexiam; nam reuera differunt penes magis & minus, ut dictum est, & quoad essentiam morbi, quæ est in compositione, obstructione, scilicet, & quoad partem affectam, quæ est cerebrum: paralyti est affectio neruorum non substantiæ cerebri. Similes ergo dicit Galen. esse pulsus, secundum magnitudinem, & alias differentias, antequam affectiones sensibiliter apprehendat, quia tales sunt, ut mortem portendat: nam apoplexia fortis, mortalis est; epilepsia ab hoc puncto desectit, sed ad illam tendit, partem principem destruendo, quæ mala natura fugiens statim in principio suas præcipuas differentias apponit, ut si posset, liberetur, vsque dum victa, debiles, raros, & tardos efficiat pulsus. Vnde si ante inuasionem erat pulsus moderatus in magnitudine, statim fit magnus ob dictum conatum, non enim spectat natura omnimodam obstructionem tam principis partis, sed statim in principio extrahit magnitudinem. Quæ sollicitudo non ita agit in paralyti, & ob id Galen. non inuenit istam similitudinem pulsum cum apoplexia, distant enim periculo & grauitate, quantum neruus à cerebro, & exorta distat à principio, & ita Mercatus & alij inutiliter comparant nunc paralytim cum apoplexia.

Illud verò non possum intelligere, neque Galenum excusare, Quomodo est possibile, quod in apoplexia (ita Galen. cap. 43. lib. ad Tyrones) sint pulsus tensi, sicut conuulsi? Quod hoc contingat in epilepsia, quæ totius corporis partes neruosas quatit conuulsiuo motu, nil dubito. Sed quod in apoplexia, arteriæ vtrimque tendantur, cum potius laxentur, hoc mihi videtur difficile. Dici posset (ad excusandum Gale.) quod in apoplexia, cum sit obstructio cerebri, nil mirum quod aliquando sit tensa, si magna est, nam humor obstruens solet distendere partem: ad distensionem partium cerebri non est

difficile credere, alias partes per consensum tendi, & non laxari. Neque obstat dicere, quod cerebrum, ut pars blanda cedit, nam & pulmo cedit, nihilominus si obstruatur, aut inflammetur, aliqua tensio apparet in arteria, respectu status naturalis, licet respectu aliarum partium inflammatione affectarum sit pulsus blandus. Omnia ista non mihi satisfaciunt, ut excussem Galenum asserentem in apoplexia esse pulsus cum arteriæ distensione, ut in conuulsis. Et quare ista tensio fit vtrinque, id est, per partes extremas arteriæ, prorsus ignoro: nam quidquid considero, ad ponendos pulsus conuulsuos, non pertinet ad naturam & causam huius morbi.

Secundò, nescio quid possit pro Galeno responderi, inquit enim in principio epilepsiæ esse pulsus similes sanis, sola tensione vtrinque dissidentes. Arguo sic: Ergo different etiam magnitudine. Probat, quia arteria vtrinque tensa quomodo est possibile, ut fiat pulsus magnus; fiet ergo paruus: ergo in hac etiam differentia dissimilis erit sanis.

Dubium.

Angina.

Pulsus variat pro ratione humoris, & partis affectæ, nam vel partes carnea, vel fibrosa & neruosa, magis inflamman- tur, & ita fiet magis conuulsiuo similis, vel vndosis. Variantur etiam ratione sympto- matis, suffocationis, scilicet, vel ratione permutacionis in alium affectum: nam si in pulmoniam, fiunt vndosis, magni, molles, &c.

Orthopnea.

EST species quædam astmatis, in qua ob periculum suffocationis coguntur agri restra ceruice respirare. Aduertit enim Galen. 4. de Caus. puls. cap. 21. morbos diurnos posse habere acutas accessiones, ut apparet in epilepsia, & in hoc affectu, qui pulsus habet inæquales, inordinatos, & aliquantulum deficientes. Considerandi autem tres gradus, nam mediocrius cerebrum adit prædictis violentissimum, tardum & deficientem. Qui iam perimit languidum, & cerebrum. Vbi aduertendum duxi, deficiente in pulsum fieri & decurtatum, ob grauata facultatem à multis humoribus in vijs respirationis existentibus, ut hinc intelligas, non solum deficere

deficere pulsum, quia debilis est facultas per essentiam, sed etiam per aggrauationem.

Vteri suffocatio hysterica affectio.

Quia pars affecta est membranea, pulsus est rensus: quia affectio est frigida, pulsus est tardus & rarus, nisi iam ita vltimetur, vt fiat inæqualis, & deficiens.

Affectus oris ventriculi.

Quia varius potest esse, varios pulsus efficere valet: nam vellicatio, vomitus, nausea, debilitas efficiunt pulsum languidum, paruum, celerem, & crebrum. Si comprimatur, & grauetur ventriculus, pulsus erit rarus, tardus, debilis, paruus.

Sed magnum extat arg. contra Galen. Viderur expressè sibi contradicere: nam in hoc cap. dicit: Quòd si affectus qui facit pulsus crebos multum duret, efficiet vermiculantes. Cuius contrarium expressè tenet 3. de Causis puls. in fine, vbi proponit quæstionem sic. Quare in magnis vacuationibus pullulat pulsus vermiculans, & in febribus malignis formicans? Cui dubio respondet, quia vt sit vermiculans debet esse tardus, & rarus, quod in

febre acuta accidere non potest ob vsum adactum, & sic creberrimus fit pulsus, & tandem formicans (vnde per accidentariam rem respondet, qui dicunt fieri formicantem, ob oppressionem: nam sine vlla oppressione grauante, per solam vsus intensionem, caloris, aut inopiæ spiritus potest pulsus formicare in malignis.) Vides manifestam contradictionem? Ergo per crebritatem non tendit natura in pulsum vermiculantem.

Possent dici pro Galen. quòd perseuerante causa crebritatis solet tandem diminui vsus ob resolutionem, & tunc poterit migrare in vermiculantem, illud tamen maneat clarum, quòd perseuerante crebritate, non accidit vermiculatio. Magna enim est differentia inter hæc duo: nam potest perseuerare causa crebritatis, vsque dum mutet differentiam, & potest perseuerare ipsa crebritas. Causa ergo que solebat facere crebritatem, taliter potuit disponere cor, vt ad vermiculantes transeat amissa crebritate; tamen hac durante, vicinior est formicans.

Pro hac prima æditione sufficiant dicta de pulsibus.

Quòd si rectè perpendis, tali methodo, scripta est hæc tractatio, vt sit utilis ad omnem artem, vt dicebat Hippocrates.

(?)

FINIS.

DICTIO
CVR
MATA
DOCTO

MATRITI,
Apud Thomam Iuntam Typographum
Regium.

Anno M. DC. XXII.

MATRITI
APUD THOMAM IUNTAM
Typographum Regium
Anno MDCXXII

... ..

... ..

Q... ..

... ..

Q... ..

M A T R I T I

Apud Thomam Iudam Typographum

Regium.

Anno M.DC.XVII.

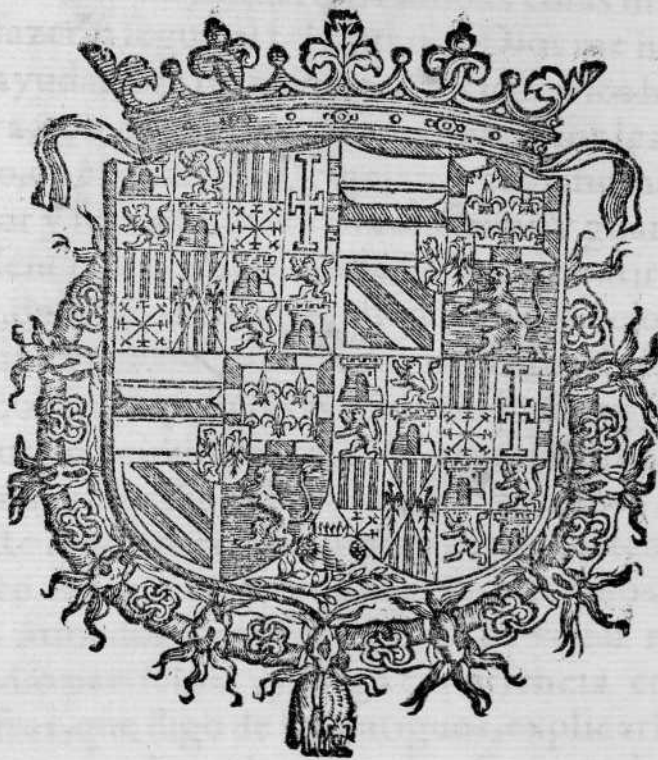
FINIS

DIGNOTIO ET
CVRA AFFECTVVM
MELANCHOLICORVM.

A V T O R E

DOCTORE ALPHONSO DE SANTACRUCE.

Ad Regem Catholicum.

MATRITI,
APVD THOMAM IVNTAM
Typographum Regium.

Anno M.DC.XXII.

Dialogi septem de Melancholico affectu quid contineant.

Primus, de affectu ipso.

Secundus, de parte affecta.

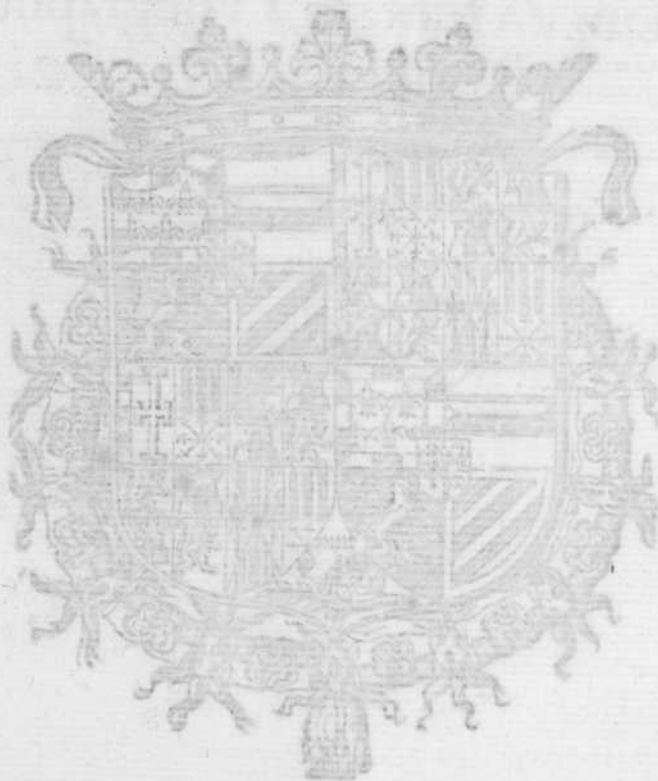
Tertius, de signis, causis, presagio, & medela illius.

Quartus, problemata, & observationes quasdam continet.

Quintus, methodum particularem aliquos melancholicos curantem.

Sextus, medicamenta quaedam, & simplicia, ac alia, à proprietate, (ut aiunt) morbum hunc profligantia.

Septimus, medicamenta expurgantia, leuia, & fortiora, quibus antiqui usi sunt erga affectum hunc, & quibus nos utimur, considerationes etiam aliquas scitu dignas, continet ante illorum exhibitionem, è Galeno, & Hippocrate excerptas.

MATRIT.

APVD THOMAM IVNTAM

Typographum Regium.

Anno MDCXXII.

A LA CATOLICA MAGESTAD EL REY DON FELIPE N.S.

DOs cosas he considerado muchas vezes, Catolica Real Magestad, que siendo de ley natural, y diuina, la vna, y la otra obligan al hombre, a poner todas sus fuerzas en la execucion dellas. La primera es, auer Dios criado de tal manera los hombres, que los vnos tuuiesen necesidad del socorro de los otros. Y la segunda, ser el amarse, y ayudarse tan excelente virtud, que es la mas encomendada de Christo nuestro Señor en su vida y muerte. A ambas cosas me parecio, que podia yo satisfazer, si segun el talento, que Dios me ha dado, y ocasion de poder ayudar con mi trabajo, ofreciessse a los hombres vn arte breue y clara, como la principal joya, que Dios les dio, que es el entendimiento, en el qual se les semejan, y cuyo fin ha de ser, ocuparse en su amor y seruicio, lo sepan conseruar, y guardar de vn poderoso, y pestilencial enemigo, que le suele combatir, y quitar a vezes las fuerzas, de tal manera, que en todas sus acciones no parecen hombres, sino vnos insensatos brutos, y otros furiosos. Este es el humor melancolico, el qual (no atajado sus pesados y furiosos mouimientos en los principios) es cosa de gran lastima, ver, quales quedan, y quan sin remedio. Verdad es, que antiguos, y modernos han escrito deste mal, y su remedio: pero es por tal termino, que en algunos parecen cifras, y en otros hallanse remedios tan fuertes, que no osan los atinados y cuerdos Phisicos echar mano dellos. Lo que mi estudio particular, y larga experiencia en esto ha hecho, es, estas cifras, que digo de los antiguos, explicarlas de manera, que todos las entiendan; y los remedios fuertes, darles tal temple, y prepararlos de manera, que casi en todas edades, tiempos, y lugares, y complexiones, en este mal se pueda vsar dellos. Y juntamente con esto, les pongo delante de los ojos diferentes enfermos oprimidos deste pernicioso humor, y curados por tal arte, y orden, que

que con facilidad de aqui adelante pueda qualquier Phifico, por moderno que sea, remediar semejantes passiones. Bien entiendo, Señor, que para dedicado a V. Magestad, este es pequeño volumé: pero siendo de tanto prouecho, y tan necesario a la vida humana, darâle el valor que le falta, ser dirigido a V. Magestad, con cuyo titulo por fuerça serâ respectado, y por su vtilidad bien recebido.

Guarde nuestro Señor bienauenturadamente la Catolica Real persona de V. M. muchos años, con aumento de mayores Reynos y Señorios, para bien vniuersal de la Christiandad.

(? ; ?)

OPVSCVLVM DE MELANCHOLIA.

DOCTORE ALPHONSO DE SANCTA-
CRUCE, AVTORE.

Dialogus primus. Interlocutores.

Aristippus.

Sophronius.

A*ristippus.* O vitæ solitariæ delectatio, ac suauissima dulcedo! Nihil est, quod magis animum recreet, nec res, quæ celerius intellectum ad speculationem philosophiæ & rerum diuinarum alliciat, & eleuet. Cælestis enim, ac prorsus angelica vita hæc. Quid tandem ego certius noui, qualis solitaria vitæ status interior sit? antra, colles, & nemora æquè omnibus patent: nemo arceat intrantes, nemo pellit ingressos, deserti nullus est ianitor, nullus custos: sed si virtutes utilitatesque huius vitæ enarrare cœpisssem, esset longū, & satis prolixū. *Sophr.* Dicis quidquid tibi de hac re libitum fuerit, memini tamen aliquarum sententiarū Senecæ in suis Epistolis, quæ quidem contrarium significare videntur: omnia siquidē mala nobis solitudinē persuadere, ait: & alibi: mala ibi consilia agitari, cupiditates improbas ordinari, audaciam acui, libidinem irritari, iracundiā instigari; sed quia opportunè mihi obuiam fuisti in amœno solitario, quæ isto loco, hæc omittamus ad aliud tempus, & quæ te in istum tam

De Melancholia.

longinquum ab vrbe discessum causā apulerit, velim dicas. *Aristippus.* Libenter, si prius quod mecum contēplabar, audire voueris. Diuersa esse hominum studia, suoquē quēque studio maximè duci, in libris de finibus bonorum, & malorum Cicero atēbat. Alij enim gloriæ seruiunt, alij pecuniæ: rari sunt qui, cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiose intueantur, quod qui faciunt, & sapientiæ studiosi, & philosophi habentur. Hæc Cicero. Sed ipse mecum his addebam, verè philosophos illos dici, qui non solum naturæ abdita animi sui recreationis gratia intuentur, verum suæ Reipublicæ, & amicorum commoda toto nixu contemplantur. *Sophron.* Et id iure quidem, ac inter omnes quos nouimus, de te ista prædicari possunt; nam præterquam, quod in re medica te diu exercuisti: tamen scimus, noctu diuque quandā, & eam laboriosam ac periculosam prouinciam tuis humeris sumpsisse, & non solum huic Reipublicæ, verū vniuersæ Hispaniæ utilissimā, in qua quidem re nō tantum philosophū, verum ciuē optimum, ac de Repub. benemeritū te ipsum confitemur; mederi nāq; morbos

A commu-

communes, id cuique facillimum est: at hominibus melancholico succo refertis oppressisque, & huius causa in naturam seu consuetudinem brutorum conuersis, opitulari, hoc (inquam) non mederi, sed potius hunc hominem denuo gignere, fatendum: quod sane opus celebre, & admirandum, ac inter diuina connumerandum ab omnibus existimatur: sed quia ingenium tuum à teneris vnguiculis cognoui, & scio te adultores abhorre, his superfedeo, si mihi prius, quod à te exposulauero, concesseris. *Aristipp.* Nihil est profecto, quod libentissimo animo tibi non offerā, si quid proficere intellexero. *Soph.* Etsi quamplurimi huius nostræ Appollinæ facultatis socij summè desiderant ordinem, ac methodum hanc (qua miseris his melancholicis, & maniacis remedium adfers) scire, ac ad amussim callere; ipse tamen ex animo inter cæteros intelligere summopere cupio: & si amicus meus es, memento nihil aliud esse amare, nisi velle bonis aliquem affici quàm plurimis. Nihil igitur in vita delectabilius, nec mihi vtilius bonum, quàm a te ipso, omnia quæ circa hanc rem scitu digna sunt facie ad faciem audire. *Aristipp.* Nihil est, quod studio, & beneuolentia, vel amore potius effici non possit: & quandoquidem primo de Oratore eloquentiæ Parens aiebat, sine ardore quodam amoris in vita nihil quicquam fieri egregium, eodem met quo te diu dilexi, quod exoptas audies.

Dicebat Galenus 2. Metho. capit. 2. Melancholiam inter eos affectus connumerari, qui à causa nomen sumperunt, ob idque tale illi nomen inditum esse, id etiam dicebat tertio loc. affect. capit. 7. Paul. etiam libro 3. capit. 14. Melancholiam aiebat delirium quoddam esse sine febre ex melancholico humore maximè nascens, qui mentis sedem occupauerit: at clariùs, & distinctè magis Auicenna libro 3. Fen. 1. tractat. 4. capit. 18. sic: *Melancholia mutatio est existimationum, & cogitationum à cursu naturali ad corruptionem, & ad timorem, & ad malitiam propter complexionem melancholicam, facientem pavidum, seu tristantem, spiritum cerebri interius, & facientem ipsam ymiuam propter tenebras ipsius.* *Sophron.* Vnde igitur tantum mali hominibus euenire potest? *Aristippus* In primis (si me an mus meus non fallit) impudentissimus iste, humaniquè generis perniciosissimus

hostis succus est, summam, & præcipuam arcem huius microcosmi ab Altissimo creati conscendens, ibi vexilla sua eleuat, vnde quaque prius circumpositis machinamentis: siquidem affectus iste alienatio quædam est mentis, à melancholico humore progenitus, mentem ipsam occupans. Et quandoquidem optimus, & expertus medicus est quemadmodum strenuus militiæ dux arcem aliquam oppugnaturus, non abs re erit, nec à militiæ consilijs alienum, vt aptius humorem hunc similem affectum creantem, & cognoscamus, & expellamus, eiusque vim & profapiam exquirere, quæ insignia belli, quosquè commilitones adferat, quam partè arcis prius inuadat, quibusquè stratagematibus; conuenientissimum etiam huic bello visum fuit, exploratores tales fidosquè habere, vt nihil, quod scitu dignum atque necessarium sit, circa aduersarij cognitionem, ab eis sciscitari obliuiscamur: ad hæc, quo tempore castrametatur, quibusquè maximè locis: his cognitis, inquirendum à peritis in re hac militari, quò tendat pugnae huius fortuna: denique his omnibus ad amussim perspectis arma sumenda, hostisque oppugnandus: quem quidem, & suos, pro viribus & posse profigabimus. *Sophron.* O perquam pulchra, & sapientissima huius opusculi summa. Dic igitur (oro) quis hic hostis, qualisvè sit, & eius profapiam enarra. *Aristippus.* A nobili, & illustri parente ortum fuisse inimicum hunc, quem fugate conamur, notissimum omnibus esse, vel hinc maximè constabit, si prius cuidam innitatur principio à philosophis, & medicis recepto, an malum, scilicet, corpora ex calidi, frigidi, sicci, & humidi mixtura constare, & ex harum qualitatum elementarium commixtione nouem confici temperamentorum genera, & inter hæc vnam exactè mediam, quâ temperatâ vocât reliquas à vincere appellatione sortitas: adhæc humores nostri corporis his dictis qualitibus præditos substantias quasdam esse humiditas, ex prima eorū quæ bibuntur & comeduntur commixtione genitas, quas quidem pene diuinus ille, & nostræ artis reparator Gale. animalium sanguine præditorum elementa esse statuebat, 2. Element. ab his enim nos, & cõstitui, & ali aiebat senex ille antiquissimus, lib. de Natur. huma. quos sanguinè, pituitam, & vtramque bilem appellat, substantias omni tempore & ætate magis mi-

Ortus uocis melancholici.

nusvè in homine vigentes. *Sopbron.* Si bene memini, hæ sunt, quas Galen. 2. de Naturalibus facultat. & 4. de Vsu partium, comparabat vino musto. Sanguinem, scilicet vino, pituitam spumæ vini, bilem flauam flori vini, atram autem faci, sanguinemque aiebat temperamento esse calidum, & humidum, mediocrem, rubrum, dulcemque, qui si in alicuius corpore abundauerit, quadratum potius, magisque musculosum, ac probè compactum molliquè natura præditum reddet, salicibus naturæ functionibus dotatum, pituitam autem frigidam, & humidam, albam, tenuem, viscidam, saporisque expertem, quæ glabrum efficit corpus, molle, crassum, deses, nec ita obeundis actionibus aptum: bilem verò flauam calidam, & siccam, tenuem, pallidam, & amaram, ficciora, calidiora, gracilioraque reddens corpora, hir suta, & dura, & pinguedine priuata, in iramquè prona, laboribus, & citatoribus motibus idonea. *Aristip.* Bellè quidem omnia ista, ex Galeni doctrina: sed atram bilem, de qua noster futurus est sermo, faciem sanguinis vocabant, eamque frigidam & siccam, crassam & acerbam: isti tamen succi, si nullatenus fuerint vitiat, secundumque naturam se habeant, salubrem statum parient: ab his enim (dicebat Hippoc. de Natura humana) valet, & consistit, ægrotatquè homo: cum autem contra se habent, alterantur, corrumpunturquè extra se, tunc corpus ægrotat. Habent in super (scias velim) isti succi suos excessus, & defectus veluti proprios fines, & hoc, vel in crassitie, lentore, tenuitate, calore, frigiditate, putredine, vel alterius cuiusvis substantiæ mixtione, cum à suo ipsius statu mutantur, vitiosi iam, & non naturales dicuntur, vt si sanguis putrescit, subtile eius in flauam, crassum in atram degenerat. quæ Galen. pulchrè 2. de Differ. feb. differebat. *Sopbron.* Hinc constat clarè, quod paulò antè dixisti, ex illustri ortum fuisse parente inimicum hunc, quem oppugnaturi sumus, & tandem quo pacto ingenio prauo, ac qualitate pessima redditus est: sed necessum satis existimo esse, habere amplissimam, ac manifestam huius succi notitiam quam Galen. tanti momenti esse aiebat ad illius expulsionem libro de Atra bile, sic: Ij ergo qui atræ bilis indagatorem nihili fecere, non contemnendam, neque exiguam partem artis immeditatam reliquere; magis verò etiam, qui nec de flaua bili prodidere.

De Melancholia.

Aristippus. Verum hoc est, & ob id duplicem esse succum hunc animaduertere oportet: alterum naturalem, quem sanguinis faciem vocant, ex crassiori alimenti parte ortum: cuius plurimum in lienem veluti in vasculum illi à natura paratum deducitur. Alterum non naturalem, qui essentia multò tenuioris est, qui quidem vomentibus, & olfacientibus acidus videtur, teste Galen. 3. loc. affect. hic est quem terram radere, attolere, ac fermentare aiunt, ampullasquè (quales feruentibus iusculis supernatare videmus) excitare, dicebat Galen. 2. Facultat. naturalium. & libro de Atra bile: Melancholicum hunc humorem ex adustione bilis ortum, omnium pessimum esse, neminem latet. *Sopbron.* Pace quod dicam tua, æquiuocatio non obscura in doctrina hac fiet, circa nomina istius humoris, & eius differentias, nam nunc melancholicum succum, nunc atram bilem, vnum, & eundem appellare audio. *Aristip.* Gaudeo quidem, quod huic rei inhæreas sic necessaria, & suspicor hanc ob rem Galenum 6. Aphorismor. comment. 53. hæc docuisse: Nam oportet, inquit, reuocare ad memoriam ea, quæ in alijs locis de atra bile præfiniuimus, quod quædam ex atra bile præassata gignitur, quæ omnino molestissima est, quæ verò ex sanguinis facie, crassior quidem est illa, secundum substantiam, sed plurimum differens prauitate qualitatis: dictum autem est, quòd ea, quæ est veluti fax sanguinis, quum v olumus ex quisi tē loqui, nondum atram bilem nominamus, sed humorem melancholicum, sanguinem melancholicum, nominibus autem abutendo, & atram bilem aliquando vocamus: quoniam si nō prius euacuetur, paulò post atra futura est. Dicebat etiā ipsemet Gal. lib. de Atra bile, apud præceptorem suū Pelopem notas vtriusquè didicisse, & per totā vitam suam obseruasse, & hoc maximè si exerceri videbat exactæ bilis atræ humorem, lethale id esse, nigrorum autem humorum euacuationem non nisi frequenter bonis auspicijs fieri conspexisse: perniciosior siquidem (inquit) est bilis atra à flaua bile superassata genita, quam ea, quæ à sanguinis subsidentia. *Sopbron.* Luce clariùs vnusquisque differentias istius succi cognoscet, & videbit, sed si duplicem tantummodo atram bilem ais esse, naturalem, & non naturalem, hanc ex flaua bile assa: illam verò faciem sanguinis, quid dicemus de atra illa bile ex assa

Atra bilis duplex.

Naturalis.

Non naturalis.

Qui de atra bile ex pituita.

Sanguis bilis flaua atra pituita.

Atra bilis duplex.

Naturalis.

Atra bilis.

Naturalis.

pituita ab Auicenna Arabum medicorum, & philosophorum principe configurata, part. 2. tractat. 4. capit. 1 qui sic ait: *Alia est, quæ cinis phlegmatis, & quod de eo adustum fuit, et si phlegma valde subtilis, & aquosum fuerit, eius cinis erit salsus; & si nō, trahit ad acridinem, & ponticitatem.* Et de quartana periodica, hæc: *Et sciisti, quod melancholia est, quæ est faex sanguinis, & alia est, quæ est adustio eius, & cinis humorum.* Et ex istis vltimis verbis facile est intelligere, velle assignare febres quartanas ex affatione aliorum humorum. Auicennam etiam sequuti sunt alij non pauci, inter quos Rasis 16. conti. cap. 2. dicens, *quartanam ex pituita salsa sicca fieri.* Aristippus. Isti haud audiendi hæc in re sunt, cum & ipsam rationem opitulantem habeamus, & ipsummet Galenum nobis patrocinantem: hic enim, cum laudaret sententiam Praxagoræ Nicharchi filij, qui decem præter sanguinem statuebat humores, 2. de Naturalibus facultatibus, capit. nono in fine, ait: *Bilis siquidem quinque genera, pituita tria; vbi tantum relinquitur locus duabus atræ bilis speciebus enarratis.* Nulla igitur ex pituita bilis atræ. Rabbi etiam Moses de mente Galeni 1. Aphorismorum, Aphorismo 28. pituitam nullo etiam validissimo calore in atram bilem verti posse ait, si affatur enim, pituita non ob id in atram bilem debet transmutari, vt clarius differebat Galen. 2. Prognos. comment. 46. *Candida (inquit) excreatio glutinosa, rotundaque propter affatam fit pituitam.* Non igitur in nigram conuertitur. Calor namque extremus, (vt ratione rem confirmemus) in pituitam agens, omnino in vaporem conuertet ipsam, maximè si tenuis & aquosa fuerit: si verò tenax, potius in tophum, aut lapidem, quàm in melancholiam mutabitur: & si crassa adhuc fuerit, nō tenax, exustione reddetur falsa: præterea etiam plurimæ transmutationes ex affatione pituitæ deberent fieri, vt & in aliorum humorum transmutationibus fit: sunt igitur binæ tantum bilis atræ species. At operepretium erit scire officia, & conditiones harum specierum bilis atræ, cum frigida enim & sicca sint temperiei, acerbæque qualitate & crassa præditæ, corpus natura durum, tenue ac glabrum reddet, tangentibusquè frigidum modica per carnes pinguedine illitum. Atræ hæc bilis cum naturalis est, solidiora nostra corpora, qualia sunt ossa, alit alijs mixtis humoribus: robo-

Conditiones
naturalis atræ
bilis.

rat siquidem sanguinem ipsum sua crassitie, firmioremque reddit: reliquum istius in lienem, vt dictum est, transfunditur, eius visceris natia quadam facultate humorem istum trahente, quæ fusiùs Galen. 4. de Vsu Partium, & 2. Facult. natural. & Auicen. pri. l. doct. 5. cap. 1. Atræ hæc bilis cum sit acerba, & acida, non sinit ventriculum subuertere, imò illum confirmat, constringit, & congregat: bilis autem flaua contrarium nata est agere: cogit subinde atræ cibaria, & retinere facit, quousque sufficienter coquantur, & vna cum his atræ bilis, præcipue quæ acida est, famem concitat, teste Galeno lib. de Plenitudine. Ex atræ, submissi animo, morosi, & horribiles, à potu abstinentes, salua abundantantes, cibum auersantes, non omnes, sed quidam ex ipsis liberaliter edunt, quibus melancholia acida qualitate exuberat. *Sopbron.* Sed dic, oro, Aristippe mi, metus ille, & profunda mœstitia sine ratione istorum melancholicorum vnde ortum habet? Nam suspicor (si bene memini) inter Galenum, & Auerroem de hac re mentionem esse aliquam. *Aristip.* Summum medicis, tum philosophis in confesso est, & humores, & omnino corporis temperaturam animi actiones variare posse. At verò 2. de Caus. symptom. postquam metum, & mœstitiam sine ratione dixit esse melancholiæ signa, addit: *Quod verò atræ bilis rationalis anima sedem occupans, timorem, mœstitiam, & mortis expectationem inducat, nihil mirandum est, cum videamus in rebus externis, nihil magis, quàm tenebras nos perterritere facere.* Si igitur quidam tenebris simile, rationali parti animæ circumfundatur, hominem semper timere est necesse, vtpote qui semper timoris causam in corpore circumferat: est igitur horum symptomatum causa, humorum, & vaporum nigredo, quæ ab imaginatiua deprehenditur: quemadmodum in phreniticis, muscæ, aut culices, aut flocci, aut pili, læsa verò imaginatiua læditur irascibilis vis, in qua timor & mœstitia generantur. *Sopbron.* Quid ergo dicemus ad illa quæ Auerroes 3. libr. Collect. cap. 40. ait: docet enim timorem melancholicorum non sequi nigredinem humoris, quoniam læsiones actionum non sequuntur mutationes colorum, quæ quidem sunt qualitates, vel symptomata, sed sequuntur morbos, quemadmodum pessimam cerebri temperaturam. *Aristip.* Huic sententiæ, seu opinioni Auerrois est facilis

Famem concitat.

Questio de metu.

facilis

facilis responsio, nigredo siquidem humoris melancholici statim mouet imaginatiuam, tenebras suffundens animali spiritui: at ista nigredo est effectus istius succi melancholici, qui causa morbifica est, efficitque morbum, scilicet, frigidam cerebri intemperiem. Sed ad conditionem aliam istius atræ bilis deueniamus scitu dignissimam: de qua mentionem fecere diuinus ille Plato, & Aristoteles, atque Galenus. Acuitatem, ac ingenij subrilitem creare succum hunc, dicebat Galenus: calidam & siccam iuuenum temperaturam, labente, & inclinante atate, in frigidum, & siccum habitum transmutari: qua de causa, nigri, hirsuti euadunt, & hos verè melancholicos, & ingeniosos vocabat Aristoteles. Hoc idem docebat Galenus 2. de Temper. ad finem, sic: Non est, quod opinentur tanquam corpus siccum est, itidem excrementosum quoque siccum esse, etenim si quis ab initio sicciore, frigidioreque temperamento statim fuit, is non melancholicus est, ut si quis antè calidus & siccus ex sanguine vrendo plurimum generauit atram bilem, isti igitur sunt melancholici, quos in intellegendi & indagandi vi pollere aiebant Philosophi antiqui, & ad præclara munia obeunda plurimum valere. Docebat namque Aristotel. 3. Sectio. Problem. 1. Quibus multra & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt & ignaui: in quibus permulta & calida, hi perciti, ingeniosi, amantes, propensi ad omnem excañdesceniam, & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores: at quibus minus ille calor remissus ad mediocritatem sit, ij prorsus melancholici quidem, sed longè prudentiores; & quamquam aliqua ex parte minus excedant, multis tamen in rebus sunt omnibus præstantiores; alij in studijs literarum, alij in artibus, alij in Republica gubernanda, quidam in Poetica arte Democritus etiam dicebat; Nullos viros ingenio magnos, præter illos qui furore quodam perciti erant, furiososque esse solere. Et aiunt Ciceronem aliquando hæc Democriti verba legisse, qui quidem se æquo animo ferre tardiozem esse aiebat: dummodo ab hac melancholiæ specie ab esset. Inter hos furore percitos melancholicos aiunt fuisse Empedoclem, qui in Aetnæ voragine insilij. Ad hæc rationi consonum videtur, quod qui atram bilem paucam & tenuem habuerint, cate-

De Melancholia.

rosque humores tenues, & dissilabiles, ac cito auolantes, hi spiritibus vigeant, at tamen instabili sint ingenio, labili que memoria; crassam autem, & mediocrem atram bilem habentes memoria polleant; & fixo stabili que ingenio sint: duo enim crassitie atræ bilis coercent, & continet tenuitatem, & substantiam dissolubilem sanguinis, & flammæ bilis. Melancholicos etiam quosdam diuinasse per somnia ferunt; cuius rei rationem Aristotel. & Galenus reddunt, dicentes, animos istorum varijs & multis phantasmatis agitari, incidereque in ea somnia, quæ erant rerum futurarum; quos quidem, & reliquos iam dictos actus mirabiles appellabant. Sicuti Latina lingua loqui, qui numquam eam didicerat, carmina componere, & alios similes, naturales (inquam) & supernaturales actus vocabant, quorum causam ferè occultam esse aiebant. Astrologi autem vniuersaliores causas indagantes, nituntur hos affectus in causam aliquam reducere: non defunt etiam, qui huiusmodi actus spiritibus, & deprauatorum animabus attribuant, qui ab hoc sæculo recesserunt. Aliqui etiam dicunt, demones prauos, sicuti spiritus tenues & incomprehensibiles, se se corporibus hominum insinuare, qui quidem occulti intra corporis latebras, morbos similes creant, vel mouent, & cum hoc somnijs terrent animos, mentesque quatiunt furore, sic ut aliquibus videantur isti maniaci. *Sophon.* Quando sic acutè, quæ circa cognitionem succi istius atrabilarij naturalis tot tantaque retulisti, non abs re erit, de non naturali aliqua enarrare. *Aristippus.* Ab isto gignuntur non pauca symptomata, & ea aliquando sæuissimæ, necnon & affectus aliqui graues, perniciosi, & aliqui contagiosi. Nam præterquam, quod quartanas, & vlcera cacoete, seu maligna creet: hinc etiam caneros, seu carcinomata à Græcis dicta ab atræ bile efferuescente genita fatentur: quæ si acrior fuerit, admodum in caneros ulceratos degenerat, is est affectus ille, quem, si extrinsecus adsit, & serpat, Cornelius Celsus cancrum vocat; si autem corrupta interiùs aliqua parte accidat, carcinoma: hinc etiam oriri aiunt vocatam à medicis lepram, vel Sancti Lazari morbum à Græcis, & à Latinis elephantum, seu elephantiasim; non (inquam) elephantiam Arabum, quam tumorem pedum ap-

pellant. Nec hæc est, quam quidam recentiorum morbum Gallicum vocant. Ab hoc etiam humore psoram illam manifestis squamis cutem depascētē, & aliā istius speciem superficiem cutis varijs figuris lædentē, quam scabiem vocant Latini; lichenes etiam, seu imperigines hinc etiam nasci palam est, & vitiliginem albam, & nigram, quas Græci alphon vocāt, Auicenna morpheam, Celsus vitiliginem albam, leucam alphon appellat, nigram melan. Alia vitiliginis species, quæ profundior est, à Celfo leuca, ab Auicenn. albaras, ab Haly Abbate lepra: ab hoc etiam succo verrucarū omnes species sine dubio oriūtur: calli etiam, seu clavi à Græcis Tylli dicti: vena etiam medem Auicenn. quam Haly Abbas saniosam vocat, Græci Dracontiū, vena ciuili ab alijs dicta, qui quidem morbus in India & Occidentali plaga potius grassatur.

Si autem succi huius rebellis non naturalis actiones, motus, & symptomata exactius, & penitius callere volumus, præcipuam nostri corporis partem occupantia, cerebrum scilicet, videbimus sensus motusquæ principium offendere, quandoquidem sua abundantia, & pessima qualitate sensiles reëtrices facultates lædit, imaginatiuam scilicet, cogitatiuam, & memoriā: lædit (inquam) imaginatiuam tripliciter, vel quia in totum ipsa aufertur, vel malè fit, aut diminutè: ratiocinatiuam, aut quando in ea parte resolutio contingit, quam iuxta Græcum textum dementiam vocamus: aut aberrat, & desipientiam: aut minuitur, & tunc moriam, seu stultitiam, Auicenna stoliditatem appellat. Memoria etiam læditur aliquando, sed rarò, vt postea dicemus: perit namque etiam cum intellectu, per se deperdita fuit in multis in pestilentia, de qua meminit Thucydides. Perit autem cum intellectu, quando copia, & malignitate sua succus hic cerebrum totum occupat; opprimit namque quosdam profundissima mœstitia & metu, quibusdam obstructionibus hypochondriorum, præcipuè sinistrorū, à Græcis hypochondriaca, ab Auicenn. myrrarchia dicta, nimis exusta bilis hæc atra ferina deliramenta creans, mania, seu furor vocatur, quosdam noctu campos, & monumenta visitantes causat humor hic tener, vllulando more canum, quam Latini lupinam insaniam, Græci lycanthropiam dicunt. Sacrum etiam illum, honoratum,

Affectus de quo noster ex sermo.

Dementia.

Desipientia.

Stultitia.

Memoria abolita.

Mæstus, & mœstitia.

Hypochondriaca.

Mania.

Lupinai insaniam.

Herculeum, seu comitalem, aut epylepsiam vocatum affectum hinc oriri dicunt aliquando Hippocrates, & Galenus, & Paul. vtpote, quod obstructio illa tam repente orta, & statim abolita non nisi à crassis humoribus, pituitosis, & melancholicis oriri possit. Non nouum est etiam, iuuenes amore inescatos, assiduis cogitationibus & desiderijs non consequitis, tristitia magna affici, & inde sanguinis vitionem promanare, quo quidem sanguine melancholico exusto nimis corde cerebroquæ affectis oriri mentis illam insaniam, quæ heros vocatur, clarum est. Non nouum, dixi, quandoquidem Cadmus ille Milesius de herotico affectu quatuordecim libros conscripserit; quem quidem affectum amentem amoris, seu animæ concupiscibilis passionem vocitat, in hepate & corde residentem, à desiderio rei amata simulachro intra mentem conceptam. Ab hoc etiam humore atro profilit vterinus ille affectus, furor vocatus, qui tot sæuissima creat symptomata: in viris etiam affectus ferè epylepsis similis ex semine retento, his accidere solet Veneri deditis, qui ob castitatem, illam dereliquerunt. De quibus omnibus fufius deinceps.

Comitalis morbus.

Heros.

Vterinus affectus.

Sophron. Cùm sic clarè, & doctè de affectu hoc, & de succo illum creante, eiusquæ conditionibus disseruisti; perge ad alia, oro, quæ scio certè mihi vtilissima fore.

Dialogus secundus.

De parte affecta.

Aristip. Necessariam admodum esse partem cognitionem, vt non solum affectus cognoscatur, verum vt rectius curetur, Gal. docebat 1. loc. affect. cap. 2. & 3. & lib. 3. loc. cap. 1. & 3. sic: Non solum, ait, recentiores medici, sed veterum quoque non pauci corporis particulas locos nominare consueuerunt, ac quam diligentissimè affectus ipsis euenire soliros dignoscere studuerunt. Propterea, quod pro locorum differentia curationem quoque variari contingit. Et subdit: Sed quam utilis ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi via, & ratione conscripsimus, videre est. A læse igitur actionis instrumento semper nobis incipiendum est,

Affecta pars.

Sophro.

Sopbron. Memini iam me ista apud Galenum vidisse & legisse: sed (ni fallor) ferè in principio nostræ confabulationis dixisti, vt se res habet, ex Gal. 3. loc. affect. cap. 6. & Paul. lib. 3. cap. 14. melancholiam, de qua noster est sermo, delirium quoddam esse sine febre, ex melancholico humore maxime nascens, qui mentis sedem occupauerit: sedem autem mentis caput esse, ex pluribus Gal. locis elici potest, præcipue 8. de vsu part. cap. 4. in principio: & circa hoc ipsum se citat Gal. in lib. de Hipp. & Plat. placitis. Non abs re erit pro tyronibus tantummodo explicare, mens hæc quæ ab humore hoc lædi solet, vbi & quo pacto in sede, & loco hoc sita sit. *Arist.* Ræ satis rationi consonam, & aliquibus adeo necessariam exposcis, cum pluribus ignotum sit, qua in parte istius sedis imaginatio, vbi memoria, & ceteræ potentia à Philosophis, & Anatomicis constituantur. Caput hominis, vt hinc sumam exordium, summam corporis partem obtinet, quia cerebrum ibi humanæ mentis sedes, & domicilium cogitationum, & rationis, principiumque & fons totius mentis, & sensus, & quoniam hoc membrorum omnium præstantissimum est, & futurum iniurijs extrinsecis obnoxium, ideo naturæ circumseptum est osseo tegumeto, quod craneum appellatur, quod quidem interius obuelat crassa illa meninx, seu membrana, è cuius villis per futurarum foramina exeuntibus alteram exteriorem membranam natura fabricauit, cooperientem exteriorem cranei partem, quam pericraneum vocat. Altera tenuis membrana pro inuolucro ipsius cerebri data proxime ei adiuncta. Hæc membrana primum cerebrum à cerebello partitur, non tamen ob id in medio ipsius iuxta basim inter occipiciu, & frontem omnino diuisum cernitur, & cerebrum hoc in anteriore parte situm in dextram, & sinistram partem diuidit. Sub his apparet infundibulum, seu peluis appellata, vbi ventriculorum riuus confluunt. Sub hac peluis glandula adest quædam rotunda, & concaua, & hæc excipit os quoddam pertusum ab vtraque parte, & mox sequuntur ossa quædam raræ texturæ, quæ quidem palatum vsque portendunt: mox rete illud mirabile, & reliqua. *Sopbron.* Si quæ sequuntur circa disputationem hanc sic manifestatur, & miro isto ordine, haud indocti euadent tyrones anatomes istius sedis. *Arist.* Doctissimus ille Vesalius, quæ retuli docet. Et quia inter omnes quot-

quot legi Autores, antehac nemo exactius, pulchrius, & subtilius, nec veriùs anatomem docuit, ab eo excerpere illa volui, & quæ sequuntur: At sicut vnica manusi indigitos, ita cerebrum in diuersas partes discretum videtur: anterioris partis dexter & sinister sinus, & cum his cerebellum, & dorsalis medulla, neruique ad vnum omnes insuper, & nates testesque cerebri, deinde callosum corpus, inuicem continuæ partes existunt, eademque substantia constituantur, duritie caloreque aliquantulum variante. Et quemadmodum cordis substantia vitalis, animæ vi, ac iecoris caro naturali animæ facultate induuntur, insuper, vt iecur crassiorem sanguinem, ac qui per quæ caliginosus est, naturalem spiritum, & cor item rursus sanguinem impetu per corpus ruentem, vna cum vitali spiritu conficiunt, & perinde atque & viscera per dedicatos sibi canales omnibus corporis partibus suas materiâs deriuant: ita quoque cerebrum aptam ipsius muneris obtinens materiam in proprijs sedibus, ac illius functioni apposita subministrantibus instrumentis animalem spiritum longè clarissimum tenuissimumque parat, quo ad diuinas principes animæ operationes partim vitur, partim autem ad sensuum motusque instrumenta per neruos quosdam tanquam per funiculos continuo distribuit, ea nunquam spiritu (qui præcipuus eorum instrumentorum functionis auctor censetur) destituens. Hæc Vesalius. Quibus omnibus bona fide relatis tyrones facillimè comprehendent cognitionem cerebri, & eius partes. *Sopbron.* At cum res ita sic se habeat, & de læsione istius sedis, ac illius operationum nocumento diserturus es, non abs re erit partes actionum enarrare. *Arist.* Duo sunt, vt tuis respondeam votis, genera facultatum animæ nostræ sentiendis. Altera facultas sentiendi. Altera mouendi. Et prior duplex. Exterior, & interior. Facultas cognoscendi exterior rursus quintuplex, vel in quinque sensus diuiditur, in visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Facultas cognoscendi interior triplex etiam inuenitur, diuiditur siquidem in sensum communem, quem philosophi à phantasia distinguunt; in æstimatoriam, siue cogitatricem, memoratricem, seu recordatricem: sentiens autem, & cognoscens anima in corpore ipsius cerebri est tanquam in propria sede sita: hæc ab omnibus instrumentum proprium sentiendi, seu primarius sensus ap-

Cerebri anatomas.

Per vniuersum.

ad istum modum
ad istum modum
ad istum modum

aliquid de ista
rebus, ut
aliquid de

msup

pel-

pellatur. Et reliqui sensus externi hinc as-
 fident proximi, in quos etiam, vt dicebat
 Vesalius, & in omne corpus neruorum
 propagines dispersæ sunt, quibus anima
 vires suas effundit. Et si admirandas res om-
 nes, quæ sub osseo capitis tegmine delitel-
 eunt, nobis manifestare ad amussim, vt
 aiunt, aliquis posset, sancte Deus quot abs-
 condita in substantia illa cerebri, quæ ocu-
 lis contemplari non possunt, comprehen-
 deremus, nobilissimam illius complexio-
 nem, admirabilem virtutis dignitatem,
 pulcherrimam distinctionem, & officiorum
 in diuersis partibus varietatem: quæ om-
 nia vix vlli digna admiratione suspiciunt,
 propterea quod sic abscondita sunt ab
 oculis, & hominum paucissimis, vel te-
 nuiter cognita. *Sopbron.* Si bene memini,
 à philosophis & medicis sensus iste com-
 munis ideò sic nuncupatur, quod omni-
 bus exterioribus sensibus sit communis, &
 quia æqualiter species omnium exteriorum
 sensuum suscipiat. *Arist.* Ira est, & ob
 id Aristoteles comparabat hunc centro
 circuli, sicquæ omnes sensus exteriores à
 sensu communi interiori, tanquam à cen-
 tro egrediuntur, & sensatorum suorum si-
 mulachra singuli ad eundem reducantur
 per neruos, qui à singulis eorum ad ipsum
 proficiscuntur. *Sopbron.* Iraque est iste sen-
 sus communis veluti fons à quo ex oculis
 miraculo sensus exteriores profluunt,
 atque procedunt, recipientes ab eo spiri-
 tus sensitiuos, per quos suas exercent in
 suis organis operationes. *Arist.* At duo
 sunt officia huius sensus communis; alte-
 rum iudicare obiecta exteriora sensuum,
 & hoc vna apprehensione; alterum iudica-
 re de actibus ipsorum sensuum. *Sopbron.*
 Et hic sensus in qua parte cerebri situs est?
Arist. In anteriore parte ipsius cerebri, vbi
 concurrunt quinque nerui sensuum exte-
 riorum, qui quidem locus adeò humidus
 & medullosus est. Fuit enim sic neces-
 se, quia humidum maximè perceptiuum est.
 Imaginatiua autem virtus (quam eandem
 cum sensu communi vult Galenus) in an-
 teriori parte cerebri, velut in prora capi-
 tis, qui quidem locus minus humidus, &
 nec tam medullosus, & aliquatenus ma-
 gis siccus. Nam sicut humidum, vbi est sen-
 sus communis, bene recipit: sic siccum
 bene retinet. *Sopbron.* Ad æstimationem per-
 ge, quam in homine cogitatiuam appella-
 mus. *Arist.* Istius æstimationis officium est
 ex speciebus in imaginatiua seruatis elice-
 re intentiones non sensatas, hoc est, nullo

alio sensu perceptas, nec sensu exteriori a-
 liquo, aut communi. *Sopbron.* Perpulchrè
 quidem, sed poteris exemplum aliquod
 adducere quo clarius appareat officium
 hoc? *Arist.* Vtique, ouis apprehensa forma
 lupi per sensum exteriorem visus, eaque
 ad sensum communem transmissa, non
 ibi, sed ex specie formæ lupi intra sensum
 communem suscepta elicit intentionem
 & æstimationem inimiciæ; propter quã
 mouetur ad fugiendum: item cum ouis
 balatum agni audit, voce in imaginatiua
 accepta, existimationem elicit defectus
 pabuli, & mouetur illico ad præbenda vbera
 illi, qui quidem defectus pabuli, haud à
 sensu aliquo fuit ab oue perceptus; & lo-
 cus huius, secundum Philosophos, in me-
 dio ventriculo cerebri est, inter memora-
 tiuam à parte posteriori, & imaginatiuam
 partis anterioris; qui quidem locus est ad-
 modum calidus; ad quem multi spiritus
 continuo ascendunt: & quemadmodum
 ex terræ venis effoditur aurum, sic ex spe-
 ciebus in imaginatiua seruatis, æstimatione
 elicit intentiones: & sicut aurum effossum
 infert homo in arcam; sic erutas inten-
 tiones in memoriam, quæ in parte poste-
 riori cerebri est. Et quia sicci est bene con-
 seruare, oportet partem hanc cerebri ma-
 gis siccam esse, & aliquantulum duram.
Sopbron. Satis cognita & perspecta est pars
 ista, & illius actiones, & necessaria admo-
 dum, meo iudicio; quibus perspectis facile
 erit intelligere affectum hunc melanchol-
 licum, læsionem scilicet habere hoc malo
 oppressos in sensu communi, & vna cum
 hoc lædi imaginatiuam, & æstimationem.
Arist. Reuera nõ sunt in cerebro, nisi duo
 ventriculi, anterior, & posterior, diuisi mē-
 brana illa, vbi imaginatiua, ratiocinatrix,
 & cogitatiua vis inest: ventriculi isti in dex-
 trum & sinistrum diuiduntur. In postero-
 re autem parte memoria adest, quod peri-
 ti anatomici profitentur. Læduntur tamē
 iste actiones, at non simul; aliquando enim
 æstimatione & imaginatiua, aliquando hæc
 & memoratiua, etsi raro, vt postea dice-
 mus; nam non omnino tres simul lædi de-
 bent, vt quidam docebant, contra quos
 est Aetius lib. 6. cap. 9. & Trallianus lib.
 1. cap. 17. Sed clarius veritatem hanc pro-
 palabat Galenus, 2. de morb. & sympto.
 cap. 7. Melancholicæ, inquit, dementiæ va-
 riæ sunt species, prout in ipsis particulatim
 dolosæ imaginationes apparēt, neque om-
 nes eadem symptomata sustinent. *Sopbron.*
 Pars hæc affecta hoc morbo læditur tan-
 quam

De sensibus.

Quo morbo læ-
 duntur iste
 actiones.

An vt simila-
 ris, vel instra-
 mentalis.

quàm instrumentalis, an vt similis? Suspicio namque dubium esse non paruum inter aliquos. *Arist.* Non est quòd quis hac in re hæsitet, cum sedes hæc tanquam similis afficiatur. *Sopbron.* Quid ita, nonne cerebrum pars instrumentalis est, siquidem varijs & dissimilibus partibus fabricatum & cõtextum? *Arist.* In affectu hoc, (de quo præsens est noster sermo) substantia ipsius cerebri, seu medulla, quæ vna & eadem est (vbi sedes est animæ & illius virtutes omnes sitæ sunt); substantia, inquam, hæc læditur, quæ cum similis sit, & in partes sibi similes diuidi possit, tanquam similis afficitur, & omisissis aliorum argumentis ad alia maioris momenti pergamus. Si quidem cognita parte affecta, contentaneum erit scire quo pacto afficiatur, an per se, an per consensum. *Sopbron.* Et id iure quidem, & ob id Galen. 2. loc. affect. c. 3. ad medium dicebat, conducibile admodum esse, animaduertere quomodo pars aliqua afficeretur, quippe ad curationem ait in primis pertinere, cuius parti remedia sint adaptanda. *Arist.* Et primo loc. affect. cap. 3. cognitionem idiopathiæ, sympathiæ, & protopathiæ commendauit: partem siquidem, in qua permanentia est dispositio, proprijs & perpetuis accidentibus circumdatam, quæ symptomata alijs non superuenientibus accidunt. Hanc dicit Gal. per se affectam esse, quem affectum idiopathiam Græci vocant. Pars verò illa affecta, quæ proprijs accidentibus discerni nequit, & quæ adhuc permanentia non sunt, talis per consensum affecta dicitur: vel quando ab alia, vel cum alia afficitur, permanentem dispositionem adhuc in se non habens, licet ab affectu penitus non sit libera, à Græcis sympathia dicta. Quæ autem pars aliqua per consensum affecta est, & propria affectione laborat, permanente dispositione, tunc non primario affectu laborat, sed secundo & proprie, quæ omnia fusiùs Gal. loco citato: & hæc protopathia à Græcis vocatur. Docebatque Gal. isto in loco necessariam horum affectuum cognitionem esse, tum vt illis remedia melius adaptentur, tum etiã vt cunctis perspectum sit, non nisi primario affectui opitulandum. *Sopbron.* Satis ex dictis teneo, morbum melancholicum duplici versari differentia, alterum per se, alterum verò per consensum. Superest, vt ostendas quo pacto id in melancholico affectu contingat. *Arist.* Quando cerebrum propria in se habet melancholiæ sympto-

mata, & ea auctiora, nec in alia prius parte eadem apparuerint, erit per se affectum: per consensum, cum à totius corporis ambitu, seu venis, vel à ventriculo, iecore, liene, vterovè ortum symptomata illa habeant. *Sopbron.* Et ista quidem rectè; sed dic, oro, affectus hic melancholicus est symptoma, an morbus, quando dissensio circa hanc rem apud aliquos est? *Arist.* Si bene perpèdimus ea quæ Gal. lib. de differ. symptom. cap. 1. docet, inueniemus melancholiam symptoma esse, & non morbum: assignat enim ibi duas symptomatis differentias. Symptoma generatim, pro illo, quod præter naturam corpori accidit, propter quod Græci illud epigenima vocant, id est, succedens. Et symptoma speciatim, pro eo, quod præter naturam accidit, dummodo non causa, nec morbus sit. Quod rursus trifariam subdividit Galen. in actionem nimirum læsam, exiens mutatum, & qualitatem mutatam; atque singula huius subdivisionis membra alias patiuntur partitiones: actionis enim noxa tripliciter etiã diuiditur, in actionem depravatam, diminutam, & omnino abolitam: ex his omnibus tamen melancholiã in genere symptomatis actionis læsæ constitui nullus vniquam dubitauit. *Sopbron.* Aptè symptomatis diuisionem ex rationalium mente retulisti; sed cum ex eorundem dogmatibus constet hocce symptoma in actione læsa constitutum, aliquem morbum consequi, ac si vnam corpus cum Gal. dixeris: ipse orationis filus expostulat, vt quem morbum melancholiæ symptoma consequatur, dicas. *Arist.* Ita sanè, sed ex his quæ superius de morbi natura proposui, ista satis patere arbitror, aut enim melancholicus affectus primario cerebrum afficit, & tunc temporis morbum in intemperie cum materiæ affluxu consequi manifestum est (Quod 6. de morb. dicebat Hippocrat.) aut per consensum fit ab alijs partibus, vt superius dixi. Tuncque consulendum est, quis nam morbus partes primò affectas occupet.

Dialogus tertius.

De signis partis affectæ.

Sopbronius. Quandoquidem quomodo cognosci debeat cerebrum affectum, docuisti, & id prudenter, & cum Gal. 2. Method. & 2. victus acut. com. 38. & Aulic. pri. 4.

Pars per se affecta.

Per consensum.

pri. 4. signorum considerationem tanti esse momenti doceant, & hoc ut per ea affectus corporis noxam inferentis cognoscere commodè possint & curari, existimo in signorum indagatione, præcipuè in affectu hoc nostro melancholico, non minimum, nec leuiter insistendum esse, quam obrem morbi huius signa, quæ vidisti, & legisti, manifestare digneris. *Arist.* Teste *Gal.* 1. *Prognost. com.* 14. inter signa morborum & indicia, differentiam talem esse aio: In hoc, scilicet, ut signum sit ex observatione, & indicium ex demonstratione. Dicam igitur, quæ signa declarant ex observatione, & quæ ex demonstratione, ab hac secunda initium fumens: dicebat namque *Hippoc.* 23. *contex.* 6. *lib.* *Apho.* timorem, atque mœstitiam longo tempore perseverantes, ex eo atræ bilis demonstratione demonstrare. Et *Gal.* in cō. sic: Si quis non ex causa manifesta metuat, aut mœstus sit, atræ bilis casus manifesti sunt, & magis si diu durauerint, quæ quidem indicia ex demonstratione, & propria huius affectus sunt. Hinc *Paul.* *lib.* 3. *cap.* 14. communia omnium melancholicorum signa dicebat esse metum, & mœstitiam, hominesque auersari. Hæc autem indicia diminutiora auctioraque apparent secundum differentias complicationum aliorum humorum, vna cum atrabile cerebrum, vel totum corpus inuadentium, vel affecto ipso cerebro ab alio, vel cum alio, vel dum in augmento, aut statu ægritudo est: propter quod summis laudibus efferenda sunt verba illa *Galen.*, & veluti ab oraculo prolata, 3. *loc.* affectu *cap.* 2. fere ad finem: Quippe in tanta actione (inquit) semper inuestigare studebam, quæ nam sedes, vel ipsa afficeretur, vel alteri consentiret. Quumque eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem ipsam querere, atque ex utrisque totius curatiui generis indicationem sumere, simul remediorum, & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiam inuenire, præterea cum prædictis, & ætatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, regionem, & id genus alia perpendere opere pretium ducebam. Ex cuius sententiæ verbis, si bene animaduertisti, scitum dignum esse conijcimus, quæ sedes afficiatur, & hæc an per se, an alteri consentiat, & quia cerebrum, ut plurimum per consensum affectum inuenies, à differentiis istius consensus summam initium.

Signa ex observatione & demonstratione.

Signa affecti cerebri consensu totius. Contingit aliquando cerebrum lædi per communicationem vaporum fuliginosorum,

& melancholicorum succorum, tum à venis totius, tum etiam à vasis magnis eleuatorum: & hoc euenit his, qui iecur habent aptum ad generandum superfluitatem hanc, & præcipuè his, ubi lienis imbecillitas adest: sic ut quidquid de tali succo generetur, minimè ad se trahere potest sit, quandoquidem cloaca ipsius iecoris est. Accidit etiam consensus huius affectus ijs, qui victu crasso & sæculento vsi sunt, solitudinibus & negotiorum diuersorum curis occupati, vigilijs dediri, nec non & literarum assiduis studijs. In sexu famineo, his quibus menstrui motus defecerunt, vel aliquis alius vteri fluxus, aut rheumatismus, ut aiunt: his etiam, qui corpora habent hirsuta, macra, nigra, pilorum referta, venasque habent amplas, & quorum cor calidum superquam satis sit, cerebrumque humidum: ut quod illud mittat, hoc facile recipiat: & illis etiam symptoma hoc euenit, ut *Rasis* aiebat, qui subtilis sunt ingenij, & multæ perspicacitatis, præmeditationis, atque imaginationis: hi (inquam) omnes facillimè in melancholicum hunc morbum incidunt, quorum cerebrum per consensum totius lædetur, omnibus his notis presentibus.

Consensu autem ventriculi affici cerebrum solet, his signis demonstratiuis ætibus, ut sunt, cruditates continuæ, acetosa eructationes, plurima & ea humida sputa, incendia & dolores circa ipsum ventriculum, præcipuè duabus, aut tribus à prandio horis. Et signa hæc concomitantur metum & mœstitiam, & vna cum his spes mali, & desperatio boni. Ad hæc cum vomunt, id quidem melancholicum est, remediumque non minimum à vomitu similes ægri sentiunt.

Communicatione lienis ut plurimum lædi cerebrum succo hoc melancholico solet, quando præter metum & mœstitiam diuturnitatem, & ventriculi præhabita signa, dolor in ipso hypochondrio sinistro, ciborum cruditates, propter coctionis imbecillitatem, vnde corruptiones, vomitusque acetosi, appetentia nimia ciborum, & propter flatuum abundantiam expulsiuam stimulantem, ventris etiam lenitas, quæ omnia à *Galeno* & *Auicenna* edocta sunt, & fusiùs. Sed his addenda illa sunt *Galen.* 6. *Epide. com.* 3. *contex.* 13. ubi ait: De quibusdam potius raro inclinante ætate, & affectu flatuoso vocato præcordiali, & melancholico vexatis, cum Venere vruntur, inflari magis ventrem contingit. Iisdem que

Ventriculi communicatione.

Lienis.

& exiccatur, ita vt ad ossa per diurnos mœtiores perveniat siccitas, & melancholicus sanguis effectus hominem reddat melancholia laborantem, quemadmodum ob quamvis longam curam, aut impensam literarum studium: & hinc est, quod Galen. i. ad Glaucl. dixerit, mœtorem eliquare pinguedinem, & recentem carnem, & quasi membra edere. Videsne iam luce clariùs, quomodo aberrant illi, qui metum & mœstitiam in ipso statim cerebro genitam esse fatentur, hincque affectum primò & per se? *Sopbron.* Vtique. *Arist.* Itaque raro (vt diximus) accidit cerebrum per essentiam affectum esse: parsim tamen & sæpè, propriè & secundariò. Tunc enim diuturnia assiduaque mœstitia adest, vnà cum aspectu ad terram fixo, & longo temporis processu, si nigros habent capillos, in canos conuersos videbis, profundatio illis adest oculorum, loquuntur vt plurimum secum, sollicitè inquirunt plurima, tenebrosam habent faciem. *Sopbron.* Quacumque nunc attentione, signis & indicijs enarratis, affectum hunc cognoscere poterimus. Sed quum nullus morbus, sine causa fiat, præcipuè si is nunc fiat, & causa hæc sit quoddam genus eorum quæ præter naturam sunt, & morbus sit dispositio præter naturam actionem lædens; idoneum fatis erit hæc omnia memoria tenere. *Arist.* Galen. i. Method. cap. 8. duplices causas statuebat, internas seu antecedentes, & externas seu primitiuas, & lib. de morb. caus. cap. 2. ait sic: Ea quæ in animali ipso consistunt, siue actiones sint, siue motiones præter naturam, causas nominat morbos præcedentes, quæ extrinsecus autem vehementer alterant, primitiuæ dicuntur. Quo ordine causas istius affectus melancholici docebimus, ab antecedentibus & internis incipiendo, generalem causam internamque huius morbi inueniemus apud Galen. i. 4. Method. cap. 9. parum à principio, & libello de melancholia, & alijs in locis: Est (inquit) humor melancholicus obscurus, ater, fœeulentus, cui iners multa atque impura solet commisceri bilis, vel ob adassans calidum, vel congelans frigidum, torpores, tristitias, & depravationes causans. Nunc infirmi lugent, plangunt, queritantur, amicos & familiares auerfantur, cunctos odiunt, solitudines, & amant, & captant, vt Bellerophon fuit Homero autore, & (vt Theophrastus opinatus est) etiam Heraclitus Ephesus hoc morbo correptus erat, in lacrymis misere-

rias & calamitates omnium senectulus deplo-
 rabat, solitudines amans, impuro for-
 didoque victu degens, & sic obscura, & cõ-
 fusa cõscripsit, qui hydropicus factus è vi-
 ta hac discessit. Externæ causæ, seu primi-
 tiuæ sunt, vigilæ assiduæ, curæ ac negotio-
 rum grauium sollicitudines, continuum in
 literis exercitium & lucubrationes. Ieiunia
 plurium dierum, necnon & profunda
 internæque contemplationes, & id genus
 alia. Melancholici autem, qui quidem præ-
 ter metum & mœstitiam, litigiosi admo-
 dum sunt, vociferantes, iracundi, assidua
 corporis agitatione se ipsos mouentes,
 instabiles, cum faciei & oculorum citrini-
 tate, pulsus velocitate & duritie, vigilis-
 que continuis, hi ex sanguine melancholi-
 co vnà cum flaua bile mixta, patiuntur.

Quibus commemorata symptomata
 mitiora sunt, & faciei rubor adest, oculo-
 rum venarumque tumor, linguæ aliqualis
 torpedio, facilitate, ac nimia agilitate, hæc
 & illuc sedet & surgit, cum magno gau-
 dio risuque his quoque melancholici san-
 guinis copia adest.

Sunt etiam quidam melancholici car-
 nosi, obesi, albi, oculis magnis, temperatu-
 raque pituitosa nati, ad hæc & succo isto
 pituitoso pleni, obliuiosi, segnes, tardi, ab-
 sorpti, cogitabundi, tardè & grauius lo-
 quentes, mœsti & timentes absque vlla oc-
 catione. Isti melancholia laborant abundanti
 pituita. Quæ quidem expertos decipi
 solent istius affectus indicia, nisi atten-
 tè, exquisitè, & particulatim omnia confi-
 derentur.

Sed quia in quorundam ægrorum metho-
 do, maniacos aliquos, & lupina insania
 oppressos, amoreque captos, adferam, eor-
 umque curatiuam methodum; illic & il-
 lorum affectuum causas connumerabi-
 mus.

Sopbron. Dicas (obsecro) an inter mede-
 dum melancholicum hunc affectum, ha-
 beas temporum rationem, quemadmo-
 dum in acutis & alijs? Necessariam enim
 esse apud Galen. vidisti, 2. Apho. com. 12.
 & 3. de crisi. cap. 5. quando ex eorum cog-
 nitione & rectum ægris victum consti-
 tuere, & crises futuras præcognoscere, &
 de salute, aut morte iudicium ferre, & cer-
 tam vacuandi rationem in tempore adhi-
 bere medicus potest.

Arist. Hoc ita est, & quemadmodum,
 vt inquit ipsemet Galen. vnumquodque
 animal ortus sui habet initium, ac tem-
 poris progressu augetur, in vigorem,

Complicatio
 melanch. cum
 flaua bile.

Ex sanguine.

Expituita.

Tempora istius
 morbi.

Causa.

Præcedentes.

Extrinsecæ.

Vniuersalis
 caus. melan.

ac summum statum procedit, & demum ab hoc declinans contabescit, donec esse desinat; eodem modo & morborum decursus, & huius etiam affectus tempora eadem ad amussim consideranda; alia enim in principio his melancholicis auxilia adaptamus, alia in augmento, diuersa etiam in statu & in declinatione. *Sophron.* Explicanda igitur à te sunt huiusmodi tempora, vt quod forsitan intantum à quamplurimis in affectu hoc fuit, tu aliquid utilitatis adferas ex his quæ inter medendum obseruasti. *Arist.* Principium huius morbi tunc iudicandum, quando timent quæ non sunt timenda, & tristantur sine occasione vlla: odio habent familiares sine causa, solitudinem & tenebras amant, imaginationes varias ac falsas imaginantur, & vnà cum his cum iudicât aliqua indebitè, atque ira sunt perciri, & cum hæc ore promunt ac opere prosequuntur, principium dicendum est.

Principium.

Augmentū.

Augmentum autem, cum ista omnia iam dicta supra modum augentur, & varia permixta & ferè inintelligibilia profertur deliramentis plena, & quum eorum quæ loquuntur haud reddere rationem queunt.

Status.

In statu affectum hunc tunc iudicabimus, quum assiduitate, aucta symptomata iam dicta sunt, eo incremento quo amplius non augeri posse videantur: profundissima mœstitia & metu assiduis, & deliramentis & vigilijs aliquibus, oculis depressis submissisque exultantibus, isti etiã solent labia habere isto tempore nimis grossa, & rubra, thoraces magnos & elatos, hypochondria nimis extenuata, & veluti spinæ affixa. Et qui melancholici, & maniaci sunt, iracundiores, loquaciores & furiosi, delirantes, inuerecundi, ac obscœnitate & immudie pleni. In lecto vbi iacent, ventrem vesicamquæ exonerant, & vnà cum hoc (quod miseratione dignum est) prociat & potu ea quæ excernunt sumunt, in tantum increfcere malum hoc solet, ad tantam status excrefcenciam deueniunt, in deteriusquæ, quum omnino ab exterioribus rebus sic abstracti sunt, vt sint oppressi angustia, taciturnitate, & mœstitia continua, vt nihil supra: quando incipiunt rationem aliquam, haud perficere valent, & quæcumque ea sit, permixta, & imperceptibilis, & hoc balbutiendo, & quando pro litera vna proferunt aliam, vt *Rasis* ait. Si appetitus deprauatus & lapsus, & demum si ita inueteratus sit ac cō-

Vltima status excrefcencia.

firmatus affectus, quod veluti habitus iam sit, ac naturæ vicem gerat, quæ quidem mutatio summopete consideranda: cum si confirmata ægritudo sit naturæ relinquenda auxilio, sin minus, nequaquam talis affectus omni ope destitutus derelinquendus, vt passim à quamplurimis huius nostræ facultatis sit. Declinatio autem in bonum erit, quum symptomata antedicta mitiora sunt, quum dormire paulatim, & suis statis temporibus, colloqui moderatè, & blandiori submissaque voce, & prudentiori: & demum quum apertissimè minui videris ferocitatem, deliria, tristitiã, timorem & odium domesticorum.

Declinatio in bonum.

Sophron. Si mea me nō fallit memoria, *Gal. lib. de cōstit. artis medic. c. 6.* ait: Futurorum præfagia sumuntur, inuento affectu, cognita parte affecta, & causis ipsius affectus perspectis, ex eisdemquæ (ait) quoniam morbus terminaturus est, scimus. Hæc à te cuncta clarè & doctè enarrata sunt, si quæ desunt nunc circa morbum hunc præfagia in lucem adducas.

Præfagia.

Arist. Si Galeno credendum est primo prognos. con. 16. præfagiendo, culpa vacat medicus, & ægros obtemperantes reddit, & in affectu hoc conducibilia admodum præfagia sunt, nam si conualiturum egrum affirmas, astantibus, propinquis, & illius parentibus, aut filijs, magnum illis & solatium & diuturnorum suorum laborum leuamen adfers: sin minus, impossibile esse aiunt, pati posse continuas illas vigilijs, cōtinuã cū ægro pugnã, improperias & ignominias ab eo acceptas, fœtorem, & immunditiã, & quæplurima alia incommoda; sed vt præfagire aliquid verius possis, attende, nullum certius me obseruasse præfagium, quàm illud *Hipp. 6. Aphor. con. 53.* *Despicietia, scilicet, quæ cum risu sunt securiores,* (quibus ipse addere possem, & breuiore) *quæ verò cum studio periculosiores,* id est, quæ cū tristitia quadam, & cum alicuius mali præsentis, vel futuri cogitatione, quæ ex atrabile fiunt periculosiores, quia ab humore magis renitente magisq; prauo, quod quidem affirmabat *Cornelius Celsus lib. 3. c. 18.* fere ad finē sic: *Neq; ignorare oportet leuiorē esse morbū cū risu, quā serio insanientii.* Si istis hæmorrhoides superueniãt, aut varices, bonū: dicebat nãq; *Hip. 6. Aph. cō. 11. & 21.* sanguinem crassum euacuare. Illud quod *Celius Aurelianus* dixit, furore scilicet iuuenibus potius & medijs ætatibus euenire, ita se habet res, et si alijs etiã ætatibus melancholia aduenire solet, vt ipse

B obser-

obseruauit. At Auicenna quoddam præsigium notatu dignum scribit, fen. 1. tractat. 4. cap. 18. 19. & 20. *Si vlcera superueniant melancholicorum corporibus, signum propinquum mortis; & si talis melancholicus spumam per os reiecerit, veluti si à cane rabido morsus sit: hi breui fato funguntur.*

Periculosas esse permutationes in melancholicis, Hippocrates aiebat 6. Aphor. context. 56. Nam vel apoplexiam, vel conuulsionem, vel furorem, vel cecitatem significat, aliquando in morbum comitalem mutatur.

Si melancholico succo abundanti medicus prudens obuiam non it, & illū è corpore haud educit, superflatur, & in bile atram conuertitur, hincq; mania, seu furor excitatur, vt Hip. docebat 53. cont. 6. lib. Aph. Si aliquē videris profunda mœstia & timore oppressum, diuq; permanere, prædic illi, aut amicis propinquis, in melancholiam morbum, aut maniam venturū, ni citius succurratur, vt testatur Hip. 6. lib. Aphor. 23.

Si iam melancholicus factus, aut maniacus ad te adductus fuerit, vt in li subuenias, in principioq; inuasionis haud manu medica curatus; & sic duobus tribus vè mensibus derelictus fuerit: prælagire poteris, longum fatis fore morbum; quādoquidē & Galenus & Trallianus dicebant circa initia morbum hunc facilis esse curationis, at inueteratum difficilis; quod si in naturam conuersus est, incurabilis prope modum euadit, & ob id longissimus, imò ipso commoriantur tales sæpius, absidentibus, & curam istorum habentibus animū addere debes: Inquunt enim animo, cum intra mensem, duos vè, aut tres, aut amplius, leuamem, seu declinationem aliquam affectus non sentiūt; hincq; fidē nullam medicis adhibent, & tanquam desperati derelicti, incurabilesquē hac eadem ratione infirmi manent, & quod ipse sæpissime vidi, noctu diuque, tanquam bruta animalia humi iacent nudis corporibus: quæ est res fletu, lamenationeque digna. *Sophon.* Cognita parte affecta affectuq; signis, causis, & ex his omnibus præsignis notatis, ad effectus curationem, si is curari valeat, deueniendū. Sed est mihi circa hanc rem nō paruum dubium, à te dissoluendum: si Galenus viderimo Meth. cap. 12. morbos duplices esse aiebat, quosdā per se subsistentes, alios qui in ipso fieri sunt, suamq; essentiam habent, & solum per se subsistentibus medendum esse dicebat, illudquē curatio

nem desiderare, quod adione vitiat, teste ipsomet Gal. 1. Meth. c. 9. cum in cō principio huius affectus iubet Gal. pluribus in locis obuiam ire, tuncq; facilis curationis esse ait? & cum principium morbi huius sit metus & mœstia asidua, solitudinem amare, & tenebras, nondum adionibus cerebri vitiatas, in fieri; tunc morbus sit, & non subsistat; non est igitur huic principio succurrendum. *Arist.* Omnia ista sic se habent; sed si bene animaduertis, post hac inuenies luce clarius, adiones cerebri sine fitiuas læsas, cum mœstia, & timorosi sine causa melancholici isti sunt, cum domesticos odio habent absque vlla ratione, & id genus alia, haud enim tunc sua naturali vtuntur ratione: sicq; iam morbum subsistere dicemus in principio tamen, cui statim subueniendum esse docebat Gal. libel. lo de atra bile, sic: *Omnes enim quotquot ex melancholico humore sunt affectus, statim inter initia strenuè purgans talem humorē euacuantibus, crescere prohibebis, vel vsque ad caneros.*

Vniuersalis tamen omnium medela huius affectus in principio fit quinque remedium generibus, vidu probi succi, facilisque coctionis, & humido; aere temperato, somnum inducendo, tum balneo aquæ dulcis, tum topicis soporiferis. Secundò, decoctis aut syrupis atram bilem præparantibus. Tertiò, vacuantibus illam, tum venæ sectionibus, si sanguinis copia adsit, præcipuè si cōsensu totius sit affectū cerebrū, tum etiam expurgationibus leuibus in curationis principio: post fortioribus, quorum copia apud Græcos, Latinos, & Arabes antiquos, & modernos adest. Quartò, auertētibus materiam & succum illum melancholicum à capite, crurium & pedum frictionibus, cucurbitis, ligaturis, balneis. Quintò, corroborando cerebrum ipsum, & cor, quod secundum Auicennam vt plurimum vnā cum ipsomet cerebro affectum est nō obliuio liene, quod istius succi cloaca est, nec hepatis, quod ad cerebrum vsque non minimam copiam vaporum sanguinis melancholici mittit.

At particularem methodum qua ipse vsus sum erga aliquos, iam audies, dummodo problemata aliqua, & obseruationes circa affectum hunc prænotaueris.

(?)

Dialogus quartus,

Continens

Problemata & observationes.

Soph. Supra modū gauisus sum, cū te audiui, velle aliqua problemata circa hūc affectū enarrare, & cum aliqua perquisitiones & cōiecturæ sint rerū, saltē intellectui nostro abditarū, præcipuè ex his, quas aliquādo legi, & ab aliquibus audiui de morbo hoc, pace tua, ipse à te inquiram: hinc fumens initium.

Qua de causa plurimi istorū melācholicorū proni sunt ad Venerē? *Arist.* Propter statū copiam, quæ ut plurimū illis adest. Et inuenies aliquē ex istis egris, qui hūc rei sic dediti sunt, quod nisi summo studio, & diligētia sæpius diu noctuq; illū requisieris, inanitū ac ferè mortuū animi deliquio inuenies, continua pollutione suis proprijs manibus conuocata; & ne memoria excidat, referā tibi exēplum cuiusdam iuuenis melācholici, cuius curā ipse habebā. Qui quidē cum vxorē secū haberet, saltē in eodē cubiculo, ut illi ministraret necessaria, singulis ferè rotius diei horis & noctis vxorē ad coitū inuitabat, ac (quod peius est) illā coercebat, quæ quidē præ metu assentiebatur; mihi autem illud propalare præ pudore nolebat: exercitium hoc quindecim, aut sexdecim diebus durauit: cerebrūq; ob hoc idē sic imbecillū redditū fuit, quod haud potens fui illud corroborantibus in pristinā vim restituere, quæ tibi referre volui, ut arrigas aures, & quo pacto istorū deinceps curā geras, prouideas.

Soph. Raptus sum magna admiratione certē, sed dic, oro: Quare quidā diuinātes efficiūtur? *Arist.* Quia humor istorū prope locum viget, vbi operatio intellectus diuina; hoc est; circa virtutes phantasticas, præ siccatate enim purissimi efficiūtur actus animæ, quæ prius lutulentis humoribus, & caligine demersa erat: quos vbi morbus exhaustit, ab oculis tenebras detersit, & veluti iam corpore exuta ea quæ futura sunt perspicit. Hæc enim ex Areteo. *Soph.* Cur isti ut plurimū sunt timidi? *Arist.* Quia plurimi istorū frigidi sunt & sicci, cōpacti, atque terrestres, ita quod beneficiū calidi recipere non possūt, quo reddātur audaces. *Soph.* Quare pilosi euadunt istorū plurimi? *Arist.* Quia multis & crassis excrementis

abundant. *Soph.* Cur fusci aliqui reddūtur, vel subnigri, ut Aethiopes? *Arist.* Quia humor ad cutim effunditur. *Soph.* Quare conuiuent aliqui, & oculis prominentibus, & labris crassis sunt ut plurimū? *Arist.* Quia spirituum crassities illis adest. *Soph.* Cur ipsis aluus adstricta est semper? *Arist.* Quia flatūs istis circa præcordia existunt, nec deorsum admodum inclinant. *Soph.* Quare cruditate laborant? *Arist.* Quia turbulentum plenumque excrementis corpus habent. *Sophron.* Cur se ipsos perimere nituntur? *Arist.* Quia putant se à maioribus malis explicari, qua in opinione plebique barbari perstant. *Sophron.* Quapropter vinum aliqui eorum plurimum hauriunt? *Arist.* Quia calefieri frigidus humor desiderat. *Sophron.* Qua de causa isti plurimos cibos appetunt? *Arist.* Quia frigidum os ventriculi habent, vel quia melancholia illa acida, & acerba illic adest, quæ appetitum incitat. *Sophron.* Quare aliqui se non habere caput putant? *Arist.* Ob leuitatem capitis. Flatūs enim illic commorantes id efficiunt. *Sophron.* Et quid est, quod quidā vas figulinum esse arbitrantur? *Arist.* Ob siccitatem. Frigidus enim & siccus atrabilaris hic succus est, & ob hanc causam alius pellem siccam cutem suam esse opinabatur. *Sophron.* Cur alij mundum, ac cellos habere supra se existimant? *Arist.* Propter humorum abundantiam caput aggrauantem. *Sophron.* Quare aliqui se Deum esse fatentur? *Arist.* Isti qui falsa ista imaginatione detinentur, sunt melancholici; illique sic redditi sunt ob assiduum orationem, & in Deo contemplationem, quibus quidem noctu diuque cordibus suis Deus fixus erat, & præcipuè si sunt ex illis, qui extasi, ut aiunt, rapi solent, quorum vnus mihi curæ; sed ad ea quæ inter medendum obseruauimus deueniamus. *Sophron.* Diuturna ista, & assidua tua erga ægros hos cura, & diligentia ac praxi impossibile est, quin speculatus sis quamplurima notata digna. *Arist.* Ea qualia fuerint, populis prædicabit; ex fructibusq; istius praxis nota fiet omnibus eiusdē utilitas. Solū hoc mihi crede, amice charissime, non ostentationis, aut arrogatiæ causa hæc à me conscripta; sed amicorum ciuiumque, & meæ reipublicæ commodo. Nihil etiā noui me hinc adferre intelliges, quando quidem nihil est dictum, quod non dictum sit prius. Solummodo ordinem & methodum quandam ab alijs aliquantulum differentē, cōsilia aliquid qua longa experientia aduersata ægrotis his

saluberrima damus, & aliquibus nostræ facultatis ignota: aliqua etiã experimenta, quæ etsi ab antiquis, & alijs edocta, & cõscripta sint, non tamen ob eorũdem vim, & in Operẽ violentiã, manũ illis imponere ausi sunt antehac, etsi id aliquãdo exequutus aliquis est, semel id tantũ prætimo re (vt dixi) medicamentorum operis, & expurgationis nimie, quod (vt postea videbis) non sic ipse egi: sed pluries securoq; animo illa medicamenta ægris istiusmodi propinaui, quibus (Deo fauete) plurimi in salutem suam pristinam restituti sunt.

Aliquando melancholia morbus cum febre.

Prima obseruatio.

PAULUS libr. 3. cap. 14. melancholiam esse mentis alienationem sine febre, aiebat. Et idẽ Trallianus libr. 1. c. 22. Actius libr. 6. c. 9. Hali Abbas 9. Theori. c. 7. Rasis 9. ad Almanforẽ, circa hæc tamen aduertenda quæ Gal. libr. 3. loc. affect. c. 6. ad finẽ ait: *Fit autẽ huiusmodi melancholia species affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut astuatione, aut inflãmatione, aut phrenitide ipsum afficiente, interdum a solitudine, mœstitia & vigilijs.* Et clariũ Cornelius Celsus libr. 3. c. 18. tria delirantium genera constituit. Primum phreniticorum cũ febre magna. Secundum, eorũ quid leuem & interceptã febrem habent, ex sanguinis abundantia & prauitate ortã. Tertium delirantium genus est, melancholia sine febre diu durans, nunc continuò, nunc per interualla. Quibus verbis clarẽ cõstat, tria esse genera delirantium, & in secundo genere aliquãdo febrem comitari, & hoc est de quo genere loquebatur Gal. super citato loco. De tertio autem genere loquuti sunt Autores iam citati, vnde ipse elicio inueniri posse affectum hunc eum febre, etiam absq; succialterius complicatione.

Secunda obseruatio.

PROSTREBATUR Gal. 2. de caus. sympt. in affectu hoc imaginationem & cogitationem lædi. Quam opinionem, & Latini, & Græci tenent. Variã siquidem multiformesque & insanæ imaginationes hos miseros tenent. *Sophr.* Refer (obsecro) aliquas ex innumeris, quas credo te vidisse, audiui enim, ipse aliquorum quamplurimas facietis plenas. *Arist.* Ita res se habet, & placet aliquas enarrare, tum animi recreandi gratia, tum etiam vt memoriã tuã fixa ma-

neat cautela, qua erga hos, in dimouendis mētes istis, a suis imaginationibus, vsi fuimus. In primis in Parisiensi Academia preceptor quidam meus in arte hac nostra in signis vir, & satis expertus, curam cuiusdã illustrissimi viri melancholici habebat: qui quidem se vas vitreũ esse existimabat: accedente tamen aliquo, vt illum colloqueretur, statim diligentia & velocitate maxima discedebat, existimans, aut potius timens; ne alicuius accessu, aut contactu frangeretur; dementi hac imaginatione aliquandiu permansit, odio magno prosequendo omnes, qui contrarium huius delirii profitebantur. Tandem prudentissimus hic medicus quadã die ad illum accessit, cui dixit: Illustrissime Princeps, non possum non irridere omnes hos, qui te vitreũ vas esse negant; quod quidem ita verum est, vt Sol nunc lucet: quapropter operæpretium est, te noctu diuque in lecto quodam ex solis paleis constructo iacere, ibi securẽ & absque læsione eris, sic enim mercatores omnes istorum vasorum itinerando sua portant vitrea vasa, ne collidantur, aut frangantur. Viro huic melancholico placuit supra modum medici cõfilium. Quo accepto, statim coacernata fuit magna palearum moles in spatiofo, largo, amploque cubiculo, & lecto præparato, syndonibusque supra illud extensis, medicus illũ decũbere rogauit; qui statim cõcessit: medicus verò fingēs se aliquid amissũ in cubiculo, præcipuẽ circa infirmi lectũ, sumpta cerea cãdela accẽsa, hac & illic quær̃t̃abat, & cũ iã prope lecti quendã angulũ accessisset, applicita cãdela angulo ipsi, iũcto celerius aufugit, clausoq; cubiculi ostio solus melancholicus mās̃it, quẽ quidẽ ingētissima ignis flãma circũdabat, quæ etiã fere domũ incẽdio cõsumeret; præmetu maximo nõ solũ æger hic clamabat, verũ capite, totoq; corpore ostiũ quatiendo fortiter auxiliũ a domesticis exposulabat, qui foris respõdebãt, ab eo inquirebant, quo pacto, manibus pedibusq; capite ac totis suis viribus ostiũ frãgebat, absq; læsione villa? & quo modo in minutissimas partes nõ decissum erat, quando quidem se vitreũ vas esse farebatur: At ille? Aperite (obsecro) amici mei, & clarissimi familiares, iã enim nõ vas vitreũ, sed miserrimũ omnium me iudico, præcipuẽ si hic igne isto me vitã agere sinitis. Timor enim ille, ne flamma consumeretur, sic intensus fuit, vt causa esset abolitionis falsæ imaginationis. Qui quidem deinceps, nam solum tale esse

haud

haud cōfitebatur, verūm obiurgabat omnes, qui huiusmodi referebant dementiā.

Laborabat etiam quidam hypochondriaca melācholia vocata, & inter aliqua huius affectus symptōmata rugitus, torsiones, & ventris dolores aderāt, sicut huiusmodi morbo affecti existimant se habere serpentes viuos ventribus suis inelufos, vt & hic suspicabatur, imo pro certo habebat, sic vt singulis diebus quum eum viserem, nihil aliud à me exposulabat, quàm vt educerem illos. Ipse autem die quadam expurgationis iussi ministris domesticis, lacertas & vermes aliquos longos, crassos, & eos viuos in iecere in scaphilo, vel lansano quodam, seu pelui, vbi exonerare ventrem solebat: quum verò quater, aut quater quies iam asselasset, vermiculi illi & serpentes subsultantes, & per vasis latera ascendentes apparebant, quibus ab ancilla quadam visis, vociferando exiit foras, & euocando ceteros domesticos seruos, nunciando illis, herum suum serpentes viuos medicamēto illo à me exhibitō extrudisse. Vociferationes ancillæ, & reliquorum alterationes infirmus audiuit, vt cubiculum suum intrare iussit, ab vnoquoque illorum sciscitatus quid illud esset. Fatentur omnes vno ore quod contigerat, vas excrementis plenum coram ipso infirmo allatum fuit, qui cum suis proprijs oculis repentes hinc & illine serpentes videret, admiratione maxima raptus, fidēq; omnibus adhibēs, ab illo die ne verbū vllum mecū de serpentibus (vt antea) loquebatur, nec de hac re ampliùs cōquestus est.

Alius etiam existimabat se gallum esse, qui cum alios cantantes audiret, idem ipse statim agebat, brachijsque latera quatens, vt gallus alas, vnā cum ceteris gallis canebat. Alij etiam se hæreticos esse fatebantur. Alij diuinæ misericordiæ diffidentes noctu diuque in continuo fletu & plāctu erant. Et quemadmodum istas imaginationes enarraui, poteram infinitas adducere, ne te tamen tædio afficiam, his supersedeo. *Sophrōn.* Mediusfidius haud poteram (si animaduertisti) risum detinere, præcipuè inter recitandum historiam hominis vitrei, quo pacto restitutus ille suæ salutis fuit, periculo posthabito destruendæ domus, & (quod magis est) cremandi viri illius. Sed exoptarem valde, alium in gallum conuersum canentem audire, res quidem (meo iudicio) facetiæ & hilaritatis plena, saltem audientibus. *Arist.* Dicunt igitur omnes, vt ad rem

De Melancholia.

redeam, solūm in affectu hoc imaginationem & cogitationem tantūm lædi. At si quæ suprā diximus in memoriam reuocamus, inueniemus in melancholia morbo cerebri totius substantiam lædi, nunc intemperie, nunc verò sicco illo atro. Præterea diximus, sensum communem, imaginationem cogitationemvè, & memoriam in hac eadem esse, quæ quidem substantia, vna & eadem est, vt omnes tum Græci, tum etiam Latini fatentur. Quid igitur obstat quin humor, aut intemperies imaginationem, aut cogitationem lædens memoriam etiam afficiat? Quandoquidem coniunctione & fraternitate ita coadunatae partes, vbi virtutes, seu actiones istæ sunt, anatomicis omnibus patent. Quòd si ratio hæc memoriam etiam cum reliquis lædi probare non videatur, saltem mihi hac in re, tanquam experto, fidendum, vidisse scilicet me aliquos melancholicos, in quibus sic memoria abolita erat omnino, quòd non solūm sui proprii nominis haud recordabantur, verūm interea dum cibum sumebant, si ab eis quærebam, quid iam deglutierant, ne rationem quidem vllam de morsello illo, nec quid sumpserant proferebant; si iterum inquirebam, vinum an aquam vellent? Se iam illam hausisse fatebantur; quod cum ipse negarem, iterum iuramento bis, & ter factō, bibisse assueverant: quòd si hoc non est memoria carere, quid sit obliuisci ignoro. *Sophrōn.* Ratio in primis mihi saltem aridet, quæ tu præterea tuismet oculis & vidisti, & (vt aiunt) palpasti, non est qui non amet audire, præcipuè cum te omnes norint, haud amatorem esse nugarum & fabularum, in rebus saltem serijs, & tanti momenti quemadmodum hæc est. Sed memini nunc cuiusdam rei, magnæ quidem essentiæ circa medelam huius affectus, quam ab aliquibus in nostra hac arte peritis audiui; aliquos scilicet esse Doctores, qui quidem quum medicamentum aliquod expurgans exhibent, nullatenus id agunt, nisi Luna sub tali, aut hoc, aut illo signo sit; quid tu autem?

Tertia obseruatio.

A *Risip.* Et si antiquissimus Hippocrates libr. de Aere, aquis, & locis, astronomiam conducibilem esse ad artem medicam ait, & libr. de Diætâ parum à principio, idem differebat, & Gal. lib. i. morb.

obseruauit. At Auicenna quoddam præsa-
gium notatu dignum scribit, fen. 1. tractat.
4. cap. 18. 19. & 20. *Si vlcera superueniant
melancholicorum corporibus, signum propin-
quam mortis; & si talis melancholicus spumã
per os reiecerit, veluti si à cane rabido morsus
sit: hi breui fato funguntur.*

Periculosas esse permutationes in me-
lancholicis, Hippocrates aiebat 6. Aphor.
context. 56. Nam vel apoplexiam, vel
conuulsionem, vel furorẽ, vel cecita-
tem significat, aliquando in morbum co-
mittalem mutatur.

Si melancholico succo abundanti me-
dicus prudens obuiam non it, & illũ è cor-
pore haud educit, superassatur, & in bile
atram conuertitur, hincq; mania, seu fur-
or excitatur, vt Hip. docebat 53. cont. 6.
lib. Aph. Si aliquẽ videris profunda mœstia
& timore oppressum, diuq; permanere,
prædic illi, aut amicis propinquis, in melã-
choliã morbum, aut maniam venturũ,
ni citius succurratur, vt testatur Hip. 6. lib.
Aphor. 23.

Si iam melancholicus factus, aut mania-
cus ad te adductus fuerit, vt in li subue-
niã, in principioq; inuasionis haud manu
medica curatus; & sic duobus tribusvẽ
mensibus derelictus fuerit: prælagire pote-
ris, longum fatis fore morbum; quãdoquidẽ
& Galenus & Trallianus dicebant cir-
ca initia morbum hunc facilis esse cura-
tionis, at inueterarum difficilis; quod si in
naturam conuersus est, incurabilis prope-
modum euadit, & ob id longissimus, imò
ipso commoriantur tales sæpius, absiden-
tibus, & curam istorum habentibus animũ
addere debes: Inquunt enim animo, cum
intra mensem, duosvẽ, aut tres, aut amplius,
leuamem, seu declinationem aliquam affe-
ctus non sentiũt; hincq; fidẽ nullam medi-
cis adhibent, & tanquam desperati dereli-
cti, incurabilesquẽ hac eadem ratione in-
firmi manent, & quod ipse sæpissime vi-
di, noctu diuque, tanquam bruta animalia
humi iacent nudis corporibus: quã est
res fletu, lamenrationeque digna. *Sopbron.*
Cognita parte affecta affectusq; signis, cau-
sis, & ex his omnibus præfagijs notatis, ad
effectus curationem, si is curari valeat, de-
ueniendũ. Sed est mihi circa hanc rem nõ
paruum dubium, à te dissoluendum: si Ga-
lenus vñdecimo Meth. cap. 12. morbos
duplices esse aiebat, quosdã per se subsiste-
tes, alios quĩ in ipso fieri sunt, suãq; esse
tiã habent, & solum per se subsistentibus
medendum esse dicebat, illudquẽ curatio

nem desiderare, quod adionẽ vitiat, teste
ipsomet Gal. 1. Meth. c. 9. c. 9. c. 9. c. 9. prin-
cipio huius affectus iubet Gal. pluribus in
locis obuiam ire, tuncq; facilis curationis
esse ait? & cum principium morbi huius
sit metus & mœstia asidua, solitudinem
amare, & tenebras, nondum adionibus
cerebri vitiatas, in fieri; tunc morbus sit,
& non subsistat; non est igitur huic prin-
cipio succurrendum. *Arist.* Omnia ista sic se
habent; sed si bene animaduertis, post hac
inuenies luce clariùs, adiones cerebri sen-
sitivas læsas, cum mœstia, & timorosi sine
causa melancholici isti sunt, cum dome-
sticos odio habent absque vlla ratione, &
id genus alia, haud enim tunc sua natura-
li vtuntur ratione: sicq; iam morbum sub-
sistere dicemus in principio tamen, cui sta-
tim subueniendum esse docebat Gal. libel-
lo de atra bile, sic: *Omnes enim quotquot ex
melancholico humore fiunt affectus, statim in-
ter initia strenuè purgans talem humorẽ eu-
cuantibus, crescere prohibebis, vel vsque ad
canceros.*

Vniuersalis tamen omnium medela
huius affectus in principio fit quinque re-
mediorum generibus, videtur probi succi,
facilisque coctionis, & humido; aere tẽ-
perato, somnum inducendo, tum balneo
aquæ dulcis, tum topicis soporiferis. Se-
cundò, decoctis aut syrupis atram bilem
præparantibus. Tertiò, vacuantibus illam,
tum venæ sectionibus, si sanguinis copia
adsit, præcipuè si cõsensu totius sit affectũ
cerebrũ, tum etiam expurgationibus leui-
bus in curationis principio: post fortiori-
bus, quorum copia apud Græcos, Lati-
nos, & Arabes antiquos, & modernos
adest. Quartò, auertentibus materiam & suc-
cum illum melancholicum à capite, cru-
rium & pedum frictionibus, cucurbitis, li-
gaturis, balneis. Quintò, corroborando ce-
rebrum ipsum, & cor, quod secundum Aui-
cennam vt plurimum vnã cum ipsomet
cerebro affectum est nõ obliuio liene, quod
istius succi cloaca est, nec hepãtis, quod
ad cerebrum vsque non minimam copiã
vaporum sanguinis melancholici mittit.

At particularem methodum qua ipse
vñsus sum erga aliquos, iam audies, dummo-
do problemata aliqua, & obseruatio-
nes circa affectum hunc præ-
notaueris.

(?)

Septima.

alijs; tandem frustrata omnia ista auxilia fuere, non tamen ob id incurabilis mansit æger noster, conualuit namque metho do & cura nostra, quam iam audies. Quæ omnia tibi significare volui, vt tibi notu sit, non solo isto fidendum auxilio, vt quidam agunt, et si à doctissimis satis laudato. *Sopbron.* Noui ipse medicum quendam in nostra Hispania, peritum satis certè, at suis literis, studio & experientia nimis contentum, qui quidem omnibus capitibus morbis, & ferè cunctis acutis, præcipuè virtute imbecilla existente, nullo alio præstantiori vtitur auxilio. Sed ex istis melancholicis aliquis accessit ad te opem ex postulans, qui similem affectum hæreditasset, à patre, matre, aut auis, aut alijs sui generis? Audiui namque huiusmodi incurabiles esse *Aristippus.* Vt rectius dicenda intelligantur, necessariam erit intelligere, quid antiqui de morbis hereditarijs doceant, demum ad rei veritatem deueniemus. Auicenna igitur Fen. 2. pri. doctrin. 1. cap. 6. Et sunt, inquit, ægrotudines quedam, quæ in semine hæreditantur. Sicut albaras alba, & caluities naturalis, & podagra, pthisis, & lepra. Quibus addit in fine. Et debes præterea scire, quod membrorum debilitas complexionis sequitur malitiã, & raritatem texturæ corporis *Sopbron.* His verbis Auicennæ à re adductis tantum intelligimus hereditari morbos istos ibi assignatos, non autem melancholiam. *Aristip.* Si attentus esse vis, & penitius rem rimari, ex vltimis Auicennæ verbis callere posses ex debilitate complexionis membrorum oriri, & sequi sitim malitiam corporis. Sed si clarius sententiam hanc comprehendere cupis, & videre quo pacto pluri morbi in semine hæreditantur, illo præcipuè existente debili, & morbosò, vt verba ista vltima Auicennæ significare videntur, audi Hippocratem libr. de Aere, aquis, & locis: Cum semen (ait) genitale ab omnibus corporis membris decidat, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum, fiatque vt ex caluis calui fiant, & excessijs cesius gignatur, & vt plurimum distortus distortum generet; eademque ratio sit circa reliquas formas, &c. Hoc idem volebat significare Galen. Cõment. 28. sect. 6. Aphorism. Accidit, inquit, & ad has causas, ob quas plerique incidunt in podagras, quod multi, & patres, & auos habuere podagricos, in quibus semen erat vitiatu. Sed manifestissime (iudicio meo) diuinus ille Hipp. libr. de morbo sacro nos

docebat hocmet; sic: Incipit autem, veluti etiam alij morbi secundum genus. Sic enim ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus gignitur, & ex calido calidus, ex splenico, siue lienoso, lienosus. Quid prohibet, vt cuius pater, aut mater hoc morbo correpti fuere, etiam posteriorum, aut neporum aliquis eò corripatur? Semen genitale ab omnibus corporis partibus decidit, à sanis sanum, à morbidis morbosum. *Sopbron.* Hæc Hippocratis doctissima verba me conuincunt, vt posthac sine dubio credam, patrem, aut matrem melancholicum, generare filium talem. *Aristip.* At non solum credas posse generare melancholicum filium, cum actu patres, aut matres, aut auis, hoc morbo correpti sunt. Sed sufficit apparatus morbosum habere istius affectus, vel (vt Auicenna supra dixit) debilitatem membrorum, seu complexionis illorum. *Sopbron.* Cuiusdam rei adhuc dubius sum, & quoties sententiam illam Hippocratis prædicam libr. de Morbo sacro audiero, sic manebò, non solum, scilicet, melancholicum, verum & alios plures affectus, hereditarios posse dici. *Aristip.* Galenus libro de Compagine membrorum semen è cerebro, vt plurimum decidere ait. Et libro Finitionum medicinalium idem diserebat de mente Platonis. Experientia etiam omnibus notissimum, & comprobatum est, omnes illos rei veneræ deditos cerebrum inter cætera sui corporis membra. Infirmitum, debile satis, & imbecillum habere. Indicium certissimum, illinc promanasse genituram, semenque toties ab alijs excretum, quod causa illius imbecillitatis fuit: quocirca nisi aliam potiorem aliquis rationem huius rei tradat, non poterò non pro certo habere melancholiam, & cæteros cerebri affectus facilius hæreditari, quàm alios: quandoquidem genituram à cerebro oriri, & hac morbosa existente, morbo tum gignere, proba iam & cunctis perspectum est. *Sopbron.* Ad rem igitur redeamus. Isti affectus in semine contracti possunt nè mederi, vel tu alicui opitulatus es? *Aristip.* Deforme esse, de se ipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium, imitari militem gloriosum, aiebat eloquentissimus ille Cicero i. Officioru. Et cum omnis arrogantia odiosa sit, non est quod ipse hoc stemate muniar: vera fatens ripi polliceor, inter aliquos melancholicos cuiusdam curam habuisse, cuius quidem alter ex suis parentibus melancholicus

cholicus fuit, hic tamen filius ope mea restitutus fuit, non tamen audeam polliceri, aut affirmare, hunc firmum, & perpetuum sanum, liberumque ab affectu omnino manere, absque recidua: cum difficillimum fore existimē, cerebrum, aut membrum, quod ex femine debilitatem acquisiuit, posse radicatus confirmari, ac forte reddi. *Sophon.* Quid igitur tua diligentia, cura, & medela illi profuit? *Aristip.* Plurimum quidem: in primis in meliorem salutem eum adduxi; præterea cura, aut præseruatione qua posthac vitetur, si omnino non conualuerit, saltem præseruabitur, ne melancholia aucta, deliret, & irrideatur ab omnibus, possitque aliqua obire negotia. Sed ad ultimam iam accedamus obseruationem, scitu dignam.

Octaua.

Quum aliquem ex istis melancholicis maniacisue præ manibus habeas, & cum te conuenerint sui, ut illius curam, & prouinciam non leuem sumas, utere consilio illo diuini Hippocratis lib. Præceptionum, parum à principio. Si enim à merce de inceperis (inquit) conducit namque hoc uniuerso negotio, agrotum quidem huiusmodi cogitationem inducis: quod, scilicet, non ipso relicto abibis: si uero non pacisceris, quod ipsum negliges, & de quibusdam in rem præsentem non admonebis. Curare igitur oportet de constituenda mercede. Hæc Hippocrates. Quæ quidem non ideo à me hic adducta existimes, quia ambitiosus, & pecuniæ auidus, omnes siquidem in Republica hæc, & alibi ingenium cognoscunt meum ab hac re longè alienum, quandoquidem constitutio, & solutionis hæc pactio in morbis medendis ueterinariis potius, & eorum qui hernijs, & fracturis, ac dislocationibus medentur, est. Ratio tamen, quæ me tecum hæc confabulari mouet, talis est: cum alicui ex istis melancholicis medebis, inuenies quosdam ad salutis portum tardè, & lentè satis accedere, quos interpolatè derelinquere debes, absque auxilio medico, demum reuertèdum ad eundem ordinem: & ultimò, etsi melancholicus delirans maniacusue astantibus videatur, & reuera ita sit, tamen Galeni consilio naturæ relinquèdum, ut ipsa iam toties euacuationibus deonerata, residuum insensibiliter (ut mos illi est) resoluat consumatque. Quam doctrinam Galenus ipse docebat ultimis uerbis libello illo de melancholia in fine, quem sequutus est Aetius. Illud quoque (ait) nouissimè scire cõuenit,

plerosque hoc morbo infestatos, quo tēpore curabantur, nihil profecisse, ubi dimissos conualuisse. Propterea, quia rectè prius à medicis tractati, postea vires aduersus morbum maiores acceperint, cum antea remedijs attriti forēt, quamobrem naturæ quies condonanda est, quam pluribus auxilijs affligi, quiete rescicivimus; atque iam extenuatos morbos superare. Hæc Galenus. Cum autem assidentes, infirmorumque ministri, patres, aut affines me vident sic melancholicum derelinquere, iudicio suo (quemadmodum mihi tradiderunt) & medicum, & medelam suamque praxim abhorrent, illisque irrident, sicque uerulis, & empyricis idiotisque statim agrotum tradunt, & priorem medicum in salutatum respuunt, sui que immensi, & diurni laboris stipendij obliuiscuntur, & (quod peius est) natura iam tot auxiliorum remedijs adiuta, paulò post suum opus exequitur: & perficit, sicque gratiam referunt empyrico illi, qui quoduis remedium attulit, qualecumque illud fuerit: cum melancholicum restitutum habent. Tu igitur (*Sophon*) arrige aures, & periculum ex alijs facito, doctrinamque Hippocratis sequere, & deinceps, nec fidem, aut spem ullam gratiarum in antiquo habeas, & ne te magnates, aut diuites decipiant, nec quicumque alij, si stipendio niteris, sin minus, charitate motus fueris, & sic diues es, ut pro cibo temporario, haud aliena ope egeas: perge, & sanctum institutum prosequere, perficeque, ipse autem ad medelam propero.

DIALOGVS QVINTVS.

In quo methodus curatiua particularis, qua ipse usus sum erga aliquos hoc affectu oppressos, continetur.

Primus ager.

Offert se nobis iuuenula quædam vigesimum secundum attingens annu; quæ temperatura erat sanguinea biliosa, cerebro, corde, hepateque calidis, prout horum omnium signa demonstrabant: huic suppressæ erant menstrua purgationes: hæc occasione non minima oblata, in dies in tristitiam maximam, & cogitationes

tionēs varias incidit: post in nimium & intempestiuum risum, et tum quē, quorum finis del ratio manifesta erat: hæc cuncta symptomata affatim augebantur, paucis post diebus transactis hypochondrii sinistra tensio, & obstructio, non parua apparuit. Quibus à me bene notatis, cerebrum læsum esse per consensum totius, vñà cum communiōe lienis animaduerti: demū symptomata esse in genere noxæ functionum principum affectuumquē melancholicam, causam iudicavi sanguinem melancholicum, copia paruaquē qualitate, eaque calida constitutum. Ex his longum fore membrum prædixi, tum ob partium communitatem, vñde ortum habebat, tū etiam propter succi huius rebellem naturam. *Sophon.* Quibus igitur remedijs huic miseræ opitulatus fuisti? *Aristippus.* Septem auxiliorum generibus, victu, scilicet, conuenienti humido. Secundò, extergen do communes vias omnes, succumquē præparado. Tertio, vacuationibus per sanguinis missionem. Quarto, ex purgationibus particularibus. Quintò, auertentibus à cerebro humorum. Sextò, reliquias resoluēdo, cerebrumque, cor, & hepar corroborando. Septimò, consilijs necessarijs ad modum huic medelæ, tam ad curatio nem, quàm ad præseruationē. Victus huic primum constitutus fuit, & potus frigidus & humidus, omnium decreto, præcipuē Actij sermo. 2. cap. 6. à vini quē potu omnes abstinendum esse profitentur. Victus facilis coctionis, panis probe coctus, caro hœdina, gallinarum, perdicū, caponumvè inter omnes tamen principatum obfinet caro arietina, aut castratorum, quem quidem Azarabus melancholicis his à proprietate cōuenire ait. Rabbi autem Moyses 7. par. Apho. carnes pullorum accipitris, & noctuæ saporis boni esse dicebat, & corroborare animam, conferreque melancholicis: præcipuē si decoquantur cū succo maioranæ: exhibenda etiam hora cœnæ acetaria ex boragine, lactucauē coctis, aceto oleoque irrigata cū sacharō, poma item assa, aut bina oua sorbilia recentia, aut trementia: aliquando in fine prandij, aut cœnæ, & interdiu radicem aliquam buglosse, aut scorzonellæ conditā. Iubeo etiam, vt sepius inter prandēdum, tum carnes, tum etiam quiduis aliud eduliorum aceto consurgatur. *Sophon.* Est nē hoc, quod audiui aliquando Actium docuisse de aceto, affectui huic commo do? *Aristipp.* Quod ipse memini, est, auto-

rem istum lib. 6. capit. 10. ferere, melancholicis proficuum esse euntibus dormitum cochleare vnicum aceti acerrimi, at que eodem intingere pleraque obsoniorum quod etiam laudabat Plinius Secundus, lib. 13. cap. 2 & Dios lib. 3. cap. 8. Paul. etiam cap. proprio huius morbi. Sed inter omnes Auicē. clarius lib. 3. Fen. 1. tract. 4. cap. 18. sic: Et laudarunt, vt absorbeant omni nocte acetum forte, & præcipuē acetum schylliticum: nos autem time mus malitiam aceti in hac ægritudine, nisi adsit fiducia quod materia sit generata ex cholera adusta, quoniam est calida; nam tunc acetum est magis iuuariuum ex alijs rebus, & præcipuē schylliticum, & oximel factum cum aceto schyllitico, & quandoque etiam iuuat acetum, cū ægritudo est cum communitate splenis & materia est in ipso. Hæc Auicē. Sed multò ante hos diuinus ille Hippocrates lib. de Affectio. (vel potiùs Polybus eius verus autor) fecit mentionem huius exhibitionis acetiparum à principio huius lib. Potu verò (ait) vtendum est quocumque alio volueris, præter vinum, aut acetum, & mel. & aqua dato. Vinum autem (subdit) nō conuenit mente motis, neque in hoc morbo, nec in quibusuis alijs. Quam doctrinam sequutus fuit Galen. libro de Melancholia. *Sophon.* Si me meus non fallit animus, doctrina illa Auicē. non similis omninò est doctrinæ Hippoc. quandoquidem hic vniuersaliter mēte motis nocere ait vinum, prodesse autem acetum & aquam: ille autem particularim hypochondriacis, & melancholicis illi ab flaua bile exusta orta acetum, vtile esse ait. *Aristipp.* Nil aut parum admodum distantes viri isti sunt hæc in re; nam melancholici, & mente moti simul, vt plurimum, imò ferè semper à flaua bile exusta delirant, præcipuē cū furiosi sunt. Vnde in his duobus proficuum acetum, quod hypochondriacis vtile. Manifestum est illis, qui caput 19. 20. vsque ad 27. lib. 1. de Simpli. medi facult. Galen. legerint; nam parte illa caloris qua acetum præditum est, deobstruit, tum etiam penetrare facit frigidam portionē, qua succum calidissimum attemperare potest: quibus perpectis clarè intelliges, commodissimum ambobus affectibus esse.

Consilium est non nouum Actij lib. 3. cap. 10. ferè ad finem, cūm vtraque necessitudo adest, & venam secandi, & expurgandi, vias communes prius mundificare, ne, scilicet, venæ exinanitæ, ab intestini, & alijs

Victus.

Mundificatio communis via.

alijs vijs attrahant succulentam substantiam. Quod quidem etiam Paulus docebat lib. 6. cap. 40. Cæterum, qui venam incisurus est (inquit) id habet inspiciendum, num multa stercoreis retentio intestina vigeat: quod si ita deprehensum est, molli clystere alius antea vacuari debet, ne venæ putridam aliquam excrementorū coluuiem ab intestinis attrahāt. Et paulò ante aiebat: Sola in ventriculo ciborū concoctione, aut etiam perfecta in iocinore sanguinis elaboratione expectata. Hunc etiam ordinem sequutus est Auicēn cap. de Venæ sectio. & Aetius de mente Gale. lib. 3. cap. 10. de Incisione venæ sic ait: An solitæ quæpiam euacuationes detentæ fuerint, considerandum. Cæterum aggravante vexantequè multitudine, non statim sanguis auferendus; sæpè enim in corpore crudus humor collectus est. Hæc etiã methodum sequuti fuere Auerroes 7. Collecta. cap. 1. & Hali Abbas 9. practi. cap. 2. Incepi igitur hoc opus leui eoquè communi quodam clystere inferiorē ventrem lauando, ex aqua, melle, & oleo, quo vt plurimum Gale. vtebatur, præcipuè 11. Metho. cap. 9. & 8. Meth. cap. 5. Sequenti die bolos floris cassiæ exhibui, cum haustu syrapi rosa. persi 9. infusio: At non semper, nec omnibus huiuscemodi medicamentum propino. Sed quibusdam puluerem hierafolij cassiæ implicitum, alijs Mannam, vel terebintinam, prout occasio, tempus, & ægri consuetudo, aut aptitudo illius adest.

Hoc peracto ad tertium me confero; venæ enim sectione, & expurgatione exigentibus, ab illa incipiendum fore existimaui, Galeni ductus decreto pluribus in locis, 4. scilicet acut. Comm. 21. 22. & 6. Epidem. p. 1. Commēt. 5. & lib. de Renum dignotione, & 6. Epide. p. 3. Comment. penultimo, & lib. de Melancholia, sic: Quod si sanguis & prauis succi abundauerint, primum venam incide, tum purgationem exhibe. Hoc etiam dogma sequutus fuit Auicēn. 4. p. cap. 4. Alexand. lib. 11. cap. de Podagra. Necessariam esse sanguinis missionem in affectu hoc. Auicēn. etiam docebat 4. 1. c. 20. Ille (ait) in quo atra bilis superat, nihil offendetur, si vena illi incidatur, & postea purgatione euacuetur. Cornel. Cels. lib. 3. cap. 18. ad medium loquens de secundo genere infantiæ sine febre: In hac (inquit) utilis sanguinis missio. Paulus lib. 3. cap. 14. sic: Cum morbus incipit (loquens de melancholia) ex totius

corporis affectus consortio, à sanguinis missione incipiendum, & hoc tam in melancholia, quam infania, seu furore. Hoc met suadebat Aetius de mente Possidonij, lib. 6. cap. 10. Hi omnes à Galen. edocti. 7. Metho. cap. 21. & lib. de Sangu. missio. parum à principio, & 3. loc. affect. cap. 6. vbi: In vniuersum (ait) corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à sanguinis missione incipere oportet. At Gale. manifestissimè, & ex professo id tractat libro de Melancholia, sic: Cum vniuersum corpus totum sanguinem melancholicum habet, principium curationis à missione sanguinis auspicandum est; & qui egent auxilio hoc, hirsuti vt plurimum sunt; & venas latiores habent: hi enim faciliè melancholicum hunc succum procreant, interdum etiam, & homines rubicundi in melancholicam temperaturam deueniunt. Et paulò inferius: Si autem solum cerebrum affectum sit, sanguinis missione æger non eget, modò plurimo sanguine non abundet, & præseruandi causa sanguinem detrahare nolimus, & talis affectus victu humido bonoque, balneis assiduis tepidæ aquæ vti oportet, omisso quouis alio remedio potenti. Galenus & cæteri alij è nitidissimo illo fonte Hippoc. ordinem hunc sumpserunt epistola illa 19. de Infania, vbi sic ait: In quinto popularium morborum quendam recensui Androphanem nomine, cui fiebat vocis interceptio, ignorantia, frequentes delirationes, & reuersiones; lingua autem dura, & nisi collutione vsus esset, loqui non potuisset, & plerumque etiam valde amara, venæ sectio exoluit, aquæ potus, aqua mulsa, veratrorum potiones.

Statuto iam sanguinem oportere extrahi, operæpretium est differere, quæ ex parte, & quæ incidendæ venæ. Nulli dubium est quin in hac infirma poplitem venæ secandæ sint, quum menstrui sanguinis motus defecerunt, quum id nos Gal. docebat libello de sangu. missio. cap. 18. At si verbis paulò inferius acquiescamus, hoc intelligendum dum motus iste consuetus sanguinis instat, & hoc tribus, aut quatuor diebus ante motum illius: deriuatio enim, & euacuatio opere hoc fit: in hac tamen infirma nostra distabat tempus huius motus, quapropter hæc & illac sanguis ille per totum corpus dispersus erat, à cuius copia & effumatione cerebrum patiebatur. Sed maximè aduertendum erat, quod prudentiores medici agunt,

agunt, in simili menstruorum retentione copia sanguinis existente, brachiorum venas incindebant: quod docebat Aetius lib. 16. cap. 59. sic: Atque istae quidem copiosa sanguinis missione sanantur. Cubiti igitur ac malleoli venas secare oportet, vbi prius clarissime brachiorum venas, demum tali incidit, quod experientia probatissimum est prouocare statim motum hunc consuetum, mole deposita. Praeterea Galen. 4. acut. Commen. 24. brachiorum venas quam velocissime, & plurimum ex his, quae principes sunt euacuare aiebat: hoc sic actum est bis, aut ter, sanguinis copia, & virium robore perceptis.

Semper illud Aetij in istis euacuationibus ante oculos habeto, lib. 3. capit. 17. Vbi euacuationi tantum studemus iteratio eodem die facienda est; vbi vero aetiosis tantum, satius est duos interponi dies, atqui inanitione quidem summo per indigent, sed si vires illorum admodum imbecilles sunt, hos caute inanire oportet. Primam namque sanguinis ductionem ita imperfectam reliquere, vt secunda, tertiaeque suppleat, si expedierit, quando autem feruentis sanguinis multitudo febrim accendat acutissimam, veluti synochum, subita, & repentina inanitio vsque ad animi deliquium tentanda est; virtutis robur a pulsibus perpendendo, vnum etiam circa hoc opus animaduertendo, quod si venae illae basilicae quam secandae erunt, non appareant, confugiendum esse ad communem venam ipsius brachij; quod si nec ista; ad cephalicam; quod si nec quaeuis istarum, ad quamcumque; ob compositionem enim variam corporum, & ob pinguedinem carnemque ipsas cooperientem euenit euanescere: deueniendum igitur ad quamlibet illarum, vel in finem brachij prope manum ex aqua calida, vbi omnes istae conueniunt venae, saltem basilica, & communis, vt oculis saepius patet, & anatomici id docent. Secunda (inquam) quaecumque apparuerit, quia vt dicebat Alexander Trallianus lib. 2. cap. de Melancholia. circa venae sectionem dum opus est, cum venae obscurae sint, nihil minus iuuabis, ex quacumque parte sanguinem detraxeris, cum etiam omnia simul vacentur: quemadmodum enim diuinus dicebat Hippoc. confluxus vnus, conspiratio vna, omnia consentientia. Quae verba sic veniunt intelligenda, vt hinc rationem Alexandri defendamus, quia confluxus scilicet humorum vnus est, & con-

spiratio vna, id est, spirituum, & insuper omnia sunt consentientia, scilicet, membra: ideo ex quacumque parte sanguis extrahi potest, dummodo basilica non appareat. At ipse hac in re indagacionem maximam facio, existimo enim conductibile admodum esse in communione istius affectus, & consensu totius, venas illas aperire, quae totum nutriunt corpus, & si Galen. etiam 13. Metho. cap. 11. parum a principio, in simili casu qualemcumque iubet secare venam, euanescentibus, vt dictum est, affectui conuenientibus. Et haec sufficiant pro consideratione venae sectionis. De expurgacionibus aliquibus particularibus tractaturi, aduertendum, quod Arabs ille Abenzoar dicere solebat, nunquam ministrasse medicamentum laxatiuum alicui, quin prius cor suum pluribus diebus ante illud laboraret. Et si Galenus etiam id sentire videbatur 2. Apho. Com. 51. & 1. Epidem. vt supra, & Hippoc. in contextu, sic: Plurimum atque repente vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, seu quouis alio modo corpus mouere, periculosum, id iure certum. Omne enim nimium naturae inimicum: consistit enim naturae substantia in elementorum commoderatione: quare non absque ratione, nimium omne vna substantiam animalis dissoluit, siquidem commoderationem destruit. At si paulo inferius in contextu, nec non & in Commento pergimus, inueniemus rationem, qua ipse munitus sum aduersus eos qui methodum hanc nostram in multiplicatione medicamentorum expurgantium, reprehendunt, non enim bis, aut ter euenit aliquem in hoc morbo expurgare, sed saepius. Hoc vero paulatim, vt textus docet, quod tutum est.

Sed Galen. se ipsum plenius explicat, lib. de Renum passio. prope finem: intelligit enim illic, multum euacuare periculosum esse, quod, scilicet, vires imbecilliores reddat: alioquin haud periculosum: multa esse potest euacuatio, vt hic videbitur, at non periculosa, quia tum paulatim, interpolatim, tum etiam praecautione, & preparatione idonea fit. Dum vires autem imbecilles adsunt, abundantia, aut aucta succi copia, decretum est Galen. a nobis obseruatum, 9. Metho. cap. 10. prope finem, sic: Cum euacuacionis adsit necessitas, & abundantia paulo viribus superior, utique ex moderata vacuatione, adeo nullum accedit viribus

bus incommodum, imò etiam valde magnum.

Præterea cum affectus hic chronicus sit, & documentū sit Galeni, hos similes morbos paulatim medendos esse, non abs re erit, rationem huius rei exhibere, 9. Metho. cap. 10. præsertim viribus imbecillibus existētibus, & præserte euacuationis necessitate. Sic docet: Oportet (inquit) vbi indicationes sibi adnerantur, & paulatim, quod vitiosum est euacuare, & paulatim inuicem, quod salubre est pro eo reponere, quam medelam epicrasim vocāt: Hūc ordinem etiam ipsē Galenus sequutus est, libr. de Melancholia ad medium, quo in loco si attentè illa perpenduntur, inueniet quis, me ad punctum (vt aiūt) doctrinam illam sequi. Sed ne posthac ordo iste noster timidum aliquem perterreat, & vnà cum hoc studium nostrum vilipendat, aut potius irrideat, vt maleuolorum consuetus mos est, quæ Galenus ait, verbo ad verbum, bonaque fide relata, audiat de mente Posydonij: In quibus sanguis abundare videbitur, à principio venam cubiti incidere conuenit, præsertim in quibus consueta aliqua sanguinis euacuatio retenta est, in mulieribus autē: quibus menstrua defecerunt, talē venam aperire conuenit, quisque verò pro habitus sui ratione inaniendus: in quibus autem mali succi potius abundant, vbi prius ægotantem cibaueris, vt ere Rufi hiera, vel Archigenis, aut Iusti, quod si sanguinis, & prauis succi copia fuerit, primū venā incidere, tum purgationem exhibere; postea diebus interiectis clysteribus aliquot aluum subducas. Primò cremore furfurum, spuma nitri, & melle: deinde siliculae radicem contusam, vel epythimum furfuribus incoques: ab hoc clystere diebus tribus interpositis hieram dabis amaram, quæ aloem recipit, & præ ceteris omnibus epythimum habet. Et paulò inferius habet: Ex hac hiera dabis ex aqua mullā quantum magnum coclear capit, bis, aut ter ex modicis interuallis. Hinc vbi laborantem rursus victu conuenienti recreaueris, hieram Rufi denuo exhibebis. Hæc Galenus. Quæ quidem si bene animaduerrantur, & meum modum in opitulando affectum hunc aduertat quis, intelliget verè hac in re Galeni sequacem me esse; tantummodo differentiam in hoc inueniet, quod Galenus hieram exhibet solam, ego autem ob nimiam eius amaritudinem mixtam alicui apto medicamini, & hanc

quia ægri abhorrent, non illis semper cedo. Præterea loco clysteris, illud quod injici iubet, ego clystere illud lauatiuum, quod vocāt ex decocto hordei cū sacharo, & oleis violaceo, & rosaceo, quia temperamento huius frigido, calidam medicamentorum vim retūdinus, & viā qua illud transit attemperat: hæc viam semper sequutus fui, qua quidem omnia ex animi sententia successerunt: dicat detractor qui vis quidquid in buccam venerit. Hanc etiam methodum sequutus est Auicenna. 4. par. cap. 20. propè principium. Et cuius malus sanguis (ait) fuerit paucus, & declinauerit ad aliquod membrorum, & eius declinatio vehementer noccat, & fuerit necessarium, vt ipse minuatur, ex eius sanguine parum erit assumendum, & cibo bono erit alendus, deinde erit minuendus iterum post dies, præterea vt malus sanguis ab eo extrahatur, & bonus restaretur.

Sunt qui inconsideratè pæque dicam illorū, prædicant, ac (quod peius est) publice profitentur, morbum hunc non nisi moderatō humidoque regimine, & alijs huiuscemodi curandum esse, & pro dolor, quot derelicti, & auxilio privati, ac incurabiles vitam suam consumpserunt, & hoc imprudentissimo gubernati consilio, non audiebant isti quidem Galenum lib. de Melancholia, vbi sic ait. Oportet autem incipienti morbo mederi, nam inueteratum, & actum medentis manum respuit: idem significare volebat 4. Aphor. Comment. 30. firmata magnam vim emolientem exposcit, longo tempore, & per fortiora auxilia, vt supra retulimus.

Et si medici hi decretis istis Galeni auscultare nolint, sequentibus saltem acquiescant oro, non ne humoribus turgentibus statim succurrendum esse euacuationibus docebat Hippocrates? nulli dubium. Sed quod turgens hic melancholicus succus sit, audiamus Galenum 1. Prorrheticorum, Comment. 27. vel alias similia hæc docentem. Humor ille, qui læsionem phantasiæ parit, is turgens est. Et Comment. 12. eiusdem libri: Turgentes humores voco, quando copia & qualitate molestant, quæ quidem omnia in affectu hoc inueniuntur. Præterea, si quod curationem desiderat, nil aliud est, quam affectus qui vitiat actionem, quid curandum; nisi statim opitulandum, cum actiones, & eas hominis præcipuas vitiatas hic aduertimus? Quod 1. Meth. cap. 9. parum

parum à principio, Galen. & 2. Methodi, cap. 3. & si vis clarius cognoscere, vtrùm hic turgens sit, necne, lege conditiones humoris turgentis Comment. 22. lib. 1. Aphor. & si id ad, quod vrget medendi finis medici debet esse, teste Gale. 3. Metho. cap. 9. ad finem, & in morbo hoc, vt apparet vrgentia magna, & auxiliij necessitas adest, nō procraftinandum remedium.

Antequàm ad expurgandum huius infirmæ corpus deuenirem, omnia hæc mecum contemplatus fui, ne me ipsum in re aliqua deciperem, quod vellem tyrones, & inter cæteros aliqui memoria tenerent, id enim ad curationem conducibile satis fore existimo.

Sanguinis igitur extractionibus præhabitis succum istum alterabam, vias præparabam, corpusquæ sursum deorsumve fluidum reddebam, tum victu humectante, potu, syrupis, & clysmatibus: alterando etiam, seu concoquendo succum istum, & paulatim euacuando, vt dictum est. Concoquendo, inquam, & si improprie, concoctio siquidem humorum à natiuo nostro calore fit, & non ab arte. Ostensum enim est (dicebat Galen. 22. Comment. 2. Aphorism. in Comment. de Potentijs naturalib.) naturam vniuscuiusque particulæ, quatuor vti potentijs, attractiua proprii alimenti, & eiusdem retentiuæ, & præterea concoctiuæ, & alienorum expulsiuæ. Hac de causa decoctis & syrupis aliquibus vtimur, aliquando ad calorem istum natiuum adiuuandum, tum vel ad alterandum temperandumque succorum aliquorum acrimoniam, vel crassorum attenuando, vt aprius à natiuo isto calore vincantur, sicquæ ab eodem facilius euacuentur: huic igitur conuenire videbantur syrupi boraginis, & chicoreæ, ex aqua buglosæ, aut scorzonelæ. Demum septem aut octo diebus lapsis, in quibus anematis aliquibus vsi fuimus: medicamentum confectiois hamech simp. dissolutum in syrupi rosati solutiui sufficenti quantitate, diebus aliquibus transactis iterum propinaui de syrupis illis, & medicamentum confectiois hamech simpli. & cõposi. vtriusque scilicet dra. iij. in vnc. iij. syrupi rosa. soluti.

Et quia vt in præsentia ægra, sic & in alijs quamplurimis hypochondriaca saltem melancholia affectis obstructiones in sinistro præcipuè hypochondrio adsunt: ad deobstruentia medicamina deuentum

De Melancholia.

est, præhabitis euacuationibus dictis: hoc siquidem sic fieri consulebat Gale. 11. Metho. cap. 10. parum à principio; & 11. Metho. cap. 5. Præstat enim (inquit) vitiosi succi maiore parte emissa ad detergendas obstructiones accedere, cum alioquin metus sit, si obstructionibus liberandis, priusquam vacaueris, studeas, ne ipsas magis impingas, quibus id fiebat rebus in sexta remediorum differentia constitutis.

Interea dum hæc fiebant vsi fuimus remedio illo Galen. libr. de Melancholia, de mente Rufi, ex longioribus, scilicet, interuallis, hora transacta à cibo, vel tepida, vel decocto seminis raphani vomere iubet; quod quidem agendum est non forti vomituo; etsi Auicen. Fen. 1. libro 3. tract. 4. cap. 20. cum elleboro, aut eius decocto vomere iubeat: at ipse nō his rebus vomitum concitauit, sed solo haustu magno aquæ tepidæ hora à prandio. *Sopbron.* Sed dic (obsecro) cum sic exactè particulatimquæ cuncta differis, vterisne huiuscemodi medicamentis expurgantibus erga omnes istos, qualia hic iam retulisti? *Aristip.* Minimè, sed in affectus principijs, vel his, vel alijs differentibus, mitibus tamen; præ oculis habendo illa quæ Auicen 4. pri. docet ad certam quantitatem iustumque terminum constituendum in expurgantibus medicamentibus, artificiosa coniectura opus esse, loco enim citato aiebat Auicenna ex his elicienda coniectura ex membri natura, morbi magnitudine, ex his quæ sua conuenientia seu similitudine id significant, maris, aut fæminæ differentia, ætate, consuetudine, tempore anni, regione, visu robore, habitu corporis, colore.

Atque circa medelam huius fæminæ actū est, & quoties expurgata fuit, quibusvè medicamentis, iā audies in alijs diuersimode, vt postea tibi significabimus: nunc autè aliquibus præterlapsis diebus, cum cæteris remediorum generibus adiuta fuit, quæ iā iam referam, ad alias expurgationes, & præparaciones deuentum est: vncias enim sex aquæ lactis capræ nigræ, si fas erat, recenter fœrata sumebat, in quo duodecim horis madefacta fuisset seu infusæ drachmæ quatuor folliculorum, & foliorum senæ, & epi thymi, & polipodij vtriusq; drachmæ duæ, demum summo mane, vnicō feruore, trãfacto colaturã isti aquæ exhibebã, & hoc singulis octo diebus nūc hoc, nūc hierã bolis casisic implicitam, aliquando aliquod medicamentum ex fortioribus, quæ postea

C conu-

connumerabimus: vicissim diacatholici vnc. semi. pilul. è fuma. dra. j. ellebori. g. iij. quæ vel in aqua lactis, vel in morsellis saccharo coopertis. Alijs etiam diasenæ dra. iij. confectio hancich, simp. drach. .ij. diagri dij. g. liij. ex decocto fuma. At verò die illo antè expurgans aliquod medicamentū ex istis, clystere quoddam attemperans nocte præcedēte inieciēbam, & sequenti die post illud: cuius rei rationem iam superius reddidimus: die etiam expurgationis si tormina anxietatesque aderant, haustum magnū aquæ buglosæ, vel frigidæ ex saccharo propinabam, quod conueniētissimum illi erat, & cæteris omnibus iuuenibus præcipuè, & biliōsis: & ex animi sententia eueniebant omnia. Hoc etiam eodē die, loco ptisanæ Hippoc. preparatum habebam iusculum pulli decocti, referti hordeo mūdo, saccharo rosæ. seminib⁹ frigidis, de quo in principio prandij haustum sumebat. Sequenti die ab expurgatione, quia debilitatem aliquam ventriculi sentiebat, conseruam illam rosaceam cōcedebam, cum vnc. viij. aquæ buglo. Septimo enim lib. de Simpli. cap. de Centauro maiore, Galen. in fine, ait sic: Porro ad ea quæ vacuata sunt roboranda, contrahenda, adstrictioneque est opus, quæuis conditio isto inest. *Sophr.* Sed quid si obstructiones magnæ in hypochondrijs (vt dixisti) adsunt, nonne necbit conserua ista, propter sui constipationem, cum deobstruentibus æger indigeat? *Aristip.* Vtique sic se res habet: in huiusmodi tamen obstructis non nisi semel id fit; at in alijs, vbi hæc obstructio abest, pluribus diebus sumitur: proficua enim satis aliquibus est.

Demum aliquibus expurgationibus vsi, ad sumptionem aquæ lactis caprini, in quo flores cordiales infusi sint, accedebamus: perseverabat ægra nostra colaturam istius infusionis hauriendo: postea ad vnum ex medicamentis dictis, vel dicendis confugebam, & reiterabantur ante dicta, & quæ sequuntur.

Interim dum, quæ edocta, vel potius enarrata sunt, fiebant quinto isto, & sexto sequenti remedio infirmam nostram ad salutis portum ducebamus. Auertētibus, scilicet, remedijs huiusmodi, crurū fortibus frictionibus & continuis, tum etiam lotionibus, decocto rosarum, & cammomillæ, & ligaturis, aliquando cucurbitulis, demum & clysteribus fortibus.

Fiebat etiam proficua non solum auer-

sio, sed mira euacuatio ex venis illis quas hæmorrhoidas vocant: præcipuè si retentus illarum aliquando motus sanguinis erat; sin minus, etiam prouocandus, si fas est, cucurbita apposita ipsi ano: quod si nec hoc suffecerit, pressaria apponenda, ex drachma vna colochintidis, & amygdalis amaris: quod si euocatione hac appareant, sanguis extrahendus; habita ratione virium & mali magnitudinis: quod si circa hanc rem voti compos non euadas, haud nimium sis sollicitus, nec anxius, absque euacuatione enim ista quam plurimi euaserunt: perge ad alia auxiliorum genera.

Inter cæteras remediorum differentias, quæ huic affectui admodum perpendendæ videntur, quæ sequuntur sunt: cordis, iecoris, lienis, atque cerebri, corroborantia, resoluentia, & deobstruentia. Considerationem cordis necessariam admodum esse in ægritudine hac, dicebat Arabum Princeps Auicenna Fen. i. tractat. 4. libro 3. capit. 18. Et quandoque fit, ait, propter causas alias infrigidantes, & exiccantes, nō ex corde solum, cum tamen non sit possibile vt fiat absque communitate cordis: imò fortasse magnitudo causæ in ipso erit corde, & propter hoc necessarium est vt associetur, vel continuetur cura cordis cum cura cerebri in hac ægritudine: & scias, quod sanguis cordis quando est tersus, subtilis, clarus, latificans, resistit corruptioni cerebri, & ratificat ipsum; imò non est mirum, si sit secundum plurimum principium illius ex corde, licet non confirmetur ægritudo hæc nisi in cerebro. Hæc Auicenna. Idem tenet Serapio tract. i. capit. 22. Hoc cum animaduertebam, diuitibus sacculum plenum puluere electuarij diambrae & diamusci appono, alijs lineum madefactum aquis cordialibus, cum guttis vini albi, & succo pomorum dulcium quas *camuefas* vocant, & santalis: sumere etiam iubeo electuarium de gemmis, vel electuarium latificans Rasis ex aqua buglosæ: alijs conseruam rosaceam, vel radicem buglosæ Iecoris etiam cura habenda, si id præcipuè intemperie nimis calida sit, appositione epithematum frigidorum.

Lieni, & hypochondrio sinistro fortis oleis de capparibus, & fissami, vel simili vnguento: accipe istorum oleorum singulorum vnc ij scolopēdriæ, corticum capparorum vtriusque drach. j. seminis ag-

Consideratio
cordis.

nicastri drach. j. & semi. cera quod sufficiat, & parū aceti aspersum. Fiat vnguentū, quo bis in die vngatur. Aliquando fomētetur locus ille ex decocto anethi, absinthij, & capparorum, & post longam fomentationem, oleis dictis balneetur.

Ventriculi etiam habenda maxima cura, quum Gale. ipse lib. de melancholia dicat, flatibus plenum solere esse ijs qui morbo hoc laborant, quod reuera sic est: cui ad mouenda de mente Galeni spongia plena decocti cimini & pulegij in aceto. Eodem etiam lib. Gal. ait: Quicumque ventriculū habet ad concoquendum non idoneum, huic frequenter balneis vti prodest, vel ieiuno, vel peracta iam cōcoctione. Et addit: Post balnea dabimus cibaria cōcoctu facilia, non infantia, bonā aluum facientia, diligenterq; obseruabimus, quomodo à singulis ægrotus afficiatur, neq; enim omnes eodē modo iisdem cibus afficiuntur, aues siquidem, quæ nec pingues sint istis conueniunt, & oua sorbilia leuiter cocta, pisces saxatiles: reijcienda sunt quæcumq; in cœno & paludibus viuunt, carnes hœdinæ & lactentium animalium istis vtiles, vuluæ etiam, & fumen, hoc est, pars illa sub vberibus, pedes porcini, & inter olera, quæ dulcia sunt. Hæc Gale. Sed quid tibi referā de cerebro istius nostræ infirmæ, quæ quidē cū noctu diuq; vigilasset, & sine interuallo delirasset, iā intelligere poteris, quo pacto affectū calidissima intemperie esset, qua propter bis in die illud balneabam ex decocto aquæ fluuialis tepidæ, in qua rosæ, cammomillæ, salicis folia, & hordeū decocta esset. Noctū coclearia aliqua amygdalarū, & seminū quatuor frigidiorū, cremoris cū saccharo decocti: de mum ad pessaria paruula deueniebā ex cotone facta, imbuta populeonis vnguento, & parum opij, & mullebris lactis, quæ quidem pessaria naribus immitebātur, tempora etiā ex hoc eodē linimento intingebantur, pileū etiam quo semper caput tegebatur plenum florū boraginis, violarū, & buglossæ añā. vnc. sem. coriādrī præparati vnc. ij. rosā. dr. j. sthecados, & maioranæ ac camo. añā. dr. j. corticū papaueris albi, vnc. ij. in puluerem cuncta hæc redacta.

Hæc omnia sic acta sunt aliquibus diebus, & reiteratis aliquibus (Christo gratia) conualuit: sed ne remaneat tibi circa medelam hanc dubiolū aliquod; scias me, inter medendum ægram hanc, & reliquos, obseruasse consilia aliqua grauium doctorum, præcipuè illud Auicenn. Fen. 4. pri. c. 5. Semper autem (ait) non est assuescenda na-

tura ad pharmaca, quoties indiget lenitione; quoniā id in vsum conuerteretur, quod quidem ipse expertus sum Prætereā nō eadem propino, ne tædiū etiam ægris afferā, quod etiam Alexander Trallianus suadet.

Sed si quemuis ex his melancholicis perfectè curare cupis, haud in itinere deficias, quia perseuerantem morbum videas, audi, quæ antiqui circa rem hanc cōsulūt. Præcipuè Trallianus lib. i. c. vltim. in fine de melācholicis, sic: Quod si reliquæ quædam ipsis supersint, & æger non admodum mundam habere mentem appareat, rursus expectata bona aeris temperiē, auxilia debet repetere, initium à primis faciens: à quibus etiam antea incipiēdum diximus: at hæc paulatim facito, confidens, quod etiam si difficilis, & propè insanabilis existat, iisdē ipsis insistendo peritè, & vt rationi consentaneum est, omni tamen ægrum morbo amaro molestoque liberabis. Hæc Trallianus. Quem qui non sequutus fuerit in medenda melancholia, hoc præcipuè sumens consiliū, plurimos huius affectus absque ope derelinquet. Si melancholicus aliquis iuuenis sit tēperatura calida, in regione & tempore calidis, & aliquod ex medicamentis fortioribus exhibendum sit, si pilulæ, aut morselli sint, statim à deglutione monet Rasius parū aquæ tepidæ haurire, si dilutum sit rebus frigidis, & humidis mixtū, vt aqua lactis, vel decocto aliquo istiusmodi qualitatis, die expurgationis, hora prandij, vt dixi, iusculum illud alterans vesperi haustum magnum buglossæ, vel frigidæ: sequēti die clystere illud lauatiuum, & potum frigidæ cum saccharo.

Aliquando etiam oportet agere quæ Galenus docet 13. Metho. cap. 15. & Paulus lib. 3. cap. de Cura mania: illis enim qui & victum, & pharmaca respuunt, cibus aliquibus immiscere iubent.

Auicennæ etiā fuit consiliū, cū è capite succum prauum & abundantē educere cupit, morsellum magnū, aut pilulas duas magnas propinare persuadet. Solutiua verò (inquit) facilia ad purgandum caput sunt alsahaieret, ex quibus sumitur pilula vna magna, vt paruum pondus operationē efficiat sufficientem cum mora, & nō noceat propter paruitatem suam iteratio Quam etiam sententiam commendabat Rasius, 12. conti. tract. 1. cap. 1.

Ostauianus Horatianus circa medelam huius affectus lib. 2. c. 5. ait: Si adhibitis humectantibus, & expurgantibus, causa non fuerit diminuta flebothomum sub gemina

detractioe adhibeo: ipse autē, etsi Octavianus hæc dicat, nō tamen sum expertus, forsità verò poterit aliquis affectus in subiecto tali adesse, ac tempore ipsius morbi, symptomataq; talia, quæ exposcant huiusmodi auxiliū post alia. Sed vltteriùs pergens Octavianus laudat peregrinationem in his, quam ego saluiferam, & proficuum adeo fateor esse, & me vidisse illius profectum dico.

Cornelij consilium peroptimum.

Cornelij Celsi etiam est doctissimū aliud consilium lib. 3. c. 18. qui sic ait: Si torpes admodū sint, segnes, taciturni, tardi ad loquendum, & vbi perperam agunt, fame, vinculis, plagis, coercendi, cogendique, & attendere, & ediscere aliquid, subitoque etiam terreri, & expauescere, & ferè quidquid animum vehemēter perturbet. Hæc Cornelius. Quod sumptum existimo, è Galen. lib. de Theriaca ad Pisonem, ferè ad medium, & ab Hippoc. lib. de Morbis populi. 2. p. 4. & 6. Epidem. Comment. 9. etiā Cornelius mutare regionem, & peregrinari laudat. Hoc eodem cap. cōcedit vinum melancholicis, qui potiùs metu laborant, & inueteratis scarificare occipitium cucurbita apposita.

Galen.

Plura quæ iam etiam audies, è Gale. multis profuere lib. de Melancholia. Exhibere, scilicet, flatu discutientia, vrinam prouocantia, inanitiones etiā, quæ per sudores fiunt, siue laboribus, siue balneis, siue vnctionibus ex oleo factis, oleo, scilicet, camemelino, nitrooleo admixto: post quæ redit ad hieram. Mens est etiā Rasij loco supra citato; quibus mouetur, melancholiam verè non esse corruptionē sanguinis in ipso cerebro, sed in venis, & in tantum (ait) mouetur illo tempore donec perueniat ad cerebrum: laudat vinum Rasius melancholicis, sed existimo id velle fieri, nō in regione, tempore, ætate, temperaturaque calidis, nec furiosis admodum. Commendat (& id iure) syrupum acetosum his, quia mundificat ventriculum.

Sed qui expurgantia medicamina abhorrent in medela, præter iam dicta audiāt Rasij de mente Oribasij: Si morbus est chronicus mundificetur assiduè cū epithymo, & aloe; & si non liberatur ex hoc, addatur pulpa colochintidis, & elleborus niger.

At breuissimam prudentēque satis summam medelæ melancholix audi ex ipsomet Rasio. Dico, quòd summa in cura melancholix (præterquam in mirarchia) est flebotomia, in primis, assiduatio purgationis, infrigidare hepar, confortare splenē, assumere

Summa cura melancholix, ex Rasio.

balneum, vinum, & somnum: eisdem in illa quæ est in cerebro, solum detur in potu vinum lymphatum valde, aqua dulci infrigidata, & humectando caput.

In mirarchia vomitus, vinum, cibi boni, purgatio è lapide Armenico loto. Notabilia autē huic curationi necessaria ex Hipp. & Galeno desumpta, quæ & ipse verbo ad verbum sequor, in fine huius libelli fusius videbis capite proprio, nunc tempus est ad cæteros accedamus ægrotos. *Sopbro.* Exactè quidem, & prudenter vtiliora documenta antiquorum, & iuniorū huius affectus à te adducta sunt; sed reliquum est, vt vnum maximè necessariū melancholicis his iam in statum naturalem reductis, ne recidiuerit, propales. *Aristip.* Libentissimè, cum iam salutem suam pristinam, isti recuperarunt, operæpretium est, diu in victus ratione prædicta & potu permanere: infirmum omni recreationis genere tractando, dummodo id fiat moderatè; præcipuè, si debilis existat: alterantur enim isti, & eorum cerebrum debilitatur confabulationibus prolixis, vociferationibus, & sic de alijs. Præterea bis in anno expurgandi, si saltem affectus melancholicus è cacochimia nimia ortus fuit; si è sanguinis abundantia, vena secāda, primula præcipuè veris; quòd si ex retentione sanguinis hæmorrhoidarum natus morbus fuit, iste prouocandus: at in fæminis, quibus materiarum albarū fluxus detentus erat, & hinc morbus illis occurrit, illæ etiam euocandæ, vel saltè expurgandæ: & si ex sanguinis menstrui, vel abolitione, vel diminutione, etiam bis vena poplitum, aut talorum aperiendæ: hæc (inquam) agenda duobus, aut tribus annis continuis bis (vt dictum est) singulis annis: sic enim eorum salus tua arte & methodo acquisita, firmissima sine dubio erit.

Secundus infirmus melancholicus factus consensu totius.

Quidam Monachus adest, trigessimū quartum agens annum, hirsutus, subniger, gracilisque, quibus notatis, quali præditus sit temperatura vides: hic vino nigro crassoq; nutritus diu erat, & alijs edulis crassæ substantiæ, quæ omnia causam præcipuam melancholix generationis esse omnibus est notum. Hic (inquam) in subitum incidit delirium: fatebaturque se iam fato functum, & demum resurrexisse,

se, immortalemque iam esse, & quod mirum est in ceteris omnibus recto iudicio discernere, ac loquebatur, sic ut ne delirare hunc nemo comprehendere posset. aderat una cum hoc metus, & moestitia non parua, quae sic curauimus. In primis, quia ventriculus cruditatibus refertus nimis erat, clysmate communi inferiori ventri, & superiorem leui pharmaco quodam ex dictis medicamentis, vel ex dicendis postea suo proprio capite, mundificauimus, die tracta basilicam dextram, sequentique sinistra, & tertio dextram secare iussi: decem singulis diebus, & amplius vncias sanguinis extrahens, post continuos octo diebus syrupum acetosum simpli. & boraginis ex aquis buglo. & endi. sumpsit, demum dilutum unum ex minoribus supra relatis concessi, diebus duobus tractis balneare caput in cepi bis in die ante pran dium & coenabalneum illo iam dicto. Hoc diu continuabatur, & nunc syrupis, nunc etiam aqua lactis, adhuc & clysteribus illis lauitiuis: demum bis, aut ter medicamentum expurgans sumpsit leue, quibus, & optimo cibo, & aqua frigida, intra quinquaginta paulo magis, aut minus dies conualuit: demum aliquibus post mensibus tractis, rediit in simile affectum ob intemperantiam victus & vini usum, qui restitutus fuit, interdicens illi vinum omnino, balneo, & optimo cibo.

Tertius ager maniacus ex retentione sanguinis hemorrhoidarum.

Adolescens quidam bonae indolis vigesimo secundo suae aetatis anno in furorem incidit repentinum, sic ut de hoc solo videbatur Auiem loqui, quando de quodam maniacos dicit. omnes sui motus, & loquelas a demonio fieri. Passus fuit hemorrhoidarum grauissimos dolores, & hoc diu, ac fluxum sanguinis earum superfluum. Qui quidem amico suo venae sectori affectum hunc patefecit, ab eodemque enixè remedium expostulauit: quo concessio venae illae, & illarum fluxus, & dolores euauerunt. Vir hic multis antea diebus corpus suum inedia, ieiunijs, ceterisque poenitentiae modis inanierat, sicque gracilis erat, & ob has causas paratus morbum hunc incidere; & quia aetas erat calidissima: hinc sanguis ille reclusus, consuetus euacuari, exultus fuit supra modum, hincque furor ille, delirium, vigiliam continuam, variam, & infinite imaginationes incostas multifarijque opinionibus fluctuans erat, fugaces imagines sibi fabricans, illisque haerens sermone vo-

lubili; nunc hoc, atque iterum aliud nugabatur, quidquid in buccam veniebat eblaterabat, inmodica insuper siti torquebatur, quae omnia ab ingenti calidissimaque flaua bile oriebatur: & ut hinc cetera maniacorum signa cognoscas, scias dissimilia esse haec a maniacorum ab atra bile ortis signis: siquidem isti difficilius curantur, maligniores sunt, suspicaces, pertinaces, inexorabiles, mediantibus, crudeles, & sese conficientes, isti (inquam) sunt qui succum illum atrum vomunt, terram attollentem, ampullasque eleuantem. Maniaci autem illi qui sanguinem efferuescentem supra modum habent autum, desipiunt cum risu, quemadmodum aiebant Abderitani Democritum insanire, quando Hippocritus eocaruit, ut ipsum curaret, in qua epistola signa istorum melancholicorum, & cetera scientia digna videbis, cuius partem inserere volui, ut facilius qui haec tracterit antiquitatem illam legeret. Nunc, o Hippocritus (aut Abderitani) vir in maximo periculo nobis versatur, qui magno ornamento, & nunc, & post in alios annos nostrae urbi fore putabatur, & sperabatur, quod utinam nunc Diomnes adeo perosi sint, uti hunc hominem ob sapientiam qua praeditus est inuideant, quia tam magno malo correptus est, uti non parum timeamus nunc verum sensum Democritus amiserit: quod si est, ciuitas Abderitana perijt; nam rerum omnium oblitus est dies, & noctes vigilat, singulaque & magna, & parua ridet; nihilque ratus vitam totam esse degit, si quis praeterea uxorem ducat, negotietur, primas in foro adipiscatur, honoresve alios & magistratus nanciscatur, ad rem aliam designetur, ridet; si quis etiam morbo afficiatur, saucietur, pereat, ridet: disquirit praeterea bonus hic vir de rebus quae sunt apud inferos, & sunt haec, quae scribitur lenusque; imaginum larum esse aerem autumat, se voluerum linguas & voces intelligere, & audire dicit. Crebro noctu surgit, solus quietusque consistit, nonnumquam canenti similis sed et, seseque quandoque vagari, & peregre proficisci dixit, per totum & immensum terrarum orbem copiamque rerum, & multos innumerisque Democritos sibi similes esse dicit. Mente autem & vero se suum perditum ac correptum corpore viuunt. Haec Hippocritus memimus, &c. Quibus verbis clarissimè signa posthac intelliges, sed scias paratos esse in hunc cadere morbum, derisores, diaces, contumaces, iracundos, cogitabundos, & auaros, potiores, crebroque spuentres, & eos qui consuetas excretiones retinent, ut in praesenti nostro egrum esse videre, & faminis, quibus retinentur mensuram sui

ſanguinis motus. At paſſim ſcias cupio, hu-
mores iſtos, quum peraſſantur & in fuligi-
noſos ſpiritus ſoluuntur, quandoque in ip-
ſius ſubſtantia cerebri conſiſtere, quando-
que in membra, villis ac tunicis ipſum ve-
ſtientiſſimis, nonnunquam in vetriculorum
meatibus.

Medela. Quibus omnibus perſpectis, & origine
huius affectus callens: recordatusque de-
creti illius Gale. lib. de Sangu. miſſio. cap.
19. ſanguinem extrahere iuſi. Dicebat
enim ſic Gale. Si verò propter retetas hæ-
morrhoidas ſanguinem miſeris, ſiquidem
cohibere, eas vales quæ in manibus ſunt,
ſin elicere quæ in cruribus ſunt, venas ſe-
care oportet: ſicque actum eſt malleo-
lorum venas ſecando, vno, & altero die,
ſingulis diebus decem ſanguinis, & ampliùs
vncias extrahendo: demum ſyrupos alteran-
tes, ac bilem illam ardentiffimam attempe-
rantes exhibuimus: vnà cum his quotidie
balneum intrare illum coercerem, quæ om-
nia ſic nitebatur renuere, vt cogereſſem ip-
ſum manibus, pedibusque ligatis, plagisq;
obediſſe, quæ res non parum laboris, & fa-
ſtidij aſſidentibus, & miniſtris erat, ſic vt
cum iam ſapiùs dereliquiſſent, niſi ipſe bo-
nis verbis, & ſpe certa ſalutis, cõfortaſſem
eorum animos. Inter medendũ dulci can-
tu, ac concinnitate ſonorum animũ iſtius
recreare iubebam: permulcet enim mētis
tempeſtatẽ, emollit, ſiſtitq; procelloſas ip-
ſius affectiones. Quãti momẽti auxilium
hoc ſit, ex antiqua illa Arcadum cõſuetu-
dine elicere poterimus: ſiquidem vita, &
moribus aſperimi Arcades, muſicã tamẽ
à ſua Republica non excluderent, & hoc
nõ luxus nec deliciarum cauſa, ſed vt vitæ
ac morum duritiẽ emollirẽt. Aiunt etiam
Empedoclem Agrigentinuũ furibundum
adoleſcentem cãtu reuocaſſe, & pacatum
mãſuetumque reddiſſe. Clinias ille muſi-
cus, ſi quando ad iram prouocaretur, ſum-
pta illico lyra animi motus compeſcebat.
Quando ſpiritus malus Saulẽ arripiebat,
David tollebat cytharam, & percutiebat
manu ſua, & reſocillabatur Saul, & recede-
bat ab eo ſpiritus malus: hoc erat quod
laudabat Gale. 1. de Tuend. ſanit. dum ait:
Et nos egros nõ paucos perſanauiſſimus ani-
mi moribus ad debitũ modum reuocatis,
quin etiam Aſcleulapius multas ſcripſit cã-
tinelas, & inſtituit mimos ridicularum re-
rum fieri, & melodias quaſdã, quibus mo-
tus vehementiores animi corporis tempe-
ramentum iuſto calidius efficerent.

Expurgatũ igitur fuit corpus iſtius iuue-

nis ter, aut quater per interualla: nũc diaſe-
ne, & diacatholico, nũc pilulis elapide Ar-
meno, & Indis: & aliquãdo vno aut altero
ex pharmacis illis fortioribus in fine dicẽ-
dis: aliquando dilũto veratri nigri, fol. 112.
& ſequentibus.

Quis enim tã rudis & indoctus eſt inter
Græcos enutritus (ait Gale.) li. de Atra bile,
qui Præti filias inſanas Melapodem inſignẽ
medicũ purgante medicamẽto curaffe,
neq; legerit, neq; audierit: quaſi non ante
ducentos, & trecẽtos annos, imò & mul-
tò plures nobilis hæc purgatio per veratrũ
adhibita fuerit. Sed quia te iã tãdio affe-
ctũ eſſe exiſtimo, recreationis gratia, hiſto-
riã iſtã antiquiſſimam de filiabus Præti Re-
gis, hic è Gal. referre volo. Homerus nãq;
ſecũdo Odysſeæ, ait: Prætũ filiũ fuiſſe Abiã-
tis Regis Argiuorũ, qui quidẽ patre defun-
cto in Regno ſucceſſit, huic Præto ex An-
tia cõiuge quatuor fuerũt filia, ſic vocatę.
Mera, Furialis, Lyſippe, Iphianafſa, quæ cũ
pulchritudinis, ac formæ gloria ſe Iunoni
prætuliffent, offenſa Dea furorẽ eis immi-
ſit, quo ſe boues eſſe crederẽt. Prætus autẽ
chariſſimus illarũ pater inſcius cõſilij, pol-
licebatur partẽ Regni, & vnã ex eis in con-
iugem, illi etiã eas liberaſſet. Melãpos autẽ
illuſtris medicus filius clariſſimi Amythao-
nis in hac arte, propinato elleboro illas ſã-
nauit, & vxorẽ accepit Iphianafſam: hæc
eſt fabula. Nihilominus tamẽ aliqui dicũt
filias has Præti obnoxias fuiſſe temulentiã,
& ebrietati, ob idque in furorem incidiſſe,
quo intellecto à Melãpode in fontẽ Clyto-
rij eas adduxit: cuius aquæ potũ odiũ vini
cauſare aiũt. Et vt vnde orta fuit ſe cõuer-
tat oratio, cũ ægrũ hũc expurgatione ali-
qua tractabã: haud oblitus erã iecurẽ attem-
perare epithematibus, cor etiã confortare
alijs ac ipſum cerebrũ, balneũ ſemper con-
tinuando: at ſemel pilulas ſequentes hunc
ægrũ deglutire coegi, quibus aliquos ma-
niacos ſanaui, quæ quidẽ ſingulis octo die-
bus ſumendæ ſunt cautela dicta: veratri ni-
gri, & ſcamonij ſing. drac. ij. ſalis hæmonia-
ci, dra. iiii. gũmi drac. j. Fiat maſſa, & ex hac
ſumendæ pilulæ cicieris magnitudine cã-
melle. Ex quibus quinque ſcrupulos forti-
bus exhibui, etſi etiã aliquibus drachmã
duã exhibitæ ſunt: huic etiã aliquãdo dilu-
tũ propinaui tale: diaſenæ cõfect. hamech.
ſ. & compoſi. añã. drac. ij. diagrichi. g. iiii.
cũ aqua ſumarię, quibus omnibus recto or-
dine continuatis intra triũ menſium ſpa-
tium æger hic conualuit, & optimẽ reſti-
tutus fuit in priſtinam ſuam ſalutem.

*Hiſtoria per
pulchra.*

De muſica.

Quartus

Quartus ager de vterino furore.

AE Grotabat virgo quædam, matura iam viro, morbo manico & melancholico (grauiter quidem) quæ inter symptomata cætera metu & mœstitia per intervalla premebatur. Multoties tamen sic furore rapiebatur, quod cor suum caputque & vestimenta dilacerare videbatur. Ortum malum hoc (iudicio meo) è feminis retentione, matura enim iam viro erat, vt dixi, salacissima, gracilis, & aliquantulum hirsuta, & vnà cum his menstrui sanguinis motus illi diu defecerat. Hæc diebus aliquibus mentis cõpos erat, tunc ab eadẽ eductus fui de his quæ retuli, & simul inquisiui num aliqua alia euacuatio retenta fuisset; quæ quã nil aliud præter mensum defectum dixisset; affectum vterum illius intellexi, hincque cerebrum consensu istius. Explicabat huncmet affectum Hippoc. lib. de Morbis virginũ, sic, Cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguinis autem amplius influxerit propter cibos, & corporis augmentũ, tunc sanguis nõ habet effluxum, præ multitudine resiliit ad cor, & ad septum transfuersum: cũ igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, ex torpedine delirium apprehendit, item febris cum horrore irruit: his autem sic habentibus, præ inflãmatione acuta insanit, præ putredine clamat, præ caliginositate timet, præ impressione circa cor strangulationes parat, præ sanguinis autem malitia animus mœstus ac anxius malum attrahit. Et paulò inferius ait: Nõ hæc à sanguinis sola retentione, sed ex semine proueniunt. Additque: Si nihil impediat, sanguinis missio illis conuenit, ego verò (inquit) virgines cum huiuscemodi patiuntur, quã citissimè viros cohabitare iubeo. Hęc Hipp. Aetius tamen lib. 16. cap. 76. de mente Sorani, non solum furorem hunc à sola intèperie calida oriri posse ait; sed à semine retento. Consilio igitur hõrum virorum venas præcipuè basilicas ambas secare incipi. Aetius enim (vt superius diximus) sic docebat fieri, corpore existente plethorico, demum eiusdem decreto, ad malleorum venas deueni: victu tenui, coquẽ humido, necnon & aqua frigida, syrupis eiusdẽ qualitatis acrem calidumque succum alterantibus & temperatibus corpus tractando, demum, eo fluido iam reddito, hinc inde

ad expurgationes aliquas deueniturum est, leuioribus quibus potui medicamentis: natura enim istius vtpote calidissima nõ aliter tractari poterat. Demũ ex ipsomet vtero vitiosum superantemque succum extrahere decreui, idquẽ actum est passarijs quibusdam ex theriaca dyateseron, & alijs ex puluere hieræ, & succo mercurialium cum melle, quibus saniei calidissimæ magna extrahebatur quantitas, sic vt vteri os excoarietur. Quibus remedijs resipuit intra mensem & ante. Quapropter non opus fuit illi auxilio Hippocratis vt, vt virum cohabiraret, nec illo remedio, quod Alexander ille Benedictus dicit cuidam mulieri summè profuisse. Refert enim quandam mulierem ex retentione menstruorum in subitum lap sam fuisse furorẽ. Hæc siquidem (ait) nuda per ciuitatem quandam peragravit, & fortè incidit in meritoriam officinam, quam nostri publicani meretricum domum appellant, & nocte tota à quindecim viris defatigatam fuisse venere fatetur, & hinc mensum longum profluum euenisse, cui pluribus annis antea substiterant, & non sine magno pudore, diluculo menti restituta discessit.

*Historia facta.**Quintus agrotus è semine retento.*

ET si Galenus 6. loc. affect. cap. 6. de feminis locutus fuit, cum ibi de suffocatione vteri differens signa docet, ipsa tamen duorum virorum curam habui, qui quidẽ melancholiẽ morbo affecti, aliquãdo symptomatibus iisdem premebantur, quibus viduæ vt plurimum corripuntur, & alia, vt religiosæ & virgines. Dicebat namque Galenus loco citato: Conuenit inter omnes medicos, hunc affectum magna ex parte viduis euenire, isque maximè, quæ cum antea probè purgantur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, &c. Et paulò inferius: Fuerunt etiam alia (ait) & nostris nunc temporibus quotidie videmus, mulieres aliquas distentione neruorum laborare, ortõ illius initio à retentione ista feminis. Et subdit: Eadem symptomata oriri solent qualia ab epoto veneno, & repentè accidisse aliquas mori, & vnà cum accidentibus his, etiam & illa, quæ ab Hippocrate relata sunt in infirmo præterito. lib. de morbis virginum, continebant duobus his de quibus mentio hęc fit. Alter enim istorum illustris quidam vir erat

erat, qui quidem monasticam vitam amplexatus, paucis diebus præterlapsis, in metum mœstitiâque incidit prolixam, post in suffocationem quãdam, veluti si ex vterfo fuisset, manibus, pedibusque ac capite corpus suum diuersimodè quatiens, ac dilacerans: quibus notatis causæ cognitionem haud assequi valēs, noctu diuque ego met mecum cogitabam, vnde tantum illi ortum fuisset malum: tandem recordatus casu cuiusdam capitis Galeni, quinti, scilicet, 6. loc. affectu. quod non semel, sed pluries relegi, in illo namque causam istius affectus clarissimam inueni, vbi sic ait: Equidem noni quosdam, quibus eiusmodi erat natura, qui præ pudore libidinis vsu abstinētes, torpidi, pigrique facti sunt, nonnulli etiam melancholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi. Hæc Galen. Cuius verba pro his nostris infirmis conscripta à Galeno existimo. Prior enim cū extra religiosorum consortium erat, veneræ rei satis superque deditus erat, à qua cū omnino abstinuisset, quod Galenus loco antea dicit: statim superuenērunt ei symptomata dicta. Secundus autem, etsi non sic distractus, nec sæcularibus istis exercitijs ac dissolutionibus occupatus, temperatura tamen illius, ætas & vitæ ratio, ac vini potio, ac quies & vitæ solatium in causa erant, vt ex semine quãtitas non parua illi coadunaretur, retentaque, vt & in altero similia, aut fere eadem symptomata euenissent. Sicq; vna, ac quasi eademmet methodo curati sunt. In primis tenui victu, ac aqua potu, cœnis demptis, demum clysteribus aliquibus, duobus primis diebus, post sanguinis extractionibus ex basilicis ambabus, & hæc prout vires illorum, & morbi magnitudo expositu labant; conuenientissimum siquidem illis erat, largas fere euacuationes, dein ad syrupos alterantes, post ad cōsuetas aliquas expurgationes deuentum; vsus tamen istarum fuit eo ordine quo solemus, mitioribus prius, demum ad aliquantulum fortiores. Octo singulis diebus corpora virorū istorum expurgans, quæ cū ter abluta fuerunt, intra quinquaginta dies, nec metus, nec mœstia, nec suffocatio, aut aliud quoddam ex dictis symptomatibus aderat:

Sicque restituti (Christo gratia) in naturalem suum statum.

Sexta ex sanguine in mammillis collecto maniaca facta.

ADolecentula quãdam vigesimo suæ ætatis anno puerum cuiusdam nobilis viri lactabat, quæ cum bene copioseque nutrita erat, lac supra modum & plusquã par erat increvit, hoc insuper lac tum ætate nutritis, temperatura etiam biliota ex calefactum supra modum est, ac exustum, in tantumquē repentinus raptus illius in caput, maniam fecit, cuius symptomatis Hipp. meminit 3. Aphor. contex. 40. sic: Quibuscumque mulieribus ad mammæ sanguis colligitur, furorem significat: etsi Galenus in huius commento se nunquã vidisse fatetur; tamen Cornelius Celsus, cap. 7. lib. 2. euenire sæpius mulieribus ait, eum nimis calidus & efferuescens sanguis ibi colligitur, frigiditas enim quæ in mæmis est, haud potest illum in lac cōuertire. Dicebat Philotheus sanguinem ex cōmunibus venis delabi ad mammæ; qui si moderatus est, lac efficitur; si autem plusquam oportet, non alteratur, quoniam mamma rum potentiam multitudine dissoluit, reliquum manet & putrescit: ex ipso enim acuti vapores in cerebrum mittuntur, & hinc ipsum subuertitur, & mania fit. De hac etiam mentionem fecit Rasis 1. cont. tract. 19. cap. 11. Hæc adolescentula igitur maniaca iam facta sanguinis missionibus ex brachijs copiosis, & tenui victu, ligaturis, frictionibus & cucurbitis tibijs appositis respuit. Et hoc decem, aut duodecim diebus tantum.

Septimus lupina insania oppressus.

Vir quidam fuit trigesimum paulò plus minusvè attingens annum, qui crasso agrestique cibo & potu enutritus in profundissimam incidit mœstitiâ, sic vt noctu diuque solitudines amaret; noctu tamen vt plurimum vicis plateasque vrbs circumibat, die autem adueniente, campos & eorum abditiore loca habitabat: hanc agritudinem Paulus lycanem, aut lycanthropiam; Auicē. dispositionem caninam, quia veluti canes noctu vagantur vllulando; Aetius, & Galenus lupinam insaniam vocant. Vir hic sic affectus hoc morbo fuit, vt singulis noctibus nunc in hoc, nunc in illo cœmenterio inuentus clan-

clangorosa lamentabiliq̄ voce suspirando, mortuosq̄ cōuocādo. Hic (inquam) macilentus, hirsutus, nudus, gracilis, oculis concavis erat, qui quidem apprehensus ab vrbis gubernatore, in hospitio quodā pauperum ligatus aliquandiu mansit, ibique ipse illius curam habui, metho do sequenti. In primis cū rusticus hic esset, & (vt dixi) nutritus omnibus diebus vitæ suæ alimento crasso, oportuit tum superiorem ventrem, tum inferiorem cruditatibus plurimis refertum limpidum reddere, quod clysmatibus & pharmaco leui actum est: demum consilio Pauli & Aetij instructus, ferè vsque ad animi deliquium vno & altero die basilicas dextram & sinistram secare iussi, quibus apertis sanguis retentissimus ac graueolens apparuit. In isto accessione tempore viri isti istam missio nem sanguinis fieri iubent. Qui (iudicio meo) è Galeno metho dum hanc sumpserunt, qui de mente Rufi lib. de melancholia, id docebat, & lib. de theriaca ad Pisonē. Et hi omnes (suspicio) edocti à nitidissimo illo fonte Hippoc. s. Epidem. in vxore Polemarchi. Sanguine igitur sufficienti extracto, victuque conuenienti constituto, expurgatum fuit melancholicum hoc corpus, ordine consueto, bis scilicet pharmaco leuiori, demum tertio fortiori aliquo, cautione illa anteacta, plenissima humectatione vniuersali balneo, & inter balneandum quartò propinauimus eradicationum aliud medicamentum; tandem residuum humoris naturæ relictum fuit, quæ vti sagax & optima magistra opus perficit. Sicque breui conualuit æger hic, sex scilicet hebdomadis, qui ne recidua ret instructus fuit, & vnà cum eo affinis quidam suus, & huius operis minister, vt singulis mensibus simplex mitiusque aliquod medicamentum melancholiæ eductiuum sumeret.

Ostauus æger amore melancholicus factus.

Nobilis quidam vir perditè pulcherrimam quandam amabat feminam, appetitione illa, qua Plato bonum sibi adesse semper quæq̄ desiderare dicebat, & iure amor istius erat secundum Plotinū actus animæ bonum desiderans: & desiderium pulchritudinis Marsilij. Qui quidem vir cum in dies illius desiderio arderet, & haud consequi quidquā posset, amoris philtro inef-

catus, efficacius illam peribat. Principiū, augmentum, & status istius rei aucta sic fuisse, vt noctu diuque hic vigilaret, hac & illac suspirijs, mediæque corpus macerando, in consumptionem similem hecticæ deuenit, siccumq̄ eius cerebrū cū redderetur, delirare incēpit. De quo (iudicio meo) Plato in conuiuio videbatur loqui, sic: Qui ex amore insaniunt, non solum repente in cerebrum atrabilario succo, & spiritū animale, & cerebri facultates plurimum euertente, fieri amantes dicuntur, sed etiam cordis morbo ab his humoribus diuexantur. Nam cupiditate nimia, & æstu amoris, cor illis impense amantibus feruet, exæstuat, premitur: vnde inquieti, anxij, mœroris & solitudinis pleni viuūt. Nec solum in animum impetum facit amor, verum & in corpus saepenumero tyrannidem exercet vigilijs. Quibus verbis Plato & affectam sedem, & actionem eius læsam, & affectum causamque eiusdem mirè depinxit: quod etsi ita res se habet, Platonis & Lactantij etiā Firmiani causam huius affectus connumerare haud omittā, lib. enim de opificio Dei Lactantius, cap. 4. sic ait: Melancholiæ ortæ ab amore causa est, animæ concupiscibilis passio, desiderio rei amatae in corde & hepate existens; cuius quidem desiderium per imaginationem & communes spiritus in corde & hepate feruefcit. At Plato sic ait: Et quia enim amantis intentio in assidua amantis cogitatione tota se vertit, illic ferre tota vis corporis intenta est: quo fit vt neque coctio rectè procedat, neque reliqua naturæ munia, quæ circa alimoniam facultatum naturalium ope fiunt, rectè perficiantur, vnde superfluitatum copia & cruditas quæ à iecore attrahuntur: & hinc generatio sanguinis prauis crudique, & hinc decolores ac tristes incedunt, propter sanguinem crudum per venas diffusum: & demum (vt ipsemet Plato ait in conuiuio) amor species est insanæ, sicque aiunt Philosophum illum Lucretiū amore flagrantem insanum factum fuisse: Ferunt etiam hoc morbo contactum Antiochum filium Seleuci Regis amore nouercae suæ Stratonicæ.

At quia euenire solet, aliquos hoc affectu oppressos nolle quicquā explicare, tū ob sui castitatem, tum etiam propter puellæ amatae honorem & venustatem, nō absere erit Galeni locum quendam referre, lib. de prænotione ad Posthum. quo calere quisquam signa possit, quæ sic se habent.

bent. Galeni verba sunt: Præstat (inquit) vt quod pollicitus superius sum, deinceps subiiciam. Hoc enim presenti sermone cōpellor adijcere, præsertim cum nonnulli, qui sibi plurimum scire videntur, exponētes, quomodo Erasistratus amari nouercam à priuigno cognouit. Etsi pulsus arteriarum iuuenis amatorie pulsantem Erasistratum deprehendisse scribant: non tamen id etiā ex pulsibus inuentum esse fateri volunt, patris eam vxorem fuisse. Ego tamen quæ ratione Erasistratus id nonerit dicere tibi non possim, quo pacto tamen mulieris amorem ipse deprehenderim, commemorare valeo. Vocatus vt inspicerem faminam noctu vigilantem, & ex vna iacendi figura in aliam crebro se transferentem, vt ipsam sine febre reperi, percōtatus sum, quæcumque sigillatim illi contigisse poterant, absque vigilia euenire scimus, illa autē vix & interdum nihil respondebat, perinde atque frustra se interrogari significaret. Demum auersa, stragulis adductis se totam operuit, & quodam paruo velo supra caput adducto in modum eorum, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id videns discessi, duorum alterum ipse mecum colligens, vel atræ billis vitio mulierem animi deiectionem pati, vel rei quam fateri noleret mœstitia laborare. Quamobrem postero die cuncta diligentius obseruare proposui: cum itaque accessissem, ex ancilla quæ ipsi assisabat comperi fieri non posse, vt tunc ægram dominam viserem, abij igitur, & deinde rediens, vt idem denuo cōperiri, tertio reuersus sum, sed & tunc ancilla renuntiante vt discederem, nolle enim tunc ægram vexari, nam simul atque secundo recessissem, abluisse se illam, & solitū cibū sumpsisse sciens discessi, & sequenti die rediens, solus cum ancilla varijs de rebus diu collocutus, apertè mœstitia quadam dominam laborare cognoui, quam casu postea reperi. Opinor quomodo Erasistrato quoque obtigit. Nam cum prius noscerem, nulla corporis parte mulierem afflictam, verum animi molestia tantum molestari, contigit vt quò tempore feminam inspicerem, istud ipsum quod esse suspicabar, mihi cōfirmaretur. Nam quidam tunc è theatro cum venisset, narrassetque se Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus & faciei color immutatus est: quod cum viderem, brachio manum admouui, pulsusque subito varijs modis agitarum inneni. Id quod animi perturbati indicium est. Talem enim pulsus & qui

de re aliqua certant, habere solent. Quo circa sequenti die, cuiusdam ex his, qui me sequebantur, præcepi, vt cum ad mulierem venissem, me parum post subsequeretur, & nuntiaret Morphum eo die saltasse, quod cum fecisset, nullam in pulsu inueni mutationem, sequenti etiam die, cum fecissem vt idem annuntiaret histrionem, qui ex tribus reliquis erat, saltasse; similiter pulsus non se mutauit. Quarto die cum ad multam noctem de industria expectassem, vbi renuntiatum esset Pyladem saltasse, diligenter annotaui varijs modis subsultasse, atque ita mulierem Pyladis amore captam deprehendi. Hæc Galen. Quibus enarratis, cum cæteris signis facile erit posthac affectum hunc, causam, signa, & cætera huius mali cognoscere: hinc etiam Auicem. sumpsit, omniaque suo capite disserit, & Paulus etiam.

Non abs re erit passim dicere, affectum hunc, veluti fascinationem esse quandam, vt aliqui iam nostris temporibus disserere inceperunt. Nam si mulier mēstruo poluta, intuitu suo speculum nitidum, quasi guttis & foedo vapore inficit, teste Arist. lib. de somno & vigil. & si compertum insuper est, faminam tēpore motus sui mēstrui sanguinis enixè intuentem arborem quandam exiceasse, & eius fructum, & sic alia huiuscemodi: quid mirum si amans toto affectu amatam faminam intuens, & illam fixo intuitu conspicatus radijs emissis amoris inficiat, vicissimque illa si nitentes in illum oculos conuertat, mutuoque aspectu visorios vtrumque manantes radios complicant ac commisceant: an non aspectu amatorio præcordia spiritali telofigent? & vnà cum aspectu mutuo alterius amorem combibēt? proculdubio sic erit.

Hoc ita esse nemo contradicet, quandoquidem naturale est, quod spiritus ille subtilis & calidus radijs oculorum emissus subtilitate quidem sua præcordia diuidat quodammodo & discerpat. Calor vero eadem exagitat, & quod suū est aufert, & in alterius mutat naturam, per quam sanè mutationem eum in se quiescere non finit; sed ad eum semper, à quo infectus est, trahit.

Hoc erat quod Lucretius significare conabatur, lib. 4. de naturis rerum: sanguine hominis oculorum radio affecti & vulnerati in vulnerantē prolabi: eo modo quo hominis gladio cæsi sanguis in cadentem prolabitur. Quod experientia probatum est. Comprehensio enim vulneratore suspicione,

cione, vt veritas illius facinoris pateat, coram cæso adfertur, & si intra sex aut septē horas trahitur, sanguis mortui statim è naribus & vulnere bullire & saltare videtur, cuius admirandæ rei ratio est, cum nondum calor omnis intra spatium dictum in occiso corpore extinctus est, nec vis interior nobis occulta quieuerit, vltionem quidem tacitam illa vis clamat, moxquē ad vindictam bilis accenditur, ab hac sanguis inflammatur, & ad vulnus confestim prorumpit, & eius spiritus ad occisorem (si coram est) migrat. Hinc est quod Deus, 4. Gene. de Abel à fratre Caim interfecto dicat: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Eodem modo sanguis hominis amore vulnerati festinat ad ferientem, & pariter in eo generat affectum: sicque fascinoantur aliqui amore, frequentissimo intuitu.

Huic morbo opitulatur aliqui ridiculis auxilijs, vt coniunctione rei amatae cum amatore. Sanguine gladiatoris calido epoto, secundum Cornelium, Faustianam filiam Antonini Pij Imperatoris ferunt curatam: & alia huiusmodi referre possem. Crates tamen ille Thebanus medebatur huic affectui sic, amori medetur fames, sin aliter, tempus, quod si nec illis vincitur, laqueus. Luxus enim alit amorem. Sapientia namque dictum fuit: Præstat ire in domum luctus, quam in domum conuiuij. Porro tempus, aut omnia tollit, aut certe mitigat. Inde illud natum fuit. Dies ægritudinem adimit. Lucretij illius antiquissimi Poetae non abijciendum remedium:

Sed fugitare decet simulacra & pabula amoris,

Absterrere sibi, atque aliò conuertere mentem.

At non existimo amplectendum remedium illud Erasistrati, quo curatus fuit Antiochus Demetriij Regis filius. Nam cum patri affectum filij annuiciasset, & illi dixisset lethalem fore, & vnà cum hoc amorem esse. Demetrius Rex multis lachrymis obtestatus est, vt illi opitularetur, quia vnice filium hunc amabat: Ait illi Erasistratus immedicabile fore. Siquidē, ait, meam vxorem ardentem amat ac deperit. Quo audito Rex Demetrius iterum obtestatus est, vt concederet filio vxorem suā. Cui Erasistratus ait: Facile hoc dicis: aliter loquutus fuisses, si tuam caram vxorem Stratonicen adamaret. Nihil se non facturum dicebat, dummodo filium meū charissimum seruare possem. Erasistratus

autem dextram patris amplexus ait: Nihil est, o Rex, in quo iam Erasistrato indigeas, non enim in coniugem meam, sed in Stratonicen tuam Antiochus deperit. Tu siquidem es pater, maritus, & Rex, optimus eris familiaris tuæ medicus. Quibus atditis, deinceps Rex Demetrius edixit, vt Antiochus filius Rex nominaretur, Stratonice regina illi concessa.

Sed ne videamur auxilia è nubibus, vt aiunt, petere, quam ipse viam sequutus fuit in opitulando huic infirmo, dicam Diximus hunc extenuatum nimis ac exiccatum esse vigilijs & tenui victu, continuifque ac vanis illis cogitationibus, quibus sanguis melancholicus exustusque factus est. Quare caput totumque corpus humectare balneo aquæ dulcis tepidæ decreui, & hoc pluribus diebus: & statim à balneo haustum lactis caprini sumere iubebā recentem emulsi: inter balneandū haud alienū ab optima methodo iudicauī saluatellā sinistram aperire, illincque quinque sanguinis vncias extrahere: post bolos aliquos cassiæ & confectiois hamech simpli: deglutire: demum caput, nucam, & renes, oleis frigidis balneare: paulo post balneum, iecur santalino & rosaceo vnguento, cor epithemate illo attemperante: istifque sic continuatis & singulis octo diebus bolos illos exhibendo, quotidieque amicis, & familiaribus, pluribus ludorū generibus, musica, cantu, & varijs historijs, & confabulationibus ægrum eiusque imaginationem vanam diuertentibus, restitutus fuit: & præcipue illi suisque consulendo peregrinationem quandam iniret: in qua illi commissum fuisset arduum aliquod & præcipuum officium, aut negotiū. Quod dictum & factum fuit, vbi aliquibus detentus fuit mensibus, & varijs circa rem hanc successibus abortis, animus istius viri distractus ab amore hoc vano fuit: qui quidem nunc (Christo gratia) valet.

Nona infirma, cuius cerebrum per essentiam affectum est.

Religiosa quædam sexagenaria sese nobis offert, quæ cum diu oculorum doloribus vexaretur, pluribusque medicamentis calidisset opitulata, tenui insuper exiccanteque diæta, ad hæc & assidua cochiarum pilularum assumptione, necnon & theriacæ magnæ, exiccatum nimis & aridum redditum fuit istius cerebrum, vnde vigilæ

vigiliæ ortæ, variæ & infinitæ ac vanæ imaginationes, metus & mœstitia: quibus prænotatis, cerebrum primò & per se affectum iudicauimus. Causa igitur (vt patet) cognita, affecta sede, & ipsius affectu, ad præfagium cum accederemus: visum fuit Abbatissæ & reliquis, tum ob eius ætatem, tum etiam ob affectus huius morem, longum fore morbum, prædicere: iam verò ad medelam deuentum est, in memoriam reuocãdo, quæ Galenus libr. de melancholia differit, sic: Si solum cerebrum affectum est, non existente sanguinis abundantia, affectus hic solum victu bono, eoque humido & balneis assiduis curatur, omisso quouis alio remedio. Idem differēbat 3. loc. affect. capit. 6. ad finem. Et cum in infirma hac nostra videremus in dies totum corpus exiccari, Aetij consilio vnâ cum cæteris è Galeno sumptis, decreuimus balneo tepidæ vtî, & à balneo schyatum lactis asinæ propinãre, quod suadebat Aetius libr. 12. capit. 48. vbi etiam consulit lac debere sugi, vel saltem extrahi prope balneum, si fas est, ne corrumpatur. Ibi etiam suadet, in principio tres tantum aut quatuor vncias sumendas, demum multiplicandas, dummodo alius non nimis fluida reddatur. Quod etiam docebat Galenus 3. de aliment. facultatib. vtebatur igitur balneo vniuersali, & singulis octo diebus morsella quædam sumebat ex confectio-
ne hamech simplic. vnaquaque nocte balneum capiti adhibebam ex oleis, nenufariño, violaceo, rosaceo, & camelino. Tertio quoque die amygdalatum ex cremore quatuor seminum frigidorum & amygdalis dissoluto cum aqua decoctionis corticum papau. Somnũ his conciliabam, fretus Auicennæ consilio lib. 3. fen. 1. tractat. 4. capit. 20. & sic intra quadragesimum diem voti compotes euasimus, & conualuit.

Decimus ager, cuius cerebrum secundario, & proprio affectum.

Diximus superius, Græcos vocare idio-
pathiam & sympathiam, illud quod Latini affectum per se, & per consensum; sed si bene memini, 1. loc. affect. Galenus capit. 3. in principio, ait, sæpenumero contingere, vt pars aliqua per consensum

afficiatur, & propria affectione laboret, cum in ipsa permanens sit dispositio, quæ pars primario affecta & secundario, & proprio dicitur, quæ quidem à Græcis protopathia nuncupatur. Hoc modo affectionis laborabat quidam vir: qui diu melancholia fuit oppressus, etsi in principio, & subinde aliquibus diebus medici fidi & prudentes illius curam habuere, tandem ope medica destitutus, derelictusque ab eisdem fuit, cuius non paruam prouinciam meis suscepi humeris.

Hic igitur trigessimũ quartum annum compleuerat, temperatura sanguinea biliosa, corde, cerebro, iecoreque calidis satis existentibus, mediocri corporis habitu, optima victus constitutione. Hic literarum studijs nimis occupatus, ac vario & multiplici negotiorum genere à prandio, ac cœna, omnibus horis eisdem intentus, hæcque summa cura amplexatus, sanguinem vniuersi sui corporis adussit, obstructions non paruas creauit: crematusque in tantum sanguis fuit, donec vapores varij, & hi copiosi ad cerebrum vsque permearunt: hinc imaginationes in multiplici differentia ac varietate, hinc metus & mœstitia, & odium sine occasione erga domesticos & familiares, hinc etiam vigiliæ continuæ, & tandem perpetuum delirium. Itaque si bene animaduertimus, consensu totius corporis venarum affectum erat istius viri cerebrum. Postea tamen cum permanentem dispositionem in se habebat sedes hæc, iam affectasse secundario & per se dicebatur: longum fore morbum vxori & amicis prædixi, tamen Dei auxilio haud ope medica destitutum, quæ quidem sic consequuta fuit. Antequam manum huic infirmo ad mouerem, recordatus sum illius decreti Galleni, 3. Method. cap. 9. dicentis, quod si vnus affectus sanari nequit, nisi prius alter, vnde oritur, curetur, ad id quod ordo dicitur, est respiciendum; eo scilicet primo curato, quo non curato, reliquus affectus curari non valeat. Præterea in memoriam reduxi illud præceptum libr. artis medicæ, vt vnamquamque prius, quæ efficit, causam rescindamus, deinde ad eam, quæ ab eadem causa facta est, egritudinem accedamus, & vnâ cum his, 3. Method. cap. 9. & 7. Meth. 12. affectum aiebat, à quo primum maximeque impendet periculum, hunc prius curari debere; & alibi, ad id, quod magis vrget, dirigendum consilium, haud alterius

terius omnino cura posthabita, cum etiam aliquando omnibus pari studio auxiliari possimus, si equaliter vrgent, quae cuncta obseruauimus in infirmo hoc presenti. Quandoquidem cerebro auxilia admovebam, non neglectis tamen visceribus inferioribus, è quibus, veluti è fontemalum hoc promanabat, vt sunt, lien, iecur, & cor, & hypochondria ambo. Tota igitur nostra intentio se conuertit in humectationem cerebri, ac eiusdem confortationem, & confirmationem cordis, & eius intemperiem calidam attemperandam, & iecoris etiam, in deobstruendo liene ac hypochondrijs, in leniendis cordis ac ventris inferioris doloribus ac morfibus.

In primis victus ratio istis consueta constituta fuit, cibus, scilicet, optimus & facilis coctionis, humidusque, & potus aqua glyzirrhizæ, scorzonellæ, buglosæ, & frigida, carnes arietinæ, hœdi, pulli, & huius generis alia.

Bis caput humectabam hora ante prandium, & ante cœnam, decocto rosar. viola. camomil. hordei, folio. salicis & vitis, capitis arietis, & pedum eiusdem, hocque tepido, & ex alto cadenti: à balneo isto fiebat fomentatio ex lacte caprino tepido, post ex butyro vaccino recenti, mixto oleo rosaceo: naribus singulis noctibus pessariola apponebam ex cotone oleo violaceo & vnguento populeonis, lacteq; intincto made factoque: cordi epithemata cordialia, ex aquis frigidis cordialibus, & santalis.

Hypochondrio præcipuè sinistro fatus continuus cum oleis capparorum, absinthij, & vnguento deopilatiuo, iecur & vniuersum corpus ac eiusdem præcipua viscera syrupis ac aquis cordialibus, & frigidis (syrupis scilicet boraginis, & cichoreæ, aliquando syrupo Sabor Regis) fouebam.

Singulis octo diebus corpus istius euacuabam medicamento aliquo ex mitioribus iam dictis, & dicendis.

Tribus præterlapsis diebus iterabantur attemperantes syrupi, & demum expurgans medicamentum, & quum quater hoc actum esset, continuando cuncta auxilia prædicta, quindecim, aut viginti diebus quietem habuimus, contenti solum victu rationi conuenienti, postea ad vsum medicamentorum deuentum est, quandoquidem malum perseverabat.

Sanguinem bis è venis, quas hæmor-

rhoidas vocant, extraxi. Postea ad balneum aquæ tepide vniuersale pluribus diebus deuentum est, sumendo tunc singulis quatuor diebus vncias octo huius diluti.

Aquæ lactis recentis capræ vnc. viij. in quo duodecim horis maduerint foliorum senæ vncia dimidia, epithymi & polypodij, cuiuslibet drachmæ duæ: summo manè hæc omnia vnico feruore peracto colabantur, & colaturam expressam hauriebat. Quæ quidem die aliquando ter, aut quater assellabat.

Quarto die sequenti medicamento alicuius ex fortioribus exhibebam quantitatem consuetam, & in fine consignatam. Quarto, inquam, die, quia semel haustum illius lactis, & quarto sequenti die medicamentum propinabam: & (vt superius dictum est) ante diem huius medicamenti expurgantis clystere lauariuum sumebat, & ab expurgatione sequenti die aliud, eodem autem met die haustum iuris illius pulli referti superius commemorati: & vesperi potum aquæ alicuius cordialis, vel frigide, si tormina, aut anxietates aderant. Quæ omnia sex continuis mensibus acta sunt, quibus recuperatus fuit vir hic.

Vndecimus ager.

Religiosus quidam fuit, nondum vigesimum secundum attingens annum, biliosus & sanguineus, gracili & effeminata corporis habitudine. Hic (inquam) continuus ieiunijs & pœnitentiæ differentijs se implicuit, quæ omnia causa fuerunt cuiusdam febris lentæ diurnæ, quæ quidem cum corpori huic nimis gracili diu immoraretur, illud exiccavit, aridumque vnâ cum hoc cerebrum reddidit. Hinc vigiliæ & cætera omnia quæ melancholicis euenire solent, præcipuè falsæ multæ & horrendæ imaginationes.

Modus, quo malo huic obuiauimus, talis fuit. Cum tempus calidissimæ æstatis esset, balneare illum iussi in fluuio horæ vnius spatio, triginta aut quadraginta diebus continuis, irrigando caput interim nudus in fluuio sedebat. Summo manè absque interpollatione haustum syrupi boraginis ex aqua buglosæ sumebat. Singulis quindecim diebus bolos cassiæ,

D & con-

& confectionis hamech simpl. deglutiebat aliquando diluta hæc in aqua buglosæ, & hæc continuando, intra trium mensium spatium conualuit.

Duodecimus agrotus.

CONTINENTI cuidam & honestæ virginitate defecerunt menstrui sui sanguinis motus, & vna cum hoc, quia viro matura erat, non mirum si seminis aliqua quantitas in illius vtero contenta esset; quæ duo in causa fuere, vt ad cerebrum raptus fuisset succus ater, imaginationes varias & eas falsas causans, & cætera symptomata melancholicorum. Differentia tamen inter huius accidentia erat, & aliorum; nam cum cæteri continuo vigilarent, & delirarent, hæc per interualla, crescente scilicet Luna. Illo enim tunc tempore aucti succi isti atrii, & sursum eleuati vna cum augmento ipsius cerebri, exerescentia etiam Lunæ augebatur incresebatque supra modum, & affectus, & ipsum cerebrum: sicque symptomata aucta nimis erant. Erat siquidem hoc rationi consentaneum, cum diuinus ille Hippocrates dicat in Epistola illa ad Mœcenatem, quæ sequuntur: Ipsum mare per Lunam augeri & minui scimus, cerebra etiam hominum augentur crescente Luna: cum autem minuitur Luna, vnaquæque res diminutionem sentit. Quod licet recognoscas ex his, quibus quotidie vteris, tamen & per me admonitus scies, & minui augmentum, & augeri per Lunam. Quæ verba motum affectus huius declarant. Sed à me etiam admoniti sint, me huic auxiliari tempore quietis, & exerescentiæ Lunæ, ac symptomatum diminutionis, more tertianarum simplicium medelæ, die scilicet interpollationis; etsi erga aliquos istiusmodi morbos non sic actum est, sequebar enim decretum illud Hippocratis, Galeni, & Pauli, qui hora motus infirmos hos expurgabant. Paulus siquidem libr. 3. capit. 14. tractans de lupina insaniam, in ipso accessione tempore venam secare iubet. Quod & Aetius his verbis laudat: Quum curabis accessione tempore, sanguinem mitte vsque ad animi deliquium. Galenus inde theriaca ad Pisonem idem docebat. At verò ante omnes Hippocrates lib. de affectionibus. In quartana, ait, sursum versus

purgans dato pharmacum in ipsa apprehensione. Quibus motus decretis aliquos etiam melancholico isto affectu oppreffos hac eadem methodo curauit, & ex animi sententia cuncta euenere. Itaque & quietis tempore & incresecentiæ curati aliqui fuere. Sed tamen aptius tempus & commodius est interpollationis, tum quia agrum obtemperantem magis habebis, sicque in præfenti actum est.

Detergendo superiorem ventrem, & inferiorem à cruditatibus, obseruando motus sanguinis tempus, talorum, seu poplitis venas secare iussi, Galeni ductus consilio, libr. de sanguinis missione, capit. 18. sic dicentis: Quæ verò sanguinis missiones ex cruribus fiunt, non solum reuclunt, sed & menses euocare solent. Ac quando hoc facere volueris, prope tempus consueti circuitus venam incidet, aut malleolos alterius cruris scarificans, parum vacuato. Dein postridie eodem modo ab altero crure iterum similiter vacuato: vt tamen vno istorum dierum, in quibus euacuas, & ante alios alijs quatuor, aut quinque deextenuante victu prospicias. Hæc Galenus. Quæ etiam profitebatur 2. ad Glauc. capit. 2. Quæ omnia verbo ad verbum sequutus sum, victus ratione optima & potu conuenienti, præparationibus alijs, humectationibus particulatibus capitis & vniuersalibus clysmatibus, & aliquibus leuibus expurgationibus constitutis, quem admodum in reliquis actum est: quibus continuatis tribus mensibus conualuit ægra hæc.

Decimus tertius infirmus.

I VUENIS quidam iam omnium iudicio melancholicus confirmatus, publicè per vicos vociferabatur, & delirabat à pueris non solum irrisus, verum & persequutus. Hic erat biliosus admodum, optimo & procero corporis habitu, qui in melancholiam hanc inciderat, ob tristitiam nimiam, quod affinis quidam suus rem omnem suam vsurpauerat. Hic etiam vna cum hoc crapulæ, & ciborum ingluuiei deditus erat. Hic curatus fuit hac breui via. Catenis vinctus fuit integro mense in cubiculo quodam solus, cum illo nemo confabulabatur, nisi mulier quædam quæ ei necessaria ministrabat. Victus suus continuus

tinuus fuit caro arietina cocta, exhibitaq; hora meridiana, noctu vero, nunc oua forbilia, nunc lactucam, scariolam, aut boraginem coctam, vel acetarium ex omnibus cum saccharo & ex oleo, singulis diebus summo mane haustum, syrupi boragine, & syrupi acetosi, simp. scilicet ex aqua buglosæ. Singulis etiam octo diebus pilulas fumebat, nunc ex lapide lazuli, aliquando ex medicamento nostro. Hoc sic actum fuit quadraginta aut quinquaginta continuis diebus, quibus (Christo gratia) valet.

Decimus quartus.

Monachus quidam septuagenarius in pane & aqua, ut aiunt, ieiunauerat diu, qui quidem sic extenuatus est, & illius cerebrum sic exiccarum, quod vigilijs, & delirio fuerit oppressus, et si magis illum vexabant plurimæ, variæ & horrendæ imaginationes. Huic proficuum valde fuit, balneum aquæ in ipsomet fluuiio triginta diebus, & victus humidus pleniorque solito, & is fuit caro arietina, quæ quidem principatum (ut diximus) in hoc affectu habet. Quibus restitutus fuit breui.

Decimus quintus.

Ex laborioso partu adolescentula quædam non bene expurgata, in furorem lapsa fuit repentinum, ac delirium, quam curauimus sola venarum malleolorum amborum sectione: quæ quidem intra sex dierum spatium solo hoc auxilio resipuit.

Decimus sextus.

Furiosissimus alius vir quadragenarius redditus fuit, ob vini copiosam assiduamque potionem, & variorum ciborum ingluuiem; & quum affectus hic mania dicatur, quæ melancholiæ ad maiorem feritatem intensio est, & sanguinis melancholici exusti, flaua bile mixti, vel nimis ipsa flaua exusta, & vna cum hoc copia existente; decreui copiose sanguinem extrahere bis, aut ter, demum attemperare residuum huius succi, cibo, potu, balneo, syrupis: post ad leuora expurgantia medicamenta deuentum, deinde ad fortiora. Eadem methodo & via

De Melancholia.

qua in cæteris, præterquam quod post euacuationes istas quum pertinax rebellisque nimis humor hic extitisset, ad frontis nariumque venulas accurrimus, easque aperire iussimus, ac sanguinem pro virium ratione educere, ducti Auicennæ consilio, fen. 1. lib. 3. tractat. 4. capit. 2. Post hæc cum tota nostra intentio in humectando se conuerteret, voti compotes euasimus.

Decimus septimus.

Plures feminæ fuere, quæ cruciatæ noctu diuque pessimis & fraudulentis imaginationibus, tristitia summa, metuque terribili; aliæ desperatione sic, ut si solæ relicta fuissent, iam plurimæ laqueo se suspendissent, vel præcipitassent è fenestris, Ex his quædam virgines iam viro maturæ non bene menstruatae, aliæ autem viduæ ex seminis retentione: & vnâ cum hoc ex sanguinis menstrui suppressione hæc dicta symptomata oriebantur. Præhabitis euacuationibus superius notatis, secundum Galeni & aliorum methodum, suo tempore, & ratione conuenienti habitata virium, ætatis, temporis, consuetudinis, & supra omnia morbi magnitudinis, auxilia quibus his opitulatus sum, dicam. Singulis quindecim diebus illo excellenti expurganti medicamento non satis laudato corpus istarum euacuabam cautione illa superius notata, post de tertio in tertium diem summo mane pilulas duas aut tres ciceris magnitudine ex puluere isto sumere iubebam, quod medicamentum & menses mirè cit, & semen uteri exiccat, quod quidem expertum diu est à viris grauibus & hac in arte fidedignis: quod sic se habet: foliorum rutæ, agnicasti, mentastri, seminis siseleos, aristolochiæ rotundæ, rubi tinctorum ana. drag. ij. terantur bene, & si pilulæ de ferri fieri, misce cū melle, aut syrupo radicū: si autem in diluto aliquo patiens sumere vult, drac. j. sumat, ex decocto aliquo diuretico. At quantitati huic miscendum tantum sacchari, donec austerum istius pulueris saporem retundat, & croci scrup. j.

Alijs tantummodo propinaui ex agnicasto & myrthilis cum melle non desputato aut crudo, ut aiunt, electuarium satis expertum in affectu hoc, è folijs agnicasti, vnc. iij. ex myrthilis autem vnc. semi. Cum sufficienti melle fiat electuarium.

Vnā cum hoc auxilio vtebar pessarijs semen non solum educentibus, verum extrit pantibus, & succum hunc ibi in vtero comorantem extrahentibus. Fiebant igitur pessaria ex puluere hieræ cum succo mercarialium & melle, secundum artē, & post alia ex theriaca diatesaron.

Quibus expurgationibus superioribus & inferioribus, & cæteris auxilijs plurimæ ex his virginibus, viduæ & mæniales salutem recuperauerunt.

Sextus dialogus medicamenta continet simplicia & alia ab autoribus antiquis huic morbo proficua, tum à proprietate, tum etiam experta. Et quæ diuitibus parata esse debent, cum auxiliandum illis sit.

Sophron. Sancte Deus, quantum (& id saluberrimum) beneficium mortalibus consequuntur est hac tua particulari & utilissima methodo! Si me enim animus non fallit meus, haud relictum à te est symptoma aliquod, quod circa affectum hunc inueniri possit, aut audiri, & cui tu non opitulatus miro ordine sis: quid est quod nobis tua ista nobilissima ars efficere hoc possit amplius? *Arist.* Quid? Audi attentè, & necessaria admodum huic morbo ab antiquioribus probata & experta memoria tuæ posthac mandabis.

Laudabat siquidem Plinius Secundus libr. 25. cap. 5. lac illud caprarum quæ elleboro sunt nutritæ: & lib. 17. cap. 10. radicem peoniae comestam. Necnon & cocturum cibum ab eodem commendabatur ex passo.

Sophron. Memini etiam Plinium dixisse, his melancholicis moderatum usum Veneris proficuum fore. *Arist.* Ita res se habet. Sed mira herba est illa, Plinio valeriana, non satis laudata libr. 3. cap. 9. infans etiam & mente motis utilissimam esse Tythimalum, quam capra lactaria manducauerit, & postero die mulgendam ait. *Sophron.* Ipse etiam audiui corlupi combustum, tritum, & potui datum, proficuum satis esse, ac carnes eiusdem coctas.

Arist. Herbam Parthenium vocatam, tritam ex vino & sale Dioscorides exhibebat libr. 3. cap. 143. *Sophron.* Non noui illam. *Arist.* Est illa quam Barbari, Matrica-

riam vocant, sed lib. 5. cap. 18. Scyllintum acetum laudabat his. *Sophron.* Quid tu iudicas de nenijs, vel potius fabulis aliquibus vetularum & empyricorum, quibus refertur, imò pro certo apud aliquos conferri, hanc, vel illam radicem, vel illum lapidem collo ligatum aliquibus prodesse morbis? *Arist.* Virtute specifica, vel proprietate occulta, caelestivè, quædam hominum affectibus opitulari nulli dubium, & id refellere, imprudentium esse iudico. Apuleius namque inter cæteros ait, Batrachion Græcis, Ranunculū Latinis, vel Sardoniam, Barbaris Apium Rifus, in ceruice ligatam in lino rubro, luna decrescente, cum erit signum Tauri, & Scorpionis parte prima, repente sanare lunaticum, seu maniacum: quod profitebatur sectione nona. *Sophron.* Mirum quidem hoc est; sed (si bene memini) plures sunt huius Batrachij species. Quare idoneum erit explicare, vtra illarum virtute hac pollet. *Arist.* Hoc apud Apuleium vidi, non tamen expertus sum: quod tamen ipse agerem hac in re, si experiri hoc vellem, magis laudatam vtitatamque sumerem (vel) si mauius ex speciebus, quæ inueniri possent, cuiuscumque folium, vel feminis, aut radicis parum, vel stipitis, mihi obseruarem, in linoque illo cōiungerem. Quod si huic herbe parum confidis: quia dubius vtra sit illarum, sume tibi Peoniam, quæ ibi loco citato morbo huic etiam comendat collo tantundem ligatam; quod si nec isti, alibi laudat radicem Polij & eiusdem succu, pilulam ex eisdem confectam in mundo linteo positam circa carnes colli iubet portari, vbi nec Apuleius explicat, quod Polium sit. At nisi oblitus sum, Dioscorides libr. 3. cap. 118. ambas Polij species eadem pollere vi dicit.

Lapidem etiā Celidonium rufum sub ascella portatum sinistra maniacos & lunaticos curare aiunt.

De muribus asis & comestis, & de aqua stillaritia ex istis, idem fertur. Plinius etiam Secundus libr. 22. ca. 82. commendabat granum sesam (quod suspicor esse quod Hispanè Alegria dicitur) in vino dulci, cui miscet vnum & dimidium obolum ellebori albi; succu etiā thymi ex aceto cum melle datum. Vina etiam equi ferriæ aquæ mixta his prodest, teste Plin. libr. 28. cap. 26.

Octavianus antè Horatianus libr. 2. c. 5. exhibet melancholicis vini veteris, & bene olentis copiam, & vnā cū hoc cibum maru-

riores largiores, & ventriculo aptiores. At ipse potius eligerem, & meis infirmis salubriorem existimare potionem aliam, quam ipsemet alibi his propinat, coclear, scilicet, unum aloes ex melicrato, & aliquando hieram picram. *Sophr.* Est ne verum etiam illud, quod de e nula comesta dicitur? *Aristip.* Vtrique affectui huic aiunt vtilem, sed lapidem ex ebano, quo aurifabri aurum mundificant, fertur amentes sanare, secum portatum, & de lapide chrysolito, atque beryllo, & Caledonio, idem profitetur quidam. *Sophr.* Fel etiam asini si teratur, & potui his detur, aiunt prodesse. *Aristip.* Sic est aliquorum opinio, & illius cerebrum coctum cum aceto comestum peroptimum esse aiunt. Cor simiae combustum tritum in vino albo cum paucis melle ad pondus dra. j. & si suffumigatur melancholicus felle vulpis, inquit Arabs quidam, proficuum esse. Cerebra gallinarum debilitatio ni cerebri istorum saluberrima hic idem ait.

At si nimis debilitatum cerebrum adest in affectu hoc, ut passim videmus post tot tantaque euacuaciones, confortandum rebus supra notatis. optimo cibo facilis coctionis suis statutis horis, prout ventriculi calor exigit.

Parati sunt pro hoc affectu extirpando coto neorū syrupsus, de granatis acetosis, boragine, pomis dulcibus, seu Sabor, de glyzorrhiza. Diuitibus pretiosum electuarium de gemis, coactio diamusci dulcis, diabra, diafenæ Nicolai, si adest: conferuæ rosarum, buglosæ, boraginis, nase, anthos, coriandrū preparatum, saccharo coactum, caro cotoneorum, limonis, mirobolani chebuli, radices buglosæ, scorzonelæ, pira condita, cidrarum cortices ac cucurbitarum, conferua acori mixta cum conferua violarum.

Post cibum tragea ex pulvere cinnamomi, corticibus citri, anisi, fæniculi, petrosilini, cum æquali pondere diamusci dulcis, & bibendo desuper parum vini cum aqua nase.

Mane aliquibus diebus expertum iulep, pro diuitibus etiam vini albi lib. j. succum pomorum dulcium, & boraginis, singulorum lib. media, ponatur ad ignem cum sacculo pleno pulvere ligni aloes, rosarum rubeorum, corticum citri, omnium parres aquales, cinnamomi, & mastiches vtriusque; pugilum dimidium, coquantur lento igne ad consumptionem tertiæ partis. Melancholiam fugat, ventriculum corque confortando.

Miro modo cerebrum confirmant pilule parue ciceris magnitudine, & minores ex ligno aloes, & ambra.

Ad somnium etiam aliquibus conciliandum inter cetera (præter superius dicta) semen lactucæ, & papaueris cum dactylis tribus in aqua coctis ad consumptionem tertiæ partis, potui datum.

Septimus dialogus medicamentaleuia, & fortiora continet, hunc morbum extirpantia, considerationes necessarias admodum ante horum medicamentorum usum, ex Hippoc. & Galeno excerptas.

Aristi. Iam existimo te his confabulationibus defessum. *Sophr.* Iesu bone, quid ira? Est ne aliquid in vita mihi suauius, & delectabilius, quam consortium tuum, nec magis conducibilius, quam eloquia tua, in re præcipue sic cunctis vtilissima? perge (obsecro) ne me huiusmodi verbis tractes: est ne aliquid subinde circa affectum hunc (à te tam doctè, & copiosè disertum) scitu, & memoria dignum? *Aristip.* Ferè frustra dicta fuissent, quæ ante hæc audiisti: ni hæc, quæ sequuntur, præ oculis haberetur. Medicamenta, scilicet, simplicia, & etiam composita, que vi sua succum hunc atrum extrahere prædita sunt: prænotatis prius necessarijs Hipp. & Galen. documentis ad optimum horum medicamentorum usum. Quapropter fixæ deinceps tuæ memoriæ sint sequentes penè diuinæ sententiæ.

Libro, Quos, & quando, & quibus medicamentis expurgare conueniat, capite secundo ait Gale. Iam verò quidam melancholia singulis annis corripiebatur, si non expurgaretur, quem non solum vere, sed & autum non purgato. Et in fine huius capitis subdit: Quemadmodum epilepticos, articulares, melancholicos, atque alios omnes, quotquot à crasis succis in se remanent, melius est intrate vere purgare, quia, nec isti succi, nec alterius cuiusvis quantitatē certam extrahere quis norit. Si morbus omnino extirperetur. Gale. lib. 4. Sanguis mistio. & Auice. 4. pri. cap. 4. hos duos versus breuissimam compositos methodo nobis proponunt:

Ars, ætas, virtus, complexio forma.

Mos, symptoma, tempus, repletio, vitæ.

Mensurabis siquidem quantitatem euacuationis, considerando (ut prudentissimi isti viri docent) virtutemque; robur ægri, symptomatis eiusdemque affectus magnitudinem, ætatem & patientis ætatem, regionem & eius

& eiusdem tēperaturam, ac formam, consuetudinē eius, repletionē, & viciū rationem: omnia enim ista variant medici intētionē in euacuando, aut confirmant, succique extrahendi quantitātē metiuntur. Alexander Trallianus cap. de Febre, ait: Iure dici poterit, curare, scilicet, oportere multa diligentia, citōq; facere quæ ipsa docet iudicatio, siue sanguinis missione, siue expurgatione sit opus: maximum enim malū in omnibus malis dilatio est: aduēto namq; humore isto, & illius praua qualitate, & virtus redditur imbecillior, & morbus confirmatur, incurabilisq; manet, & (quod peius est) plurimi eorū obēūt. Quibus verbis planē constat, non solū de febre hīc locutū fuisse, sed de omnibus. In affectu tamen isto obseruāda sentētia hęc Tralliani, quæ consonat decretis superiūs adductis Gale. & Hipp. in sexta Obseruatione, & in medela primi infirmi: cauēt enim pro crassinationem, & moram in cura horum melancholicorum, ob causas ibi consignatas, quas doctissimē Trallianus loco hoc cōplexus est.

Hinc etiā elici potest documentū aliud, (quod Auic. est) in cura febris flegmaticæ: vbi haud expectandā diurnā humoris coctionem iubet, vt & in affectu hoc fieri debet: ait enim, quia multitudo illorum humorum à qua propendit periculum, nisi diminuat inter initia timēda: ideo quē absolutam illam coctionem humorum haud expectabat. Galen. etiā 1. de Compo. med. secundum loc. in ophiassi, & alopecia, non expectabat coctionem cū expurgare volebat, quandoquidem pilulas quindecim ex aloē ciceris magnitudine illis dabat: & tribus aut quatuor diebus ab expurgatione ista valentioribus utebatur, veluti hiera, ac colochintide.

Ex locis istis existimo medicos sumpsisse methodum illam curandi Gallicum morbum. Medentur igitur omnes isti per epirassim, paulatim concuendo, & præparando, ac euacuando primum succū, & loco eius probum augendū.

Cū expurgans aliquod est fortibus medicamentis exhibendum est, citius corpus fluidum reddere, ac humidum oportet superius, & inferius, victu & potu; syrupis, & clysmatibus, & hoc ante ipsam expurgationem, & post. Si ista namque neglexeris (ait Gale. cap. 3. lib. Quos, & quando) difficiles enenient expurgationes, cum torsionibus interdum, & quibusdam ventiginibus, fastidioque multo, è malo pulsu, Et ad-

dit: Quòd si elleborum sumere quis debet, eius naturam prius experire: quomodo, scilicet, se habeat illa ad superiores euacuationes, per vomitum, inquam: experiemur autem, si quæ vomitū mediocriter prouocant exhibuerimus. Hęc Galenus.

At ne quis me reprehensione dignum iudicet, quia inter purgandum (dum anxietates adsunt, & tormina) haustū aquæ buglosæ, vel frigidæ propino, & eademmet intētionē iusculum illud decocti pulli referti hordeo, & cordialium florū: scias, hoc me sumpsisse à Gale. lib. Quos, & quando purgare oporteat, cap. 11. vbi statim ab epoto medicamento prisanam superbibere iubet, vt & Hipp. At ipse propter alicuius medicamenti insuauitatem, & ne gustui ægritædium adferam, malo aquā buglosæ, aut frigidam concedere tēpore quo dixi, & statim à sorbitione ipsius medicaminis, quandoquidem eadē ambabus vis est: adhęc ne lædar istius acrimonia gulam, vel aliquid aliud in trāsitu, tum etiā vt detergat, quod inhærere poterat, & inferi⁹ detrudat, & vnā cum hoc, vt corpus totum atemperet.

Fugiendā esse mixtionē multorū medicamentorum expurgantium, idq; ratione cōsonum esse, periti omnes in hac arte profitentur, ne vnum impedimento sit alteri in euacuando, quod prudentissimē Gale. docebat vlti. c. illius libri Quos & quando; sic dicens: Oportet præterea, vt cōmixta adinuicem medicamenta consentiant, qui consensus tunc nō fiet, quando hoc quidē bilē, illud verò pituitā euacuat, quippe vterque humor, eodem modo euacuari potest, sed quando hoc quidē statim, illud verò longo tempore post sorbitionē, natū est medicamentū mouere. Hęc Galen. Vnde salubre erit consiliū, vnum tantūmodo medicamentum ægris nostris propinare, vt ipse (vt plurimum) ago.

Sopro. Doctissima consilia, & è tali aureo fonte deprōpta. Sunt nē alia aliqua huic affectui conuenientia? *Aristip.* Si meministi, plura alia enarrata sunt inter medendū infirmos illos, in primo præcipuē. *Sopro.* Perge igitur, si placet, & medicamenta præcipua, secura, & ab antiquis peritis, & à te experra propala. *Aristip.* Placet, & ante omnia, quibus in principio huius affectus vtimur, enarrabo: post referam fortiora illa, quibus aucto morbo opitulamur miseris his: vltimò, simplicia illa medicamenta, quæ pluribus opem tulerunt, tum præseruando, tum etiam paulatim euacuando.

In principio huius morbi corpora expurgate

gare solemus, aut bolis cassiæ, & confectio nis hamech simpli. aut hæc eadem dissolu ta in sufficiēti quātitate syrapi cōmunis ro sati solutiui, vel in syrupo solutiuo rosarū Hispanarū, aut violarū ex infusionibus: ali quando etiam aqua lactis, in qua aliquibus horis maduerint, vel infusi fuerint folliculi senæ, aut folia, & epithymū, huius dra. ij. al terius vero dimidia vncia, trita omnia, de mum ex infuso hoc colato, sex vnc. propi nantur, quod quidem dilutū aliquibus mo vere aluum solet, pluribus verò nequaquā: nihilominus tamen co diu in quampluri mis intendendum ægris.

Quemadmodū & ius pulli decoctū cum folijs senæ & prunis damascenis, quod ijs exhibendum quibus non licitū est clystma te vti, ob impedimētū aliquod, vel quia sic furiosi sunt, quod impossibile sit illud reci pere, propinandumque in principio pran dij interpollatē.

Eodem modo, & eadem occasione iube mus alijs sumere pruna damascena hæc for ma condita, dimidia vncia folliculorū senæ, vel foliorum decoquitur in sufficiēti aquæ quātitate leui ebullitione; post colatur deco ctū hoc, in quo viginti pruna decoquū tur ex istis quæ damascena dicuntur, cū sac chari quantitate ordinaria, quæ vt fiat ni ua sufficit, quo factō, ab igne ipsa semouen tur, & vsui reseruantur, è quibus sex, aut de cem sumuntur pruna ante prædium paulu lūm, ferè omnibus diebus, si alius ad stricta est.

Post medicamenta ista leuia, ad alia pro gredimur huiuscemodi: pulueris hieræ. p. dimidia vnc. cum drac. ij. medullæ cassiæ, boli ex his facti saccharo obducti.

Aliquādo etiam, imò sæpius, radice illa è Hispania noua allata vtor, quæ Mechoacā nuncupatur, quæ quidē incredibili vi pol let hoc in morbo, & alijs pluribus: quæ etiā fateor, multos hoc affectū oppressos me ad iuuasse, eosq; in salutē suam restituisse. Ad uerte tamen, grosso modo terendā esse rad icē hanc, vt mora in vētriculo facta aptius attrahat: quod cōsulebat Gal 4. de Sanita tuenda, in medicamentis per aluum expur gantibus, fecus autem per vrinam.

Nonnullis pilulæ (post hæc) dictæ profuere ex agarici drachmis duab; rabarbari dra. j. lapidis armeni loti x. gra. xvj. cinnamomi, piperis longi, mastiches, spicæ nardi, vtriuf que scrup. j. aloes bene lotæ ad omniū pōd. massa ex his confecta cū vino odorifero, de qua singulis tribus diebus concedēda pilu læ duæ, auellanæ nucis magnitudine dilucu

lo, cœna leuissima anteacta. Proficius ad modum harū pilularū vsus melancholicis istis: quod si in decrescētia lunæ euacuatio hæc interpollata continuatur, vt ilior. Al ijs autē vtilissima pilula vnus scrupuli ante cœnā sūpra, dicat quidquid in buccā vene rit curiosus aliquis, reprehendens miscel lā medicamenti cum cibus: tamen præter hoc, quod sæpius prudentes viros hoc ex periri, & diu docere vidi, multoties opus est ea expurgantia cibus cōmisceri, vt effu matione sua cū ebullitione ciborum citius ad cerebrū vsque vis illorū penetret, illinc quē à nobis exoptata extrahat: subinde mora illa cū cibus facta in ventriculo, cau sa erit aptioris attractionis.

Alijs decoctio hæc pluries sumpta cōdu cibilis satis fuit: foliorum senæ, polypodij, singulorū vnc. j. agarici, rabarbari, ambo rā dra. semi absinthij, cichoreæ, vtriufque manipul. j. bulliant in lib. j. aquæ ad cōsum ptionem medietatis, vel tertiæ partis, & quod remanet in tres diuidatur partes; sic vt in tribus diebus decoctū hoc hauriat, cum hoc, vt qualibet vice misceat syrapi boraginis, & mellis rosa. cola. vtriufque di midiam vnciam.

Pluribus etiā post euacuationes aliquas tilissimū fuit singulis diebus sūmo manē diu sumere vnc. vj. aquæ lactis bubulæ, vel defectu huius, caprini & ouiu, hoc pacto se rum huius lactis extracti cū aceto, vel oxime lite, in quo immittatur sacculus plenus puluere anisi, foeniculi, foliorū senæ, florū boraginis, seminis citri, coquatur serū hoc donec vnicus sit trāfactus seruor, manente sacculo in ipso vase. Vsus istius feri cōtinu mirè prodest interea dum tempus est for tioribus vt expurgantibus.

A medicis Italis nō satis laudatū vinū il lud est in quo tēpore efferuescentis illius, (quod multū appellatur) intūdatur follicu li, aut folia senæ, à medicis Gallis probatū: & (vt ipse vidi expertū. Sicquē hoc pacto sume multi illius cadmū vnicum, seu cera mion, quæ mensura præcorū est, nostris li bræ sunt 68. In Hispania autem continet duas cantaras. In quātitate ista multi inij ce libram vnam foliorū senæ orientaliū, quæ ibi maneat donec serueat vinum, ma neatq; dimidio anno. postea eo vtitor (trā factis expurgation b; aliquibus) & singulis diebus ieiunio ventriculo vnc. iij. cōcede, quod si æstatis tempore sit, & ætatis tēpe raturæ quæ biliosa æger potum hunc sum pturus, misce quatuor istis vncijs, alias quatuor aquæ buglosæ, aut scorzonellæ.

Saluberrimus etiā potus hu ius vini san-
cti pro p̄seruatione huius morbi.

*Inueterato affectui hac qua sequuntur
profuere.*

V Sui parat^o sit puluis hic, hieræ p. epithy-
mi, agarici, lapidis lazuli p̄parari, sc̄a
monij, singulorū dimidia vncia, garyophili
numero viginti grosso modo terantur, de
quo singulis octo diebus drachmæ duæ su-
mendæ ex aqua cordiali aliqua, vel aqua la-
ctis, aut iusculo aliquo: aliquib⁹ etiā drach-
mæ tres cōceduntur, prout eorū consuetu-
do, natura, ac tēperatura, & cætera consen-
tiunt. Quod si furiosus sic est patiēs, ac ino-
bediēs, quod ob huius medicamētī amari-
tudinē, illud renuit, infundibulo gutturi ap-
posito, ad vētriculū vsq; trāsijcere poteris.

Si lapidem Armenum optimum inuenio,
optimē aqua rosacea sæpius lotum, exicca-
tum, & in puluerem redactum, huic etiam
affectui p̄parare, & seruare iubeo: de quo
pluries his ægrotis exhibeo scrupulos sex
aut septē in aqua buglosæ, aut glyzirrhycę,
quandoque etiam in pilularum forma.

Rusticis aliquādo concedo decoctū hoc
ellebori nigri, polypodij, epithymi, singulo-
rū tritorū drachmas duas, aut tres, coquan-
tur in lib. j. aquæ, ad cōsumptionē medie-
tis; colaturæ istius vnc. iij. exhibeo, quib⁹
addo syrupi rosa. solutiui vnc. ij. si autē di-
minutē, ac parcē operatur, addo vice altera
de syrupo solutiuo quod bene visū fuerit.

Stibiū illud Mathioli, in Italia sic iure ce-
lebratū, pluries melācholicis his propina-
ti, & semper ex animi sententia successit.
Mira quidē res, sed rara in Hispania, abhor-
rētq; medici nostri noua ista medicamina.
Concedēdum igitur hoc, si volueris, ægro-
tis huiuscemodi (secūdū Mathioli ordinē)
delicatis, à virtute valida existente, si ille-
tria, aut quatuor grana ex stibio iubet su-
mere, ex saccharo rosaceo, & parū de ma-
stiche: tu securē hac p̄paratione, sex, & se-
ptē porrigere poteris aliquibus: & præter
hoc, quod securitatē, & optimū finē illius
promittim⁹. Est aliud⁹ isto medicamēto
magnificandū certē, quod maniacis vitel-
lo oui mixtum concedi potest, absq; hoc,
vt percipere quidquam possint, & alijs etiā
morbis (quos ipse refert Mathiolus) vtilissi-
mū, quod sine odore insuauis, nec gustu a-
cerbo, aut nausea, Principibus, & ceteris hu-
iuscemodi exhiberi potest.

Rusticis etiā opitulatus sui elleboro solo,

grosso modo trito, corredequē, de qua
correctione vide Paul. lib. 7. c. 10. Steph. a.
Athe. c. de Quartana, lib. ad Glau. aliquan-
do dra. ij. quandoque dra. j. semi. cum aqua
aliqua cordiali, aut sero vicissim cum syru-
po rosa. solutiuo.

Multi recuperarunt salutem suam pristi-
nā methodo illa vniuersali & particulari
seruata, pluribus euacuationibus ex illis mi-
rioribus antea actis, assiduis balneis, cordis
cerebrique confortationibus; recupera-
runt (inquam) salutem his omnibus, vt edo-
diu hoc sequenti puluere singulis octo die-
bus, ex aqua lactis caprini, si fas est, sin mi-
nus, bubuli, aut ouis: conceditur dosis istius
à drachma vna cū dimidia vsque ad duas,
& aliquibus tres.

Iam tempus est vt finem huic nostro Dia-
logo demus, si prius tibi dixerō quod exo-
ptas vnum horum omnium expurgatiuum
medicamentorum à me & laudatum, &
expertum in affectu hoc, & cui magis fido:
quod quidem libentissimo agam animo, si
coram omnipotenti Deo nostro, & vt ca-
tholicus, & fidedignus vir promiseris, er-
ga omnes (quotquot morbo hoc afflicti
fuerint) sūma charitate, & benevolentia vri,
assiduā diuturnāquē curā adhibere, præci-
puē in pauperes omni ope destitutos, & er-
ga illos præsertim, qui vnā cum sua pauper-
tate, vxores, filios, & familiam deserunt,
manentes catenis ferreis vincti, & liga-
ti, & (quod fœdum est) in semi brutos con-
uersi sunt. Hoc igitur inter nos pacto & cō-
stituto, medicamenta quibus veluti ma-
nu Dei morbum hunc sæpius fugauī ante
actis iā dictis, sunt, puluis ille primus, & se-
cundus è holo armeno loto, præterea sti-
bium quando ad manum est, & præstō: pau-
peribus autē subuenio radice illa Mechoa-
can, delicatioribus decocto illo folliculo-
rum & foliorum senæ, vel infusione in
aqua lactis: at biliosis infundatur rhabarba-
rum, & pituitosis agaricum, vel Mechoacā:
& si amplius atrum succum educere cupis,
infunde epithymi & polypodij parum, &
pro fundamento hoc, vltimum nota, pe-
ctorique tuo fixum permaneat, si finem op-
timum hac in re exoptas: perge in euacuā-
do istis iā explicatis medicamentis, & vnā
cum hoc tuis proprijs oculis elige quod-
libet illorum, si salutem infirmi, ac dignita-
tem, & gloriam tuam amas, & si super on-
nia Dominum Deum tuum, ac proximum
toto corde diligis.

Indirizzo di ...
di ...
di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

di ...

POUCE

S. CRUZ

Opera Medica

15
72

7.881